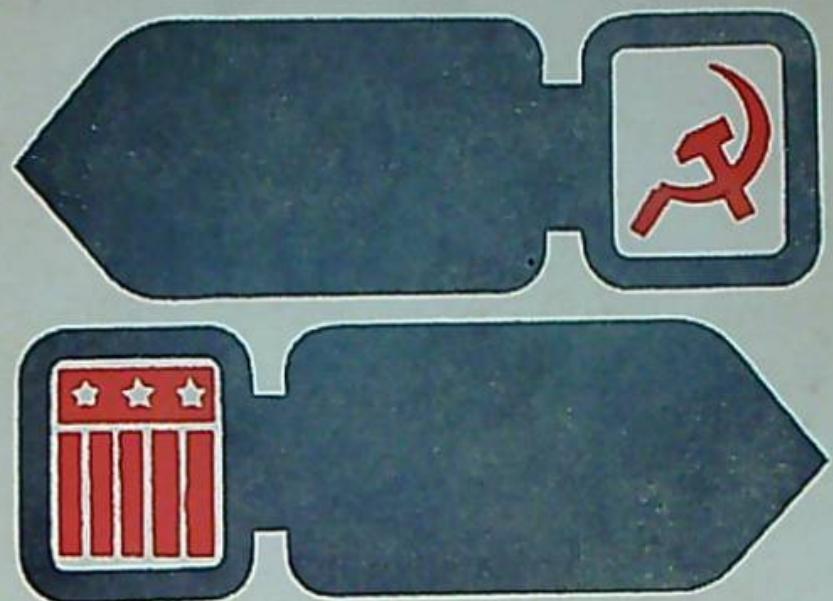

ULUSLARARASI POLİTİKA

CILT.1

Hans J. Morgenthau

TÜRK SİYASİ İLİMLER DERNEĞİ YAYINLARI

Kapak Kompozisyonu: Şefik K. KAPTAN

Sevinç Matbaası - Ankara 1970

Fiyatı : 20 TL.

ULUSLARARASI POLİTİKA – GİLT I

H. J. MORGENTHAU

Çevirenler : Baskın ORAN ve Ünsal OSKAY

Sevinç Matbaası, - Ankara 1970

**ULUSLARARASI
POLİTİKA**

Güç ve Barış Mücadelesi

İngilizce
Dördüncü Baskı

Yirmi birinci yayımından

Türkçe Birinci Baskı

HANS J. MORGENTHAU

CHICAGO ÜNİVERSİTESİ
SIYASAL BİLİM PROFESÖRÜ

New York

ALFRED. A. KNOPF

BABAMIN ANISINA

Borzoi Book, Alfred A. Knopf, Inc.
Copyright, 1948, 1954, 1960, 1967, by Alfred A. Knopf Inc.

1949 baskısı, sekiz yayın.
1954 baskısı, gözden geçirilmiş ve yeniden dizilmiş beş yayın.
1960 baskısı, gözden geçirilmiş ve yeniden dizilmiş yedi yayın.
1967 baskısı, yeniden gözden geçirilmiş ve dizilmiştir.

Bu kitap, Ayrılm Alrı'ya kadar Ünsal OSKAY, Ayrılm Alrı'dan itibaren de
Baskın ORAN tarafından çevrilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BASKIYA

Ö N S Ö Z

Bu baskiya da, daha önce yapılan ikinci ve üçüncü baskılarla aynı amaç düşünülerek girişilmiştir: kitabı günün gereklerine uygun bir zindeliğe kavuşturmak, ve kavram ve teorik önerilerini arıtmak. Kitabın yeniden yazılan ve gözden geçirilen başlıca bölümü Birleşmiş Milletlerle ilgili olanıdır. Bu bölüm, hem Birleşmiş Milletlerin son yillardaki gerilemesi, hem de Güvenlik Konseyi ile Ekonomik ve Sosyal Konseyin bileşimi, seçimi ve oylama süreci konularında yapılan Anayasa değiştirmeleri (tadilatları) açısından yenilenmiştir. Kitabın kavramlarını ve teorisini arıtmak için emperyalizm, prestij, çekirdeksel savaş, ve ittifaklarla ile ilgili kısımlara önemli ekler yapılmıştır. Silahsızlanmadan ayrı olarak silahların denetimi konusunda ayrı bir kısım katılmıştır. Herzamanki gibi, az da olsa, kitapla ilgili olarak yapılan ciddi eleştirilerden ve bu eleştirilerin tahlillerinden yararlanma fırsatı buldum; bu arada Kenneth E. Boulding'in eleştirisini (*Journal of Conflict Resolution*, C. VIII, No. 1 (Mart 1964)) özellikle belirtmek isterim.

Benim, uluslararası politika konusundaki kuramsal yaklaşımım günün akademik çevrelerinde moda olanlardan -davranışçılık, sistem analiziçiliği, birlikte-oyun teorisi,* görünüm-yaratma (simulation); kısacası, genel anlamda metodoloji- açıkaa farklı olduğu için zaman zaman bu bilim dalında yaygın durumda bulunan bu eğilimlere karşı kendi tutumumu niçin savunmadığım sorusu ile karşılaşmaktayım. Ben bu konuda fazla bir istek duymuyorum; zi-

* «Game» tek kişinin değil, bir'den daha çok kişinin birlikte-oyunu. Tek kişinin oyunu «play» ile karşılanmaktadır. «Game theory» sosyal psikoloji kavramlarından yararlanan bir teoridir. (ç.n.).

ra gerek tarihsel gerekse kişisel tecrübelerimden biliyorum ki akademik polemikler genellikle gerçeği arama ve bulma davâsında bir ilerleme sağlamamakta, herşeyi nasıl buldularsa öylece unutup geçmekte, sona ermektedirler. Bir kuramın başarısı veya başarısızlığı için önemli olan, bilmeye ve öğrenmeye değer bir olgu veya olay hakkında bilgi edinmemize, bu olgu veya olayı anlamamıza katkıda bulunup bulunmadığıdır. Kuram, bir kuram olarak değerlendirecek ve yargılanacaksa bilgibilimsel (epistemological) savları ve yöntemsel yenilikleri ile değil, bu konuda yaratacağı neticesi yönünden yargılanmalıdır. Henri Poincaré, «yöntemleri pek çok, neticeleri ise pek yok» diye tanımladığı bazı bilim dallarından sözederken, haklı olarak, yöntem tutkusunu ile sağlanan sonuçlar arasında çoğu defa görülen ters orantıyı işaret etmiştir. Uluslararası politikanın teorik çerçeveden anlaşılmamasının ancak nisbeten dar sınırlar içinde mümkün olabileceğine, ve uluslararası kuramın sert bir rasyonalizasyonu için yapılan girişimlerin de bu girişimlere öngelen onyedinci yüzyıldaki girişimler gibi hiçbir sonuca ulaşamayacağına inanmaktayım. Geçen yakın yıllarda da bu inancımı değiştirmemi gerektirecek birşey okuduğumu veya öğrenmeye değer birşeye rastladığımı sanmıyorum. Bu girişimler, kendilerine konu kabul ettikleri deneyim dünyasına ters düşmekte, ve büyük bir olasılıkla, rasyonel tutarlılık uğrunda gerçekliği (reality) sedâ eden bir dogmatizme varmaktadır. Bana öyle geliyor ki, Oliver Wendell Holmes'un yiğit tevekkülünü bizim de paylaşmamızdan başka çare yok: «Hergün olmasa bile her yıl, kurtuluşumuzu, bilgi yönünden tamliktan uzak bir kehânete bağlayıp bir çeşit bahse gitmekteyiz».

Genel olarak toplumsal bilimler felsefem ve özel olarak da siyasal bilim felsefem *Scientific Man vs. Power Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1946; Phoenix ed., 1965) ve *Politics in the Twentieth Century*, C. I, *The Decline of Democratic Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1962), Kesim I ve II'de bulunup incelenebilir. Benim kişisel tutumumla ilgilenmek isteyenler varsa, kendilerine, Saul Friedlaender'e göre tutumum hakkında yazılmış etrafı bir kaynak olabileceğini umduğum ve *Futuribles Studies in Conjecture*'de (Bertrand de Jouvenel, ed., II (Geneva: Droz, 1965)) yayınlanan «Uluslararası İlişkilerde Kehânetler» isimli inceleme ile, Christian Bay'in, «Politika ve Politikamsılar: Bazı Davranışsal Eserlerin Eleştirici Açıdan Değerlendirmeleri» isimli ve

American Political Science Review, Cilt LIX, No. 1 (Mart 1965) sh. 39 ve devamında yayınlanan genel eleştirisini sahî vermek istermi.

Bu baskının hazırlanmasındaki yardımcıları için Jacqueline Kirley ve Richard Scharf'a şükran borçluyum.

Chicago, Illinois

HANS J. MORGENTHAU

ÜÇÜNCÜ BASKIYA

Ö N S Ö Z

Bu kitabın üçüncü baskısı, bundan beş yıl önceki ikinci baskının girişi gözden geçirme işlemini sürdürmektedir. Gerek okuyucu gerekse yazar için çok verimli olan bu yeniden gözden geçirme işleminin devamlı gerekliliği bu kitabın kuramsal alandaki en temel savlarından birini işaret etmektedir. Kitap varlığını birinci bölümde işlenmiş bulunan siyasal sorunlarda objektif ve genel (evrensel) bir geçerlige sahip gerçek (truth) bulunabileceği inancına borçludur. Bu hakikat insan aklının kavrayıp bulabileceği, ve tarihin ardıllanmış (birbirini izleyen) dönemleri içinde yuvalanıp her dönemde sonraki dönemlerin de (gelişme yönünü) gösteren bir gerçektir. Siyasal sorunlardaki gerçek, deneyimsel (empirical) belirti itibarıyla olsun, hizmet ettiği amaçları itibarıyla olsun kendi zamanının bir ürünüdür. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıldaki güç dengesi, yaklaşık olarak eşit ağırlıklarının çöküğü yüzünden, témellerindeki ilkeler aynı olduğu hâlde, yirminci yüzyıl ortalarında ortaya çıkan iki-kutuplu dengeden farklı bir görünümü sahiptir. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılda İngiltere'deki güç dengesinin doğasını anlamak ve değerlendirmek, söz konusu yüzyılın siyasal hayatı hakkında herkesin zaten bir yere kadar bildiklerini daha bir açıkhıga kavuşturmak ve açıklamak anlamına gelmektedir. 1930'larda ve 1940'lardaki Birleşik Amerika'da güç dengesinin daimi bir uluslararası politika ögesi olduğundan söz etmek, varlığını pekaz insanın reddettiği, çocukların ise kokuşmuş bir akide (heresy: itizal) saydığı, ama artık zaten geçip gitmekte olan bir sapıtmadan söz etmek demektir.

İkinci baskından bu yana siyasal ortamda meydana gelen değişiklikler karşısında bu kitapta sunulan uluslararası politika teori-

sini sinamam sırasında, kitabın varsayımlarına, temel fikirlerine, ve kuramsal yapısına dokunmadan, bu baskıda, kitapta vurgulanmış yerleri eskilerinden farklı olarak seçmenin, çeşitli yerlerini daha bir geliştirmenin gerekli olduğu düşüncesine vardım. Kitabın kuramsal plânda en önemli (merkez) öğesi olan «güç» konusunda yanlış anlaşılma durumuna karşı —bu öğe topyekün ihmâl edilme, ve bu yüzden de, özellikle askeri mahiyettedeki maddi güçle eş sayılma kadersizliğine uğramıştır— bu baskıda, şimdîye kadarkilerden çok daha yoğun bir şekilde güçün maddi olmayan yanları üzerinde durdum; özellikle, karizmatik güç (iktidar) üzerinde vurguda bulundum ve siyasal ideolojiler konusundaki değerlendirmelerimi geliştirmek istedim. İttifaklar teorisi konusu için kitaba bir kesim eklenmiş ve güç dengesine ayrılan yer daha geniş tutulmuştur. Uluslararası hukuka ait bölümde bazı teknik ayrıntılar çıkarılmış, ve kitaba, çekirdeksel silâhsızlanma ile Avrupa'da kurulan Birlikler konusunda yeni kesimler katılmıştır. Barışçı değişme bölümünden son gelişmelerin ışığında genişletilmiş, Birleşmiş Milletlerle ilgili bölüm ise yeniden yazılmıştır.

Kitapta sunulmakta olan uluslararası politika teorisinin bugünlere en çok tartışılan belirli bazı genel sorunların anlaşılması açısından yeterli olmasına özellikle dikkat ettim. Örneğin, çekirdeksel savaşın toptan yıkılığı açısından, bir dış politika aracı olarak genel şiddet kullanımının tiksinti ile karşılaşmasının nedeni bu düşünce ile ele alınıp incelenmiştir. Çekirdeksel güç dengesi, genel çekirdeksel savaş ile kısıtlı savaş arasındaki ilişkiler, uluslararası örgütlerdeki ihtiyaç ve bu yöndeki eğilimler, geçmişin sömürgeçilerinde görülen yeni milliyetçilik, ve ulusal devletin (nation state) modasının geçmesi gibi konular da aynı durumdadır. Bütün bu yeni olgular ve sorunlar içinde, bu kitabın birinci baskısından itibaren farkedilmeyen ve beklenmeyecek gelişme ulusal devletinin eskiye yüztutmasıdır. Diğerleri ise, uluslararası politikanın hiç değişmeyen içsel ilkelerinin yeni bir siyasal ve teknolojik çevredeki tezahürleridir.

İkinci baskiya yazdiğim önsözde, Montesquieu'nun de aynı durumla karşılaşmasına sığınarak, «savunmadığı, söylemediği düşünüler için eleştirilen» yazarların kaderinden dert yanmıştım. Bu eleştirilere hâlâ uğramaktayım. Hattâ, ulusal devletin gününün geçmekte olduğu ve uluslararası kuruluşlara geçme gereğinin fonksiyonel (görevsel) bir doğası bulunduğu bu kitabın 1948 baskısında

bile belirtilen temel görüşlerden biri olduğu hâlde, ulusal devletlere dayanan uluslararası sistemin sürekliliğine inanmakla eleştirmektedim. Hâlâ, siyasal eylemi yargılama sadece bu tür eylemlerin başarı kazanıp kazanmadığı ölçü ile hareket ettiğim söylemektedir. Oysa, 1955'den beri, bana karşı kullanılan bu tür politika anlayışının degersizliğini ortaya koymaya çalışmış bulunuyorum. Ve, doğal olarak, kitapta aksine pek çok örnekler bulunduğu hâlde, ahlâk sorununa önem vermemekle kınanmaktayım.

Bu baskının metni Princeton'daki «Institute for Advanced Study» merkezinde bulduğum dönemde yazılmıştır. Bayan Marion G. Hartz'a ve Bayan Joan Ogden'e yetenekli yardımcıları için şükran borçluyum.

Commentary, ve *Confluence*'a yayınlarını kullanmama izin verdikleri için şükran borçluyum.

Princeton, New Jersey

İKİNCİ BASKIYA

Ö N S Ö Z

Bu kitabın ikinci baskısında yer alan ve oldukça önemli hacimdeki değişiklikler son altı yıl içinde Birleşik Devletlerin entellektuel hayatında ve havasında, dünya politikasının şartlarında, ve yazarının düşüncelerindeki gelişmelerin ürünüdür.

1947 yılında yazıldığında, bu kitap yirmi yıllık bir düşünsel tecrübeyi özetlemektedir. Kitap ilk yazılışında, uluslararası politikanın doğası, ve batılı demokrasilere uygulanan yaniltıcı bir dış politika anlayışının totalitercilik ve savaş tehlikelerine gelip dayanmasına sebeb olan yollar hakkında yazılmış bir kitaptı; yalnızca ve boş yere yazılmış umutsuz bir kitap gibiydi. Bu kitabın kaleme alındığı günlerde, eskinin yanlış ve yaniltıcı dış politika anlayışı hâlâ yürürlükteydi. Bu kitap, gerçekten, ve herşeyden önemlisi, bu anlayışa karşı yapılmış dolaysız ve açık bir saldırı gibiydi. Bu yüzden de, kendi felsefesini tutanlarca radikal, karşı taraftakilerce de yanlışlarla dolu bir kitap sayılmak zorunda kalmıştır. Bu ilk saldırırda, açılan meydan savaşı büyük ölçüde kazanıldıktan sonra, elde edilmek gereken konum fazlaıyla elde edildiğinden, bundan sonraki uğraşının daha yüksek bir konum kazanmaya değil, fakat yeni tecrübelerle bu konumun savunulmasına ve uyumlanmasına yönelik gerekmiştir.

Kitapta değişiklikler yapılmasını şart kılmış bulunan son altı yılın siyasal tecrübelerinden dördü belirtilmeye değer: dünya politikasının yapısında yeni eğilimlerin ortaya çıkışları, sömürgeerdeki devrimlerin gelişmesi, uluslararası bölgesel kurumların kurulması, ve Birleşmiş Milletlerin faaliyetleri. 1947 yılında ilk işaretler dünya politikasında iki-kutuplu sistemden iki-bloklu sisteme geçişini gö-

terdiği hâlde, son yıllarda ortaya çıkan yeni eğilimler bu 1947'lerin genel oluşumuna karşı düşmüştür. Sömürgeerdeki devrimler Asya ve Afrika'nın çoğu ülkelerine sıçramış, yoğunlaşmış, ve dünya politikasında yeni sorunlar yaratmış, yeni siyasetler gerektiren yeni bir güç hâline gelmiştir. Kitabın elinizdeki yeni baskısı, bu yüzden, insanların «kafa» ve düşünceleri konusunda yapılan mücadeleyi diplomatisinin ve savaşın geleneksel boyutuna eklenmesi gereken uluslararası politikanın yeni bir boyutu olarak kabul etmektedir. Birinci baskı egemen ulusal devletlerin terk edilmeye başlanan özelliklerine önem vermişken, ikinci baskı, çok sayıda uluslararası belirli ortaklıklar izledikleri Avrupa Kömür ve Çelik Birliği, ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi uluslararası yeni kurumlar kurulması konusundaki girişimler üzerinde durmuştur. Birinci baskı, yeni kurulan Birleşmiş Milletlerin uyandırıldığı hayalec umutlara karşı uyarida bulunmuş; ikinci baskı ise, Birleşmiş Milletlerin siyasal yönden elde etmesi istenen ve elde edeceği umulardan çok farklı olan siyili başarıları üzerinde durmuştur. İkinci baskının her yerinde, kitabı kuramsal çerçevesi içinde Kore Savaşının incelendiği görülecektir.

Entellektüel ortamda ve siyasal durumdaki bu gelişmeler yazarın düşüncelerini de etkilemekten geri kalmamıştır. Fakat şimdiki baskının sayfaları boyunca ifade edilmiş bulunan ve asıl önemi olduğu politika felsefesi yazarın birinci ve ikinci baskılar arasında geçen yıllar boyunca (bu olaylardan) bağımsız olarak geçirilen düşünsel gelişmelerin bir ürünüdür. Bunlar, açıklık kazanma, kesinlik kazanmaya, ve bazı değişikliklere olanak sağlamışlardır. Bir giriş bölümü eklenerek kitabı temel teşkil eden felsefenin ana özellikleri belirtilmeye çalışılmıştır. Siyasal güç, kültürel empirealizm, dünya kamu oyu, silahsızlanma, ortaklaşa güvenlik, ve barışçı değişme gibi kavamlar yeniden düşünülmüş, yeniden formülé edilmiş ve son yılların yeni gelişmelerine uygulanmışlardır. Durdurma (containment), soğuk savaş, blok dışı uluslararası (uncommitted nations), ve Ondört Madde gibi yeni kavamlar değişik görüşümleri içinde ele alınmışlar ve incelenmişlerdir. İç politikanın dış politikaya etkileri üzerinde önemle durulmuştur. Yönetimin (hükümetin) niteliğinin önemi kabul edilmiş, yönetimin niteliği, ulusal gücün yeni bir öğesi ve dış politika ile iç politika arasındaki ilişkilerle ilgilenen yeni bir diploması kuralı olarak konular arasına alınmıştır. Güc dengesi ile uluslararası hukuk arasında-

ki ilişki; yani, uluslararası hukukun klâsik yazarlarının çögünün bilinen başlıca konusu olan ve Oppenheim'in eserinin birinci yığınında dahi vurgulanmış bulunan bu ilişki burada yeniden lâyık olduğu çerçeveye içinde; yani, uluslararası politika teorisi içinde ele alınmıştır.

Bu kitabın ikinci baskısı, birinci baskının karşılaşış biçiminden çok yararlandı. Bu sayfalarda yansıtılan yararlı eleştirileri, özellikle, Harold Sprout ve Arnold Wolfers tarafından yapılanları belirtmek gerek. George Petree, savaş teknolojisi konusunu tartışırken yaptığı bazı yanlışlarda beni uyarmıştır. Birçok tekliflerden sonra, konuya ilk ilgilenenlerin işini kolaylaştırmak için tarihi referansları geliştirmeyi kararlaştırmış bulunuyorum. Metinde sık sık adları geçen veya sözü edilen kişiler ve olaylar hakkında hazırlanan Tarihsel İsim ve Konular Sözlüğü'nün bu amaca hizmet edeceğini umulmuştur. Yeni haritaların çizimi, mevcutların yeniden hazırlanması, bazı yeni şekillerin katılması da bu düşünmeye dayanmaktadır.

Taşımıadığı ve savunmadığı düşünceler için eleştirilere uğramak, «tartışmalı» konularda yazarların ortak kaderidir. Bu tür yazarlar arasındaki bu kader birliği uzun vadede gerçek bir teselli ise de, kısa vadede, hiçbir zaman savunmadığı, inanmadığı, fakat defalarca ve apaçık bir şekilde karşı çıktıığı ve benimsemediğini belirttiği düşünceler için bile eleştirilere uğramanın hiç de hoşnutluk verici olmadığı ifade edilmek gerekir. Eseri okumadan eser hakkında konuşmak, eserin söylemek istediğini öğrenmeden eseri yargılama eğiliminde olanlara *Kanuların Ruhu* eserinde Montesquieu'nün kendi sözleriyle seslenmek isterim:

Okuyucularımın, bana lütfedeceklerinden fazla emin olmadığım bir anlayış bekliyorum; bu, yirmi yıllık bir emeğin ürünü birkaç saatlik bir okuma ile yargılamanı ricasından ibarettir. Kitabı, belirli kısımları ve görüşleri ile değil de bütünüyle reddet veya bütünüyle kabule girişmesinler. Yazarın ne demek istediğini öğrenmek amacıyla iseler, esere, eserin kendi kurgusu (design) içinde bakmaları en iyisidir.

Bu ikinci baskı metninin hazırlanmasında bana yardım edenlere teşekkür etmemi çok zevkli bir görev savıyorum. Meslekdaşla-

rımdan Charles Hardin, Leo Strauss, ve Kenneth Thompson yeni katılan birinci bölümle ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Chicago Üniversitesi Amerikan Dış Politikası Araştırmaları Merkezi üyesinden Louise Rhoads dizgi-öncesi metni hazırlamış ve konu dizinin düzenlenmesinde, ve ayrıca, Margaret Deems Cox, Robert Hattery, ve Milton Rakore ile birlikte araştırma çalışmalarında da yerelarla hep birlikte değerli yardımında bulunmuşlardır. Dr. Robert Osgood Tarihsel İsim ve Konular Sözlüğü'nü hazırlamıştır. Alfred A. Knopf, Inc.'in Kollej Bölümünden John T. Hawes ve Gerald Gottlieb'in anlayış ve yardımlarına şükran borçluyum.

Aşağıdaki kaynaklara, daha önce yayınlanmış bulundukları materyali burada kullanmama izin verdikleri için ayrıca teşekkür etmek isterim: Academy of Political Science, American Political Science Review, American Society of International Law, Review of Politics.

Chicago, Illinois

BİRİNCİ BASKIYA

Ö N S Ö Z

Bu kitap 1943 yılından beri Chicago Üniversitesinde verdiğim uluslararası politika derslerimden geliştirilerek hazırlanmıştır. Kitap, uluslararası ilişkiler derslerindeki geleneksel konuları kapsamadığı gibi, devletler hukukunun, uluslararası örgütlenmenin, ve diplomatik tarihın temel sorunlarına ağırlıklı bir yer vermektedir.

Kitap için öğrencilere çok şeyler borçluyum. Öğrencilerimin derslerde girişikleri canlı ve uyarıcı tartışmalar bu kitapta ele alınan sorumlarda düşüncelerimin açıklığa kavuşmasına yardım etmiştir. Bu kitabın meydana gelmesini sağlayan öğrencilimden bazılarını anmak zorundayım. Bayan Mary Jane Beneditz 1946 yılı Kış «Quarter'ı» sırasında derslerimin ve dersanedeki tartışmaların steno tutanaklarını hazırlamıştır. Kendisinin düşünsel gücü ve sabır emeği bu derslerin tek tutanağının ortaya çıkmasını sağlamıştır; bu tutanaklar olmasaydı kitabın bir yılı çok az aşan bir sürede hazırlanabilmesi mümkün olmayacaktı. Bay Alfred Hotz çalışmaların başlangıç aşamasındaki araştırmalarda bana tam bir yetenekle yardımcı olmuştur. Bununla beraber, yardımıcılık işinin asıl kahaklı kısmını Bay Kenneth W. Thompson yüklenmiş; büyük bir yetenek ve bağlılıkla yardım etmiştir. Haritaların orijinaleri Bay Charles R. Jones tarafından; şekillerin orijinaleri ise Bay John Horton tarafından çizilmiştir.

Chicago Üniversitesi Siyasal Bilim Bölümü idari başkanı Profesör Leonard D. White'a şükranlarım sonsuzdur; kendisi bana mümkün olan her alanda yardım etmiş; çalışmalarımı en büyük destek o'nun anlayışlılığı olmuştur. Notre Dame Üniversitesinden Profesör Waldemar Gurian ve Chicago Üniversitesi ile Londra Eko-

nomi ve Siyasal Bilim Okulundan Profesör Edward A. Shils kitabı basım öncesi metnini okumuşlar, tavsiye ve eleştirilerinden yararlanmamı sağlamışlardır. Meslektaşlarından pekçoğu belirli noktalarda görüşlerini açıklama ve tavsiyede bulunma lütfunu göstermişlerdir. Kitabın başlığını Profesör Charles M. Hardin'e borçluyum; zira, bu başlığı kendisinin tavsiyeleri üzerine seçmiş bulunuyorum. Chicago Üniversitesi Toplumsal Bilim Araştırma Komitesi çalışmalarla çok cömertce akçalı yardımda bulunmuş, aynı Komitenin yazı işleri personelinin çok yetenekli ve bilgili yardımcıları olmuştur. Yazıları servisine şükranım sonsuzdur.

İsimlerini belirttiğim yazarlar ve yayınlar, kitabı gerekli yerlerinde şu kaynaklardan yapılan aktarilar için izin vermek lütfunu göstermişlerdir: *American Journal of International Law*, *Columbia Law Review*, *Ethics*, *Review of Politics*, University of Chicago Press, ve *Yale Law Journal*.

Chicago, Illinois

ULUSLARARASI POLİTİKA

İÇİNDEKİLER

Çevirenlerin Önsözü : Morgenthau ve Yapıtı Üzerine	XXXIII
AYRIM BİR ULUSLARARASI POLİTİKANIN TEORİ VE PRATİĞİ	
BÖLÜM 1 ULUSLARARASI POLİTİKADA GERÇEKÇİ BİR KURAM	1
Siyasal Gerçekliğin Altı İlkesi	2
BÖLÜM 2 ULUSLARARASI POLİTİKA BİLİMI	19
Uluslararası Politikanın Anlaşılması	19
Farklı Yaklaşımlar	19
Anlama Konusunda Kısıtlamalar	19
Uluslararası Barış Sorununun Anlaşılması	27
AYRIM İKİ BİR GÜC MÜCADELESİ OLARAK ULUSLARARASI POLİTİKA	
BÖLÜM 3 SİYASAL GÜC	30
Siyasal Güc Nedir?	30
Ulusun Amaçlarına Ulaşmada Amaç Olarak	30
Doğası	33
Siyasal Gücün Önlenmesi	36

Siyasal Gücün Değersiz Görülmesinin Kökleri	41
Ondokuzuncu Yüzyıl Felsesi	41
Amerikan Tecrübesi	42
BÖLÜM 4 GÜC MÜCADELESİ: STATUS QUO POLİTİKASI	46
BÖLÜM 5 GÜC MÜCADELESİ: EMPERYALİZM	53
Emperyalizm Ne Değildir	53
Emperyalizmin Ekonomik Teorileri	58
Emperyalizm Konusunda Marksist, Liberal ve «Şeytan» Kuramları	58
Bu Kuramların Eleştirilmesi	60
Farklı Emperyalizm Tipleri	66
Emperyalizme Giden Üç Yol	66
ZAFERLE BITEN SAVAŞ	66
YENİLİK DÜŞÜLEN SAVAŞ	67
ZAYIF VE GÜÇSÜZ OLMA	68
Emperyalizmin Üç Amacı	69
DÜNYA IMPARATORLUĞU	69
KITASAL IMPARATORLUK	70
YEREL ÜSTÜNLUK	71
Emperyalizmin Üç Yöntemi	72
ASKERİ EMPERYALİZM	73
EKONOMİK EMPERYALİZM	73
KÜLTÜREL EMPERYALİZM	75
Emperyalist Siyaseti Anlamak ve Karşı Çıkmak	79

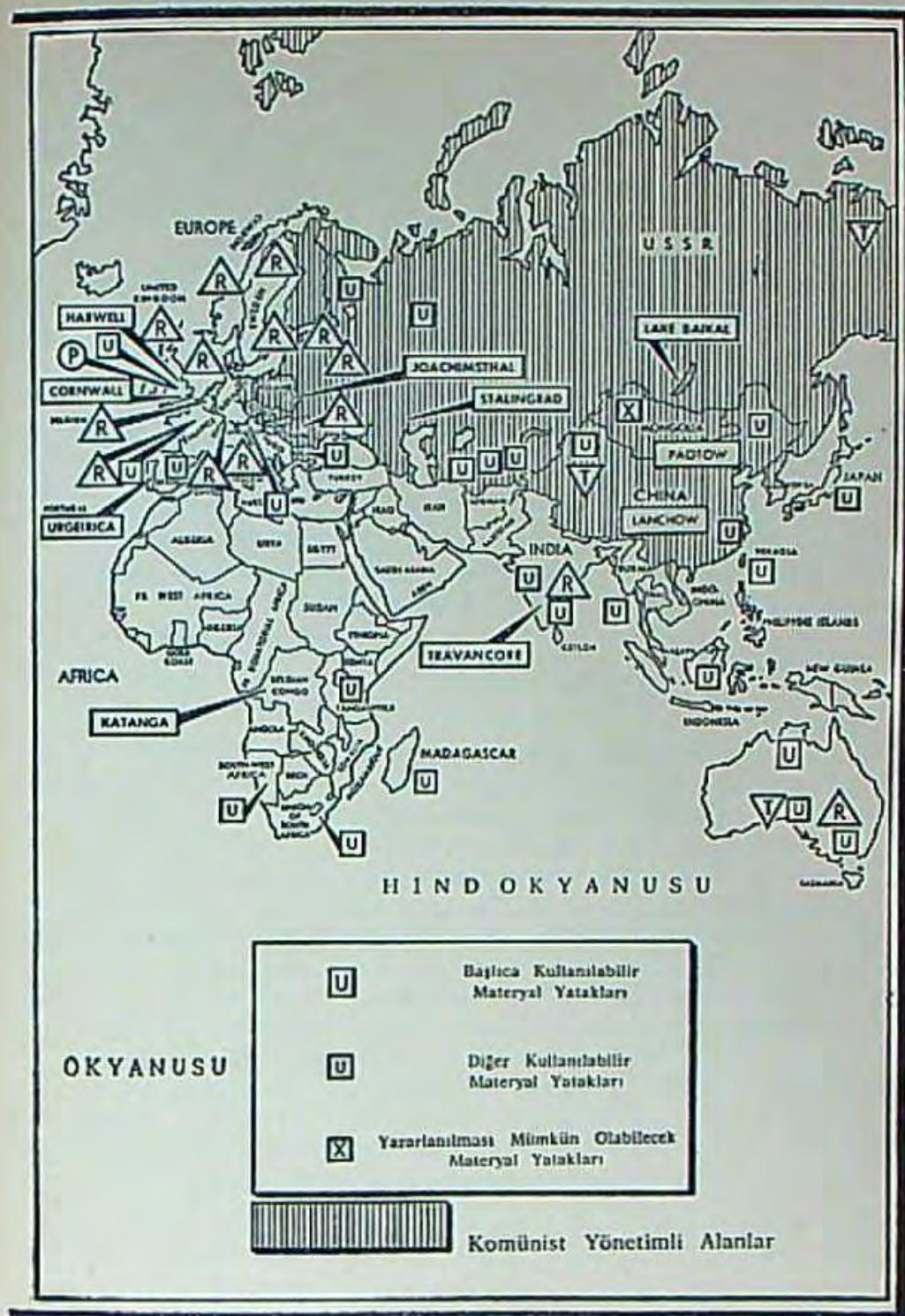
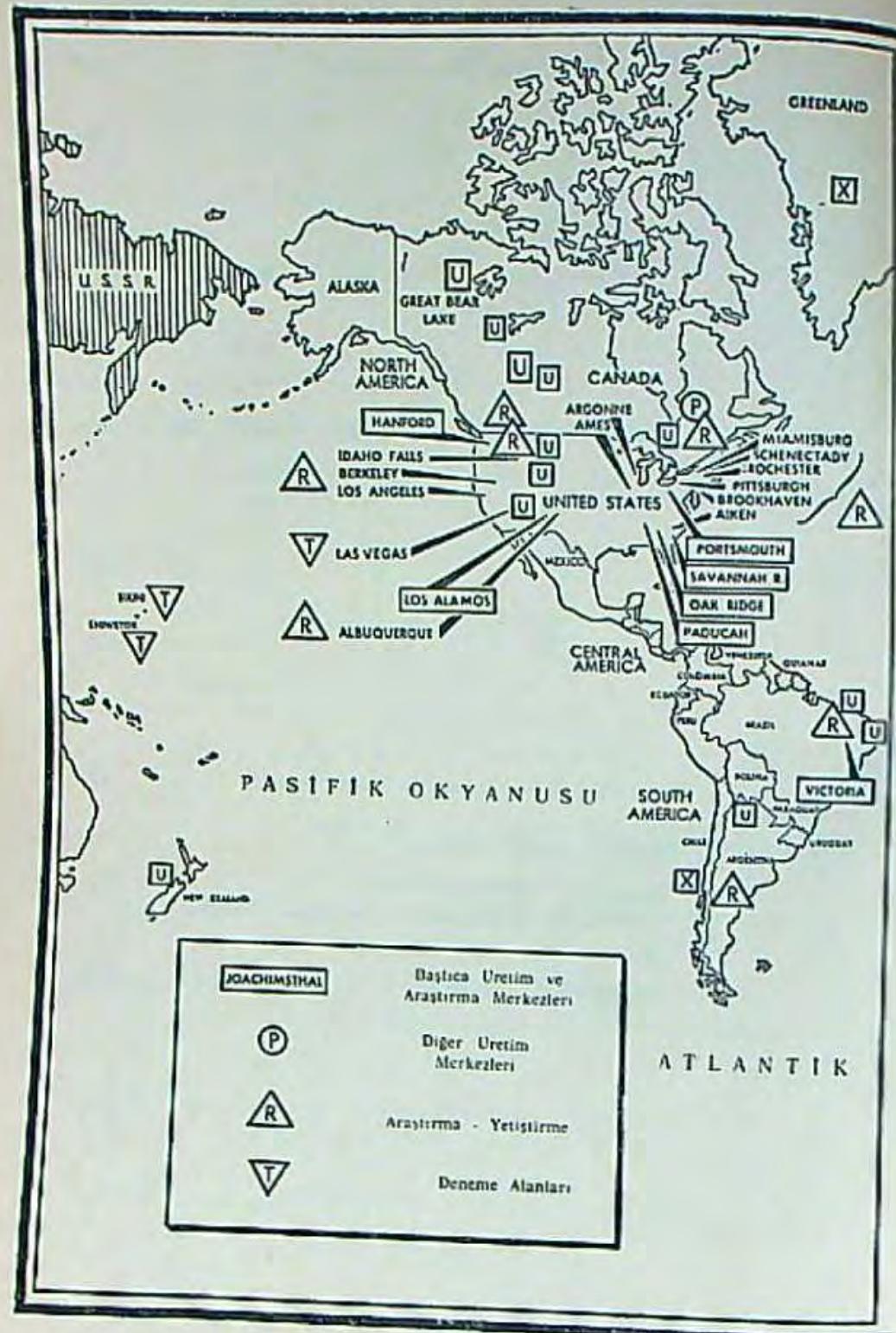
Izlenecek Siyaset Sorunu: Çevreleme, Yatırıma, Korkutma	80
Tehhis Sorunu	87
BÖLÜM 6 GÜC MÜCADELESİ: PRESTİJ SIYASETİ	92
Diplomatik Törenler	93
Askeri Kuvvet Gösterisi	99
Prestij Politikasının İki Hedefi	101
Prestij Siyasetinin Üç Tip Kötüye Kullanımı	105
BÖLÜM 7 ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ İDEOLOJİK ÖĞE	110
Siyasal Ideolojilerin Doğası	110
Diş Politikaların Tıpkı Ideolojileri	115
Status Quo İdeolojileri	115
Emperyalizm İdeolojileri	117
Bulanık Anlamlı İdeolojiler	121
Diş Politikanın Gerçek Yüzünü Tanıma Sorunu	124
AYRIM ÜÇ ULUSAL GÜC	127
BÖLÜM 8 ULUSAL GÜC'ÜN ÖZÜ	129
Ulusal Güc Nedir?	129
Modern Milliyetçiliğin Kökleri	133
Milliyetçilikten Geri Çekilme: Görünüşte ve Gerçekte	134
Kişisel Güvensizlik ve Toplumsal Çözülme	136

BÖLÜM 9	ULUSAL GÜC'ÜN ÖĞELERİ	140
	Coğrafya	140
	Doğal Kaynaklar	144
	Yiyecek	145
	Hammaddeler	147
	Endüstriyel Kapasite	149
	Askeri Hazırlık Derecesi	152
	Teknoloji	152
	Liderlik	155
	Silahlı Kuvvetlerin Nicelik ve Niteliği	156
	Nüfus	157
	Dağılım	157
	Eğilimler	160
	Ulusal Karakter	162
	Ulusal Karakterin Varlığı	162
	Rus Ulusal Karakteri	166
	Ulusal Karakter ve Ulusal Güc	169
	Ulusal Moral	172
	Ulusal Moralin İstikrarsızlığı	173
	Sonucu Bekleyen Faktörler Olarak Toplumun ve Hükümetin Niteliği	176
	Diplomasının Niteliği	181
	Hükümetin Niteliği	186
	Kaynaklar ve Siyaset Arasında Denge Sorunu	187

	Kaynaklar Arasında Denge Sorunu	188
	Halkın Desteklemesi Sorunu	189
	Ülke içi Yönetim ve Dış Politika	193
BÖLÜM 10	ULUSAL GÜC'ÜN DEGERLENDİRİLMESİ	195
	Değerlendirmeye Düşen Görev	195
	Tipik Değerlendirme Yanlışları	200
	Güçün Mutlak Karakteri	201
	Güçün Daimi Karakteri	204
	Tek Faktörün Yanıltıcılığı	207
	JEOPOLİTİK	207
	MİLLİYETÇİLİK	209
	MILITARİZM	211
	AYRIM DÖRT ULUSAL GÜC'ÜN SINIRLANMASI	215
BÖLÜM 11	GÜC DENGESİ	217
	Toplumsal Kararlı Denge	218
	Evrensel Bir Kavram Olarak Güç Dengesi	218
	İç Politikada Güç Dengesi	220
	Güç Dengesinin Temel İki Biçimi	224
	Dolaysız Karşılık Biçimi	225
	Rekabet Biçimi	227
	Kore ve Güç Dengesi	230
BÖLÜM 12	GÜC DENGESİ KONUSUNDA FARKLI YÖNTEMLER	231

Böl ve Yönet	231
Tazminat	232
Silahlanma	234
İttifaklar	235
İttifakların Genel Doğası	235
Dünya Egemenliğine Karşı İttifaklar	242
İttifaklara Karşı Karşı—İttifaklar	245
Dengenin «Dengeleyicisi»	252
BÖLÜM 13 GÜC DENGESİNİN YAPISI	258
Başat ve Bağımlı Sistemler	258
Güç Dengesinde Yapısal Değişmeler	261
BÖLÜM 14 GÜC DENGESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	264
Güç Dengesinin Belirsizliği	264
Güç Dengesinin Gerçeksizliği	272
İdeoloji Olarak Güç Dengesi	277
Güç Dengesizliğinin Yetersizliği	280
Moral Rızanın Kısıtlayıcı Etkisi	280
Modern Devlet Sisteminde Moral Rıza	286
AYRIM BEŞ ULUSAL GÜC'ÜN SINIRLANDIRILMASI : ULUSLARARASI AHLAK VE DÜNYA KAMU OYU	293
BÖLÜM 15 GÜC'ÜN KARŞISINDAKİ ENELLER : AHLAK, GÖRENEK, VE HUKUK	295
BÖLÜM 16 ULUSLARARASI AHLAK	302

İnsan Hayatının Korunması	303
Barışta İnsan Hayatının Korunması	303
Savaşta İnsan Hayatının Korunması	308
Savaşın Ahlak Yönünden Telini	312
Uluslararası Ahlak ve Toptan Savaş	313
Uluslararası Ahlaklı Karşı Milliyetçilik	318
Aristokrat Enternasyonalinde Bireysel Ahlak	318
Uluslararası Ahlakin Yıkılışı	323
Uluslararası Toplumun Yıkılışı	327
Milliyetçiliğin Enternasyonalizme Karşı Zaferi	330
Milliyetçiliğin Biçim Değiştirmesi	332
BÖLÜM 17 DÜNYA KAMU OYU	339
Dünyanın Psikolojik Birliği	341
Teknolojik Birleşmenin Anlamca Bulanığı	343
Milliyetçilik Engeli	346

MORGENTHAU VE YAPITI ÜZERİNE

Elinizdeki bu kitap, ünlü Amerikalı Profesör Hans Morgenthau'nun bütün Batı ülkeleri üniversitelerinde, bu arada bizde de, en çok kullanılan bir kaynak ve yardımcı ders kitabıdır.

Yapıtın, uluslararası ilişkiler dalının bağımsız bir disiplin olarak kabul edilmesinde yaptığı katkı büyktür. İlk olarak 1948'de yazılan eser, değiştirilerek, ekler yapılarak ve yenileştirilerek bugüne dek dört kez daha basıldı. Elinizdeki çeviri, 1967'de yapılan son baskından yapılmıştır.

Kitabı okuyucuya, daha doğrusu öğrenciye birkaç kelimeyle tanıtmak çevirmenlere düşüyor.

Morgenthau'nun işlediği ana fikir şudur: Uluslararası alanda geçerli olan tek gerçek, «güc» unsurudur. Güçlü olan üstün duruma geçer, ve sözünü geçirir. Bundan dolayı uluslararası arenada sürekli olarak bir güç mücadelesi hukum sürer. Devletler durmadan kuvvet kazanmaya ve karşılarındakini gücsüz bırakmaya çabalarlar. Bu çabaların sonucu, ortaya uluslararası barışı koruyacak tek düzen olan «güc dengesi» çıkar. Uluslararası plânda geçerli tek gerçek olan «güc» gene karşı bir «güc» tarafından dengelendiği zaman barış ve düzen hukum sürer. Barışı başka türlü kurma ve koruma çabaları boşunadır. Yazar, bu konuda ileri sürülen «Ortaklaşa Güvenlik» ve «Dünya Devleti» gibi çözüm yollarının geçersiz olduğunu birçok örnekler ve savlar ileri sürrerek isbatla çalışır. Çıplak gerçekçi olan Morgenthau, uluslararası hukuk, uluslararası ahlâk gibi öğeleri, «ulusal güç» ve «ulusal çıkar» kavramları karşısında ancak ikinci derecede unsurlar olarak görür.

Kitap, İkinci Dünya Savaşının ertesinde, 1948 yılında yazılmıştır. O günlerin damgasını, etkisini taşır. Güc dengesine bu den-

li başat (dominant) bir önem vermesinde bunun rolü olsa gerekir. Gerçi bugüne dek birçok kere yenileştirilmiş, o günkü öneminden yitirmemesine çalışılmıştır. Fakat uluslararası düzenin çok merkezli bir yönetim almaya başlaması ve ortaya çıkan az gelişmiş ülkelerin etkisiyle dünya politikasının ileride daha da değişmesi olasılığı karşısında bu yapıt, kuramsal (teorik) açıdan biraz eskimiştir. (Bu yeni eğilimleri yansitan yapıtlara örnek olarak J. Burton'ın «International Relations, a Theory» adlı kitabı okunabilir).

«Güç» öğesine bu denli önem veren Morgenthau, kendiliğinden, uluslararası alanda kaba ulusal gücün dayanarak politikasını yürüten bir büyük devletin, yani kendi ülkesinin dış politikasının teorisini olarak ortaya çökmektedir. Yapıt bu haliyle, Amerikan dış politikasını rasyonelleştirmekte ve haklı göstermektedir. Çünkü «güç» unsuru tek geçerli gerçekdir. Yazarın okuyucuya «gücü olan haklıdır» önermesine degen vardırın bu eğilimi, bazan kendisinin, alışkan ve bilinen çok değişik yorumlara ve kavramlara varmasına neden olmaktadır. Örneğin, yazarın emperyalizm anlayışı buna basit bir örnek olarak verilebilir. Yazarın emperyalizm olgusundan anladığı, o andaki *status quo*'yu bozmaktadır; o düzen emperyalistçe bir durum göstersin veya göstermesin, emperyalist bir saldırı sonunda kurulmuş olsun veya olmasın. Diğer bir deyişle, kurulu düzeni bozan, emperyalisttir. Yazarın «Fransa *status quo*'ya saldırmadığı zaman emperyalizm yapmamıştır» şeklindeki sözlerinin nedeni budur. Yani Fransa, diğer büyük ülkeler tarafından henüz paylaşılmamış, somürgeleştirilmemiş olan topraklara saldırdığı zaman, emperyalizm yapmamaktadır. Eğer bir İngiltere'nin veya ABD'nin elindeki sömürgelere saldırırsa, o zaman emperyalist olmuş olacaktır. Böyle bir anlaşım, kitabın yazıldığı andaki *status quo*'da en başta durumda bulunan devletin yararına işleyecek olduğu, onu haklı çıkardığı ve o devletin davranışlarını rasyonalize ettiği açıktır.

Bu bakımdan, Morgenthau'nun kitabı okuyacak veya yardımci ders kitabı olarak kullanacak olanlar, bu gibi anlaşım ve eğilmelere karşı uyanık olmalıdır.

Morgenthau 1970 yılında çıkan son kitabıyla kendisinden yediden söz ettirmiş bulunmaktadır. «A New Foreign Policy for the United States» (Birleşik Amerika için Yeni bir Dış Politika) adlı

bu yeni yapıtta yazar, Amerika'nın gereksiz derecede fazla açıldığını, iyi bir dış politika izleyebilmesi için bu denli yayılmaması gerektiğini, örneğin Vietnam'dan çekilmesini savunmaktadır. Morgenthau bu şekilde, elinizde bulunan bu kitabın son bölümünde sıraladığı «diplomasının öngerekleri ve ilkeleri»ne uygun bir dış politikayı kendi ülkesinin yöneticilerine tavsiye etmektedir. Fakat bunu yapmak için bugünü beklemiştir da ilginçtir. Bu bakımdan, yazarın 1948'de çıkan «Uluslararası Politika» ile 1970 de yayımlanan «Birleşik Amerika için Yeni bir Dış Politika» adlı yapıtları arasındaki paralellik ilgi çekicidir.

Bu çevirinin her evresinde bize yardımcı olan, ve ayrıca dizin'i hazırlayan arkadaşımız Necil Nedimoğlu'na teşekkür etmeyi zevkli bir görev biliyoruz.

Çevirenler

ÖNEMLİ YANLIŞLIKLAR

- * s. 30'daki BÖLÜM 3'den önce **AYRIM İKİ : BİR GÜC MÜCADELESİ OLARAK ULUSLARARASI POLİTİKA** diye bir Ayrılm başlığı olacaktır. «Bknz. İÇİNDEKİLER».
- * s. 58'deki espaslı ara başlıktan hemen önce **Emperyalizmin Ekonomik Kuramları** diye bir başlık olacaktır. «Bknz. İÇİNDEKİLER».
- * 66., 67., 68., 69., 70., 71., 73., 75. sayfalarda **BÜYÜK HARFLERLE** dizilmiş olan arabalıklar örneğin 211. sayfada olduğu gibi **DAHA KÜÇÜK HARFLERLE** olacaktır.
- * 80. ve 87. sayfalarda italik ile dizilmiş olan ara başlıklar e s p a s l i olacaktır. «Bknz. İÇİNDEKİLER».
- * 207. sayfada, birinci paragrafin başında **JEOPOLİTİK** diye bir ara başlık olacaktır.
- * 252. sayfadaki ara başlık 4 satır aşağıya, paragraf başına gelecektir.
- * 392. sayfada Sovyetler Birliğinin Cemiyet'den atılma tarihi olarak gösterilen 1929 yanlıştır, 1939 olacaktır.
- * 537. sayfadaki Avusturya sözcüğü, Avustralya olacaktır.

AYRIM I

**ULUSLARARASI POLITİKANIN TEORİ
VE PRATİĞİ**

BÖLÜM 1

ULUSLARARASI POLİTİKA'DA GERÇEKÇİ BİR KURAM

Bu kitap uluslararası politika alanında bir kuram ortaya koyma amacıyla kaleme alınmıştır. Böyle bir kuramın değerlendirilmesi ve yargılanması için kullanılması gereken test *a priori* veya soyut değil deneyimsel (*empirical*) ve pragmatik olmak zorundadır. Diğer bir deyişle, kuramın doğruluğu, peşinen kabul edilmiş soyut ilkelerle veya gerçekten habersiz bir kavram (*concept*) ile değil, fakat kuramın kendi amaç ve ereğî olan, bir *yığın* olguya (*«phenomena»*) düzene ve anlamaya kavuşturma ereğî ile sınırlı değerlendirilmelidir. Bu olgular kuram olmazsa birbirleriyle bağlantısız kalırlar ve düşünsel bir kavrayışla anlamlanılamazlar. Kuramın ikili bir sınınamadan geçmesi gerekir. Bunların biri deneyimsel sınıma, diğeri ise mantık sınımasıdır: olgular ve vakıflar (*«facts»*) teorinin kendileri hakkında yapmış olduğu yorumu fiili durumları itibarıyla doğrulamakta midir; ve kuramın verdiği sonuçsal yargılara, kuramın başlangıçta kendisine dayanak aldığı kaziyelerden itibaren mantıklı bir gerekirliği izleyerek mi varılmıştır? Kısacası, kuram hem olgular ve vakıflar karşısında, hem de kendi iç yapısında tutarlı mıdır?

Kuramımızın ele alacağı sorun, tüm politikaların doğasına ilişkin bir sorundur. Modern siyasal düşünce tarihi, insanın doğası, toplumun doğası ve politikanın doğasılarındaki anlayışları bakımından birbirlerinden çok temel bir farklılık içinde bulunan iki ekol arasındaki mücadelelerden ibarettir denilse yeridir. Birinci ekolün anlayışına göre, evrensel bir geçerliliğe sahip bulunan soyut ilkelerden çıkarsanan rasyonel ve moral (*) siyasal düzen

(*) «Moral» sözcüğü burada ve bütün yapıt boyunca «manevi» ve «ahlaklı» anımlarını vermek için ve karışık bir şekilde kullanılmıştır. (Ç.N.)

istenen yerde istenen zaman içinde gerçekleştirilmesi mümkün bir şeydir. Bu birinci ekol insan doğasının esas itibarıyla iyi olduğunu bilir, ama alabildiğine kötü de olabileceğini kabul eder; toplumsal düzenin rasyonel standardlara erişememesi hâlinde kusurun, bilgi ve anlayış yetersizliğinde, zamanın ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar eskimiş olan toplumsal kurumlarda, veya sadece belli kişilerin veya grupların ahlâk düşkünlüklerinde olduğuna inanır. Eğitime, reforma, ve bu gibi bozukluk ve kusurların düzeltilmesi için gerekiğinde güç kullanımına güvenir.

Düger ekolün anlayışına göre ise, dünya rasyonel bakış açısından kusurlu ve noksan bir dünyadır, ve bunun böyle olmasının nedeni de, dünyanın, insan doğasında yer almış bulunan güçlerin sonucu olarak oluşmasıdır. Dünyayı düzeltmek ve geliştirmek için, bu güçlere karşı çıkarak değil, bu güçlerle birlikte çalışmak gereklidir. Böyle bir dünyanın, ister istemez, çelişkin çıkarlar dünyası olması, bu çıkarların arasında çatışmasını gerektirecek; moral ilkeler hiçbir zaman tam olarak gerçekleştirilemeyecek, olsa olsa, geçici çıkar dengelerinin ve her an yıkılıp bozulabilecek çözümlerle giderilmiş çatışmaların gölgesinde oluşan bir dünya elde edilebilecektir. Bu ekol, bu nedenledir ki, bir denetlemeler ve dengeler sistemini tüm *pluralist* toplumlara uygulanabilecek evrensel bir ilke olarak görmektedir. İkinci ekolün bir özelliği de, soyut ilkelerden çok, tarih içindeki geçmiş örnekleri göz önünde tutması, ve mutlak iyi'den çok, «ehveni şer» olanın gerçekleştirilmesini hedef edinmiş bulunmasıdır.

İnsan doğasını gerçekte nasılsa öyle, tarihsel süreç'i ise gerçekte nasıl oluştursa öyle ele alan bu kuramsal anlayış bu kitabın ortaya koyduğu kuramda da benimsenmiştir. Bu teorik anlayışa gerçekçilik (realizm) adı verilmektedir. Siyasal gerçekçiliğin temel «akıdeleri» («tenets») nelerdir? Burada siyasal gerçekçiliğin felsefesi sistematik bir şekilde ortaya konulmaya çalışılacak değildir; sadece, çoğu defa yanlış anlaşılan altı temel ilkesinden kısaca söz etmekle yetinilecektir.

Siyasal Gerçekçiliğin Altı İlkesi

1. Siyasal gerçekçilik, genel olarak toplum gibi, siyasetin de, kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetildiğine inanır. Toplumu geliştirmek için, her şeyden önce, toplum yaşamındaki yasaları anlamak gereklidir. Bu yasaların işleyişleri bizim bege-

ni ve eğlencesizlerimizden özgür bulunduğu için, insanın bu yasalara karşı çıkması için yenilgiyi göze alması gereklidir.

Gerçekçilik, siyaset yasalarının objektifliğine olduğu gibi, ne kadar noksan ve tek yanı olursa olsun, bu objektif yasaları yandan rasyonel bir kuram geliştirmenin mümkün bir şey olduğuna da inanır. Siyasal gerçekçilik, aynı şekilde, siyasette gerçek ile kanaatin — objektif ve rasyonel olarak gerçek olan, delillerce desteklenen ve us yoluyla aydınlatıcı çıkarılabilen ile; sadece subyektif bir yargı olan, gerçek ve olguları hakikatte oldukları şekilde ele almanın uzak düşmüş bulunan, ve sahip olduğu bilgileri önyargı ve arzular yönünden ayrılmayan düşüncelerden başka bir kaynaktan elde edememek durumundaki yargılardan biribirinden «tefrika» edilebileceğine de inanır.

Siyaset yasalarının derinliklerine kök saldığı insan doğası, Çin'in, Hindistan'ın, ve Grek dünyasının klâsik felsefelerinden bugüne kadar değişmiş değildir. Bu klâsik felsefeler de, kendilerini insan doğasını aydınlatıcı çökarmaya adamışlardır. Bu yüzünden ki, siyasal kuramda yenilik sadece yenilik olduğu için bir erdem taşımadığı gibi, eski çağlardan kalmış olmak da sadece eski olmak yüzünden bir kusur sayılamaz. Bugün, siyaset kuramı diye bir şey varsa, siyaset kuramı diyeceğimiz böyle bir teorinin, kendisinin ne kadar sağlam bir teori olduğunu göstermek yerine, kendisine karşı bir çıkışsından bulunmamış olması gereği bir gerçektir. Diğer yandan bir başka gerçek de, —güt dengesi kuramında olduğu gibi— yüzlerce veya hatta binlerce yılda geliştirilmiş bir siyaset kuramının, kendisini geçerlikten kaldırıacak, zamanı geçmiş kılacak bir çıkışsından bulunmamış olması gereklidir. Siyaset kuramı diyeceğimiz bir teori, demek ki, hem akılın hem deneyimin ikili sınımasına tabi bulunmaktadır. Böyle bir kuramı, sırf geçmiş yüzyıllarda ortaya çıkan bulunan bir kuram olduğu için karalamak ve geçerliksiz saymak rasyonel bir sav'da bulunmak değil, olsa olsa, bugünün dünden üstün olduğu yolunda modernci bir önyargıyla hareket etmek olabilir. Eski diye, böyle bir teorinin bugün de geçerli olabileceğini görmezlikten gelmek, siyasal konulardaki kuramları bir «moda» veya «gelip geçici bir beğeni akımı» gibi değerlendirmek; siyasal sorunlara gerçekler açısından değil de kanaatler açısından bakmak demektir.

Gerçekçilik açısından kuram, olguların gerçekliğini aramak ile, bu olguları us yoluyla anlama kavuşturmakta meydana gelen bir

şeydir. Realizm belli bir dış politikanın karakterinin, sadece ve sadece, icra edilen siyasal edimlerin («acts») ve bu edimlerin öntarifi mümkün («foreseeable») sonuçlarının incelenmesiyle anlaşılabileceği görüşüyle hareket eder. Böylece, hem hangi devlet adamının fiilen ne yaptığını ortaya çıkarabilir; hem de hareketlerinin tahmin-edilebilir sonuçlarından, aynı devlet adamlarının kendi zamanlarındaki ereklerinin neler olmuş olması gerektiğini çıkarsayabiliriz.

Kaldı ki, gerçek ve olguların incelenmesi ve sınanması da yeterli değildir. Dış politika konusunda hamadden şeklindeki gerçek ve olguları anlama kavuşturmak için siyasal gerçeğe, ilgili dış politikanın mümkün anamlarını öneren bir planla, belli bir çeşit rasyonel çerçeve veya taslaqla yaklaşmak gerekir. Bir başka deyişle, kendimizi belli şartlar altında belli bir dış politika sorunu ile karşılaşan bir devlet adamının yerine koymamız, ve bu koşullar altında kalmış bulunan bir devlet adamının ilgili sorunun karşısında (devlet adamının her zaman rasyonel olarak hareket ettiğini düşünerek) seçebileceğimiz ne gibi rasyonel alternatiflere sahip olduğunu, ve bu koşullar altında hareket eden devlet adamının bu alternatiflerden hangisini seçeceğini düşünmemiz gereklidir. Uluslararası politika alanındaki gerçek ve olguları anlama kavuşturacak ve bir siyaset kuramını mümkün kılacak olan da işte bu rasyonel hipotezin siili gerçekler ve sonuçları bakımından sınanması olabilir.

2. Uluslararası politika denen geniş alanda siyasal gerçekçiliğe yolunu bulmakta yardım eden en önemli «nirengi noktası» ise güç terimi ile ifade edilen çıkar kavramıdır. Uluslararası politikayı kavrayıp anlamaya çalışan akıl ile, anlaşılması gereken gerçekler arasındaki bağlantıyı bu kavram sağlamaktadır. Çıkar kavramı, siyaseti, (zenginlik veya servet olarak tarif edilen çıkar kavramıyla anlaşılan) ekonomi, ahlâk («ethics»), estetik, ve din gibi konulardan ayrı ve bağımsız bir eylem ve anlayış konusu ve alani olarak ele alır. Böyle bir kavram olmaksızın, uluslararası veya ulusal, hiçbir siyaset kuramı kurulması hiçbir şekilde mümkün olamazdı. Zira böyle bir kavram (ve anlayış) olmaksızın ne siyasal olan gerçek ve olgularla siyasal-olmayanları ayırmamemiz, ne de politika alanına sistematik bir düzen verecek tek bir ölçü tesis edebilmemiz mümkün olabilirdi.

Devlet adamının da güç olarak tanımlanan çıkar terimine uygun düşündüğünü ve hareket ettiğini farzeder, tarihin ise bu varlığı doğrulayan delillerle dolu olduğunu düşünürüz. Bunu böyle düşünmemiz sayesindedir ki, bir devlet adamının geçmişte, bugün, ve gelecekte nasıl hareket etmiş olduğunu veya nasıl hareket edeceğini anlamamız, tahmin etmemiz mümkün olmaktadır. Böylece, devlet adamı denen kimsenin söyleylerini kaleme alırken neyi, niçin yazdığını görebilir; diğer devlet adamlarıyla konuşurken neyi, niçin söylediğini anlayabilir; kafasının içindeki düşünceleri gerçek yüzüyle okuyabilir, tahmin edebiliriz. Güç şeklinde tanımlanan çıkar terimi çerçevesi içinde düşünmekle ele aldığımız devlet adamı nasıl düşünüyorsa oyle düşününebilir; devlet adamının kendisi kadar konuya bağlı bulunmadığımız için o'nun düşünce ve eylemlerini, belki de, politika sahnesinde aktör durumunda bulunmak zorunda olan devlet adamının kendisinden daha iyi anlayabiliriz.

Güç şeklinde tanımlanan çıkar kavram ve anlayışı gözleminin entellektüel bir disiplin taşımmasını, siyasete konu olan şeyleyi rasyonel bir düzen içinde ele almasını, böylece, siyaseti kuramsal olarak anlaşılabılır kılmamız gerektir. Siyasetin gözlemcisi değil de aktöri durumunda bulunanlar açısından ise, gene aynı anlayış eylemlerde rasyonel bir disiplin sağlar, ve Amerikan, İngiliz, veya Rus dış politikasının farklı güdüllere (motives), farklı tercihlere, ve biribirilerini izleyen farklı devlet adamlarının entellektüel ve moral nitelik farklarına rağmen akıl yoluyla anlaşılabilir, rasyonel bir devamlılığa sahip, şu veya bu ölçüde kendi içinde tutarlı bir olgu özelliği kazanmasını temin eder. Bu bakımından, uluslararası politikaya ilişkin gerçekçi bir teorinin çok yaygın iki «safsatan» kendini uzak tutması gerekecektir: politikayı politikanın güdüleri açısından ele almak ve bu güdülerle ilgilenmek ve politikayı ideolojik tercihler açısından değerlendirmek.

Bir dış politika hakkında bilgi edinmek için sadece devlet adamlarının hangi güdüllerle hareket ettiğine bakmak hem yararsız ve boş, hem de, aldatıcı bir yoldur. Yararsız ve boştur; zira, «gündü» denen psikolojik olgular, gerek edimde bulunanın gerekse gözlemeçinin duygularına göre, gerçek özlerinden saptırılabilir; çoğu kez, bilme-tanıma aşamasından bile önce bozulabilir ve aldatıcı psikolojik «bilgi» durumunda kalabilir. Kendi içimizdeki

güdüleri bile tam ve gerçege uygun olarak biliyor muyuz? Başkalarının içlerindeki güdüler hakkında ne biliyoruz?

Kaldı ki devlet adamı denilen kişinin veya kişilerin içlerindeki güdüler hakkında bilgiye sahip olsa bile, bu bilginin dış politika konusundaki sorumuzu anlamaya fazla yardımcı olacağını, yolunuza ışık tutacağını düşünmemeliyiz. Böyle bir bilgi, olsa olsa, ilgili devlet adamlının izleyebileceği dış politikanın yönünden ne olabileceğini gösteren birçok belirtiden sadece bir teki olabilir. Fakat, ilgili devlet adamlının izleyeceği dış politikayı ön-kestirimle (predict) bilebilmemiz sadece bu belirti ile mümkün olamaz. Zaten tarih göstermektedir ki, güdülerin niteliği ile dış politikanın niteliği arasında tam ve zorunlu bri ılıntı de bulunmamaktadır. Bu, gerek moral gerekse siyasal açıdan doğrudur.

Bir devlet adamlının iyi niyetli olmasına bakıp da, bu devlet adamlının izleyeceği dış politikanın ahlâken üstün niteliklere sahip bir dış politika, veya başarılı bir dış politika olacağı sonucunu çıkaramayız. Devlet adamlımızın güdülerini değerlendirdikten sonra, kendisini bile bile ve kasten ahlâken degersiz bir politika izlemeyeceğini düşünmemiz mümkün olsa bile, böyle bir politikanın başarı kazanma olasılığı hakkında kesin hiçbir şey söyleyemeyiz. İnceleyeceğimiz devlet adamlının girişmiş olduğu eylemlerin moral ve siyasal niteliklerini bilmek istiyorsak, devlet adamlımızın içindeki güdüleri değil, girişmiş olduğu eylemlerini değerlendirmemiz, öğrenmemiz gereklidir. Kaç kez devlet adamları dünyayı daha iyi bir dünya yapma güdüsü ile yola çıkmışlardır da, olduğundan da better hâle sokmuşlardır? Kezâ, kaç kez belli bir amaçla yola çıkıp, hiç istemedikleri veya hiç ummadıkları neticelere ulaşmışlardır?

Neville Chamberlain'in yarıştırma politikası («appeasement»), bileybildiğimiz kadaryla, iyi niyet taşıyan güdülerle dolu bir dış politikayı. Chamberlain, belki de, diğer İngiliz Başbakanları içinde kişisel iktidar tutkusunu en az olan bireydi, ve başlıca amacı barışın devamı ve herkesin esenlik içinde yaşamasıdır. Ama buna rağmen İkinci Dünya Savaşını kaçınılmaz bir savaş hâline sokan, ve milyonlarca insanı beklemedikleri felaketlere iten de o'nun bu politikası olmuştur. Sir Winston Churchill'in içindeki güdüler ise, daha dar ufuklu, kişisel ve ulusal güç tutkuluğu yüzünden, daha dar görüşlüydüler. Churchill'in dış politikası ise, moral ve siyasal nitelikleri yönünden daha üstün olmuştur. Robespierre bile, güdüleri açısından değerlendirilecek olursa yaşayan ve yaşamış olan

insanların belki de en iyisiydi. Fakat kendi kişisel erdeminden saplandığı ütopiyacı radikalizmi sonucunda, kendisinden daha az erdemli olan pek çok kişiyi öldürmüştür, kendisi de giyotinde can vermiş, önderi olduğu devrim de yıkılmıştır.

Güdülerin iyi olması, bile bile kötü bir politika izlenmeyeceği konusunda bir güvence (teminat) olabilir; ama, bunlardan hayat bulan politikaların moral açıdan iyi olması veya siyasal açıdan başarılı olması için bir güvence olamaz. Dış politika bir sorun ise, bu sorunu anlamak istiyorsak asıl bilmemiz gereken önemli nokta, bir devlet adamlının içindeki «saikler» değil, söz konusu devlet adamlının dış politikanın özlerini, esaslarını kavramadaki entellektüel yeteneği, ve bu yeteneği sayesinde kavrayıp anlamayı başardığı şeyleleri başarılı bir siyasal eylem hâline dönüştürme yeteneğinin bulunup bulunmadığıdır. Güdülerin moral niteliğini soyut plânda yargılayacak olan ahlâkdir, fakat siyasal bir kuram entellektüel yeteneğin, iradenin, ve eylemin siyasal niteliklerini yargılama durumundadır.

Uluslararası politika konusunda gerçekçi bir kuram kezâ bir başka «avam» safsatadan da kendisini uzak tutmak zorundadır. Böyle bir kuram bir devlet adamlının izleyeceği dış politika ile bu devlet adamlının felsefesini veya siyasal eğilim ve sempatilerini birbirine karıştırmamak; birincisini ikincisine bakarak çıkarmamak durumundadır. Özellikle çağdaş koşullar altında, devlet adamları, halk kitlelerinin desitik ve sevgiliyi kazanmak ve onları dış politikayı felsefi ve siyasi sempatileri açısından sunma alışkanlığında bulunabilirler. Fakat günümüzün devlet adamları ulusal çıkar açısından düşünmek ve eylemde bulunmak şeklindeki «resmi görev» anlayışları ile, kendi moral değerlerinin ve siyasal ilkelerinin bütün dünyada uygulandıklarını görmek şeklindeki «kişisel arzuları» açısından, geçmişin Lincoln'ünden farklı kişiliklere sahiptirler. Siyasal gerçekçilik siyasal idealler ile moral ilkelerin bir kenara bırakılmalarını, unutulmalarını gerektirmez, veya bunun böyle olmasını özlü gösterecek bir vesile teşkil etmez. Siyasal gerçekçilik-heryerde ve herzaman arzu edilebilir şeylerle, zaman ve yer yönünden somut şartlar altında mümkün olanlar arasında, kesin ve sert bir ayrılık olduğuna dikkat edilmesini gerektirir.

Siyasal gerçekçilik her politikanın herzaman rasyonel, herzaman objektif, ve herzaman duygusalıktan uzak bir gelişme çizgisini izlemeyebileceğini bilmemizi hatırlatır. Kişilikle ilgili öğeler, ön-

yargılar, subjektif tercihler, her çeşit entellektüel zaflar, ve iradesizlik yüzünden dış politikanın halk kitlelerinden destek bulmasını sağlamak için halkın «hissiyatına» başvurma ihtiyacı yüzünden, bizzat dış politikanın kendisinin rasyonel bir dış politika olma özelliği de zarara uğrayabilir. Bununla beraber, rasyonellik öğesine önem veren bir siyaset kuramının, geçmişte olduğu gibi bugün için de, bu gibi *irrasyonel* öğeleri soyutlaması ve deneyimlerden elde edilebilecek rasyonel bir öz sunan bir dış politika görüntüsü çizmeye; kezâ gene deneyimlerle elde edilmesi mümkün sapmaları bir tarafa bırakmaya katlanması gereklidir.

Gerçekte cereyan eden uluslararası politika ile böyle bir politikanın çıkarsanmış («derived») rasyonel bir kuram arasındaki fark bir fotoğraf ile portre resim arasındaki fark gibidir. Fotoğraf, çıplak gözle görülebilecek herşeyi gösterir; resim ise çıplak gözle görülebilecek herşeyi göstermese de, çıplak gözle görülemeyen şeyi gösterir, veya hiç değilse göstermeye çalışır: portresi yapılan kişinin «insan» olarak özünü.

Siyasal gerçekçilik sadece kuramsal bir öğeyi değil, *normatif* bir öğeyi de kapsar. Siyasal gerçekçilik bilir ki siyasal gerçek bir yoğun rastlantısal öğelerle de doludur ve bunlar dış politika üzerinde etkide bulunuyor olabilir. Ama buna rağmen, bütün toplumsal kuramlar gibi, siyasal gerçekçilik kuramı da, teorik anlamlama çabası uğruna, siyasal gerçekteki rasyonel öğelere vurguda bulunmanın bir ihtiyaç olduğunu kabul eder; zira gerçekin kuram için anlaşılabilir («intelligible») olmasını mümkün kıalanlar da bu rasyonel öğelerden başkası değildir. Siyasal gerçekçilik deneyimlerle hiçbir zaman tam olarak elde edilemeyecek olan rasyonel bir dış politika için kuramsal bir yapı kurar.

Siyasal gerçekçilik, aynı zamanda, rasyonel bir dış politikanın iyi bir dış politika olacağı görüşündedir; zira, ancak rasyonel bir dış politika riskleri en azına indirebilir, yararları en yüksek noktasına çıkarabilir; böylece, başarının siyasal gerekliliklerini ve ihtiyatlılığın moral kuralını haklı kılacak koşulları yerine getirebilir. Siyasal gerçekçilik siyasal dünyanın fotoğraf şeklindeki görüntüsüyle resmedilen görüntüsünün mümkün olduğu kadar birbirine benzemesini ister. İyi-yani rasyonel-dış politika ile gerçek hayatındaki dış politika arasındaki kaçınılmaz uçurumun bilincinde bulunan siyasal gerçekçilik sadece bir kuramın siyasal gerçekteki rasyonel öğeler üzerinde durması gerekligine değil, fakat kezâ bir

dış politikanın da kendi moral ve pratik amaçları yönünden rasyonel olması gerekligine inanır.

Bu bakımdan, bu kitapta ortaya konulan kuramın gerçek hattaki dış politikalar karşısında tutarsız kaldığını savunmak doğru ve haklı olmayacağındır. Böyle bir sayıda bulunmak bu kitabın niyetini yanlış anlamak demektir. Kitabın niyeti siyasal realiteyi kusursuz, veya bir başka deyişle, gözü kapalı bir şekilde tanımlamak değil, uluslararası politika konusunda gerçekçi bir teori sunmaktır. Örneğin, tam bir güç dengesi politikasının realitede çokender bulunabilmesi gibi gerçekler tarafından geçerliğinin kaldırılması söyle dursun, siyasal gerçekçilik kuramını savunan bu kitap, gerçekin bu bakımdan noksan bile olsa, ideal bir güç dengesi sistemi yönünde bir yaklaşım olarak anlaşılmaması ve değerlendirilmesi gerekligi görüşündedir.

3. Gerçekçilik en temel kavramı olan güç şeklinde tanımlanan çıkar kavramını hiç değiştirmeyen ve sabit bir anlam içinde hapsetme niyetinde değildir ve böyle bir görüş taşımaz. Çıkar fikri gerçekten de politikanın özüdür, ve zaman ve yere bağlı değildir; onlardan etkilenmez. Eski Yunan'ın tecrübelere sahip bulunan Thucydides'in «devletler arasında olsun bireyler arasında olsun en emin bağ çıkarların özdesliğidir» şeklindeki ondokuzuncu yüzyılda Lord Salisbury'nin ulusların arasında «uzun ömürlü olabilecek biricik beraberlik bağlantısı, çelişkin çıkarların mevcut olmayışdır» sözlerinde de yansımaktadır. Aynı sözler George Washington tarafından genel devlet ve hükümet etme ilkeleri şeklinde de ifade olunmuşlardır :

İnsan doğası hakkında az bir bilgi bile, insanların çok büyük bir kısmı için «başı çeken» ilkenin çıkar olduğunu; ve az veya çok, her insanın çıkar (öğesinin) etkisi altında bulunduğu kabul etmemizi gerektirecektir. Genel yarar güdüleri bir belli zaman için, veya bazı belli örnekler için, insanların çıkarlarını düşünmeksizsin hareket etmelerini sağlayabilirler; fakat toplumsal görev ve ilişkin yükümlülüklerle gerekliliklere devamlı şekilde uyulmasını sağlaması konusunda tek başlarına bulalar yetersizdirler. Her çeşit özel çıkarlardan uzak kalabilecek ve genel yarar için kendi avantajlarından devamlı olarak vazgeçmeye katlanabilecekler çok azdır. Bu yüzden, insan doğasının ahlâken bozuk olduğunu söylemek

dogru olmaz; gerçegin kendisi bunu böyle kılmakta, her çağın ve her ulusun geçmişi bunu göstermekte; aksini söyleyebilmek için, önce insan doğasını değiştirmek için gereken tedbirleri uygulayabilmiş olmak zorunda bulunmaktayız. Bu sözlerle ifade edilmiş olası gerçege dayanmayan hiçbir (toplumsal) kurum başarı kazanamaz.¹

Yüzyılımızda ise, gene aynı görüş Max Weber'in gözlemiyle daha geniş yankısını bulmuştur:

İnsanın eylemlerini, fikirler değil, çkarlar (maddi veya manevi) dolaysız olarak etkilemektedir. Kaldı ki, bu fikirler tarafından yaratılmış bulunan «dünyanın imajları» bile, çoğu zaman, çkarların dinamizmine eylemlerini hareket ettirmekte yararlanabileceği yol ve izi bulmasına yarayan bir deşnek görevi görmektedir.²

Tarihin belli bir döneminde siyasal eylemi belirleyen çkar türü dış politikanın formüle edildiği siyasal ve kültürel içeriğe (muhtevaya) bağlıdır. Ulusların kendi dış politikalarında izlemiş olabilecekleri amaç ve erekler her ulus için, ya izlemiş olduğu ya da izlemiş olması mümkün çok çeşitli amaçlara uygun olarak, sayısız denecek kadar farklıdır.

Aynı gözlemler güç kavramına (anlayışına) da uygulanabilirler. Bu kavramın muhtevası ve kullanış tarzi da siyasal ve kültürel çevrece belirlenir güç (veya iktidar) insanların insan üzerinde denetim kurmasını ve devam ettirmesini sağlayacak olan her şeyi kapsayabilir. Bu yüzden, güç bu amaca hizmet eden bir toplumsal ilişkiye, fiziksel şiddet kullanımından bir insanların bir başka insanların aklını ve düşüncelerini kontrol etmesini sağlayan en görünmez psikolojik bağıntılara kadar herşeyi kapsar. Güç (veya iktidar) Batı demokrasilerinde olduğu gibi, moral ereklerce dişiplin altına alınmış ve anayasal güvenceelere kavuşturulmuş bulunduğu zaman olsun, meşruiyet ve hukuklığını kendi sahip olduğu kuvvetinden başka hiçbir yerde bulamadığı kaba kuvvet şekline girdiği zamanlarda olsun güç (veya iktidar) insanların insan üzerinde egemenliğini kapsar.

(1) *The Writings of George Washington*, Der. John C. Fitzpatrick (Washington: United States Printing Office, 1931-44), C. X, s. 363.

(2) Marianne Weber, *Max Weber* (Tübingen: J.C.B. Mohr, 1926), ss. 347-8.

Siyasal gerçekçilik aşırı istikrarsız, ve her an en geniş ölçüde şiddet kullanımına yol açabilecek günümüz koşullarının ve işlerliği bu koşullar altında belirlenen dış politikanın değişmesinin olağan dışı olduğu görüşünde değildir. *The Federalist* yazarlarının da çok iyi bildikleri gibi, örneğin güçler dengesi gerçekten tüm pluralist toplumların en değişmez öğelerinden biridir. Fakat bununla beraber, nisbi bir istikrar ve barışı zedeleyeceğ derecelere varmayan çatışma hallerinde da, tipki Birleşik Amerika'da olduğu gibi, işlerlik taşıma yeteneği göstermektedir. Bu şartların meydana gelmesine yol açan faktörler uluslararası sahada da yaratılabilirlerse, tarih boyunca belli ulusların arasında olduğu gibi, uluslararası politikada da, istikrar ve barış ilişkin benzer şartların etkenlik kazanması sağlanabilir.

Uluslararası ilişkilerin genel karakteri konusunda doğru olan şeyler, çağdaş dış politikanın sonul ilinti noktası («final point of reference») olan ulusal devlet için de doğrudur. Gerçekçiler, bir yandan çkar siyasal eylemin değerlendirilmesi ve yönetilmesinde başlıca değişmez standard sayarlarken, bir yandan da, ulusal devlet ile çkar arasındaki çağdaş bağıntının («connection») tarihin bir ürünü olduğuna, ve bu yüzden de tarihin akışı içinde ortadan kalkmak kaderinde olduğuna inanırlar. Realist tutumda, bugünkü siyasal dünyanın ulus devletlerine bölünmüş olmasının yerine çok farklı karakterde ve çok daha büyük birimlerin geçebileceği varsayıma engel teşkil edecek hiçbir öğe bulunmadığı gibi, çağdaş dünyanın teknik olanakları («potentialities») ve moral gereklilikleri karşısında bunun uygun bir gelişim olacağını görüşündedir.

Gerçekçilerin diğer düşünce ekollerinden ayrıldıkları nokta, çağdaş dünyanın nasıl dönüştürüleceğine ilişkin esas ana soruna gelindiği noktadır. Gerçekçilerin inancı bu dönüşümün geçmiş bugünkü biçimini vermiş bulunan ve geleceği de biçimlendirecek olan temel («perennial») güçlerin çok başarılı bir şekilde yönetilebilmesine bağlı bulunduğuudur. Gerçekçiler, söz konusu dönüşüm kendine özgü yasaları olan siyasal gerçeğe, bu vasaları kabule yanaşmayan soyut bir ideal ile karşı çıkarak gerçekleşeceğini sananlara katılamazlar.

4. Siyasal gerçekçilik siyasal eylemin moral önemini farkındadır. Fakat çoğu zaman başarılı bir politikanın gereklisiyle ahlâkin emirleri arasında giderilmesi güç bir gerilim olduğunu da gözden kaçırınız. Böylece, meselenin hem moral hem de siyasal ya-

nına önem ve ağırlık vermek istediği için, siyasetin çiplak olgularının moral yönünden gerçekte olduklarından daha tatminkâr oldukları söylemeye kalkışmaz, veya ahlâki yasanın gerçekte olduğunundan daha kusursuz olduğu yönünde bir savda bulunmaz.

Gerçekçilik, evrensel moral ilkelerinin, evrensel soyut formüller biçimini içinde, devletlerin eylemlerine uygulanamayacağı görüşündedir ve bu ilkelerin zaman ve yer konusundaki somut şartlara göre ayıklanması gerekligine inanır. Bireyler kendi başlarına, «*Fiat justitia, pereat mundus*» (Dünya yıkılsa da bırak adalete yerini bulsun), diyebilirler. Ama devletler, geleceklerinden sorumlu olduğu insanlar adına böyle bir söz söyleme hakkına sahip degilidir. Birey olsun, devlet olsun, özgürlük gibi konularda, siyasal eylemi evrensel moral ilkelerle düşünüp değerlendirmek zorundadırlar. Fakat bununla beraber, bireyler böyle bir moral ilke uğruna kendilerini feda etmek hakkına sahip oldukları halde devletin başarılı bir siyaset izlemek için özgürlük ilkesinden sapmış olmayı moral açıdan onaylamamamaya hakkı yoktur. (Zira) devletin kendi varlığının nedeni ile ulusal varlığı sürdürmenin sağlanması gibi moral bir ilkeye bağlı bulunmaktadır. İhtiyathi ve tedbirli olmayı bir kenara atacak kadar coşkun bir siyasal ahlâklilik olamaz. Her siyasal ahlâklilik, ahlâki görünen bir eylemin siyasal sonuçlarını hesaba katmak zorundadır. Gerçekçilik, bu nedenledir ki, ihtiyath ve tedbirli olmayı-alternatif siyasal eylemlerin neticelerini düşünüp tartmayı-siyaset alanında en üstün erdem ölçüsü sayar. Ahlâk («ethics») soyut açıdan eylem veya eylemleri moral yasalarla uygunluk ölçüsünde göre değerlendirip yargılar. Klâsik felsefe ve ortaçağ felsefesi bunu bilmekteydi. Lincoln de şu sözleri söylemekle, bunu bildiğini göstermiştir:

En iyisinin nasıl olması gerektiğini bilirim, ama en iyi climden ne gelirse öyle yapar ve sonuna kadar böyle yapmaya çalışırım. Eğer sonunda en iyi olanı yapabilsem, benim için söylemiş olan sözler hiçbir kıymet ifade etmeyecektir. Sonunda, kötü bir yere gelir ve iyi olanı yapamamış olursam bütün melekler benim haklı olduğuma yemin edeceklərdir, ve netice değişmeyecektir.

5. Siyasal gerçekçilik, belli bir ulusun ahlâki hareket edip etmediğini belirleyip anlamakta dünya çapındaki moral yasalarının ölçüt olarak alınması görüşünü kabul etmez. Gerçek ile kanaat arasında bir ayırım ve benzemezlik olduğuna inandığı gibi, gerçek ile

gerçek yerine konan şeylere tapınma arasında da ayırım olduğuna inanır. Bütün uluslar kendi özel istek ve eylemlerinin dünyanın moral amaçlarına uygun olduğunu ileri sürme eğilimindedirler; ve hiçbir ulus uzun süre bu eğilimden kendisini kurtaramamıştır. Ulusların moral kurallara uymak durumunda oldukları bilmek ile, ulusların aralarındaki ilişkilerde neyin iyi neyin kötü olduğunu tam olarak bilir gözükmem ayri şeylerdir. Dânyamız bile, bütün ulusların ancak ve ancak Tanrı tarafından yargılanabilecegi ve bu na insan aklının yetilerinin yetmeyeceği inancı ile, her ulusun Tanrı'nın sadece kendi safında olduğu ve kendi (uluslarının) iradelerine Tanrisal iradenin karşı çıkmayacağı inancı arasında görülen çelişki ile dolu bir dünyadır. Belli bir milliyetçilik ile «Cenabı Hak'ın» görüş ve takdirleri arasında yapılan bu fütursuz eşlemleme («equation») moral açıdan savunulabilecek şey değildir. Grek filozofları ve «Kitabı Mukaddes» peygamberleri bile böyle mağrûra düşüncelere karşı kralları ve tebâlarını uyarmışlardır. Böylesi eşlemlemeler siyasal açıdan da her türlü kötülük için kullanılmaya elverişlidirler; fütuhatçı çlgînliği içinde yargıların bozulup saptırılmasına yol açabilir; ulusların ve uygarlıkların-moral ilkeler, idealler, veya hatta Tanrı'nın kendisi adına- yakılıp yıkılmalarına sebeb olabilirler.

Oysa, güç çerçevesi içinde anlaşıldırıp düşündüğümüz çıkar kavramı bizi bu gibi moral aşırılıklardan ve siyasal çlgînlıklardan korumaya yaramaktadır. Zira, bizimki de dahil, ulusları, güç çerçevesi içinde anladığımız kendi çıkarları için çaba gösteren siyasal varlıklar olarak ele alırsak, tüm uluslara karşı daha adil olabiliriz. Ve tüm uluslara karşı adil davranışın ikili bir anlayış içinde hareket etmemiz de mümkün olabilir. Diğer ulusları, tıpkı kendi ulusumuz hakkında yargıda bulunduğu gibi yargılayabilir, onları bu şekilde yargılamakla, diğer ulusların çıkarlarına saygı gösteren politikalar izleme yeteneği kazanabilir, ayrıca kendi çıkarlarımızı da korumaya ve geliştirmeye devam edebiliriz. Siyasette ihmâlîlik, moral yargılarındaki ihmâlin bir yansımı gibi ortaya çıkmaktadır.

6. Görülüyör ki, siyasal gerçekçilik ile diğer düşünce ekollerî arasında gerçek ve önemli bir fark vardır. Bununla beraber siyasal gerçekçilik kuramının büyük kısmı, siyasal meselelere karşı, entellektüel ve moral tutumu inkâr edilmese de, yanlış anlaşılmış ve yanlış yorumlanmış olabilir.

Entellektüel açıdan, siyasal gerçekçiler, iktisatçıların, hukukçuların, ve ahlaklıların kendi konularında yaptıkları gibi, siyasal alanın da kendi başına ve bağımsız bir alan olduğuna inanırlar. İktisatçının servet ve zenginlik şeklindeki çıkar anlayışı açısından düşünmesine; hukukçunun eylemin yasal kurallara uygunluğu; ey-lemin ahlak kurallarına uygunluğu açısından düşünmesine karşılık, siyasal gerçekçi güç şeklinde tanımlanan çıkar açısından düşünür. İktisatçılar, «Bu politikanın toplumun veya toplumun bir kesitin zenginlik (veya serveti) üzerinde ne gibi etkileri olacaktır?» diye düşünürler. Hukukçular, «Bu politika hukuk kurallarına uygun mudur?» diye düşünürler. Ahlaklılar, «Bu politika moral ilkelerde uygun mudur?» diye düşünürler. Siyasal gerçekçiler ise, «Bu politika ulusun güç gücünü ne yönde etkileyeciktir?» diye düşünürler. (Duruma göre, «ulus» yerine, federal hükümet, Kongre, parti, tarım v.s. de konu olabilir.)

Siyasal gerçekçiler, siyasal olmayan düşünce standardlarının varlığından ve bunların da konu ile ilgili olabileceğinden habersiz değildir. Siyasal gerçekçi, bu standardları bir tarafa bırakmaz; siyasal olmayanları siyasal olanlara bağımlı kılar. Siyasal gerçekçi olarak da, politika alanından olmayan standardları politika üzerine empoze etmek istediklerinde, bu gibi düşünce ekollerinden ayılır. Siyasal gerçekçiliğin uluslararası politika da «hukuki-ahlaklı yaklaşım»dan yana olanlarla anlaşamaması da bu noktada başlar. Bu anlaşmazlık çoğu kez iddia edildiği gibi, sadece hayali bir uydurma değil, bir öze dayanan bir çatışma; bir görüş ayrılığıdır. Bunun böyle olduğunu gösteren tarihi örnekler çoktur. Meseleyi açıklamak üç örnek yetecektr.³

1939 yılında Sovyetler Birliği Finlandiya'ya saldırmıştır. Bu eylem Fransa ve İngiltere'de hukuki ve siyasi iki sorun yaratmıştır. Bu eylem Milletler Cemiyeti misakını ihlal etmiş midir, ve, eğer etmişse, Fransa ve İngiltere'nin ne gibi bir tedbir alması gerekmektedir? Birinci soruya, Sovyetler Birliği ilgili misak'da yasaklanmış bir eylemde bulunduğu için, kolaylıkla olumlu cevap verile-

(3) Diğer örneklerin tartışılmasında, Bknz, Hans J. Morgenthau, «Another «Great Debate» The National Interest of the United States», *The American Political Science Review*, XLVI (December 1952), ss. 979. Bknz, kezâ, Hans J. Morgenthau, *Politics in the 20th Century*, C. I., The Decline of Democratic Politics (Chicago: University of Chicago Press, 1962), ss. 79 II.

bildi. Ikinci soruya verilecek cevap ise, önce, Rusya'nın bu eylemin Ingiltere ve Fransanın çıkarlarına ne gibi bir zarar verdiğine; ikinci olarak da, bir yanda Ingiltere ve Fransa bir yanda da başta Almanya olmak üzere potansiyel düşman ülkeler ve Rusya, o günkü güçler dağılımına; üçüncü olarak da, alınacak karşı-tedbirlerin Ingiltere ve Fransanın çıkarlarına, ve güçler dağılımının gelecekteki şecline yapabileceği olası etkilerine bağlı bulunmaktadır. Ingiltere ve Fransa, Milletler Cemiyetinin onde gelen üyeleri olarak Sovyetler Birliğini ihraç etmişlerdir. Bu arada, koşullar gereği, Sovyetlere karşı savaşda Finlandiya ile birleşmeye mecbur kaldıklarını hissetmeye başlamışlar, fakat İsveç'in kendi topraklarından yabancı askeri birliklerin geçmesine izin vermeyeceğini açıklaması üzerine bu durumdan kurtulmuşlardır. Eğer İsveç, Ingiltere ve Fransanın askeri birliklerinin kendi toprakları üzerinden geçmesine izin vermiş olsayıdı, Ingiltere ve Fransa, hem Sovyetler Birliği ile hem de Almanya ile aynı anda savaşmak zorunda kalacaktı.

Fransa ile İngilterenin bu politikaları hukuki ölçülerle hareket eden politika için klasyik bir örnektir. İki ülke bu politikalarında, politik eylemlerini kararlaştırırken kendi çerçeveleri içinde hukuka uygunluğu esas almışlar; hukuk ve güç açısından düşünmek yerine sadece hukuk açısından düşünmüşler; buldukları cevap ise, kendi varlıklarını bile etkileyebilecek bir cevap olmuştur.

İkinci örnek, uluslararası politikada «ahlaklı yaklaşımı» göstermektedir. Örnek, Komünist Çin Devletinin uluslararası statüsüne aittir. Komünist Çin Devletinin ortaya çıkıştı Batılı devletleri biri ahlaklı, diğeri siyasal iki sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Çin Devletinin doğası ve siyasal tutumları Batı dünyasının moral ilkeleriyle uygunluk hâlinde midir? Batı dünyası böyle bir devletle ilişkili kurmak zorunda mıdır? Birinci sorunun cevabının olumsuz olacağı kolayca görülmektedir. Fakat, birinci cevabın olumsuzluğu yüzünden ikincisinin de olumsuz olacağını söylemek kolay değildir. Birinci soruda uygulanan düşünce standardı-moral-Çin'deki Komünist devletin siyasal tutumlarını ve doğasını Batılı ahlak ilkeleri ile değerlendirmekten ibarettir, ve kolaydır. Diğer yandan, ikinci siyasal soruna cevap vermek için ise konu ile ilintili çıkarların ve her iki tarafın sahip oldukları güçlerin kompleks bir şekilde sınınamasına, ve bu çıkarlara ve güçe göre girişilecek eylemin ge-

tireceklerine bağlıdır. Böyle bir sinamaya gidilmesi sonunda, Komünist Çin ile ilişki kurmamanın daha akıllıca olacağına karar verilmiştir. Sorunun bu yanının ihmäl edilmesi ve siyasal olan soruya moral bir mesele ile karşı karşıyaymış gibi cevap verilmesi hâlinde, uluslararası politika da «ahlâkî yaklaşım»ın kullanımını için klâsik bir örnek verilmiş olacaktı, ve böyle olmuştu.

Üçüncü örnek ise dış politika konusundaki gerçekçilik ile, diğer iki yaklaşım arasındaki ziddiyeti göstermektedir. Belçikanın tarafsızlığını ihlâl ettiği gereğisiyle, Almanya'ya karşı savaşa girmiştir. Ingilterenin bu eylemi gerçekçi açıdan olduğu kadar ahlâk veya hukuk açısından da savunulabilir bir eylemdi. Yani, gerçekçi açıdan, İngiltere için, (Belçika-Hollandanın) düşman bir kuvvet tarafından kontrol edilmesinin önlenmesi yüzyıllardan beri, İngiliz dış politikasının temel görüşü olmuştur denilebilirdi. Bu durumda ise, Belçikanın tarafsızlığının ihlâli, ihlâclî devletin Ingiltereye karşı hasmane niyetler taşıdığı anlamına gelecek, bu ise, Ingilterenin müdahalede bulunmasına akılî bir neden teşkil edecekti. Ihlâclî devlet Almanya'dan başka bir devlet olsaydı İngiltere işe karışmabilirdi. O yıllarda İngiliz Dışişleri Bakanı olan Sir Edward Grey'in verdiği sonuç bu şekildeydi. 1908 yılında ise, Dışişleri Bakan Yardımcısı Hardinge aynı düşüncayı söyle dile getirmiştir: «Almanya'ya karşı savaşmak için Fransa Belçika'nın tarafsızlığını ihlâl etmiş olsaydı İngilterenin veya Rusyanın Belçikanın tarafsızlığını korumak için parmaklarını bile kıpırdatmayacaklarını, buna karşılık, Belçika'nın tarafsızlığının Almanya tarafından ihlâl edilmesi hâlinde, işlerin hiç de böyle seyretmeyeceğini sanıyorum». Bunun üzerine Sir Edward Grey söyle cevap vermiştir: «Bu, duruma göre değişir.» Kaldı ki, Belçikanın tarafsızlığının ihlâlinin karâşılıksız bırakılmaması gereği görüşü, ihlâl eden tarafın kimliği ve tehlikeye attığı çıkarlar açısından düşünülmese bile, hukuki ve ahlâkî açıdan düşünülerek de haklı görülebilir; İngilterenin veya Amerika'nın müdahalede bulunmasını haklı kılabilirdi. Theodore Roosevelt, 22 Ocak 22 Ocak 1915'de Sir Edward Grey'e yazdığı mektubunda bu açıdan hareket etmiştir.

Bence durumun en canlısı noktası Belçika olmuştur. Belçikaya karşı İngiltere veya Fransa da Almanya gibi hareket etmiş olsaydı, şimdi nasıl Almanya'ya karşı duruyorsam, İngiltere veya Fransa'ya da karşı koymak zorunda kalacaktım. Sözleşmelere iyi niyetle uyulması

gerektigine ve uluslararası ahlâk diye birşeyin mevcudiyetine inananlara iyi bir örnek teşkil etmiş bulunduğuñuz için, girişmiş olduğunuz eylemi yerinde bulduğumu belirtmek isterim. Bu tutumunda ne Alman ne de bir İngiliz olan Amerikalı bir kişi olarak; sadıkâne bir şe-kilde ülkesinin çıkarlarını düşünmekle beraber, bütün bir insanlığa karşı âdil ve nezih hareket etmeye çalışan, ve bu yüzden de kendisini, diğer uluslararası herbirini kendi hareket ve edimlerinde yargılamaya mecbur his-seden biri olarak kendimi haklı görüyorum.

Düzen düşünce tarzlarına karşı politika alanının bağımsızlığını savunmadaki bu gerçekçi görüş, diğer düşünce tarzlarının varlığını ve önemini bir tarafa bırakmayı gerektirmez. Bunun yerine, her düşünce tarzının kendisine uygun yer ve görevini aşmamasını savunur. Siyasal gerçekçilik insan doğası hakkında *plûralist* bir anlayışa dayanır. Gerçek insan, «iktisadi insanın», «siyasal insanın», «ahlâkî insanın», «dindar insanın» bir bileşimidir. Sadece «siyasal insan» olan bir insan, moral kayıtlar tanımayacağı için, ancak bir «ayı» olabilir. Sadece «ahlâkî insan» olan ise, hiçbir ihtiyat ve tedbir düşünemeyeceği için, ancak bir «safla» olabilir. Sadece «dindar inan» olan ise, dünyevi arzulardan uzak kalacağı için ancak bir «aziz» olabilir.

İnsan doğasının böyle değişik görünümleri olduğunu gözden uzak tutmayan siyasal gerçekçilik, bu görünümlerden herhangi birini anlayabilmenin sadece o'nun çerçevesi ve o'nun anlayış ölçülerinde düşünmekle mümkün olacağını da bilir. Yani, eğer «dindar insan» ele alacaksam, biran için, insan doğasının diğer görünümlerini bir kenara bırakmam, ve insan doğasının başka görünümü yokmuş gibi düşünmem gereklidir. Ayrıca, dinsel alana, bu alanın kendi düşünce standartlarını uygulamam, ve diğer standartların varlıklarını ve bunların insanın dinsel nitelikleri üzerindeki fiili nüfuzlarını gözden uzak tutmam gerekecektir. İnsan doğasının bu görünümü hakkında doğru olanlar, insan doğasının diğer «veçheleri» için de doğrudur. Modern iktisatçıların içinde bir teki bile yoktur ki kendi bilim dalını ve bunu bilim dalının diğer insansal (beşeri) bilimlerle ilintisini başka türlü ele almış olsun. Ekonomi-nin, insanların ekonomik faaliyetleri hakkında bağımsız bir kuram olarak gelişebilmiş olması da, diğer düşünce standartlarından «azâde» kalmayı sağlayan ve her konunun kendine uygun alanda

gelişmesine olanak hazırlayan bu süreç sayesinde olmuştur. Politika konusunda da benzeri bir gelişmeye katkıda bulunmak siyasetin gerçekçiliğin başlıca ereğidir.

Ne var ki, bu gibi ilkelere dayanan bir politika kuramı, «şeyyanın doğası gereği» herkesce tutulmayacaktır. Kezâ, aynı şekilde, böyle bir dış politika da herkesce tasvip görmeyecektir. Zira kuram olsun politika olsun kültürümüzdeki iki eğilime birlikte karşı çıkmalar. Bu iki eğilim rasyonel ve objektif bir politika kuramının varsayımlarıyla ulaşamazlar. Bu eğilimlerden biri 19. yüzyılın tecrübeleri ile felsefesinden doğmuştur ve toplumda güç (ve iktidarı) kücümser ve kötü birşey sayar. İerde bu eğilimi daha ayrıntılı olarak ele alacağız.⁴ Gerçekçi kurama ve gerçekçi politikaya karşı olan diğer eğilim ise, insan aklı ile politikanın alanı arasındaki mevcut olanı ve mevcut olma zorunluluğunda bulunan ilişkiden doğar. İerde ele alıp inceleyeceğimiz nedenlerden dolayı⁵ insan aklı günlük işlerligi sırasında politikanın olgularına dolaylı bir şekilde bakamaz. İnsan aklı ve düşüncesi gerçeği bozar, saptırır, küçültür, süslər, güzelleştirir, görünümünü ve kiyafetini değiştirmek zorunda bırakır-bu ne kadar geniş veya yoğun bir şekilde yapılsa bireyler de politika ile o kadar ilgilenmiş; özellikle uluslararası politika alanında olmak üzere, siyasal süreç içinde yer almış olurlar. Zira, insanın kendisini ve etrafındaki insanları siyasetin hayvan sayılmasına için politikanın doğası ve kendisinin politika sahnesinde oynadığı rol konusunda kendisini bile bile aldatması gereklidir.

Görülüyor ki, uluslararası politikayı, herkesin görmek istediği şekliyle değil de, gerçekte nasıl söyle, kendi özelliklerine göre görmek ve anlamak isteyen bir kuramın diğer öğrenim dallarından çoğu için bir sorun bile teşkil etmeyen psikolojik bir direnci de kırmazı gerekmektedir. Kendisini, uluslararası politikayı anlamaya adamlı bir kitap, bu nedenleki, özel bir açıklamaya ve mazur göstermeye muhtaçtır.

(4) Bakınız: s. 36 ve ardi.

(5) Bakınız: Bölüm 7.

BÖLÜM 2

ULUSLARARASI POLİTİKA BİLİMLİ

Uluslararası Politikanın Anlaşılması.

Farklı Yaklaşımlar

Bu kitabın iki amacı vardır. Birincisi uluslararası arasındaki siyaseti ilişkileri belirleyen güçlerin ne olduğunu ortaya çıkarmak ve anlamak, ve bu güçlerin birbirileri üzerinde ve uluslararası siyaseti ilişkilerle kurumlar üzerinde ne yollarla etkide bulunduklarını kavramaktır. Sosyal bilimlerin diğer dallarından çoğunda bu amaç güvence altındadır; zira tüm bilimsel çabaların doğal amacı, sosyal olguya ve bu olgunun işlerlik tarzına temel teşkil eden güçleri keşfetmektedir. Uluslararası politikaya gelince, bu amacın güvence altında olduğu söylenemez; bu nedenle, özel bir vurgulamayı gerektirir. Dr. Grayson Kirk bu hususu şöyle belirtmiştir:

Yakın zamanlara kadar Birleşik Devletlerdeki uluslararası politika üzerindeki çalışmalar, geniş ölçüde, üç yaklaşımından birini kabul eden kimselerin etkisinde kalmıştır. Birinciler, uluslararası ilişkileri sadece tarihin yakın bir kesimi olan tarihçiler olmuşlardır. Bu (ekol), konunun öğrencileri olanlar için, yeter miktarda bilgi sağlayamayı yüzünden, handikaplı olmuştur. Ikinci grup, devletler hukuku alanındaki (bilim adamları) olmuş; bunlar, devletlerin arasındaki ilişkilerin, herseyden çok, hukuki yanları ile meşgul olmuşlar, fakat bu hukuki sistem-benzerinin («nexus») devamlı yetersizliğinin ve noksantalığının temel nedenlerini araştırmak için çaba gösterenler çok az olmuştur. Ve son olarak da, idealistler vardır. Idealistler, kurmayı sevdikleri daha tam ve

(1) *American Journal of International Law*, C. 39 (1945), ss. 369-70

noksansız sistemlerle ilgilenmekten uluslararası politika ile fazla ilgilenmemişlerdir. Uluslararası politika konusunda çalışanlar dünya politikasının temel ve değişmez güçleri ve bunlara vücut veren kurumları, kötülemek veya göklere çıkarmak için değil, fakat devletlerin dış politikalarını belirleyen bu temel dürtülerini (*«drives»*) daha iyi anlayabilmek için ele almaya henüz yeni yeni başlamış bulunmaktadırlar ve bu bile gecikme sayılmalıdır. Kısacası, siyasal bilimci en nihayet uluslararası alana da girmeye başlamaktadır.

Profesör Charles E. Martin de Dr. Kirk tarafından değinilen bu konuda şunları söylemektedir :

«....uluslararası ilişkilerle meşgul öğrenci ve bilim adamlarının karşılaştıkları sorunlar içinde en önemlisi, iki farklı alanda ilerlemekle karşı karşıya kaldığımız dualizmdir. Kastettiğim, tartışmaların ve anlaşmazlıkların (müzakere yoluyla) giderilmesine ilişkin barış kurumları alanı ile, kuvvet politikası ve savaş alanıdır. Fakat buna katlanmak gerekmektedir. Bundan kaçınma imkân yoktur... Son yirmi yıllık dönemde, bu konudaki derslerimizde takındığımız tutumumuzun bence asıl suçlanmayı hak etmesi gereken yanı savaş kurumu ve güç politikasının etkisi konularında, cerbezeli bir ıslub kullanmakla beraber, ciddi sözler etmeyişimiz olmuştur. Siyasal bilimcilerin böyle yapmakla büyük bir hatâ işledikleri görüşündeyim. Oysa, güç politikasını, etkilerini, güç politikası yüzünden ortaya çıkan durumları, ve savaş kurumunu asıl inceleyecek olanlar bizi olmalydık.»²⁾

Bu açıdan tanımlanacak olursa, uluslararası politika akademik bir disiplin olarak, yakın tarih ve aktüel olaylar, uluslararası hukuk, ve siyasal reform gibi disiplinlerden ayrılmaktadır.

Uluslararası politikanın kapsamı yakın tarih ve aktüel olaylardan genişir. Gözlemci, etrafını çağdaş sahnenin çevrelemiş olduğunu görür; çağdaş olayların durmadan değişen perspektifleri ve vur-

(2) *Proceedings of the Eighth Conference of Teachers of International Law and Related Subjects* (Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1946), s. 66.

gulama yönlerinin etkisi altında olduğunu hisseder. Ayagını basacak sağlam bir zemin bulamayan gözlemci, değerlendirmeleri için objektif standardlardan da yoksundur. Bu yoksunluktan kurtulmak, ayagının altına sağlam bir zemin bulmak için ise, aktüel olaylar ile en eski geçmiş arasında birlikte ilişkilere, (korrelasyonlar) ve bunların her ikisinin de temelinde yer alan insan doğasının değişmez niteliklerinin temellerine inmek zorundadır.

Uluslararası politika hukuk kuralları veya kurumlarından da ibaret değildir. Uluslararası politika bu kuralların çerçevesi içinde, ve bu kurumların aracılığı sayesinde işlerlik kazanır. Fakat nasıl Amerikan dış politikası Amerikan Anayasası, federal kanunlar, veya federal devletin idari organları demek degilse uluslararası politika da hukuk kuralları veya kurumları demek degildir.

Uluslararası politikayı reforme etme girişimlerinde bulunmadan önce uluslararası politikanın ne olduğunu anlamaya çabası göstermeyenlerin durumu hakkında, William Graham Sumner'in görüşünü paylaşıyoruz :

Siyasal tartışmalarda en kötü alışkanlık, müessesi-leri gerçekte oldukları şekilleriyle, ve insan doğasını da aslında nasilsa öyle ele almak ve incelemek yerine, büyük ve parlak ilkelerden veya faraziyelerden yola çıkışma şeklinde ifadesini bulan doğmatizmdir... Bir ideal bir «şey»in bugün mevcut şeklärinden daha yüce veya daha iyi durumu şeklärinde vücut bulur, ve hemen hemen bilincsizce idealler gerçek bir varlığa sahip olarak farz edilirler ve hiçbir gerçeğe dayanmayan varsayımlara temel teşkil ederler... Siyasal meselelerde görülen soyut spekü-lässyon yöntemi tümü itibarıyla kötü bir yöntemdir. Çok yaygın (popular) olmasının nedeni kolay olmasıdır : ya-şanılan dünyayı tam olarak öğrenmeye nazaran, kafalarımızın içinde yeni bir dünya kurmak kolay gelmektedir. Devletlerin ve siyasal kurumların tarihleri üzerinde ciddi çalışma ve incelemelerde bulunmak yerine birkaç geniș kapsamlı varsayıma dayanarak bir yılın spekülässyonda bulunmak kolay görünmektedir. (Kezâ) herkesin doğru bildiği bir *doğma*'yı irdelemek ve doğru veya yanlış olduğunu ortaya çıkarmak yerine böyle bir *doğma*'yı desteklemek kolay görünmektedir. Bütün bunlar karışıklık ve bulanıklık yaratmaktan, «laf»tan başka birsey

olmayan şeylerin kabulüne yol açmaktan, ve uluslararası esenliği açısından bir kazanç sağlamak yerine, tartışmış olmak için tartışmada bulunmaktan başka bir sonuç ve remezler.³⁾

Anlama Konusundaki Kısıtlamalar

Uluslararası politikanın doğasını ve usullerini kuramsal açıdan ele almak ve irdelemek içinde en büyük güçlük, bu işe girecek olan kimseňin ele almak durumunda olduğu materyallerin kesin ve belirli olmaktan uzak bulunduğuudur. Anlamaya çalışmak zorunda olduğu olaylar, sadece tek bir kere «vuku bulan» olaylardır. Nasıl olmuşlarsa, öyle, ve sadece bir kere olmuşlar; ne daha önce, ne de daha sonra olmamış ve olmayacağıdır. Diğer yandan, toplumsal güçlerin kendilerini ifâde ettikleri için, bu olaylar kendi aralarında biribirilerinin benzeridirler. Toplumsal güçler ise eylemdeki insan doğasının ürünüdürler. Bu yüzden de, şartlar altında, kendilerini gene benzer şekiller içinde ifâde edecekler, dışa vuracaklardır. Fakat, benzer olan ile sadece kendine-benziyen ve hiçbir örneği veya benzeri olmayan arasındaki sınır nerededir, ve nasıl bulunacaktır?

Uluslararası politika konusunda kurulacak bir teori tarafından anlaşılmış durumunda bulunan olayların bu bulanıklığı ve karışıklığı insan aklının kavrayış ve anlayışı önündeki engellerden sadece birini teşkil etmektedir. «Biribirine tıpatıp benzeyen hiçbir olay veya görünüm olmadığı gibi, biribirinden bütün bütüne ayrı ve benzemez tek bir olay veya görünüm de yoktur, ve «*Doğa*,» diyor Montaigne, «kendine özgü karışımıdır. İnsan olarak yitilerimiz arasında bir benzerlik olmasaydı, insan ile ayı'yi (biribirinden) nasıl ayırt edemez idiysek, benzemezlikler olmasayı (bu kere) bir insanı değerinden ayırt edemezdik. Şeyler'in hepsi bazı benzerlikler sayesinde biraraya gelirler; her örnek bir dereceye kadar noksan, deneyimlerden çıkarsanan bütün karşılaşmalar her zaman için noksan ve aldatıcıdır. Fakat buna rağmen insanlar karşılaşmalar yapmadan düşünmemek durumundadırlar. Hukuk bilie herbirimize-saptırılmış, tarafsızlıktan uzaklaşmış, ve eğribügrü şekillere girmiş tefsirler içinde-bu sayede hizmet edebil-

(3) «Democracy and Responsible Government», *The Challenge of Facts and Other Essays* (New Haven, Yale University Press, 1914), ss. 245-6.

mekte; uygulanabilmektedir.⁴⁾ Uluslararası politika konusunda kurulacak bir teorinin ise, herseyden önce, bu şekildeki «saptırılmış, tarafsızlıktan uzaklaşmış ve eğri-bügrü şekillere girmiş» yorumlara karşı dikkatli olması gerekmektedir.

Bu tür olaylar arasında karşılaştırma yapmakla uluslararası politikanın ilkelerinin neler olduğunu öğrenebiliriz. Belli bir politikayı tesbit eden ve bu belli politikanın uygulanmasını gerektiren şey belli bir siyasal durumdur. Farklı bir siyasal durumla karşılaşlığımızda kendi kendimize sorarız: Bu şimdiki durumun önceki durumdan farkı nedir, benzeyen yanları nedir? Benzer yanlarından ötürü, öncekinden uygulanan politikanın devamına karar vermek doğru olur mu — veya benzerlikler ile farklıları birlikte tartış, eski politikanın, bazı yanlarını değiştirerek esasını muhafaza etmek mi gereklidir? Veya, farklılıklar benzerlikleri bütün bütüne önemsiز kılacak kadarsa, daha önceki (siyasal durumda) izlenen politikanın uygulanmasından vazgeçmelidir? Eğer uluslararası politikayı anlamak, çağımızın olaylarının mahiyetini kavramak, geleceği kestirebilmek ve gelecek üzerinde etkide bulunmak istivorsak, bu sorularda ifadesini bulan ikili entellektüel çabayı göstermemiz gereklidir. Bunlar için, kişinin siyasal iki durum arasındaki benzerlikler ile farklıları ayırt edebilmesi şarttır. Ayrıca, bu benzerliklerin ve farklılıkların alternatif politikalarda tam olarak takdir edilmesi de gereklidir. Rastgele olduğumuz şu üç olay serisi, meslevi ve güçlüklerini gösterecektir.

17 Eylül 1769'da, ulusuna vedâ eden George Washington bir söylev vermiş, ve esası Amerika'nın Avrupa işlerine karışmaması olan dış politikanın ana hatlarını açıklamıştır. Aralık 1823'de Kongreye bir mesaj yollayan Başkan Monroe bu mesajında Amerikan dış politikasını gene aynı anlayış içinde çizmiş açıklamıştır. 1917 yılında Amerika, Fransa ve İngiltere ile birlikte, bunların her ikisinin de bağımsızlıklarını tehdit eden Almanya'ya karşı savaşa girmiştir. 1941 yılında Amerika gene aynı yolu izlemiştir. 12 Mart 1947'de Başkan Truman, Kongreye sunduğu bir raporda, Amerikan dış politikasının esasının dünya çapında Komünizmi durdurmak ve çembere almak olduğunu ilan etmiştir.

(4) *The Essays of Michel de Montaigne*, derleyen ve çeviren Jacob Zeitlin (New York: Alfred A. Knopf, 1936), C. III, s. 270. Montaigne'e ait olanlar italiyelerdir. [Diğerleri, Montaigne'in tikirlerinin, yazarea özet olsa gerekir. (ç. n.)]

1512 yılında İngiltere Kralı VIII. Henry Fransa'ya karşı Habsburglarla ittifak yapmıştır. 1522 ve 1542'de Fransa'ya karşı Habsburglarla birlikte hareket etmiştir. 1756'da İngiltere, Fransa ve Habsburglara karşı Prusya ile ittifaka girmiştir. 1793'de İngiltere, Prusya, ve Habsburglar Napolyon'a karşı ittifakda bulunmuşlardır. 1914 de İngiltere, Avusturya ve Almanya'ya karşı Fransa ve Rusya ile ittifak aktetmiştir. 1939 yılında ise Fransa ve Polonya ile birlikte, bu kere Almanya'ya karşı ittifaka girmiştir.

Napolyon, II. Wilhelm, ve Hitler Avrupa kıtasını fethen girişimler, başaramamışlardır.

Bu üç olay serisi içinde, her seri için bir dış politika ilkesi formüle etmemizi mümkün kılacak benzerlikler var mı? Yoksa, her seri içindeki her olay diğerlerinden, herbiri için ayrı bir politika izlenmesini gerektirecek kadar farklı mı? Bu konuda alınacak kararın güçlüğü, dış politika da geleceği akıllı bir şekilde kestirme de ve doğru ve yerinde olamı doğru ve zamanında —ayrıca da doğru bir şekilde— yapmakta karşılaşılan güçluğun nasıl bir güçlük olabileceğini göstermektedir.

Washington'un Veda Söylevinin Amerikan dış politikasının genel ilkelerinden biri olduğunu kabul etmek gereklidir mi? Yoksa, bunun geçici şartlar yüzünden böyle olduğu ve geçerliğinin sadece şartlarla sınırlı olduğu mu düşünülmeli? Washington ile Monroe'nün dış politikalari Truman Doktrini ile karşılaşılabilir mi? Sonruları değişik bir şekilde ortaya koymak için, Truman Doktrinin Washington ve Monroe'nun dış politika anlayışlarına vücut veren ilkelerin sadece bir düzenlemesi mi, yoksa, Amerikan dış politika geleneginden radikal bir ayrılma mı olduğunu sorabiliriz. Eğer bir ayrılma teşkil ediyorsa, değişen şartlar karşısında haklı görülmeli mümkün müdür? Genel bir ifade ile Birleşik Amerikanın 1796, 1823, 1917, 1941 ve 1947'deki tutumları arasındaki farklar, bu farklara bağlı olarak formüle edilen ve uygulanan farklı politikaları hâkîlaştmakta midir? 1917, 1941 ve 1947 yıllarında Amerikanın Avrupa ile ilgilenmesine yol açan durumlar arasında ne gibi benzerlikler ve farklar vardı; ve bunlar, Amerika açısından, ne derecede?

İngiliz politikasındaki bu dönüşülerin anlamı neydi? Bu değişiklikler kralların veya devlet adamlarının geçici arzularının veya

vefazılılıklarının sonucu muydu? Yoksa, gelip-geçici değil de, daimi güçlere göre hesap yapmasını bilen bir ulusun, uzun tecrübe ettiği sayesinde, kısa süreli ittifaklar yerine Avrupa Kıtası ile ülkelere arasındaki ilişkileri temel aldığı mı göstermektedir?

Avrupa Kıtasının fethetmek için girişilen bu üç teşebbüsün sonucunda karşılaşılan felaketler, sadece, haksız davalar için yola çıkılması neticesinde mi meydana gelmiş? Yoksa, bu üç teşebbüsün üçünden çıkarılabilen, ve benzer bir yeni teşebbüste bulunacak olanlara bir ders teşkil etmeye yarayacak bazı benzerlikler mi vardır? Genel siyasal durumlarda bir benzerlik varsa; örneğin, daha açık konuşacak olursak, II. Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliği'nin girişimi Napolyon, II. Wilhelm, ve Hitler'in girişimlerine mi benzemektedir? Eğer öyleyse, bu durumda Amerika Birleşik Devletleri de 1917 ve 1941 politikalarına benzer bir politika mı izleyecektir?

Bazı hâllerde, İngiliz dış politikasındaki değişiklik konusunda olduğu gibi, cevap açık değildir: İngiliz politikası geçici arzularla değil akılla belirlenir ve çizilir. Fakat çoğu zaman, hele gelecek ve içinde bulunulan an ile ilgilenildiğinde, cevap ihtiyatlı olmayı gerektirir ve kesin bir cevap olamaz. Cevabin çıkışsanacağı olgular esas itibarıyla bulanık ve devamlı bir değişim içindedirler. Aksini düşünenlere tarihın, bir yığın asılsız genellemelerden başka verebileceği, öğretebileceği birşey olamaz; yoktur. Böyleki kişiler ülkelerein dış politikasında sorumlu mevkilere geldiklerinde, felaketlere yol açmaktan başka birşey yapamazlar. II. Wilhelm veya Hitler, Napolyon'un başına gelenlerden ders almamışlardır; zira, tarihın kendileri için öğretici olabileceği inanmamışlardır. Washington'un sözlerini de tam bir doğma gibi kabul edip uygulamak isteyenler, bu sözleri hepten bir kenarda unutanlar kadar hatlı hareket etmiş olacaklardır.

Uluslararası politika konusunda çalışıp birşeyler öğrenmek isteyenlerin öğrenmeye ve hiç unutmamaya mecbur oldukları ilk şey uluslararası sorunlarda, bu sorunların güç ve karmaşık oluşları yüzünden, basit çözümlere ve kolayca güvenilebilecek kehânetlere saplanma olanağının bulunmadığıdır. Bilim adamı ile şarlatanların volları da burada ayırsa gerektir. Uluslararası politikayı belleyen güçleri bilmek, bu uluslararası siyasal ilişkilerin kendilerini dışa vurdukları volları anlamak, uluslararası politikaya ilişkin gerçeklerin, olguların, ve olayların bulanıklığını gidermeye yara-

yabilir. Fakat hangi siyasal durumu alırsanız alınız, aynı anda çelişkin eğilimlerin etkin durumda bulunduklarını görürsünüz. Belli şartlar altında, olasılıkla, bu eğilimlerden biri başat duruma geçecektir. Fakat, fiilen, uzun bir dönem için hangi eğilimin canlılığını koruyabileceği herkese göre değişebilir. Bu nedenle, bilim adamının yapabileceği şey, belli bir uluslararası durumda potansiyel olarak mevcut farklı eğilimleri gözler önüne sermekten ibaretir. Uzun süre etkinliğini koruyabildiğini sandığı eğilimi destekleyen çeşitli şartları işaret etmek, göstermek; ve sonul olarak, fiili durumda devam edebilecek farklı şartları ve eğilimleri ortaya çıkarmak durumdadır.

Uluslararası politikanın gerçek ve olguları devamlı bir değişiklikle maruz bulunduğu için, geçmiş hakkındaki bilgilerden, «hali ile ilgili belirtilerden yola çıkıp da geleceği kestirmek isteyenler dünya olaylarının seyri karşısında, ne yaparlarsa yapsınlar, kendilerini şaşkınlıktan kurtaramamaktadırlar. 1776 yılında, Washington, bütün insansal olasılıklarla, «ülkemizin Kaderi birkaç haftalık çabalarımıza bağlı bulunmaktadır» demiştir. Fakat Bağımsızlık-Savaşının sona ermesi yedi yıl sürmüştür. Şubat 1792 tarihinde, İngiltere Başbakanı Pitt askeri harcamaların azaltılmasını onaylamış (özellikle donanma personeline büyük indirim yapılmıştır) ve ayrıca çok daha büyük indirimlere gidilebileceğini imâ eden şu sözleri söylemiştir: «Hiç kuşkusuz, Avrupa'da öümüzde onbeş yıllık bir barış dönemi umid etmemiz için hiçbir zaman bugünkü kadar uygun şartlarımız olmamıştır.» Fakat hemen ardından iki ay sonra Avrupa savaşa sürüklendi, bir yıla kalmadan İngiltere de savaşa katılmıştır. Bunun ardından ise, yaklaşık olarak yirmibeş yıl süren devamlı bir savaş dönemi gelmiştir 1870'de Lord Granville İngiltere Dışişleri Bakanı olduğunda, Daimi Müsteşarı kendisine, «uzun tecrübelerle dolu hayatının hiçbir döneminde dışişlerinin bu derece sakin olmadığını ve (Lord Granville) için meşgul olacak tek bir iş bile hatırlayamadığını» söylemiştir. Fakat aynı gün Hohenzollerden Prens Leopold İspanya Tacını kabul etmiş, ve bu olaydan üç hafta sonra da Fransa-Prusya Savaşı başlamıştır.

Büyük devlet adamlarının bile tahminleri bu kadar boş çıktıktan sonra, daha küçük çaptaki kişilerin yapacakları tahminlerden ne bekleyebiliriz? Birinci Dünya Savaşından önce uluslararası sorunlar konusunda yazılan once kitaptan kaç tanesinde, o zamanlar savaşın olağanlılığı veya hiç değilse çok kısa süreceği şeklinde-

ki genel kanaatin aksine görüş savunulmuş; kaç tanesi yakın da savaş olabileceğini anlamıştır? İki dünya savaşı arasındaki dönemde yazılmış kitaplardan bir tek bile 1970'lerde uluslararası politikada neler olacağını tahmin etmemize yarayabilecek güçde midir? İkinci Dünya Savaşının başlangıcında, savaşın sonunda nasıl bir dünya ile karşılaşacağını kim tahmin edebilirdi? 1945 yılında 1955'in, veya 1950 yılında 1960'in neler getireceğini kim bileyebilirdi? Bu durumda, yarının ve yarınların neler getireceği konusunda büyük bir kesinlikle konuşanlara nasıl güvenebiliriz?⁵

Uluslararası Barış Sorununun Anlaşılması

Bu sorun kitabı ikinci amacına işaret etmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında tek bir siyaset kitabı, ve tabii tek bir uluslararası politika kitabı yoktur ki bilgiyi eylemden ayrı olarak saymış, sîrf bilgi uğruna kaleme alınmış, ve işin eylem kısmıyla ilgilenmemiş olsun. Uluslararası politika, tarihinin uzun döneminde Amerika'da olduğu gibi, bugün artık sadece bir seri olay veya hadiselerden ibaret bir bilim olmaktan çıkmış; ulusun kendi öz varlığını ve kaderini ana sorun olarak ele alan bir bilim olmuştur. Birleşik Devletlerin öz varlığı ve kaderi, Meksika Savaşı, İspanya-Amerika Savaşı, ve Roosevelt'in Monroe Doktrinine dayanarak serdetiği hükümetten çok İç Savaşın ortaya çıkardığı olaylardan etkilenmiştir.⁶

Günümüze özgü iki olgu ise, iç ve dış politikaların Birleşik Amerika için taşıdığı nisbi önemleri tersine çevirmiştir. Bir kere herşeyden önce, şu satırların yazıldığı sırada Birleşik Devletler dün-

(5) Uluslararası ilişkiler konusundaki bu çeşit yanlığının en büyükleri gelecek savaş hakkında tahminlerde bulunmaya çalışan uzmanlara işlenegelmiştir. Machiavelli'den General J. F. C. Fuller'e gelinceye kadar bu tür tahminlerin tarihçesi, kendi içinde tutarlılığı var gibi görünen fakat tarihin gerçek olaylarıyla teması kalmamış bulunan mantık çökarsamalarının tarihçesi sayılmak gereklidir. Örneğin, General Fuller, 1923 yılında, gelecekteki II. Dünya Savaşının en vuruşu silâhının gaz olacağını söylemiştir. Bakınız *The Reformation of War* (New York: E. P. Dutton and Company, 1923).

(6) Bu hukum Theodore Roosevelt'in 6 Aralık 1904'de, Kongre'ye mesajında bulunmaktadır. Başkan Roosevelt, bu mesajıyla, Birleşik Devletlerin Latin ülkelerinin iç işlerine karışabilme hakkı olduğunu ilan etmiştir. Metin için, bkz. J. Barlett, der., *The Record of American Diplomacy: Documents and Readings in the History of American Foreign Relations*, 4. basım (New York: Alfred A. Knopf, 1964), s. 539).

yanın en güçlü iki devletinden biridir. Bununla beraber, bugün içi söz konusu rakiplerle, potansiyel olarak yarına hazır bekleyen rakipler düşünülecek olursa, uluslararası politikada girişeceği eylemlerin uluslararası arasındaki kendi pozisyonunu ne şekilde etkileyeceğini düşünmemesine olanak bırakmadığı görülür. İç Savaşın bittiği günden ikinci Dünya Savaşının başladığı güne kadar Birleşik Devletlerin Latin Amerikalı komşularına, Çin'e ve İspanya'ya karşı şu veya bu politikayı izlemiş olması fazla bir önem taşımamıştır. Kendi gücü içinde kendine yeterli olması, ve güç dengesi içinde bu sayede elinde tuttuğu yer yüzünden, Birleşik Devletler başarılarını yaratabileceği sınırsız ihtiraslardan veya başarısızlıkların yol açabileceği korku, bunalmı, ve umutuzluklardan masun kalmıştır. Birleşik Devletler (o zamanların şartları altında) feverana veya korkulara kapılmadan başarı ile de yenilgi ile de karşılaşmayı hizmetecek durumdaydı. Bugün ise, kit'a şeklindeki «kalesinin» dışındadır, ve bütün bir dünya politikasında bazlarının dostu bazlarının ise amansız düşmanı olarak yer almış bulunmaktadır. Bugünün Amerika Birleşik Devletleri başkalarına tehlikeli olduğu kadar kendisi de tehlikelere açık; korkuluğu kadar kendisi de korkan bir devlettir.

Guçlü, fakat kendi başına istedigini yapacak güçte («omnipotent») olmamanın yüklediği riskin yoğunluğunu attıran ikinci bir olgu daha vardır: dünyanın siyasal yapısında üç yönde devam eden devrim. Bu devrimin birinci yönü, merkezi Avrupa olan çok-devletli sistemin yerine, merkezi Avrupanın dışında bulunan ve dünyaya içinde ikili bir kutuplaşmanın geçmiş olmasıdır. Ikinci yönü, Batı uygarlığını kendi tarihinin büyük kısmında belirginleştirilen siyasal dünyanın moral birliği yerine, birbirileriyle bağdaşmalarına imkân olmayan iki ayrı düşünce ve eylem sisteminin çıkış bulunumasıdır. Bu iki ayrı düşünce ve eylem sistemi dünyanın her yerinde insanları kendi saflarına kazanmak için rekabet etmektedirler. Son olarak, modern teknoloji yüzünden, çıkacak olan bir savaşın topyekun bir mahva yol açacak olmasıdır. Bu yeni üç ogenin çağdaş uluslararası politika alanına girmesi sadece dünyaya barışının muhafazasını güçlendirmekle kalmamış, fakat savaşın içinde taşıdığı tehlikeyi, toptan bir nükleer savaşa girişmenin kendisi imha etme saçlığı ile eş anlama gelmesine yol açacak şekilde, arttırmıştır. Dünyanın bu siyasal durumunda Birleşik Devletler başat devletlerden biri olduğu ve büyük sorumluluk yüklen-

digi için de, uluslararası politikayı etkileyen kuvvetleri ve uluslararası politikanın seyri belirleyen etkenleri anlamak ve bilmek Birleşik Devletler için entellektüel bir uğraş olmayı da aşmiş bulunmaktadır. Bugün için, Birleşik Devletlerin bu sorunlarla ilgilenmesi yaşamsal bir ihtiyaç olmuştur.

Günümüz Birleşik Devletlerinin uluslararası politikada üstün bir yer kazanması konusunda düşünmek için, zamanımızda Amerikan dış politikasının karşı karşıya bulunduğu yaşamsal sorunlar üzerinde düşünmek gerekmektedir. Devletler arasında yaşayan bir devlet olarak, Birleşik Devletlerin ulusal çıkarlarını korumak her dönemdeki Amerikan dış politikasının en önemli sorunu olmuşsa da, iki dünya savaşı görmüş ve çekirdeksel silahlara yapılacak toptan bir savaşın nelere mal olacağını bilen bir dünyada barışın korunması bütün uluslar için en çok ilgilenilen sorun olmuştur.

Bu kitabın güç ve barış şeklinde iki kavram üzerine planlanmış ve yazılmış olmasının nedeni de budur. Yirminci yüzyılın yarısında, öldürücü ve yıkıcı silahların tahmin edilmeyecek miktarlara ulaşması yüzünden barış sorununun hiçbir zaman görülmediği ölçüde önem ve öncelik kazandığı bir dönemde dünya politikası konusunda yapılacak bir inceleme için bu ikisi en temel kavramları teşkil etmektedir. İtici gücü sadece egemen devletlerin güç mücadeleinden ibaret bulunan bir dünyada, barışı sağlayacak iki yol olabilirdi. Buntardan birisi, uluslararası alanda güç mücadeleşi şeklinde ifadesini bulan, sosyal güçlerin kendi-kendilerini düzenlemeleri mekanizması; yani güç dengesi idi. Diğer ise, bu söz konusu mücadeleye uluslararası hukuk, uluslararası ahlak, ve dünya kamu oyu şeklinde *normatif* kayıtlar konulmasaydı. Fakat, günümüzde bu tedbirlerden hiçbir bugünkü işlerlikleriyle güç mücadeleşini ilelebet barışı bir çerçeve içinde tutabilecekmiş gibi görünmediği için, bu konuda ayrıca sorulması ve cevaplandırılmasına gereken üç soru daha vardır: Uluslararası barışın korunması için günümüzde ileri sürülen öneriler ne derece değer taşımaktadır? Daha açık konuşacak olursak, bağımsız uluslararası meydana getirdiği uluslararası toplumu, bir dünya devleti gibi uluslararası bir örgüt hâline sokmak isteyen görüş ne derece değerlidir? Ve nihayet, geçmişteki dersleri unutmayan ve bu derslerden günümüzün sorunları için yararlanmasını bilen bir eylem programı nasıl bir program olmalıdır?

BÖLÜM 3

SİYASAL GÜC

Siyasal Güç Nedir?¹

Uluslararası Amaçlarına Ulaşımada Araç Olarak

Uluslararası politika, bütün politikalar gibi, bir güç ve iktidar mücadelesidir. Uluslararası politikanın nihai amacı ne olursa olsun, güç her zaman için acil bir amaçtır. Devlet adamları olsun sıradan insanlar olsun her zaman için özgürlük, güvenlik, esenlik, ve bizzat güç sahibi olmak isterler, bu amaçlarını dinsel, topolumsal, felsefi, ekonomik idealler şeklinde tanımlarlar. Bu konuda umdukları, bu ideallerin kendi içsel kuvvetleriyle, «tanrısal» kuvvetlerin yardımlarıyla, veya insansal işlerin doğal gelişmesiyle gerekçeleşmeleridir. Bunlardan başka, diğer uluslararası veya uluslararası kuruluşlarla teknik işbirliğinde bulunmak gibi politik olmayan araç ve yollarla da bu amaçlarının gerçekleşmesini kuvvetlendirmek isteyebilirler. Fakat hernezaman, bu amaçlarının gerçekleşmesi için uluslararası politikayı bir araç (veya yol) olarak kullanırlarsa, çabalarının sebebi güç ve iktidar elde etmektir. Haçlılar kutsal yerleri Dinsizlerin kontrolünden kurtarmak istemişlerdir; Woodrow Wilson dünyayı demokrasi için emin bir dünya yapmak

(1) Siyasal güç kavramı siyasal bilimin en zor ve tartışılmış sorularından biridir. Siyasal bilimde kullanılan bir kavramın değeri, bu kavramın, belki bir siyasal faaliyet alanına bağlı sayılan olguların makasını açıklama yeteneği ile belirlenir. Bu bakımdan, uluslararası politikayı anlamakta vararlanabilecek bir siyasal güç kavramının içeriği yerel yönetimler siyasetinde kullanılanın içeriğinden daha geniş olmak zorundadır. Bu ikincisinde kullanılan siyasal araçlar uluslararası politikada kullanılanlardan çok daha dar koşullar almışlardır.

istemişti; Naziler, Doğu Avrupayı Alman kolonizasyonuna açmak, Avrupaya hükmetmek, ve dünyayı fethetmek istemişlerdir. Bütün bu amaçlarına erişmek için hepsi de kuvveti tercih ettilerinden, uluslararası politika sahnesinde aktörlük yapmak durumunda kalmışlardır.²

Bu uluslararası politika anlayışından iki sonuc çıkmaktadır. Birincisi, bir ulusun diğerine karşı giriştiği her eylemin siyasal bir doğaya sahip olmayacağıdır. Nice faaliyetler vardır ki güç elde etme düşünceleri söz konusu olmaksızın girişilirler, ve normal olarak söz konusu faaliyette bulunan uluslararası kuvvet ve iktidarlarını etkilemezler. Hukuk, ekonomi, ve kültür alanındaki faaliyetlerle, insancıl duygularla girişilen faaliyetlerin çoğu bu türündendir. Bu yüzünden ki, bir ulus bir diğeryle karşılıklı ticaret anlaşması imzalandığında, mal ve hizmet alış-verişinde bulunduğuanda, doğal bir felakete karşı diğer uluslararası yardım ettiginde, ve dünyanın tüm uluslararasıyla kültür alanında yardımlaştığında, normal olarak, uluslararası politika ile uğraşıyor sayılmaz. Diğer bir deyişle, bir ulusun uluslararası politika ile uğraşması, o ulusun uluslararası planında katıldığı faaliyet tiplerinden sadece biridir.

Ikincisi, herhangi bir belli zamanda bütün uluslararası politikayla aynı derecede uğraşmazlar. Günümüzdeki Amerika ile Sovyetlerin derecesi gibi en yükseğinden başlayan bu uğraşı dereceleri İsviçre, Luxemburg, veya Venezuela gibi ülkelerin asgari uğraşı derecelerine, hatta Monako ve Liechtenstein gibi ülkelerin sıfır derecesine kadar iner. Bu sınırlar belli ülkelerin tarihlerinde de derece derece farklı olmuşlardır. Onaltinci ve onyedinci yüzyılda uluslararası güç mücadeleinin en aktif taraflarından biri İspanya olmuştur. Bugün ise oldukça kenarda kalmıştır. Avusturya, İsviçre, ve İsviçre için de bu böyle olmuştur. Oysa diğer yandan Amerika, Sovyetler Birliği ve Çin gibi ülkelerin uluslararası politikadaki yerleri Elli yıl, hatta yirmi yıl önceki yerlerinden kat kat fazladır. Kısacası, uluslararası uluslararası politika ile ilişkisi dinamik bir nitelike sahiptir. Bir ulusun uluslararası politikayla ilişkisi bir ulusu güç mücadelebine en onde katılmaya iten kendi kuvvetine ve bu kuvvetinin derecesine göre değişir. Güç yoksa, o ulus uluslararası politikaya aktif taraflardan biri olarak katılamaz. Bir uluslararası politikaya aktif taraflardan biri olarak katılamaz.

(2) Uluslararası politika konusundaki güç ve kuvvette ilişkin bazı görüşler için, bakınız: Lionel Robbins, *The Economic Causes of War* (London: Jonathan Cape, 1939), ss. 63 ve sonrası.

sun uluslararası politikaya katılma derecesi, o ulusun kültür alamındaki biçimsel değişikliklerden geçmesiyle de değişebilir. Bu dönemde o ulus, güç yerine, örneğin ticaret gibi, diğer uğraşları yelemiş olabilir.

D o g a s i

Bu kitaptaki içeriği açısından güç'ten söz ettiğimiz zaman insanın doğa karşısındaki kuvvetinden, veya insanların dil, konuşma, ses, renk gibi artistik bir bildirim aracındaki («medium») güç ve yeteneğinden, veya üretim veya tüketim araçları üzerindeki iktidardan, veya kendi-kendini-kontrol şeklinde kendisi üzerindeki denetim kuvvetinden söz etmiyoruz. Bu kitapta güç dediğimiz zaman kastettiğimiz insanların diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki gücünü kastetmekteyiz. Siyasal kuvvet (iktidar) demekle de kamusal otorite sahipleri arasındaki karşılıklı kontrol ilişkilerini, ve bunlarla geniş anlamdaki halk arasındaki kontrol ilişkilerini kastetmekteyiz.

Bununla beraber siyasal güç (iktidar) fili anlamda şiddet kulananındaki kuvvetten ayırt edilmelidir. Polis eylemi, hapsetmek, ölüm cezası uygulamak, veya savaş gibi fiziki kuvvet kullanma tehditleri politikada her zaman bulunan içeriklerdir. Şiddet eylem alamına döküldüğü zaman, siyasal gücün yerine askeri kuvvet veya askeri benzeri kuvvetler geçer. Uluslararası politikada, silahlı kuvvet tehdidi veya silahlı güç tehdidine bulunma konusundaki potansiyel güç bir ulusun siyasal gücünü meydana getiren en önemli maddi faktördür. Silahlı güç kullanımı uluslararası politikada savaş şeklinde fiiliyata dönüştüğünde siyasal güç yerine askeri güç ikame edilmiş olur. Fiziki şiddet kullanımını iki insanların düşüncesi ve akılları arasındaki siyasal gücün özü olan psikolojik ilişkilerin yerine iki beden arasındaki fiziki ilişkiyi ikame ettirir. Bu tür ilişkide iki insandan birinin diğerinin hareketlerini denetleyecek kadar kuvvetli olması yetmemektedir. Bu yüzünden ki fiziki şiddetin kullanım haliinde siyasal ilişkinin özünü meydana getiren psikolojik öğe kalkmakta, ve askeri kuvvet ile siyasal gücü birbirinden ayırt etmemiz gerekmektedir.

Siyasal kuvvet bu kuvveti uygulayan ile üzerinde bu kuvvetin uygulandığı kimseler arasında psikolojik bir ilişkidir. Siyasal kuv-

vet birinci tarafın eline, birincinin ikinci tarafın düşünceleri üzerindeki nüfuzu sayesinde, ikinci tarafın belli eylemleri üzerinde kontrol imkanı verir. Bu nüfuz üç kaynaktan ileri gelir: çıkar umma, kayba uğrama korkusu, ve kişi veya kurumlar için saygı veya sevgi duyma. Bu nüfuz emir, tehdit, iknâ, bir adamın veya bir dairenin otorite veya karizması, veya bunların bir karışımı ile yürütülür.

Her değişken durumda bu faktörlerin karşılıklı olarak birbirilerini etkileyişlerinin bütün iç politikalara temel teşkil ettiği genellikle kabul edildiği hâlde, bu faktörlerin uluslararası politikadaki önemlerinin bu derece açık ve görünür olmaması daha az önem taşıdıkları anlamına gelmez. Siyasal gücü (iktidar) fiili kuvvet uygulamasına indirmek, veya hiç değilse güç tehdidi ile ve iknâ ile eşitlemek isteyen, karizmayı ihmâl eden bir eğilim görülmüştür. İllerde inceleyeceğimiz gibi bu olasılık, uluslararası politikada prestijin bağımsız bir öğe olarak ihmâline yol açmaktadır. Oysa, Napolon veya Hitler gibi adamların, veya Sovyet Devleti veya Birleşmiş Milletler gibi kurumların; insanların bir insanın veya kurumun iradesine boyun eğmelerini sağlayan güven veya sevgiye kaynak teşkil eden karizmalarını hesaba katmaksızın uluslararası politikanın özellikle günümüz için büyük önem taşıyan belirli olgularını anlamaya olanak yoktur.

Karizmatik liderliğin ve tebânin idere sevgi bağlılığı şeklindeki yanıtının (response) uluslararası politika alanında taşıdığı onemi İskoç Presbyterian'ı ve Protestan Birliği mücadelecilerinden John Durie'nin, 1632 yılında, o zamanlar Almanya'da Protestantlık davasının önderliğini yapan İsveçli Gustavus Adolphus'un güç ve iktidarının düşmeye başladığını anlatmak için, İngiliz Eacı Thomas Roe'ya yazdığı mektup göstermektedir:

Tahtının zemini otoritesinin artışı, ve otoritesinin zemini ise sevgidir; bu sevgi ile olmalıdır; güç yoluyla olamaz; zira güç kendi tebâlarında değil fakat yabancılardadır, kendi parasında değil o'nların parasındadır; o'nların iyi niyetinde değil, kendisi ile o'nlar arasındaki şeylerin bir ihtiyaç olmasındanadır; o sebeple bu ihtiyaç şimdî olduğu gibi acil bir ihtiyaç olmaktan çıkışsa; veya bu ihtiyacı lüzumlu kılacak bir başka yolu bulunmasa Allah sayesinde mümkün olursa (o'nun tarafından

(3) Bakınız : Bölüm 6.

olacağı gibi O da bunu yapmaya muktedirdir); kendisine destek olan para ve güç ve yardımlar o'ndan esrigenecek, böylece otoritesi kaybolacak, ve tahtı bekâ bulmayacaktır: zira, ilk olarak, Sevgi ortada kalmamış olacaktır...⁴

Birleşik Devletler Başkanı hükümetin yürütme organları üzerinde siyasal kuvvet icra eder; zira Başkanın emirleri söz konusu organdaki üyelerce dinlenir. Bir siyasal partinin lideri de, parti üyelerinin eylemlerini kendi iradesine uygun olarak bildiği ölçüde siyasal bir güç sahip demektir. Aynı şekilde, kamu görevlilerinin eylemlerini kendi tercihleri yönünde etkileyebildikleri ölçüde, bir sanayicinin, bir işçi liderinin, veya bir kuliscinin de siyasal gücünden söz edebiliriz. Birleşik Devletler-kendi kanunlarına ada halkı tarafından itaat edildiği için Porto Riko üzerinde siyasal kuvvet icra ediyor deriz. Birleşik Amerikanın Orta Amerika ülkelerindeki siyasal kuvvetinden söz ettigimizde Orta Amerika ülkelerindeki hükümetlerin Amerika Birleşik Devletlerinin arzularına uygun hareket etmeye çalışıklarını kastetmiş; bu düşünce ile böyle düşünmüştür demektir. Kısacası, A, B üzerinde bir siyasal güç kurmuş veya kurmak istiyor demek, her zaman, A'nın B'nin düşüncesini nüfuzu altına alarak, B'nin belirli eylemlerini denetlemeye muktedir olduğu, veya muktedir olmak istediği demektir.

Bir dış politikanın da, ham madde kaynaklarını ele geçirmek deniz yollarının denetimini sağlamak, veya sınır değişiklikleri sağlamak gibi maddi hedefleri ne olursa olsun, bütün bunların amacı diğerlerinin düşünceleri üzerinde nüfuz kurarak o'nların eylemlerini kontrol altında almaktır. Fransız dış politikasının yüzyıllık hedefi olan Rhine sınırı, Almanların Fransa'ya saldırma arzularını, böyle bir saldırıyı fiziki anlamda güç, hatta imkânsız kılarak, yok etmek şeklindeki siyasal bir amacı ifade etmektedir. İngiltere bütün bir ondokuzuncu yüzyıl boyunca dünya politikasında en önde bir yer işgal etmişse, bunu, hem İngiltereyi kendisine saldırlmayaya-

(4) Gunnar Westin, *Negotiations About Church Unity, 1628-1634* (Uppsala: Almqvist and Wiksell, 1932), s. 208 İmamlar yenileştirilmiştir. Metindeki örnekler, sadece sosyal bir olgu şeklindeki siyasal güç (kuliscilerinki gibi) ile, meşru otorite şeklindeki (A.B.D. Başkanının gibi) siyasal kuvvet arasındaki farkları da aydınlatmaktadır. A.B.D. Başkanı olsun, lobbyistler olsun, kaynakları ve doğaları itibarıyla farklı da olsa, siyasal bir güç iera ederler.

cak kadar tehlikeli olmasına (çünkü kuvvetliydi); hem de böyle bir saldırıyı gerektirmeyecək, başka uluslararası İngiltere'ye karşı koymalarına yol açmayıacak (gücünü çok ılımlı şekilde kullanmıştır) akıllı ve hesabi» bir dış politika izlemesine borçludur.

Ne türden olursa olsun askeri hazırlıkların siyasal hedefi, diğer ulusları böyle bir yola girmeyi kendileri için çok tehlikeli kılacak, askeri güç kullanmaktan alaköymektir. Diğer bir deyişle, askeri alandaki hazırlıkların siyasal hedefi, ilerde çıkabilecek düşmanları askeri güç kullanmaktan vazgeçmeye inandırmak füllen askeri güç kullanımını gereksiz kılmaktır. Savaşın bile siyasal amacı ille toprak ele geçirmek ve düşman ordularını yok etmek değil, düşmanın kafasında bir değişim yaratarak düşmanı galip tarafın iradesine boyun eğdirmektir.

Bu sebeple, uluslararası politika alanında ekonomik, mali, askeri, veya toprak elde etme siyasetlerinden söz edildiğinde, örneğin, sadece ekonomik amaçlar taşıyan ekonomik siyasetler ile politik bir siyasetin araçları olan ekonomik siyasetleri ayırmak gereklidir. Bu ikincilerin ekonomik hedefi öbür ulusun siyasetin kontrol altına almaktır. İsviçre'nin Amerika'ya karşı izleyeceği ihracat siyaseti birinci kategoriye girer. Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa ülkelerine uyguladığı siyaset ise ikinci kategoriye girer. Amerika Birleşik Devletlerinin Latin Amerika'da, Asya'da, ve Avrupa'daki ülkelere karşı izlediği ekonomi siyaseti de ikinci kategoridendir. Bu iki kategorinin ayırt edilmesi pratik açıdan çok büyük önem taşır, ve bu ayırt edilmezse izlenen siyasette olsun halk oyunda olsun büyük karışıklık ve bulanıklıklara yol açılmış olur.

Ekonomik, mali, askeri veya toprak açısından yürürlüğe konulmuş ve sadece ekonomik, sadece mali, sadece askeri, veya sadece toprakla ilgili hesaplara dayanan bir siyaset ancak bu kendi çerçevesi içinde değerlendirilebilmek durumundadır. Ekonomik veya mali açıdan yararlı bir siyaset mi? Toprak kazanılmasının, toprak elde eden ülkenin halkı ve ekonomisi üzerinde etkileri neler olacaktır? Askeri siyasette bir değişiklik olacağa, bunun eğitim, nüfus, ve iç siyasal sistem üzerinde ne gibi sonuçları olacaktır? Bu gibi siyasetlerle ilgili olarak alınacak kararların, bu siyasetlerin kendi konularındaki «mülâhazalara» göre düşünülüp alınması gereklidir.

Fakat, bu siyasetlerin erekleri, bu siyasetleri uygulayan ve izleyen ulusun güç ve ictidarıını artırmaya hizmet ise, bu siyaset-

lerin de, herseyden önce, o ulusun güç ve iktidarına katkıları açısından değerlendirilmesi gereklidir. Dar anlamda, sadece ekonomik açıdan yerinde görülmeyecek ekonomik bir siyaset, izlenmekte olan politik siyaset (political policy) açısından yerinde ve haklı görülebilir. Yabancı bir ulusal açılan kredi, teminatsız ve kârsız bir kredi ise, dar anlamıyla sadece mali açıdan bunun böyle olduğu haklı olarak iddia edilebilir. Fakat aynı kredi, [kredi açan] ulusun politik siyasetine hizmet edecek bir kredi ise, bankerlerin gözünde ne kadar akılsızca açılmış bir kredi olursa olsun, böyle bir iddiada bulunmak söz konusu olamayacaktır. Fakat bu gibi siyasetlerin sonunda uğranılacak ekonomik ve mali kayıplar, bazan, ulusun, uluslararası politikadaki durumu yönünden, zarara uğramasına; zayıflamasına yol açabilir; mali ve ekonomik kayıplar (kredi vermekten) umulan siyasal avantajların ağırlığını aşabilir. Bu gibi siyasetler, burada belirtilen düşünceye dayanarak, uygulanmaz veya uygulamadan kaldırılabilirler. Böyle bir durumda alınacak olan kararın belirleyen dar anlamındaki ekonomik veya mali «mülâhazalar» değil, bu siyasetin getireceği politik yararlarla politik risklerin karşılaştırılması; yani, bu siyasetlerin ulusun gücü üzerindeki olası etkileridir.

Siyasal Kuvvetin Önlenmesi

Güç elde etmek tutkusu, uluslararası politika da bütün politikalar gibi güç siyaseti ihtiyacına dayandığı için, uluslararası politikanın en belirgin öğesidir. Uluslararası ilişkilerde pratik hayatı bu gerçek kabul edildiği hâlde, bilim adamlarının, yazarların, ve hatta devlet adamlarının ifadelerinde bile bu gerçek görmezlikten gelinmekte, reddedilmektedir. Napolyon Savaşlarından günümüze kadar Batı dünyasında yer alan grupların büyük kısmı, her zaman için, uluslararası sahnedeği güç mücadeleinin geçici bir olay, ve tarihî bir rastlantı olduğunu, ve (o sırada söz konusu güç mücadeleinin) ortaya çıkışına yol açan özel koşullar ortadan kalkınca, ilgili mücadelenin de ortadan kalkmaya mahkûm bulunduğu inandırılmışlardır. Nitekim Jeremy Bentham uluslararası çatışmaların temel nedeninin sömürgecilik rekabetleri olduğunu inandırdından devletlere «Sömürgecilerinizi azâd ediniz» diye salık vermiş; bu yolla, uluslararası çatışmalara ve savaşlara gerek kalmayacağını sanmış-

tür.⁶ Serbest ticareti savunanlardan Cobden⁷ ve Proudhon⁸ gibi, leri ise ticaret tâhditlerinin kaldırılmasını uluslararası devamlı bir âhenk kurulması için tek koşul saymışlar; hatta bu sayede, uluslararası politikanın bütün bütüne ortadan kalkabileceğini sanmışlardır. «Gelecek seçimlerde,» demiştir Cobden, «belki de, özgür seçim bölgelerinin (constituencies) temsilcisi olmak isteyenlerin «diş politikaya son» demek zorunda kalacaklarını göreceğiz.»⁹ Marx ve izleyicilerine göre uluslararası anlaşmazlıkların ve savaşın temel sebebi kapitalizmdir. Marx ve izleyicileri, uluslararası sosyalizmin uluslararası kuvvet mücadeleine son vereceğini ve devamlı barışın gerçekleştirilemesini sağlayacağını savunmuşlardır. On dokuzuncu yüzyılda, dünyanın her ülkesindeki liberallerin güç siyasetinin ve savaşın mutlakiyetçi hükümet sisteminin bir tortusu olduğuna, ve mutlakiyetçilik ve otokrasi karşısında demokrasının ve anayasal hükümet sisteminin zafer kazanmasıyla birlikte, uluslararası âhenk ve devamlı barışın da güç politikası ve savaş karşısında muzaffer olacağına inanmışlardır. Bu liberal düşünce ekolu içinde en parlak ve en etkili sözcülerden birisi de Woodrow Wilson olmuştur.

Uluslararası sahnenin güc mücadeleinin kaldırılabilcecigi-ne olan inancın son zamanlardaki örnekleri, dünyayı Milletler Cemiyet ve Birleşmiş Milletler çatısı altında örgütleme konusundaki büyük teşebbüsler olmuştur. Nitekim, 1943 yılında, Birleşmiş Milletlerin temellerinin atıldığı Moskova Konferansından dönen, za-

-
- (6) *Emancipate Your Colonies* (London: Robert Heward, 1830).
  - (7) «Serbest Ticaret! Nedir serbest ticaret? Ülksarı birbirinden ayıran sınırların yıkılması gereğinin nedeni, bu sınırların arasında, gurur, intikam, nefret, ve kıskançlık gibi geçmişte ve gelecekte her zaman taşıp, ülkeleri kana bulayan duyguların yuvalanmasıdır. Serbest ticaret Kadir Allahın devletler hukukudur, ve öyle görünüyor ki serbest ticaret ve barış «bir ve aynı dâvâdir». Bakınız: *Speeches by Richard Cobden* (London: Macmillan and Company, 1870), C. I., s. 79; *Political Writings* (New York: D. Appleton and Company, 1867), C. II., s. 110; Henry Ashworth'a 12 Nisan 1942 tarihli mektup, iktibasda bulunan kitap için, bknz - John Morley, *Life of Richard Cobden* (Boston: Roberts Brothers, 1881), s. 154.
  - (8) «Gümrükleri kaldırımlım, o zaman halkların ittifakını ilân edebilir, danış mallarını tanıyalıbilir, eşitliklerini duyurabiliriz». *Oeuvres complètes* (Paris, 1867), Vol. I, p. 248.
  - (9) Aktarmada bulunan kaynak, A.C.F. Beales, *A Short History of English Liberalism*, s. 195.

manın (A.B.D. Dışişleri Bakanı Cordell Hull, yeni kurulacak uluslararası örgütün, güç politikasının sonu anlamına geleceğini ve yeni bir uluslararası işbirliği dönemine geçileceğini söylemiştir.¹⁰ Zamanın İngiltere Dışişleri Bakanı Mr. Philip Noel-Baker ise, 1946 yılında, Avam Kamarasında yaptığı konuşmada İngiltere hükümetinin «Birleşmiş Milletler kurumlarını, demokrasi yöntemleriyle halkın iradesinin egemen olması için, güç politikalarının hayatına son vermek amacıyla kullanmaya kararlı olduğunu» bildirmiştir.¹¹

Bu kuramlar ve bu kuramlara dayanarak beslenen umutlar hakkında ilerde çok söyleyeceğimiz olacaktır.¹² Şimdilik, güç için yapılan mücadelenin zaman ve yer yönünden evrensel olduğunu, ve tecrübeler karşısında bunun yadsınması (inkarı) mümkün olmayan bir olgu olduğunu belirtmekte yetinelim. Devletlerin, toplumsal, ekonomik, ve siyasal şartlar ne olursa olsun, bütün bir tarih boyunca, güç yarışı yüzünden biribirilerle çarptığı yadsınamaz. Gerçi bazı antropologlar bazı belli ilkel halkların kuvvet tutkusuna sahip olmadıklarını göstermişlerse de, bu ilkellerin anlayışlarının ve yaşadıkları hayat koşullarının, uluslararası sahneden güç mücadelemini kaldırıkmak ve silmek için, dünya çapında nasıl yeni den yaratılıp kurulabileceğini gösteren çıkmamıştır.¹³ Dünya uluslarının hepsi güç için mücadelede bulunurken, bu uluslardan birinin güç tutkusundan kurtulmaya çalışması güç mücadelemini başkalarına bırakması yararsızdır ve o ulusun kendi canına kastetmesi demektir. Güç tutkusu dünyanın her yerinde terkedilmediğe, böyle birşeye kalkışanlar diğer ulusların güçlerine râm olacaklardır.

Burada takınılan tutum, geçmişten çıkarılacak sonuçların fazla inandırıcı olamayacakları gereklisiyle eleştirilebilir, ve böylesi sonuçlara varmanın ilerlemeye ve reforma karşı koyanların başvurdukları başlıca yol olduğu söylenebilir. Bazi belli toplumsal düzenlemelerin (arrangements) ve kurumların geçmişte de daima var oldukları bir gerçek olmakla beraber, bu, söz konusu kurum ve düzenlemelerin geçmişte de var olacakları anlamına gelmez. Fa-

(10) *New York Times*, November 18, 1943, s. 1.

(11) *House of Commons Debates* (Fifth Series, 1946), C 419, s. 1262.

(12) Bakınız: Sekizinci Bölüm

(13) Bu sorunun çok aydınlatıcı bir tartışması için, bakınız: Malcolm Sharp, «Aggression: A Study of Values and Law, Ethics, C 57, No 4, Ayrımlı II (Temmuz, 1947)

kat insanın yarattığı toplumsal düzenlenim ve kurumlar değil de, sonuçta toplumun kuruluş ve yaratılışına etkide bulunan temel biyo-psikolojik güdüler söz konusu olunca durum değişmektedir. Yaşama, cinsel çoğalma, ve egemenlik kurma gibi güdüler bütün insanlarda görülmektedir.¹⁴ Bu güdülerin biribirilerine karşı nisbi ağırlıkları bir güdüyü cesaretlendiren, bir diğerini ise baskı altına almaya çalışan toplumsal koşullara bağlıdır. Bu koşullar, söz konusu güdülerden bazısını, bu gürünün kendini dışa vurma şekillerine bakarak onaylamaz; fakat, bazısını onaylar, destekler. Örneğin, sadece kuvvet konusunda bir örnek alacak olursak, toplum içinde güç ve iktidar elde etme aracı olarak öldürme filinin çoğu toplumlarda içrenç bir suç sayıldığı; fakat kuvvet mücadelede düşmanın öldürülmesinden ibaret olan ve savaş adını alan eylemin bütün toplumlarda doğru bulunduğu, desteklendigini görürüz. Diktatörler, yurttaşları arasında bulunan kişilerin siyasal iktidara gelmek istemelerini kuşku ve hoşnutsuzlukla karşılarlar, oysa demokrasiler siyasal iktidar mücadelede herkesin aktif bir rekabette bulunmasını herkesin yurttaşlık görevi sayarlar. Ekonomik faaliyetlerde de, bir yerde tekeli bir örgüt varsa orada ekonomik kuvvet rekabeti yoktur; rekabetçi ekonomik sistemlerde ise ekonomik kuvvet mücadelelerinin bazı belli tarzları yasaklanmış, diğer bazıları ise desteklenmiştir. Torqueville'in yetkesine (otorite olusuna) dayanan Ostrogorsky «Amerikan ulusunun ihtişası siyasal alanda değil, iktisadi alandadır. (Amerika'da) beklenen yeni yıl hasadları, güç ve iktidar tutkusunun insanlar üzerinde değil de «şey»ler üzerinde kuvvet ve iktidar kurmak taşdığını gösterir».¹⁵

Belirli toplumsal şartlar bir yana bırakılacak olursa, uluslararası sahnede cereyen eden güç mücadeleinin sadece tarihsel bir olay olduğu şeklindeki görüşe karşı ileri sürülebilecek esas karşı görüşün iç politikanın doğasından çıkarsanması gereklidir. Uluslararası politikanın özü ise, iç politikanın özünün bir benzeridir. Uluslararası politika olsun iç politika olsun, bu mücadelenin

(14) Zoologlar, egemenlik kurma «saikinin» hayvanlarda bile görüldüğünü ileri sürmektedir; tavuklar ve maymunlarda irade ve egemenlik kurma yeteneğine göre bir hiyerarşi bulunduğuunu söylemektedirler. Bakınız: Warder Allee, *Animal Life and Social Growth* (Baltimore: The Williams and Wilkins Company, 1932), ve *The Social Life of Animals* (New York: W. W. Norton and Company, Inc., 1938).

(15) M. Ostrogorsky, *Democracy and the Organization of Political Parties* (New York: The Macmillan Company, 1902, C II, s. 592).

cereyan ettiği iç veya uluslararası alana özgü şartlara göre değişen güç mücadeleleri türleridir.

Özellikle, egemenlik kurma eğilimi, aileden başlayıp yardımlaşma veya meslek kuruluşlarına, yerel yönetim kuruluşlarına, ve devlete kadar uzanan her çeşit insansal kuruluşların ögesidir. Aile düzeyinde, kayınvalide ile gelin arasındaki özü itibarıyla, kuruluş güçler dengesini yeni kurulmak istenen güçler dengesine karşı korumak amacını güden bir güç mücadeleşidir. Bu özelliği bakımından, *Status quo* siyasetleri ile emperializm siyasetleri arasında uluslararası planda görülen çatışmayı andırmaktadır. Dernekler, yardım kuruluşları, öğretim üyelerinin genel kurulları, ve iş kuruluşlarının dernekleri elliinde tuttukları gücü muhafaza etmek isteyen gruplarla daha büyük kuvvet elde etmek isteyen gruplar arasında devamlı bir kuvvet mücadeleşinin olduğu yerlerdir. İş kuruluşları arasındaki rekabet yarışmaları, işçi-işveren arasındaki iş müzakereleri, çoğu zaman, sadece ekonomik çıkarlar için değil, birbirileri üzerinde nüfuz kurmak; yani güc elde etmek için ortaya çıkarlar. Nihayet, bir ulusun, hele demokratik bir ulusun da bütün siyasal hayatı —yerel düzeyden ulusal düzeye kadar— devamlı bir güç mücadeleşinden ibarettir. Belli dönemlerdeki seçimlerde, yasa organlarındaki oylamalarda, mahkemelerde görülen davalarда, yönetimsel kararlarda, ve yürütmeye ilişkin tedbirlerde amaç insanın bir başka insan üzerinde kuvvet tesis etmesi, veya etmişse bunu korumasıdır. Yasama, yargı, yürütme, ve yönetim kararlarının alındığı süreçler kendi kuvvet durumlarını artırmak veya korumak isteyen «baskı gruplarının» baskı ve karşı-baskıları altındadırlar. Ölü Deniz Yazmalarından biri söyle der:

Hangi ulus bir başka kuvvetli ulus tarafından baskı altına alınmak ister? Veya kim mülkiyetinin haksız bir tecavüze uğramasını ister? Bununla beraber, tek bir ulus var mıdır ki komşularını baskı altına almamış olsun? Veya dünyada tek bir insan bulunabilir mi ki başkasının mülkiyetine tecavüz etmemiş olsun? Gerçekten nerede?

«Bildigimiz tanrılar,» diyor, Thucydides, «ve inandığımız insanlar için kendi doğaları gereği temel yasa, güçleri yetince egemenlik kurdukları ve hükümetkileridir.»¹⁶

(16) Thucydides, Kitap V, 105. kit'a

Ve Salisbury'li John'un sözleri ise şöyledir:

«Prenslik veya krallık kuvvet ve iktidarı ele geçirmek herkes vergi değilse de, tiranlık zehirine bulaşmış insan da yoktur veya azdır. Genel anlamıyla tiran bütün bir halk üzerinde baskıya dayanan bir hakimiyet kurandır; fakat tek bir insan bütün bir halkın üzerinde tiranlık kuramaz, fakat kurmak istediği zaman herkes üzerinde kurabileceğine sahiptir. Zira tiranlık bütün halkın tamamı üzerinde kurulmazsa, gene herkes gücünün yettiği kadar halk üzerinde efendilik kurmaya çalışır.»¹⁷

Bütün toplumsal ilişkilerde ve her düzeydeki toplumsal kuruluşlarda güç mücadeleşi görüldükten sonra, uluslararası politikanın kuvvet elde etmek veya korumak için girişilmiş bir siyaset olmasında şaşılacak bir yan olabilir mi? Ve iç politikanın bir dahi için sürekli ve gerekli bir öğe olan güç mücadelesi uluslararası politika için arzı ve gelip geçici bir ögeden başka bir şey değilse, tuhaftır mı?

Siyasal Kuvvetin Değersiz Görülmesinin Kökleri

Uluslararası sahnede gücün oynadığı rolün degersiz görülmescinin iki kökü vardır. Bunlardan biri, ondokuzuncu yüzyılın parlak bölümünde hakim olan ve bugün dahi uluslararası sorumlara ilişkin düşüncelerimize etki eden uluslararası ilişkiler felsefesidir. Diğer ise Amerika Birleşik Devletlerinin dünya ülkeleriyle ilişkilerini belirleyen bazı belirli siyasal ve entellektüel şartlardır.

Ondokuzuncu Yüzyıl Felsefesi

Ondokuzuncu yüzyılın güç siyasetini degersiz görmeye itilişî iç politikadaki deneyimi yüzündendir. Bu deneyimin temel karakteristiği orta sınıf aristokrasi eliyle yönetilmeye katlanmak zorunda kalmasıdır. Aristokrasının bu egemenliğini her çeşit siyasal egemenlik ile bir gören ondokuzuncu yüzyıl siyasal felsefesi, giderek, aristokrat sınıfının siyasetine karşılık ile her çeşit siyasete karşılığı bir görmüştür. Aristokratik yönetimi deviren orta sınıf,

(17) John of Salisbury, *Policraticus*, çeviren: John Dickinson (New York: Alfred A. Knopf, 1927), VII, s. 17.

daha sonra dolaylı yönetim sistemini kurmuştur. Orta sınıf, aristokratik yönetimlerin temel özelliği olan geleneksel yöneten ve yönetilen sınıflar ayrimını, ve askeri güç kulanımına dayanan saklısız şiddet ortadan kaldırılmış; yerine, görünmez bir zincir olan ekonomik temelli yöneten ve yönetilen bağımlılık ilişkilerini getirmiştir. Ekonomik temellere dayanan bu sistem, kuvvet oranlarına göre kurulmakta olan ilişkilerin varlığını gözlerden saklayan ve eşitlikçi gibi görünen hukuki kurallar aracılığı ile işlemektedir. Ondokuzuncu yüzyıl bu hukukileşirilmiş kuralların siyasal doğasını görememiştir. Ondokuzuncu yüzyılın görevbeldiklerinin, bu kuralların yürütülüğe olduğu siyasal doğal şeylerle ilgisi olamamıştır. Bu yüzden de aristokratik biçimdeki siyaset-yani, açık, örtüsüüz ve şiddetçi olan siyaset-ondokuzuncu yüzyıl felsefesinde her çeşit siyasetin yerine geçmiş; aristokratik biçimdeki siyasetin dışında bir siyaset olabileceği kavranamamıştır. Siyasal kuvvet (ve iktidar) uğruna girişiğen mücadele ise-iç politikada olduğu gibi uluslararası politikada da-otokratik hükümetlerin sona ermesi ile birlikte ortadan kalkacak olan tarihin tesadüfi bir olgusu samılmıştır.

Amerikan Tecrübesi

Kuvvet siyasetini aristokratik yönetim ile özdeşleştiren bu düşünce Amerikan deneyiminde bir çeşit destek bulmuştur. Bunun, Amerikan tecrübesindeki üç öğeye bağlanması mümkündür. Amerikan deneyiminin kendine özgü özelliği, ondokuzuncu yüzyıl boyunca Amerikan kıtasının dünyadaki çatışma merkezlerinden ayrı ve uzak kalışı, ve Amerikan siyasal ideolojisinin insancıl pasifizmi ile anti-emperialist özelliğidir.*

Amerikanın İngiliz hanedanı ile anayasal bağlantısının sona ermesi, Amerikanın, Avrupada dış politikası adı altında yürütülmekte olan seyden çok farklı bir dış politika izleme yolunda attığı ilk adım olmuştur. Bu durum Washington'un Veda Söylevinde açıkça görülmektedir. «Avrupanın kendine göre çok büyük önem taşıyan çıkar ve ilgi konuları bizim için ilgilenmeye değil, veya

(*) Buradaki «anti-emperialist» sözcüğü herhalde Amerikan kolonilerinin İngiliz baskısından kurtulmak için savaşmış oldukları anlatmak için kullanılmış olmalıdır. ABD'nin sonları izlediği Güney Amerika politikası ile ilgisi olmamak gereklidir. (C. N.)

uzaktan ilgilensek de olacak şeylerdir. (Avrupa) bu yüzden sık sık çatışmalarla uğraşmak zorundadır, ve bu çatışmaların nedenleri bizim ilgilenmemizi gerektirmeyecek uzak şeylerdir. Bu gerekçeyledir ki, kendimizi yapay (sunî) bağlantılarla Avrupanın durmadan değişen siyasetine sokmaya; Avrupa siyaseti için olağanlaşan dostluklar ve düşmanlıklar kombinasyonlarında yer almaya kalkışmamız akılhâl bir hareket olmayacağındır.»¹⁷ 1796 yılında, Avrupa kralların güc politikalarından başka bir güc politikası bulunaabileceğine düşünülmeyecektir. «Avrupa ihtirasının, rekabetlerinin, çıkarlarının, alay ve kaprislerinin sebeb olduğu üzücü ve zahmetli olaylar» Amerikanın gözüne uluslararası politikanın ta kendisi gibi görünecektir. Washington'un savunduğu gibi, Avrupa politikasından uzak durmak, bu durumda, güc politikası denilen seyden de uzak durmak sayılıyordu.

Kaldı ki, Amerikanın Avrupa gelenegi olan güc politikasına karşı takındığı bu soğuk tutum sadece siyasal bir programdan ibaret değildi. Arada sırada görülen istisnalar dışında, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar Amerikanın hiç değişmeyen politikası bu tutumun eseri olmuştur. Bu olgu coğrafya şartlarının olduğu kadar bilerek yapılmış bir tercih sonucuydu. Halk için yazan yazarlar sadece Amerikaya özgü coğrafya koşullarını, Amerikanın genişleyip yayılması için olduğu kadar dünyanın diğer (büyük devletlerinden) ayrı kalması için izlenmesi gereken ve Tanrı tarafından gösterilmiş bir yol saymışlardır. Fakat, Washington'dan itibaren, daha büyük bir sorumluluk duygusu taşıyan gözlemler coğrafya koşulları ile bu coğrafya koşullarına göre kendi amaçlarını saplayan, amaçlarına erişmek için bu coğrafya koşullarından yararlanmayı düşünen bir dış politika arasındaki bağıntıları önemle vurgulamışlardır. Washington «ayı ve uzak konumumuz» dan söz etmiş ve şu soruyu sormuştur: «Öyleyse, bu denli özel bir durumdan niçin yararlanmamalı?» Amerikan dış politikasının bu döneminin iç içe yararlanmamalıdır. John Bright'in Alfred Love'a kapanmak üzere olduğu günlerde bile John Bright'in Alfred Love'a yazdığı mektupta şöyle deniliyordu: «Kit'anızda durmadan artan milyonlarınızın hiçbir zaman savaş yüzü görmeyeceğini ümit edebiliriz. Size kimse saldıramaz; ve siz de başka ulusların dalaşmalara girmemek için dikkat ediyorsunuz.»¹⁸

(18) İktibas olarak geçtiği kitap, Merle Curti, *Peace and War: The American Struggle 1636-1936* (New York: W. W. Norton and Company, 1936), s. 122.

Yeni dünyanın yurttaşları Kuzey Amerika Kıt'asının kıyılarından bakınca çok uzaklarda kalan Avrupa, Afrika, ve Asya kıyılarında bitmek bilmeyen uluslararası güç mücadeleşini hayretler içinde seyretmişlerdir. Ondokuzuncu yüzyılın son yılında izlenen dış politika kendilerine sadece bir gözlemci rolü oynaması olanağı verdiği içindir ki, sadece tarihin gelip geçici bir lütfu sayesinde kazandıkları bu durum Amerikalılara sürekli bir durum; doğal olarak öyle çizilmiş olduğu kadar, kendi ellişine kalmış bir durum gibi görünmüştür. Sanılan, başkalarının oynadıkları güç politikası oyununu uzaktan seyretmek durumunda kalmaktı. Bu en kötü olsaklıtı. Daha iyi ise, bütün ülkelerde demokrasinin kurulması sonunda son perdenin de kapanması ve güç politikasının bütün bütüne ortadan kalkmasıydı.

Bu hedefe ulaşılmasına yardım ise Amerikanın yüklediği görevin bir parçası sayılıyordu. Amerikan ulusunun tarihi boyunca, Birleşik Devletlerin ulusal kaderi antimilitarist ve özgürlükü kavramlarıyla ifade edilebilmiş bulunuyordu. John C. Calhoun'un siyasal felsefesinde olduğu gibi, bu ulusal görev nerede saldırgan olmayan ve karışmayıcı («abstentionist») bir tutumla kaleme alınmışsa, böyle bir dış politika tutumunun ülke içindeki özgürlük açısından da bir gelişme olacağı savunulmuştur. Bu düşünceye göre, «özgürlik örneğimizle bu kıt'ada ve bütün dünyada özgürlüğü yayarak binlerce savaşla başaramayacak işler başarabilirdik.» İspanyol-Amerikan Savaşının eşiğinde Amerikanın bu anti-emperialist ve demokratik idealini bir tarafa bırakmaya başladığı günlerde, William Graham Sumner bu tutumun özünü bir kere daha ortaya koymaktan kendisini alıkoyamamıştır: «Genişleme, yayılma, ve emperializm, demokrasiye karşı girişilmiş en büyük suikastır... genişleme, yayılma, ve emperializm Amerikan halkın en değerli geleneklerine, en değerli ilkelerine, en değerli çıkışlarına karşı savaş açmak demektir.¹⁹» Avrupanın güç politikası eğilimleri ile Amerikan geleneğindeki idealler arasında bir karşılaşma yapan Sumner, tipki Washington gibi, Avrupalıların daha geride olduklarını düşünmekteydi. Fakat diğer yandan, gelecekten haber veren bir kâhin gibi, İspanyol-Amerikan Savaşının bitiminden son-

(19) «The Conquest of the United States by Spain,» *Essays of William Graham Sumner* (New Haven, Yale University Press, 1940), C. II, s. 295.

ra Amerikanın da Avrupayı devrim ve savaşlara iten aynı yola gitmek zorunda kalacağını görebilen Calhoun bunu da yazmıştır.

Böylece, uluslararası ilişkilerin doğası ondokuzuncu yüzyıl anlayışı ile Amerikan deneyimine özgü belirli öğeler birleşmişler; güç politikasına bulaşmayı kaçınılmaz birşey değil de tarihsel bir raslantı sayan, ve uluslararası güç politikası yerine, güç tutkusundan uzak bir dış politika izlemeyi tercih etmekte özgür olduklarını zanneden düşüncelere yol açmışlardır.

GÜÇ MÜCADELESİ : STATUS QUO POLİTİKASI

İç politika olsun uluslararası politika olsun aynı olgunun farklı iki ifade tarzından başka birşey değildir: kuvvet için girişilmiş bir mücadele. Bu aynı olgunun iki ayrı alanda farklı görünümler kazanmasının nedeni, bu alanlardan herbirindeki moral, siyasal, ve toplumsal şartların farklı olmalarıdır. Batılı ulusal toplumların kendi içlerindeki toplumsal tutunumları («cohesion») aralarındaki denge daha büyütür. Kültürel birbireşimlik («uniformity»), teknolojik birleşme, dışsal baskılar, ve asıl önemlisi, hiyerarşik bir siyasal örgütlenme yüzünden ulusal toplumların diğer ulusal toplumlardan ayırt eden bütünsüz birimler olması gerekmistiştir. Bu durumun sonucudur ki, örneğin içsel siyasal düzen uluslararası düzene oranla daha istikrarlıdır ve şiddet yoluyla gerçekleştirilen değişimlere daha az maruz kahr.

Tarih, uluslararası politikada aktif bir yeri olan ulusların savaş biçimindeki örgütlü şiddet kullanımını için devamlı hazırlık içinde bulunduklarını, savaşlara katıldıklarını, veya katıldıkları savaşların yaralarını sarmak durumunda kaldıklarını göstermektedir. Oysa Batılı toplumları için iç politikada bir siyasal eylem aracı olarak geniş çapta örgütlü şiddet kullanımını kural dışı kalmıştır. Fakat bununla beraber savaşın iç politika alanında da potansiyel olarak varlığını sürdürmesi ve devrim biçiminde ortaya çıkabilecek iç savaştan duyulan korku siyasal düşünce ve eylem alanına etkide bulunmuştur.¹ İç politika ile uluslararası politika arasındaki fark-bu bakımdan bakılacak olursa-türsel bir farktan çok, deince farkından ibarettir.

(1) Bu durum, Guglielmo Ferrero'nun işaret ettiği gibi, özellikle ondokuzuncu yüzyıl için söz konusudur. Bkñz: *The Principles of Power* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1942).

İç politika olsun, uluslararası politika olsun bütün politikalar esas itibarıyla üç ana biçim içinde görürlüler; bir başka deyişle, bütün siyasal olgular bu üç esas tipten birisine indirgenebilirler. Her politika ya güç elde etmek ve bunu korumak, ya elde edilmiş bulunan güç ve iktidarı artırmak, ya da elde edilmiş bulunan güç ve iktidarı göstermek ve açığa vurmak ister.

Politika için söz konusu bu üç tipik kalıba karşılık uluslararası politikada da tipik üç siyaset biçimini vardır. Elde etmiş bulunduğu gücün korumak ve kendi lehinde olan güç dağılımının değiştirilmesini önlemek isteyen bir dış politika izleyen bir ulus *status quo* siyaseti izler. Dış politikasının amacı fiilen sahip olduğundan daha fazla güç elde etmek, ve bunun için de, var olan güç ilişkilerini ters-yüz etmek; diğer bir deyişle, güçler statüsünde kendi lehinde bir değişim yaratmak isteyen bir ulus emperyalizm siyaseti izler. Dış politikasında, elde etmiş bulunduğu gücün, bu gücün elinde tutmak için olsun artırmak için olsun, dışa vurmak ve göstermek amacıyla güden bir ulus ise prestij siyaseti izler.² Bu arada, bütün bu formüllerin geçici mahiyette olduğunu ve arınmaya muhtaç bulunduklarını belirtmek gerekir.

- (2) Ingiltere'nin 1947'de Hindistan'a, ABD'nin ise batı Latin Amerika ülkelerine karşı yaptığı gibi, bazen bir ulus, fiziki olarak kendisini mecbur eden biri olmadığı hâlde, elinde bulundurduğu kuvvetten vazgeçebilir. Bu durum, uluslararası politikanın yukarıda belirtilen üç temel biçimine aykırı düşmez. Bu gibi durumlarda bir ulus, tek seferde verdiği cephenin gereğinden fazla genişlediğini, veya haberleşme ve ulaşım hatlarının tehlikeye girdiğini, veya bütün kuvvetlerini bir belli noktaya hücum için toplayan bir komutanın cephenin bazı yerlerinden çekilmesi gibi, bazı şartlar altında geri çekilir. Aynı şekilde, elindeki güç pozisyonunu uzun süre koruyamayacağını anlamış bir ulus da geri çekilebilir. Veya, aynı ulus, mevcut bir kontrol türünü bir başkası ile değiştirek de çekilebilir: örneğin, askeri kontrol yerine siyasal kontrol, siyasal kontrol yerine ekonomik kontrol, veya bunların tersi de olabilir (yani, İyi Komşuluk siyaseti yerine kuvvet kullanma tehdidine dayanan siyasete geçiş). Bazan bir ulusun dış politikasında hedefler değişir ve o ulusun kuvvetlerini bir başka noktada yoğunlaşırması gerekebilir. Fakat her ne olursa olsun, böyle bir ulusun kendi isteği ile kuvvetinden fedakârlık yapmış olması o ulusun kuvvet elde etmeye ilgilenmediği anlamına gelmez. Nasıl ki, bir komutanın belli bir yerden kuvvetlerini geri çekmesi o komutanın cephede askeri bir zafer elde etmeye istememesi anlamına gelmezse.
- (3) Belirtilmesi gereken husus, bütün bu farklı uluslararası politika biçimlerinin devlet adamlarının veya söz konusu dış politikayı destekleyenlerin bilincinde oldukları «saiklerle» aynı olması gerekmeli

«Status quo» kavramı *status quo ante bellum* ibaresinden gelmektedir. Bu, barış anlaşmalarının içinde yer alan ve işgal altındaki toprakların düşman askerlerinden geri alınmasını ve savaştan önceki şartlara dönmemeyi ifade eden diplomatik bir terimdir. Örneğin İtalya⁴ ve Bulgaristan ile⁵ İkinci Dünya Savaşından sonra yapılan barış anlaşmalarında «Müttefik ve Birleşik Kuvvetlerin» söz konusu ülke topraklarından «mümkin olduğu kadar çabuk çekilecekleri, ve bunun Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren doksan günü aşmaması» öngörmüştür. Yani, bu süre içinde, söz konusu ülke için *status quo ante bellum* tesis edilmesi kararlaştırılmıştır.⁶

Status quo siyasetinin amacı tarihin belli bir anındaki güçler dağılımının devamını sağlamak ve korumaktır. Bu yönyle, *status quo* siyasetinin uluslararası politika alanında yüklentiği fonksiyonun iç işleri alanında tutucu bir siyasetin yükleniği fonksiyon gibi olduğu söylenebilir. Tarihin belli bir anı denilen ve *status quo* siyasetine bir «ilinti noktası» teşkil eden zaman ise, çoğu kez, bir savaşın sona erdiği ve güçler dağılımının barış anlaşması hükümleri içinde kodifiye edildiği andır. Bunun nedeni, barış sözleşmelerinin ana amacının, son savaşın sonucunda ortaya çıkan yeniliği ve zaferin güçler dağılımında yol açtığı değişiklikleri hukuki terimlerle ifade etmek, ve yeni güçler dağılımını hukuki şartlara bağlayarak istikrara kavuşturmak olmalıdır. *Status quo* siyasetlerinin daima kendilerinden önceki son savaşın ardından yapılan barış anlaşmalarını savunan bir tutuma sahip olmaları da bu yüzündendir. 1815'den 1848'e kadar *status quo*'cu bir siyaset izleyen

dir. Devlet adamları ve belli bir dış politikanın destekleyicileri çizikleri veya destekledikleri dış politikanın fiiliyatına ne anlamına geldiğini bilmeyebilir, farkında olmayıpabilirler. Bunun en güzel örneği, *status quo* siyaseti izlemek isteyen bir ulusun, gerçekte, hiç farkında olmaksızın, emperyalizm politikası gutmeye başlamasıdır. Nitekim daha önce söyledimiz gibi İngilizlerin imparatorluk kurmaları «başka devletlerin işine karışmama anlayışlarının» sayesinde mümkün olmuştur. Belirttiğimiz gibi, bir siyasetin asıl ilgilendirilmesi ve önem verilmesi gereken yanı, bu siyaseti çizen veya izleyenin kafasındaki «saikeler» değil, fiiliyatla ifade ettiği anladır.

(4) Bknz: madde 73, *New York Times*, January 18, 1947, s. 26.

(5) Bknz: Madde 20, *Ibid.*, s. 32.

(6) Daha eski örnekler için, Bknz: Colemen Phillipson, *Termination of War and Treaties of Peace* (New York: B. P. Dutton and Company, 1916), ss. 223 ve sonrası.

Avrupa hükümetler ve siyasal partiler de Napolyon Savaşlarını sona erdiren 1815 barış anlaşmasını savunmuşlardır. Bu hükümetlerin 1815'de kurdukları Kutsal İttifakın temel amacı, Napolyon Savaşlarının sonundaki *status quo*'yu korumaktır. Neticede de İttifak herşeyden önce barış anlaşmasının, yani 1815 Paris Anlaşmasının garantiörü olarak iş görmüştür.

Bu açıdan bakılacak olursa 1815'in *status quo* savunucusu siyaseti, Paris Anlaşması, ve Kutsal İttifak arasındaki ilişkiler 1918'deki *status quo* savunucusu siyaset, 1919 barış anlaşmaları, ve Milletler Cemiyeti arasındaki ilişkiler birbirlerinin aynıdır. Birinci Dünya Savaşının sonundaki kuvvetler dağılımı 1919 barış anlaşmalarında ifadesini bulmuştur. Milletler Cemiyetinin temel görevi 1918'deki *status quo*'yu 1919 barış anlaşmalarında ifade edildiği şekilde koruyarak barışı devam ettirmekten ibaretti. Cemiyet Misakının 10. Maddesi, üyeleri, «Cemiyetin bütün üyelerinin siyasal bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini dışardan gelecek tehditlere karşı korumak ve bunlara saygı göstermekle yükümlü» saymış, üye devletlerin 1919 barış anlaşmalarıyla tesbit edilen toprak bütünlüklerine ilişkin *status quo*'yu korumayı temel amaçlarından biri kabul etmiştir. Bu durumun sonucu olarak, iki dünya savaşı arasındaki dönemde *status quo* lehinde ve aleyhinde yapılan mücadale uluslararası en büyük mücadele konusunu teşkil etmiş; bir taraf Versay Antlaşmasının toprak konusundaki hükümlerini, ve bu hükümlerin korunması için Milletler Cemiyeti Misakının 10. Maddesindeki garantiyi muhafazaya, bir taraf da kaldırma ya çalışmıştır. Bu bakımından, 1919 yılında kurulan *status quo*'ya karşı çıkan uluslararası Milletler Cemiyetiyle ilgilerine son vermeleri —Japonya 1932'de, Almanya 1933'de, İtalya 1937'de— kendi görüş açılarından tamamen haklıydı.

Status quo siyasetinin kendini ifade olağdı bulduğu yerler barış anlaşmalarından ve uluslararası kuruluşlardan ibaret değildir. Belli bir güç dağılımını korumak ve sürdürmek isteyen uluslar bu amacı sağlamak için özel sözleşmeleri de kendileri için bir araç olarak kullanabilirler. 6 Şubat, 1922'de⁷ Washington'da aktedilen «Çin ile ilgili Sorunlarda Izlenecek İlkeler ve Siyasetler Hakkında Dokuz Devlet Sözleşmesi» ve 16 Ekim, 1925'de⁸ Locarno'da ak-

(7) *United States Treaty Series*, No. 671 (Washington, 1923).

(8) *American Journal of International Law*, C. 20 (1926) Supplement, s. 22.

dilen «Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere, ve İtalya arasında Karşılıklı Garanti Sözleşmesi» bunlara örnek verilebilir.

Dokuz Devlet Sözleşmesi ile Amerikanın Çin konusunda o zaman kadar izlemiş olduğu «açık kapı» siyaseti sona ermiş, ve Çin de dahil, Çin ticaretinde en büyük yeri olan devletlerin kendi durumlarını savunmalarını amaç edinen yeni bir siyasete geçilmiştir. Bu sözleşmenin amacı da, aktedildiği anda ilgili devletler arasında Çin konusundaki güç dağılımını istikrara kavuşturmaktır. Bunun anlamı ise, İngiltere ve Japonya başta olmak üzere, Mançurya veya birçok liman şehirleri gibi Çin'in çeşitli kısımları üzerinde özel haklar elde etmiş bulunan uluslararası devletlere yeni ayricıklar tanıymayacağıydı.

Locarno Sözleşmesi ise taraflar arasında karşılıklı garantiye dayanan bir anlaşma olarak, Milletler Cemiyeti Misakının 10. Maddesinde 1918 yılındaki *status quo*'nun korunması amacını, Almanyanın Batı sınırlarını tesbit gibi özel bir amaç ile tamamlayordu. Sözleşmenin I. Maddesi «Almanya ile Belçika ve Almanya ile Fransa arasındaki sınırların sonucu olan toprakla ilgili *status quo*'nun muhafazasının» garanti altında bulunduğu ifade ediyordu.

Özellikle İttifak Sözleşmeleri; çoğu kez bazı yönleri itibarıyle *status quo*'nun muhafazası için yapılrılar. Nitekim, Fransa'ya karşı girişilen savaşın başarı ile sonuçlanması ve 1871'de Almanya İmparatorluğunun kurulmasından sonra Bismarck'ın amacı, Almanyanın Avrupa'da yeni elde etmiş bulunduğu başat durumu korumak için, Fransanın intikam almaya kalkışmasını önleyecek ittifaklar kurmak olmuştur. 1879'da Almanya ve Avusturya, Rusya'ya karşı aralarında ittifak kurmuşlar, 1894'de ise Fransa ve Rusya, Almanya-Avusturya'ya karşı ittifak kurmuşlardır. Her iki taraftaki devletlerin, karşı taraftakilerin *status quo*'yu bozacaklarından korup biribirilerine karşı kuşku beslemeleri Birinci Dünya Savaşına varan anlaşmazlıkların temel nedenini teşkil etmiştir.

Fransanın, I. ve II. Dünya Savaşları arasında Sovyetler Birliği, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya ile yaptığı ittifak sözleşmelerinin amacı da, olası bir Alman saldırısına karşı *status quo*'yu korumaktır. Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya arasındaki benzer sözleşmeler ile, Çekoslovakya ile Sovyetler arasındaki sözleşmeler de aynı amaçla yapılmışlardır. 1935'ten 1939'a kadar si-

nandıkları zaman bu ittifakların etkinlik kazanamayıları Almanyanın 1939'da Polonya'ya saldırmasının başlica sebebi olmuştur. İngiltere-Polonya arasında 5 Nisan 1939'da imzalanan ittifak Sözleşmesi Almanyanın doğu sınırlarında olsun *status quo*'nun korunması için savaş öncesinde gösterilen en son çabaydı. Bugün Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa ülkeleri arasında, ve Batı Avrupa ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri arasında yapılan ittifak sözleşmelerinin amaçları da Avrupanın bu bölgesinde II. Dünya Savaşı'nın bitimindeki güçler dağılımına göre teşis eden *status quo*'yu korumak ve sürdürmektedir.

Birleşik Devletler için çok büyük bir önem taşımış olan *status quo* siyasetinin en önemli tezahürü Monroe Doktrini olmuştur. Bu doktrin Amerikan dış politikasının en önemli göstergelerindendir. 2 Aralık 1823'de Başkan Monroe'nin Kongre önünde yaptığı yıllık konuşmasıyla tek taraflı olarak ilan edilen Doktrin bütün *status quo* siyasetlerinde görülen iki temel ilke vazgeçmemiştir. Doktrin bir yandan Batı Yarı Küresindeki güçler dağılımına Amerikanın saygı göstereceğini bildirerek «Bugünkü mevcut kolonilere veya Avrupa devletlerine olan bağımlılıklara karışmadık ve karışmayacağız» diyor, bir yandan da mevcut güçler dağılımına Amerikalı-olmayan bir devlet müdahalede bulunması hâlinde Amerikanın karşı koyacağını bildiriyor ve «bağımsızlıklarını ilan etmiş bulunan, ve bağımsızlıklarını sürdürmekte olan hükümetlerin.. Avrupa devletleri tarafından baskı altına alınmasını, kaderlerinin kontrol altına alınmasını Birleşik Devletlere karşı girişilmiş düşmanca bir hareket sayacağız» diyor. Başkan Franklin D. Roosevelt'in 12 Nisan 1953'de Pan-Amerikan Birliğinin Yönetim Kurulu'nda yaptığı konuşmasında belirttiği gibi «(Monroe Doktrini) Amerikan yarımküresinde Amerikalı olmayan bir devletin herhangi şekilde bir toprak parçasını denetim altına almasına karşı yönelmişti ve günümüzde de öyledir».

Status quo siyasetinin amacının tarihin bir belli anındaki mevcut güçler dağılımını muhafaza etmek olduğunu söylemişik. Fakat bu, *status quo* siyasetinin, ne olursa olsun, her türlü değişikliğe karşı koymak durumunda olduğu anlamına gelmez. *Status quo* siyaseti bazı değişikliklere karşı çıkmadığı hâlde, iki veya daha

(9) *Roosevelt's Foreign Policy, 1933-41. F.D.R.'s Unedited Speeches and Messages* (New York: Willard Funk, Inc., 1942), s. 4.

çok devlet arasındaki güçler dağılımının yıkılıp yenisinin kurulmasına yol açacak, örneğin A devletini birinci sıra devlet olmaktan ikinci sıra devlet olmaya mecbur edecek, buna karşılık B devletini A'nın daha önce elinde bulundurduğu statüye çıkaracak olan değişikliklere karşı koyabilir. Bununla beraber, güçler dağılımında küçük çaptaki değişiklikler, ilgili uluslar arasındaki güç pozisyonlarına dokunmadığı için *status quo* siyasetine karşı düşmezler. Örneğin, 1867 yılında Alaska'nın Birleşik Devletlerce satın alınması o zaman için Birleşik Devletler ile Rusya arasındaki *status quo*'yu etkilememiştir. Bunun nedeni, zamanın haberleşme ve savaş teknolojisinin, ozamanlar için işe yaramayan Alaskanın Birleşik Devletlerce ele geçirilmesinin Birleşik Devletlerle Rusya arasındaki güç dağılımını değiştirecek sonuçlar yaratacak nitelikte olmasuydu.

Aynı şekilde, 1917 yılında Danimarka'dan Virgin Adalarının alınması da Orta Amerika Cumhuriyetleri ile Birleşik Devletler arasındaki *status quo*'yu değiştirmek için yeni bir siyaset saptanmasını gerektirmemiştir. Virgin Adalarının ele geçirilmesi özellikle Panama Kanalının savunulması açısından Birleşik Devletlerin stratejik durumunu kuvvetlendirmiştir de, Birleşik Devletler ile Orta Amerika ülkeleri arasındaki karşılıklı güç pozisyonlarını değiştirmemiştir. Virgin Adalarının kazanılması Birleşik Devletlerin Karaib Denizindeki başat durumunu kuvvetlendirmiştir, ama Birleşik Devletlerin başat durumunu tesis etmiş değil, ve bu yüzden de *status quo* siyasetine uygundu. Hatta bir bakıma, Birleşik Devletlerin Orta Amerika Cumhuriyetleri karşısındaki üstün durumunu daha da güçlendirdiği için, Virgin Adalarının kazanılmasının, mevcut güçler dağılımını pekiştirdiği ve *status quo* siyasetinin amaçlarına hizmet ettiği bile düşünülebilir.

BÖLÜM 5

GÜC MÜCADELESİ: EMPERYALİZM

Emperyalizm Ne Değildir

Virgin Adalarının Birleşik Devletlerce elde edilmesi objektif bir şekilde analiz edilirse, bunun, bu bölgedeki *status quo* siyasetinin bir kısmı olduğu görülecektir. Oysa, Birleşik Devletlerin Karaiblerdeki durumunu kuvvetlendirmek için girişilen bu ve buna benzer hareketler birçok gözlemciler tarafından emperyalistçe hareketler olarak nitelendirilmişlerdir. Bu gözlemciler terimi bir belli dış politika tipini objektif olarak karakterize etmek için değil, kendilerinin karşı oldukları bir siyaseti küçük düşürmek amacıyla ve galiba kelime olarak kullanmaktadır. Terimin polemik amacıyla ve yersiz yere kullanımı öylesine yaygın bir hâl almıştır ki; «emperyalizm» ve «emperyalistçe» terimleri, bugün, terim kullananın karışık tutumda olduğu her siyaseti, söz konusu siyasetin filiyattaki niteliğine hiç bakılmaksızın nitelendirmek için kullanılmaktadır.

İngilizlere karşı olanlar 1914 ve 1940'da olduğu gibi 1960'da bile İngiltere emperyalizminin aktüel bir emperyalizm olduğunu söyleyeceklerdir. Ruslara karşı olanlar ise Ruslar dış politika alanında ne yaparsa yapsınlar bunu emperyalistçe bir edim sayacaklardır. Sovyetler Birliği 1941'de Almanyanın saldırısına uğrayınca ya kadar, II. Dünya Savaşına katılan bütün devletlerin emperyalist bir savaşa tutuşuklarını ileri sürmüştür; fakat 1941'den itibaren kendisi de bu savaşa girince savaş da, tanımı gereği, anti-emperyalistçe bir savaş olmuştur. Birleşik Devletlerin düşmanları ve eleştiriçileri için «Amerikan emperyalizmi» en sık kullanılan bir terimdir. Bu anlam karşılığını iyice çırıldan çıkarın bir başka nokta ise, bazı belli ekonomik ve siyasal sistemlerin ve bankerler veya sinyiciler gibi belli grupların hiç bir ayrım gözetmeksiz emperyalist dış politika ile özdeşleştirilmeleridir.

«Emperyalizm» teriminin böyle kayıtsızca kullanılması yüzünden terimin somut bir anlamı da kalmamıştır. Herkes, herkese, kendisi hariç, emperyalistlerden birisi görünülmektedir. Bu şartlar altında kuramsal bir analizin işe terimin «avamı» kullanımını bir tarafa bırakacak başlaması, ve terimi ahlaki yönden tarafsız, objektif, ve uluslararası politika pratigi ve teorisi için kullanılabilir ve tanımlanabilir bir anlama kavuşturması şart olmaktadır.¹⁾

Emperyalizmin ne olduğu sorusu üzerinde durmadan önce, çoğu kez emperyalizmden anlaşılan, ama emperyalizm denen şeyle ilgisi olmayan nitelikler üzerinde; yani, emperyalizmin ne olmadığı üzerinde duralım. Bu konuda dikkat etmemiz gereken üç yanlış anlayış vardır:

1. Bir ulusun kuvvetini artırmak amacıyla girişilen dış politikaların hepsinin de emperyalizmin bir ifadesi olması gerekmez. *Status quo* siyasetini tartışırken bu konudaki yanlış anlamlamayı görmüştük.²⁾ Emperyalizmi *status quo*'yu alt üst etmek, iki veya daha çok ulusların arasındaki kuvvetler ilişkisini tersine ve yeniden kurmak şeklinde tanımlamıştık. Bir dış politika bu kuvvet ilişkilerine dokunmuyor ve sadece bazı noktalarda yeni ayarlamalar ve düzeltmeler de bulunmak amacını taşıyorsa, herşeye rağmen genel çerçevesi yönünden *status quo* siyaseti sayılmak gereklidir.*

Emperyalizm ile, bile bile güç artırmayı için girişilmiş hareketleri özdeş sayanlar başlıca iki gruptur. Bir belli ulusa ve o'nun siyasetine prensip olarak karşı olanlar, örneğin İngiliz düşmanları, Rus düşmanları, veya anti-Amerikanlar sevmedikleri ulusun varlığını bile dünyaya yönelik bir tehdit sayarlar. Bir ülke korkulacak duruma gelmişse gücünü de artırmaya başlamıştır demektir. Böyle bir ülkeden korkanlar ise, güç artışını dünyanın fetih yönünde atılmış bir ilk adım; yani, emperyalistçe bir dış politikanın ifâ-

(1) Terim çoğu kez, her çeşit sömürgeci genişleme ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bknz. Parker Thomas Meon, *Imperialism and World Politics* (New York : The Macmillan Company, 1926). Böyle bir kullanım, genişleme siyasetinin doğası hakkında genel bir teoriyi öngörmemiş süreçte, teorik açıdan itiraz edilmesi imkânsız bir kullanımdır. Fakat bu kitapta uluslararası genişleme siyasetlerinin genel karakteristikleri üzerinde durmakta olduğumuz için, sadece sömürgeci genişleme olgusu anlamı sınırlı bir kavram bizim amaçlarımız için dar ve yetersiz kalacaktır.

(*) Bu konuda, Bölüm 4'deki düşüncelere bakınız.

desi sayarlar. Diğer yandan, ondokuzuncu yüzyıl siyaseti felsefesinin mirasçısı durumunda bulunanlar ise, aktif olan her dış politikayı yakın bir gelecekte ortadan kalkacak olan kötü bir şey sayarlar. Kuvvet artırmaya çalışan bir dış politikanın, bunlara göre, tel'in edilmesi gereklidir. Böyle düşünenler için aktif bir dış politika ile, bu düşünürlerin kafalarında kötüük timsali-emperyalizm özdeş şeylerdir.

2. Zaten var olan, kurulmuş bulunan bir imparatorluğu muhafaza etmek açısından her dış politikanın da emperyalizm sayılması gerekmez. İngiltere, Çin, Sovyetler Birliği, veya Birleşik Amerika gibi ulusların belli bir dünya bölgesindeki başat ve üstün durumlarını sürdürmek ve korumak için girişikleri işlerin emperyalizm olduğu sık rastlanan bir düşüncedir. Bu düşünceye göre de, emperyalizm ile, savunmacı, koruyucu, istikrareci bir politikayla zaten var olan bir imparatorluğun devam ettirilmesi bir sayılmaktır; emperyalizmin bir imparatorluk kurmak için girişilmiş dinamik bir süreç olduğu unutulmaktadır. «emperyalizm» terimi, mevcut bir imparatorluğun iç politikasındaki eğilimlerini nitelemek için kullanıldığından akla yakın görünse de, esas itibarıyla statik ve tutucu karakterdeki bir içerikle yüklenen böyle bir terimin uluslararası politika alanında kullanılması yanlıstıcıdır ve anlam kararsızlığı yaratır. Zira, uluslararası politikada emperyalizm, *status quo* siyasetinin karşıtı olarak; yani dinamik bir anlam içinde kullanılabilir. Herkesin bildiği şekilde, «İngiliz emperyalizmi»nın tarihine göz atmak, bu bakımdan aydınlatıcı olacaktır.

İngiliz emperyalizmi sözü ilk olarak bizzat İngilizler tarafından kullanılmıştır. İlk kullanılışı Disraeli yönetimindeki Muhabazakârların 1874 seçim kampanyasında olmuştur. Önce Disraeli tarafından düşünülen, sonraları Joseph Chamberlain ve Winston Churchill tarafından geliştirilen Ingiliz emperyalizmi fikri, Muhabazakârların kozmopolitlik ve enternasyonalçılık adını taktikleri liberalerin fikirlerine karşıt bir fikir olarak ileri sürülmüştür. Fikir, ilk somut ifadesini ise «empire federal» şeklindeki siyasal programda bulmuştur. Programın en önemli noktaları şunlardır: (1) Hımyacı gümruklerle Büyük Britanya ile diğer toprakların birleşik bir imparatorluk içinde bütünlüğe kavuşturulması, (2) İngilizler için serbest koloni topraklarının korunması ve saklanması, (3) birleşmiş bir silahlı kuvvetler kurulması, (4) ve Londra'da merkezi bir temsili organ kurulması.

Bu «empyeralistçe» program tasarlanıp, hazırlanıp, yürürlüğe girdiğinde İngilterenin toprakları genişleyeceğü kadar genişlemiş ve yayılma süreci durmuş bulunuyordu. Bu bakımdan İngiliz «empyeralizm» programı, esas olarak, yayılma değil koruma programıydı. Amacı eldeki mevcutları korumak ve bunların sömürülmesine devam etmek; İngiliz İmparatorluğunun oluşumunu sağlayan güçler dağılımını devamlı ve kararlı bir istikrar içinde tutmaktı.

Kipling «beyaz adamın yükü» dediği İngiliz emperyalizmini temize çıkardığı sıralarda bu «yük» zaten «omuzdan atılmak» üzereydi. 1870'lerden itibaren, İngiliz emperyalizmi-yani, İngilterenin denizası yerlerde sahip olduğu topraklara ilişkin dış politikası-esas itibariyle, terimin gerçek anlamında emperyalistçe bir dış politika olmaktan çıkmış, bir *status quo* siyaseti olmuştu. Fakat buna rağmen Büyük Britanya'daki ve diğer yerlerdeki anti emperyalist sloganları sathi anımları ile ele almışlar, emperyalizmin emperyalizme olan etkisini yanlış anlamışlar, özellikle Afrika ve Hindistan'daki İngiliz sömürülüğüne ve bu sömürülüğün devamı politikasına «empyeralistçe» bir politika olduğu için karışmışlardır. Gerçekte ise, Churchill 1942 yılında «İngiliz İmparatorluğunun tahribi işinin başına geçmemi reddettiği» zaman, bir emperyalist olarak değil, fakat dışlarında tam bir muhafazakâr olarak, imparatorluk *status quo*'sunun savunucusu olarak konuşuyordu.

İngiliz «empyeralizmi» ve karşıtları, bir imparatorluğun korunması, pekiştirilmesi, ve savunulması ile emperyalizm arasındaki anlam karışıklığının en güzel örneğini teşkil etmektedirler. Fakat bu konuda verilebilecek örnekler bundan ibaret değildir. Roma İmparatorluğu ve Roma emperyalizminden söz edince de, doğal olarak, o zamanlar ilk kez *Imperium Romanum* denen devleti yöneten ilk imparator Augustus'la başlayan Roma dönemini anlıyoruz. Fakat gerçekte, Augustus'un Romaya ve topraklarına bir imparatorluk kuruluşu-bisimi verdiği sırada, esasen, Romanın genişleme dönemi de sona ermişti. Roma Cumhuriyetinin dış politikası Pun Savaşlarından * Cumhuriyetin Jül Sezar tarafından yıkılışına kadar, gerçekten, terimin doğru anlamıyla emperyalistçe olmuştur.

(*) I. Ö. 264-241; I. Ö. 218-201; ve I. Ö. 149-145 yıllarında Kartaca ile Roma arasındaki savaşlar. (C. N.)

Bu dönem içindedir ki, dünya üzerindeki değişiklikler sonunda Roma meydana gelmiştir. İmparatorların dış politikaları ile kesiksiz ve peşpeşe savaşları ise daha önce fethedilmiş yerlerin elde tutulmasına ve korunmasına hizmet etmiştir. Disraeli'den Churchill'e kadarki emperyalist İngiliz dış politikası gibi Roma politikası da tutucu ve *status quo*'cu bir dış politika olmuştur. Hatta, örneğin Trajan yönetiminde yeni fetihler yaptıkları zaman bile bu dış politika imparatorluğun güvenliğini sağlamak; Romanın üstünlüğünü korumak istiyordu.

Aynı şey yirminci yılın başlangıcından II. Dünya Savaşına kadarki dönemde Amerikan «empyeralizmi» için de, toprak genişliği açısından, doğrudur. Yirminci yılın ilk onyılında Amerikan emperyalizmin leh ve aleyhinde yapılan büyük tartışmalar da ondokuzuncu yüzyıldaki büyük emperyalist genişlemelerin ardından gelmişlerdir. Büyük tartışmalara konu olan bu dış politika esas itibarıyla eldekileri korumak, sürdürmek, eldekilerin istismarına devam etmek; yani, *Status quo* siyasetiydi. William Graham Sumner, 1898'de, Amerikanın toprak genişletme siyasetine devam etmesini «Birleşik Devletlerin İspanya tarafından fethi»³ şeklinde nitelendirdiğinde, aslında, zaten ortadan kalkmış bir dış siyasetten söz etmiş oluyordu. Senatör Albert J. Beveridge, «Allah bizi hükümet etmek için; ilkel ve geri ulusların hükümetlerini de idare etmek için yaratmıştır.»⁴ dediği günlerde, gelecekte düşünülen bir yayılma ve genişleme politikasını değil, zaten dorugu varmış bir genişleme programını haklı kılmış oluyordu.

Görülüyorki, İngiltere'de olsun, Birleşik Devletler de olsun emperyalizm üzerinde yapılan yakın tartışmaların büyük kısmı, emperyalistçe bir yayılma döneminden sonra yapılmıştır; ve geriye dönerek bu politikaları haklı kılmaya çalışmışlar veya suçlu görülmüşlerdir. Gelecek günlerde izlenecek olan dış siyaset açısından ise, bu tartışmaların ilgilendiği, geçmiş dönemdeki emperyalist siyasetlerin meyvaları; yani imparatorluğun korunması ve yönetilmesi olmuştur. Bunun niçin böyle olduğu kolayca açıklanabilir. Muhafazakârların İngiliz İmparatorluğunu yüceltilikleri sıralarda

(3) Bknz: s. 44'de dîpnot 19.

(4) Senato konuşması, 9 Ocak, 1900, Bknz: Ruhl J. Bartlett, *The Record of American Diplomacy*, 4. bas (New York: Alfred A. Knopf, 1964), s. 385.

İngiltere'de başlayan büyük tartışmaların nedeni, bu düşünelerin Avrupa kit'asındaki milliyetçiliğin çağdaşı olmalarıydı. Britanya İmparatorluğu, ve bu niteliği ile de modern imparatorluklar için bir *prototip* teşkil ediyordu. Bunun neticesi ise, kolonilere sahip olmak ve kolonileri sömürebilmeye olanağını elinde tutmak ile imparatorluğa sahip olmak eşanlamlı oluyordu. Bu anlayışa göre ise, emperyalizm, herseyden önce ekonomik yönünden anlam ve önem taşıyordu. İşte bu ekonomik açıdan ileri sürülen düşüncedir ki modern çağda emperyalizmi açıklamaya çalışan en sistematik, en genel, ve en tanmış düşünce sisteminin doğusuna yol açmıştır. Bu, ekonomik açıdan emperyalizm teorisidir. Şimdi, emperyalizmin gerçek doğasını gölgelendiren üçüncü yanlış emperyalizm anlayışını görelim.

Emperyalizm Konusunda Marxist, Liberal, ve «Şeytan» Kuramları

Emperyalizm hakkındaki ekonomik teoriler başlıca üç düşünce ekolü tarafından geliştirilmiştir: Marxist, liberal, ve «şeytan» kuramı' denen teoriyi savunanlar.

Emperyalizm konusundaki Marxist kuram, tüm Marxist teorinin temelinde bulunan bir inanca; tüm siyasal olguların ekonomik güçlerin bir yansımı olduğu inancına dayanmaktadır. Sonuç olarak da, bir siyasal olgu olarak emperyalizmin kendisini yaratın ekonomik sistemin bir ürünü olduğuna inanır. Bu ekonomik sistem kapitalizmdir. Marxist kurama göre, kapitalist toplumlar kendi toplumları içinde ürünleri için yeterli pazar, ve sermayeleri için yeterli yatırım alanları bulacak güçte değildir. Bu sebeple de, geniş bölgelerdeki kapitalist-olmayan, hatta kapitalist ülkelere kendi artı-ürünleri için pazar, sermaye fazlaları için de yatırım imkâni hâline dönüştürmek eğilimindedirler.

Kautsky ve Hilferding gibi ihmali Marxistler emperyalizmin kapitalizmin siyaseti olduğuna inanırlar, ve bu yüzden, emperyalist bir siyasetin, kapitalizmin şartlara göre şu veya bu derecede eğilim göstereceği bir siyaset olduğunu ileri sürerler. Lenin⁵ ve iz-

(5) Charles A Beard, *The Devil Theory of War* (New York: The Vanguard Press, 1936); keza bknz.: *The New Republic*, C 861 (Mart 4, 11, 18, 1936).

(6) *Collected Works* (New York: International Publishers, 1927), C. XVIII, *Selected Works* (New York: International Publishers, 1935), C. V.

leyicileri, özellikle Bukharin⁶ ise emperyalizmi ve kapitalizmi bir ve aynı sayarlar. Emperyalizm, en yüksek yani tekeli aşamasına çıktığında kapitalizmin özdeşidir. Lenin'e göre, «Emperyalizm, tekeller ve mali-sermayenin egemenliğinin tesis edildiği gelişme aşamasındaki kapitalizmin kendisidir. Bu aşamada, sermaye ihracı büyük bir önem kazanır; bu aşamada dünyanın uluslararası tröstler arasında bölüşümü başlar; bu aşamada dünya ülkelerinin büyük kapitalist devletlerce paylaşılmış olur».⁷

Marxistlere göre, asıl kötü olan kapitalizmin kendisidir. Emperyalizm ise kapitalizmin gerekli veya olası bir dışa vurmasıdır. Emperyalizm ile ilgilenenlerin, ve emperyalizmi kapitalizmin değil, kapitalist sistemin içindeki kötülüklerin sonucu sayanların en iyi örneği John A. Hobson'dur.⁸ Marxism ile uyuşan liberaler ise, koydukları teşhisle, emperyalizmin üretim fazlası ve dış pazarlar da yatırım olağanı sermaye fazlası yüzünden meydana geldiğini ileri sürerler. Yalnız belirtilemesi gereken nokta, Hobson ve ekolüne göre, emperyalist genişleme kaçınılmaz bir şey olmadığı gibi, bu üretim veya sermaye-fazlalarına yer bulma konusunda da en rasyonel yöntem sayılamaz. Üretim veya sermaye fazlaları satın alma gücünün kötü dağılımı yüzünden meydakleri için, gerçek tedbir satın alma gücünün artırılması ve aşırı tasarrufun elimine edilmesi gibi ekonomik tedbirlerle ülke-içi pazarın genişletilmesinde yatkınlıkta. Liberal ekolü Marxism'den ayıran en belirgin özellik, işte, emperyalizme karşı bu ülke-içi alternatifini göstermemesidir.

Emperyalizm hakkındaki «Şeytan» teorisi, diğer iki kuram kadar yüksek bir entellektüel düzeyde değil de, aşağı bir entellektüel düzeyde işlerlik taşımaktadır. Bu kuram daha çok pasifistler tarafından savunulur, benimsenir. Komünist propaganda da bu düşüncelerden kolayca ve dilediğince yararlanmaktadır. 1934-36 döneminde Birleşik Devletler Senatosu tarafından görevlendirilmiş Nye Komitesi de bu düşünceyle çalışmıştır, denilebilir. Komite, Amerikan-

(7) *Imperialism and World Economy* (New York: International Publishers, 1929). Kitapta adları geçenlerin dışında, Marxist emperyalizm teorisinin gelişmesine katkıda bulunanların başında Rosa Luxemburg ve Fritz Sternberg gelir. Sternberg'in eseri, *The Coming Crisis* (New York: The John Day Company, 1946).

(8) *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism* (New York: International Publishers, 1933), s. 72.

(9) *Imperialism* (London: G. Allen and Urwin, 1938).

ka Birleşik Devletlerinin I. Dünya Savaşına girmesinde mali ve sınai menfaat çevrelerinin etkilerini incelemiştir. Komitenin çalışmaları halk oyuna duyurulduğundan, bir süre sonra, emperyalizm hakkında «şeytan» teorisi Birleşik Devletler dışişlerine ilişkin soruları açıklayan en yaygın teori hâline gelmiştir. Kuramın bu derece yaygın ve tanınmış olmasının nedeni basit olmasıydı. Teori, savaş donatım ve gereçleri imâl edenleri («cephane imâlcileri» denilenler), uluslararası bankerleri («Wall Street»), ve buna benzer bazı grupları savaştan çıkarları açık olan gruplar olarak ortaya koymuş ve özdeşleştirmiştir. Teoriye göre, bu gruplar savaştan çıkar sağlayan gruplar olduklarına göre savaşın çıkarılmasında bunların da ilgileri olmak gerekiirdi. Böylece savaştan kârlananlar, giderek, kendi kendilerine biçim değiştirerek «savaş delisi», «melun» hâlini alıyor; zenginleşmek için savaş planlıyorlardı.

Aşırı Marxistlerin kapitalizm ve emperyalizmi eş saymalarına, ilimli Marxistlerle Hobson ve izleyicilerinin emperyalizmi kapitalist sistemin içindeki kötülüklerin sonucu saymalarına karşılık, «Şeytan» teorisini savunanlara göre emperyalizm ve genel olarak savaş, kişisel kâr tutkusu ile hareket eden kapitalistlerin bozgunluğundan ibarettir.

Bu Kuramların Elasticiğimizi

En gelişkininden en ilkeline kadar, ekonomik açıdan emperyalizm kuramlarının hepsi de tarih deneyimleri karşısında anlamsız kalmaktadır. Emperyalizmin ekonomik yorumlanması çok sınırlı bir tarih deneyimine, birkaç soyutlanmış örneğe dayanarak genel ve evrensel bir tarih kuralı ileri sürmektedir. Gerçekten, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyıldaki az sayıda bazı savaşların, tek olmasa bile, başlica sebebi ekonomik amaçlar olmuştur. Klásik örnekler 1899-1902 Boer Savaşı ve 1932-35 döneminde Bolivya ile Paraguay arasındaki Chaco Savaşıdır. Boer Savaşının, hiç şüphesiz, başlica sebebi İngilizlerin altın madeni çıkarlarıydı. Chaco Savaşının ise sebebi, iki petrol şirketinin petrol bölgelerini kontrolleri altına almak istemeleriydi.

Fakat olgunlaşmış kapitalizm dönemi içinde, Boer Savaşı hariç, büyük devletlerin yaptığı savaşların hiçbirinin tek, hatta öncelice nedeni ekonomik olmamıştır. 1866 Avusturya-Prusya Savaşı ve 1870 Fransa-Almanya Savaşının, örneğin, önemli sayılabilecek tek bir ekonomik nedeni yoktu. Bunlar siyasal savaşlardı ve ger-

çekten emperyalistçe savaşlardı: ilki Almanya içinde Prusya lehinde, ikincisinde ise Avrupa devlet sistemi içinde Almanya Lehinde olmak üzere yeni bir güç dağılımı amacıyla yapılmışlardı. 1854-56 Kırım Savaşı, 1898 İspanyol-Amerikan Savaşı, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı, 1911-12 Türk-İtalyan Savaşı, ve birçok Balkan Savaşları ekonomik amaçların —eğer böyle bir şey varsa— sadece bağımlı roller oynadıklarına örnektir. Her iki dünya savaşının ise siyasal savaşlar oldukları apaçiktır. Bunların amacı, dünya egemenliği olmasa da, Avrupa egemenliğiydı. Bu savaşlar, doğal olarak, zafer elde edenlere ekonomik çıkarlar sağlamış, ve hele yenilenlerin büyük ekonomik kayıplara uğramalarına yol açmışlardır. Fakat bu etkiler meselenin özü değil; sadece, zafer veya yenilginin siyasal neticelerinin meydana getirdiği birer yan-ürünlerdi. Savaş veya barış karar alma durumunda bulunan devlet adamlarının düşüncelerindeki etkileri ise daha da az olmuştur.

Emperyalizm konusundaki ekonomik kuramlar, bu teorilerin emperyalizmle özdeş olmasa da, sıkı sıkıya bağlantılı olduğunu tasarladıkları tarih döneminin; yani kapitalizm döneminin tarihsel deneyimlerince desteklenmemektedir. Kaldı ki, ekonomik açıdan yapılan emperyalizm kuramlarının emperyalizm ile özdeşleştirikleri sömürgeci yayılma ve genişleme dönemi gelişmiş ve olgunlaşmış kapitalizm döneminden öncedir ve gerileme hâlindeki kapitalist sistemin içsel çelişkilerine de atfedilemezler. Onaltinci, onyedinci, ve onsekizinci yüzyillardakilere oranla ondokuzuncu ve yirminci yüzyıldaki sömürgeci genişlemeler çok küçük ve ömensizdir. Kapitalizmin en son döneminin İngiltere, Fransa, ve Hollandanın Asya ve Afrika'dan geri çekilmeleri şeklinde başlayan büyük çapta imparatorlukların ortadan kalkışına tamik olduğu da bir gerçekdir.

İmparatorluk kurma sürecinin kapitalizm-öncesi dönemine ait deliller karşısında ise, tarih, ekonomik emperyalizm kuramlarını daha da güç duruma düşürmektedir. *Eski zamanlarda Misir, Asur ve Pers imparatorlıklarının kurulmalarına yol açan siyasetler politik açıdan emperyalistçe siyasetlerdi.* Büyük İskender'in fetihleri, ve Hristiyan dönemin öncesine kadarki Roma fetihleri de böylesidir. Yedinci ve sekizinci yüzyillardaki Arap genişlemeleri de tam bir emperyalist genişleme idi. Papa II. Urban 1095 yılında Clermont Konseyine şu sözlerle I. Haçlılar Seferinin gerekçelerini açıkladığında emperyalist bir siyaseti desteklemek için en beylik görüşle-

re dayanmıştır: «Çünkü, yaşadığınız bu toprak her yanından denizle sıkıştırılmış ve dağ silsileleriyle sarılmıştır, bu büyük nüfusunuz için çok dardır; servet ve zenginliği size yetmemekte, ekenlere yeter yiyecek bile vermemektedir. Katilde bulunmanız, biri birinize hayvanlar gibi saldırmanız, iç savaşlarda çocukların ölmesi bu yüzdendir».¹⁰ Louis XIV, Büyük Petro, ve Napolyon I modern kapitalizm-öncesi çağın en büyük emperialistleriydiler.

Kapitalizm-öncesi çağdaki bu emperializmler de, tipki kapitalist dönemdeki gibi, kurulu güçler ilişkilerini yıkmayı ve kendi emperialist güçlerini egemen kılmayı amaç edinmişlerdi. Ve ayrıca, her iki emperializm dönemi de ekonomik amaçların ve ereklerin siyasal mülahazaların bağımlısı olduğunu göstermişlerdir.

Büyük İskender olsun, Napolyon I olsun, izledikleri emperialist siyasetlerinde kişisel kazançlar elde etmek veya kendi ekonomik sistemlerinin kötülük ve beceriksizliklerinden kaçip kurtulmak düşüncesiyle hareket etmemişlerdir. İskender olsun, Napolyon I olsun bu konuda Adolph Hitler'den geri kalmamışlardır. Bunların hedefleri de, işletmesine işletme katarak bir sınai «imparatorluk» kurmak isteyen sanayi krallarının hedefi ile aynıdır: tekeci veya hemen hemen tekeci bir tarzda sanayisini yönetmek. Kapitalizm-öncesi emperialistlerin, kapitalist emperialistlerin, ve «emperialist» kapitalistlerin istedikleri ekonomik kazanç değil, güçtür. Sanayi krallarının «emperialist» amaçlarına yönelmelerinin nedeninin ekonomik ihtiyaçlara veya kişisel kazanç elde etmek arzularının bağlanması, Napolyon I için ne kadar söz konusu ise o kadar söz konusu olabilir. Kişisel kazançlar sağlamak ve ekonomik sorunların çözümelenmesi bunlar için de hoş şeylerdi. Ama, emperialist olmalarının sebebi değil, emperialist siyaset izlerken elde etmeyi umdukları birer yan-üründüler.

Görüyoruz ki, emperializmi tayin eden faktör ekonomi, kapitalistler, veya buna benzer şeyle değildir. Kaldı ki, şimdi göreceğimiz gibi, kapitalistlerin ille de emperialist olmaları gerekmez. Ekonomik kuramlara, ve hele «şeytan» teorisine göre devlet, emperialistlerin elinde savaşçı ve emperialist amaçları için kullandıkları bir araçtır. Oysa, ekonomik teorinin desteklenmesi için ileri

(10) F.A. Ogg, editor, *A Source Book of Medieval History* (New York: Book Company, 1907), s. 286.

sürülen tarihsel kanıtların incelenmesi hâlinde devlet adamları ile kapitalistler arasında, çoğu kez, tam tersi bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Emperialist siyasetler, çoğunlukla, hükümetler tarafından çizilmekte, savunulmakta, ve kapitalistlerin bu siyasetleri desteklemeleri istenmektedir. Kisacası, tarihin gösterdiği, siyasetin ekonomiye öngeldigidir. Gerçekten de, Profesör Schumpeter'in deyişile, «uluslararası politikanın... finans kapitalistleri yönetimde» bulunduğu sözleri, «gerçeklerle hiç derecesinde ilgili ve tamamen gazete uydurması» bir iddiadır.¹¹

Kaldı ki, bazı belirli kapitalistler hariç, bir grup olarak kapitalistler emperialist politikanın yaratıcıları olmak söyle dursun, emperialist politikaları desteklemekte şevk bile göstermeyecek bir gruptur. Modern toplumlardaki kapitalist öğeyi temsil eden grupların ve partilerin siyasetleri üzerine yazılmış belge ve kaynaklar incelendiği zaman, ticaret ve sanayi erbabinin emperializm gibi, savaşa yol açabilecek dış politikalara geleneksel olarak karşı koyduklarını görmekteyiz. Profesör Viner söyle demektedir:

Orta sınıfın büyük kısmı pasifizmin, enternasyonalizmin, meselelerin ve anlaşmazlıkların uluslararası planında uyuşma ve karşılıklı anlaşma ile çözümlenmesi yolunun, silahsızlanmanın destekçisidir —yeter ki, bunları savunanlar olsun. Aristokratların, tarımçıların, şehirlerdeki çalışan sınıfın büyük kısmı ise genişlemeci, emperialist, ve savaş tutkunudurlar. Ingiltere Parlamentosunda da Napolyon Savaşlarında, Kirim Savaşında, Boer Savaşında, ve Hitler'in iktidara gelisinden Polonya'nın Almanya tarafından işgaline kadar barışçı konuşmalar yapanlar para ve çıkar sahiplerinin kuzeydeki sanayi bölgelerinde ortaya çıkan orta sınıfların, ve Londra'daki «City»nin * sözcüleri olmuştur. Bizim (Amerikan) tarihimize de Devrime, 1812 Savaşına, 1898 emperializmine, ve Pearl Harbor'a kadarki devrede Roosevelt'in anti-Nazi politikasına karşı önemli muhalefet geniş ölçüde iş çevrelerinden gelmiştir.¹²

(11) Joseph Schumpeter, *Business Cycles* (New York and London: McGraw-Hill Book Company, 1939), C. I, s. 495, n. 1.

(*) Ingiltere'nin «Wall Street»idir. (ç. n.)

(12) Jacob Viner, «Peace as an Economic Problem», *International Economics* (Glencoe: The Free Press, 1951), s. 255.

Spectator'daki Sir Andrew Freeport'un onsekizinci yüzyıldaki yazlarından zamanımızda Norman Angell'in *The Great Illusion* eserine kadar, sınıf olarak bütün kapitalistlerin, ve fert fert birçok kapitalistin inancı «savaşın kârî olmadığı», savaşın endüstriyelleşmiş bir toplum için iyi birşey olmadığı, ve kapitalizmin savaşa değil barışa ihtiyacı olduğunu. Zira, kapitalist aksiyonlara zemin teşkil edecek hesaplar ancak barış sayesinde mümkünürler. Savaş ise, kendi içsel özelliğini olarak irrasyonellik ve kaos ögesi taşıdığı için kapitalizmin kendi ruhuna bile yabancı düşer. Emperyalizm ise, mevcut güç ilişkilerini devirme girişimi olduğundan, her zaman için kaçınılmaz bir şekilde savaş tehlikesi mahiyetindedir. Bu sebeple, kapitalistler ve grup olarak savaşa muhalefet etmişler, savaşa yol açma ihtiyatlı taşıyan, ve çoğu zaman gerçekten savaşa yol açmış bulunan emperyalist politikaları kendi başlarına çizmemişler baskı altında kaldıkları için ve sadece mazur görücü bir şekilde bu politikaların destekçisi olmuşlardır.

Bu durumda, deneyimlerin işi altında ortaya çıkan gerçeklerden böylesi uzak teorilerin, örneğin ekonomik emperyalizm teorisinin, halk oyuna bu kadar inandırıcı gelmesi nasıl olmaktadır? Bunun, başlıca, iki faktörü vardır: Batı ülkelerindeki kanaat iklimi ve bir de doktrinin kendi karakteri. Yüzyılımızın, genel olarak, siyasal sorunları ekonomik temellere indirgeme eğiliminde olduğuna yukarıda işaret etmiştir.¹³ Bu temel yanlışdan kapitalistler olsun karşıtları olsun aynı derecede suçludurlar. Kapitalistler, kapitalizmin gelişmesi sonucunda, pre-kapitalist çağın atalarından kalma zincirlerin kırılması ve sadece kapitalizmin kendi içsel ya-

Philip S. Foner, *Business and Slavery: the New York Merchants and the Irrepressible Conflict* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1941). New York ve New England ticaret erbabının İç Savaş alevhitarlığı, ve Disraeli'nin 26 Eylül 1876'da Lord Salisbury'ye söylemleri konusunda: «Bütün ülkelerdeki parah sınıflarla ticaret erbabı sınıfları savaşa karşıdır.» Bu komuda, 30 Haziran 1914'de Almanya'daki İngiliz Büyükelçisinin Birinci Dünya Savaşının başlamasından az önce İngiliz Dışişleri Bakanlığına verdiği raporda ise şöyledenmiştir:

«Birçok yerlerden duyduğuma göre mali ve sınai çevreler, ne şekilde olursa olsun, savaşın her şecline amansız bir şekilde karşıdır.» *British Documents on the Origin of the War, 1898-1914* (London: His Majesty's Stationery Office, 1926), C. XI, s. 361.

(13) Bakınız sh. 29. Kez, bakınız: Hans J. Morgenthau, *Scientific Man vs. Power Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1946; Phoenix Edition, 1965), ss. 75 ve ardi.

salarının izlenmesi sayesinde, genel bir esenlik ve barış elde edileceğini ummuşlardır. Kapitalizmin eleştircileri ise bu amaçlara, sadece, reformlar veya kapitalist sistemin ortadan kaldırılması ile varılabileceğini tasarlamışlardır. Her iki kamptakiler de siyasal sorunlar için ekonomik çözüm yolları önermişlerdir. Bentham kolonilerin özgürleştirilmelerini savunmuş; ve bunun savaşlara yol açan emperyalistçe çatışmalara son vermekte yararlı bir tedbir olacağını savunmuştur. Proudhon, Cobden ve tilmizleri bütün uluslararası çatışmalara gümruklerin sebeb olduğuna ve barış için en sağlam temelin serbest ticaret olduğuna inanmışlardır.*

Zamanımızda ise Almanlar, İtalyanlar, ve Japonların ekonomik ihtiyaçlar yüzünden emperyalistlikleri, ve bu ülkelerin ham madde kaynaklarına, sömürgelere, ve dış ülkelerde sermaye yatırma olanaklarına sahip olsalardı emperyalistçe politika izlemeyecekleri söylemektedir. Aynı görüşü savunanlar, giderek, yoksul ülkelerin savaş yolunu tutmak yükümlülüğünde olduğunu, ekonomik güçlüklerden ve bunalımdan kaçmak için bunu gereklili görecelerini; fakat zengin ülkelerce ekonomik güçlüklerinin hafifletilmesine (yardım edilirse) savaş yoluna sürüklenecek için bir sebepleri kalmayacağını söylemektedirler. Kapitalizmin klâsik çağında kapitalist sistemin savunucuları olsun karşıtları olsun iş adamlarının eylemlerini belirler görünen ekonomik güdüllerin bütün insanların da eylemlerine yön verdiklerine inanmışlardır.

Emperyalizmin ekonomik yorumunun kolayca kabul edilmesinin diğer nedeni ise rahatlık verici bir düşünce olmasıdır. Bu konuda, emperyalizmin Marxist teorisi hakkında Profesör Schumpeter'in söylediğleri doğrudur: «Zamanımızın bir seri en yaşamsal olgu ve gerçeklerinin, bu yolla, tam bir muhasebesi yapılmış olacak gibi görünmekte; uluslararası politikanın tüm karmaşıklığı kuvvetli bir analiz yönetiminin tek bir darbesiyle sona erdirilecektir.»¹⁴ Böylece, emperyalizm gibi tarihin en caniyan, en iblis, en tehlikeli bir kuvveti, ve emperyalizmin belirli bir uluslararası politika tipi olarak tanımlanması konusundaki kuramsal problem, ve hepsinden önemli emperyalizmi somut bir durum içinde ele alma ve yeterli yöntemlerle inceleyebileceğini bir tarafa bırakılmaktır ve hersey ya kapitalist sistemin ken-

(14) Bknz: s. 37.

(15) Joseph Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy* (New York and London: Harper and Brothers, 1947), s. 51.

disine de zarar veren içsel ve kahitümlanmış eğilimlerine veya kapitalist sistemin kötü işleyişine bağlanmaktadır. Emperializm olgusu teorik açıdan kavranması istenen bir mesele olarak ele alındığında, veya pratik bir eylem için ele alındığında, bu basit anlayışın çizdiği şema insanın kafasını rahat ettiren ve adeta hazır bir cevap yerine geçmektedir.

Farklı Emperializm Tipleri

Status quo'nun yıkılmasını amaç edinen bir siyaset olan emperializmin gerçek anlatan ve tanımlayan en iyi yol, emperialistçe siyasetlere zemin hazırlayan, ve aktif bir dış politika için gerekli subjektif ve objektif şartların oluşmalarını sağlayarak kaçınılmaz bir şekilde emperializm siyasetine varan bazı belirli konum ve durumları incelemektir.

Emperializme Giden Üç Yol

ZAFERLE BİTEN SAVAŞ

Bir ulus bir başka ulusla savaşa tutuştuğunda, çok büyük bir olasılıkla, zafer kazanacağını uman ulus kendisi ile yenik düşecek olan düşman ulus arasındaki güç ilişkilerinde devamlı bir değişiklik amaçlayan bir siyaset izleyecektir. Böyle bir ulusun bu siyaseti izlemesi savaşa yol açan nedenlerin şu veya bu olmasına bağlı değildir. Değişiklik siyasetinin amacı, savaşın sonunda yenilen yenilen arasındaki ilişkinin yerine barış anlaşmasının getireceği *status quo*'yu koymaktır. Nitekim, önceleri bir savaşın muzaffer tarafınca ve savunma-yani, savaştan önceki *status quo*'yu koruma amacıyla girişilmiş bir savaş bile, bu devletin zafer kazanacağı anlaması üzerine emperialist bir savaş hâline dönüşmektedir; *status quo*'nun sürekli olarak değiştirilmesi amaç edinilmektedir.

Romalıların Kartacahlar ile olan güç ilişkilerini kendi lehlerine ve devamlı olarak değiştirdikleri «Kartaca Barışı», savaştan yenik çıkanla yenilen taraf arasındaki güç ilişkilerini savaşın sonundaki şekliyle devamlı kılmayı amaç edinen barış anlaşmaları için kullanılan bir terim olmuştur. Birinci Dünya Savaşının sonunda imzalanan Versailles Anlaşması ve ilişkin anlaşmalarda birçok gözlemeviye göre aynı durumdadırlar. Bu türden barış anlaşmaları amaç edinen dış siyasetler, yaptığımız tanım gereği, emperialist siyasetlerdir. Emperialist olmalarının nedeni, bu siyasetlerin ama-

cının, savaştan önceki *status quo*'yu; tarafların kuvvetçe eşit olan, veya çok farklı olmayan durumlarını değiştirmek, ve savaştan sonraki duruma dayanarak yenilen tarafı yenilen tarafın daimi «efendisi» yapmaktadır.

YENİK DÜŞÜLEN SAVAŞ

Yenik düşenin yenilen taraf karşısındaki bu aşağı ve bağımlı durumu kendini korumak ve sürdürmek amacındadır. Aynı özelliğin itibarıyla, yenik ve perişan duruma düşen tarafın biran evvel bu durumdan kurtulmak, yenilen galibiyeti ile elde ettiği *status quo*'yu tersine döndürmek, ve kuvvet hiyerarşisinde yenilen yereni almak istemesine sebep olur. Diğer bir deyişle, zafer umduğu için emperialist bir siyaset izleyen tarafın bu siyaseti, sonunda, yenik düşen tarafın da emperialist bir siyaset izlemesine yol açmış olur. Savaşta yenik düşen taraf ebediyen belini doğrultamayacak kadar yıpranmamış veya yenilen tarafın düşünce ve davasına kazanılmamışsa, çok geçmeden, yeniden harekete geçmek, yitirdiklerini elde etmek, mümkünse bu kere daha da büyük çatırlar elde etmek isteyecektir.

Karşı tarafın başarıya ulaşmış emperializmine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan emperializm için en iyi örnek 1935'den II. Dünya Savaşına kadarki Alman emperializmidir. 1914 Avrupa *status quo*'su, Avusturya, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, ve Rusya'dan müteşekkil bir büyük devletler topluluğuna karakterize ediliyordu. Müttefiklerin zaferi ve bu zaferin sonuçlarına göre aktedilen anlaşmalar Avrupa'da yeni bir *status quo* yaratmıştır, ve bu Fransa'nın emperialist siyasetinin bir meyvasıdır. Bu yeni *status quo*, Doğu ve Orta Avrupa'nın yeni kurulan devletlerinin çoğu ile yürütülen bir ittifak çerçevesi içinde Fransa'nın hegemonya kurmasını sağlamıştı.

Alman dış politikası 1919-1935 döneminde görünürde bu *status quo* içinde hareket etmiş, fakat alttan alta söz konusu *status quo*'yu devirmek için devamlı hazırlıklarda bulunmuştur. Bu dönemin Alman dış politikası Almanya lehinde bazı tavizler koparmaya çalışmışsa da, hiçbir zaman tam başarı kazanamamış, hiç olmazsa bu dönemde, Versailles Anlaşmasıyla tesis edilmiş bulunan kuvvet ilişkilerine açıkça karşı çıkmamış; sadece, bunların, özleri arasındaki hükümlerinin, dokunulmaz ve değiştirilemez şyeler olduğu

inancını zayıflatmaya çalışmıştır. Weimar Cumhuriyetinin izlediği Versailles Anlaşmasına uygun bir yol izleme; yani «uygunluk siyaseti» bu anlayışı güdüyordu. Almanya'nın uluslararası arenada kendi durumunu geliştirmek ve aynı anda, hiç olmazsa geçici olarak. Versailles Anlaşmasına uygun bir siyaset izlemesi içinde milliyetçilerin ve Nasyonal Sosyalislerin sert muhalefetleriyle karşılaşmıştır. 1933'de Nasyonal Sosyalistler iktidara geldikten ve kendi rejimlerine ülke içinde istikrar kazandırdıktan sonra, 1935 yılında Versailles Anlaşmasının (Almanyanın) silâhsız bırakılması şartını tanımadığını ilân etmiştir. 1936 yılında, gene aynı anlaşmayı ihlal ederek Rhineland'ı işgâl etmişler, Alman-Fransız sınırına bitişik Alman ülke-toprağının askerden arınmış bölge hâline son verdiklerini bildirmiştirlerdir. Bu hardikatlerle Nasyonal Sosyalist Almanya'nın dış politikası açıkça emperialist bir dış politika olmuştu; zira bunlar Almanyanın bundan böyle Versailles Anlaşması hükümlerini saymamayı kendi dış politikasının esası olarak kabul ettiğini gösteren ilk belirtilerdi. Almanya, Versailles ile kurulan Avrupa *satus quo*'sına uymak yerine, kararlı olarak, bu *status quo*'yu devirmeyi seçmiş oluyordu dış politikasında.

ZAYIF VE GÜÇSÜZ OLMA

Emperialist dış politikaların ortaya çıkışını teşvik eden bir başka durum zayıf ve güçsüz devletlerin varlığı veya doldurulabilecek boş «mekân» bulunması yüzünden kuvvetli devletlerin bu olağanları elde etme arzusuna kapılmalardır. Kolonici emperializmin ortaya çıkışı bu durumun sonucudur. Amerika'daki on üç devletlik federasyondan kit'asal bir devletin olmasını da gene bu durum sağlamıştır. Hitler emperializmi kadar Napolyon emperializmi de bu durumun bir neticesi olmuştur. Hitler'in, özellikle, 1940'lardaki «blitz-krieg» döneminin ürünüdür. İkinci Dünya Savaşının bitiş döneminde ve ardından gelen onyıllık sürede, kuvvetli devletlerle zayıf devletler arasındaki ilişkilerin sonucu olan emperializme Sovyetler ile Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler örnek gösterilebilir. Emperializm için cezbedici olma özelliği yüzünden kuvvet boşluklarının (power vacuum) varlığı, Afrika ve Asya uluslararası çögünün «bekâsı» için potansiyel bir tehlîke arzetmektedir. Bu ülkeler en önemli güç öğeleri yönünden güçsüz ve yetersiz durumdadırlar.

Emperializmin Üç Amacı

Emperializm nasıl üç tipik durumun sonucu olarak ortaya çıkıysa, yöneldiği tipik hedefler de üç tanedir. Emperializm tüm olarak siyaseten örgütlenmiş dünya egemenliğini ele geçirmek; yani, bir dünya imparatorluğu kurmayı hedef alabilir. Emperializm, bazan kit'asal bir imparatorluk, ve kit'asal bir hegemonya kurmak isteyebilir. Bazan da, sıkı sıkıya bir bölgeye kuvvetini yoğunlaştırarak toplayabilir. Bütün bunların anlamı, emperialist siyasetin birçok biçimleri olacağı; bunun, hedef alınan «kurbanın» direnç kuvetine, veya bir kit'anın coğrafi sınırları gibi coğrafi kısıtlamalara, veya emperialist devletin kendi kendine amaçlarını kısıtlamasına bağlı bulunduğuudur.

DÜNYA İMPARATORLUĞU

Sınırlanılamaz emperializme tarihten verilecek en seçkin örnekler Büyük İskenderin, Romanın, yedinci ve sekizinci yüzyılda Arapların, I. Napolyon'un, ve Hitler'in genişleme siyasetleridir. Bu siyasetlerin genel özelliği hiçbir rasyonel sınır bilmez şekilde genişleme tutkusunda olmaları, başarı kazandıkça aynı yolda devam etmeleri, daha üstün bir kuvvet tarafından durdurulmadıkça, bütün siyasal dünyayı ele geçirmek istemeleridir.¹⁶ Bu tutku, üzerinde egemenlik kurmanın söz konusu olabilecek bir yer veya toplum oldukça, durmak bilmeyen bir tutkudur. Herhangi bir yerde siyaseten örtülü bir toplumcuksa, bu bağımsız toplumcuğun örgütlenmiş bir toplumcuksa dahi olsa, bu bağımsız toplumcuğun bağımsız olması bile fetihcilerin kuvvet tutkuları için bir tehdit

(16) Hobbes bu sınırsız güç tutkusu konusunda klasik analizlerini *Leviathan*'da yapmıştır, Bölüm XI (Everyman's Library), s. 49. «Boylece, herşeyden önce, bütün insanlığın bitmek tükenmek bilmeyen ve sonsuz bir güç tutkusuna sahip olma eğilimini belirtiyorum. Bu, ancak ölümle biten bir tutkudur. Bunun nedeni, sadece insanların her zaman daha çok şey elde etmek, içinde bulunduğu andakinden fazlasını elde etmek istemesi, veya kararını bilmeyisi, ihmali davranışmasını değil; fakat daha fazlasını elde etmedikçe, içinde bulunduğu anda sahip oldukları, ve iyi yaşamını ve kuvvetini koruyamayıp ve sürdürmemeyiştir. Bu yüzendeki ki, en büyük güç ve kuvvette sahip olan Krallar bunu elde etmek amacıyla ülkelerinin içinde Kanunlarдан, veya dışarda Savaşlardan yararlanırlar ve bunu elde edince yeri arzular duymaya başlarlar; bazıları yeni fütihatla Ün, bazıları, râhat ve hissi zevkler arar; bazıları ise çeşitli sanatlardan zevk duyar, veya bunları içe yeteneği kazanır, veya diğer zihni yetenekler elde etmeye çalışır».

sayılacaktır. İlerde göreceğimiz gibi, bu tutkunun, ilimlilikla hiçbir ilgisi yoktur, ve fethedilebilir toplum gibi görünen zayıfları fethetme eğilimindedir. Geçmişin çoğu emperialist siyasetleri bu özelilikleri taşımışlardır. Bunun tek istisnasını, ilerde göreceğimiz pek çok nedenler yüzünden, Roma teşkil etmektedir.¹⁷

KIT'ASAL İMPARATORLUK

Coğrafi olarak belirlenme durumunda kalmış emperializmin en açık örnekleri Avrupa kit'asında başat durum kazanmak isteyen Avrupa devletlerinin siyasetleridir. Bu konuda ilk akla gelenler XIV Louis, III. Napolyon, ve II. Wilhelm'dir. 1850'lerde Kont Cavour yönetimindeki Sardunya (Piyemonte) Krallığı tüm İtalya yarımadasını egemenliği altına çalışmıştır. 1912 ve 1913 Balkan Savaşlarına katılan farklı devletler Balkanlar'da kendi hegemonyalarını kurmak istemiştir. Mussolini, Akdeniz'i bir İtalyan gölü yapmak arzusuna kapılmıştır. Bunlar ise, kit'asal bile olmayan daha dar sınırlı ve coğrafi yönden kısıtlanmış emperializm örnekleridir. Ondokuzuncu yüzyılda, tedrici olarak, Kuzey Amerika'nın daha iyi kısımları üzerinde Amerikan yönetiminin yayılmasını hedef alan Amerikan siyaseti de, tek başına olmasa bile başlica, kit'anın coğrafi sınırlamaları ile belirlenmiş bir siyasetti; zira gücü yetebilecek durumda bulunduğu hâlde Amerika ne Meksika'yı ve ne de Kanada'yı kendi yönetimi altına almaya çalışmamıştır. Bu örnek ise, kit'anın yerleşmiş bir bölümü ile kısıtlanmış bir kit'asal emperializmdir.

Aynı karışıklanmış (mixed) tipteki emperializm, bir bütün olarak Batı Yarımküresi konusunda izlenen Amerikan dış politikasının da özünü teşkil etmektedir. Amerikalı olmayan hiçbir devletin Batı Yarımküresine karışmaması şeklindeki *status quo*'nun devamını öngören, ve bu coğrafi bölge üzerinde koruyucu bir kalkan olmak isteyen Monroe Doktrine de bu kalkanın arkasında Birleşik Devletlerin başat durum kazanmasını sağlamayı amaç edinmiştir. Fakat bu coğrafi kısıtlamalar içindeki Amerikan siyaseti her zaman tek bir biçimde emperialist bir siyaset olmamıştır. Amerikanın bazı belli Orta ve Güney Amerika ülkelerine karşı izlediği siyaset tamamen emperialistçe olduğu hâlde, Arjantin ve Brezilya gibi ülkelerle olan ilişkilerde, Amerika'nın bilinci siyasetinden çok,

(17) Böl. 29, «Dünya Fütühatı» ara bölümü.

bir çeşit doğal sürecin sonunda ortaya çıkan bulunan A.B.D. üstünlüğünü devam ettirmekten ibaret bir dış siyaset izlenmiştir. Birleşik Devletler, bu ülkeler üzerinde fiili bir hegemonya kuracak gücü olduğu hâlde, bunu tercih etmemiştir. Bu örnekte de coğrafi olarak kısıtlanmış bir siyaset çerçevesi içinde işleyen yerleşmiş bir emperializm ile karşılaşmaktayız.

YEREL ÜSTÜNLÜK

Yerleşmiş emperializmin prototipi onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılların monarşilerin siyasetleridir. Onsekizinci yüzyılda, Büyük Frederick, XV. Louis, Maria Theresa, Büyük Petro, ve II. Katerina bu tür siyasetin harekete geçirici güçleri olmuşlardır. Ondokuzuncu yüzyılda ise, *status quo*'yu alt-üst etmek ve kendince-seçtiği sınırlar içinde kendi siyasal üstünlüğünü kurmak isteyen bu emperialist siyasetin «üstadi» Bismarck olmuştur. Bu tür yerleşmiş emperialist siyaset, kit'asal emperializm, ve sınır-bilmez emperializm arasındaki farklılık açığa çıkmaktadır. Bismarck Orta Avrupa'da Almanya'nın üstünlük kurmasını amaçlamış; II. Wilhelm, bütün Avrupa'da; Hitler ise bütün dünyada Alman üstünlüğünü kurmak amacını gütmüşlerdir. Rus emperializminin Finlandiya, Doğu Avrupa, Balkanlar, Boğazlar, ve Iran'ın kontrolü gibi geleneksel amaçları da yerleşmiş emperializm doğasındadır.

Bu tür emperializmin sınırları, coğrafi nedenlerle sınırlanmış emperializm türünün tersine, doğa'nın objektif gerçeklerinden ileri gelmez; sınırlanışı, teknik yönden güç olması, veya daha da genişlemenin akılsızca olmasından değildir. Nedeni, birçok alternatifler arasında serbestçe yapılan bir seçimlemedir. Bu seçimlemeye göre ya bir *status quo* siyaseti, ya bir kit'asal emperializm siyaseti, ya da bir yerleşmiş emperializm siyaseti yeğlenmiş olur. Onsekizinci yüzyılda çoğulukla üçüncü alternatif tercih edilmiş; o gürkî devletler topluluğu, yaklaşık olarak birbirine eşit devletler içinden herhangi birisinin kit'asal emperializm siyaseti izlemesine elvermemiştir. XIV. Louis'in teşebbüsü ise bunun ne kadar tehlikeli ve zararlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca, onsekizinci yüzyıl emperializmi, kitlelerdeki, modern milliyetçilik hislerinden değil monarşik iktidar ve şan düşüncelerinden ortaya çıkmıştır. Avrupa uygurlığı ve monarşi geleneği içinde işlerlik kazanmış bulunan bu düşünceler uluslararası arenadaki aktörler üzerinde, din-

sel veya ulusal fütuhat hareketlerinde, haliyle söz konusu olmayan moral bir kısıtlamaya yol açmıştır.

Ondokuzuncu yüzyıldaki yerelleşmiş emperyalizme hayat ve ren tercih unsuru Bismarck'in dış siyasetinde açıkça görülmektedir. Bismarck, ilk olarak Almanya'da hegemonya kurmak konusunda kendi politikasına karşı çıkan Prusyalı tutucuların direncini kırmak zorunda kalmıştır. Zaferle biten savaşlar Bismarck'in dış siyasetini gerçekleştirilebilir bir siyaset yaptıktan sonra, bu dış siyasetin, Prusyanın ve sonra da Almanyanın hegemonyası konusunda Bismarck tarafından çizilen sınırların açılmasını isteyenlere karşı savunulması gerekmıştır. Bismarck'in 1890 yılında II. Wilhelm tarafından görevden alınması yerelleşmiş emperyalizmin sonunu, Almanyanın, kendi dış siyasetine temel ilke olarak kit'asal emperyalizmi kabul ettiğini işaret etmiştir.

Emperyalizmin Üç Yöntemi

Emperyalizmin ortaya çıkışını sağlayan durumlara bağlı olarak nasıl üç tip emperyalizm varsa, ve bu üç tip emperyalizm kendi amaçlarına göre üç ayrı emperyalizm türünü meydana getiriyorsa, emperyalist siyasetlerin kullandıkları yöntemler de farklıdır ve yöntemleri yönünden emperyalizm üç türre ayrılabilir. Buna göre, askeri, ekonomik, ve kültürel diye üç tür emperyalizmden söz edebiliriz. Çok yaygın, fakat yanlış olan bir anlayış yüzünden bu üç ayrı yöntem emperyalizm amaçları ile karıştırılmaktır; örneğin, ekonomik emperyalizmin tek ve birincik amacının diğer ulusları istismar etmek olduğu sanılmaktadır. Bu yanlış anlayışın başlıca nedeni emperyalizmlarındaki ekonomik kuramlar olduğu kadar uluslararası ilişkiler, yukarıda sözü edilen, kuvvet öğesinin ihmal edilmesidir.¹⁸ Gerçekten, askeri emperyalizmin istediği, askeri yönünden fetih, ekonomik emperyalizmin istediği, diğer ulusların istismarı; kültürel emperyalizmin istediği ise, bir kültürün yerini bir başkaiculture bırakmasıdır. Ama asıl önemli olan, hepsinin de aynı emperyalist hedefe ulaşmak için kullanılan araçlar olduğunu. Bu hedef ise, her zaman için, *status quo*'nun yıkılması; yani, emperyalist ulus ile kurbanı durumundaki ulus arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmasıdır. Hiç değişmeyen bu hedefe ulaşmak için askeri, ekonomik, ve kültürel yöntemler ve yollar tek tek, veya birlikte kullanılırlar. Şimdi bu yöntem ve araçları ele alacağız.

(18) Bknz. s. 30

ASKERİ EMPERYALİZM

En eski, en açık, ve en zalim emperyalizm biçimini askeri futuhattır. Tarihin her devrindeki büyük fatihleri aynı zamanda da büyük emperyalistler saymak gereklidir. Emperyalist ulusun görüş açısından, bu yöntemin üstün yanı, savaşın sonunda, fütuhatla kurulacak olan yeni güç ilişkilerinin kural olarak ancak bir başka savaşla; savaşın yakıp-yıkıldığı ulusun girişiceği bir savaşla değişimle olmalıdır. I. Napolyon Avrupa'da ve dünya'da Fransız hegemonyasını kurmak için sadece Fransız Devriminin fikirlerine güvenebilir; yani, askeri emperyalizm yerine kültürel emperyalizmi tercih edebilirdi. Fakat askeri fetihlere kalkışır ve başaracak olunca, emperyalist amaçlarına çok daha çabuk erişebilecek, ayrıca, savaşın zafer kazanan tarafa verdiği en yüksek kişisel tatmin elde etmiş olacaktır. Fakat sadece bu sözlerin doğru çıkması için gerekli şart bile bir emperyalizm yöntemi olarak askeri fetihlerin çok büyük bir «kamburu» olduğunu hatırlatmaktadır: savaşlar bir kumardır; kazanılması kadar, kaybedilmesi de olağandır. Emperyalist amaçlar için bir savaşlara giren bir ulus, Roma gibi, bu savaşları kazanabilir ve bir imparatorluk kurabilir. Veya, bir imparatorluk kazanır, fakat daha da büyük bir imparatorluk kurmak isterken, I. Napolyon gibi, elindekini de kaybedebilir. Veya Nasional Sosyalist Almanya ile Militarist Japonyanın örneğindeki gibi, önce kazanabilir, sonra kaybeder ve diğer devletlerin emperyalizminin kurbanı durumuna düşebilir. Askeri emperyalizm kumarında en tehlikelisidir.

EKONOMİK EMPERYALİZM

Ekonomik emperyalizm daha az zora dayanır ve askeri emperyalizmden daha az etkindir. Kuvvet kazanmak konusunda rasyonel bir yöntem olan bu emperyalizm modern zamanların bir sonunu, mercantilist ve kapitalist genişleme çağının zorunlu bir sonucudur. En önemli modern örneği «dolar emperyalizmi» denilen türüdür. Ingiliz emperyalizmi ve Fransız emperyalizmi tarihinde de ekonomik emperyalizmin rolü büyük olmuştur. Onsekizinci yüzyıldan itibaren, Portekiz üzerindeki Ingiliz nüfuzu ekonomik kontrol ile desteklenmiştir. Araplar üzerindeki Ingiliz nüfuzu ise, hiç de yanlış bir terimi olmayan «petrol emperyalizmi» sayesinde oluşmuştur. Birinci ve ikinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde Ro-

manya gibi ülkelerdeki Fransız nüfusu büyük ölçüde ekonomik faktörlere dayanmıştır.

Ekonominin emperyalizm dediğimiz siyasetlerin ortak özelliği, bir yandan, emperyalist ulus ile diğerleri arasındaki güç ilişkilerini değiştirmek, bir yandan da, bunu ülke fethederek değil fakat ekonomik kontrol ile yapmak istemeleridir. Bir ulus, diğer uluslar üzerinde üstünlük kurmak için ülkeler üzerinde kontrol tesis etmiş bulunanlar [yerli yönetici sınıf]¹⁹ nüfuz tesis ederek aynı amacına ermek ister. [Örneğin, Orta Amerika devletleri hepsi de egemen devletlerdir; egemen devletlerin (bayrak, sınır, para, vs. gibi) egemen olduğunu gösteren neleri varsa bunların da vardır. Fakat bu devletlerin ekonomik hayatları hemen nerdeyse bütünüyle Amerika'ya yaptıkları ihracaata dayandığı için, bu ulusların hiçbir tek bir gün olsun, iç politikada veya dış politikada, Amerika'nın istemediği bir siyaset izleyemezler.]

Kaba kuvvetle dayanmayan, dolaylı fakat diğer ulusların üzerinde nüfuz ve hâkimiyet (domination) kurmak ve bunu devam ettirmekte epey etkin bir yöntem olan ekonomik emperyalizmin mahiyeti, özellikle, aynı ülke üzerinde ekonomik yollarla nüfuz ve hâkimiyet kurmak isteyen iki emperyalist ülkenin rekabeti sırasında apaçık ortaya çıkar. Iran'ın kontrolü konusunda bir yüzyıldan beri İngiltere ile Rusya arasında devam eden ve uzunca bir zaman askeri yollardan da yararlanılmış bulunan rekabet bu konuda bir örnektir. Profesör P.E. Roberts, ozamanlar *Persia* denen Iran'daki Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki bu durum şöyle anlatmaktadır :

Iki Devletin nüfuzları çok farklı olmakla beraber, Rusya kuzeyinden, Büyük Britanya ise güneyinden (Iran) üzerinde tazyikte bulunuyordu. Büyük Britanya güney Persiyanın bütün dış ticaretini elinde tutuyor, ve doğudaki Aden'den Baluchistan'a kadarki Asya kıyılarda kontrol tesis etmek istiyordu... Büyük Britanya hiçbir zaman toprak işgal etmeye kalkışmamış, toprak elde etmemiştir.... Volga üzerindeki ulaşımın gelişmesi ve Transkafkasyal demiryolunun inşası ise Rusyanın Kuzey Iran ile ticaret yapmasını sağlamıştı. Fakat Rusyanın ticari silahları teknik ve yasaklamaktan ibaretti. Per-

(*) Koşeli parantez içindekiler çevirenindir. (ç.n.)

siya toprakları üzerinde demiryolu yapmak Rusya tarafından yasaklanmıştır. Rusya, ülkenin İslahına yarayacak birçok tedbirlere karşı koymuştur.²⁰

Iran'ın Rusya tarafından tam olarak yutulmasını önleyen, bugünkü Birleşik Devletlerini gibi, ozamanki «Büyük Britanyanın ticari ve siyasal rekabeti» olmuştur.

Büyük Britanya ile Rusya arasındaki ekonomik ve siyasal rekabet döneminde Iran dış siyaseti, ve hatta iç siyaseti dahi, rakip devletlerin Iran üzerindeki ekonomik ve bazan de askeri baskılırlara göre değişik biçimlere girmiştir. Ingilterenin Iran'a sağlayamadığı ekonomik bir çıkar Rusya tarafından sağlanınca, veya Rusya bu konuda söz verince, veya Rusya ozamana kadar Iran'a sağlamakta olduğu ekonomik avantajları keseceğini söyleyince Rusya'nın bunların aksi olunca da İngiltere'nin Iran üzerindeki nüfuzu artardı. Rusya, Iran'dan zaman zaman toprak ilhak etmekten çekinmemiştir; İngiltere ise hiçbir zaman böyle bir şey yapmadır. Fakat İngiltere olsun Rusya olsun, Hindistan yolunu ve petrol kaynaklarını kontrolü altında tutan Iran devletini kendi kontrollerine almaya çalışmışlardır.

KÜLTÜREL EMPERYALİZM²¹

Kültürel emperyalizm en yumuşak başlı emperyalizm türüdür, ama tek başına da olsa başarı kazanmakta emperyalist siyasetlerin en başarılı olanıdır. Kültürel emperyalizmin amacı ülkeyi işgal etmek, toprak fethetmek, veya hatta ekonomik hayatı kontrol altına almak bile değil, fakat iki ulus arasındaki güç ilişkilerini değiştirmeye aracı olarak, ulusun düşüncelerini ve aklını fethetmek, kontrol altına almaktır. Eğer A devleti kendi kültürünü, ve asıl önemlisini, kendi siyasal ideolojisini —bütün somut emperyalist hedefleriyle

(19) *Cambridge Modern History* (New York: The Macmillan Company, 1910), C. XII, s. 491

(20) Bu başlıkta tanımlanan emperyalizme, sık sık, ideolojik emperyalizmde denilmektedir. «İdeolojik» terimi, özellikle, siyasal felsefenin içindekiler için kullanılmaktadır. Fakat iki nedenle, «kültürel» teriminin kullanılması daha uygun görülmektedir. Birincisi, «kültürel» teriminin, emperyalist amaçlara hizmet edecek olan, siyasal veya siyasal olmayan her türlü entellektuel etkileri ifade edebilmesidir. Diğer ise, Bölüm 7'de göreceğimiz gibi, «ideolojik» teriminin belirli ve özel sosyojik bir kullanımının bulunması, ve aynı terimin burada bir de genel anlamıyla kullanılmasının karışıklık yaratacak olmasına.

birlikte— B devletinin iç ve dış siyasetini kararlaşturma durumunda bulunan insanlara benimsetmiş; B devletini yönetenlerin düşünce ve kafalarını fethetmişse, askeri fütuhatla veya ekonomik yollarla ülke üzerinde denetim kurmak isteyenlerin hepsinden çok daha istikrarlı ve çok daha tam bir üstünlük ve zafer elde etmiş olur. Bu tür emperyalizm yolunu seçen A devletinin amacına ulaşmak için askeri kuvvet kullanma tehdidine bulunmaya, askeri kuvvet kullanmaya veya ekonomik baskıda bulunmaya ihtiyacı yoktur; A devletini bu amacına ulaşacak olan, daha üst durumdaki kültürün ikna ediciliği ve A devletinin siyasal felsefesinin daha cazip olması, ve bu yolla, B devletinin kendi iradesiyle A devletinin irade sine râm olmasıdır.

Bununla birlikte, buraya kadar söylediklerimiz varşayımsal bir durumdur. Genellikle, kültürel emperyalizm diğer emperyalizm yöntemlerinin kullanılmasını gereksiz kılacak kadar başarılı olamaz. Modern çağımızda kültürel emperyalizmin oynadığı tipik rol diğer emperyalizm yöntemlerine yardımcı olmaktadır. Kültürel emperyalizm düşmanı gevşetir, askeri işgâller için veya ekonomik hâkimiyet için daha rahat ve ıysal bir ortam hazırlar. Bunun en tipik örneği beşinci kol, ve en başarılı iki örneğinden biri İkinci Dünya Savaşının başlamasından önceki Avrupa ülkelerindeki Nasional Sosyalist beşinci kolların faaliyetleridir. En büyük başarı ise, 1938 yılında Nasional-Sosyalist taraftarı bir hükümetin Almanları ülkeyi işgale dâvet ettiği Avusturya'da sağlanmıştır. Fransa'da da oldukça büyük başarı sağlanmış; ve hükümettekilerden ve hükümet dışındaki pek çok seçkin ve nüfuzlu Fransız yurttaşına Naziçilik ve onun uluslararası hedefleri benimsetilmiştir. Askeri fetihlerle iş bitirilmeden önce, bu ülkelerin, kültürel emperyalizm ile yarı yarıya zaten fethedilmiş oldukları söylmek fazla bir mübâalağa olmaya gerektir. İngiltere, İkinci Dünya Savaşında, ülkesindeki tanınmış Nasional Sosyalistleri ve sempatizanlarını entere etmekte, Alman emperyalizmine hedef teşkil edecek olan ülkelerde (Nasional Sosyalistlere hizmet edecek) kültürel emperyalizm tehlikesine zamanında işaret etmiştir.

Zamanımızda kültürel emperyalizmin en önemli örneği, Nasional Sosyalistlerin beşinci kolundan önce ve sonra da var olan Komünist Enternasyonaldır. Komünist Enternasyonal bir zamanlar bütün ülkelerdeki Komünist partileri yönetmiş, ve millî çapta Komünist partilerin Sovyetler Birliğinin dış siyasetine uygun

siyaset izlemelerini sağlamıştır. Bu partiler kendi ülkelerindeki nüfuzlarını arttırdıkça Sovyetler Birliğinin bu uluslararası üzerindeki nüfuzu da artmış, Komünist partilerin kendi ülkelerinde hükümete geldikleri yerlerde ise, Komünist partileri kontrol eden Sovyetler Birliği bu uluslararası hükümetlerini de kontrol altına almıştır.

Sovyetler Birliğinin Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde kendi kontrolünü kurmakta kullandığı teknik kültürel emperyalizm ile diğer türden emperyalist işgal biçimleri arasındaki organik bağlanlığını gösteren klâsik bir örnektir. Bu ülkelerde, Moskova'dan yönetilen Komünist partiler vasıtıyla Komünizmin gelişmesi Rusyanın hâkimiyetini sağlayacak olan araçlardan ibaretti, ve aynı amaca hizmet etmek üzere kullanılan diğer yollarla da koordine edilmiştir. Rusya'nın Doğu Avrupa üzerindeki nüfuz ve hâkimiyet kurmasının temelinde askeri işgâller bulunuyordu. Buna destek olan ve bu Rus nüfuzunun tutunmasını sağlayan ise, Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik hayatlarının üzerindeki Sovyet nüfuzu, ve Doğu Avrupa'nın ekonomik yönden Sovyetlere bağımlı olmasıydı. Ve en son, Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa uluslararası, kendi ulusal dinlerine, ve partilerine karşı gösterdikleri geleneksel sadakâtları yerine Komünizme, ve netice olarak, Sovyetler Birliğine sadakât göstermeyeğini sağlamış; bu uluslararası Rusya'nın siyaseti için gönüllü araç olmayı kabul etmelerine çalışmıştır.

Totaliter devletlerin kültürel emperyalizmi disiplinli ve oldukça iyi örgütlenmiştir, zira, totaliter karakterleri nedeniyle bu devletler kendi yurttashalarının düşünce ve eylemleri üzerinde olsun, sempatizanlarının düşünce ve eylemleri üzerinde olsun sıkı bir kontrol ve güdüm tesis edecek durumdadırlar. Hernekadar, kültürel emperyalizm tekniği totaliter devletlerce geliştirilmiş ve beşinci kolun emrinde etkin bir siyaset silâh haline sokulmuşsa da, kültürel sempatizanının ve siyasal yakınlık duygularının emperyalizm tarafından silâh olarak kullanılması emperyalizmin kendisi kadar eskidir. Eski Grec dünyasının ve Rönesans İtalyasının tarihi, askeri fetihlerden çok, düşman toplumlardaki siyasal sempatizanlar aracılıyla uygulanmış emperyalist siyaset örnekleriyle doludur. Modern zamanlarda da, devletlerin desteği içinde veya devletlerin özdeş kuruluşları olarak teşkil edilmiş bulunan dinsel örgütler kültürel karakterdeki emperyalist siyasetlerde önemli roller oynamışlardır. Bunun en tiptik örneği, Rus devletinin ve Ortodoks Kilisesinin başı olan Çarlık örneği, Rus devletinin ve Ortodoks Kilisesinin başı olan Çarlık Rusyasıdır. Çarın dinsel pozisyonundan yönetimindeki Çarlık Rusyasıdır.

yabancı ülkelerde yaşayan Ortodokslar üzerinde Rusya'nın nüfuz ve otoritesini yarmak için yararlanılmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda, Balkanlarda Türkiye'nin yerine hâkim devlet durumuna gelen Rusya bunu, büyük ölçüde, Ortodoks Kilisesini Rus dış siyasetinin bir silâhi olarak kullanan kültürel emperyalizmi sayesinde gerçekleştirmiştir.

Laik alanda ise, Fransa'nın *La mission civilisatrice** [inancı] Fransız emperyalizmi için kuvvetli bir silâh olmuştur. Fransız kültürünün cezbedici yanları, Birinci Dünya Savaşından önceki yıllara kadar doğu Akdeniz ülkelerinde, çok hesaplı bir şekilde Fransız emperyalizminin hizmetinde kullanılmıştır. Birinci ve ikinci Dünya Savaşlarında dünya kamu oyunun Fransanın yanında yer olması ve bütün dunyanın Fransa'ya sempati göstermesi de bu kültürel emperyalizm sayesinde olmuş; heriki savaştan sonra bu kültürel emperyalizm Fransız askeri emperyalizminin kuvvetlenmesini sağlamıştır. Kültürel emperyalizm dağlısan bir şekilde ulusal kültürü yabancı topluma aşırı; totalitaryan emperyalizmden çok daha az mekanik, çok daha az disiplinli olmakla beraber, totalitaryan emperyalizminden daha az etkin olması gerekmek. Totalitaryan olan siyasal felsefe alanında yakınlık gösterenleri kullandığı hâlde, kültürel emperyalizm yabancı ülkedeki entellektüel alanda nüfuzlu kimseleri hedef alır; bu kimseleri kendi kültürünün cazip tarafları ile etkiler ve onları kendi siyasal amaç ve yöntemlerine kazanmaya çalışır.

Az önce, kültürel emperyalizmin, genellikle, askeri ve ekonomik emperyalizme destek görevi gördüğünü belirtmiştim. Aynı şekilde, ekonomik emperyalizm de bazan tek başına kullanılmakla beraber, çoğu defa askeri emperyalizmi destekleyecek şekilde kullanılır. Diğer yandan, askeri emperyalizm başka tür emperyalizmlere muhtaç olmaksızın bir ülkeyi seth etmeye muktedir ise de, askeri güç dışında dayanağı olmayan hiçbir hâkimiyet uzun süre devam edemez. Bu nedenle, fütuhat işine girenler, sadece, ekonomik ve kültürel sızmalarla desteklenmiş askeri bir işgâle de güvenmezler. İmparatorluk kuranlar sadece askeri temeller üzerine değil, fakat herşeyden önce, işgal edilen ülke halkın yaşantısının ve kafalarının, düşüncelerinin kontrolüne dayanmak zorundadırlar. Bu

(*) «Uygarlaştırma görevi» (ç. n.)

Napolyon ve Hitler'e kadar bütün büyük emperyalistler işin bu kısmını başaramamışlardır. Fethetmeyi biceremeyen bu gibi emperyalistler kendi imparatorluklarının temellerini de kendi elleri ile yıkmışlardır. Napolyon'a karşı peşpeşe kurulan koalisyonlar, bütün bir ondokuzuncu yüzyıl boyunca Polonyalıların Ruslara karşı devam eden isyânları, Hitler'e karşı yeraltı örgütlerinin yürütükleri direnç; hareketleri, ve İrlanda ile Hindistan'ın İngiliz yönetiminden kurtulmak için girişikleri mücadeleler modern çağımızda emperyalist yönetiminden pek azının çözümleyebildiği temel sorun için en iyi örneklerdir.

Ekonominik ve kültürel emperyalizm alanında devletlerin gösterdikleri faaliyetlerin genel olarak her devletin yürüttüğü dış politika faaliyetleri içindeki yeri ve orası 1950'lerden bu yana büyük ölçüde artmış bulunmaktadır. Bunun nedenlerinden biri, açık bir görünüm içinde uygulanan askeri emperyalizmin, geniş ölçülerle kullanılması hâlinde, kullanılanın da tahribiyle sonuçlanacak çekirdekSEL bir savaşa varma riski taşıdığı için, rasyonel bir dış politika aracı olmaktan çıkmış bulunmasıdır. Bu yüzden, emperyalist genişleme arzu ve ihtiyacındaki bir ulus, bu yönde kuvvetini yaygınlaştırmak için askeri yöntemler yerine ekonomik ve kültürel yöntemler kullanacaktır. Diğer yandan, eskinin sömürgeci imparatorluklarının dağılması, ve çoğu ayakta durmak ve varlığını sürdürmek için dahi dışardan yardım almaya muhtaç olan, sayice çok fakat her biri güçsüz, devletlerin ortaya çıkıştı yoluyla emperyalist uluslararası önüne, güç ve iktidar alanlarını ekonomik ve kültürel yollarla genişletmeye yeni olanaklar çıkmıştır. Çin, Sovyetler Birliği, ve Birleşik Devletler ekonomik ve kültürel kaynaklarını kullanarak birbirileriyle yarışmaktadır, ve bağlantısız ülkeler denen üçüncü-blok ülkelerini bu yollarla kendi saflarında tutmaya, veya hiç değilse, karşıt devletin kendi nüfuz alanını buralara kadar genişletmesini önlemeye çalışmaktadır. Bu tür emperyalizm politikası için söz konusu uluslararası gücüzlüğü bir fırsat yerine geçmekte, çekirdekSEL savaşın katlanılması olanaksız tehlikesi ise, aynı emperyalist politikayı rasyonel açıdan gereklî kılmaktadır.

Emperyalist Siyaseti Anlamak ve Karşı Çıkmak

Buraya kadar belirtmeye çalıştığımız hususlar, bir ulkenin dış politikasından sorumlu devlet görevlilerinin olduğu kadar uluslararası sorunlarda akıllıca bir kanaat edinmeye çalışan yurttaşların

da karşı karşıya bulunduğu en önemli ve temel sorunu işaret etmektedir. Bu sorun, bir ulusun karşısındaki diğer ulus tarafından izlenen dış politikanın karakterini anlama, ve buna bağlı olarak, söz konusu ülkenin dış politikasına karşı uygulanması gereken dış politikayı doğru tesbit edebilmek sorunudur. Karşındaki ulusun dış politikası emperialist bir dış politika mı, değil mi? Diğer bir deyişle, bu dış politikasıyla mevcut kuvvetler dağılmını devirmek mi istiyor, yoksa mevcut *status quo* olan cevap uluslararası kaderini ve geleceğini belirleyecek önemdedir; cevap yanlışsa sonu ölüm veya yıkımdır, çünkü bu cevabin sonucuyla belirlenen dış politikanın başarı kazanıp kazanamaması da bu cevabin doğru verilmiş bulunmasına bağlıdır. Emperialist düşüncelerle çizilmiş bir dış politika ya *status quo*'cu bir anlayış ile çizilmiş bir dış politika ile karşı çıkmak ne kadar boş ve «vahim» bir tutumsa, *status quo*'cu düşüncelerle çizilmiş bir dış politikayı, bu dış politikayı emperialist bir dış politika sayarak çizilmiş bir dış politikaya karşılamaya kalkışmak da aynı derecede, veya biraz daha az tehlikeli bir tutumdur. Birinci tür hatâ için verilebilecek örnek 1930'ların sonrasında Almanya'ya karşı gösterilen yumuşaklıktır. İkinci tür hatâ için ise, Birinci Dünya Savaşının çıkışından önceki dönemde Avrupalı büyük devletlerin dış politikalarıdır. İkinci tür hatâ, bu devletlerin ilgili dönemdeki dış politikaları üzerinde büyük etkilerde bulunmuştur.

Izlenecek Siyaset Sorunu: Çevreleme, Yatıştırma, Korkutma

Emperializm siyasetleri ve *status quo* siyasetleri mahiyetleri itibarıyla nasıl birbirlerinden ayırysa, bunları karşılamak üzere çizilen siyasetler de birbirlerinden ayrırlar. *Status quo*'cu bir siyaseti karşılamaya yeten bir siyaset emperialist bir siyaseti karşılamakta yetersiz kalacaktır. Genel kuvvetler dağılımı çerçevesi içinde kalarak bazı tali düzeltmeler ve değişiklikler elde etmeye çalışan *status quo*'cu bir dış siyasete karşı ancak bir denge, alışıveriş, ve telîfçilik siyaseti: kısacası, mevcut genel kuvvetler dağılımı çerçevesi içinde maksimum çıkar ve minimum zararla işleyen tadir teknikleri kullanılabilir. Mevcut kuvvet dağılmını alt-üst etmeyi amaçlayan emperialist bir siyasete karşı ise ancak bir durdurma siyaseti kullanılabilir. Böylece, mevcut kuvvetler dağılmını nunde saldırılara, genişlemelere ve diğer eylemlere girişilmesi de

önenmiş olur. Çevreleme siyaseti, ya Büyük Çin Seddi ve Fransızların Maginot Hattı gibi gerçek, ya da 1945'de Batı dünyası ile Sovyetler arasında çizilen hayatı sınır hattı gibi bir «sed» dikmek amacını güder. Gerçekte ise düşman uluslararası şunları söylemeye yarar: «En çok bu çizgiye kadar...». Bu, gösterilen çizginin aşılmasıının kesin bir şekilde savaş anlamına geleceği yolunda bir uyarıdır.

Yatıştırma siyaseti ise, emperializm tehditlerini *status quo* siyasetine uygun yöntemlerle karşılamaya çalışan bir dış siyasetidir. Yatıştırma siyaseti, emperializmi, *status quo*'nun korunmasına elverişli bir siyasal ortamın siyaseti olan uzlaşma (telîfçilik) siyasetini ait olduğu bu ortamdan çıkarıp, emperializmin saldırıyla yüzüze bulunan bir ortama getirip, yabancı olduğu bir ortamda kullanmak istediği için hatâ işler. Yatıştırma siyasetinin, emperialist bir siyaseti *status quo*'cu bir siyaset saymakla büyük bir hatâ işlediği, bu bakımdan da yilgin ve degersiz bir telîfçilik siyaseti olduğu söylenebilir.

Burada belirtilemesi gereken önemli nokta, çağdaş anlayış açısından «yatıştırma» teriminin utanılacak bir şey (hacalet-opprobrium) gibi kullanımının, mantıken, yatıştırma ile emperializmin biribirine bağlılığı oldukları anlamına geldiğidir. Diğer bir ifadeyle, bu bağıntının bir yanında bir yatıştırma siyaseti varsa, bunun nedeni diğer yanda emperializm siyasetinin bulunduğuğunun farzedilmesidir. A Devletinin B Devletine karşı bir yatıştırma siyaseti izlediğini söylüyorsak, aynı zamanda B Devletinin de A Devletine karşı bir emperializm siyaseti izlediğini söylüyoruz demektir. Eğer bu ikinci hüküm yanlış ise, birincisi de anlamsız kalacaktır.

Yatıştırıcı taraf emperialist tarafın peşpeşe ileri sürdüğü taleplerini rasyonel olarak sınırlı hedeflere sahip talepler olarak görür ve bu taleplerin *status quo*'nun devamına aykırı düşmediğine, kendi içerikleri olan üstün nitelikler veya telîfçilik yoluyla bunların karşılanabileceğine inanır. Bu siyasetin hata işlemesinin nedeni, emperialist tarafın öne sürügü ardıllanmış taleplerin kendi sınırlarıyla kısıtlı ve belirli bunalımlardan ortaya çıkan (mevzii) talepler değil de, sonunda, mevcut *status quo*'yu devirmeyi hedef alan bir siyaset «zincirinin halkaları olduğunu göremeyiştir». Giderilmesi mümkün olmayan çatışmalar ihtiiva eden (antagonistic) siyasetlerin hukuki veya ahlâkî ilkelere dayanarak veya diplomatik müzakerelerle anlaşmalara vardırılması, gerçekten, *status quo*'nun taraflarca tanınmış bulunan sınırları içinde ve heriki tarafta işler-

lığı olan bir diploması için en büyük görevdir. Heriki taraf da mevcut kuvvetler dağılımını kabul ettikleri için, ilkelere göre veya teşrifci bir tutuma göre anlaşmazlıkların giderilmesine karşılıklı olarak katlanabilir; zira, varılan anlaşma ne olursa olsun, taraflar arasındaki temel kuvvet dağılımı bundan etkilenmeyecektir.

Fakat, taraflardan birinin veya herikisinin birden emperialist amaçlar güden siyaset izlemesi hâlinde; yani, mevcut kuvvetler dağılımında temel bir değişiklik amaçladıklarında durum farklı olacaktır. Bu durumda, söz konusu taleplerin hukuki veya ahlâki ilkelere göre, veya diplomatik müzakerelerle, bir çözüme ulaşılması, bu çözümün kuvvet dağılımı üzerindeki muhtemel etkilerini hesaba katmamış olmayı, emperialist ulusun lehinde olmak üzere kuvvet ilişkilerinde kısmî değişimlere yol açabilir. Zira (emperialist olan) ikinci taraf her zaman için telîfçilikten yararlanacak (telîfçilik işine gelecek) ve ileri süreceği talepleri için uygun zemini seçmeye dikkat edecek, böylece, telîfçiliği temel teşkil eden ilkelere de ikinci tarafında işine yaramış olacaktır. Emperialist uluslar telîfçilik ile yarıştırma arasındaki farkın mahiyetini bilmeyen karşıtları üzerinde kansız, ama önemli başarılar elde edebilirler.

Almanya'nın emperialist dış siyaseti 1935 yılında, Versailles Anlaşmasının (Almanya'nın) silâhsız tutulması konusundaki hükümlerini tanımadığını ilâniyla, diğer uluslararası Almanyayı silâhsızlandırmaya güçlerinin yetmeyeceğini göstermesi, ve Fransızlar ile Rusların hızla silâhlanmalarıyla birlikte başlamıştır. Almanya'nın bu hareketi, tek başına, ve nihai amacından ayrı olarak ele alındığında hukuki eşitlik ilkesi açısından haklı ve yerinde bir istege dayanıyordu. Kâğıt üzerinde kalan protestoların ve ittifakların dışında, imparatorluk kurmaya yönelik Almanya'nın karşısında elle tutulabilir tek tepki İngiltere'den gelmiş; yapılan İngiliz-Alman Anlaşması ile Almanya'nın deniz gücü İngiltere'nin deniz gücünün yuzde 35'i ile sınırlanmıştır. Rhineland'ın Almanya tarafından geri alınışı ve aynı 1936 yılında Almanya'nın su yollarını uluslararası kontrol altında bulunduran rejimin Almanya tarafından feshedilmesi, bu taleplerin gerçek amaçlarının görünüşte savunulan rasyonel çerçevelerinden farklı olduğuna dikkat edilmediği için, hukuki eşitlik ilkesi açısından destek bulmuşlardır. 1938 yılında Avusturya'nın Almanya tarafından ilhâk edilmesi de —Birinci Dünya Savaşında Müttefiklerin ilân ettikleri savaş sebeplerinden biri de buydu— uluslararası kendi geleceklerini kendilerinin kararlaştırmaları ilkesi açısından kolaylıkla savunulabilirdi.

1938 yılında sonraki aylarda Almanya, Çekoslovakya'nın Alman olan kısımlarını da talep etmiştir. Münih'te Almanya'nın bu taleplerini teminata kavuştururan bir çözüme varılmıştır. Münih görüşmelerinin bitiminden az önce Hitler, Çekoslovakya'nın Alman bölgülerinin Almanya'nın Avrupa'daki son toprak talebi olacağını açıkladığı zaman, Hitler bu ilhâkların başka hiçbir amaç taşımadığını ve kendi rasyonel sınırlarını aşmayacaklarını bizzat söylemiştir. Hitler, böylece, Alman dış siyasetinin Avrupa'daki *status quo* çerçevesini aşmayıcağı ve bu *status quo*'yu devirmeyi düşünmediği izlenimini vermek; Avrupa devletlerinin de Alman dış siyasetine bu anlayış ile bakmalarını sağlamak istemiştir. Batılı devletlerin bir *status quo* siyaseti olarak başlayan Alman dış siyasetinin, aslında, başlangıçtan beri dünya çapında olmasa da kâyasal bir emperialist dış politika olduğunu anlamaları için 1939 yılı Mart ayını; Almanya'nın tüm Çekoslovakya'yı ilhâk etmesini ve Polonya üzerinde talepler ileri sürmesini beklemek gerekmistiştir. 1939 Mart ayı İkinci Dünya Savaşının başlamasından önceki beşinci aydı.

Mart, 1939'da ise Avrupa'daki kuvvetler dağılımı Almanya lehinde değişmiş bulunuyordu. Hem öylesine değişmişti ki Almanya'nın daha fazla güçlenmesini kısa bir savaşı önlemek de güçleşmişti. Almanya Versailles Anlaşmasının kurduğu *status quo*'ya açıkça karşı koyacak güç ulaşmış, Versailles Anlaşması düzeninin Avrupa uluslararası herbirine verdiği prestij [kuvvetli tanınma] sırası öylesine alt üst olmuştu ki, ortada *status quo* diye kalanın da Avrupalı devletlerce sadece diplomatik yollardan korunması olanaksızlaşmıştı. Bu şartlar altında, Avrupa devletleri ya Almanya'ya boyun eğmek, ya da savaşa girmek zorunda kalmışlardı. Bu yüzündendir ki, 1938 yılının yarıştırma taraftarları ya Quisling gibi vatanlarını kendi elleriyle teslim etmişler, çünkü Almanya'ya karşı koymayan umutsuz bir iş olduğu görüşüne varmışlar; ya da, sonuç ne olursa olsun, hiç düşünmeden Almanya'ya karşı koymayan ahlâki bir görev olduğuna inanan «kahramanlar» hâline gelmişlerdi. Sonunda uğrattılar felâket ve bu felâket yüzünden devlet adamlarının almak zorunda kaldıkları trajik kararlar, aslında, karşılaşılan emperialist bir dış siyasete, bu siyaset sanki *status quo*-cu bir siyasetmiş gibi davranışla işlenen en başta hatâının ürünü olmuşlardır.

Durdurma siyaseti karşısındaki emperializm siyasetini kontrol altına aldıktan sonra; veya emperialist siyaset amacına erişikten

sonra; veya aynı emperyalist siyaset kendi kendini yıkıp yok ettiğinden ve, doğal mecrasına girdikten sonra, (uzlaşma ve telif bilmez bir direnç siyaseti olan) çevreleme siyasetinden (karşılıklı tavizlere dayanan) uzlaşma siyasetine geçilebilir. Emperyalizme karşı yarışırıcı bir tutum takınca kötü bir siyaset olan bu tür bir dış siyaset, emperyalist düşünce ve tutkularдан arınmış bir *status quo* siyasetine yardımcı olmak amacıyla izlenince başlı başına bir fazilet taşımaktadır. 14 Arahk, 1950'de Avam Kamarasındaki söylevinde Sir Winston Churchill de bu farklılığı işaret etmiştir:

Başbakanın, hiç bir zaman yarışırıcı bir tutum izlenmeyeceğini açıklaması hemen nerdeyse herkesin bu (siyaseti) desteklemesini ister gibidir. Memleket için bu iyi bir sloganıdır. Bununla beraber (meselenin) Avam Kamarasında çok daha iyi bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Gerçekten murat ettiğimiz, bence, güçsüzlük ve korku nedenli bir yarışırıcılığın söz konusu olmayacağıdır. Yarışırıcı (siyaset) şartlara göre iyi de olabilir kötü de. Güçsüzlük nedenli yarışırıcılığın veya korku nedenli yarışırıcılığın ikisi de boş ve nafıledir. Kuvvetle dayanan bir yarışırıcılık ise yücedir, asildir ve dün-ya barışı için emin ve belki de tek yoldur.

Dış işlerinin yönetiminden sorumlu kimselerin kolaylıkla işleyebilecekleri en büyük hatâlardan biri de, az önce incelediğimiz hatâının tersini işlemektir. Bu durumda *status quo*'cu bir siyasete emperyalist bir siyasetmiş gibi karşılık verilir; örneğin, A Devleti B Devletine karşı silâhlanma, üsler, müttefik aramak gibi savunmayı bir siyaset izlemeye başlar. Bunun üzerine B Devleti de, A Devletinin emperyalist bir siyaset izlediği hükmüne vararak, karşı-tedbirler almaya başlar. Bu karşı-tedbirler A Devletinin baştaki yanlış anlaşımı daha da kuvvetlendirir, ardından B Devleti daha da sert bir siyaset izlemeye başlar, ve bu böylece devam eder. Sonunda, heriki devlet de ya biribirilerinin siyasetleri karşısındaki kendi siyasetlerinin yanlışlarını düzeltirler, ya da biribirilerine karşı duydukları kuşkular karşılık olarak artar, ve sonunda bir savaşa varılır. Böylece, başlangıçtaki ilk yanlışlık bir kısır döngü şeklinde girmiş olur. Bu durumda, herikisinin de amacı *status quo*'yu korumak olan iki veya daha çok ulus biribirilerinin niyetlerinden kuşkulanan ve karşılıkları uluslararası emperyalist emeller taşıdığını zannederlerse, bu konudaki ilk hatâlarını desteklemek ve haklı çıkarmak için,

diğer uluslararası hatâlarından yararlanırlar. İş bu duruma girdikten sonra da olayların nihai bir felâket halini alması ancak insanüstü gayretlerle mümkün olabilir.

1870 Fransa-Almanya Savaşı ile 1914'deki Birinci Dünya Savaşı arasındaki dönemin Avrupa diplomatik tarihi bu durumu açıkça göstermektedir. 1870 Savaşının zaferle bitiminden ve Alman İmparatorluğunun kurulmasından sonraki Alman dış siyaseti esas itibarıyla savunmacı bir siyasetti. Bu siyaset Almanya'nın Avrupa'da elde ettiği durumun muhafazası amacını güdüyor, ve Bismarck'in ünlü deyişiyle *cauchemar des coalitions** yaratılan, özellikle Fransa ile Rusya arasında kurulabilecek hasmâne bir ittifak ile, Almanya'nın bu durumuna karşı çıkışmasını önlemek istiyordu. Almanya, Avusturya, ve İtalya arasındaki Üçlü İttifak bu savunma siyasetinin aracı olarak kurulmuştur. Ayrıca, gene bu amaçla Rusya ile de Garanti Anlaşması yapılarak, Almanya ve Rusya'nın üçüncü bir devletle savaşması hâlinde biribirilerine karşı tarafsız kalmaları kararlaştırılmıştır.

1890'da Bismarck'in II. Wilhelm tarafından görevden uzaklaştırmasından sonra İmparator II. Wilhelm, Garanti Anlaşmasının devamı hâlinde Avusturya'nın Üçlü İttifaktan soğuyacağından çekinerek, Rusya ile yapılan bu anlaşmanın çökmesine engel olmama kararı almıştır. Rusya bunun üzerine (1891 ve 1894'de) Fransa ile ittifaka girmiştir. Bu ittifak savunmacı karakterdeydi ve Üçlü İttifakın niyetlerinden duyulan korkunun neticesi olduğu apaçık bir gerçekti. Sözleşmenin öngördüğü en büyük tedbir şuydu: Fransa, Almanya veya Almanya'nın destekleyeceği bir İtalya tarafından girişilecek bir saldırıyla uğrasa, Rusya Fransa'ya askeri yardım da bulunacaktı. Üçlü İttifakın seferberlik ilân etmesi hâlinde ise, Rusya ve Fransa da gecikmeksiz kendi ordularını seferber edeceklерdi.

Önce, düşmanca ittifak korkusu yüzünden Üçlü İttifak kurulmuştur. Ardından, Üçlü İttifakın çökeceği korkusu yüzünden Fransız-Rus İttifakı kurulmuştur. Bu savunma amaçlı iki ittifakın karşılıklı korkuları, ve II. Wilhelm'in emperyalist görünümü yanlışlıktır. Birinci Dünya Savaşına öngelen yirmi yıllık süre boyunca birçok diplomatik manevralara girişilmiştir. Bu manevralarla ya mevcut ittifakları yi-

(*) «İttifak kabusu» anlamında (ç. n.)

kacak şekilde yeni kombinasyonlara gidilmiş, ya da mevcut illifakları destekleyeceğin şekilde yeni devletlerle müttefik olunmaya çalışılmıştır. Sonunda, 1914 yılındaki genel savaş ise, heriki tarafın da, karşı tarafın önce harekete geçilmezse düşmanın tarafın aradaki kuvvet ilişkisini tam bir şekilde kendi lehine çevirebileceğinden korkması yüzünden patlak vermiştir. Biribirine amansızca düşman olan bu iki blokta bu korkuya özellikle Rusya ve Avusturya tutulmuşlardır. Karşı tarafın tasarlanan emperyalizminden duyulan korku önce bu farazi emperyalizme karşı yeni bir emperyalizme yol açmış, bu durum ise, giderek, ilk korkuları hâlklaştırmakla sonuçlanmıştır.

Karşılıklı olarak duyulan korkuların bozucu ve saptırıcı etkileri, çatışan dış politikaların bu politikaların gerçekten uydugu veya uymadığı dünya-çapında ideolojilerle²¹ yüklü olmaları hâlinde birkat daha artmaktadır. Nitekim komünist dünya devrimi ve dünyanın komünistleştirilmesi ideolojisi, Komünist-olmayan ülkelerde, bütün komünist ülkelerin dış politikalarının dünya-çapında bir emperyalizme hizmet ettiği korkusuna yol açmıştır. Bunun nticinde, Rusya veya Çin gibi komünist devletlerden herhangi birinin uluslararası politikanın satranç tahtasında giriştiği her hareket kendi muhtevası çerçevesi içinde değil emperyalist bir ideoloji çerçevesi içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Diğer yandan, komünist felsefesine göre de kapitalist devletler doğaları gereği savaştan yana ve «emperyalist» oldukları için, Batının hukuk ve düzen tutkusu ile saldırı ve sizmala karşı çıkma konusundaki kararlılığı, komünist uluslar tarafından, emperyalist politikaların ideolojik bir görünümü sayılmaktadır.

Heriki tarafın *realiteyi* mitolojik bir şekilde algılamaları yüzünden heriki taraf da diğer tarafın emperyalizmine sed çekme amacını güden dış politikalara yönelmektedir, biribirilerinin bu yola girmelerinden ise heriki taraf da kendi mitolojik algılamasını desetmektedir. Bu yüzden, günümüzün büyük devletleri tam bir kısır dörgü içine sürüklənmiş bulunmaktadır. Önce, korkuları yüzünden *realiteyi* bir ideoloji çerçevesinden algılamaya başlamakta, ve bu ideolojik bakış ilk korkularını beslemektedir. Daha sonra, kendilerini hayali tehlikelerden korumak için aldıkları tedbirler karşı tarafın korkusunu ve *realiteyi* yanlış al-

(21) Kavramın açıklanışı için, Bknz: Bölüm 7'nin başlangıcı.

lamasını hâlklaştırmaktadır. En son olarak ise, bu tedbirlere karşı karşı-tedbirlere alınmakta, bunlar da benzer hâlklaştırmalara yarılmaktadır, ve bu böylece devam etmektedir. Bu yolla, taraflardan birinin diğerinden korku duyması, karşı tarafında ötekiden korkmasına sebep olmaktadır. Biribirilerinden alabildiğine korkan ve karşılıklı korkularına gömülnüfus bulunan büyük devletler gene bu korkuları yüzünden silahlanma yarışına girdikleri hâlde, başlangıçtaki varsayımsal (farazi) emperyalizm kuşkularını siili bir dene me ile sınamaya hiçbir cesaret edememektedir. Başlangıçta, sadece, *realitenin* mitolojik bir şekilde algılanmasından ibaret olan korku, bugün kendi-kendini doğrulayan bir kehanet hâline gelmiş; tarafların duydukları karşılıklı korkular yüzünden ortaya çıkan bulunan dış siyasetler başlangıçtaki faraziyyeyi doğrulayan deliller yerine geçmiştir.²²

Tehhis Sorunu

Yatırıurma; yani emperyalizm ile, bu emperyalizmin kendisini emperyalizm saymayarak uzlaşmaya varmak, veya emperyalizmin gerçekte mevcut olmadığı yerde emperyalizm korkusuna kapılmak akıllı bir dış politikanın kaçınması gereken en önemli iki hatâ, iki yanlış tepki tarzıdır. Emperyalizm olduğu yerde tehis edebilen ve ne tip bir emperyalizm olduğunu tayin edebilen böyle akıllıca bir dış politika, herbiri çok büyük önem taşıyan ve yenilmesi zor adet güçlüğe karşı karşıyadır.

İlk ve en temel mahiyetteki güçlük, Lenin'in ölümünden 1930'ların ortalarındaki büyük temizlik hareketine kadar komünist doktrininin en önde gelen savunucu Buharin tarafından ortaya konulmuştur. Emperyalizmi ekonomik-olmayan açıdan anlatanlara karşı çıkan Buharin bu görüşünü söyle özetlemiştir: «Emperyalizm bir fütuhat siyasetidir. Fakat her fütuhat siyaseti emperyalizm degildir».²³ Bu söz gerçekten doğrudur, ve mevcut *status quo* çerçevesi içinde işlerlik taşıyan bir fütuhat siyaseti ile *status quo*'yu devri mek isteyen bir fütuhat siyaseti arasındaki farkı belirtmek için

(22) John H. Kautsky, «Myth, Self-fulfilling Prophecy, and Symbolic Reassurance in the East-West Conflict», *The Journal of Conflict Resolution*, C IX, No. 1, (Mart 1965), ss. 1 ve sonrası.

(23) N. I. Buharin, *Imperialism and World Economy* (New York: International Publishers, 1929), s. 114.

daha önce söylediklerimizi ifade etmektedir.²⁴ Fakat bu farkı somut bir durum içinde göstermek yenilmesi zor bir güçlük teşkil etmektedir. Hitler'in gerçek niyetinin ne olduğunu kim kesinlikle bileyebilirdi? 1935'den itibaren peşpeşe taleplerde bulunan Hitler bir imparatorluk kurmak yolunda olduğu hâlde, bu taleplerden herbiri *status quo* siyasetiyle kolayca karşılanabilir şeylerdi. Hitler'in attığı bu adımlar tek tek ele alındıklarında bulanık oldukları için, öğelerini meydana getirdikleri siyasetin gerçek karakterinin anlaşılmamasını önleyordu. O hâlde, ele aldığımız sorumuzu nasıl cevaplayabiliyoruz?

Bu konuda, her türlü kuşkuya açık ve sadece bir deneme mahiyetinde de olsa, yukarıda gösterdiğimiz üç tipik durumdan ikisinin emperyalizme yol açıcı olduğu ileri sürülebilir. Versailles Anlaşmasıyla kurulmuş bulunan *status quo*'yu devirme arzusu ilk günden itibaren Nasyonal Sosyalist programın en önemli yanını meydana getirmiştir. 1933 yılında ise bu program Alman devletinin resmi hükümet programı olmuştu. Soruna bu arzu açısından bakılmış olaydı, Alman hükümetinin buna gücü yetince, yani, Versailles Anlaşması ile tesis edilen *status quo*'yu savunan devletlerin bu *status quo*'yu koruyacak güçlerinin veya isteklerinin kalmadığı anda, Almanyanın, bu amacını elde edecek bir dış siyaset güdeceği tahmin edilebilirdi.

Bu ilk eldeki ve temel önemdeki güçlük, sadece, mevcut kuvvetler dağılımı çerçevesi içinde bazı küçük düzeltmeleri savunmakla işe başlayan bir dış politikanın başarı kazanmaya başlaması, veya tersine, hayal kırıklığı ile sonuçlanması üzerine karakter değişirmesi gerçeği yüzünden daha da yoğunlaşmaktadır. Diğer bir deyişle, mevcut kuvvet dağılımı çerçevesi içinde, başlangıçtaki hedeflere kolayca varılmış olması genişlemekte olan ulusun zayıf veya iradesiz bir düşmanla karşı karşıya olduğunu ve mevcut kuvvet ilişkilerinin büyük bir çaba veya riski gerektirmeden değiştirilebileğini sanmasına yol açabilir. Böylece, iştah yemek yemeye başladıkten sonra gelir, ve *status quo* çerçevesi içinde başarılı bir genişleme politikası çok kısa zamanda emperyalizm politikası hâline dönüşür. Aynı şey, *status quo* çerçevesi içinde izlenen başarısız bir genişleme politikası için de doğrudur. Mevcut kuvvet ilişkileri çerçevesi içinde elde edilmesi imkansız görünen sınırlı hedefleri yü-

(24) Bknz: s. 51-2

zünden hayal kırıklığı ve bunalma sürüklenen bir ulus, istediklerini elde edeceğinden emin olduğunda bu kuvvet ilişkilerini değiştirmenin şart olduğu hükmüne varabilir.

Bazan bir dış siyasetin sadece toprak talebi şeklinde kendini ifade etmesi halinde, toprak talebindeki amacın mahiyeti izlenmeye olan dış siyasetin de mahiyetini ortaya koyar. Toprak talebinin amacı belli bir bölgedeki kuvvet ilişkilerini değiştirecek önemi olan stratejik bir noktayı ele geçirmek olabilir. Fakat bu iş her zaman bu kadar kolay olmayabilir, ve sadece ekonomik ve kültürel amaçlar kullanan bir dış politikanın mahiyetini anlamak zorlaşabilir. Hele, toprakla ilgili amaçlarını açıkça tanımlayan ve askeri yöntemler kullanan dış politikaya oranla bu yöntemlerin, hizmet ettikleri dış politika açısından mahiyetlerini anlamak çok daha güçtür. Ekonomik ve kültürel genişleme genellikle belirli bir yere yönelmez; belirli bir yer göstermez. Kim olduğu, nerelerde yaşadığı açıkça anlaşılmayan pek çok insandır bunların hedefi. Ayrıca belirsiz sayıda ulus bir anda, ve belli bir yerde ekonomik ve kültürel genişleme çabalarına girişmiş olabilirler. Açıkça, emperyalist olmayan, ve kültürel veya ekonomik amaçlarının dışında hiçbir gizli emeli olmayan ekonomik veya kültürel genişlemenin yanı sıra, emperyalist amaçlara hizmet edenlerini diğerlerinden ayırmak gerçekten çok güçtür. Bu konuda da, ancak, emperyalist dış siyasetlere yardımcı durumlara örnek olarak belirttiğimiz tipik üç durumdan yararlanabiliyoruz.

İsviçre'nin uluslararası alanda izlediği ekonomik genişleme siyaseti hiçbir zaman emperyalist olmayıp, İngiltere'nin dış ticaret politikası ise bazı ülkelere karşı çeşitli zamanlarda emperyalistçe bir politika olmuştur. Bugün ise İngiltere sadece ekonomik amaçlarla hareket etmekte; yani Ada halkının ihtiyaçlarını sağlamaya çalışmaktadır. İngiltere'nin bugünkü amacı yabancı uluslar üzerinde siyasal nüfuz kurmak değil, lehte ticaret dengesi sayesinde ekonomik «bekâ» sorununa cevap bulmaktadır. İkinci Dünya Savaşıından beri İngiltere'nin ekonomik politikasının siyasal düşüncelere öncelik vermesi sadece Iran ve Mısır gibi belirli ülkelerde görülmüştür. Bu siyasal düşüncelerin bazıları emperyalist karakterdedir denebilir.

Latin Amerika üzerindeki İspanyol nüfuzu da genellikle emperyalist bir karakter taşıyamamıştır. İspanya'nın Birleşik Amerika'ya oranla askeri bakımdan zayıf olması yüzünden İspanya, La-

tin Amerika'daki kuvvet ilişkilerini değiştirmeyi düşünmemiştir. Fransa'nın birçok ülkeye kültürel misyonları sadece kültürel amaçlar taşımasıdır. Fakat bazı güç şartlarda ve bazı ülkelerde siyasal düşünceler bunların önüne geçmiştir. Bu örnekte de görüyor ki, ekonomik ve kültürel genişleme, siyasal durumda bir değişiklik olunca, karakterini değiştirebilmektedir.

«İyi niyet ihtiyatlığı» için gerek kalmadığında veya bir ülkenin dış ticaretine yabane bir ülkenin çok kuvvetli nüfuz elde etmesi halinde, sadece ekonomik bir amaç olarak izlenen ekonomik genişleme politikası kendiliğinden ve birdenbire siyasal güç kaynağı olur ve kuvvet mücadeleinde önemli bir silah hâline gelir. Fakat şartlar değişip, fırsat kalmayınca yabancı ulusun izlediği ekonomik siyaset de hemen nitelik değiştirir.

Bütün bu güçler giderildiği ve bir dış siyaset doğru bir şekilde emperialist olarak nitelendirildiği zaman, bu kere bir başka güç ortaya çıkar. Bu, tanınan emperializmin ne tür bir emperializm olduğunu tesbit güçlüğüdür. Başarılı bir yerel emperializm bu başarısından sonra kit'asal veya dünya çapında bir imparatorluk kuruncaya kadar peşpeşe toprak taleplerinde bulunmak tutkusuna kapılabilir. Bunun en çok rastlanan örneği, yerel üstünlüğünü korumak ve istikrara kavuşturmak isteyen uluslararası bazan daha geniş bölgelerde de üstünlük elde etmek ve nüfus tesis etmek istemeleridir. Bu durumda bir ulusun kendisini güvenlik içinde hissedilmesi için dünya imparatorluğuna kadar varması gerecir. Emperializmin kendi iç yapısında, saldırgan veya savunmaçı açıdan rasyonelleştirilmesi mümkün dinamik bir güç vardır. Bu dinamik güç yüzündendir ki, sınırlı bir bölgede başlayan emperializm kit'asal, ve sonra da dünyaya yönelik bir emperializm hâline dönmektedir. Philip'in ve İskender'in yönetimindeki Makedonya İmparatorluğu ile Napolion emperializmi bunun tipik örnekleridir. Diğer yandan, dünya çapında imparatorluk kurmak için yol çikan emperialist bir dış siyaset, kendisinden daha üstün bir güç ile karşı karşıya kalınca coğrafi olarak sınırlanmaya veya yerel emperializm olarak durumunu korumaya razı olabilir. Veya emperialist eğilimlerini bütün bütüne bir kenara bırakıbilir ve *status quo* siyasetine dönüştürbilir. Coğrafi yönden sınırlanmış emperializmden yere emperializme ve ordan da *status quo* siyasetine dönüştür emperialist eğilimler için onyedinci ve onsekizinci yüzyıl İsveç emperializmi örnek verilebilir.

Görülüyor ki, emperialist eğilimlerin değerlendirilmesi ve bunlara karşı çıkılacak siyasetlerin tesbit ve tayıni hiç de kolay değildir. Emperialist siyasetler olsun, bunlara karşı çıkmak için izlenecek politikalar olsun her zaman yeniden değerlendirilmek ve yeniden formüle edilmek durumundadır. Fakat dış politikaya biçim verenler belli bir emperialist genişleme kalibini veya bir başka tür dış politikayı daimi ve değişmez bir şey gibi ele almaktır, ve bunlar değişmiş olduğu zaman bile, bunlara karşı belli bir karşı-politika çizip, hep aynı politikayı izlemektedirler. Dünya çapında bir emperializme karşı koymak için izlenecek karşı-politikanın ancak yerel bir emperializmi karşılayabilecek bir dış politikadan farklı olması gereklidir. Yerel bir emperializm ile yüzyüze bulunan bir ulusun, bu emperializme dünya çapında bir emperializme karşı konulurken kullanılacak tedbirlerle karşı kovan bir ulus, kaçınılmaz tehlikeleri bizzat kendisi dâvet etmiş olacaktır. Karşındaki ulusun emperialist politikasındaki değişiklikleri zamanında ve hiç gecikmeden anlama ihtiyacı ise bir başka güç meydana getirmektedir; arasındaki dış politikasındaki değişimlere gecikmeden adapte olmak, izlenen dış politikayı arasındaki dış politikanın cevaplayacak şekilde değiştirmek de birçok yanlışlıklara sebeb olabilecek bir iştir.

Ve nihayet, tamamen kendine özgü bir keskinlikle ifade etmekte beraber, emperializm de hertürli dış politika için söz konusu olan bir soruna sahiptir. Bu sorun, bir dış politikanın ideolojik örtüsü altındaki gerçek doğasını ortaya koyma sorunudur. Uluslararası arenanın aktörleri izledikleri dış politikanın gerçek yüzünü çok ender olarak açıklarlar; emperializm siyaseti izleyenlerin ise izledikleri siyasetin emperialist bir siyaset olduğunu söyledikleri hemen hiçbir zaman görülmemiştir. Coğu defa, izlenen politikalardan gerçek karakteri ideolojik bir «şal» altında gizli tutulur, saklanır. Bunun nedeni ve ideolojik şal olarak gördükleri tipik görevler bu kitabın 7. Bölümünde ele alınacaktır. Bir dış politikanın görünümü ile gerçekteki özünü biribirinden ayırt etmenin ne kadar güç olduğunu bu tartışma sırasında göreceğiz.

GÜC MÜCADELESİ : PRESTİJ SIYASETİ

Prestij siyaseti modern siyasal literatürde gerçek hâliyle pek ender anlaşılan bir konudur. Prestij siyaseti, uluslararası arenadaki güç politikasının kendini ifade ettiği üçüncü türdür. Modern literatürün bu ihmali, başlıca, üç nedene dayanmaktadır. Prestij siyaseti teori ve pratik alanında, çoğu defa, gerçekten kullanılan veya kullanılma olağanı bir tehdit teşkil eden güç (force) şeklindeki kuvvet öğesinin maddi yanına önem verildiği ve hep bu kavram etrafında düşünüldüğü için¹ ihmäl edilmiş olmaktadır. Ayrıca, prestij siyasetinin diplomatik dünyada kullanılan aristokratik sosyal ilişki biçimlerini kendisi için başlıca araç sayması da belirtmelidir. Aristokratik dünya, törensel kuralları yüzünden, rübe ve meratip düşkünlüğü yüzünden boş bir dünyadır ve demokratik hayat tarzının tam bir karşısıdır. Güç politikasının aristokratik bir *atavism'*den (uzak atalarla çekme) ibaret olduğuna fazla inanmayanlar bile prestij siyasetini diplomatlar arasında oynanan zaman geçmiş, anlamsız, ve gülünç bir oyun sayarlar; ve uluslararası politika ile bir ilgisi olamayacağını söyleler.

Son olarak, prestij, kuvvet elde etmek ve bunu korumaya çabaşmanın tersine, kendi başına pek ender bir amaç teşkil etmektektir. Prestij siyaseti, çoğu kere, *status quo* veya *empirealizm* amaçlı siyasetlerin hedeflerine varmalarına yardım eden araçlardan biridir. Prestij siyasetinin ömensiz bulunmasının, ve sistematik inceleme gerektirmediği şeklinde düşüncelere varılmasının bir nedeni de budur.

Gerçekte ise, prestij siyaseti, bazan ne kadar aşırı ve saçma şekillerde kullanılmış olursa olsun, bireyler arasındaki ilişkilerde

(1) Bknz: s. 32-3.

prestij arzusu nasıl bir ilişki öğesi ise, uluslararası politikada da, prestij siyaseti uluslararası ilişkilerin öğelerinden birini teşkil eder. Burada da görüyoruz ki, iç politika ile uluslararası politika tek ve aynı toplumsal olgunun farklı iki tezahüründen başka bir şey değildir. Heriki alanda da, toplumsal ilişkileri belirleyen ve toplumsal kurumları yatan saklı fakat ortaya çıkmaya hazır bulunan dinamik kuvvet toplumsal tanınma ve bilinme arzusudur. Bireyler, kendilerini nasıl değerli görürlerse yakınlarının ve arkadaşlarının da kendilerini öyle değerli görmelerini isterler ve bu yönde çalışırlar, Bireyi, kendinin sahip olduğunu sandığı üstün niteliklere inandıran şeyler ise, diğer insanların o'nun iyiliğine, zeki ve akıllı kişiliğine, ve kuvvetine karşı gösterecekleri saygı, ve tanıkları bu niteliklerini karşılıksız bırakmayacak davranışlarında bulunmalarıdır. Birey, hakkı olduğuna inandığı kişisel güvenlik, zenginlik, ve kuvvet elde etme yönünde ilerlemek için üstün bir kişi olduğunun etrafında da bilinmesi gerektiğine dikkat eder. Gerçekten de, varlık ve güç uğruna giriştiğimiz mücadele de —ki, hayatın gerçek dokusunu bunlar teşkil etmektedir— başkalarının bizim haklarımızın ve çevremizin gözündeki görüntümüz (yani, prestijimiz) belki gerçekte olduğumuz şeyleden farklıdır. Ama toplumun üyesi olarak bize verilen, gerçek varlığımıza göre değil, gerçeğin saptırılmış ve bozulmuş bir şekli olması mümkün bu görüntüye göre olmaktadır.

Bu bakımdan, bir kişinin toplumdaki konumu hakkında başkalarının kendi kafalarında çizdikleri görüntünün, o kişinin toplumdaki fiili konumunu sadakatla yansıttığını kabul etmek gerekir. Prestij siyasetinin faaliyet alanı ve konusu da işte burada düğümlenmektedir. Prestij siyasetinin amacı, bir ulusun gerçekten sahip olduğu, veya sahip olduğuna inandığı, veya hatta başkalarının öyle sanmalarını istediği gücüyle diğer ulusları etki altında bırakmaktır. Bu amaca hizmet edebilecek araçlar başlıca iki türdür: terimin en geniş anlamında diplomatik törenler, ve askeri kuvvet gösterileri.²

Diplomatik Törenler

Napolyon'un hayatından anlatacağımız iki olay, bir ulusu temsil eden bir hükümdarın güçlülük konumunu törensel biçimler içinde dile getiren sembollerri açıkça göstermektedir. Bu iki olayın

(2) Bknz: Bölüm 20'de, «İnsanların Düşünceleri Uğrunda Girişilen Mücadele» başlıklı ara-bölüm.

hikâyelerinden birinde gücünün zirvesinde bir Napolyon, diğerinde ise zirveyi geride bırakmış bir Napolyon anlatılmaktadır.

1804'de, Napolyon'un Papa tarafından başına İmparatorluk taçının geçirileceği günlerde, her iki hükümdâr da kendisinin diğerinden daha üstün olduğunu göstermek çabasındadır ve bu o'nlar için çok önemlidir. Napolyon, sadece, İmparatorluk taçını Papa'dan önce davranışarak kendi elleriyle başına geçirmekle kalmamış, Napolyon'un generallerinden biri ve polis naziri olan Rovigo Dükünün hatırlatınlara anlatılan törensel bir hile de yapmış ve böylece kendini Papa'dan üstün göstermesini bilmıştır. Rovigo Dükü olayı söyle anlatır:

Nemours yolunda Papa ile karşılaşmaya gitti. Törenle lüzum bırakmamak için bir vesile olarak düzmece bir av-partisi hazırlandı; konuklar, adamları ile birlikte ormandaydılar İmparator maiyetiyle birlikte at sırtında geldi. Buluşmanın olduğu tepenin üstünde gökte bir yarımay vardı. Papa'nın arabası da tepeye tırmanmıştı. Sol kapıdan çıkan Papa'nın üstünde beyaz bir kostüm vardı: aşağıda toprak kirliydi, beyaz ipek ayakkabıları ile Papa bu yere ayak basmak istememiş, fakat mecburen inmişti.

Papa'yı karşılamak için Napolyon gözüktü. Kucaklaştılar; bu sırada, kasten tepeye çıkarılan İmparatorluk arabası sanki sîrf sürücünün dikkatsizliğindenmiş gibi, birkaç adımlik bir mesafeye kadar yaklaşmıştı; adamlara ise (arabanın) herki kapısını da açık tutmaları emredilmiş bulunuyordu: arabayı binerken, İmparator sağ kapıdan girdi, saray subaylarından biri Papa'ya sol kapıdan arabaya binmesi için yol göstermiş, böylece herkisi de arabaya aynı anda binmişlerdi. İmparator kendiliğinden sağ tarafa oturmuştu, böylece Papa'nın Paris'te kaldığı sürece izlenecek maratip ve merasim hattı bu ilk karşılaşmada atılan adıma uygun olacaktı.⁽³⁾

Diger olay ise, 1813'de, Dresden'de, Rusya yenilgisinden sonra, Napolyon'a karşı tüm Avrupa'nın bir ittifak kurmasının söz konusu olduğu günlerde geçer. Bu ittifak çok geçmeden gerçekleşmiş ve Napolyon'un Leipzig'de feci şekilde yenilmesine yol açmıştır.

(3) *Memoirs of the Duke of Rovigo* (London, 1828), C. I, Kesim II, s. 73.

Dokuz saat süren müläkat sırasında, Napolyon Avusturya Şansölyesi Metternich'i kendisine karşı girişilecek ittifaka katılmaktan alakoymaya çalışır. Metternich, Napolyon'a işi bitik biri gibi davranır. Napolyon ise, on yıl süreyle olduğu gibi hâlâ kendisini Avrupa'nın hükümi sayar. Firtinalı bir konuşmanın sonunda, Napolyon, sanki üstünlüğünü sinamak ister gibi, şapkasını yere düşürür, ve hasım ittifakın sözcüsünün eğlip Napolyon'un şapkasını yerden almasını bekler. Metternich yere düşen şapkayı görmezlikten gelir. Bu olay herikisi için de, Austerlitz ve Wagram savaşlarının müzaffer Napolyon'un prestij ve kuvvetinde temelden bir değişme olduğunu gösteren bir belirti yerine geçer. Metternich, müzakerenin sonunda durumu Napolyon'a bildirdiğinde, Napolyon'un kaybettiginden kuşkusunu kalmamıştır.

Diplomatlar arasındaki ilişkiler de prestij siyasetinin aracıdır, zira diplomatlar kendi ülkelerinin sembolik temsilcileridirler.⁴ Diplomatlara gösterilen saygı ülkelerine gösterilmiş sayılır; diplomatların gösterdikleri saygı o'nların ülkelerine gösterilmiş sayılır; saygısızlığa uğrarlar veya saygısızlık gösterirlerse ülkeleri saygısızlığa uğramış veya ülkeleri bir saygısızlıkta bulunmuş sayılır. Tarih bu noktada örneklerle doludur; bunlar uluslararası politikada bu kurallara verilen önemi gösterirler.

Sarayların başında yabancı elçilerin hükümdara itimatname takdimlerinde, elçiler saray görevlilerinden biri tarafından huzura çıkarılırlar; buna karşılık bir kraliltan gelen elçiler hükümdârin huzuruna bir prens refâkatında çıkarılırlardı. 1698 yılında XIV. Louis, Venedik Cumhuriyetinin Elçisi kabul ettiğinde, kendisine Lorraine Prensi refâkat etmiştir. Bunun üzerine Venedik Büyük Meclisi Fransız Elçisinden Kral'a Venedik'in ebedî şükranlarını bildirmesini istemiş ve Meclis, ayrıca, Krala özel bir teşekkür mektubu göndermiştir. Bu hareketle Fransa Venedik'i kralik kadar kuvvetli bir devlet saydığını göstermiş, Venedik ise kazandığı bu yeni prestij için şükran duymuştur. Papalık Sarayında da, değişik tipteki devletlerin diplomatik temsilcileri değişik salonlarda karşılaşırırdı. Taç sahibi ülkelerin temsilcileriyle Venedik temsilcisi *Sala Reggia*'da, diğer prenslikler ile cumhuriyetlerin temsilcileri *Sala Ducale*'de kabul edilirdi. Cenova Cumhuriyetinin, temsilcilerinin *Sala Ducale* yerine *Sala Reggia*'da huzura kabulu için Pa-

(4) Diplomatların değişik iş ve görevleri için, Bknz, Bölüm 31.

pa'ya milyonlar teklif ettiği rivayet edilir. Papa ise, Cenova'ya kendisiyle bir ve eşit muamele edilmesini istemeyen Venedik'in itirazı üzerine bu ricayı kabul etmemiştir. Gösterilen muamelede eşitlik eşit prestij tanımına gelecekti-bu ise, atfedilen kuvvet demekti, ve üstün durumdaki kuvvetli devlet buna rıza gösteremezdi.

Onsekizinci yüzyılın sonunda bile Osmanlı Sarayında Sultan'ın huzuruna çıkan elçiler ve maiyetleri silahlı saray görevlileri tarafından esir alınmış gibi etrafları çevrelenmiş olarak alınırlar ve başları eğdirilirdi. Elçi ile Sadrazam arasındaki mutad sözler tekrar edildikten sonra, saray görevlileri şöyle derlerdi: «Tanrıya medh-ü senə olsun, kâfirler âli devletimize gelip şefkât talep eylemekteler.» Yabancı devletlerin temsilcilerini bu şekilde aşağılama, elçilerin temsil ettikleri devletlerin kuvvetlerini önemsiz bulma anlamına gelen sembolik bir hareketti.

Başkan Theodore Roosevelt zamanında, Başkan tebrike gelen diplomatik temsilciler, hepsi birlikte, 1 Ocak'da kabul edilirlerdi. Başkan Taft bunu değiştirmiştir ve büyikelçilerle elçilerin ayrı ayrı kabul edilmelerini emretmiştir. Bu değişiklikten haberdar edilmiş İspanya elçisi 1 Ocak 1910'da Beyaz Saraydaki büyikelçiler resepsiyonuna geldiğinde huzura kabul edilmemiştir. Bunun üzerine İspanya elçisini geri çekmiş ve Birleşik Devletler hükümetini protesto etmiştir. İmparatorluğunu yeni kaybetmiş ve üçüncü sıradan bir devlet hâline düşmüş bir ulus, herşeye rağmen daha bir süre, eski parlak günlerindeki prestijinin tanınmaya devam etmemiştir.

1946'da Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Paris'deki zafer töreni esnasında, diğer büyük devletlerin temsilcileri birinci sıradaki yerlere oturtulduğu hâlde kendisine ikinci sıradan yer verildiği için toplantıyı terk ederek, protestoda bulunmuştur. Uzun yıllar uluslararası toplulukta kendisine bir parya muamelesi yapılmış bir ulus hiç kuşkusuz büyük bir devlet konumu kazanmıştır ve bu kuvveti ölçüsünde prestiji olmasının gerektiğini göstermek istiyordu. 1945'teki Potsdam Konferansında, Churchill, Stalin, ve Truman konferans salonuna önce kimin girmesi gereği konusunda anlaşmaya varamamışlardır; sonunda üç ayrı kapidan ve üçü aynı anda girişlerdir. Bu üç siyasetçi kendi uluslarının güçlerini sembolize etmekteydi. Bu yüzden, salona birinin ilk olarak girmesi o ulusa bir üstünlük prestiji atfedilmesine sağlayacaktı. Bunu diğer uluslar kabul etmemiştir. Üç devlet de eşit kuvvette olduğunu

lарını iddia ettikleri için, her üç devlet adamı da bu kuvvet eşitliğini ifade edecek bir prestij gösterisinde israr etmişlerdi.

Bütün diplomatların biribirilerini görme imkânı buldukları eğlence toplantılarının siyasadır önem ise, Washington'un sosyal hayatı ele alan bir makaleden yaptığımız aktarmadan açıkça anlaşılmaktadır:

Görülüyör ki, yabancı elçiliklerin bütün bu eğlence toplantılarını düzenlemekle birşey *elde etmedikleri* su götürür bir meseledir. Bunu anlamak olanak dışıdır. Fakat elçilerin çoğu sosyal çevre edinmeye son derece ciddiye alır ve bu işi en verimli ve önemli görevlerinden biri sayarlar. Belki de haklıdır.

Ne de olsa, görügür kuralları elçilerin akredite oldukları başkentteki hareketlerini kısıtlamaktadır. Haklı olarak, hiçbir elçi Kongre'de görünmek, Kongre üyeleriyle çene çalmak, herkesin gözü önünde Kongre'deki tartışmaların ton ve konuları karşısında düşunce ve hissiyatını dışa vurmak istemez. Diğer yandan, elçi olarak, Amerika'daki devlet hayatını ve görevlerini iyi tanımak, öğrenmek, bu arada da, kendisi ve ulusu hakkında iyi bir izlenim (intiba) bırakmak durumundadır. Bunlar için ise, sadece sosyal hayat vardır başvurabileceği; ve bu yüzden de, cazip ve salon hayatına uymasını bilen biri olmadıkça ülkesini yüksek muhitlerde iyi temsil edemez...

Washington'da en büyük ve en masraflı partileri Latin Amerikalılar verdikleri, ve bundan fazla birşey de elde etmedikleri için, bu elçilere «playboys» denilir çoğulukla. Bu yanlış bir şemdir. Latinlerin amaçları, herşeyden önce, prestijdır; Amerikan ulusları ailesi içinde eşit yer almaktır. Sadece zenginlik ve debdebeleri göstermekle değil, fakat emsalsiz eğlence toplantıları düzenlemekte yetenek ve zekâları ile, hoş davranışlarıyla da Latinlerin bu yönde birşeyler elde etmediklerini kim söyleyebilir?!

Bir ulusun sahip olduğu, veya sahip olduğunu zannettiği, ve yahut da başka ulusların öyle sanmalarını istediği kuvvetini gö-

(5) «R.S.V. Politics», *Fortune*, February 1952, s. 120. (*Fortune*'nın izniyle kullanılmıştır. Copyright Time Inc., 1952).

terme siyaseti olarak prestij politikasının en verimli alanlarından biri de uluslararası toplantılara yer seçme konusudur. Birbirlarıyla anlaşamayan rakip devletler bu konuda çoğu zaman bir çözümü varamadıkları için, sık sık, prestij rekabetiyle ilişkisi olmayan bir ülke seçilir sonunda. Hollanda'da Hague şehri ile İsviçre'deki Cenevre şehri bu yüzden uluslararası toplantı şehrleri olmuşlardır. Çok kez, toplantının tesbit edilmiş bir toplantı yerinden bir başka ve nakli güç iddialarında bir değişikliği sembolize eder. Ondokuzuncu yüzyılın son yarısında uluslararası toplantıların çoğu Paris'de yapılmıştır. Fakat, Almanya'nın zaferinden sonra, 1878 Berlin Kongresinin yeniden birliğine kavuşmuş Alman İmparatorluğunun başkentinde yapılmış olması, Almanya'nın, Avrupa'nın en kuvvetli devlet olmakla elde etmiş bulunduğu prestijin bütün dünyaya duyurulmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletler Merkezinin Cenevre'de açılması görüşüne karşı çıkmış; Cenevre'nin eski Milletler Cemiyeti merkezi olarak Rusya'nın iki savaş arası dönemdeki düşük prestijinin sembolü olduğunu düşünenek Cenevre'yi istememiştir. Fakat sonradan, New York'da toplanan Birleşmiş Milletlerdeki kuvvet dağılımının Sovyetler Birliğinin devamlı olarak azınlıkta ve Amerika'nın liderliğinde bir çoğunluk karşısında kalacağını göstermesi üzerine, Birleşmiş Milletlerin Cenevre'ye nakledilmesini istemiştir.

Normal olarak, belli bir alanda veya bölgede kuvvet üstünlüğüne sahip olan bir devlet bu alan veya bölgeyle ilgili uluslararası toplantıların ve görüşmelerin, kendi topraklarında veya yakınlarında yapılması üzerinde ısrar eder. Nitekim, denizcilikle ilgili uluslararası konferansların çoğu Londra'da yapılmıştır. Japonya ile ilgili uluslararası konferanslar ya Washington'da ya da Tokyo'da yapılmıştır. Ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın geleceği ile ilgili uluslararası görüşmelerin çoğu ya Rusya sınırları içindeki yerlerde (örneğin, Moskova ve Yalta'da) veya Sovyetlerce işgal edilmiş yerlerde (örneğin, Potsdam), veya hatta Rusya topraklarına yakın yerlerde (örneğin, Tahran) yapılmıştır. Fakat 1947'den sonra siyasal durum öylesine değişmiştir ki, Başkan Truman, «Bay Stimson'istir.

(6) *New York Times*, 19 Aralık 1947, s. 1; Temmuz 27, 1948, s. 1; 4 Şubat 1949, s. 1.

Askeri Kuvvet Gösterisi

Prestij politikası, diploması pratiklerinin yanısıra, amaçlarına erişmek için, askeri gösterilerden de bir araç olarak yararlanır. Askeri kuvvet bir ulusun gücünü en açık şekilde gösterdiği için, askeri kuvvet gösterisi diğer uluslararası ilgili ulusun gücünden etkilenmesine hizmet eder. Örneğin, yabancı ülkelerin askeri temsilcileri barış zamanları düzenlenen askeri manevralara davet edilebilirler; amaç, ülkenin askeri sırlarını açıklamak değil, fakat hem kendilerini hem de ülkelerini söz konusu ülkenin askeri hazırlıklarıyla etki altına almaktır. 1946 yılında Pasifik Okyanusunda iki adet atom bombasının denemesine yabancı gözlemcilerin davet edilmesi de aynı amacı gütmüştür. Yabancı gözlemciler Amerika'nın deniz gücü ve teknolojik seviyesinin etkisinde bırakılmak istenmiştir. «Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Kontrol Komisyonunun yirmi bir üyesi», diye yazmıştır *New York Times*, «...Birleşik Devletlerin dünyanın pek çok deniz kuvvetlerinden daha büyük hacimde gemileri bombardıman ettiğinde görüş birliğine varmışlardır.»⁷ Diğer yandan, yabancı gözlemciler atom bombasının su üstünde ve su altında neler yapabildiğini, ve atom bombası tekelini elinde tutan bir ulusun diğer ulislara oranla askeri kuvvet bakımından ne kadar üstün olduğunu görmüşlerdir.

Deniz kuvvetlerin donanma şeklinde sahip oldukları büyük hareket yeteneği sayesinde, bir ulusun bayrağı ve gücü dünyanın dört köşesine erişebilmektedir. Bu nedenle, ve ayrıca, donanmaların görünüşündeki etkileyici özellik nedeniyle geçmişte donanma gösterileri prestij politikası için çok etkin bir şekilde kullanılmışlardır. 1891'de Fransız donanmasının Rusyanın Kronstadt limanını, 1893'de ise Rus donanmasının Fransa'nın Toulon Limanını ziyaretleri dünya siyasal tarihinde bir dönüm noktasına gelindigini; Rusya ile Fransa arasında uzun zamandır gerçekleştirilememeyen siyasal ve askeri ittifakın gerçekleştirildiğini göstermiştir. Büyük denizci devletlerin Uzak Doğunun kıyılara donanma göstermesi, zaman zaman kıyı şehirlerine deniz birlikleri indirmesi bu bölgenin uluslararası Batının ne kadar güçlü olduğunu göstermek amacıyla yapılmıştır. Birleşik Devletler ise, zaman zaman Latin Amerikan ülkelerinin kıyılarına ve limanlarına askeri filolar göndererek, ilgili ülkelere Amerikan donanmasının Batı Yarımküresinde en kuvvetli donanma olduğunu hatırlatmaktadır.

(7) *Ibid.*, 1 Temmuz 1946, s. 3.

Sömürge veya benzeri ülkelerde bir devletin deniz gücüne karşı o ülkenin ulusu tarafından veya rakip bir devlet tarafından karşı koymak istendiğinde, sömürgeci ülke kendi kuvvetinin sembolik bir temsilcisi olarak sömürgen veya benzeri ülkeye askeri gemilerini göndermektedir. Bu tür prestij politikasının en ünlü örneği 1905 yılında Kayser II. Wilhelm'in Fas'ın Tanca Limanına zırhlı bir gemiyle yaptığı ziyarettir. Ziyaret, Fransa'nın Fas üzerindeki taleplerine bir cevap olarak planlanmıştır. Amerikan donanmasının 1946'dan beri İtalyan, Yunan, ve Türk Limanlarına yaptığı ziyaretler ise Rusya'nın bu bölgedeki heveslerine cevap olarak planlanmış bulunmaktadır. Batılı devletlerin ortaklaşa manevraları için en gösterişli yerlerin seçilmekte olusu da, Sovyetler Birliği ile müttefiklerine Atlantik Paktının askeri kuvvetini ve Batı Avrupa'daki *status quo*'yu koruma azmini gösterme amacını gütmektedir.

Prestij politikası için askeri kuvvet kullanımının en şiddetli biçimini tam veya kısmi seferberliktir. Seferberlik bu yönyle günümüz için demode olmuş bir araç sayılabilir. Zira, günümüzün savaşları heran ve her alanda seferberlik şartlarında olmayı gerektirmektedir. Bununla beraber, geçmişte, 1938 ve 1939'da belli kur'ahıların veya bütün kur'ahıların silah altına alınması prestij politikası için güçlü bir araç sayılmıştır. Örneğin, Avusturya, Almanya, ve Fransa'nın ardından 1914'de Rusya seferberlik ilan ettiğinde; Eylül 1938'de Fransa ve Çekoslovakya seferberlik ilan ettiğinde; Fransa tekrar 1939 Mart ve Eylül aylarında ordularını seferber ettiğinde amaç, dost ve düşmana ülkenin askeri kuvvetini ve ülkenin kendi siyasetleri için bu askeri kuvvetini kullanma azmini göstermek olmuştur.

Bu örneklerde prestijin —kuvvetli bilinme— hem savaş önleyici hem de savaşa yol açıcı bir araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Umulan, bir ulusun prestijinin diğer ulusu savaşa başlamaktan alakoymaya yeteceğidir. Aynı zaman da, prestij politikasının başarısızlığa uğraması hâlinde, seferberlik sayesinde o ülkenin, savaştan önceki şartlar altında, savaş için askeri yönden en avantajlı durumda olacağı da hesaba katılmaktadır. Bu noktada ise, politik ve askeri siyaset karmaşıklamaya; tek ve aynı siyasetin iki ayrı görünümü hâline gelmeye başlamış olmaktadır. İllerde, savaş zamanlarında olduğu gibi barış zamanlarında da dış politika ile askeri politika arasındaki yakın ilişkileri ele alacağız.⁸⁾

(8) Bakınız: Bölüm 9, Bölüm 23, Bölüm 32.

Prestij Politikasının İki Hedefi

Prestij politikasının nihai hedefleri iki tanedir: prestij olarak prestij kazanmak, veya *status quo*'cu veya emperyalist bir dış politikayı desteklemek için prestij kazanmak. Ulusların iç politikalarda prestij sadece prestij olarak da bir hedef teşkil edebilir. Fakat dış politika alanında bunun böyle olması çok enderdir. Prestij, çoğu hâlde, nihai hedefi ülkenin gücünün bilinip ünlenmesi değil, bu kuvvetinin daha da güçlenmesi ve korunması olan dış politikaların hoşnutlukla karşılanan bir yan-ürünu olmaktadır. Bir belki toplumda yaşayan bireyler toplumsal kurumlar ve davranış kurallarının teşkil ettikleri bütünlüktürcü sistem sayesinde hem varlıklarını hem de sosyal konumlarını koruyabilir, bu arada, zararsız bir toplumsal oyun olarak prestij rekabetine girişebilirler. Fakat uluslararası topluluğun üyesi olan uluslar kendi varlıklarını ve kuvvet konumlarını muhafaza etmek için herseyden önce kendi kuvvetlerine güvenmek zorunda oldukları için, prestij kaybının veya kazancının kaçınılmaz bir şekilde, kendilerinin uluslararası arenadaki güç konumlarını etkileyeceğini görmezlikten gelemezler.

Bu nedenle, daha yukarıda belirttiğimiz gibi, uluslararası ilişkilerin gözlemeçileri içinde gücün önemini küçümseyen bazılarının prestij sorununu da hafife almalarında şaşılacak bir yan yoktur. Aynı şekilde, prestij politikasını salt prestij uğruna girişilmiş bir politika olarak izleyenlerin budala ve ben-göresel (*egocentric*) kişiler arasında çıkmazı da salt bir rastlantı değildir. Modern zamanlarda II. Wilhelm ile Mussolini tam bunun örnekleridir. Ülkelerinin iç politikasından henüz yeni kazanmış oldukları iktidar yüzünden başları dönen bu iki lider uluslararası politikayı kişisel bir «spor» konusu sanmışlar; kendi uluslarını yükseltmek başka ulusları küçük düşürmekle insanın kendi kişisel prestijini yükseltmesini bir tutmuşlardır. Bu yola girmekle, iç politika arenası ile dış politika arenasını karıştırmışlardır. Kendi ülkeleri için, kişisel kuvvet gösterileri, en kötü bir olasılıkla zararsız bir budalalıkta liberet kalabilirdi. Dış politika alanında ise, böylesi güç gösterileri tutanın elinde patlayabilecek tüfek gibiydi; inançlarını destekleyerek ve savunacak gücü olmayanlar bu güç gösterileriyle tepe-tepe taklak olabilirlerdi. Tek adam hükümetleri— mutlaklıyetçi monarşler veya diktatörlükler— ulusun siyaseti çıkarları ile yönelik kişinin bireysel şan ve şerefini özdeşleştirme alışkanlığında-

dırlar. Başarılı bir dış politika izleme açısından, bu özdeşleştirme çok sakıncalı ve ciddi bir zafiyettir, zira, salt prestij tutkusıyla izlenen prestij politikasına yönelmeye yol açacağı için, ulusal şıkarların tehlikeye atılacağını, bu ulusal çıkarları destekleyecek kuvvetin hedef edileceğini unutturabilir.

Prestij politikasının *status quo* veya emperyalist politikası yararına olarak bir fonksiyon yüklenmesinin nedeni, doğrudan doğruya, uluslararası politikanın kendi öz doğasıdır. Bütün uluslararası dış politikaları belli bir anda mevcut uluslararası aralarındaki güç ilişkileri konusunda yapılan bir tahmine ve bu güç ilişkilerinin yakın ve uzak gelecekte ne yönde değiŞebileceğine dair yapılan hesaplara dayanır. Örneğin, Birleşik Devletlerin dış politikası Birleşik Devletlerin, söz geliş, İngiltere'ye oranla kuvvetinin ne olduğuna ve gelecekte ne olacağın bakılarak tesbit edilir. İngiltere'nin Sovyetler Birliğinin, ve Arjantin'in dış politikaları da aynı hesaplara dayanır, ve bu hesaplama heran yeniden ve yeniden gözden geçirilir, böylece izlenen dış politikaların günün şartlarına uygunluğu sağlanır.

Prestij politikasının en önemli fonksiyonu (karşındaki devletlerin) yaptıkları bu hesaplar ve değerlendirmeler üzerinde etkide bulunmaktadır. Örneğin Birleşik Devletler kuvvetiyle Latin Amerikan ülkelerini Batı Yarımküresinde A.B.D.'nin kuvvetine karşı koymayaçına inandırılabilirse, Birleşik Devletlerin Latin Amerika'da izlediği dış politikaya karşı tehlikeler belirmeyecek, başarısı teminat altına alınmış olacaktır. Avrupa'da 1920'lardan 1930'lu ilk yıllara kadar süren nisbi istikrarın nedeni Fransa'nın ozamanlar dünyasının en büyük askeri kuvetine sahip bulunmasıydı. Alman emperyalizmi, 1930'lu yılların sonlarında kazandığı zaferleri büyük bir başarıyla izlediği prestij siyasetine borçludur. Bu siyaset, ilgili ülkeleri, karşı konulmadığı sürece, Almanya'nın üstünlüğüne dayanan bir *status quo*'nun korunması konusunda etkilemiş, inandırılmıştır. Örneğin, Polonya'da ve Fransa'da ve siyasal liderlerden müteşekkil yabancı seyircilere belgesel «blitzkrieg» (yıldırım savaşı) filmleri gösterilmesi tamamen bu amacı gütmüştür. Bir ulusun dış politikasının nihai amacı ne olursa olsun, o ulusun prestiji —kuvvetli bilinmesi— dış politikasının başarı kazanması veya kazanmamasını bir dış politika için prestij siyaseti vazgeçilmez bir ögedir.

İkinci Dünya Savaşından sonra yirmi yıl süresince Batı dünyası ile Sovyet bloku arasındaki ilişkilere egemen olan Soğuk Savaş, herseyden çok prestij silahlarıyla yapılmış bir savaştır. Amerika ve Sovyetler bu savaşta askeri kuvvetleriyle, teknolojik gelişmeleriyle, ekonomik potansiyelleriyle, ve siyasal ilkeleriyle biribirilerini etkilemeye; birbirilerini dönülmüş mümkün olmayan savaşçı bir teşebbüse girişmekten alakasma; aynı nitelikleriyle, tarafsız devletleri, hasım ittifak içindeki devletleri, ve kendi müttefiklerini de etkilemeye çalışmışlardır. Amerikanın olsun Sovyetler Birliği'nin olsun bu politikalarıyla izledikleri amaç kendi müttefiklerini ittifakları içinde tutmak, karşı ittifakı zayıflatmak, ve bloklar-disi devletlerin desteğini kazanmak olmuştur.

Güç mücadeleisinin sadece siyasal baskı ve askeri kuvvet gibi geleneksel yöntemlerle yapılan bir mücadele değil, fakat çok daha geniş şekilde insanların düşüncelerinde yapılan bir mücadele haline geldiği çağımızda prestij çok önemli bir silah haline gelmiştir. Asya, Afrika, Orta Doğu, ve Latin Amerika'da cereyan eden Soğuk Harb, esas itibariyle, farklı iki ekonomik sistemin, iki siyasal felsefesinin, ve aynı iki hayat tarzının rekabeti şeklinde verilmektedir. Bu, bir başka deyişle, söz konusu bölgelerde prestijin-iş yapma ve kuvvet derecesi— siyasal mücadelenin başlıca hedefi haline gelmiş bulunması demektir. Bu mücadelenin en önemli silahı propaganda'dır. Propaganda, bir tarafın prestijini yükseltmek, diğer tarafın ise itibarını kırmakla görevlendirilmiştir. Bir başka silah ise ekonomik yardımlardır. Bunların görevi ise, yardım veren devletin ekonomik üstünlüğü ile yardım alan ülkeyi etkilemektedir.

Prestij siyaseti en büyük başarısını, prestij siyaseti izleyen ulusu her zaman ve ebediye güçlü ve her dilediği an fülli kuvvet kullanabilecek bir ulus olarak göstermekle kazanır. Bu başarı iki faktöre bağlıdır: karşı konulmaz bir güç sahibi olarak tanımmak, ve bu gücünün bilincinde olup da bilinçli bir şekilde bu gücünü kullanmak istemeyen bir ulus tanınmak. Bu iki ögenin birlikte yer aldığı prestij siyasetlerine Roma ve Britanya imparatorlıklarının prestij siyasetleriyle Amerika Birleşik Devletlerinin İlyi Komşu siyaseti örnek gösterilebilir.

Roma İmparatorluğunun, aynı çaptaki imparatorlıkların çok kısa süren hayatlarına oranla çok uzun bir zaman dinçliğini koruması, herseyden çok, Roma devletinin siyasal anlayış gücü ve askeri kuvvet bakımından İmparatorluğun içinde yer alan bütün devlet-

lerden daha ileri ve güçlü olmasiydi. Roma, bu devletler için Romanın üstünlüğünə katlanmayı çok hafifletirerek; tebâ kavimlerin Roma İmparatorluğunun idaresinden kurtulmak isteğine kapılmalarını da lüzumsuz kılmıştır. Bazen en kötü bir olasılıkla, bir veya iki tebâ isyana kalkışsa bile, Roma'ya karşı koyacak güçte bir ittifak hiçbir zaman kurulamamıştır. Orda-burda ve tek başlarına patlak veren isyanlar ise Roma kuvveti karşısında eziliyor, feci şekilde yok ediliyor; böylece, Roma'nın prestijini daha da arttırmış oluyordu. Roma'ya karşı koyanlar feci bir akibete uğrarken, Roma'ya sadakât gösterenlerin Roma hukuku altında esenlikle ve zengin bir hayat sürdürmeleri nedeniyle Roma hem kuvvetli hem de bu kuvvetini kullanmakta itidal sahibi bir devlet olarak prestij kazanmıştır.

Aynı şekildeki kuvvetli olmak ve kendini tutarak bu kuvvetini kullanmaktan kaçınmak şöhreti Britanya İmparatorluğunun da temel taşlarını teşkil etmiştir. Birkaç bin İngiliz memurunun yüz milyonlarca insanın yaşadığı Hindistan'ı yönettiğini görenler İngiltere'nin bu yeteneğine hayran olmuşlar; kendi kendilerini yöneten dominyonların İmparatorluğa sadakâtlı bağlı bulunmalarına şaşmışlardır. Fakat Büyük Britanyanın Japonlar karşısında ugradığı pepsice bozgunlar Britanya'yı karşı-konulmaz güçte bir devlet sayımaktan çıkarmıştır. Ardından, Asya uluslararası bağımsızlık isteyen sesleri duyulmaya başlamış, ve olgun ve akıllı bir düşünceye dayanan hoşgörür Britanya yönetiminin yerini, iki yönlü prestij kaybına uğrayan ve durumunu sadece kaba kuvvette korumak isteyen Ingiltere almış; İmparatorluğun Asya bölümü İngiltere'nin prestijini kaale almaz olmuştur.

«İyi Komşu» siyaseti döneminde, Batı Yarıküresinde Birleşik Devletlerin hegemonya kurması, fulli kuvvet kullanımından çok, karşı-konulmaz bir güce sahip olarak tanınması sayesinde mümkün olmuştur. Birleşik Devletlerin diğer Amerikan cumhuriyetlerine oranla çok büyük kuvvete sahip olduğu öylesine açık bir gerecti ki, Amerikan devletleri içinde A.B.D.'nin, sahip olduğu güç arasında yer alması için tek başma prestij faktörü bile yetiyordu. Hatta, A.B.D., zaman zaman sahip olduğu bu prestijin bir kısmını bile bile görmezlikten gelir; bu davranışının sayesinde güneyindeki komşuları için Amerika Birleşik Devletlerinin üstünlüğünü daha bir çekiril hâle sokmaya çalışır. Nitekim, «İyi Komşu» siyasetini ilânından itibaren Birleşik Devletler Latin Devletleriyle birlikte düzenlenen Pan-Amerikan konferanslarının Birleşik Devletlerde

degilde Latin ülkelerinde toplanmasına gayret göstermiştir. Buradaki amaç, karşı-konulmaz bir gücü olduğu herkesçe kabul edilmiş olan Birleşik Devletlerin, akılîcâ davranarak, prestij gösterilerinde kendini frenlemesi, ve Batı Yarıküresindeki diğer devletlerin de prestij biçimî içinde kuvvet gösterileriyle kendi kendilerini hoşnut etmelerine göz yumulmasıydı.

Prestij Siyasetinin Üç Tür Kötüye Kullanımı

Bir ulusun düzara bir prestij siyaseti izlemesi yetmez. Gereğinden fazla veya gereğinden az prestij siyaseti izleyebilir, ve bunların ikisi de başarısızlık getirebilir. Sahip olduğu kuvvetin bilincinde değilse, gerçek bir önem taşımayan bir işi gereğinden fazla prestij meselesi yaparak bazı nisbetsiz hareketlere girişebilir. Bir ulusun prestijî tarihin sadece belli bir anında girişi belli bir hareketteki başarı veya başarısızlığı ile belirlenmez. Tam tersine, bir ulusun prestijî sahip olduğu niteliklerin, girişi eylemlerin toplamına, başarılarına ve başarısızlıklarına, tarihteki izlerine ve geleceğe yönelik istek ve canlılığına göre oluşur; belirlenir. Bir ulusun prestijî tipki bir bankanın taşıdığı kredi (itibarı) gibidir. Büyük kaynakları olan ve başarılı bir geçmişten güç alan bir banka küçük ve çoğunlukla başarısızlık göstermiş bir rakip bankanın göğüs geremeyeceği şeylere katlanabilir, yapılan yanlışlıkların, veya daha önemli zararların etkilerinden kurtulabilir. Büyük ve başarılı bankanın sahip olduğu prestij, bankanın hayatını devam ettirmesine yetmektedir. Uluslar için de bu doğrudur.

Tarih sayfaları kendi kuvvetlerinden emin ve başkalarının gözünde de böyle bilinen ulusların ugradıkları yeniliklere, sahip oldukları konumlarından geri çekilmelerine rağmen hiç de prestij kaybetmediklerini gösteren örneklerle doludur. Örneğin, Fransa'nın prestijini düşünelim; ne kazanmaya ne kaybetmeye gücünün yetmediği Çin Hindi veya Cezayir Savaşı sırasında mı, yoksa kaybetmeye mecbur olduğu bu savaşları bıraktığı zaman mı Fransa'nın prestijî daha yükseltti? Ve 1962 Domuzlar Körfezi bozgunundan, uzun vadede Amerika'nın prestij kaybı ne kadardır? Fransa bu iki savaştan geri çekildiğinde, II. Dünya Savaşının başlangıcından beri ilk kez prestijinin zirvesine çıktı. Domuzlar Körfezi bozgunu ise, kuvvet ve başarılarla dolu Amerika'nın prestijine fazla bir zarar vermemiştir. Uluslar, halk oyundaki hercâi dalgalanmalarla bakıp, ulusal kuvvet ve prestijinin hemen sarsıldığını sanma-

mahıdır. Prestij, tıpkı aynadaki görüntü misali, yansıttığı gücü gibi, bir ulusun toplam kuvvet ve prestiji olarak düşünülmelidir. Kuvvetin büyülüğu prestijde yansığı gibi, prestijin zaman zaman göstereceğinin yetersizlikler de kuvvet tarafından geçiştirilirler.

Bir ulus, gerçekten sahib bulunduğu prestiji abartmalı (mübağalı) bir şekilde yansıtır, ve etrafını gerçektekinden daha fazla kuvveti olduğuna inandırma hevesine kapılırsa, bu kere, haddini aşmış olur. Bu durumda bir ulus, kuvvetinin özüne değil de, görüntüsüne dayandırıldığı bir prestije sahip olabilir. Bu ise, prestij politikasının yerine blof politikasının geçiği demektir. Bunun en güzel örneği, 1935 Habeş Savaşından 1942'deki Afrika Harekatına kadar İtalyan politikasıdır. Akdenizi bir İtalyan gölü yapmak amacıyla güden emperyalist bir politika izleyen İtalya, Habeş Savaşı ve 1936-39 İspanya İç Savaşında, ozamanlar dünyanın en büyük deniz kuvvetine sahip bulunan, ve Akdeniz'in bir numaralı devleti olan İngiltere'yi hesaba katmamıştır. İtalya böyle yaparken, etrafı, kendisinin birinci derecede önem taşıyan askeri kuvvette sahip bir devlet olduğu izlenimini vermiştir. Bir başka ulus çıkış da İtalya'nın gerçek gücünü sınamadığı sürece İtalya'nın bu politikası başarılı olmuştur. Fakat bu kuvvetin sınandığı an gelip çattığında, İtalya'nın çeşitli propaganda yollarıyla etrafına yaydığı izlenim ile gerçek kuvvetinin hiç de aynı olmadığı anlaşılmıştır. Sonunda ise, İtalya'nın prestij politikasının yüzündeki maske düşmüş, ve bu prestij politikasının sadece bir blof olduğu ortaya çıkmıştır.

Blof politikasının esası, basit bir tiyatro hilesi olan uniformalar giyinmiş figürlerin sahnenin bir ucundan çıkış da diğer ucundan yeniden girerek büyük bir ordu gibi görünmelerini andırır. Bu na benzer silahlı kuvvetlerin görünüşüne bakan cahil veya akılsızlar görünüşe aldanabilirler; fakat enformasyonu yeterli olan ve akıllı biri böyle aldatmaz. Hele «sahne» kuralları bu görünüşte kalabalık «ordunun» karşısındaki «ordu» ile savaşmasını emredecek olursa, ozaman, blof herkes tarafından anlaşıılır. Bu örnekte, blof politikası özüne dönmüş ve mekanizması da basit bir şekilde gösterilmiş olmaktadır. Blof politikasının kısa vadede başarı kazanması kolaydır, fakat uzun vadede başarılı olması, iddia ettiği kuvvetini sınamak zorunluğundan kaçınmasına, bu sınamayı ertelemeye yeterleneğine bağlıdır. Bu ise, en «mahir» devlet adamlarının bile her zaman beceremeyecekleri kadar zordur.

Çok akıllı davranışlarsa ve şans yaver giderse bile blof politikasının sağlayabileceği en büyük başarı, bir ulusun blof politikasından yararlanarak gerçek kuvvetini iddia ettiği kuvvetinin seviyesine çıkarmasına yaramaktır. Böylece, diğer uluslar ilgili ulusun blof yüzünden, o'nun kuvvetini gereğinden fazla önemserlerken, söz konusu ulus da prestiji ile gerçek kuvveti arasında bir uyum kurar. Bu nedenle, özellikle silahlanma alanındaki rekabette geri kaldırımış uluslar, bir yandan silahlanma çabalarına girişirlerken, bir yandan da zaman kazanmak için blof politikası uygularlar, ve zayıf oldukları gözden saklamaya çalışırlar 1940-41 yaz ve kişinda İngiltere'nin fiili gücü, Ada'nın Almanlarca istilâsını önleyecek düzeyde olmadığı hâlde, «Büyük Britanya»nın gerçek askeri kuvvetinin çok üstündeki prestiji istilâyi önleyen bir numaralı faktör olmuştur. İngiltere bu sayede, hem sahip olduğu askeri kuvvetini olduğundan büyük göstermeye, hem de gerçekten yeterli bir savunma gücü yaratmayı başarmıştır. Fakat, bunun bir şans eseri olduğunu; Hitler'in askeri hatâsının sonucu olduğunu berirtmek gerekir. İngiltere'nin blof politikasına Hitler kendi hatâsıyla yardım etmemiş olsaydı, İngiltere biricik ve tek kurtuluş yolu olan politikayı uygulayamayacaktı.⁹⁾

Uluslararası politikada bir ulusun blof politikasına aşırı dercede belbağlaması nasıl hatâlı bir tutumsa, ters yönde bir aşırılaşaplanarak, gerçekle sahip olduğu kuvvetin aşağısında bir prestijle yetinmesi de hatâlı bir tutumdur. Bu «negatif prestij politikası»nın en seçkin örneği iki dünya savaşı arasındaki dönemde; bir de, özellikle, İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği'nin politikalarıdır.

İkinci Dünya Savaşı başladığında Birleşik Devletler dünyanın en büyük askeri gücüne sahipti, ve Japon ve Alman emperyalizmine karşı olduğunu açıkça bildirmiştir. Buna rağmen, Almanya ve

(9) Çekinmeden söyleyebilir ki, İngiltere, tarihinin en kritik anlarında, iki kere, sîrf prestij sayesinde istilâdan kurtulmuştur. Birincisi, bütün Avrupa'nın Napolion'un çizmeleri altında bulunduğu, Fransa'nın tüm gayretiyle İngiltere'yi yıkma çahıtı, ve İngiliz donanmasında avakalanma çıktığı 1797 yıldır. Bu dönemde, İngiltere ile kit'a arasında sadece, taht'a sadık iki savaş gemisi kontrolleri altında tutmuştu. 1940-41 kişinda da, farklı nedenlerle, İngiltere gene çok güç şartlıydı. Her iki durumda da, maddi güç dağılımı istilâcılardan çok lehine olduğu hâlde, «Büyük Britanya» prestiji istilâcılardan harekete geçmelerini önlemiştir.

Japonya, birinci sıra askeri bir güç olan Birleşik Devletleri hiç kâğıt almadan izledikleri dış politikada yürümeye devam etmişlerdir. Pearl Harbor baskını ise, Birleşik Devletlerin askeri gücünün tam olarak gözler önüne serilememesinin bir sonucuydu. Birleşik Devletlerin kuvveti —yani prestij— öylesine yetersiz tanıtılmış bulunuyordu ki, Japonya bütün planlarını, Pearl Harbor'dan sonra, savaşın nihai neticesi ortaya çıkana kadar Amerika'nın toparlanamayacağı varsayımasına dayanarak hazırlamıştı. Amerika'nın prestiji öylesine düşüktü ki, Almanya ve İtalya Amerikayı Avrupa'daki savaşa dışında tutmak yerine 10 Aralık, 1941'de Amerika'ya savaş açarak, Birleşik Devletlerin de savaşa girmesine sebeb olmuşlardır. Hitler'in 1934 yılında, «Amerikalardan asker olmaz. Kendine Yeni Dünya diyen (Amerika'nın) tereddüt içinde bulunduğu ve aşağılığı askeri güçsüzlüğünden açıkca anlaşılmaktadır,»¹⁰ dediği bilinmektedir.

Bunun başlıca nedeni, herseyden önce, askeri güç bakımından kendini tanıtma konusunda olduğu gibi, Amerikanın prestij politikası alanında da hiçbir çabasının olmayışydi. Beşeri ve maddi kaynaklarının askeri güç olarak ne anlam taşıdığını diğer uluslararası duyurmak ve göstermek söyle dursun, Birleşik Devletler, adetle, bu kaynaklarını askeri araçlar hâline dönüştürmeye —gücü olmadığını değilse bile— istek duymadığını göstermek istiyordu. Bu yüzden, Birleşik Devletler düşmanları tarafından kaale alınmamış, saldırıya uğramış, siyaseten yenilmiş, ve en hayatı çıkarları ölüm cül bir tehlike atlatmıştır.

Sovyetler Birliği de aynı hatayı işlemiştir; fakat prestij politikası izlemediği için değil; izlediği prestij politikası başarısızlığa uğradığı için. İki dünya savaşının arasında askeri güç olarak Sovyetler Birliğinin prestij düşüktü. Almanya, Fransa, ve İngiltere gibi ülkeler kendi dış politikalarını güvenliğe kavuşturmak için birçok defalar Sovyetlerin desteğini elde etmeye çalışmışlarsa da, hiçbir ulus Sovyetler Birliğinin kuvvetine inanmıyordu; Sovyetlerin, (Batılılarda) nefret uyandıran siyasal ideolojisini aşacak ve Avrupa'nın geri kalan ülkelerini Komünistllestirecek güçte olduğunu sanmıyordu. Örneğin, 1938'deki Çekoslovakya buhranı sırasında İngiltere ve Fransa, Almanya'nın silili işgâlini kabul etmek ile, Alman emperyalizmini dengeleyici bir kuvvet olarak Sovyetlerin des-

(10) Hermann Rauschning, *The Voice of Destruction* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1940), s. 71.

BÖLÜM 7

ULUSLARARASI POLİTİKALARDAKİ İDEOLOJİK ÖĞE

Siyasal Ideolojilerin Doğası¹

İç politikada olduğu gibi uluslararası politikada da en karakteristik özellik, dış politikaların dışa vurulan ve ifade edilen mahiyetleri ile —güc için girişilmiş bir mücadele olan— gerçek mahiyetlerinin farklılığıdır. Dış politikaların hepsinde de en acil siyasal amaç olan kuvvet ögesi ahlaklı, hukuki veya biyolojik çerçeveler içinde açıklanıp haklılaştırılmaya çalışılır. Yani: izlenen dış politikanın siyasal hedefi ideolojik haklılaştmalar ve rasyonalizasyonlarla örtülmeye ve gözlerden saklanmaya çalışılır.

Bireyler bile, kendilerini güç mücadelelesine ne kadar derinden vermişlerse, güç mücadelelesini olduğu gibi görmekten de okadar

(1) Ideoloji kavramı çoğu kez felsefi, siyasi ve moral inançlar şeklindeki genel anlamıyla kullanılmaktadır. Ideolojinin bu genel anlayışı içine giren sorunları kitabımızın daha sonraki kısımlarında ele alacağız. Bu bölümde kullandığımız ideoloji kavramı, Karl Mannheim'in deyişile "belirli ve özel anlamda ideoloji"dir (*particular ideology*). Bkz: Karl Mannheim, *Ideology and Utopia* (New York: Harcourt, Brace and Company, 1936), sh. 49: «İdeolojinin özel kavramı, terimin, karşılıklı rumuzun savundukları fikirleri ve temsil ettiğleriyle ilgili alanda taşıdığı anlamı kapsar. Bunlar, az-çok, bir belli durumun doğasının bilinçli olarak gözden saklanması sayılmalıdır — bu belli durumun gerçekine uygun olarak bilinmesi (karşılık tarafın) çıkarlarına ters düşer. Bu saptırma ve bozmalar bilinçli yalanlardan, yarı-bilinçli veya kasıtsız yalan ve gizlemelere; başkasını bilerek aldatmaktan (insanın kendisini aldatmasına kadar uzanırlar).» Bkz: keza, sh. 238: «İdeoloji konusundaki (bilimsel) çalışmalarla düşen görev, özellikle sıvasal parilerinki başta olmak üzere, beşeri menfaat gruplarının az-çok bilinçli olarak (kullandıkları) aldatmaca ve örtünmelerin yüzlerindeki maskeyi alaşağı etmektir.»

uzaklaşırlar. Hemlet'in annesine söyledikleri, bütün güç tutkunları için de söylenebilir;

... Ana, merhamet aşkı için,
Ruhunu bu mătem giysilerine gömme,
Senin günahın değil benim çilginliğimdir konuşan.

Veya, *Harb ve Sülh*'da Tolstoy'un dediği gibi:

Tek de olsa, her insan bir belli harekette bulunduğu zaman kafasında bir seri düşünce ile yola çıkar. BUNLAR, kendisinin de farzettiği gibi, geçmişteki edim ve davranışlarını yönetmiş, haldeki eylemini haklı kılmaya yarayan ve gelecekteki faaliyeti hakkında projeler yapmayı önemlenten şeylerdir.

İnsan toplulukları da böyle hareket eder; sadece, düşüncelere, baklı kılınmalara, ve bu insanların kombine edilmiş faaliyetlerine ilişkin projelere dolaysız olarak katılmayanları [topluluğun] dışında bırakır.

Bildiğimiz veya bilmediğimiz sebepler yüzünden Fransızlar biribirilerini kırmaya ve katletmeye başladılar. Bu hareketi haklılaştmak için de, ortaya atılan bazı adamlar bunun Fransa'nın iyiliği için, hürriyet ve eşitlik için yapıldığını söylemektedirler. İnsanlar biribirilerini boğazlamakta, ve olay iktidarin merkezleştirilmesi, Avrupa'ya karşı mukavemet edebilme ihtiyacı gibi sebeplerle haklılaştmaktadır. İnsanlar batıdan doğuya yürümekte, kendilerinin benzeri olan yaratıkları katletmekta, ve bu olay Fransa'nın şanından, İngiltere'nin aşağılarından söz edilerek haklı kılınmaktadır. Tarihin bize gösterdiği ise, bu gibi haklılaştmaların akıl ve sağduyu ile hiçbir ilişkisi olmadığı, örneğin, insan haklarından söz ederek insan katlinde veya İngiltere'yi aşağılamak için Rusya'da milyonlara insanın canına kastedilmesi ve öldürülmesinde olduğu gibi, bunların arasında tutarlılık bile bulunmadığıdır. Fakat bütün bu haklılaştmalar kendi günlerinde karşı-konulmaz bir değer ifade etmişlerdir.

Bunlar, sözkonusu oylara sebeb olanları manevi sorumluluktan kurtarmaktadır. Aynı zamanda, trenin önündeki yolu temizleyen demir-tarağın yaptığı işi yapar-

lar: insanların, manevi sorumluluklarından kurtularak izledikleri yolda yürümelerini kolaylaştırırlar. Bu hakları laştırmalar olmasaydı, insanın herhangi bir tarihi olay incelerken karşı karşıya kaldığı en görünür sorun bile çözümlenemezdi: Milyonlarca insan nasıl oluyor da suç ve cinayet işlemek, harb etmek için biraraya gelebiliyorlar?²

Politika sahnesindeki aktörler, politik eylemlerinin gerçek doğasını politik bir ideolojinin maskesi arkasında saklamadan «rolerine çıkmazlar». İnsan belli bir kuvvet mücadeleisinin nekadar dışında kalırsa, bu kuvvet politikasının gerçek mahiyetini de o kadar kolay anlar. Aynı şekilde bir belli ülkenin siyasetinin o ülkenin halkı tarafından değil de yabancılar tarafından daha iyi anlaşılması da sadece tesadüf sonucu sayılamaz. Bilim adamlının siyasetinin ne olduğu konusunda tam ve doğru bir kavrayış sahip olmaları da aynı sebeptendir. Diğer yandan, politikacılar izledikleri siyasetleri kuvvet açısından değil de ahlaki ilkeler ve yahut da biyolojik ihtiyaçlar açısından açıklayarak yaptıkları işin ne anlamına geldiğini görmezlikten gelme, kendi kendilerini aldatma eğilimindedirler. Diğer bir deyişle, her çeşit politika güç elde etme amacını gütmek zorundayken, ideolojiler kuvvet yarınması konusundaki bu tutkunu gerçek «oyuncular» ve gerekse «sayıçılere» psikolojik ve moral açıdan daha kolay kabul edilebilir hale sokmakla görevlidirler.

Bu hukuki ve ahlaklı ilkeler ve biyolojik ihtiyaçlar uluslararası politika alanında ikili bir görev görürler. Daha önce belirttiğimiz gibi³ ya politik eylemin nihai hedefidirler —yani, siyasal kuvvetin gerçekleştirilmesine çalıştığı nihai hedeflerdir— ya da bütün politikaların içinde içerik olan kuvvet ögesinin ardına gizlendiği aldatıcı veya yalancı cepheler olarak görev görürler. Bu ilkeler ve ihtiyaçlar söz konusu görevlerden birini veya diğerini görebilecekleri gibi, iki görevi birden de yüklenmiş olabilirler. Örneğin, adalet gibi hukuki ve ahlaklı bir ilke, veya yeterli hayat standartı gibi biyolojik bir ihtiyaç izlenmekte olan dış siyasetin hedefini, veya ideolojisini, yahut da hem hedefini hem ideolojisini teşkil edebilir. Biz burada uluslararası politikanın nihai he-

(2) Epilog, Ayrıntı II, Bölüm VII.

(3) Bknz: s. 30 ve ardi.

defiyle ilgilenmeyeceğimiz için, ahlaklı ve hukuki ilkeleri ve biyolojik ihtiyaçları, sadece, ideoloji, görevleri görmeleri açısından ele alacağız.

Bu ideolojiler sadece, birinin gidip diğerinin geleceği bazı belii bireylerin düzenbazlıklarının yalanlarının tesadüfi bir ürünü değildir: en dürüst bireyler bile, dış işleri ile ilgili görevlerini daha uygun ve «nezhî» kılmak için bu ayrı yolu izlerler. Bu konudaki umut ve bekleyişlerin ardından ise hayâl kırıklıkları gelmektedir. Franklin D. Roosevelt'in ve Churchill'in dürüst olmadığını iddia eden ve bu konuda en ateşli açıklamalar yapan muhalifler, dış işlerinin sorumluluğu kendi omuzlarına yüklendiği zaman ideolojinin ardına öylesine örtünmüştür ve gizlenmişdirler ki, bir zamanlar bunların Roosevelt ve Churchill'in dış politikalarını eleştirdiklerini görenlerde bu durumlarıyla hayatı uyandırmışlardır. «Aktör» durumuna gelenleri, girişikleri siyasal eylemlerin yakın vadeli amaçlarını gizlemek için ideoloji ögesini kullanmaya zorunlayan [şey] politikanın kendi öz doğasıdır. Siyasal bir eylemin kısa vadeden amaci güç ise insanların düşünceleri ve eylemleri üzerinde egemenlik kurmak demektir. Kaldı ki, güç objesi olarak başkalarını kendilerine hedef alan kimselerin kendileri de, diğer başkalarının kuvvetleri için birer obje; birer hedef olma durumundadırlar. Bu yüzünden ki, politika arenasında «aktör» olarak yer alanlar daima hem «efendi» hem de başka bazlarının «kölesi» olmaktadır; diğer insanlar üzerinde güç tesis etmek isterken, başkaları da onlar üzerinde güç tesis etmeye bakmaktadır.

İnsanın siyasal bir yaratık olarak taşıdığı bu iç-zıtlık* ile, genel insanın bu şart hakkında yaptığı değerlendirmedeki iç-içe-zıtlık arasında bir ilinti, bir uygunluk vardır. Bu durumda insan, kendisinin (diğerleri üzerinde kuvvet tesis etme) arzusunu haklı gördüğü halde, diğer insanların kendisi üzerinde kuvvet tesis etmek istemediklerini haklı ve doğru bir hareket saymaz. İkinci Dünya Savaşı'ndan buyana Sovyetler kendi güç isteklerini kendi güvenlikleri açısından haklı görmekte, fakat Amerika'nın aynı isteklerini «emperyalistlik» ve dünyayı istilâ etme ihtirası olarak tel'in etmektedir. Birleşik Amerika da, aynı şekilde, Rusya'nın isteklerini nefretle karşılamakta, kendisinin aynı isteklerini ise milli sa-

(*). «ambivalence»: aynı anda ve aynı konuda duyulan zit duygularındaki iç-içe-zıtlık; örneğin; aynı kadına karşı duyulan aşk ve nefret duygusu gibi. (ç. n.)

vunması açısından bir ihtiyaç olarak nitelendirmektedir. John Adams bunu şöyle belirtmiştir:

Kuvvet, her zaman, zayıftan daha büyük bir ruh yüceligine sahip olduğunu, zayıfin havsalasının alamayacağı kadar geniş bir görüş taşıdığını, ve Tanrı'nın yararlanı çığnerken bile Tanrıya hizmet ettiğine inanır. İçimizdeki tutkular, ihtiraslar, tamahlar, sevgiler, kinler ve künlükler öylesine metafizik incelik ve, öylesine yenilmez bir cazibe taşırlar ki, (bu sayede) gerek anlayışınız, gerekse vicdanınızı sinsice ellişine geçirirler; herikisi de kendilerine benzetirler.

Kuvvet sorununda bütün ulusların yaklaşımlarında görülen bu karakteristik, yani, bu değerlendirmedeki iç-içe-zıtlik da gene uluslararası politikanın öz doğasının bir ürünüdür. Ideolojisiz de yapabilecek, ve samimi bir şekilde amacının kuvvet elde etmek olduğunu, ve bu nedenle de diğer ulusların aynı konudaki isteklerine karşı koymağını açıklayan bir ulus, kendisini bir anda, kuvvet mücadele konusunda büyük ve belki de ezici bir dezavantaj içinde bulacaktır. Büylesine samimi bir kabul, diğer ulusların bu itirafı yapan ulusa karşı amansız bir şekilde birleşmelerine; neticede ise, dış politikasını izlemek için çok daha büyük bir kuvvet istihdam etmeye mecbur olmasına yol açabilir. Diğer yandan, bu kabul, uluslararası topluluğun evrensel olarak doğru diye bilinen moral standartlarına aykırı düşebilir; söz konusu ulusun bu dış politikasını eskisi kadar şevk ve vicdan huzuru içinde izlemesine engel olabilir. Ulusu hükümetin dış politikasını desteklemeğe çağrabilen, ve tüm ulusal enerji ve kaynaklar ile bu dış politikayı destekleyebilmek için ulusa sözçülük yapma durumunda bulunanların, kuvvetten çok, ulusal varlığın korunması gibi biyolojik ihtiyaçlardan, veya adâlet gibi moral ilkelerden söz etmesi gerekmektedir. Bu, her dış politikanın son ve zorunlu aşaması olan nihai güç sınavına ulusun katlanabilmesi için gerekli olan ulusal heyecan ve ulusal azmin yaratılmasında tek ve biricik yoldur.

Uluslararası politikalardaki ideolojilere hayat veren ve uluslararası arenada ideolojileri bir kuvvet mücadele silâhi hâlinde sokan psikolojik etkenler bunlardır. Izlediği dış politikası kendi ulusunun düşünsel güven ve inancını kazanmış, ve dış politikasında kendi ulusu tarafından ahlâkî yönden haklı ve doğru bulunan

bir hükümet, ulusunun (böyle) destekleyeceği hedefler seçmesini, veya seçilmiş hedeflerini (böyle) göstermesini bilmeyen hükümetlerin karşısında söylemeyeceklere sahiptir. Ideolojiler, bütün ulusal düşünceler gibi, ulusun moralini yükseltecek, ulusun gücünü artıracak, ve bu yolda da, düşman ulusun moralini yıkıp zayıflatacak bir silâhtır. Woodrow Wilson'in *Ondört Madde* ile Müttefiklerin morallerini yükseltip İttifak Devletlerinin morallerini bozarak İtilâf Devletlerinin zafer kazanmalarına yaptığı katkı moral faktörünün uluslararası politikada taşıdığı önemi gösteren bir örnektir.⁴

Dış Politikaların Tiplik Ideolojileri

Uluslararası politikanın doğası gereği, pratik açıdan, *status quo* siyasetinin tersine, emperyalist siyasetin her çeşidinin ideolojik örgütlerle büründüğü söylenebilir. *Status quo* siyasetleri, çoğu defa, aslı neyse öyle görünebilir. Gene, uluslararası politikanın doğası yüzündedir ki, belli tipteki ideolojilerle belli tipteki uluslararası siyasetler arasında birlik ve bağıntı vardır.

Status Quo Ideolojileri

Status quo siyaseti çoğu zaman kendi gerçek doğasını saklamaz; ideolojik örgütlemelere lüzum duymaz. Zira, *status quo*, kendi öz-varlığı yüzünden bile belli bir «meşruiyet» taşır. Var olan bir şey kendini destekleyecek ve kendinden yana birşeylere sahip demektir, aksi takdirde zaten var olması söz konusu olamazdı. Demosthenes'in dediği gibi :

«Hiçkimse, sahip oldukları artırmak için, sahip olduğu şeyleri korumak için olduğu kadar kolaylıkla savasa gitmez; insanların ellişindekini yitirmemek için, yitirmek tehlikesine karşı amansızca mücadele etmeleri yetni kazançlar elde etmek için olandan farklıdır. (Zira), insanlar, ellişindekilerini artırmayı hedef edinmiş olabilirler, fakat bundan alakonulduklarında hasımları yüzünden acı çektilerini, hasımlarının kendilerine karşı adulsız davranışlarını düşünmezler.»⁵

(4) Genel olarak ulusal moral sorunu konusunda, 172'nci sayfa ve arkasındaki sayfalara bakınız.

(5) Demosthenes, *For the Liberty of the Rhodians*, kısım 10-11.

Status quo siyaseti izleyen bir ulus zaten sahip olduğu kuvvet elinde tutmaya çalışacağı için, diğer uluslararası endişelerini teskin etmek, kendini vesveselere kaptırmamak gibi problemlerle uğraşmak zorunda da değildir. Bir devletin topraklarının *status quo* çerçevesinde korunması hâlinde, bu *status quo* moral ve hukuki açısından saldırılara konu teşkil etmeyeceği için; ve bir de geleneksel olarak sahip olunan güç *status quo*'yu zaten korumakta olduğu için, durum daha da kolaylaşmaktadır. İsviçre, Danimarka, Norveç ve İsveç gibi ülkeler kendi dış politikalarının *status quo*'yu korumaktan ibaret olduğunu rahatlıkla açıklama imkânındadırlar. Zira, bu *status quo* zaten genellikle bir meşruiyet taşılmaktadır. İngiltere, Fransa, Yugoslavya, Çekoslovakya, ve Romanya gibi diğer bazı ülkeler ise, örneğin ikinci dünya savaşı arasındaki dönemde, dış politikalarının *status quo*'yu sürdürmek amacıyla olduğunu rahatlıkla söyleyemezlerdi. Zira, 1919 *status quo*'sunun meşruiyeti bile bu uluslararası arasında yer alan uluslararası olduğu gibi, bizzat bu uluslararası kendilerince de eleştirilmekteydi. Ayrıca, 1919 *status quo*'sunu eleştirenlerin cevaplamak için moral ilkelere ters düşmeyi de göze almaları gerekiyordu. Barış ve devletler hukuku bu durumu sürdürmek görevindeydi.

Barış ve devletler hukukunun *status quo* siyaseti için bir ideo loji görevi gördüğü herkesce kabul edilen bir gerçekdir. Emperyalist politikacılar, *status quo*'yu yımak niyeti taşıdıkları için, çoğumuz savaşa yol açarlar; veya, yol açma olasılığını da hesaba katmak durumundadırlar. Yol gösterici ilke olarak kendisine barışçılığı seçen bir dış politika ise hâliyle anti-emperyalistir ve *status quo*'nun sürdürülmesine hizmet eder. İzlediği *status quo* politikası, barışçı sözler içinde ifade edebilme durumunda bulunan bir devlet adamı, bu sayede, hem karşıt-devlet adamlarını savaş tutkusuna kapılmakla suçlamak, hem kendi yurttaşlarının vicdanlarındaki manevi endişeleri ortadan kaldırmak, ve hem de *status quo*'nun devamında çıkarı olan diğer ülkelerin desteğini elde etmek ve ümidi ne sahiptir.⁶

Devletler hukuku da, *status quo* politikası için aynı şekilde ideolojik bir fonksiyon yüklenmiş bulunmaktadır. Devletler hukuku, bütün hukuki düzenler gibi herseyden çok *statik* bir toplum-

(6) Bknz: Bölüm 7'de «Tanıma Sorunu» arabolümü; Barış ideolojisinin son değişiklikleri için, s. 312, 346.

sal güç olmak durumundadır. Bu özelliğe ile, belli bir kuvvet dağılımını açıklayıp tanımlar, standartlar saptar, ve somut koşullarda bu kuvvet dağılımının sürdürülmesi ve korunması: İçin belli süreçler va'zeder. İç hukuk oldukça yüksek bir gelişme düzeyi tutturmuş bulunan yaşama sistemi, yargı kararları, ve kanun infazları sayesinde kuvvet dağılımını yeni şartlara uyumlayabilir, hasta bazan genel güç dağılımı çerçevesi içinde oldukça önemli değişiklikler bile sağlayabilir. Devletler hukuku ise ilerde göreceğim gibi, yasal yollarla değişiklik yapma yeteneğinden yoksun oluşu yüzünden, sadece özellikle değil fakat esas itibarıyla; yanı, kendi doğası gereği, statik bir kuvvettir. Bu yüzden, devletler hukukunun, «hukuki düzen», «teamülleşmiş hukuk süreci» gibi tutuları bile, bir belli dış politika ile yanına geldiğinde, *status quo*'nun korunması için nezaman Milletler Cemiyeti gibi uluslararası bir örgüt kurulmuşsa, bu örgütü desteklemek söz konusu *status quo*'yu desteklemek anlamına gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesinden bu yana ise, bu gibi meşruiyetçi ideolojilerin *status quo* siyasetini hâlklaşturma gereği olarak kullanılması daha da artmıştır. Tarihin daha önceki dönemlerindeki ittifaklar bütünüyle ortadan kalkmamışsa da, bu ittifaklar, yavaş yavaş, bütünüyle hukuki örgütler içinde «bölgesel düzenlemeler» şekline girmeye başlamışlardır. Bu arada, «*status quo*»nun sürdürülmesi ve korunması yerine «uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi ve korunması»na geçilmiştir. *Status quo*'nun korunmasında aynı çıkarlara sahip bulunan belli sayıda devletler, aynı tehdit kaynağına karşı, büyük bir olasılıkla, ortak çıkarlarını birlikte korumaktadırlar. Bu tehdit ise, eski günlerdeki gibi «Kutsal İttifaklardan» değil, «kollektif güvenlik sistemlerinden» veya «karşılıklı yardımlaşma anlaşmalarından» gelmektedir. *Status quo* değişiklikleri çoğu kere küçük devletlerin sırtından yapılan hazırlıklara yol açtığından, 1914'de Belçika, 1939'da ise Finlandiya gibi küçük uluslararası haklarının sunulması da *status quo* siyaseti ideolojisi için çok uygun şartlar altında ortaya çıkmaktadır.

Emperyalizm İdeolojileri

Emperyalizm politikası her zaman için bir ideolojiye muhtaçtır; zira, *status quo* politikasının tersine, emperyalizm her zaman

(7) Bkz: Bölüm 26.

icin «beyyine külfeti» yüklenmiş bir politikadır. Emperyalizm politikası, yıkmak istediği *status quo*'nun yıkılmayı hak ettiğini ispatlamak; *status quo*'nun birçok ögesi hakkında kişilerin kafalarındaki düşüncelerinin yerine daha adil bir kuvvet dağılımının getirilmesini gerektiren daha yüce bir ahlaklı ilkeyi ortaya koymak zorundadırlar. Nitekim, Gibbon'un, «Galiplerin hukuk anlayışlarını kalırsa, her savaş için bir emniyet veya öz saiki, bir şeref veya hamiyet saiki, bir hak veya uygunluk saiki bulmak iştense bile de gildir».⁸

Emperyalizmin tipik ideolojileri hukuki kavramlardan yararlanırlarsa da, pozitif devletler hukukuna atıfta bulunmakta güllük çekerler; yani, herkesin bildiği devletler hukukunu olduğu gibi alıp kullanamazlar. Daha önce gördüğümüz gibi, devletler hukuk kendi doğası gereği *status quo*'nun ideolojik müttefikidir. Emperyalizm ise, dinamik vasıdan dolayı dinamik bir ideoloji gerektirir. Emperyalizmin hukuktan yararlanabildiği alan tabii hukuk; yani, olması gerektiği şeklindeki hukuktur. Emperyalizmin ideolojik ihtiyaçlarını ancak tabii hukuk karşılayabilemektedir. Gerçekte olduğu şekildeki devletler hukukunun *status quo*'yu sembolize eden adaletsizliklerine karşı emperyalist tutumdaki ulus, adaletin şartlarına uygun düşen daha yüce bir yasadan güç aldığı ileri sürmek zorundadır. Nitekim Nasional Sosyalist Almanya da Versailles *status quo*'sunun yeniden ele alınması konusunda ileri sürdürdüğü talepleri eşitlik ilkesine dayandırmış; Versailles Anlaşmasının bu ilkeyi peşinen ihlal etmiş bir anlaşma olduğunu savunmuştur. Versailles Anlaşmasının Almanya'ya hiçbir şekilde tanımadığı sömürge elde etme isteği, ve anlaşmanın tek yanlı olağan (Almanya'nın) silahlanması önleyen hükümlerinin değişilmeyeceğine dair esasının yeniden gözden geçirilmesi talepleri de gene aynı ilkeye dayanarak ileri sürülmüşlerdir.

Emperyalizm siyaseti yitirilmiş bir savaşın sonucu olan belirli bir *status quo*'ya karşı değil de, işgal ve fetih davet eden bir kuvvet boşluğununa karşı planlanmış bulunuyorsa, fetih şart gören moral ideolojiler değişmekte; adalete aykırı pozitif hukuka karşılık

(*) İngilizcesi, «Burden of proof», «beyyine külfeti» bilindiği gibi hukuki bir terimdir; iddia sahibi taraf iddiasını, hakkını, suçlamasını ispatlamak, belgelemek zorundadır. (ç. n.)

(8) *The Decline and Fall of the Roman Empire* (The Modern Library Edition), C. II, s. 1235.

bir ihtiyaç olmaktan çıkmakta, sadece, tabii hukuka dayanılmakla yetinilmektedir. Böylece zayıf halkların işgal ve fethi uğraması «beyaz adamın görevi», «ulusal görev», «alnyazısı», «kutsal görev», ve «Hristiyanlık görevi» gibi gerekçelere bağlanmaya başmaktadır. Kolonici emperyalizm —özellikle bu tür emperyalizm— çoğu defa bunlara benzer ideolojik sloganlar kullanarak gerçek niyetlerini saklar. Kullandığı sloganların başında ise, fetihçi ulusun kendisine görev bildiği, «dünyanın renkli halklarını» «Batı uygarlığına kavuşturmak» gelmektedir. Doğu Asya politikasında Japonya'nın kullandığı «ortak esenlik bölgesi» sloganı da aynı hümanistçe anımlar ifâde etmektedir. Dinsel bir akide ile güçlendirilmiş bütün siyasal felsefeler emperyalist bir siyasetle yanyana düştüklerinde, ideolojik bir örtü olarak kullanılmaya da hazır demektedirler. Arapların genişleme devrinde Arap emperyalizmi dinsel bir görevi yerine getirdiğini savunarak kendi kendini haklılaşmıştır. Napolyon emperyalizmi ise, bütün bir Avrupayı «Özgürlik, Eşitlik, Kardeşlik» slogan ve bayrakları altında çığnemış, istilâ etmiştir. Rusya emperyalizmi, İstanbul (Constantinople) ve Boğazlarla ilgili isteklerini, zaman zaman veya birlikte, kâh Ortodoksluğa, kâh İslamevîlige, dünya ihtilâli inancına, veya kapitalist kuşatmasına karşı savunma ihtiyacına dayandırılmıştır.

Modern zamanlarda ise, özellikle Darwin ve Spencer'in sosyal felsefelerinin etkileri altında, emperyalizm ideolojileri biyolojik iddiaları tercih etmektedirler. En uygun ve yeteneklinin hayatı kalabileceği görüşü uluslararası politikaya aktarıldığında, askeri yönden kuvvetli olan ulusun zayıf olanlar üzerindeki üstünlüğü doğal bir olay olarak görülmekte; zayıf olan ulus kuvvetli olan ulusun kuvvette tâbi hâle düşmektedir. Bu felsefeye göre, kuvvetli olanın zayıf olan üzerinde hâkimiyet kurmaması; zayıf olanın kuvvetli ile eşit olmayı istemesi doğa'ya aykırı düşecektir. Kuvvetli olan ulusun «Güneşte bile yer almaya» hakkı vardır; kuvvetli ulus «dünyanın cevheridir». Ünlü Alman sosiologu Werner Sombart'ın Birinci Dünya Savaşındaki iddiasına göre de, «kahraman» Cermen'in «esnaf» İngilizi yemesi gereklidir. Aşağı ırkların üstün ırkların hizmetine koşulması doğa yasasıydı, ve bu yasaya ancak aptallar ve saflar karşı çıkmak isteyebilirlerdi; esaret boyundurulduğuna vurulmaları, hatta yok edilmeleri bile adalete uygun bir alıntı yazısıydı.

Komünizm, Faşizm, Nazizm, ve kezâ Japon emperyalizmi bu biyolojik ideolojilerden devrimci amaçlar için yararlanmışlardır. Do-

ga'nın, üstün ve «dünyanın efendisi» olması için yarattığı uluslar, doğa tarafından aşağı ulus olarak yaratılmış bulunan uluslararası hile ve desiseleri yüzünden aşağı düzeyde kalmışlardı. Yetenekli ve faziletli fakat yoksul «malik-olmayan»lar dünya servetlerinden uzak bırakılırlarsa bunun nedeni zengin fakat aşağılık «malik-uluslar»dır. Idealleri uğruna savaşacak olan proleter uluslar, «para torbalarını» savunmaya çalışan kapitalist uluslara karşı mücadele etmekidirler.

Aşırı nüfuz yoğunluğu ideolojileri ise İkinci Dünya Savaşından önceki Almanya, İtalya, ve Japonya'da kuvvet bulmuşlardır. Almanlar «mekânsız ulus» sayıyorlardı kendilerini; «hayat sahibi» elde edemezlerse tikanıp boğulacaklarını, hamadden kaynakları olmazsa «açlıktan öleceklerini» söylüyorlardı. 1930'larda aynı ideoloji değişik türdeşleri («variants») biçiminde İtalya ve Japonya'nın yayılması siyasetlerini haklı kılmak, emperialist hedeflerini giderden saklamak için kullanılmıştır.⁹

Emperializm için en sık kullanılan gerekçe ve haklılaştırıcı

(9) İki dünya savaşı arasındaki dönemde, Almanya, İtalya, ve Japonya tarafından nüfus baskısı ve ekonomik bunalımlara dayandırılarak haklı kılınan sömürge taleplerinin salt ideolojik karakterleri, bu konudaki nüfus ve ekonomi istatistiklerinde açıkça görülmektedir. Almanya'nın Afrika'daki dört kolonisinin alanı 930.000 mil/kare, 1914'deki nüfusu ise yaklaşık olarak oniki milyondur. Bevaz nüfus ise sadece 20.000 idi. Ozamanlar, sadece Paris şehrinde bile, bu kolonilerdekiinden daha çok Alman'ın yaşadığı işaret edilmiştir. Eritrea eli yıldır İtalyan sömürgesi olduğu hâlde 2.000 mil/karelük bu ülkeyedeki İtalyanların sayısı 400 kadardı. Kore ve Formoza gibi Japon kolonileri ise kırk yıldan beri Japonya'nın olduğu hâlde, kırk yıl sonra buralardaki Japonlar, Japonya'daki bir yıllık nüfus artışı sayısını kadardı.

Kolonilerin sömürgeci devlet için taşıdığı ekonomik önemi gösteren rakamlar ise Almanya ve İtalya örneklerinde çok dikkat çekicidir. 1913 yılında Almanya'nın bu sömürgelerle olan ihracat ve ithalatı Almanya'nın toplam ihracat ve ithalatının % 0,5'ini teşkil ediyordu. 1933'de İtalyan kolonilerinden ithalat toplam ithalatın yüzde 1,6'sını, bu kolonilere ihracat ise toplam İtalyan ihracatının yüzde 7,2'sini teşkil ediyordu. Ihracatın önemle bir kısmı savaş malzemesi idi. Sadece Japonya için sömürgelerin ekonomik önemi ciddiydi. Japonya'nın bu sömürgelerle ticareti 1934 yılında Japonya'nın dış ticaretinde yüzde 25'lik bir yer işgal ediyordu (toplam ithalatta 23,1; ve toplam ihracatta yüzde 22). Bakınız: Royal Institute of International Affairs, *The Colonial Problem* (London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1937), özellikle sh. 287.

düşünce, ne gariptir ki, anti-emperializm ideolojisidir.¹⁰ Bunların bu kadar çok kullanılmalarının nedeni ise en etkin emperializm politikaları olmalıdır. Huey Long'un belirttiği gibi, faşizm Amerika'ya anti-faşizm görünüşü içinde gelmiştir. Emperializm de, birçok ülkeye anti-emperializm görünüşü içinde gelip kurulmuştur. 1914'de ve 1939'da heriki taraf da birbirlerinin emperializmine karşı kendilerini korumak için savaşlıklarını söylemişlerdir. 1941'de Almanya, Rusya'ya saldırırken, Rusya'nın emperialist emellerine önceden karşı koymak için saldırdığını ileri sürmüştür. İkinci Dünya Savaşının bitiminden beri de Amerika'nın ve İngiltere'nin olduğu kadar, Rusya ve Çin'in dış politikaları da diğer uluslararası emperialist amaçlara sahip oldukları ileri sürülerek haklılaştırılmıştır. Bu yolla, taraflar kendi politikalarını —gerçek karakterleri ne olursa olsun— anti-emperialist; yani savunma ve korunma amacıyla politikalar olarak göstermeye; bu ise, (devlet adamlarının) ülkenin izlediği dış politikanın ulus tarafından güven ve inançla desteklenmesi, ve başarısına çalışılması için vicedan ve akli açıdan bir haklılık sağlamaktadır. Diğer yandan, ideolojik bakımdan hazırlıksız bulunan düşman taraf, kimin haklı olduğunu rahatlıkla gösteremeyecek şekilde şaşkınlığa uğratılmış olur.

Bulanık Anlamlı Ideolojiler

Anti-emperializmin gücü ve etkinliği, bu ideolojinin anlamca bulanık olması yüzündedir. Anti-emperializm, gözlemci durumundakilerin kafasını bulandırır; karşı karşıya bulunulan politikanın emperializm mi, yoksa *status quo* politikası mı olduğunu anlamayı güçleştirir. Bu karıştırıcı ve bulandırıcı etki, bu ideolojinin düzenli bir yapı içinde değil de, hem *status quo*'cular hem de emperialist politika taraftarları tarafından savunulacak kadar düzensiz bir yapı içinde geliştirilmesiyle kendini ifade eder. Özellikle onsekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda *status quo* taraftarlarının kullandıkları kuvvetler dengesi de ideolojik bir silah olmuştur.¹¹ Zamanımızda ise, ulusların kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmeleri il-

(10) Anti-emperializm ideolojisimin değişik bir türdeşi de kuvvet-karşılığı (*anti-power*) ideolojisidir. Bu ideolojiye göre, diğer uluslar kuvvet elde etmek sahipliği ile vola çıktıkları hâlde, bu ideolojiyi benimsenmiş bulunanların ulusu böyle basit sahiplerle değil, fakat tamamen ideal amaçlarla hareket eder.

(11) Konunun daha geniş şekilde ele alındığı yer içm, bakınız: s. 277 ve sonrası.

kesi ile Birleşmiş Milletler aynı fonksiyonu icra etmektedir. Sofuo Harbin başlamasından beri, barış ideolojisinin de katkısı ile, buralar çok daha birleşmiş ve önem kazanmışlardır.

Uluslararası kendi geleceklerini kendilerinin tayıni ilkesi, Woodrow Wilson'un öngördüğü şekilde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerein yabancı egemenliğinden kurtarılmalarını haklı kılmıştır. Karamsal olarak sadece Almanya, Avusturya, ve Rusya'nın imparatorluk *status quo* anlayışlarına değil, fakat bağımsızlaştırılacak olan küçük uluslararası girişebilecekleri emperyalizm de dahil her çeşit emperyalizme karşıydı. Zira, eski imparatorluk düzenlerinin ortadan kaldırılması, yani devletlerin de emperyalist tutkuları bunısemelerine yol açabilirdi. Polonya, Çekoslovakya, Romanya, ve Yugoslavya, eski imparatorlukların yıkımı ile ortaya çıkacak olan kuvvet boşluklarından yararlanmaya kalkışmaları muhtemel olan ülkelerin başında geliyordu. Nitekim bu ülkeler bağımsızlık kazanır kazanmaz kendilerini güçlü hissetmişler, ve yeni *status quo*'nun savunmasına geçerek, diğer (daha küçük) ülkelerin kendi kaderlerini kendilerinin tayıni ilkesini çiğnemişlerdir. Birinci Dünya Savaşının bitiminden İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar bu ülkeleri kullandıkları en güçlü ideolojik silah bu ilke olmuştur.

Hitler de, tam bir propagandacı dehâsi ile, toprak genişletme siyasetini gözden saklamak ve haklılaştmak için uluslararası kaderlerini kendilerinin tayıni etmesi ilkesini kullanmıştır. Önceleri, Çek, Slovak, ve Polonya asılı azınlıklar nasıl Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun yıkımında kullanılmışlarsa, gene aynı ilkeye bağlı olarak Çekoslovakya'daki Alman azınlığı ile Polonya'daki Alman azınlığı Çekoslovakya ve Polonya'ya karşı ileri sürülen taleplerde kullanılmaya başlamışlardır. Versailles *status quo*'sun dan yararlanan devletlerin *status quo*'yu savunmakta kullanabilecekleri, sadece hukuk ve düzen ilkeleriydi. Bu durumda Çekoslovakya ve Avusturya'nın teslim olmaları gerekmış. Polonya ise çok büyük bir tehlike ile yüz yüze kalmıştı. Münih anlaşmasıyla Almanya'nın Çekoslovakya'ya ilişkin taleplerine teminat tanıdıktan sonra, Alman ideolojisini benimseyen London Times şunları yazmışlardır: «Versailles Anlaşmasında ifade edilen uluslararası kendi geleceklerini kendilerinin tayıni ilkesi, Herr Hitler Tarafından anlaşma hükümlerine karşı kullanılmış ve savunduğu bu görüş kabul edilmişdir.»¹² Modern tarihte, ideolojilerin uluslararası politika alanındaki

(12) London Times, 20 Eylül, 1938.

önemlerini ve akıllıca kullanılan bulanık bir ideolojinin şartlı etkilerini göstermek için herhalde bundan daha güzel bir örnek bulunamaz.

Birleşmiş Milletler de Çin, Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği, ve Birleşik Amerika'nın İkinci Dünya Savaşının galipleri olarak tesis ettileri *status quo*'yu korumakta bu devletlerin elinde bir araç olması için kurulmak istenmiştir. Fakat savaşın bitiminden hemen sonra, bu *status quo*'nun geçici ve çeşitli uluslar tarafından ileri sürülen zıt yorum ve iddiyalara açık olduğu görülmüştür. Bu uluslar Birleşmiş Milletler ideolojisini kendi özel yorumlarını ve iddialarını haklı kılmak için kullanmaya başlamışlardır. Bugün bütün uluslar Birleşmiş Milletleri savunmakta şampiyon kesimlerdir, fakat herbiri Sözleşme maddelerini kendi farklı siyasetlerini desteklemekte kullanmak için bu maddelere atıfta bulunmaktadır. Biribirilerine ters düşen bu politikalar, Birleşmiş Milletler ve Sözleşmeye yaptıkları atıflarla her ulusun, genellikle kabul edilebilen ilkeler açısından kendi siyasetlerini haklı kılmaya ve aynı zamanda da bu siyasetlerinin gerçek karakterlerini saklamaya yaramaktadır. Bu anlam bulanıklığı ve karışıklığı sayesinde bu ideolojiler düşmanı şarttacak ve dost ülkeleri güçlendiricek bir silah yerine geçmektedir.

İkinci Dünya Savaşının bitişinden beri barış ideolojisi de benzer bir fonksiyon yüklenmiştir. Etki alanını ise durmadan genişletmektedir. Üçüncü bir dünya savaşından kitleSEL tahriplere yol açabilecek modern silahlardan kullanimından duyulan korku yüzünden, hiçbir hükümet, izlediği dış politikanın barışçı niyetler taşıdığını inandırmadan, kendi hakkının ve diğer uluslararası, bu dış politikasını desteklemelerini bekleyememektedir. Bu yüzden «barış konferansları», «barış taarruzları», ve «barış seferleri» Soğuk Savaş dönemi propagandalarının en beylik silahları hâline gelmiş bulunmaktadır. Modern savaşın toplayık imha edici özelliği düşünülecek olursa zaten bütün uluslararası amaçlarını elde etmek için savaştan çok barışçı yolları izlemeleri gerekeceği için, uluslararası izlemekte oldukları dış siyasetleri barışçı dış siyasetler olarak tanıtmaya çalışmaları anlamsız ve gereksiz bulunabilir. Fakat buna rağmen, bu tutum siyasal açıdan iki iş göremektedir. Birincisi, izlenen siyasetin gerçek amaçlarını açıklanmış bulunan barışçı amaçların ardına gizlemektedir. İkincisi, çeşitli ülkelerdeki veya yerlerdeki iyi niyetli insanların destegini kazanmaktadır. Bunun ne-

deni ise, izlenen siyasetlerin, gerçek yüzü ne olursa olsun, dünyadın heryerindeki iyi niyet sahibi insanların bütün kalpleriyle devtekleyecekleri, barışın korunması hedefine yönelik siyasetler olarak tanıtılmalarıdır.

Aynı yorum, özellikle «genel ve tam» bir silâhsızlanma konusunda her ulusun tarftar görüşler ileri sürmesi hakkında da yapılabılır. İnsancıl açıdan, ve ekonomik açıdan, silâhlanma yarışının durdurulması arzu edilen birşeydir. Fakat son yirmi yılın tecrübeleri silâhsızlanmanın olanak dışı olduğunu açıkça göstermiştir.¹⁹ Silâhsızlanma konusunda sayısız çabalara girişilmesine ve buların başarısızlığına rağmen, devletlerin «genel ve tam» silâhlanma siyaseti izlediklerini iddia etmeleri barış isteyen ve silâhlanma yarışından yılmış bulunan diğer devletlere karşı ideolojik bir çalışmadan geri kalmak istemeyişleridir. Bu çalışmanın amacı, ilgili ülke tarafından izlenmekte olan dış politikanın, diğer uluslararası tarafından daha kolay kabul edilmesini sağlamaktadır.

Diş Politikanın Gerçek Yüzünü Tanıma Sorunu

Görülüyor ki, bütün bu ideolojik örgütlerin ardından gerék siyasal faktörleri ve olguyu tanıyalım uluslararası politika bilimi üzerinde çalışanlar için en önemli ve en güç bir görevdir, zira bu görev yerine getirilmekçe, insanın incelemekte olduğu bir dış politikanın gerçek karakterini anlaması olanak değildir. Emperyalist eğilimlerin ve bu eğilimlerin karakterlerinin tanınması söz konusu dış politikanın her türlü emperyalist niyetlerini gölgeleyen ideolojik görüntü ile gene aynı politikanın siyasi hedeflerini tam olarak ayırmaya (tefrik etmeye) bağlıdır. Doğru bir şekilde bu ayrım yapılması, beşeri hareketlerin hepsinde, eylemde bulunan insanın bu eylemine atfettiği anlam ile, bu eylemin bizatılı kendisinin ifade ettiği anlamı ayırmadan güç olması yüzünden, zordur. Genel anlamdaki bu zorluk, uluslararası politikaya özgür —hiç olmazsa genellikleri açısından— iki güçlük yüzünden bir kat daha artmaktadır. Birincisi, prestij politikasına delâlet eden bir blof veya öğünmenin gerçek emperyalizm politikasının kullandığı ideolojik bir orta üzerinden ayırt edilme güçlüğüdür. Diğer ise, bir *status quo* politikasının veya yerleşmiş emperyalizm politikasının ardur-

(13) Silahsızlanma çabalarının başarısızlık nedenleri hakkında daha geniş bilgi için, 23. Bölümün sonuna bakınız.

da izlenmekte olan dış politikanın gerçek anlamını kavrayabilme
güclüdür.

Daha önce, Kayser II. Wilhelm'in izlediği dış politikanın, kullandığı üslüb ve ifadesi bakımından açıkça emperialist bir dış politika olarak göründüğü halde, aslında, emperialist bir dış politika ile bir *ögünme* politikası karışımı olduğunu işaret etme fırsatı bulmuştur. Oysa, tersine, Hitler ve Mussolini'nin gerçekten emperialist karakterde olan dış politikalari, 1930'lu yılların sonuna kadar gerçek yüzleriyle anlaşılmamış; ülke-içi politik hayatı kullanılmak üzere girişilmiş blöf ve *ögünme* politikaları sanılmışlardır. Hele, tamamen bir örgüt olarak *status quo* politikalarını kullanan bir dış politikanın bilerek veya bilmeyerek kullandığı bu örtünün ardından gerçek karakterini anlamak, tanımak çok daha zordur. İkinci Dünya Savaşından sonra Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'nin izledikleri dış politikalarda bununla ilgili çok ilginç örnekler vardır.

Heriki ulus da dış politikalarının hedeflerini açıklarken tam anlamıyla *status quo* ideolojisi çerçevesinde kalmaktadır. Rusya olsun Birleşik Amerika olsun Tahran, Yalta, ve Potsdam anlaşmalarının ve savaşın sonunda askeri komutanların arasında tespit ettikleri askeri sınır hatlarının dışında hiç bir toprak talepleri olmadığını söylemektedir. İstedikleri heryerde bağımsız ve demokratik, ülkeler görmektir. Heriki devletin de yollarına ışık tutan güvenlik ve milli savunma düşüncelerinden ibarettir. Kendileri saldırgan değil, kapitalist veya Komünist olan karşı tarafın emperyalizmine karşı, ister istemez kendilerini savunmak zorunda kalmış devletlerdir.

Amerikalıların ve Rusların çoğu bu ifadelerin, ülkelerinin izledikleri dış politikalardan gerçek karakterini açıkladığını inanırlar. Doğal olarak bunların ikisinin de doğru ve haklı olması güçtür, herhalde birinden biri yanlış olsa gerektir. Veya belki de, Sovyetler Birliği Amerika Birleşik Devletlerinin, veya Amerika Birleşik Devletleri Sovyetler Birliği'nin, veya hatta herikisi de birbirinin dış politikasını yanlış anlıyor olabilir. Bütün bir dünyanın kaderinin bağlı bulunduğu bu kördüğümün çözümü sadece ideolojilerin karakterine değil, fakat bir ulusun dış politikasını belirleyen (tayin eden) tüm faktörlerin genel toplamına bağlı bulunmaktadır. Bu konu ilderde daha geniş olarak ele alınacaktır.

(14) Onuncu Bölüm'e bakınız

AYRIM ÜÇ

ULUSAL GÜC

BÖLÜM 8

ULUSAL GÜC'ÜN ÖZÜ

Ulusal Güc Nedir?

Daha önce, kuvvet kavramının insanının insan düşüncesi ve söylemleri üzerinde kuvvet tesis etmesi demek olduğunu, ve bu olgunun insan denen yaratığın türdeşleri ile toplumsal ilişki kurduğu heryerde görüldüğünü belirtmiştık. «Bir ulusun kuvveti» ve «ulusal kuvvet» kavramlarını ise, genel anlamdaki kuvvet kavramı hakkında söylediklerimizle bu kavramların da yeterince açılığa kuşruklarını kabul ederek kullanmıştık. Fakat, bireylerin kuvvet elde etme tutkusu ile hareket ettiklerini söylememiz kolay olduğu hâlde, uluslar dediğimiz kollektif toplulukların kuvvet tutkusunu ile hareket etmelerini nasıl açıklayabiliriz?

Ulus, bir toplumsal varlık olarak, üzerinde deneyim yapabileceğimiz bir şey değildir. Deneyim koşullarına uygun olarak ulus biriminin üzerinde yapabileceğimiz tek şey ulus üyeleri olan bireyler üzerinde gözleme bulunmaktadır. Bu yüzden, bir ulus ortaklaşa bazı belirli özelliklere sahip olan ve bu ortaklaşa özellikleri yüzünden aynı toplumun üyeleri sayılan çok sayıda bireylerden yapılmış bir soyutlamadır. Bireyler belli bir ulusun üyesi olmanın ve bu kapasite içinde düşünme, duygulanma, ve eylemde bulunmalarının yanısıra bir din veya mezhep kurumuna, toplumsal veya ekonomik bir sınıfa, siyasal bir partiye, bir aile grubuna üye olabilirler; ve bu kapasiteler içinde düşünüyor, duygulanıyor, ve eylemde bulunuyor olabilirler. Bu toplumsal grupların üyesi olmanın dışında, birey katkısız ve basit bir beseri yaratıktır, ve bu kapasitesi içinde düşünür, duyar, eylemde bulunur. Bu nedenle, deneyimsel anlayış çerçevesi içinde kuvvet veya belli bir ulusun dış politikasından söz

ettiğimizde, sadece, bir belli ulusun üyesi olan çok sayıdaki bireylerin kuvvet veya dış politikalarını kastetmiş oluruz.

Kaldı ki, bu bile karşımıza bir başka güçlük daha çıkmaktadır. Örneğin, Birleşik Amerika'nın kuvvet veya dış politikasının Birleşik Amerika denen ulusun üyesi bulunan bireylerin kuvvet ve ya dış politikası olmadığı açıktır. Gerçekten, Birleşik Amerikanın, İkinci Dünya Savaşından bu yana, dünyanın en kuvvetli devleti hâlinde gelişen Amerikan birey kitlelerinin kuvvetini etkilemiş değildir. Etkilediği, Birleşik Devletler dış politikasını yönetenlerin, ve herseyden önce, uluslararası arenada Amerika adına konuşanları ve Amerikayı temsil eden bütün bireylerin kuvveti olmuştur. Bir ulus ancak hukuki bir kuruluş olan devlet eliyle dış politika izleyebileceği için, bu devletin görevlileri uluslararası işlerde o ulusun temsil ederler. Devletin görevlileri ulus adına konuşur, anlaşmalar, amaçlarını tanımlar, bu amaçları elde etmek için gerekli araçları seçer, ve ulusun kuvvetini korumak, artırmak, ve ortaya koyup göstermek ister. Bu görevliler, uluslararası temsilcisi olarak uluslararası arenaya çıktıkları zaman kuvvet kazanırlar ve uluslararası politikalarını izlemeye başlarlar. Deneyimsel çerçeveye içinde kuvvet ve bir ulusun dış politikası dedigimiz zaman bu görevlilerden söz etmekteyiz.

Bu durumda, bir ulusun üyeleri bulunan bireyler kitlesi, bireysel kuvvet ulusal kuvvetin az veya çok olmasından hiç etkilenmediği hâlde nasıl oluyor da bu kitle içindeki bireyler ulusun kuvvet ve dış politikası ile kendilerini özdeşleştiriyor; bu kuvveti ve politikayı kendisinin sayıyor, ve çoğu zaman bireysel kuvvet tutkusunu da aşan bir tutku ve hissi coşkunlukla bunun böyle olduğunu inanıyor? Bu soruyu sormakla, modern milliyetçilik sorununa gelmiş olmaktadır. Tarihin daha önceki devrelerinde de bireysel kuvvet ve heyecanlar ulusal kuvvet ve heyecanlarla özdeşleştirilmiş; ancak bu özdeşleştirme kan, din, veya feodal bir lord veya prens ortaklaşa itaat bağları ile olmuştur. Çağımızda ise kuvvet ve politikalarda bireyle ulusunun özdeşleşmesi, bu eski özdeşleştirmeleri aşmış veya hiç değilse önemlerini azaltmıştır. Modern milliyetçilik olusunu nasıl açıklayabiliriz?

Dış politikaların ideolojileri konusunda yukarıda yaptığım tartışmalardan, bireylerin, diğer bireylerin kuvvet elde etme istek ve tutkularını ahlâka aykırı sayıklarını görmüştük. Bu tutumun

köklerinden biri kuvvet tutkusunun kurbanı olma durumundaki bireylerin hürriyetlerini kendilerini savunma arzusunda, diğer ise toplumun bireysel kuvvet tutkunlarına engel olmak ve bunları bastırmak için bir bütün olarak giriştiği çabasıdır. Toplumlar, bireysel kuvvet tutkunluklarını önlemek için birçok kurumsal araçlar, ve davranış ve edim kuralları tesis etmişlerdir. Bu kurumsal araçlar ve kurallar bireysel kuvvet dürtülerini (*«drive»*) topluma zarar vermeyecek yönlere kanalize eder, ya da zayıflatır, güçsüzleştir, veya hepten ezer, yok eder. Hukuk, ahlâk, görenekler, sayısız topıumsal kurumlar, sinayalar, seçimler, spor yarışmaları, sosyal klüpler, yardımlaşma örgütleri bu amaca hizmet ederler.

Neticede, bireylerden pekçoğu taşıdıkları bireysel güc elde etmek tutkularını ulusal toplulukları içinde tatmin edemezler. Ulusal topluluk içinde, değerlerinin teorisine tâbi olmadan coğunluğun üzerinde otorite ve bireysel kuvvet edebilenler ancak küçük bir azınlık çerçevesinde kalırlar. Ulusu meydana getiren bireyler kitlesi ise, bu azınlığa oranla çok daha geniş bir kitledir. Kendi sınırları içinde bireysel kuvvet elde etme tutkularını tatmin edemeyen bu coğunluk kitlesi, tatmin edemediği tutkusunu uluslararası alana doğru yansıtma başlar. Coğunluk kitlesi, üzerinde egemenlik kurmuş bulunan hâkim azınlığının çizdiği ve izlediği dış politikadaki ulusal kuvvet dürtülerini destekleyerek; bu dürtülerle kendi dürtüleriley bir ve özdeş sayarak, buralarda aldatıcı bir tatmin arar ve bulur. Birleşik Devletlerin vatandaşları ülkelerinin gücü denilince, tipki kendilerini Romanya ve Roma'nın kuvvetleriyle özdeşlestiren eski Romalıların duydukları heyecan ve yükseliğe düşguna kapılmaktır; bir yabancı ile kendisini karşılaşlığında, genel tipki bir Romalı gibi, *«Civis Romanus sum»** demektedir. Kendimizi çok kuvvetli bir ulusun üyesi olduğunu, endüstriyel kapasitemizin ve maddi zenginliğimizin hiçbir şekilde aşılamayacağındı düşündüğümüz zaman, hoşumuza gidiyor ve gurur duyuyoruz. Sanki, bu ulusun üyesi olan tek tek bireyler değilmiş de, bütün bu kuvvetle birlikte sahipmişiz, kendi ellerimizle kontrol ediyormuşuz sağlıyoruz. Temsilcilerimizin uluslararası arenada sahip oldukları kuvvet kendi kuvvetimiz oluyor, ülke içinde karşılaştığımız tatminsizlik ve hayal kırıklığım ulusun kuvvetini kendimizin sayarak hafifletiyor, bu yolla, tatmin bulmuş oluyoruz.

(*) Latince: Roma vatandaşının üstündür. (ç.n.)

Bireyin kendi iç- yapısında ve psikolojik bir çerçeveye içinde bulunan bu eğilimler, toplumdaki edim ve davranış kurallarıyla, mevcut bireysel kuvvet tutkularını kısıtlar, bazı belirli kuvvet duriplerini, bunlar kişisel genişleme yönünde oldukları için utanılacak şeyler sayar. Diğer yandan, aynı toplum, bireysel kuvvet durtuleri alanında hayal kırıklığına uğramış bulunan bireylerin teşkil ettiği büyük birey kitlesinin, ulusun uluslararası arenada girişimi bulduğu kuvvet mücadeleyle kendisini özdeştirmesini destekler ve bunu şerefli bir iş sayar. Bireylerin kuvvet tutkuları kötü bir şey sayılır, ve bunlara belli sınırlar içinde kaldıkları sürece; belli biçimlerde kendilerini ifade ettikleri sürece izin verilir. Ideolojilerin örtüsüne büründürülümlü, ve ulus adına ve ulus yararına izlediğine inanılan kuvvet tutkusuna ise bütün vatandaşları sahip olmaları gereken iyi bir duyu sayılmaktadır. Silahlı kuvvetlerle ve diğer uluslarla olan ilişkiler alanında olanlar başta olmak üzere, ulusal semboller ise, bireyleri ulusun kuvvetleriyle özdeşleştirmeye yarayan araçlar olmaktadır. Ahlak, görenek, ve hary («mores») ise, çeşitliarmağanlandırma veya cezalandırmalarla, bu özdeşmeyi çekici bir hale sokmaya yararlar.

Bu yüzdendir ki, ulusal topluluğun içindeki bazı belli nüfus kesimlerinin uluslararası arenada cereyan eden ulusal kuvvet mücadeleini ya destekleyince en ateşli militanlar olacak şekilde desteklemesi veya hatta hiç ilgilenmemesi rastlantısal bir olgu sayılmamak gerekir. Bu nüfus kesimleri başkalarının kuvvetine asıl tâbi olan, kendi tutkularını tatmin konusunda asıl en kötü durumda bulunan, ve ulusal topluluk içinde ellişinde kuvvet diye neye sahipse bunlardan bile en büyük kuşku içinde olan toplumsal gruplardır. Aşağı-orta sınıf, özellikle memurlar ve beyaz yakalılar (bürolarda çalışanlar) ile, işçi sınıfının büyük kesimi¹ bunların başında gelmektedir. Veya tersine —Marxism'in en şanlı devrindeki devrimci proletarya bunun en önemli örneğidir— özellikle Avrupa proletaryası kendilerini ulusal tutkularla, heyecanlarla hissedip özdeşleştirmemektedir. Birleşik Amerika'da ise işçi sınıfının dış politika ile ilgilenmesi çok az, buna karşılık «beyaz yakalıların» ilgilenmesi biraz daha fazladır.

(1) Kuvvet kavramı çerçevesinde düşünülürse, nüfusun diğer kesimlerin oranla emekçi kitlesi, milliyetçi dış politikalar yüzünden kaybedecek seye zaten sahip olmayan, buna karşılık birşeyler kazanması söz konusu olan bir gruptur. Bu bakımdan, emekçi kitlelerinin önünde yer alan grup sadece askerlerdir.

Modern milliyetçiliğin köklerini aramamız gereken yer işte bu noktadır. Modern zamanlarda dış politikaların gitgide daha sert ve haşin karakter kazanmalar da ancak bu nedenle açıklanabilir. Batılı toplumlarda özellikle aşağı tabakalarındaki bireylerin gitgide artmakta olan givensizlikleri, ve genel anlamda Batılı toplumun atomlara ayrılmasının sonucu olarak bireylerin kişisel kuvvet durtülerinin yarattığı kırgınlık ve hayal kırıklığı görülmemiş bir önem kazanmış bulunmaktadır. Bu durum ise, kendi üzerinde dönerek, bireylerin ulusal tutkusuya özdeşleşmelerini daha büyük bir yarışma ihtiyacı hâline getirmektedir. Bu artışlar sadece niceliksiz değil, niteliksiz özelliklere de sahip bulunan artışlardır.

Modern Milliyetçiliğin Kökleri

Napolyon Savaşlarına kadar, kendilerini uluslarının dış politikalarıyla özdeşletiren sadece çok küçük bir nüfus kesimi olmuştu. Dış politikalar gerçekten ulusal politikalar değil, hanedân politikalarıydı. Özdeşleşme ise bireysel monarkların kuvvet ve politikalarıyla özdeşleşme şeklindeydi. Bir «ulus» biçimindeki topluluğun kuvvet ve politikası ile özdeşleşme söz konusu değildi. Goethe'nin kendi biyografisindeki, «Hep [Büyük] Frederick'i düşünük, ama Prusya için ne yaptık, ne hissetti?» sözleri bunu çok güzel ifade etmektedir.

«Bu [bilimsel] dernekler,» diye yazıyor Thomas Jefferson, 19 Şubat, 1809'da John Hollins'e gönderdiği mektubunda, «kendi ulusları savaşsa bile barış içindedirler. Edebiyat ve düşün cumhuriyeti gibi, bunlar da bütün dünyayı kapsayan bir yardımlaşma ve birlik anlayışına sahiptirler, ve hiçbir uygur ulus bunlar arasındaki bağları koparmaz».

Napolyon Savaşları ulusal dış politikaların ve savaşların başlangıcı olmuştur. Yani, büyük vatandaş kitlelerinin ulusal iktidar ve ulusal politikalarla özdeşleşmesi ve hanedâna ait çıkarlarla özdeşleşmenin ortadan kaldırması Napolyon Savaşları ile başlamıştır. 1808'de Talleyrand bunu Çar Alexander'a söyle belirtmiştir: «Rhine, Alpler, ve Pireneler Fransa'nın kendisinin saydığı fetihlerdir, gerisi Napolyon'undur; ve bunlar Fransa için hiçbir anlam ifade etmezler. Birinci Dünya Savaşı gelinceye kadar Avrupa sosyalist partileri üyelerinin kendilerini uluslararası dış politikası ve kuvveti ile ne derece özdeşleştireceği şüpheli bir konuydu. Fakat sa-

vaşa taraf olan devletlerdeki işçi sınıflarının büyük kısmının sa-vaşa tam anlamında katılmaları bu ülkelerdeki halkların ülke-le-rinin kuvvet ve dış politikalarıyla özdeşleşiklerini göstermiştir.

MİLLİYETÇİLİKten Geri Çekilme: Görü-nüşte ve Gerçekte

İkinci Dünya Savaşı ise, Birinci Dünya Savaşı sırasında görü-lene oranla bu özdeşleşme bakımından belli bir geriçekiliş tam-olmuştur. Bu gerileme en üst ve en alt tabakalarda görülmüştür. Bir yanda, sayıca küçük fakat kuvvetli bir grup olan bazı faşizm-ta-raftarı İngiliz ve Fransız aydın, siyaset adamı, ve askeri liderler kendi ülkeleriyle özdeşleştirmemişler, hatta düşman ülke ile özdeş-leştirmiştirlerdir. Bu durumda liderler ellerindeki pozisyondan emin-değillerdi; ve bunun başlıca nedeni, savaşın başlangıcından önce-ki günlerde ülkelerinin siyasal ve askeri alanda zayıf durumda bul-unmalarydı. Bu üst tabaka azılılığı, toplumsal piramidin ucunu meydana getiren kendi yerlerini korumak için düşmandan başka güvenecek yetenekli bir güç olmadığını düşünüyordu. Diğer yan-dan, hem Fransa'ya hem de Sovyetler Birliği'ne sadakat gösternen Fransız Komünistlerinin uluslararası tam olarak özdeşleşmeleri için 1941'de Almanya'nın Sovyetlere saldırmasını ve bu iki sadakatın çakışmasını beklemek gerekmıştır. Almanların sadece Fransa'ya sal-dırıklarında ise Fransız Komünistleri istilacılarla karşı aktif kar-şı koymaya girişmemiştirlerdi. Almanyanın Sovyetler'e saldırması ise Fransa ile Sovyetleri ortak bir davanın müttefikleri hâline sok-muş; Fransız Komünistleri Fransa'daki Alman istilacılarına kar-şı koymakla hem Fransa'nın hem de Sovyetlerin ortak düşmanına kar-şı koymuş olmuşlardır. Fransız Komünistlerinin Fransa'nın ulusal siyaseti ile özdeşmeleri bu siyasetin Sovyetlerin çıkarları ve siyaseti açısından ifade ettiği anlamına göre belirlenmiştir. Ko-münistlerin yabancı siyasetlerine ve çıkarlarına bağlılığının ulusal çıkarlara ve siyasete bağlılığa öngelmesi evrensel bir olguydu ve ulusal devletin kendi içindeki tutumu için olduğu kadar ulusal varlık için de bir tehlkeydi.²

Ulusal dayanışmanın çözümüne ugraması gerçekten de tam bir milliyetçilikten gerileme anlamına gelir. Nedeni ise, kişinin kendi ulusuna sadakâti yerine bir başka ulusa olan sadakâta yol açmasıdır. Fransız Komünistleri, görüldüğü gibi, Sovyetlerin dış

(2) Bkz: Bölüm 30.

politikasını destekleyen Sovyet vatanseverleri gibi olmuşlardır. Bu milliyetçiliğin yeni olan tarafı, yabancı bir ulusla özdeşleşmeyi uy-gun görürken, diğer ulusların vatandaşlarından sadakât bekle-me-ye hakları olduğunu kabul etmeyerek bir tutarsızlığa düşme-sidir.

Bu yeni milliyetçilik, dünya çapında bir siyasal hareketin asıl kökeni olan, kişinin ulusuna gösterdiği sadakatın bir başka ulusa kaydırılması olayı ile ulusal tesanüden gücünü, itiraf zorunda kal-mış; sadakatın kesildiği sürenin gelip geçici bir süre olduğunu kabul etmiştir. Bugün, vaktiyle kendi ulusal çıkarlarını Sovyetler Bir-liğinin çıkarlarının gerisinde tutan Komünist devletlerde ve Komü-nist Hareketlerde de ulusal dayanışmanın yeniden canlandırıldığıనı görmekteyiz. Tek merkezli ve Sovyetler Birliği güdümlü dünya-Komünist hareketinin yerini ise «çok-merkezli» bir dünya-Komünist hareketi almıştır. İlki, Moskova'nın yararına ve Moskova'nın talimatıyla yönetildiği halde, şimdikinde siyasal ideoloji yakınlık-larından önce ulusal sadakât ve ulusal çıkarlar gelmektedir.

Bununla beraber, II. Dünya Savaşının bitiminden sonra Batı Avrupa'nın birleştirilmesi amacını taşıyan yeni bir hareket orta-va çıkmıştır. Bu da, milliyetçilikten, samimi bir geriçekiliş sayılabil-ler. Hareket, elde ettiği somut üç başarı yüzünden geniş itibar ka-zanmıştır. Bunlar, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Ortak Pa-zar, ve Euratom'dur.³ Avrupa'nın birleştirilmesi yönünde, başlıca, iki olayın etkisi görülmektedir: İkinci Dünya Savaşının sebep ol-duğu yıkıntı ve tahrip, ve savaş yüzünden Avrupa'nın siyasal, as-kerî, ve ekonomik çöküntüsü. Avrupa ülkelerinde yaşayan sıradan insanlar, bu olaylardan sonra ister istemez, en azından Batı Avru-pa'da ulusal devletlerin modası geçmiş bir siyasal örgütlenme bi-cimi olduğunu, bunların yurttaşlarına güvenlik ve kuvvet kazan-dıracak güçte bulunmadığını, bu devletlerin ya birbirlerini, ya da kuvvetli olan bir devletin hepsini birden ortadan kaldırması ge-rektiğini düşünmeye başlamış veya başlamaktadır. Sadece birey-ler plânında değil, uluslar plânında da görülen bu güvensizlik du-yusunun, Avrupa'nın siyasal, askeri, ve ekonomik birleşmesini sağlayacak siyasal bir yaratıcılığı mı, yoksa —aktif bir dış politi-kanın tamamen reddi anlamına gelen— bir «nötralizm» mi, ya-hut da tek tek uluslararası çok daha yoğun bir özdeşleşme anlamına

(3) Bunlar ve benzerleri için, Bknz: Bölüm 30, «Avrupa Toplulukları» arabölümü.

gelen siyaset bir kırgınlığa mı yol açacağını ancak zaman göstermektedir.

KİŞİSEL GÜVENSİZLİK VE TOPLUMSAL ÇÖZÜLME

Niteliksel olarak, bireyin ulusu ile özdeşleşmesinin hissi yoğunluğu ters orantılı olarak, bireyin toplumunun, bireylerin güvenliği açısından anlaşılması gereken istikrarına bağlıdır. Bir toplumun istikrarı ve bu toplumun üyeleri olan bireylerin güvenliği ne derece fazla veya büyükse, toplum üyesi bireylerin saldırın bir milliyetçilikten kollektif bir heyecan olarak kurtuluş umma ihtiyaçları da o derece az veya küçük bir ihtiyaç olmaktadır. Bunun tersi de aynı şekilde olmaktadır.⁴ Onsekizinci yüzyılın son onyılında Fransa'daki devrimci savaşlar ve 1812-15 Napolyon karşıtı kurtuluş savaşları, toplumların iç istikrarsızlıklarından çıkan ve saldırın dış politikalar ve savaşlarla kitleSEL özdeşmelerle yol açan kitleSEL güvensizlikler için modern zamanlardan verilebilcek en tipik örneklerdir. Toplumsal istikrarsızlık ondokuzuncu yüzyılda Avrupa uygarlığının en büyük sorunu olmuştur. Bireyin, özellikle dinsel bağlar başta olmak üzere, geleneksel bağlardan kurtulması, hayatın ve işin artan rasyonalizasyonu, ve devrevi ekonomik krizler yüzünden bu sorun yirminci yüzyılın devamlı ve değişmez sorunu haline gelmiştir. Bu faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan bireysel güvensizlik sabit ve çoğu zaman vurgulanmış bir milliyetçi özdeşlemeye yol açmaktadır. Batı toplumlari bugün herzamanın de istikrarsız oldukları için, güvensizlik duygusu daha da derinleşmiş, birey yerine sembolik olarak ikame edilen ulus birimi daha da güçlenmiştir. Dünya savaşları, devrimler, ekonomik, siyasi, ve askeri kuvvetin temerküzü, ve ekonomik buhranlar yüzünden yirminci yüzyıl din-dışı bir dñe kavuşmuş gibidir. Günümüzdeki kuvvet yarışması, iyi ile kötü arasında bir mücadele biçimine girmiş ve ideolojik bir görünüm kazanmıştır. Dış politika kutsal bir görev sayılı olmuştur. Savaşlar ise, dünyaya gerçek siyasi dini yaymak amacıyla girişilen hafta seferleri gibidir.

Toplumsal çözümleme, bireylerin güvensizlik duygusuna kapılması, ve modern milliyetçi kuvvet dörtüllerinin haşin ve kırıcı olma özelliği arasındaki ilişki, bu üç örneğin çok daha yukarı dere-

(4) Bu kollektif heyecan, ilgili ulusun içinde de bir çıkış bulabilir: sınıf savaşı, devrim, ve iş savaş gibi.

cede gelişme gösterdiği Alman faşizmine heryerden daha kolay incelenebilir. Toplumsal çözülme yönündeki modern çağın genel eğilimleri, Alman ulusal karakterinde yer alan ılımlaştırıcı ve telişçi değil de aşırılaşıcı özellikler yüzünden, en aşırı noktalara varmış; ayrıca üç olgu yüzünden Almanya'nın toplumsal dokusu zayıflamış, Nasional Sosyalizmin yakıcı alevi karşısında Almanya bir pervane gibi şaşkına dönmuştur.

Bu olgulardan birincisi, sadece geleneksel siyaset değerlerin ve kurumların yıkımından değil, savaşın kaybedilmesinden de sorumlu tutulan bir devrimi izleyen savaşta yenik düşülmüşti. Devrim, hâliyle, monarşi zamanında sosyal hiyerarşinin üst ve orta tabakalarında yer alanların sosyal statülerinde kuvvet kaybına ve güvensizliklere sebep olmuştu. Diğer yandan geniş halk kitlelerinin sosyal durumları ise, savaştaki yenilginin de devrimin de Almanayı yok etmek için çalışan iç ve dış düşmanların haince kumpas kurmaları yüzünden olduğunu söyleyenlerin bu görüşlerinden etkilenmiş bulunuyordu. Kısacası, Almanya'nın sadece yabancı düşmanlar tarafından «muhasara» altına alındığına inanmakla kalmayan geniş halk kitleleri, Alman siyaset hayatının da görülmeyen düşman organizmalar tarafından hücrema uğradığını, güç ve kuvvetten kesilen Almanya'nın amansız bir duruma düşürüldüğünne inanmış olmuştı.

İkinci olgu 1920'li yılların başlarındaki enflasyondur. Enflasyon orta sınıfın ekonomik yönden geniş sektörlerini tahrif etmemiş de proleterleşmiş ve zayıflatmış; geniş halk kitlelerindeki geleneksel dürüstlük, onur, ve kişiliğe güven duygularını yıpratmıştır. Proleterleşmelerini protesto etmek isteyen orta sınıflar en aşırı derecede anti-proleter ve milliyetçi ideolojileri benimsemeye hazır hâle gelmiştir. Orta sınıfların aşağı tabakaları, sair zamanlar, hiç degilse kendilerinin proletaryadan daha üst bir tabaka ya ait olmalarına bakarak bundan kısmı de olsa belli bir derecede tatmin buluyorlardı. Sosyal piramitteki yerleri, her zaman, yukarı uca değil de, aşağıdaki tabana yakın olagelmiştir. Piramidin gerçekten en altında değildi, ama huzursuzluk ve endişe duyan kadar tabanla yakın olduklarının da farkındaydılar. Kırgınlıkları, güvensizlik duyguları, ve milliyetçi özdeşmelerinin başlica nedeni buydu. Enflasyon ise bu kere kendilerini en alt tabakaya inmeye mecbur etmişti; şeksiz bir kitle olan proletarya arasında karışmamak için umutsuz ve çaresiz bir mücadeleye girişen

aşağı orta tabaka halk kitlesi kurtuluşu Nasyonal Sosyalizmin teori ve pratигінде arar olmuştı. Nasyonal Sosyalizm bu kitlelere kendilerinden daha düşük gözüyle bakacak aşağı ırklar olduğunu fisildiyor, Almanları fatih ve üstün bir ulus hâline getirmek için girişilecek savaşların kurbanı olacak düşman ulusları işaret ediyordu.

Ve nihayet, 1929 ekonomik buhranı sonunda Alman halkın içinde yer alan bütün farklı gruplar, değişik yollarla da olsa, gerçek veya muhtemel bir statü kaybı tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlar; entellektüel, moral, ve ekonomik güvensizlik her tabaka ve her sınıf halkı sarmıştı. İşçilerin bir kısmı gerçekten işsiz kalmış, bir kısmı ise her an işsiz kalmaz durumundaydı. Enflasyon dönemindeyken, bu dönemden kazanç elde eden orta sınıf grupları buhran yüzünden bu kazançlarını da kaybetmişlerdi. Sanayiciler hem bir yandan gitgide artan sosyal yükümlülüklerle göğüs germek zorundaydalar, hem de devamlı bir ihtilâl korkusu içinde bulunuyorlardı. Nasyonal Sosyalizm bütün bu korkuları, güvensizlikleri, ve hayâl kırıklıklarını yabançı iki düşmana bağlamıştı. Versailles Anlaşması ile Bolşevizm, ve bunların Almanya içindeki destekleyicileri. Bütün bu saptırılmış hissi kırgınlık ve kızgınlıkları sert ve kuvvetli bir milliyetçi fanatizme kanalize eden Nasyonal Sosyalizm, böylece, tam anlamıyla totaliter bir biçim içinde, Alman insanların duygusal istek, ve tutkularını Alman ulusunun kuvvet elde etme konusundaki hedefleriyle özdeşleştirmeyi başarmıştı. Modern tarihte, böylesi tam bir özdeşlemeye başka hiçbir örnek gösterilemez. Tarihin hiçbir döneminde, kişisel kuvvet tutkusuna sahip olması gereken «insanın» bu tutkusundan bu kadar feragat ettiği görülmemiştir. Söz konusu özdeşlemenin kendisini uluslararası arenada yer alan saldırganlığa dönüştürmesine yarayan duygusal günde ise modern uygarlıkta eşine rastlamak bile güçtü.

Almanyaya özgü modern milliyetçilik, Sovyetler Birliği veya Birleşik Amerika gibi diğer büyük ülkelere özgü modern milliyetçilikten türsel olarak değil, derece yönünden farklı bir milliyetçilik olmakla beraber, bireylerin kırgınlık ve kızgınlıklarının ulusa kollektif bir özdeşlemeye dönüşmesi hiçbir ülkede Nasyonal Sosyalist Almanya'daki kadar geniş ve kapsamlı olmamıştır. Sovyetler Birliğinde nüfusun büyük kitlesinin kendi kuvvet güdüsunü iç toplumda tatmin etme olanağı zaten olmamıştır. Sıradan Rus işçisi veya köylüsü kendinden aşağıda zaten kimseyi görmüyordu, ve bu

insanların güvensizlikleri polis devletinin uygulamaları ve düşük hayat standartı yüzünden yoğunlaşmış bulunuyordu. Sovyet örneğinde de, totaliter bir rejim bütün bu kırgınlık, güvensizlik, ve korkuları uluslararası arenaya yansıtip uzandırmıştır; Rus insanına kendi kuvvet tutkusunu tatmin etmesi için, «dünyanın en ileri ulkesi», «sosyalizmin vatanı» denen ülkeleriyle özdeşleşmesi söylemiştir. Rus insanı, kendisini özdeşleştirdiği ulusun kapitalist ülkelерden hep kötülük gördüğünne inandığı, ve tarih, hiç değilse satıhta, bu yönde örnekler ihtiyaç için, kendi korku ve endişelerini kolayhyla kollektif bir düzeye yansıtmıştır. Böylece, kişisel huzursuzluk ve endişeleri ulusun endişe ve huzursuzluklarıyla bir ve aynı olmuştur. Sonunda, ulusa olan özdeşleşme hem kişisel kuvvet tutkusunu tatmin edici hem de bireysel korkuları teskin edici ikili bir görev yüklenerek herikisini de uluslararası alana yansıtma yaramıştır.

Birleşik Devletlerde, ulusal kuvvetin bireylerce benimsenmesi ve kendinin bilinmesi süreci, az çok ondokuzuncu yüzyılda Batı uygarlığında gelişen kaliba benzer bir gelişme çizgisini izlemiştir. Yani, bireyin ulusal kuvvet ve dış politika ile özdeşleşmesi, geniş ölçüde, orta sınıfın tipik hayâl kırgınlıkları, ofkelenmeleri, ve güvensizlikleri yüzünden olmuştur. Kaldı ki, Birleşik Amerika toplumu Batı uygarlığına dahil diğer toplumların hepsinden daha çok bir orta sınıf toplumudur. Diğer yandan, asıl önemlisi, Amerikan toplumunda görülebilecek bütün sınıf farklılıklarını, bu farklılıklar çözülmese bile, orta sınıfın genel değerleri ve duygularının ortusunda yaratılmıştır. Bu yüzden, Sovyetler Birliğinde proletaryanın özdeşleşmesi gibi, Amerika'da da orta sınıf kırgınlık, ve duyguları çerçevesi içinde bireyin ulusa özdeşleşmesi hemen tek başta özdeşleşme biçimini meydana getirmiştir. Diğer yandan, Amerikan toplumundaki nisbi yönden büyük sayılacak hareketlilik sayesinde, büyük halk kitlelerinin önünde toplumsal ve ekonomik gelişme yolu açık tutulmuştur. Bu yolu açık bulundurulması ise, hiç olmazsa normal zamanlarda, söz konusu özdeşlemenin hissi yoğunluğunun, Sovyetler Birliğine ve Nasyonal Sosyalist Almanya'daki benzeri duruma oranla, çok daha düşük bir düzeyde tutulmasına mümkün kılmıştır.⁵

(5) Birleşik Devletlerde milliyetçi özdeşleşmelerin yoğunlaşması, geçmişte, orta sınıfın en çok güvensizlik duyan kesiminin zenciler gibi belli etnik gruplara karşı gösterdikleri antagonizm ile, veya son dönemlerde Amerika'ya gelen proletler göçmenlerin gelişile paralel seyretmiştir.

Bununla beraber, toplumun gitgide artan ölçülerle atomizasyona uğraması, uluslararası Komünizmin象征ize ettiği dünya ihtilali tehlikesi, coğrafi izolasyonun nisbeten azalması, ve çekirdekSEL savaŞ tehlikesi yüzünden modern zamanlarda ortaya yeni faktörler de çıkış buluyor. Nitekim, yirminci yüzyılın yedinci onyılık devresinde artmış bulunan bireysel kırgınlık ve endişeler yüzünden, bireylerin uluslararası dış politikası ve kuvveti ile daha yoğun bir şekilde özdeşleşmesi gerekmiş bulunmaktadır. Bu bakımından, günümüzde durmadan artan ülke-içi huzursuzlıklar ve kırgınlıkları ile uluslararası istikrarsızlık eğilimi önlenemezse, Birleşik Devletlerin de, en yoğun olarak Sovyetler Birliği ile Nasional Sosyalist Almanya'da görülen modern kültüre özgü eğilimlere sahip olması; bireyin, Amerika'da da, şimdije kadar görülmüş bir ölçüde ulusuyla özdeşleşmesi beklenmelidir. Modern dış politikaların sert ve haşin olmalarının, ulusal kuvvet tutkularının uluslararası açısından çatışmalara yol açmasını, ve bu özellikleki dış politikaların günümüzde nüfusun hemen hemen bütünü tarafından kaytsız-şartsız desteklenmesinin, yoğun bir hissilik içinde benimsenmesinin köklerinden birisi de bu özdeşleşmenin tam ve yoğun olmasına uzanmaktadır. Çağdaş dış politikaların uluslararası bireylerden beklediği kendini adamışlık ve özdeşleşme, geçmiş dönemlerde ancak din kurumunun zorunlayabileceği adamışlık ve özdeşleşmenin düzeyine varmıştır.

BÖLÜM 9

ULUSAL GÜCÜN ÖĞELERİ

Bir ulusu diğer uluslar karşısında kuvvete sahip kılan faktörler nelerdir? Ulusal kuvvet dediğimiz şeyin meydana getiren içeriğler nelerdir? Bir ulusun kuvvetini belirlemek istediğimizde ne gibi faktörleri hesaba katmamız gerekmektedir? Bu öğeler iki grup içinde ve ayrı ayrı ele alınmalıdır: nisbeten istikraklı olanlar, ve sürekli ve kesiksiz bir değişim içinde bulunanlar.

Coğrafya

Bir ulusun kuvvetine temel teşkil eden en istikraklı faktörün o ülkenin coğrafyası olduğu açıklıktır. Örneğin, Birleşik Devletlerin küt'a genişliğindeki ülke topraklarının doğuda üç bin, batıda altı bin milden fazla denizle ayrılmış olması Amerika'nın dünyadaki konumunu belirleyen sürekli ve değişmez bir faktordur. Bu faktörün bugün George Washington veya Başkan McKinley zamanındaki kadar önemli olmadığını söylemek bilinenin tekrarından başka bir şey olamaz. Fakat, sık sık söylendiği gibi, ulaşım, haberleşme, ve savaş teknolojilerinin gelişmeleri yüzünden okyanusların tecrübe edici etkilerinin hiç kalmadığını söylemek de yanlışlara yol açacaktır. Bu faktör, bugün, elbettekielli yıl veya yüz yıl öncekiinden çok daha önemlidir. Ne var ki, Birleşik Devletlerin kuvvet konumu açısından bu durum, Avrupa ve Asya kıtlarından arasındaki okyanuslarla ayrılmış bir Birleşik Amerika ile, örneğin Fransa, Çin, veya Rusya ile ortak kara sınırlarına sahip olacak bir Birleşik Amerika'nın arasında bugün de farklar olmasının başlıca nedenidir. Diğer bir deyişle, Birleşik Devletlerin coğrafi konumu, alınacak olan politik kararlara olan etkisi bugün tarihin geçmiş dönemlerinden çok farklı da olsa, günümüzde de her ulusun

kendi dış politikasında hesaba katması gereken değişmez bir faktör olmaya devam etmektedir.

Aynı şekilde, Manş Denizi denilen incecik bir deniz hattı ile Avrupa'dan ayrılan Büyük Britanya'nın bu konumu Sezar'ın II. Philip'in Napolyon'un ve Hitler'in adaya fazla göz dikememelerini sağlamıştır. Tarihin akışı içinde diğer birçok faktörlerin önemi değiştiği hálde, iki bin yıl önce önemli olan faktör bugün önemini korumakta, dış işlerinden sorumlu olanlar bu faktörü bugün de hesaba katmak durumunda bulunmaktadır.

Büyük Britanya'nın bu ayrılmışlık durumu konusunda doğru olan husus İtalya'nın coğrafi konumu için de doğrudur. İtalya yarımadası Avrupa'dan yüksek Alp sıradaları ile ayrılmıştır. Alp dağları kuzeyden güneye doğru yavaş yavaş yükseldiği hálde, güneyden kuzeye doğru birden döklenen eteklere sahiptir. Bu coğrafi durum İtalya'nın veya İtalya ile ilgilenenlerin siyasi ve askeri hesaplarında göz önünde tutulması gereken bir öğe olmuştur. Zira, bildigimiz kadarıyla her çeşit şartlarında Orta Avrupa'nın İtalya'dan gelinip fethedilmesi güç, fakat İtalya'nın kuzeyden istilaya uğraması kolaydır. Bu durum yüzündendır ki, İtalya'nın istilalara uğraması çok, İtalya'nın etrafını istilâ etmesi daha az olmuştur. Kartaca Savaşlarının Annibal'inden, II. Dünya Savaşının General Clark'ına kadar, askeri ve siyasi strateji bu faktör tarafından belirlenmiştir.

Pireneler de, bir bakıma farklı olmakla beraber, İspanya'nın uluslararası konumunu aynı şekilde belirleyen sürekli bir öğe olmuştur. Avrupa'nın Pireneler'de sona erdiği çok duyulmuş bir sözdür. İspanya'nın dış dünya ile ilişki kurmasını güçlendirdiği için Pireneler İspanya'yı, gerçekten, Avrupayı değiştiren entellektüel, toplumsal, iktisadi ve siyasal gelişimlerin genel akışından soutlamıştır. Aynı nedenle, Avrupa'daki büyük siyaseti ve askeri dalgalanmalar da İspanya'yı fazla etkileyememiş, bu akımlar İspanya'yı kenarda bırakıreasına geçip gitmişlerdir. İspanya'nın, kit'a Avrupasının politikası dışında kalmasına yol açan konumu, kısmen de olsa, Pirene dağlarının bir sınır görevi görmeleri yüzünden ortaya çıkmıştır.

Ve nihayet, Sovyetler Birliği'nin coğrafi konumunu ele alalım. Sovyetler Birliği dünya topraklarının yedide-birini bulan büyük bir toprak kitlesi teşkil etmektedir. Sovyet toprakları Birle-

şık Amerika topraklarının iki-buçuk katı genişliğindedir. Bugün Kaliningrad denen eski Doğu Prusya merkezi Koenigsberg ile Bering Boğazı arası, havadan, yaklaşık olarak beş bin mili, Barents Denizi kıyısındaki Murmansk ile Iran'ın kuzey sınırlarındaki Aşkabad arası bu mesafenin yarısını bulmaktadır. Dışardan girişilen askeri istilâ teşebbüslerini başarısızlığa uğratın o büyük gücün dai kaynağı Rusya topraklarının uçsuz-bucaksız olmasıdır. Rusya topraklarının böylesi büyük olması yüzünden, yabancıların istilâ edecekleri kısımlar, ülke-topraklarının geri kalan büyük kısmında önemsiz kalmasına ve adetâ erimesine yol açmaktadır.

Bir ülke topraklarının büyükçe bir kısmının işgal ve istilâya uğraması ve bu durumun yakın bir zaman içinde değiştirileceğinden umut kesilmiş olması, bu duruma düşen bir ulusun istilâci ulusa karşı direnme azmini kırmaktadır. Daha önce gördüğümüz gibi, askeri istilâların izledikleri siyasal amaç bundan ibarettir. Ayrıca, Napolyon ve Hitler zamanında olduğu gibi, sınırlı hedeflerden çok, bir ulus olarak Rusya'nın ortadan kaldırılması hedefine yönelik istilâlar ise Rusya'nın direncini daha da artıran uyarıcları olmaktadır. Zira, sadece, işgal edilen topraklar Rusya'nın geri kalan kısmı içinde küçük bir alan teşkil etmekle kalmıyor; fakat istilâcının, ellerine geçirdikleri topraklar genişledikçe, istilâci devlet bozkirdaki her adımda biraz daha büyük bir güçlükle karşılaşmaktadır. Bu durumda istilâci devletin, düşman bir ülkenin derinliklerinde durmadan uzaklaşan ve yayılan mesafelerde ulaşım, taşıma, ve haberleşmeyi temin için gitgide daha çok sayıda asker getirmesi gerekmektedir. Bu yüzden, hedefleri çok iyi tesbit edilmemiş ve sınırları çizilmemiş bir istilâ hareketinde coğrafya faktörü Rusya topraklarının işgal edilmesini istilâci devlet için bir kazanç değil, bir yük hâline getirmektedir. Yani, istilâ yapılp genişledikçe, istilâci Rusya ülkesini yutup hazmedip, bundan kuvvetlenmiş olarak çıkacağı yerde Rusya toprakları istilâcayı yutmakta, ve istilâcının bu ilerlemesinden Rusya da ba da büyük bir güç kazanmış olacaktır.

Çekirdeksel savaş olasılığı ulusal güc kaynağı olarak ülke topraklarının genişliğini önemli bir faktör hâline getirmiştir. Çekirdeksel savaş tehdidinde bulunan bir ülkenin bu tehdidinin cittiyet kazanabilmesi için, o ulusun sınırlarını, nüfusunu, ve çekirdeksel enerji tesislerini ülke alanında yayıp dağıtabileceği kadar geniş topraklara sahip olması gerekmektedir. Ingiltere ve Fransa gibi eski ulusal devletler için, çekirdeksel silahların yayıl-

gan tahrib etkisi karşısında bu ülkelerin dar topraklara sahip olmaları büyük bir handikap teşkil etmektedir; bu ülkelerin çekirdeksel savaş tehditlerinin ciddi karşılaşması güçleşmektedir. Bu nedenlerden ki, Amerika, Sovyetler Birliği, ve Çin gibi başlıbasına kıt'a sayılabilen genişlikte topraklara sahip olan ülkeler dışındakilerin ciddi çekirdeksel kuvvette sahip devletler olmaları beklenmemelidir.

Sovyetler Birliğinin sahip olduğu bir başka coğrafi faktör ise bu ülke için bir zayıflık ögesi teşkil etmekte; Sovyetler Birliğinin uluslararası konumunu güçlendirmektedir. Kastettiğimiz, Sovyetler Birliğinin batı komşularıyla olan sınırlarının yüksek sıra dağlar veya geniş nehirlerle ayrılmadığıdır. Polonya ve Doğu Almanya ise Rusya ovasının doğal bir uzantısı gibidir. Bu yüzden, ne Rusya'nın batıya yonelecek bir istilası için, ne de batıdaki devletlerin Rusya'ya yonelecek bir istilası için batıda hiçbir doğal engel bulunmamaktadır. Gerçekten de, ondördüncü yüzyıldan günümüze gelinceye kadar, Beyaz Rusya ve Rusya'nın diğer uç-batı toprakları devamlı bir tehdit ve karşı-tehdit altında bulunmuş; Rusya ve batıdaki komşuları arasındaki savaşlar hep buralarda cereyan etmiştir. Doğal sınırların —örneğin, İtalya'nın veya İspanya'nın coğrafi faktörlerce belirlenen sınırları gibi— olmayı Rusya ile Batı arasında devamlı bir çatışma sebebi olarak kalmıştır. Ters nedenle de olsa, Fransa ile Almanya arasında Rhine Nehrinin doğal bir sınır teşkil edebileceği düşüncesi —Fransa bunu hep arzulamış, fakat çoğu zaman gerçekleştirmeye gücü yetmemiştir— ise, Romanlar zamanından beri iki ülke arasında devamlı bir anlaşmazlık ve çatışma kaynağı olmuştur. Rusya'ya gelince, coğrafyanın her zaman önemli bir faktör olduğuna inanan bolşevik dışişleri bakanı Vişinski Boğazlar konusunda, Çarlık Rusyanın dış politikasını andırırcasına, şöyle demiştir: «Herhangi bir savaşgemisi Akdenizden Karadeniz'e geçeceği zaman, Moskova'daki rejim Çarist de olsa Komünist de olsa, Boğazlardan başka bir yerden geçmeyecektir.»⁽¹⁾

Doğal Kaynaklar

Bir ulusun diğer uluslar karşısındaki kuvvetini belirleyen ve nisbeten istikrarlı bir diğer faktör de doğal kaynaklardır.

(1) Denis Healey'den iktibas edilmiş, *Neutrality* (London: Ampersand Ltd., 1955), s. 36

Yiyecek

Bu kaynakların başında yiyecek gelir: yiyecek yönünden kendine-yeterli veya yeterliye yakın durumu olan bir ülke, bu durumda olmayan ve yetiştiremediği yiyecekleri dışardan ithal etmezse aç kalacak olan devletler karşısında çok büyük bir üstünlüğe sahiptir. Bu nedenlerden ki, savaş zamanlarında İngilterenin kuvveti ve kendi öz-varlığı bile, II. Dünya Savaşı öncelerine kadar yiyecek tüketiminin ancak yüzde 30'unu iç üretimden karşılayabilen İngiltere'nin deniz yollarını tutabilmesine; hayatı önem taşıyan yiyecek maddelerinin deniz yoluyla Ada'ya getirilebilmesine bağlı bulunmuştur. Denizaltı savaşları ve hava hücumlarıyla, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşında olduğu gibi, İngiltere'nin ülke-dışından yiyecek ithal edebilme imkanları tehlikeye girdiği zaman İngiltere'nin gücü ve hayatı bile tehlikeye girmiştir.

Almanya, İngiltere'ye oranla çok daha az yiyecek kaynağı yetersizliği sıkıntısı içinde olduğu hâlde, girdiği bir savaşı sürdürmek için üç hedefi göz önünde tutmak zorundaydı. İlkeleşmiş bulunan üç hedef ya tek tek ya da birlikte ele alınındı: birincisi, eldeki yiyecek stokları azalmadan kısa sürede zafer kazanarak uzun savaşlardan kaçınmak, ikincisi, doğu Avrupa'nın büyük yiyecek üreticisi alanlarını ele geçirerek, üçüncüsü, Almanya'yı denizasını yerlerden yiyecek temin etmekten alakoyan İngiltere'nin deniz gücünü yok etmek. Almanya, bu amaçlardan birincisiyle üçüncüsünü ne Birinci Dünya Savaşında ne de İkinci Dünya Savaşında elde edebilmiştir. Birinci Dünya Savaşında ikincisini elde ettiğinde çok geçti, ve bunun, savaşın neticesine etkisi olmamıştır. Alman halkın direnmeye azmini kırın yoksunluklara yol açan Müttefik ablukası, bu bakımından, zaferin belli başlı faktörlerinden olmuştur. İkinci Dünya Savaşında Almanya yiyecek bakımından kendine-yeterli hâle gelmişti; fakat başka yerleri işgal ettiği için değil, işgal ettiği yerlerde milyonlarca insanı bile bile öldürdüğü için.

Ulke-için yiyecek üretimi noktası bu yüzden İngiltere ve Almanya için su veya bu yolla yenilmesi gereken bir güçlük teşkil etmiştir. Aksi takdirde, heriki ülke de büyük devlet statüsünü kaybetmek zorunda kalacaklardır. Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği gibi, yiyecek yönünden kendine-yeterli ülkeler için de, halkın bir savaşta açlık tehlikesiyle karşılaşmayacaklarından emin olmak bir şarttır; ve bu iki ülke de bunu ulusal enerjileri ve dış

politikalari için beş hedef yapmak zorundadırlar. Belli bir ölçüde, Sovyetler ve Amerika yiyecek kaynakları yönünden serbestiyede, sahip oldukları için, izledikleri dış politikalarında çok daha kararlı ve kuvvetli kalabilmişlerdir. Görülüyör ki, yiyecek yönünden bir ülkenin kendine-yeterli olması her zaman büyük bir kuvvet kaynağı olmuştur.

Tersine, bir ülkenin devamlı olarak yiyecek sıkıntısı içinde bulunması ise, o ülkenin uluslararası politikada devamlı olarak zayıf kalmasına sebep olur. Bu gözlemin gerceği aksettirdiği Hindistan örneğine bakılıncaya anlaşılmaktadır. Hindistan'ın bugün açısından çektiği yiyecek üretimi kitligina sebep olan iki faktör vardır: yiyecek maddeleri üretiminin geride bırakan hızlı nüfus artışı, ve yiyecek ithalının yol açacağı dış ticaret açığını kapatacak miktarında ihracat yeteneğinin bulunmaması. Bu ikili dengesizlik yüzünden ortaya çıkan devamlı kitleSEL açılık tehlikesi hükümetin başlıca meşgalesini teşkil etmekte, Hindistan hükümetini aktif bir dış politika izleyebilmekten alakoymaktadır. Bu yüzden, ulusal kuvvet ögesi olarak birçok öğelere sahip bulunan Hindistan hükümeti, devamlı yiyecek sıkıntısı içinde bulunduğuundan dış politikasında kuvvetli bir devletin değil de zayıf bir devletin hükümeti gibi hareket etmeye mecbur bulunmaktadır.

Yiyecek teminde kendine-yeterlilik, veya yetersizlik ulusal güc konusunda nisbeten istikrarlı bir faktörse de zaman zaman çok büyük değişimlere uğrayabilmektedir. Bu değişim, beslenme anlayışının değişimi yüzünden; yanı besin maddeleri tüketim biçimindeki değişim yüzünden olabilir. Tarım tekniklerindeki değişimlerle, tarımsal üretimin azalması veya çoğalması ile de değişebilir. Tarımsal üretim yeteneğinin ulusal güc üzerindeki etkilerini gösteren en güzel örnekler Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın güc merkezleri olmaktan çıkışları ve İspanya'nın dünya çapında güçlü bir devletken üçüncü sıra bir devlet hâline düşmesidir.

Yakın Doğu ve Kuzey Afrika'nın tarım sistemleri sulamaya dayanyordu. Babil'in Mısır'ın, ve Arapların ulusal kuvvetlerini kaybetmelerinin bu toplulukların sulama sistemlerindeki örgütlenmenin bozulması yüzünden olduğunu ispatlamak zorsa da, sulama sistemlerindeki bozulmanın sonucunda ulusal güçlerini yeniden kazandıkları söylenebilir. Düzenli sulama sistemlerinin tahribi sonunda, bu ülkelerdeki tarıma elverişli topraklar çole dönmüştür. Yapay sulama tesislerinin tahribinden sonra sadece

Mısır'daki Nil Nehrinin boylarında belli bir verimli toprak kalmamıştır.

İspanya'ya gelince, çoğunlukla İspanya'nın gerileme tarihi olarak Büyük Armadanın yok edildiği 1588 tarihi gösterilirse de, İspanya'nın asıl siyasal gerilemesi onyedinci ve onsekizinci yüzyıldaki kötü kullanım yüzünden geniş toprakların bozkırlaşması ve ormanların ortadan kalkmasıyla başlamıştır. Neticede, kuzey ve orta İspanya'daki geniş tarım bölgeleri fiilen çole dönmüştür.

H a m M a d d e l e r

Yiyecek maddeleri için söylemeklerimizi ham maddeler için de söyleyebiliriz. Ham madde kaynakları endüstriyel üretim için, ve asıl önemli, savaşabilecek güç sahip olmak için çok büyük önem taşırlar. Bir ulusun gücü için ham madde biçimindeki doğal kaynakların mutlak ve nisbi önemi ulusun tarihin o dönemde kullanmakta olduğu savaş teknolojisine bağlıdır. Savaşın geniş ölçüde mekanikleşmesinden önceki, savaşın göğüs göğüse yapılan doğuş tekniğine dayandığı dönemlerde, birey olarak askerlerin kişisel özellikler gibi diğer faktörler, askerin silahının yapıldığı ham maddelere sahip olmaktan çok daha önemliydi. Tarihin başlangıcından ondokuzuncu yüzyıla kadar uzanan bu dönemde bir ulusun kuvvetini belirleme yönünden doğal kaynaklar bağımlı bir rol oynamışlardır. Endüstriyel Devrimle birlikte ise, savaşın makinelmesi görülmemiş bir hız kazanmış, ve ulusal güç, gitgide, barışta ve savaşta ham madde kaynaklarını kontrol altında tutabilmeye bağlanmıştır. Bugün, en kuvvetli iki devlet olan Birleşik Devletlerle Sovyetler Birliği'nin modern endüstriyel üretim için gerekli ham maddeler alanunda kendilerine yeterli olmaları, ve ülkelerinde çakaramadıkları ham maddeleri hiç değilse kendi kontrolleri altında bulundurabilmeleri anlamadır.

Savaşın mekanikleşmesi ölçüsünde, ulusal güc açısından ham maddelerin kontrollerinin mutlak önemlerinin artmasını yanında, bazı belirli ham maddelerin nisbi önemleri de artmış bulunmaktadır. Teknolojide, yeni maddeler kullanmaya veya eksiklerinden bazılarını daha çok kullanmayı gerektiren temel önemdeki değişikliklerle birlikte bu durum ortaya çıkmaktadır. 1936 yılında bir istatistikçi, askeri amaçlarla yapılan endüstriyel üretimde kullanılan belli sayıda madenlerin üretimdeki paylarını tespit etmiş ve bunları şöyle değerlendirmiştir: kömür, 40; petrol, 20;

demir, 15; bakır, manganez, kukürt, ve kurşunun herbiri 4; çinko, alüminyum, nikelin herbiri % 0,5². Yüz yıl önce, kömürün karşılığında petrol değil de, su ve odun gibi önemsiz rakipler olduğu için, kömürün önemi çok daha fazlaydı. Aynı şey, plastik ve hafif metallerden üretilen ikâme maddeleri olmadığı için, demirin durumu için de söylenebilir. Kömür ve demir yönünden kendine-yeterli olan İngiltere 19. Yüzyılda dünyanın büyük devletiydi.

Birinci Dünya savaşından bu yana, endüstri ve savaş için en önemli enerji kaynağı olarak petrol ağırlık kazanmıştır. Mekanikleşmiş silah ve taşıtların çoğu petrol enerjisile çalışmaktadır; bu yüzden, önemli miktarlarda petrol yataklarına sahip bulunan ülkeler uluslararası hayatı, neredeyse sınıf petrole sahip olmaları yüzünden, büyük etkinlik kazanmaktadır. «Bir damla petrol», demiştir, Birinci Dünya Savaşı günlerinde Clemenceau, «askerlerimin bir damla kanı kadar değerlidir». Rakipsiz bir ham madde olarak petrolün ortaya çıkışını, siyasetin onde gelen ülkeler arasındaki güç oranlarında temelden değişikliklere yol açmuştur. İngiliz Adalarında petrol yatağı hiç olmadığı için, İngiltere bu yönden gerlemiştir; bu konuda kendine-yeterli olan Amerika ve Sovyetler Birliği'ne oranla zayıf durumda kalmış; Amerika ve Sovyetler ise eskiinden daha kuvvetli hâle gelmişlerdir.

Yakın Doğu, üç kıta arasında doğal bir köprü olduğu için zaman büyük önem taşırken, bu kere, Arap yarımadasındaki petrol kaynakları yüzünden de stratejik bir önem kazanmıştır. Arap yarımadasındaki petroller üzerindeki kontrol devletler arasındaki güç dağılımı için çok önemlidir. Bu petrol kaynaklarını kendisinin diğer ham madde kaynaklarının yanına katan kim olursa, elindeki kendi kaynaklarını çok büyük ölçüde güçlendirmiştir, ve aynı şekilde rakiplerini kötü durumda bırakmış olacaktır. Bu yüzünden ki, İngiltere, Birleşik Amerika, ve bir zaman için Fransa bu bölgede «petrol politikası» denen politikayı izlemiştir; yani, bölgenin petrol kaynaklarını sadece kendi ellişinde bulunduracak şekilde bölgeyi nüfuz sahaları içinde tutmuşlardır. Arap yarımadasındaki devletlerden önemlice bir kısmı bugün askeri güçe benzemeyen bir güç sahip olduklarından dünya politikasında önemli bir rol oynayabilmektedirler. Afrika Müslümanları ve Asya halklarıyla

(2) Ferdinand Friedensburg, *Die mineralischen Bodenschätze als wirtschaftliche und militärische Machtfaktoren* (Stuttgart: F. Enke, 1936), s. 175.

kararsız dayanışma ve yakınlık duygularının, ve Arap yarımadasının stratejik konumunun yanı sıra, Arap devletlerinin asıl önemi, petrolce zengin bölgeleri ellişinde tutmalarından ileri gelmektedir.

Ham madde kontrolünün ulusal güç üzerindeki etkisi ve kuvvet dağılımında değişiklik yaratma gücü, günümüzde, en başta uranyum örneğinde görülmektedir. Daha birkaç yıl öncesine kadar uranyum yataklarına sahip olmak veya bunlar üzerinde nüfuz ve kontrol tesis etmiş olmak ulusal güçle ilgisi bulunmayan bir şeysi. Yukarda iktibasta bulunduğuuz yazar,³ 1936 yılında, askeri önem taşıyan madenler arasında uranyumun adından bile söz etmemiştir. Fakat uranyumdan atom enerjisinin elde edilişi ve bu enerjinin savaşta kullanılmaya başlaması, uluslararası arasındaki siili ve potansiyel güç hiyerarşisini bir anda alt üst edivermiştir. Uranyum yataklarına sahip bulunan Kanada, Çekoslovakya, Sovyetler Birliği, Güney Afrika ve Birleşik Amerika gibi ülkeler güç değerlendirmelerinde ağırlık kazanmışlardır veya daha da arttırmışlardır. Uranyum yatakları olmayan, veya bu durumda nüfuz bölgelerine sahip olmayan ülkelerin ise durumu sarsılmıştır.

Endüstriyel Kapasite

Uranyum örneği, bir ulusun gücünü belirleyen bir başka öğenin önemini de göstermektedir: endüstriyel kapasite. Kongo çok yüksek vasıflı uranyum yataklarına sahiptir. Fakat, bu gerçek Kongo'nun bir savaş «ganmeti» olarak kıymetini ve askeri stratejiden önemini artırmakla beraber, Kongo'nun diğer uluslararası oranla ulusal gücünü artırmaktadır. Zira, Kongo, uranyumdan askeri ve endüstriyel amaçlar için yararlanacak endüstriyel tesislere ve endüstri gücüne sahip değildir. Diğer yandan, İngiltere, Kanada, ve Birleşik Devletler ile, Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği için ise uranyuma sahip olmak, bu ülkelerin kendi güçlerini çok büyük ölçüde artıran bir faktördür. Bu ülkelerde uranyumu barişa veya savaşta kullanacak tesiler kurulabilir veya zaten mevcuttur. Olmazsa, yakındaki komşu ülkelerde bu uranyumlar, ve gene aynı şekilde, uranyumdan savaşta veya barişa yararlanacak enerji elde edilebilir.

(3) Bir önceki dipnota bakınız.

Aynı durum kömür ve demirde de görülmektedir. Amerika ve Sovyetler sahip oldukları geniş kömür ve demir cevheri yataklarından, bu iki madeni endüstriyel ürünlerin çevirebilecek endüstriyel tesislere sahip oldukları için, ulusal güçlerini artırmakta yarılanabilmişlerdir. Sovyetler Birliği bu tesislerini çok büyük beseri ve maddi fedakârlıklar bahasına kurmuş, ve kurmaktadır. Sovyetler Birliği bu fedakârlıkları bilerek ve hesaplayarak yola çıkmış; endüstriyel tesislere sahip olmadıkça, dış politikasının gereği olan askeri güc kazanamayacağını düşünmüştür. Sovyetler Birliği endüstriyel gücü sahip olmasayı uluslararası politikada, istediği ölçüde bir önem kazanamazdı.

Demir ve kömür rezervleri bakımından Hindistan, Amerika ve Sovyetlerin hemen ardından gelmektedir. Hindistan'ın Bihar ve Orissa gibi sadece iki eyaletindeki demir cevheri yataklarının 2,7 milyar ton olduğu tahmin edilmektedir. Diğer yandan, çelik üretiminin vazgeçilmez gereği olan manganez istihracı 1939'da bile bir milyon tondu. Bu miktar, Sovyet manganez istihracından sonra, dünyada ikinci geliyordu. Ulusların birinci-sıra ulus olmaları için muhtaç bulundukları, bu ham maddelere fazlasıyla sahip olduğu hâlde, bugünkü Hindistan'ın birinci-sıra bir devlet olduğu; hele Sovyetler ve Amerika'ya yakın durumda bulunduğu söylenemez. Bir ülkenin potansiyel gücü ile fuli gücü arasındaki bu boşluğun nedeni, ham madde bolluğu denk düşecek bir endüstriyel yapıının olmayışıdır. Burada konumuz olan bu nedenin dışındaki ise, ilerde ele alacağız. Hindistan, Tata Demir-Çelik Tesisleri gibi günümüzün en modern endüstri tesislerine sahip olmakla ögünse bile, üretici kapasitesi olmadığı için; özellikle, yapılmış madde elde edecek bir endüstriye sahip bulunmadığı için, endüstriyelleşmiş ülkelerden ikinci-sıra olanlara bile karşılaşılırılmaz. 1939 yılında, endüstride istihdam edilen halkın toplamı sadece üç milyon-nufusun yüzde 1'inden az. Görüyoruz ki, Hindistan bir ulusun gücünü yaratan en önemli faktörlerden birine sahip olduğu hâlde (elinde bulundurduğu, kilit ödemedeneki bazı ham maddelere rağmen), sadece potansiyel olarak bir büyük devlet sayılabilmektektir. Fakat filen büyük devlet olabilmesi için, zamanımızda, kendilerine sahip olmadıkça hiçbir devletin büyük devlet sayılmayıcağı diğer faktörlere de sahip olması gerekmektedir. Bu faktörlerden en önemli endüstriyel kapasitedir.

Modern savaş ve modern komunikasyon teknolojisi yüzünden, ulusal güc için, ağır endüstri alanındaki gelişme vazgeçilmez bir

oge hâline gelmiştir. Modern savaşta zafer sahip olunan karayollarının, demiryollarının, kamyonların, gemilerin, uçakların; tankların; ve sıvırısınak ağından (cibinlik) otomatik tüfeklere, oksijen maskesinden güdümlü roketlere kadar her çeşit silah ve gereçlerin miktar ve kalitesine bağlı bulunduğu için, ulusların arasında güc mücadele ve rekabeti de ulusların arasında daha iyi daha büyük, ve daha çok savaş gereç araçları imal rekabeti şekline girmiş bulunmaktadır. Endüstri kuruluşlarının kalitesi ve üretim kapasitesi, çalışan işçi sınıfının bilgi ve yetenekleri, mühendislerin maharetleri, bilginlerin yaratıcı kafaları, endüstrideki idari organizasyonun verimliliği, günümüzde, bir ulusun endüstriyel kapasitesini olduğu kadar, ulusal gücünü de belirleyen temel faktörler haline gelmişlerdir.

Bu yüzden, büyük endüstri ülkelerinin büyük devlet sayılması, ve endüstriyel sıralanmadaki bir değişikliğin güçler hiyerarşisinde de paralel veya zaman-aralıklı bir değişmeye yol açma-yacağının düşünülmlesi zorlaşmıştır. Büyük Britanya dünyanın en büyük endüstri ülkesiyken, dünyanın aynı zamanda en büyük devleti; hatta dünya devleti denecek tek devletiydi. Fransa'nın, 1870'den itibaren Almanya'ya oranla daha güçlü bir devlet olmaktan çıkış, bu süreç Birinci Dünya Savaşından sonra onyl kadar sureyle duralamışsa da, Fransa'nın endüstride geri kalmاسının; buna karşılık, Almanya'nın Avrupa'da en önde gelen endüstri ülkesi hâlinde geçişinin askeri ve siyasi bir tezahüründen başka bir nedenle açıklanamaz.

Sovyetler Birliği, potansiyel olarak herzaman büyük bir devlet sayıldığı hâlde, gerçekten büyük bir güç ve büyük bir devlet sayılması 1930'larda Sovyetlerin önde gelen endüstri devletlerinden biri olmasına mümkün olmuştur. Sovyetlerin, Birleşik Amerika'ya rakip olarak gücü sahip olması ise, 1950'lerde çekirdeksel savaş gücüne çıkmak için gerekli endüstriyelleşme düzeyine çıkışlarıyla gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, potansiyel olarak herzaman büyük bir devlet sayılan Çin'in gerçekten büyük bir devlet olabilmesi aynı düzeyde bir endüstriyel kapasite elde etmesine bağlı bulunmaktadır. 1940'larda Birleşik Devletler gücünün zirvesindeyken Londra'da yayınlanan *Economist* dergisi, Amerika'nın bu gücünü Birleşik Devletlerin ekonomik kapasitesine bağlıyor, ve bu konuda şöyle diyordu:

Büyük Devletlerin potansiyel kaynaklarına oranla, Amerika Birleşik Devletleri, Hitler savaşından önceleri, maddi güç, endüstriyelleşme derecesi, kaynaklarının ölçüsü, hayat standartı, ve her türlü üretim ve çoğaltım endekleri yönünden dünyanın diğer bütün devletlerinin ilerisindeydi. Savaş ise, diğer Büyük Devletleri yıkıp girettiği hâlde Birleşik Devletlerin milli gevini iki misline çıkarmış, Birleşik Devletlerin yakınlarındaki Büyük Devletlere çok daha yükseklerden bakmasına sebep olmuştur. Bu (Büyük) Devletler, şimdi, tipki fil sırtına konulmuş bir fare gibi, korku ve endişe içinde mamutun hareketlerini takip etmek durumunda kalmışlardır. Bu devletlerin fil için bir ağırlık teşkil etmeleri şöyle dursun, filin bir yerde durup oturmaya karar verecek olması bile bunlar için yeterli bir tehlike sayılmak gereklidir.⁴

Askeri Hazırlık Derecesi

Coğrafi faktöre, doğal kaynaklar faktörüne, ve endüstriyel kapasite faktörüne bir ulusun siili gücü açısından önem kazandıran, askeri alanda hazır olma durumuna bağımlılığı fazla söyle lüzumu bırakmayacak kadar açıktır. Askeri alanda hazırlanmışlık, izlenmekte olan dış politikayı destekleyecek kapasite askeri bir gücü gerektirir. Bu yetenek ise, tartışma konumuz açısından en önemlileri teknolojik buluşlar, liderlik, ve silahlı güçlerin niteliği ve niceliği olan çeşitli faktörlere bağlıdır.

T e c n o l o j i

Ulusların ve uygarlıkların kaderleri, çoğu kere, savaş teknolojisinde meydana gelen ve geri kalmış tarafın başka yollarla karşılaşmasına imkân bulunmayan değişikliklerce belirlenmiştir. Onbeşinci yüzyıldan ondokuzuncu yüzyıla kadarki genişleme döneminde Avrupa, Batı Yarıküresine, Afrikaya ve Yakın ve Uzak Doğuya oranla daha ileri bir savaş teknolojisine sahip olduğu için, dünyada üstün bir yer kazanmış ve bu üstünlüğü korumuştur. Ondörtüncü ve onbeşinci yüzyıllarda kullanılmakta olan savaş silahlarına piyade sınıfının, tüfegin, ve topun katılması, kuvvet dağılımında, bu silahları düşmanlarından daha önce kullanan devletler

(4) *Economist*, 24 Mayıs 1947, s. 785. (Yayın izni alınmıştır.)

lehinde çok büyük değişiklikler yaratmıştır. Feodal lordlar ve bağımlı kasabalar süvari birliklerine ve şatolara dayanıyor, ve dolaylı saldırılara karşı kendilerinin dokunulmazlığı olduğuna inanıyorlardı. Yeni silahlar karşısında ise, bir anda üstünlüklerini kaybetmişlerdir.

Askeri ve siyasi bakımından Orta Çağın kapanışını ve tarihin modern döneminin başlangıcını dramatik bir şekilde gösteren iki olay vardır. Bunlardan birincisi 1315'deki Morgarten ve 1339'daki Laupen savaşlarında İsviçreli köylülerden devşirilmiş piyade birliklerinin ağır ve masraflı feodal zırhlı süvari birliklerin yenmeleri ve sıradan halktan çıkan askerlerin aristokrasının ordularından daha kuvvetli olacağını göstermesidir. Ikincisi, Fransa Kral VIII. Charles tarafından 1494'de İtalya'nın istilâ edilmesidir. Piyade ve topçu birlikleriyle geldiği İtalya'da, ozamana kadar surlarının arasında gururla yaşayan İtalyan şehir-devletlerinin güçlerini VIII. Charles yerlebir etmiştir. Yeni savaş teknığının karşı-konulmaz tâtip gücü çağdaş düşünürleri büyümüş gibidir. Makyavelli ve diğer Floransyalı yazarlar bunu yansımışlardır.⁵

Yirminci yüzyıl ise, savaş tekniginde dört büyük yenilikle karşılaşmıştır. Bu yenilikler geçici bir zaman için de olsa, ilk yararlananlara, karşı taraf da bu yenilikleri kullanmasını veya hiç değilse bunlara karşı korunmasını öğrenene kadar, bir üstünlük kazandırmıştır. Bunların birincisi I. Dünya Savaşında ilk olarak Almanya tarafından kullanılan denizaltılardır. Denizaltılarından, Ingiltere'nin deniz ikmâl hatlarını kesmek için yararlanan Almanya saldırısında bitirmek üzereken, Ingilizlerin konvoy şeklinde gemi taşımacılığına başlamaları denizaltıların etkisini kırmıştır. Ikincisi, Almanlar tarafından değil, Ingilizler tarafından kullanılmaya başlayan tanktır. İlk olarak, I. Dünya Savaşının kapanış bölümünde kullanılan tanklar, Müttefik zaferini sağlayan başlıca öğelerden biri olmuştur. Üçüncüsü, hava kuvvetlerinin kara ve deniz kuvvetleriyle stratejik ve taktik yönden eşgüdümünün sağlanması II. Dünya Savaşının başlangıcında Almanya ve Japonyanın üstünlüğünə çok büyük katkıda bulunmuştur. Pearl Harbor ile Ingilizlerin ve Hollandalıların 1941 ve 1942'de deniz ve karada uğradıkları yenil-

(5) Felix Gilbert'in eserine bakınız: «Machiavelli: The Renaissance of the Art of War», in *Makers of Modern Strategy*, derleyen: Edward Mead Earle (Princeton, Princeton University Press, 1944), ss. 8, 9.

giler çok daha ileri bir düşman karşısında teknolojik yönden geri kalmanın cezası sayılmak gereklidir. Cuhurçill'in 23 Nisan 1942⁶ tarihli Parlamento'nun gizli oturumunda İngiltere'nin yenilgileri hakkında yaptığı etrafı konuşmaların metinleri okunduğunda, İngiliz hava, deniz, ve kara kuvvetlerinin uğradıkları bütün bu yenilgilerin nedeninin hava kuvvetleriyle birlikte savaş teknolojisinde meydana gelen değişimin anlaşılmaması veya kale alınmayı olugu görülmektedir. Son olarak da çekirdeksel silahlara ve bunları uzaklara gönderecek araçlara sahip bulunan devletler rakiplerine karşı çok büyük bir üstünlük kazanmış bulunmaktadır.

Bununla beraber, çekirdeksel silahlarn kullanımı olağanüstü önemde iki paradoksa yol açmaktadır. Bunların herikisi de çekirdeksel silahlarn olağanüstü tahrif güçlerinden meydana gelmektedir. Gene bu büyük tahrif gücü yüzündendir ki, klâsik silahlarn aksine, çekirdeksel silahlarn niceliksel olarak arttırılması ulusal kuvvet açısından bir anlam ifâde etmemektedir. Bir ulus, düşman hedeflerinin hepsini tahrif edecek kadar çekirdeksel silâha sahip olduktan, ve ilk saldırının düşman taraf olabileceğini gözünden tutarak gereken tedbirleri de aldıktan sonra, daha fazla çekirdeksel silâh yapması o ulusun gücünü artırmaktadır.⁷

Ikinci paradoks ise, çekirdeksel silahlarn yıkıcı gücü ile bu silahlarn rasyonel kullanılabiliğin arasındaki ters orantıdır. Büyük güçteki çekirdeksel silahlar ayırt edilmeksızın kitle sel tahriflere yol açmaktadır; bu yüzden de rasyonel askeri amaçlar için elverişli olmamaktadır. Bunlar topyekün bir tahrif tehditi olarak kullanılarak savaşta önlemekte işe yarayabilirlerse de, rasyonel bir savaşta kullanılamazlar. Sadece bu tip çekirdeksel silahları olan uluslar bu askeri üstünlükleri sayesinde siyaset kuvvetlerini fazla artıramazlar. Bunun nedeni ise, böyle bir ulusun, düşmanı topyekün tahrif etmekle tehdit gücünden başka, kendi iradesini düşman ulusa empoze ettirecek askeri araç ve olanaklıdan yoksun kalacaktır.

Böyle bir ulusun karşısındaki ulus da aynı toptan tahrif gücüne sahipse, ozaman bu iki tehdit biribirilerini karşılayıp durduracak, olmazsa, heriki taraf da toptan yok olacaklardır. Böyle bir

(6) Winston Churchill's Secret Session Speeches (New York: Simon and Schuster, 1946), ss. 53 ve sonrası.

(7) Geniş bilgi için; Böl. 23, «Silahlarn Kontrolü» arabolumu.

ulusun karşısındaki ulusun, aynı şekilde cevap verecek çekirdeksel gücü yoksa, ozaman, ya topyekün yok olacaktır ya da 1945'de Hiroshima ve Nagasaki'nın atom bombası ile tahrif edilmesiyle Japonya'nın yaptığı gibi kayıtsız ve şartsız teslim olacaktır. Diğer bir deyişle, bu tür çekirdeksel gücü sahip uluslar, çekirdeksel güçten yoksun ulusları ya şehir şehir uafalayarak, ya da tek bir akında topyekün ortadan kaldırarak haritadan silecekler, fakat aynı uluslararası koyma konusundaki psikolojik dirençlerini bu dirençlerinin derecesine uygun askeri baskilarla kırma yeteneğinde olmayacaklardır. Klâsik silahlar konusunda yetersiz kalıp, sadece bu turden topyekün imhâ edici çekirdeksel silahlara sahip bulunan ülkeler, hem bu tür çekirdeksel silahlara hem de klâsik savaş araç ve silahlarına sahip oldukları için, hem genel savaşa durdurucu ve önleyici, hem de olağan savaş amaçları için hareket yeteneği olan uluslara oranla daha zayıf durumda kalacaklardır. Kisacası, bu ikinci paradoks yüzünden, sahip olduğu çekirdeksel silahları kullanılabılır kılmak durumunda bulunan ülkelerin bu silahlarn tahrif güçlerini silahlârına yakını bir derecede indirmeleri gerekmektedir.

Liderlik

Teknolojik yeniliklerin zamanında ve gecikmeksiz kullanımları yanında, askeri liderliğin niteliği de ulusal güç üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir Prusya'nın onsekizinci yüzyılda sahip olduğu gücün başlıca nedeni bir harb dâhisi olan Büyük Frederick ve askeri taktik ve stratejik buluşları olmuştur. Fakat 1786'da Büyük Frederick'in ölümü ile 1806'da Napolyon'un Prusya Ordusunu yenen arasındaki dönemde harb san'ati değişmiştir. Prusya Ordusu 1806'da da, tipki 20 yıl öncesi gibi gene kuvvetli ve iyi bir orduydu. Fakat önemli olan husus, Büyük Frederick'le sayısız savaşlara girmış bulunan askeri liderlerin başında askeri bir dehâ olan Frederick'in bulunmayışıydı. Fransız ordularının başında ise, strateji ve taktik alanlarında yeni fikirleri ustalıkla uygulayan harb dâhisi olan Napolyon bulunuyordu. Savaşın neticesini bu faktör belirlemiştir.

Birinci ve ikinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde, Maginot Hattının Fransız genel kurmayında yarattığı psikoloji Fransız ordularının stratejik alanda yanlış düşüncelere sahip olması genel kurmayının stratejik alanda yanlış düşüncelere sahip olması na yol açmıştır. Modern teknolojideki yeni eğilimler, özellikle ta-

şima, ulaşırma, ve haberleşmenin mekanikleşmesi, gelecek olan savaşın bir hareket savaşı olacağını işaret ettiği hâlde Fransız genel kurmayı hâlâ I. Dünya Savaşındaki siper savaşları kafasıyla düşünmekteydi. Alman genel kurmayı ise, mekanikleşmiş savaş teknığının stratejik avantajlarını çok iyi kavradığı için, harekâtu beklenmedik ölçüde hareketlilik ilkesine göre planlanmış bulunu-yordu. Sadece Fransa'da değil, fakat Polonya ve Rusya'da da bu anlayış hâkimdi. Bu iki tür anlayışın karşı karşıya gelmesiyle Almania «blitzkrieg» yıldırım savaşı üstünlüğine ulaşmış ve nihai zaferi son derece yaklaşmıştı. VIII. Charles'in 1494'de İtalya'yı istilasında olduğu gibi Hitler'in panzerlerinin (motorize kuvvet) vurucu ve yıkıcı gücü; 1939'da Polonya süvari birliklerine pike bombardımanları yaparak Polonya kuvvetlerini, 1940'da ise hareket kabiliyeti düşünülmeyen Fransız ordusunu çok büyük kayıplara uğratarak Fransa'nın entellektüel bir şok geçirmesine sebep olan Alman bombardıman filoları ve askeri-siyasi yıkıntı askeri tarihte yeni bir döneme gelindiğini göstermiştir. Fakat İtalyan şehir-devletlerini destekleyecek kimseler olmamasına karşılık, II. Dünya Savaşında Almanya'ninkinden daha üstün bir teknolojiye sahip bulunan Amerika Birleşik Devletlerinin ve daha üstün insan gücüne sahip bulunan Sovyetler Birliği'nin savaşa girmeleriyle birlikte Hitler'in buluşları ve yenilikleri kendi mahvini hazırlamıştır.

Silâhî Kuvvetlerin Nicelik ve Niteliği

Bir ulusun askeri açıdan sahip olduğu güç insan ve silâhları-nın nicelik ve niteliğine, bunların askeri kurumun çeşitli dallarındaki dağılımına da bağlı bulunmaktadır. Bir ulus teknolojik savaş yeniliklerini çok iyi biliyor olabilir. Askeri liderleri bu teknolojik yeniliklerden taktik ve stratejik alanda nasıl yararlanılması gerektiğini biliyor olabilirler. Fakat aynı ulus, bütünüyle, veya bölümle-riyle üzerine düşen görevi yerine getirecek güç sahip bir ordu kurumundan yoksunsa hem askeri hem de siyasi yönden zayıf kalmak durumundadır. Böyle bir ordunun, görevi açısından çok büyük, ne de çok küçük bir ordu olmaması gereklidir. Bir ulusun, kuvvetli olmak için, büyük bir orduya sahip olması zorunlu bir koşul mürdür? Yoksa, hiç olmasa barış zamanında, çok iyi yetiştirilmiş ve eğitilmiş, çok iyi silâhlandırılmış küçük çapta birliklerle takviye edilmiş bir kara ordusu ile yetinmesi mümkün müdür? Herzaman

savaşa hazır muvazzaf askeri birlikler eğitim görmüş ihtiyatlar-dan daha mı önemlidir? Sukesimi büyük bir satır teşkil eden gemilerin modası geçmiş midir? Uçak gemileri yararlı bir iş görebiliyorlar mı, yoksa bunların da mı modası geçmiştir? Kaynakları ve yükümlülükleri açısından bir ulus ne büyülükté bir ordu besleyebilir? Ulusal gücün korunması için barış zamanında büyük sayılar da uçak imali gerekir mi? Yoksa teknoloji çok hızlı değişiklikler yüzünden aynı ulus, aynı amaç için, elindeki kaynak ve olanakları teknolojik araştırmalara harcayıp, ileri teknolojiye dayanan fakat az sayıda silâhlar imâline mi önem vermelidir?

Bir ulusun niceliksel özdeki bu sorulara vereceği cevapların yanlış veya doğru olması o ulusun gücü üzerinde dolaylı buluna-caktır Girişilecek bir savaşı nihai sonucuna ulaşımak için, onbeşinci yüzyılın başlangıcında güvenilen top, veya Birinci Dünya Sa-vasında Almanların dayandıkları denizaltı, veya iki savaş arası dö-nemde herkesin inandığı uçak, veya hâlde günümüzde pek çokları-rının güvendiği kılalararası güdümlü roketler gibi tek bir silâha ağırlık vermek doğru olur mu? Fransa ve Ingiltere'nin Birinci ve ikinci Dünya Savaşları arasında bu sorularda bazılarına yanlış cevap vermelerinin nedeni gelenciksel askeri anlayışa bağlı güç kav-ramının dışına çıkmışlardır. Bunlara ve bunlara benzer sorun-lara vereceğimiz cevapların niteliği Birleşik Devletlerin gelecekte diğer ulslara oranla ne güçte olacağını belirleyecektir.

Nüfus

Materyal faktörleri ve materyal faktörlerle beseri faktörlerin birlikte teşkil ettikleri öğeleri birkenara bırakacak olursak, orta-da, ulusal kuvveti belirleyen faktörlerin sonuncusu olan beseri faktör kalır. Fakat bunun için, niceliksel ve niteliksel öğeleri de birebirlerinden ayırmamız gereklidir. Niteliksel öğeler ulusal karakter, ulusal moral, diplomasının ve genel anlamda devlet idaresinin ka-rakterini içerir. Niceliksel öğeler ise nüfusun büyüklüğü açısından ele alınmak durumundadırlar.

Dagliim

Kuşkusuz, bir ulusun nüfusu ne kadar büyükse gücünün de oka-dar fazla olacağını söylemek doğru değildir. Böyle olsaydı, son tah-minlere göre 800 milyona yakın nüfusu olan Çin'in⁸ dünyanın en

(8) Başka bir kaynak gösterilmemişse, bütün nüfus rakamları 1 Temmuz

büyük ve en güçlü ülkesi olması, 480 milyonluk Hindistan'ın da Çin'i izlemesi gerekiydi. 230 milyonluk Sovyetler Birliği ile 195 milyon nüfuslu Birleşik Devletlerin üçüncü ve dördüncü gelmeleri gerekiydi, Bir ülkeyi, diğer ülkelere oranla daha büyük nüfusa sahip olduğu için daha güçlü saymak doğru bir düşünce olmadığı gibi, dünyanın nüfusu büyük ülkeler arasında yer almayan ülkelerin birinci-sırada güçlü devlet olabileceklerini veya durumlarını koruyabileceklerini sanmak da yanlıştır. Büyük bir nüfusa sahip olmasızın, modern savaşın gereği olan geniş çapta endüstri kurmak ve işletmek; karada, havada, ve denizde savaşacak büyük sayıda ordular tesis etmek; ve, nihayet, muharip nüfustan çok daha büyük sayılaraya varan yiyecek, taşıma, ulaştırma, cephane, silâh ve haberleşme gibi alanlardaki dektekleyici kadroları meydana getirmek inkânsızdır. Bu nedenlerledir ki, Nazi Almanyası ve Faşist İtalya gibi, emperyalist ülkeler her yoldan yararlanarak nüfus artışını cesaretlendirip teşvik etmekte, daha sonra da emperyalist genişleme-için bu nüfus artışını bir gerekçe olarak kullanmaktadır.

Birleşik Amerika'nın nüfusu ile Kanada ve Avustralya'nın nüfusları arasında yapılacak bir karşılaştırma bir ülkenin nüfusu ile aynı ülkenin ulusal gücü arasındaki ilişkiyi açıkça göstermektedir. Günümüzde Avustralya 3 milyon mil kareye yakın bir alana, onbir milyonu aşan bir nüfusa sahiptir. Kanada ise, üç-buçuk milyon mil karelük bir alana, ve ondokuz milyondan fazla nüfusa sahiptir. Birleşik Amerika ise Kanada ile Avustralya'nın arasında bir yüzölçümüne, ve Avustralya'nın nüfusundan hemen nerdeyse onsekiz kat, Kanada'nından ise on kat daha fazla olan 195 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Avustralya veya Kanada kadar nüfusu olsaydı, A.B.D. hiçbir zaman dünyanın en güçlü devleti olamazdı. Ondokuzuncu yüzyilla, yirminci yüzyılın ilk yirmi yılındaki kitlesel güç Amerika Birleşik Devletlerinin bu ulusal gücüğe sahip olmasını sağlamıştır. 1924 yılında çıkarılan ve Birleşik Devletlere göç edenlerin yıllık miktarını 150.000'de dondurulan Muhacerat Kanunu yüz yıl, veya hatta, ellî yıl önce çıkarılmış olsaydı, otuz-altı veya yirmi-yedi milyonluk bir nüfus Amerika'da 'yerleşme olağlığı' bulamayacaktı; Birleşik Amerika hem kendilerini hem de çocukların kazanamayacaktı.

1965'deki bilgilere göre şu kaynaktan alınmıştır: *Population and Vital Statistic Report, Statistical Papers, Seri A, C XVII, NO 3* (New York: United Nations, 1965).

1824'de Birleşik Devletlerin nüfusu onbir milyon kadardı. 1874 yılında nüfus 44 milyona; 1924'de 114 milyona çıkmıştır. Bu dönemde nüfus artışında yüzde 30 oranında muhaceret rol oynamış; bu oran 1880-1910 döneminde yüzde 40'a çıkmıştır. Diğer bir deyişle, Amerikan nüfusunun en hızlı arttığı devreler muhaceretin arttığı devrelere denk gelmiştir. 1824'den, ve hele 1874'den 1924 yılında kadarki serbest muhaceret savaşı ve barışta Birleşik Devletler için çok büyük önemi olan insangücü bollugunu sağlayan başlıca faktör olmuştur. Muhaceret faktörü olmasayı, Birleşik Devletlerin nüfusu bugünkü yarısını güç aşabilecekti. Bunun sonucunda ise, Birleşik Devletlerin ulusal gücü bugün 195 milyonluk nüfusla varılmış bulunan düzeyden daha düşük olacaktır.

Nüfus büyüklüğü ulusal gücü belirleyen bir faktör olduğu, ve bir ulusun gücü diğer ulusların gücüne göre ölçüleceği için, çeşitli ülkelerin nüfuslarının birbirilerine oranla büyülükleri bakımından aralarında bir rekabet vardır ve, özellikle, bu uluslar arasındaki nüfus artış hızı da dikkate değer bir ögedir. İki rakip ülkeyden birinin nüfusu diğerinden azsa, ve birinin nüfus artış hızı düşüyor, diğerinin ise hızla yükseliyorsa, birinci ülke nüfus artış hızındaki düşmeyi tehlikeli bulacaktır. 1870 ile 1940 arasında Fransa'nın Almanya karşısındaki durumu buna örnek verilebilir. Bu dönem içinde Fransa nüfusu 4 milyon, Almanya'nın nüfusu ise 27 milyon artmıştır. 1800 yılında Avrupa'nın yedide-biri Fransızken 1930 da bu oran onaltı-bire düşmüştür. 1940'da Almanya'nın silâh altına alabileceği nüfus 15 milyonken Fransa için bu rakam 5 milyonda kalmıştır.

Diğer yandan, Alman birliğinin kurulmasından itibaren, Almanya da Rusya'nın hızlı nüfus artışından endişelenmiştir. Rusya'nın nüfus eğilimleri açısından I. Dünya Savaşının arifesindeki duruma bakılacak olursa, Almanya'nın zamanın Rusya lehine işlediğini, Fransa'nın zamanın Almanya lehine işlediğini, Avusturya ve Rusyanın ise —diğer nedenlerle bahsedildiği gibi—⁹ savaşın geçmesinden Almanyanın yararlanacağını düşünmiş olduğu söylenebilir. Bu bakımından, İngiltere dışında, çatışmada taraf olan bütün devletlerin devamlı değil, fakat, nihai çatışmadan önce, sadece geçici bir süre için yapılacak barış yerine, 1914 yılının savaşın

(9) Bknz: s. 807.

başlangıç yılı olmasını tercih etme durumunda bulundukları ileri sürülebilir.

Son dönemin yakın tarihinde Avrupa'daki güç dağılımı, nüfus eğilimlerindeki değişimler yüzünden, genel hatlarıyla, iki kere değişiklik geçirmiştir. Aynı şekilde, Birleşik Devletlerin Batının kuvvet merkezi hâline gelmesi ve Batı ve Orta Avrupa'nın yerini alması da gene ilgili devletlerin nüfus rakamlarında ifadesini bulmaktadır. 1870'de, Almanya'nın nüfusu gibi Fransa'nın nüfusu da Birleşik Devletlerin nüfusunu aşıyordu. 1940 yılında ise, geçen yıllar içinde Fransa ve Almanya'nın toplam nüfus artışı otuz-bir milyon olduğu hâlde Amerika'nın aynı dönemdeki nüfus artışı 100 milyon olmuştur.

Açıkça görülmeyecek ki, ulusal gücün maddi gereklilerini gerçekleştirecek genişlikte nüfusu olmayan ülkelerin birinci sıradan bir devlet hâline gelmeleri imkânsızdır. Diğer yandan, şu son yıllarda, fazla büyük bir nüfusun ülke için çok olumsuz etkileri olabileceği de anlaşılmış bulunmaktadır. Bu durum Hindistan ve Mısır gibi azgelişmiş ülkelerde önemli bir sorun hâline gelmiştir. Yalnız, ölüm oranlarındaki düşmeler yüzünden nüfusun hızla arttığı bu ülkelerde yiyecek üretiminde buna uygun bir artış sağlanamamaktadır. Bu ülkeler, devamlı bir açlık tehlikesiyle karşı karşıya oldukları gibi, yeterince beslenmeyecek ve çeşitli hastalıkların tehdidi altında bulunan halk kitleleriyle de uğraşmak zorundadırlar. Bu yüzden de ellерindeki zaten kit ve yetersiz olan kaynakları ulusal kuvvetlerini geliştirmek için değil de halklarını beslemek ve tedavi etmek için kullanmak zorunda bulunmaktadırlar. Nüfuslarının fazla olması ise, kendileri için bir güç kaynağı olmak söyle dursun, gelişmeleri için bile ciddi engel teşkil etmektedir. Bu ülkeler için, nüfuslarıyla kaynakları arasında bir denge kurmak, ve kaynakları ve olanaklarını artırılamıyorlarsa, nüfus kontrolüne geçmek ulusal güçleri için bir önsarttir.¹⁰

Eğitimler

Buraya kadar söylediklerimizden anlaşılmıştır ki uluslararasındaki güç durumunun gelecekte ne gibi bir şekil alacağını kestirebilmek konusunda nüfus artışı eğilimlerinin hesaplanması büyük bir önem taşımaktadır. Diğer bütün faktörler yaklaşık olarak ay-

(10) Bkz.: s. 147.

ni kahrsaa, diğer rakip ulislara oranla bir ulusun insangıcunda gerilemeye, o ulusun diğer uluslar karşısındaki ulusal gücünde de gerilemeye; ve önemli mikardaki bir insangücü artışı da, aynı şartlar altında, ulusal güçle bir yükselmeye yol açar. Ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru Büyük Britanya İmparatorluğu rakipsiz ve tek dünya devleti durumunda olduğu sıralarda, nüfusu dünyada nüfusunun dörtte biri demek olan 400 milyona varıyordu. 1946 yılında ise bu nüfusu 550 milyona ulaşıyordu. Fakat, tek başına bir Hindistan'ın nüfusu 480 milyon tahmin edildiğinden, Ingiltere'nin sadece Hindistan'ı elinden çıkarmakla bile büyük bir nüfus kaybına uğradığı görülmektedir.

Geçmiş dönemdeki nüfus eğilimlerine dayanarak hesaplamalar yapan nüfus uzmanları, savaş veya doğal afetler olmasa, Birleşik Amerika'nın, Sovyetler Birliğinin, Doğu ve Güney Avrupa ülkelerinin nüfusunun önemlice miktarlarda artacağını; Batı ve Orta Avrupa ülkelerinin nüfusunda ise önemli bir artış olmayacağı ileri sürmektedirler.

Nüfus açısından, Birleşik Amerika, çok küçük nüfus artışı gerçekleştirmesi bekleyen Batı Avrupa'ya oranla bugünkü üstünlüğünü devam ettirecektir. Fakat Lâtin Amerika'daki nüfus eğilimi karşısında, ilerde, Amerika'nın durumu daha da geri kalmış olacaktır. Lâtin Amerika dünyanın onde gelen bölgelerine oranla bile çok daha hızlı bir nüfus artışına sahiptir. 1900 yılında, Lâtin Amerika'nın toplam nüfusu 63 milyon, Birleşik Devletlerin ise 75 milyon kadardı. 1948 yılında ise Lâtin Amerikan nüfusu 153 milyon, A.B.D. nüfusu 145 milyon olmuştur. Tek başına Arjantin'in nüfusu bile 1914'e kadar dört kat artarak bugün yirmi milyonu aşmış bulunmaktadır. Aynı dönemde A.B.D. nüfusu sadece 99 milyondan 195 milyona çıkmıştır.

Bir noktayı da belirtelim: ulusal güç üzerinde nüfus faktörünün etkisini tam olarak bilebilmek için, çeşitli ülkelerin kabaca toplam nüfus rakamlarını bilmek yetmez. Nüfus değerlendirmelerinde yaş dağılımı en önemli faktörlerden biridir. Diğer faktörlerin hepsi eşit kaldığı sürece, askeri ve üretimeş işler için en uygun yaş gruplarının (ortalama 20-40 yaşıları) genel nüfus içindeki oranları yüksek olan uluslar, nüfusunun çoğunu yaşlılar gruplarının teşkil ettiği ulislardan daha güçlü olacaklardır.

Bununla beraber, savaş veya doğal felâketler olmasa bile, nüfus tahminlerinin aldatıcı oldukları da unutulmamalıdır. 1940'lardan

da Amerika Birleşik Devletlerinin nüfus eğilimini hesaplayan nüfus uzmanları Amerika'nın nüfus artışı konusunda oldukça kararsız bir tablo çizmişlerdir. Oysa bugün Birleşik Devletlerin nüfusu, çok ünlü bazı nüfus uzmanlarının 1970 için yapmış oldukları nüfus tahminlerini epeyce aşmış bulunmaktadır. Fakat bilimsel kesinliği ve gerçeğe uygunluğu misbete yüksek gibi görünen bir dalda bile, ulusal gücün ön-kestirimle yaklaşık olarak saptanması bilinmezliklerin meydana getirdiği güçlüklerle doludur. Ne var ki, bu bilinmezlikler, ulusal gücün gelişmesi açısından nüfus eğiliminin taşıdığı önemi azaltmış sayılmayacakları gibi, devlet adamlarının kendi uluslararası nüfus eğilimiyle aktif bir şekilde ilgilenmeleri gereğini de azaltmaz.

Roma İmparatorluğu tahtındaki İmparator Agustus ile kendisini izleyen diğer imparatorların diliyle konuşan Sir Winston Churchill, 22 Mart 1943de İngiltere Başbakanı olarak yaptığı radyo konuşmasında şöyle demiştir :

Otuz, kırk, veya elli yıl ileriye bakanlar için en büyük endişe kaynağı, ve bu konuda en açık şekilde görülen, nüfus artışı hızının tedrici bir şekilde düşmesidir. Bu günde eğilim değişmezse, otuz yıl sonra, çok küçük sayıda muharib ve emekçi bir nüfusun kendisinin iki katı hacimdeki yaşı yaşı gruplarını koruması ve desteklemesi gerekecek; elli yıl sonra ise bu durum daha da kötüleşmiş olacaktır. Bu ülke eğer dünya liderliğindeki yüksek konumunu korumak, ve kendi gücünü başkalarının gücüne egemen kılmaya devam etmek istiyorsa, halkımızın, daha büyük ailelere sahip olma konusunda her yoldan teşvik edilmesi gereklidir.

Ulusal Karakter

Ulusal Karakterin Varlığı

Ulusal güc üzerinde etkide bulunan ve niteliksel doğaya sahip beşeri öğelerden üçünden, ulusal karakter ve ulusal moral öğelerinin herikisi de rasional bir değerlendirme açısından kavranması güç ve kaypaktır. Bu öğeler, bir ulusun uluslararası arenada elinde bulundurduğu ağırlığın üzerinde de belirleyici etkiye sahiptirler. Biz, burada, ulusal karakterin gelişmesinden ne gibi faktörlerin sorumlu olduğunu araştıracak değiliz. İlginendiği-

miz sadece işin olgu (vakia) kısmıdır-antrapolojinin «kültür kalibi» kavramı ile karıştırılan (bizce karıştırılmaması gereklidir) ve bir ulusun yapısında daha sık ortaya çıkan belirli entellektüel ve karakter nitelikleridir. Belli bir ulusun yapısında daha sık rastlanan bu nitelikler, diğer uluslardakine oranla her ulusa daha değerli görülürler. Coleridge söyle der :

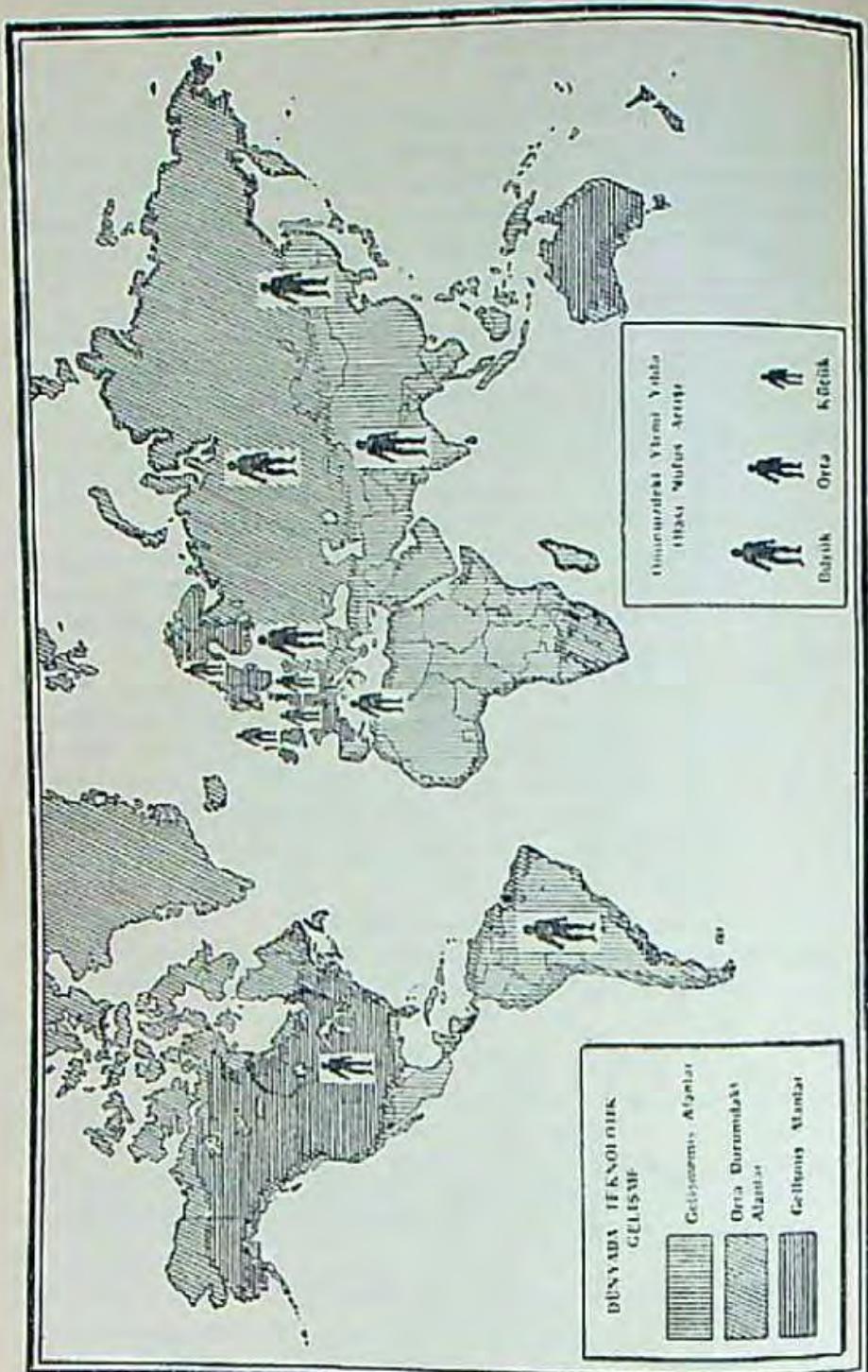
... Fakat bütün bir ulusun (halkın) içinde nefes alıp veren görünmez bir ruh (can) vardır. Buna, hep benzer şekilde olmasa da, herkes katılır; (halkın) erdemsziliklerine renk ve karakter kazandırır; böylece, belli kelimelerle ifade ettiğim bir eylemi Fransızcadan ve İspanyolcadan farklı kılan bu ruhtur. Savunduğum, tarihi bir «muamma» olarak kabul etmedikçe, reddi imkânsız bir gerçekdir. Aynı şekilde, uluslararası farklarına, biribirilerinden farklı derecelerde yüce veya alçak oluşlarına, kısacası, (Büyük Xantippus yönetimindeki Kartacalıların, daha sonra kendi adamları olan Hannibal yönetimindeki Kartacalıların örneğinde olduğu gibi), sadece tek bir büyük adamın tarihi tesadüften ibaret etkileriyle yaptıklarına veya olduklarına rağmen bir ulus olarak varlıklarını koruyabilmelerinin, ve bireylerin değişmesinden, gelip-geçmesinden sonra devam etmelerinin bu ruhun eseri olduğunu savunuyorum ...¹¹

Bu nitelikler bir ulusun diğerlerinden farklı olmasının nedenidir, ve her büyük felâketten sonra da ayakta kalma gücüne sahiptirler. Rastgele alacağımız bazı örnekler bu noktayı açıkaçıkarcaktır.

John Dewey¹² ve diğer birçok düşünürlerin gösterdikleri gibi, Kant ve Hegel'in Alman felsefi geleneğinin, Descartes ve Voltaire'in Fransız düşüncesinin, Locke ve Burke'un İngiliz siyasal düşüncesinin, William James ve John Dewey'in entellektüel sorular karşısındaki Amerikan yaklaşımının tipik temsilcileri olmaları anlaşılması zor birsey değildir. Bütün bu felsefi farklılıkların,

(11) Samuel Taylor Coleridge, *Essays on his own Times* (London: William Pickering, 1850), Vol. II, pp. 668-9.

(12) German Philosophy and Politics (New York: G. P. Putnam's Sons, 1942), passim.

çok üst bir soyutlama ve sistemleştirme düzeyinde de olsa, her ulusa farklı özellikler kazandıran her düzeydeki eylem ve düşünce farklarının nedeni olan temel düşünce ve moral özelliklerin bir yansımışi olduğu saklanabilir mi? Descartes'in mekanikleşmiş rasyonelliği ve sistemcilik mükemmelligi Jacobin reformunun rasyonalist heyecanında olduğu kadar Corneille ve Racine'in trajedilerinde de görülmektedir. Kezâ, çağdaş Fransa'nın entellektüel hayatını büyük ölçüde karakterize eden akademik formalizmin kırılgınlığında da aynı şey görülmektedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde Fransız devlet adamlarının hazırladıkları, mantıken kusursuz fakat uygulanması olanaksız barış planlarında da gene bu etkiler görülmektedir. Diğer yandan, Jül Sezar'ın Galya hakkında hissettiği entellektüel merak yüzyıllar boyunca Fransız düşüncesinin en belirgin özelliği olarak devam etmiştir.

Locke'un felsefesi, Magna Carta, yasal süreç anlayışı, veya Protestan sekteryanzı gibi İngiliz bireyciliğinin bir anlatımıdır. Moral ilkelerle siyasal tedbirliliği doğmatik olmayan bir görüşle birleştiren Edmund Burke'ün düşünceleri ise, on dokuzuncu yüzyıldaki Reform Kanunları veya Cardinal Wolsey ile Canning'ın kuvvetler-dengesi siyasetleri gibi, İngiliz ulusunun siyasal dehâsını göstermektedir. Tacitus'un yıkıcı ve ezici siyasal ve askeri özellikleri olduğunu yazdığı Cermen kabileleri için söylenenler, Frederick Barbarossa'ın ve II. Wilhelm'in ordularına olduğu kadar Hitler ordularına da uygun düşmektedir. Alman diplomasisinin kabahı ve beceriksiz hesaplılığı da Tacitus'un söyledikleriyle ifade edilmiş gibidir. Otoriterlige, kollektivizme, ve devletin üstünlüğe inanan Alman felsefesi, yaşayacak ve iradesini empoze edece guce sahip her otoriteye itaatı, ve bunun gereği olan medeni cesaret noksanhını, birey haklarının küçümsemenesini, ve siyasal özgürlüğün bulunmasını gerektiren otokratik yönetimlerin geleğinde hâlâ devam etmektedir. Tocqueville'in Amerika'da Demokrasi eserinde çizilen Amerikan ulusal karakteri, aradan yüz yıl geçmesine rağmen hâlâ değerinden birşey kaybetmemiştir. Amerikan pragmatizminin apaçık bir doğmatik bir idealizm ile, başarıyı gerçekin ve hikâyin ölçüği sayan anlayış arasındaki karışılığı, bugün de, bir yanda Dört Özgürlük ve Atlantik Sözleşmesinin, bir yandan da «dolar diplomasisi»nin birlikte yürütülmemesi de görülmektedir.

Rus Ulusal Karakteri

Rusya konusunda ise, bir yüzyıl arayla yapılan iki yakıştırma Rus ulusunda da bazı belirli entellektüel ve moral niteliklerin şaşılacak derecede aynen devam ettiğini göstermektedir.

Bismarck hâtıralarında söyle yazmaktadır.

1859'da St. Petersburg'a ilk gidişimde, Rusların bir başka özelliğini gösteren bir örneğe tanık oldum. Baharın ilk günlerinde, o zamanlar saray çevresine mensup olanların Çar Paul Sarayı ile Neva arasındaki Yaz bahçesinde gezinti yapmaları bir adetti. İmparator çimenliklerden birinin ortasında bir nöbetçi, kendisine niçin orada nöbet tuttuğu sorulunca, askerin verebildiği cevap, «öyle emir aldım», olmuştu. İmparator bunun üzerine yâverlerinden birini muhafiz birliğine gönderdi ve bu emrin ilk olarak kim tarafından ve niçin verildiğini soruttu. Cevap, yaz ve kış orada bir nöbetçinin beklemesinin emredilmiş bulunduğuuydu. Ama emrin kökeni keşfedilmemişti. Mesele sarayda da konuşuldu, ve hizmetkârların da kulağına gitti. Çok yaşlı hizmetkârlardan biri konuşmak için izin aldı, ve babasının, vaktiyle Yaz Bahçesindeki nöbetçinin yanından geçerken kendisine, «Bak, İmparatoriçe Katerina'nın vaktinden önce çiçek açan bir kardelen gördüğü ve çiçeğe göz-kulak olunmasını emrettiği yer burasıdır. Asker hâlâ nöbette», dediğini anlattı. Bu emir üzerine ortaya bir nöbetçi dikilmiş, ve o zamandan beri her yıl orada nöbet tutulmuş. Bu gibi hikâyeler bize gülünç gelebilir, ve eleştirebiliriz, fakat Avrupa'ya karşı tutumunda Rus doğasının (karakterinin) gücünün dayanağı olan temel gücü ve sebatkarlığı dile getiren bunlardır. Bunları duyuncu, 1825'de St. Petersburg'daki selde, ve 1877'de Şipka Geçidinde tuttuğu yeri terk etmektense sellerde boğulmayı veya ayazdan donmayı kabullenmiş Rus askerlerini hatırlıyoruz.¹³⁾

(13) *Bismarck, the Man and Statesman, being the Reflections and Reminiscences of Otto, Prince von Bismarck, A. J. Butler'in denetiminde İngilizceye çevrilmiştir. (New York ve Londra: Harper and Brothers, 1899), Vol. I, p. 250.*

Time dergisi ise 21 Nisan, 1947'de şu haberi vermiştir:

Potsdam'ın eriyan karlarla çamurlanmış Berlin Caddesinde benizleri solgun oniki ağır aksak yürüyordu... Solgun yüzleri vardı, ve mahpuslara benziyorlardı. Arkalarında yorgun, bodur boylu, ve geniş yüzlü bir Rus askeri ayaklarını sürcesine geliyordu; sağ elinde tüfeği, mavi gözlerinde uçsuz bucaksız Ukranya bozkırları vardı.

Stadtbahn istasyonuna yaklaşlığında, grup, işlerinden hızlı hızlı evlerine dönen kadın ve erkeklerin meydana getirdiği bir kalabalıkla karşılaştı.

Yüzü sert çizgili, orta-yaşlı bir kadın oniki adamı söyle bir süzdi. Kadın yolun üstünde durdu ve tam bir dakika, dik-dik, adamlara baktı. Sonra elindeki çarşı filesini yere düşürdü, yanıp kömür kesilmiş bir vagonun önünden koşarak caddeyi geçti ve acı bir çığlıkla kendisini üçüncü mahkumun boynuna attı. Mahkumlar ve yoldan geçenler, durdular ve Rodin'in heykellerini andırıreasına, kaba elbiselerinin üstünden birbirleriyle kucaklaşan bu iki insana baktılar, iki insan şaşkınlık şekilde fısıldıştılar: «Wohin? ... weise nicht». «Warum? ... nicht».

Rus yavaşça yerinden geldi ve çiftte yaklaştı. Yavaş yavaş yüzünde bir sırtma belirdi. Hafifçe kadının sırtına vurdu. Kadın titredi. Olayı seyredenler donmuşcasına seyrediyorlardı. Rus teskin edici bir dille, «Keine Angst. Keine Angst», (Korkacak Birşey Yok. Korkacak Birşey Yok) dedi. Sonra elindeki Amerikan silahını, gayri ihtiyyatı olarak yaklaşan mahkuma çevirdi, ve sordu: «Dein Mann? »Ja», diye cevapladi kadın, yanaklarından göz yaşları süzülerek.

«Gu-ut», dedi Rus, burnunu çekerek, «Nimm mit». Ve zavallı durumdaki mahkumu yavaşça iterek yaya kaldırımına yöneltti.

Halk, elele tutuşan ve heyecanlı, kolkola oradan ayrılan çiste bakarken rahatlama gibi görüneıyordu. Onbir mahkum ise aralarında mirıldanarak aşağı doğru yürü-

meye başladı. Etraftaki halktan birileri fisildiyordu: «Anlaşılmaz adam bu Ruslar... Inanılmaz şey... Ruslara aklırm ermiyor».

Rus kaderci bir yüze gene yürümeye başladı, cebinde kibrıt aramırken sarı dişlerinin arasında uzun bir *papiroza* tutuyordu. Birden yüzü karardı. Kolundaki tüfek havaya kaldırdı, geniş ağızlı, lime lime olmuş kapalı cebinden bir kâğıt çıktı, ve tedirgin bir yüze kâğıda baktı. Birkaç adım sonra kâğıdı yeniden dikkatle katladı, ve mahkumların kamburlaşmış sırtlarını süzdü, sonra istasyondaki trenden inmekte olan yolcuların yüzlerinde bîrşeyler aradı.

Hiç duralmadan Rus genç bir adamı durdurdu. Kolunun altında çantası, kafasında, kulaklarına kadar geçmiş eski bir şapkası olan bir adamı: «Eh, *Du Konun!*» Alman donaklamıştı, etrafta, hiçbir şey görmemeye ve duymamaya çalışan kalabalığa; geriye döndü ve bakındı Rus silâhını doğrulttu ve seslendi: «*Kom!*» Korku içindeki adamı, mahkumların boşalan saflarına soktu.

Mahkum sayısı tekrar oniki olmuştu. Rus'un yüzünde bir rahatlama vardı. Çakıp da yakamadığı üçüncü kibritten sonra *papiroza'sım* yaktı, dumanını akşamın çökken alaca karanlığında evlerine doğru kaçışan Almanlara doğru savurdu.¹⁴⁾

Bu iki hikâye arasında, ulusal hayatın tarihsel devamını pratik olarak her düzeyde kesintiye uğratın büyük bir devrim yaşanmıştır. Fakat buna rağmen, devrim firtinasına rağmen, Rus ulusal karakteri devam etmiştir. Toplumsal ve ekonomik yapıda, siyasal liderlikte ve kurumlarda hayat ve düşünce tarzında çok büyük olduğu hâlde, Bismarck'in bizzat gördüğü olayda ve Potsdam'daki askerde devam eden Rus karakterinin «temel ve değişmez gücü» bu değişikliklerden etkilenmemiştir.

Ulusal karakterin devamlılığını göstermek için Amerikan diplomatlarından birinin Amerikan Dışişleri Bakanlığına gönderdiği bir rapora göz atalım:

(14) *Time*, April 21, 1947, p. 32 (Time'in izniyle kullanılmıştır. Copyright Time, Inc. 1947).

Geçtiğimiz yıl içinde Rusya'nın yabancılara ve yabancıların imparatorluğa girişleri sorununa karşı izledikleri politikanın gitgide sertleştiği anlaşılmıştır.

Geçen yaz birçok Amerikalının vize almadığını duydum. Bunun başlıca nedeni siyaset mülâhazalar ve halkın düşüncelerinin yabancılarda etkileneceğinden korkumasıdır. Bunların yanısıra bir diğer neden de, Rusya'da, transit ticareti için gelenlerin dışındaki bütün yabancıları Rusya dışına sürmek isteyen güçlü bir yabancı düşmanı partinin bulunmuşudur.

Nazırların durumu da hiç hoş bir durum değildir. Yaygın olan kanaata göre, hiç olmazsa, kamusal işlere ilşkin bütün konuşmaların ve yazışmaların postanelerde dinlendiği ve kontrol edildiği; haberleşme emniyetinin bulunmadığıdır... Ayrıca, nazırların dahi, kendi personeli ve hizmetkarları arasındaki muhabirlerce gözetlendiği, ve nazırların evlerine kimlerin girip çıktığının neler olduğunu ispiyonlandığı da hâkim bir kanaattır...

Herşey sır ve esrar içinde. Kulak vermeye değer herşey gizlilik içinde; hiçbir şey umuma açık değil.

Ruslar arasında garip bir inanç var; dünyayı fethetmek o'nlar için bir kader, bir alıntıması gibi. Bu kaderci görüşe dayanan askerlik sevgisi ve askerliğin şanlı armagânlarına inanç her yerde görülüyor. Bu duyguya, en büyük mahrumiyetler içinde bile engin bir sabır ve metanete sahip olmasını bilen Rus askeri ayrı bir güç veriyor.

Buraya ilk defa gelen bir Amerikalı için, polisin serliğinden daha şaşkıncı birşey olamaz.

Bu izlenimler, sanıldığına aksine, Büyükelçi Kennan'ın, Bohlen'in, veya Thompson'un değil, fakat 1851-52 yılında Amerikanın Rusya Ortaelçisi Neill S. Brown'undur.

Ulusal Karakter ve Ulusal Güc

Savaşa olsun, barışa olsun ulus adına eylemde bulunanlar; ulusun siyasetini formüle eden, uygulayan, veya destekleyenler;

seçenler veya seçilenler; halk oyunu biçimlendirenler; üretim veya tüketenler, bütün bu insanların hepsi de ulusal karakteri meydana getiren entellektüel ve moral niteliklerin izlerini taşıdıkları için ulusal karakter ulusal güc üzerinde etkide bulunmamazlık edemez. Rusların «kaba kuvvetçiliği ve inatçılığı», Amerikalıların kişisel girişim ve buluşuluğu, İngilizlerin doğmatik olmayan sağduyusu, Almanların disiplin ve kabaklı bir ulusun üyeleri olan bireylerin katılacağı ve yer alacağı bireysel veya kollektif eylemlerde, iyi veya kötü yönde, her zaman ortaya çıkacak olan nitelikler arasındadır. Ulusal karakter farklılarının neticesinde, örneğin, Alman ve Rus hükümetleri Amerika ve İngiliz hükümetlerinin izleyemeyecekleri bir dış politika izleyebileceklerdir. Amerikan ve İngiliz hükümetlerinin izleyebileceklerini de Alman ve Rus hükümetleri izleyemeyeceklerdir. Anti-militarizm ve devamlı muvazzaf ordu ile zorunlu askerlige karşı duyulan düşmanlık duyguları Amerikan ve İngiliz ulusal karakterinin belirgin özelliklerindendir. Oysa, aynı kurumlar ve faaliyetler yüzyıllar boyunca Prusya değerler hiyerarşilerinde en üstün yeri muhafaza etmiş, ve prestijini buradan tüm Almanya'ya yapmıştır. Rusya'da hükümet otoritesine itaat geleneği ve yabancılara karşı eskiden beri duyulan korku yüzünden devamlı ve büyük orduların halkça kabul edilmesi mümkün olmuştur.

Nitekim Almanya ve Rusya güç mücadeleinde, başlangıçta ulusal karakterleri yüzünden bir üstünlüğe sahip bulunmaktadır. Almanya ve Rusya barış zamanında ulusal kaynakları içinden daha büyük bir bölümü savaş amaçlarına ayırmaya yeteneğindedirler. Diğer yandan, Amerikan ve İngiliz halkın böyle bir işi hele büyük ölçüde olur ve insangücü kaynağını ilgilendirirse, ulusal bir acil durum dışında, göstereceği hoşnutsuzluk Amerikan ve İngiliz dış politikaları için önemli bir handikap teşkil etmektedir. Militarist uluslararası hükümetleri kendilerinin tayin ve tercih edecekleri bir zamanda savaşı planlayabilmekte, hazırlayabilmekte ve açık yürütebilmektedirler. Asıl önemli amaçları için en uygun buldukları anda ünleyici savaşı da kolaylıkla başlatabilmektedirler. Pasifist uluslararası hükümetleri ise —ki ikinci Dünya Savaşının sonuna kadar bunun en güzel örneği Birleşik Devletlerdi— bu konuda çok daha güç şartlar altındadır ve çok az tercih imkânına sahiptirler. Kendi uluslararası antimilitarist duygusu ve düşünceleriyle kısıtlanan bu hükümetlerin dış işlerinde çok daha dik-

katlı bir yol izlemeleri gerekmektedir. Çoku defa bu uluslararası sahip oldukları silahlı askeri güç ile, ulusal çıkarlar açısından yüklenmek zorunda oldukları siyasal yükümlülükler arasında bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, dış politikalarını destekleyeceğ güce silahlı kuvvetleri elleri altında bulunduramamaktadırlar. Saşa girdikleri zaman da, kendi tercihlerine göre değil, düşmanlarının silen yaratıkları duruma göre girmek zorundadırlar. Geçmiş dönemlerde bu gibi uluslararası konumları ve endüstriyel potansiyel gibi telâfi edici öğelerle ulusal karakterlerinin içerdigi bazı diğer yeteneklere güvenerek, başlangıçtaki zayıf durumlarını ve geri durumlarını gidererek zaferle ulaşmaya çalışmak zorundaydılar. Bir ulusun karakterinin iyi veya kötü etkileri bunlara benzer şeylerdir.

Uluslararası biribirlerine oranla güçlerinin ne olduğunu hesaplamaya çalışanların ulusal karakter farklarını da hesaba katmış olmaları gereklidir. Bu, ne denli güç ve yanlıltıcı olursa olsun, gereklidir. Bu konuda yapılacak bir yanlış hesap ve tahmin yargınlarda ve politikalarda hatallara yol açabilir. Birinci Dünya Savaşından sonra yeniden toparlanmaya başlayan Alman ordusunun gücü konusunda, ve 1941-42'de bu gücün dayanıklılığı konusunda yapılan hesaplar ve tahminler bu konuda örnek verilebilirler. Versailles Antlaşması ülke toprağı, ham madde kaynakları, endüstriyel kapasite, ordu gücü gibi ulusal gücün diğer her çeşit gereklerinden yoksun kılıabilirdi Almanyayı. Ama yirmi yıl içinde kaybettiği her şeyi yeniden kazanmış ve dünyanın en büyük askeri gücü haline gelmiş bir Almanyayı yaratan Alman ulusunun düşünce ve karakter niteliklerini yok edemezdi. 1942 yılında, Rusya'nın birkaç ay daha dayanabileceğini hesaplayan askeri uzmanlar, askeri strateji, hareket gücü, endüstriyel kaynaklar ve buna benzer askeri kriterler açısından haklı bulunabiliyorlardı. Fakat, bu askeri uzmanların tahmin ve hesapları, bu konuda daha iyi yargıda bulunmuş kimselein Avrupa karşısında Rusya'nın en büyük kuvvet kaynağı sayıkları «beşeri güç ve sebâtkârlık» faktörünü lâyik olduğu ölçüde değerlendiremedikleri için, yanlış çıkmıştır. 1940'da İngiltere'nin varlığını koruma şansından bile yoksun olduğunu ileri sürenlerin karamsar görüşü de, aynı şekilde, İngiliz halkın ulusal karakterinin hesaba katılmayışından veya yanlış değerlendirilmesinden vücut bulmuştur.

Yukarda, bir başka kapsam içinde, ikinci Dünya Savaşından önceki Almanların Amerika'nın gücünü nasıl küümstediklerini

belirtmişti.¹⁵ Aynı hatanın, ve gene aynı nedenle Birinci Dünya Savaşı sırasında gene Alman liderlerince işlenmiş bulunduğuunu belirtmek ilginç olacaktır. 1916 yılı Ekim ayında, Alman Donanma Bakanı, Müttefiklerin yanında harbe katılan Birleşik Devletlerin gücünü «sıfır» olarak nitelemiş, aynı dönemin Alman Bakanlarından bir başkası ise, Amerika'nın Müttefiklerin yanında yer aldıktan sonra Alman meclisinde yaptığı konuşmada şöyle demisti: «Amerikalılar yüzemezler, uçamazlar; Amerikalılar buralara hiçbir zaman gelemeyeceklerdir.» Her iki örnekte de, Alman liderleri beli bir zamandaki askeri güc ve orduya, Amerikan ulusal karakterinin anti-militarist olmasına, ve coğrafi mesafe faktörüne gereğinden fazla önem ve ağırlık vererek Amerikanın gücünü yanlış değerlendirmişlerdir. Bu arada, bireysel inisiyatif, tedbirlilik, ve teknik konularda hünerlilik gibi diğer maddi faktörlerle birlikte ve elverişli şartlar altında, coğrafi mesafe faktörü ile eskimeye terk edilmiş askeri yapının etkilerini aşan önemdeki Amerikan karakterinin diğer öğelerini görememişlerdir.

Diger yandan, 1943'deki Stalingrad Savaşının sonuna kadar nice uzman, Almanya'nın maddi olanakları ve Alman ulusal karakterindeki belirli bazı özellikler yüzünden, Almanya'nın savaşı muhakkak kazanacağını sanmışlardır. Oysa bu uzmanlar, ölçülük (tidal) öğesinin Alman ulusal karakterinde bulunmayan bir üze: bir noksantılı olduğuna dikkat etmemiştir. Orta Çağın İmparatorlarından ve Otuz Yıl Savaşlarını çikan Alman prenslerinden Kayser II. Wilhelm'e ve Hitler'e varincaya kadar, bu ögenin noksanlığı Alman ulusal karakteri için öldürücü bir zaaf teşkil etmiştir. Amaç ve hedeflerle, eldeki güc ve olanaklar arasında bir denge kurmak yeteneğinden yoksun Almanlar, ulusal kuvvetin maddi ve beşeri öğeleri sayesinde tesis edilmiş bulunan Almanya'nın ulusal kuvvetini defalarca tehlikelere atmışlar, ve yıkılıp yok olmasına sebeb olmuşlardır.

Ulusal Moral

Daha yanlıltıcı, daha istikrarsız, fakat ulusal güc üzerindeki etkileri bakımından diğer faktörler kadar önemli bir başka faktör de ulusal moralidir. Ulusal moral bir ulusun, kendi hükümetinin dış politikasını barışta ve savaşta desteklediği kararlılık (irade)

(15) Bkz: s. 110.

derecesidir. Ulusal moral bir ulusun, tarımsal ve endüstriyel üretimi, ordusunu, dışları örgütünü, kısacası tüm faaliyetlerini etkiler. Kamuoyu biçiminde ise, demokratik veya otokratik, hiçbir hükümetin dış politikasını tam bir etkinlikle yürütümeyeceği, hatta bazan dış politika denilebilecek bir politikaya bile sahip olamayacağı görülmek bir oge teşkil eder. Ulusal moralin varlığı veya yokluğu, ulusal moralin niteliği, herseyden çok, bunalımlı anarda, bir ulusun varlığının tehlike karşısında kaldığı güç anlarında, veya da bir ulusun bekâsına temel teşkil edecek önemde kararların alındığı anarda önem taşır.

Ulusal Moralin İstikrarsızlığı

İngilizlerin sağduyuluğu, Fransızların bireyciliği, Rusların azimkarlığı gibi, ulusal karakterin bazı özellikleri tarihin belli bir döneminde belli bir halkın ulusal moralinde belirirse de, bir ulusun karakterine bakarak, o ulusun belli şartlarda nasıl bir ulusal morale sahip olacağına dair hüküm yürütmek olanağı yoktur. Amerikan halkın ulusal karakteri, Amerikan ulusunun yirminci yüzyılın ortalarında birinci sınıf bir devlet rolü oynayacağını belli bir derecede göstermektedir. Fakat buna rağmen, Amerikan halkın, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa ve Asyadaki savaşa katılan ülkelerdeki halkların maruz kaldığı hayat güçlükleri ve parçalanmalara maruz kalmaları hâlinde ulusal moralinin ne olacağını hiçkimse kestiremez. İkinci kere böyle tehlikeyi yaşayacak olsalar, yeni bir İkinci Dünya Savaşı tecrübesi karşısında Ingilizlerin de ne tepkide bulunacağı kestirilemez. Ingilizler, o zaman «blitzkrieg» ve V-silâhlarına boyun eğmemiştir. Fakat ikinci kere ne yapacakları bilinmez. Çekirdeksel silâhlar karşısında ne yapacakları da ayrı bir sorundur. Diğer uluslar için de aynı şeyler sorulabilir, fakat hiçbir ulus için kesin bir cevap verilemez.

Amerikan ulusal morali de, içerde ve dışarda, son yıllarda durmadan araştırılan, incelenen bir konu olmuştur. Zira, Amerikan dış politikası, ve bu yolla, Amerika'nın gücünün dünya meşalelerindeki ağırlık ve önemi belli bir derecede Amerikan halk tutum ve havasına bağlı bulunmaktaydı. Amerikan halk oyu, Kongredeki oyłamlarda, seçim sonuçlarında, ve buna benzer yerlerde kendini ifade etmekteydi. Birleşik Devletler Birleşmiş Milletlere girecek ve uğradığı hayal kırıklığına rağmen örgütte kalarak miydi? Kongre, Avrupa için düzenlenen ekonomik ve askeri yar-

dım programını destekleyeceğ miydi; ve, bütün dünyaya yayılan milyarlarca dolarlık bu yardımları Kongre ne süreyle onaylayacak, ti? Amerikan halkı Güney Kore'yi ne zamana kadar destekleyeceğ, ve bu desteklemesi hangi koşullar altında devam edecek? Soğuk Harbin masraflarına, tehlikelerine, kırgınlıklarına katlanmaya razı mı olacaklar, veya bu konudaki gayret ve zahmetlerini hafifletmeyi, veya da, çok kesin bir eylemle buna bir son vermeyi mi düşüneceklerdi? Bütün bu sorulara verilecek cevaplar, Amerikan halkın sorunun söz konusu olduğu andaki ulusal moraline dayanmaktadır ve (sorun bugün için ise) dayanmaktadır.

Her halkın ulusal morali elbetteki bir noktaya kadardır, ve noktadan sonra yıkılır. Yıkılma noktası farklı uluslar için, farklı şartlar altında farklı farklıdır. Bazı uluslar savaşta uğrulan büyük çapta, veya gereksiz kayıplar karşısında yıkılırlar. Örneğin, 1917'de Champagne'da Nivelle hücümünden sonra Fransızlar böyle olmuştur. Bazı uluslar ise, önemli tek bir «muharebe» kaybeder etmez moral yıkıntısına uğramaktadırlar. Örneğin, 1917'de Caporetta «muharebesini» kaybeden ve 300 bin askeri esir düşen 130 bin askeri de cepheden kaçan İtalyanlar böyle olmuştur. Diğer bazı ulusların, örneğin Rusların morali ise, ancak, büyük bir savaşın sebeb olduğu büyük çaptaki insan ve toprak kaybından ve otokratik bir hükümetin kötü idaresi yüzünden morallerini yitirmektedirler. Bazı ulusların morali ise, hükümetin kötü idaresi, yokluk, sıkıntı, işgal edilmişlik, ve savaştaki umutsuz duruma rağmen bir den bire yıkılmamakta, yavaş yavaş zayıflamakta, adeta bir bacak gibi ancak zamanla aşındırılabilirliktedir. Ikinci Dünya Savaşının kapانış döneminde birçok askeri liderler ve devlet adamları davânının bittiğini düşünerek mücadelede vazgeçtikleri hâlde, Alman halkı, Hitler'in intiharına kadar doğmuştur. Alman ulusunun en kötü şartlar altında gösterdiği bu azim bu gibi kollektif eylemlerin önceden kestirilmesinin ne kadar güç olduğunu işaret etmektedir. Bu kadar kötü olmayan koşullar altındayken, gene aynı Alman ulusu I. Dünya Savaşının sonunda, 1918 Kasım'ında çok daha kolaylıkla moral yıkıntısına uğramıştır. Bu olay, birçoklarının 1944 yazında, Müttefikler Fransa'yı işgâl etmeden önce, Alman ulusunun moralinin yıkılacağını sanmasına yol açmıştır. Tolsçoy, *Harb ve Sülh*'da askeri başarılar için tek başına moralin taşıdığı önemi çok canlı bir şekilde inceler:

Askerlik bilimi karşı karşıya gelen kuvvetlerin birbirilerine göre güçlerini, sayısal oranlarıyla özdeş sa-

yar. Askerlik bilimi erlerin sayısı büyükçe güçlerin de artacağını söyler. *Les gros bataillons ont toujours raison.*^{*}

Bunun böyle söylemesi insanın, mekanikte, hareket eden kitleleri eşit olduğu veya olmadığı için, kuvvetlerin de eşit olduğunu veya olmadığını söylemesini anırmaktadır.

Kuvvet (hareketin hacmi) harekete koşulan kitlenin bir ürünüdür.

Savaşda orduların kuvveti, başka bir şeyle, bilinmez bir X ile çarpılmış kitlenin bir ürünüdür.

Tarihte, bir ordunun kitesi ile kuvvetinin aynı olmadığı gösteren sayısız örnekler tanık olmuş, sayıca küçük orduların çok daha büyük orduları yendigini görmüş bulunan askerlik bilimi bu bilinmez faktörü çoğu zaman pek farketmemekte, ve bu faktörü bazan birliklerin geometrik konumlarında, bazan silahlarının üstünlüğünde, çoğu zaman da ordulara önderlik edenlerin dehâlarda arayıp bulmaya çalışmaktadır. Fakat bu faktörlerden hiçbir de tarihi gerçeklerle (vakıflarla) uyusmuş sonuçlar vermiş değildir.

Bu bilinmez niceligin, X'in ne olduğunu keşfetmek için insanın tarihteki kahramanların etkilerini göklere çıkarın bu yanıltıcı görüşü bir kenara bırakmaktan başka çaresi yoktur.

X ordunun, orduyu meydana getiren bütün erlerle birlikte, ve dahi önderlerin yönetiminde çarpışıp çarpışmadıklarından apayrı, ister sopayla isterse dakikada otuz mermi yakan silahlarla doğmuş olsunlar, savaşmak ve tehlikelerle karşı karşıya kalmak konusundaki küçük veya büyük ne derece arzu duyduğudur; ordunun ruhudur. Doğuşmek konusunda istekliliği büyük olan erler, doğuşmek için her zaman daha iyi konuma geçerler. Ordunun ruhu kitle ile çarpılmış, ve böylece, kuvete ürününü verdiren faktordür. Bu bilinmez faktö-

(*) Fransızca «Büyük askeri birlikler daima haklıdır.» (ç. n.)

rü, ordunun ruhunu tanımlamak ve ifade etmek bir bilim sorunudur.

Bu problemi çözümleyebilmemiz için, söz konusu X bilinmeyen faktörü yerine, kuvvetin kendini ifade olanağı bulacağı şartları, örneğin generallerin plânlarını, erlerin silah ve teçhizatını koymamız, ve bu bilinmeyen faktörü doğuşme ve tehlikelerle karşı karşıya gelme konusundaki istekliliğin büyük veya küçük olma derecesi olarak kabul etmemiz gerekmektedir. Daha sonra, eşitlikte yer alan bilinen tarihsel gerçeklerin ifade edilmesiyle, bu bilinmeyen faktörün göreceli (nisbi) değerinin kendi tanımına yaklaşım göstereceğini düşünebiliriz. On kişi veya on tabur veya hukut da on tümen, onbeş kişiye, veya onbeş tabura, veya hukut da onbeş tümenle karşı savaşta zafer kazanabiliyorsa; yani, kendileri dört kişi, veya dört tabur, veya dört tümen kaybederek karşı taraftaki bütün kişileri, bütün taburları, bütün tümenleri öldürebiliyor veya esir alabiliyorsa, bir tarafın kaybı dört diğer tarafın kaybı ise onbeş demektir. Sonuç olarak, bir taraftaki dört diğer taraftaki onbeş eşit; yani, $4x = 15y$ olmaktadır. Neticede

$$x = 15$$

$$y = 4$$

Bu eşitlik bize bilinmeyen faktörlerin değerlerini vermez, fakat değerleri arasındaki oranı ortaya koyar. Çeşitli tarihsel birimlerin (savaşlar, askeri harekât, muharebe dönemleri gibi) bu tür eşitlikle re indirgenmesiyle bir seri numaralar çıkarılmak durumadırlar ve bunlardan çıkarılabilirler.¹⁶

Sonucu Belirleyen Faktörler Olarak Toplumun ve Hükümetin Niteliği

Ulusal moral nihai sınavını savaşta verme durumundaysa da, bir ulusun gücü uluslararası bir sorunla yüzüze gelmek zorunda kaldığında da ulusal moral önem kazanmaktadır. Önem kazanmanın nedeni, kısmen, ulusal moralin askeri güç üzerinde bir etkisi olacağının umulması; kısmen de, ulusal moralin hükümetin kendi dış politikasını izlemekte dayanak alacağı kararlılık üzerine-

(16) Leo Tolstoy, *Harb ve Sulu*, II Bölüm, XIV. Kısım.

de nüfuz icra etmesidir. Nüfusun içinde yer alan kesimlerden herhangi biri, kendisinin, ulusun hayatına katılma hak ve olağanın dan alakonulduğunu hissederse, bu gibi güçsüzlik duygularına kapılan nüfus kesimlerine oranla daha düşük bir ulusal morale sahip olacak; «avatanseverliği» azalacaktır. Aynı durum, çoğunluk veya hükümet tarafından izlenmekte olan politikadan ayrı ve farklı amaçlara ve ereklerle sahip olanlar için de söz konusudur. Bir ulus her nezaman iç (politikada) anlaşmazlıklarla düşmüştse, her dış politikanın ihtiyacı olan halk desteği zayıflamış, ve dış politikanın başarısı veya yenilgisi ülkenin içindeki mücadele konusuna bağlı bulunduğuunda bu destek daha güçsüz olacaktır.

Dış politikalarını tesbit ederlerken halkın istek ve duygularını hesaba katmayan otokratik hükümetler, izleyecekleri dış politikalarda halkın desteğine fazla güvenemezler. Çarlık Rusyası ve Avusturya monarşisi bu konuda örnek verilebilirler. Özellikle Avusturya örneği çok aydınlatıcı bir örnektir. Avusturya monarşisinin izlenmiş olduğu iç politikaların çoğu, özellikle Slav asıllı halklara ilişkin olanları, Slav asıllı milliyetleri Avusturya yönetimi altında daha kolaylıkla tutabilmek için, bu halkları zayıflatma amacını gütmustür. Neticede, bu Slav asıllı milliyetler kendi hükümetlerinin izlemekte olduğu dış politikadan elliinden geldiğince yabancı kalmaya, desteklememeye çalışmış; kendi hükümetlerine düşman olan Slav hükümetlerinin dış politikalarını ise aktif bir şekilde desteklemiştir. Bu bakımdan, Birinci Dünya Savaşı günlerinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hükümeti, bu yüzden, bu birlikleri, ancak, Slav asıllı olmayan düşmanlara karşı; örneğin, İtalyanlara karşı kullanabilmiştir. Aynı nedenlerle, Birinci Dünya Savaşında Almanya da Alsas'ılardan kurulan birlikleri Ruslara karşı, Polonyalı'lardan kurulan birlikleri ise Fransızlara karşı kullanmıştır.

Sovyetler Birliği de, İkinci Dünya Savaşı sırasında, içinde yüksek oranda Ukraynalı ve Tatar bulunan birliklerin Almanlara teslim oldukları günlerde, aynı şekilde moral yıkıntısına uğramıştır. Ingiltere ise aynı olayla Hindistan'da karşılaşmıştır. Hindistan halkı yabancı esfendilerinin dış politikasını isteksiz ve çok ihtiyatlı olarak desteklemiştir, hatta İkinci Dünya Savaşı sırasında Bose ve izleyicileri gelerek yabancı esfendinin düşmanına yardım etmiştir. Napolion ve Hitler, yabancı ülkeler fetihmenin zor tarafının işgalci devletin dış politikası için halkın desteği bulmak olduğunu;

galmönlüğün yol açtığı yıkıntıının her ülkede işgâlçinin dış politikasına destek sağlamadığını anlamak zorunda kalmışlardır. Örneğin, Hitler'in işgâl ettiği Avrupa ülkelerinde bulduğu destegin hacmi ve gücü işgâle uğrayan belli bir ulusun morali ile ters orantılı olmuştu.

Derin ve aşılması sınıf farklılıklar içindeki ülkeler ulusal moralерinin sağlam bir durumda olmayacağıını bilmelidirler. 1930'larдан beri Fransa bu yüzden gücünü kaybetmiştir. Hitler'in iktidara geldiği zamandan itibaren Fransız hükümetlerinin kararsız dış politikaları; peşpeşe değişen hükümetlerin izledikleri tutarsız ve gücsüzlüklerini *status quo* ideolojisinin ardına saklamaya çalışan siyaset, bir bütün olarak ulusal morallerini zaten kaybetmeye başlamış Fransızların morallerini güçlendirmeye isteksiz ve yetekszidir. 1938-39'da krizlerin, ve yeniden ortaya çıkan savaş tehditleri ve genel seferberliklerin ardından Hitler'in başarıları gelmiş, daha sonra Fransız orduları terhis edilmiş, çok zayıf ve hâlsiz bir barışa geçilmiştir, bütün bunlar Fransızların moralinin iyice yıkılmaya yüz tutmasına yol açmıştır. Fransız toplumunun her kesiminde bir yıkıntı başlamışsa da asıl çöküntü Fransız toplumunun en önemli iki kesiminde olmuştu. Bir yandan, çeşitli sosyal mevzuatın çıkması yüzünden sınıf iktidarları kısıtlanan yukarı sınıf Fransızlar «Blum olacağın (Fransız Sosyalisti) Hitler olsun (düşman diktatör) daha iyidir» demektedirler. Hitler, Fransa'nın Avrupa'daki durumunu ve Fransızların bir ulus olarak varlıklarını tehdit ettiğine hâlde bu gruplar düşmana karşı koyan kendi hükümetlerinin dış politikasını yürekten desteklemiyordu. Fransa'nın Hitler istilâsına uğramasından sonra da, Fransa'nın Hitler'e karşı açtığı kurtuluş savaşını destekleyeceklerine, Hitler işgâlinin devamını tercih etmişlerdir. Diğer yandan, Fransız Komünistleri de Hitler, sadece, Batının kapitalist ülkeleriyle savaşırken Fransız ulusal moralinin yüksek veya düşük olmasına hiç önem vermemiştirler. Fransız Komünistleri, Hitler Sovyetler Birliği'ne saldırdıktan sonra da, istilâciya karşı kurulan Mütavâmet Hareketinin en on saflarında doğuşmeye başlamışlar; Fransız ulusal moralinin yükselmesine katkıda bulunmuşlardır.

Ulusal moralin niteliğini önceden kestirmek güçse de, özellikle kriz dönemlerinde, ulusal moralin yüksek olmasına, veya farklı şartlar altındaysa düşük olmasına yol açan bazı belirli durumlar vardır. Genel olarak, bir ulus kendisi ile hükümetinin eylem ve

hareketlerini —özellikle, dış politikada— ne kadar özdeş göründürse ulusal moralin de o kadar yüksek olacağı —veya tersi— söylenebilir. Bu yüzden, Nazi Almanyasında halkın ulusal moralinin nasıl olup da son derece yüksek olduğuna, ancak modern totaliter devleti onsekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl otokrasileriyle bir sananlar şaşmışlardır. Nazi Almanyasında ulusal moral 1918 Almanyasındaki gibi birden bir çöküntüye uğramamış, yavaş yavaş erimiştir. Rusya halkın da çok büyük bir kısmı, savaşta ve barışta katıldıkları nice acılara ve zahmetlere rağmen yüksek derecede bir ulusal morale sahip olduklarını göstermişlerdir.

Modern totaliter devlet hükümet (yönetim) ile halkın arasındaki boşluğu doldurmayı başarmış, onsekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl momarşillerine özgü bu boşluğu demokratik semboller kullanarak, halkın oyunu totaliter yollarla denetleyerek, ve görünüşte veya gerçekten halka yarar sağlayan siyasi kararlar alıp uygulayarak ortadan kaldırmıştır. Pratik anlamda, ulusal enerjinin tümü hükümetçe seçilen kanallara yöneltilmekte, bireyler yönetimle özdeşleştirilmekte —ki, bunun modern siyasetin özelliklerinden biri olduğunu görmüştük⁽¹⁷⁾— ve totaliterliğin uyarıcı etkileriyle dinisel bir inanca benzer bir inanç yoğunluğu yaratmaktadır. Bu sebeple, totaliter hükümetler bu alanda başarılı oldukça veya başarılı göründükçe, veya hâl de en azından başarı kazanacaklarına dair umut besledikçe, izledikleri dış politika için halkın kararlı ve tam desteğini arayacak ve buna ağırlık vereceklerdir.

Totaliterliğin güç, ürküntü, ve devletin tanrılaştırılması yoluyla elde ettiğini, demokrasiler halk güçleri arasında özgür bir karşılıklı ilişkiye kurulmasını; ve bunlara sağduyu bir yönetimin yol göstermesini sağlayarak elde etmeye çalışırlar. Yönetim, bu karşılıklı ve özgür ilişkilerin sınıf, ırk, veya din çatışmaları şeklinde dejenere olmasını önleyemezse ulusal toplum kendi aralarında savaşan gruplara parçalanır, ve halkın tümünde olmasa bile, bu savaşdan zarar gören ve aşağılanan gruplarda ulusal moral yıkıtıya uğrar. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ve sonra Fransız iç politikası bunun örneğidir. Feodal aristokrasilerin veya otokratik diktatörlerin yönettiği ülkelerin izledikleri dış politikaların savaşta veya barışta zayıf ve gücsüz kalmalarının nedeni de budur. Bu durumda ulusları yöneten hükümetler, halkın kendilerini des-

(17) Bknz: s. 133 ve ardi.

tekleyeceğine hiçbir zaman güvenemedikleri için, savaş tehlikeyle karşılaşlıklarında bile dış politika hedeflerini kendi iradelarıyla ve kararlı bir şekilde tayin edip, izleyemezler. Bu yönetimler, her zaman için, ülke-içi muhalefetten; bu muhalefetin, dış politikadaki başarısızlık veya güçlükleri kullanarak rejimi devireceğinden korkar, çekinir. Buna karşılık, herhangi bir ülkede hükümet ulusun iradesinin sözcüsü olarak konuşabilecek ve dış politikasını bu temele göre izleyecek durumdaysa, ulusal moralin de gerçekten ulusun istek ve duyguları ile hükümetin ve rejimin eylemleri arasında tam bir özdeşleşme bulunduğu işaret ettiği söylenebilir. 1940'dan İkinci Dünya Savaşının bitimine kadar Alman istilası altında yaşayan Danimarkalıların ulusal morali, en azından, Stalingrad yenilgisine kadarki Alman ulusal morali kadar parlak bir şekilde bunu gösteren bir örnektir.

Nihai tahlilde, demek ki, sahip olduğu ulusal moral açısından, bir ulusun gücü, o ulusu yöneten hükümetin (yönetimin) niteliğine bağlıdır. Gerçek anlamda halkı temsil edebilen; yani, sadece parlamento çoğunluğuna sahip bir hükümet olmakla kalmayıp ta, halkın her çeşit duyu ve kanaatlarını ulusun uluslararası plândaki istek ve siyasetine dönüştürebilen bir hükümet, kendi dış politikasını ve hedeflerini desteklemek için ulusal enerjiden yararlanabilme konusunda çok büyük bir avantaja sahiptir. Hür insanların kölelerden daha iyi doğuştukları bilinir. Aynı düşüncenle, iki hükümetlerce yönetilen uluslararası kötü yönetimler altında bulunan uluslararası daha yüksek morale sahip olacakları söylenebilir. Ulusal gücün kendisine aldığı faktörlerin birçoğu açısından, bizatibi, yönetimin veya hükümetin niteliği bile başı başına bir güç veya zaaf kaynağıdır. Özellikle, hükümetin doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, ve askeri alanda hazırlanmış olma gibi konulardaki etki ve önemi bunun başlica nedenidir. Ulusal moralin niteliği açısından, yönetimin ve hükümetin niteliği özel bir önem taşır. Ulusal gücün diğer faktörlerine olan etkisinde, yönetimin niteliği, herbiri insan eylemleriyle az-çok düzenlenebilecek çeşitli etkilerden sadece biridir. Fakat ulusal morale olan etkisinde, gene aynı yönetimin niteliği, ulusal morali belirleyen gözle görülmeyen faktörlerden biri hâlini almaktadır. Ulusal moral olmadıkça, ulusun sahip olduğu maddi güç veya potansiyel güç bir türlü gerçekleşmez; ulusal güç diye birşeyin varlığı bile söz konusu olamaz. Ne var ki, ulusal morali yükseltmekle bilinçli olarak kul-

lanabilecek bir araç vardır, ve bu araç hükümetin veya yönetimin niteliğidir. Bunun dışındaki ise tamamen bir şans işidir.

Diplomasının Niteliği¹⁸

Bir ulusun gücünü meydana getiren faktörler arasında, istikrarsız da olsa, en önemli diplomasının niteliğidir. Ulusal gücü belirleyen diğer bütün faktörler, bir ulusun ulusal gücünün biçimlendiği ham maddedir. Ulusun diplomasının niteliği bütün bu farklı faktörleri bir araya getirerek bütünlüğe kavuşturur, ağırlık ve yön verir; gerçek bir güç şekline soktuğu bu faktörleri uymakta olan potansiyel güçler olmaktan kurtarıp, canlandırır. Bir ulusun dış politikasının barış zamanı diplomatlar eliyle yönetilmesi ve uygulanmasının ulusal güc açısından önemi, savaş zamanı aynı ulusun askeri liderlerinin askeri taktik ve stratejilerinin önemine eşittir. Diploması, ulusal gücü meydana getiren farklı öğeleri, ulusal çıkarları en yakından ve en dolayız şekilde ilgilidiren uluslararası mesele ve durumlar üzerinde en yüksek etkide bulunabilecek bir yapıya kavuşturma sanatıdır.

Diplomasının, nasıl ulusal moral için ulusal gücün ruhudur deniliyorsa, ulusal gücün beyni olduğu söylenebilir. Diplomasının meselelere bakış tarzı bakanık, yargıları yaniltıcı, yöneten ve uygulayanları kararsız ise, böyle bir diplomasıye sahip olan ulusun coğrafi konumundan, ham madde ve endüstriyel üretim konusunda kendine yeterliğinden; askeri alanda hazır olusundan; nüfusunun genişliğinden ve niteligidenden dolayı sahip olduğu bütün avantajlar uzun vadede fazla bir işine yaramayacaktır. Bütün bu gibi avantajlarına gereğinden fazla güvenen, fakat bu avantajların derecesinde (iyi bir) diplomasıye sahip olmayan uluslar, doğa'nın tanıdığı bu olanaklar sayesinde geçici başarılar elde edebilirler. Fakat uzun vadede, bu doğal olanak üstünlüklerinden iyi yararlanamayacakları, tam olarak bunları faal duruma geçirilemeyecekleri için başarılı olamazlar; bu olanaklarından, ulusun uluslararası hedefleri yönünde tam bir verimle yararlanamazlar.

Boyle bir ulus, uzun vadede, karşısındaki, elinde ne olana varsa bunları en etkin şekilde kullanmasını mümkün kılacak bir

(18) «Diploması» terimiyle, bundan sonraki sayfalarda kullandığı anlamıyla, dış politikanın her düzeydeki formasyonunu ve uygulanmasını kastetmekteyiz. Buradaki kullanım anlamı için, Bknz: Ayrıntı On.

diplomasisi olan ulusa yenik düşmek zorundadır. Diplomasisi bu işe hazır olan ikinci ulus, elindeki olanakları, olanaklarının küt olduğu diğer alanlardaki noksalarını giderecek şekilde kullanmasını bilen ulustur. Bir ulusun güc potansiyellerini çok iyi şekilde kullanmasını bilen bir diploması söz konusu ulusun gücünü, sanki güc faktörlerinin hiçbir noksan değişmemesine, düşünülebilecek en yüksek düzeye bile çıkarabilir.

Tarihte pek çok kereler, düşündürmeli ve ruhsuz Goliath'lar, (Ca-lüt) bunların herikisine de sahip olan Davud'lar tarafından dovu-lmuş, öldürülümüşlerdir. Yüksek nitelikte bir diploması, izlenmeye olan dış politikanın hedef ve araçları ile elde bulundurulan ulusal güc kaynakları arasında bir denge kurar. Böyle bir diploması ulusal gücün saklı kaynaklarını ortaya çıkarır ve bu kaynakları tam ve güvenlikli olarak siyasal realiteler hâline dönüştürür. Ulusal çabaya yön vererek, neticede, örneğin, endüstriyel potansiyel, askeri bakımından hazırlanmışlık, ulusal karakter, ve moral gibi belli faktörlerin kendi başlarına sahip oldukları ağırlık ve önemi artırır. Bu yüzdendir ki, özellikle, izlenen politikanın hedefleri ve olanakları açıkça ortaya serildiği savaş zamanında, ulusal güc büt-tün potansiyel güçlerini harekete geçirmekle zirvesine çıkmaktadır.

İki dünya savaşı arası dönemde, Amerika, potansiyel olarak güçlü olan, fakat izlediği dış politika bu potansiyel güçlerini uluslararası sorumlarda tam ağırlığı ile duyurmak istemediği için, dünya politikasında küçük bir rol alabilen bir ulus için verilebilecek en iyi örnekti. Bu dönemde, Birleşik Devletlerin uluslararası hayatı gücü Amerika'nın coğrafi avantajından, doğal kaynaklarından, endüstriyel potansiyelinden, nüfusunun vü'satinden ve niteliğinden hiç yararlanamıyordu. Amerikan diplomasisi, sanki bunlar hiç yokmuş gibi çiziliip yürütülüyordu.

İkinci Dünya Savaşının bitişinden sonra Amerikan dış politikasının geçirdiği biçim değişikliği, öyle görünüyor ki, Amerikan diplomasisinin ulusal güc potansiyellerini ne dereceye kadar siyasal gerçekler hâline dönüştürmek isteyeceği ve dönüştürebileceği şeklindeki sorulara kesin bir cevap vermiş bulunmaktadır. Nitelik, söz konusu dönemin başlangıcında, çok anlamlı bir şekilde «Emperyalizm veya Fürtüsuzluk» başlıklı bir yazı yayınlayan Londra Economist dergisi hâlâ bu soruyu sormaktaydı. Tek tek ele-

alındıklarında bile Birleşik Devletleri dünyanın en güçlü ulusu yapacak olan faktörleri belirtten Economist daha sonra söyle devam ediyordu:

Fakat bütün bunlar temel içeriklerse de, tümüyle birlikte bile, bir Büyük Güc teşkil edememektedirler. Ge-reklili olan birşey varsa, o da ulusal politikayı desteklemek için ekonomik kaynakları kullanma konusunda istek ve yeteneğe sahip olmaktadır. Sovyet Rusyanın yöneticileri... hiç değilse daha bir nesil, Amerikalıların elindeki kağıtlara sahip olamayacaklardır. Fakat Sovyetlerin merkezileştirilmiş güc sisteminin doğası ve demir bir san-süre sahip olmaları yüzünden Sovyet yöneticileri oyun-da hakim taraf durumuna gelebilmişlerdir. Amerikalıların elindeki iskambilin kozudur, ama bu kağıtları Amerikalılar oynayacaklar mı? Ve ne amaçla?"¹⁹⁾

Diğer birçok bakımlardan umutsuz denecek kadar zayıf durumda olduğu halde, özellikle olağanüstü başarılı diploması sayesinde gücünün zirvesine çıkılmış ülkeler için verilecek en iyi örnek 1890'dan 1914'e kadar ki Fransadır. 1870'de Almanya'ya yenik düşen Fransa ikinci sınıf bir devlet hâline düşmüş, Bismarck gibi dahi bir devlet adamı Fransayı soyutlayarak bu durumundan kurtulmasını önlemiştir. 1890'da Bismarck görevden azledilince Almanya dış politikada Rusya ile işbirliğini bırakmış, ve İngiltere'yi kuşkulandırmaktan çekinmeye başlamıştı. Fransız diplomasisi Almanya'nın işlediği bu hatadan en geniş ölçüde yararlanmasını bilmıştır. 1894'de Fransa, Rusya ile daha önce 1891'de arasını düzeltti-ten sonra, askeri bir ittifak tesisi etmiştir. 1904 ve 1912'de gayri resmi bir şekilde İngiltere ile anlaşmalara girmiştir. 1914 yılına girildiğinde Fransa'nın çok güçlü müttefikleri vardı. Almanya'nın müttefikleri ise, Almanya'ya hemen ihanet eden İtalya ile, zaaf-ları yüzünden Almanya'ya ayrı bir problem teşkil eden Avusturya-Macaristan, Bulgaristan, ve Osmanlı Devletinden ibaretti. Bu de-gişiklik, herseyden önce işitilarla dolu bir samanyolunu andıran o dönemin başarılı Fransız diplomatlarının eseri olmuştur. Bunla-rın en ünlülerarasında, İtalya'daki Büyükelçi Camille Barrère, Almanya'daki Büyükelçi Jules Cambon, İngiltere'deki Büyükelçi Paul Cambon, ve Rusya'daki Fransız Büyükelçisi Maurice Paleologue bulunmaktadır.

(19) Economist, 24 Mayıs 1947, s. 785. (Derginin izniyle kullanılmıştır).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında Romanya'nın uluslararası işlerde, bu ülkenin fiili kaynaklarından çok daha üstün bir rol oynayabilmesi ise, tek bir adamın, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun kişiliği sayesinde mümkün olmuştu. Aynı şekilde, çok küçük bir ülke olan ve coğrafi yönünden de çok elverişsiz durumda bulunan Belçika'nın 19. Yüzyılda büyük ölçüde güc kazanabilmesi I. Leopold ve II. Leopold gibi zeki ve aktif krallar sayesinde olmuştur. Onyedinci yüzyılda İspanyol, ondokuzuncu yüzyılda ise Osmanlı diplomasisi, belli bir süreyle, ulusal gücün diğer alanlarındaki gerilemesinin etkilerini ertelemeyi başarmışlardır. Britanya'nın gücündeki düşüş ve yükselmeler de İngiliz diplomasisindeki nitelik değişimleriyle yakın bir paralellik göstermektedir. Kardinal Wolsey, Castlereagh, ve Canning dönemleri gerek İngiliz diplomasisinin gerekse İngiltere'nin gücünün zirve noktaları olurken, Lord North ile Neville Chamberlain dönemleri hem diplomasi hem de güc yönünden en düşük noktalar olmuştur. Richelieu, Mazarin, ve Talleyrand olmasayı Fransa'nın gücü ne olurdu? Bismarck'sız bir Almanya ne kadar güçlü olabilirdi? Cavour olmasayı İtalya ne olurdu? Franklin, Jefferson, Madison, Jay, ve Adams'lar —yani, büyükeliçi ve dışişleri bakanı Adams'lar— olmasayı yeni kurulan Amerikan cumhuriyetinin gücü ne olabilirdi?

Uluslar, diplomasilerinin niteliğine güvenmeli; bunun, ulusal gücü meydana getiren farklı faktörler üzerine katalizör bir etkide bulunan apayrı bir faktör olduğunu bilmelidirler. Diğer bir deyişle, bu farklı öğeler diploması tarafından belli bir uluslararası problem üzerinde teksif edildiklerindedir ki, o ulusun gücünü meydana getirmiş olmaktadır. Bu yüzden, diplomatik servisin (dışişleri örgütünün) yüksek niteliklere sahip olması ve bu özelliğini koruması son derece önemlidir. Niteliklerin devamlı olması, korunması için en iyi çare ise, bir yıldız gibi doğup kaybolan kişilikler yerine geleneklere ve kurumlara güvenmek ve dayanmaktır. Büyük Britanya'nın VIII. Henry'den I. Dünya Savaşına kadar nisbeten devamlı bir güç sahibi olması bu gelenek sayesinde mümkün olmuştur. Britanya krallarının ve bakanlarının çeşitli yetersizliklerine ve kaprislerine rağmen, İngiliz yönetici (egemen) sınıfının, ve son dönemlerde, İngiliz dışişleri örgütünün gelenekleri, belirtilmesi gereken bazı istisnalar dışında, ulusal gücün gereklerini karşılayabilmış, İngiltere bunlara dayanarak fihen de büyük bir güç hâline gelebilmiştir. Stanley Baldwin ve Neville Chamberlain zamanında Britanya'nın gücünün en düşük noktaya varması rast-

lantisal bir olay degildir. Bu dönemlerde İngiliz dışişleri bakanlığındaki profesyonel diplomatların İngiliz dış politikası üzerinde fazla etkileri olamamıştır. Büyük Britanya'yı yüzyıllarca yönetmiş aristokrasi arasına yeni yükselen işadamları olan, ve dış politikayı aile geleneği çerçevesinde yöneten bu iki adam, bu dönemin baş sorumluları sayılmalıdır. Winston Churchill ile birlikte yönetici aileler yeni bir filiz vermiş, aristokratik gelenek Büyük Britanya'ya yeniden güç kazandırmıştır. Günümüzün İngiliz dışişleri örgütünün mükemmel bir kurum olması sayesinde İngiltere, bugün azalmış bulunan ulusal güc kaynaklarıyla dünyanın dört ucunda yüklenmiş olduğu görevler arasında bir uyum sağlayabilmektedir.

Diger yandan, Almanya, Bismarck ve Hitler gibi iki dahi manzak sayesinde güçlenmiştir. Bismarck'in kişiliği ve politikası Alman dış politikasının akıllıca yönetilmesinde yararlanacak geleneklerin ve kurumların kuruluşuna meydan vermediği için, 1890'da politika sahnesinden çekilmesi Alman dış politikasında derin ve devamlı bir düşüş işaret etmiştir. Almanya'nın uluslararası durumunun zayıflaması sonucunda ise ülke, Birinci Dünya Savaşında askeri alanda da güç duruma düşmüştür; savaşa kötü şartlarla girmiştir. Hitler döneminde de, Alman diplomasisinin gücü ve güdüslüğü Führer'in kendi kişiliğine bağlı kalmıştır. Alman diplomasisinin 1933 ve 1940 yılları arasında kazandığı zaferler tek bir adamın kafasının zaferleri olmuş; fakat gene aynı adamın düşünsel yenilikleri sonraki yıllarda felaketlerin de başlıca nedeni olmuştur. İkinci Dünya Savaşının sonlarında, askeri direnme hareketi boş ve anlamsız bir hâl aldı; ve, lüzumsuz yere yüzbinlerce insanın ölümüne, şehirlerin yakıp yıkılmasına sebeb olduğu sırada Almanya'nın ulusal bir intihar hareketine girişmesi —sonunda Hitler'in kendisinin de intihar etmesi— hem Almanya'nın ulusal gücü için hem de lideri için bir intihar anlamına gelmiştir. Bu da, gene aynı tek adamın eseri sayılmalıdır. Bu tek adam, sağlamlı siyasal sistemlerde diplomasinin niteliğini teminata kavuşturur; böylece, dâhilerin olağanüstü başarılarını olduğu kadar çığlıkların aptalca hatalarını da dengelemeye yarayan geleneklerden ve kurumsal güvenceden yoksundu.

Dışişlerinin yönetim ve uygulanmasındaki niteliğin devamlılığı konusunda Birleşik Devletlerin durumu, İngiliz diplomasisinin kısa devamlı yüksek nitelik tutturması ile, Alman diplomasisinin kısa

süreli başarılar kazanabilmesi arasında yer almaktadır. Karşılık-nulmaz maddi ve beşeri kaynaklara sahip olan Birleşik Devletler diplomasisinin, Amerikan dış politikası ne nitelikte olursa olsun, Batı Yarıküresinde yenilgiye uğraması düşünülemez. Aynı durum, şu veya bu ölçüde, Amerika ile dünyanın diğer ülkeleri arasındaki ilişkilerde de geçerlidir. Amerika'nın maddi güçlerinin büyük olması sayesinde, Amerikan dış politikasının «dili» sert de olsa yumuşak da olsa, bu «dil» söyleyeceğini kesin de söylese yarı-bulanık bir ifadeyle de söylese, amaçları kesin de olsa belirsiz de olsa bu gücün kendine özgü etkisi gene aynı olmakta; Amerika'nın maddi gücü sanki kendi başına pek çok şeyler anlatmakta ve bu hiç değişimmemektedir. Yuzyılın ilk onyıllarında Amerikanın kazandığı diplomatik başarıların ardından, Amerikan diplomasisi uzun bir dönem «şöyle-böyle» bir diplomasi hâline gelmiş; Woodrow Wilson, Franklin D. Roosevelt, ve Harry Truman'ın günlerindeki başarı dolu kısa sürelerin arasında, akılsız denebilecek diplomásiler olmasa bile, büyük krizlerin etkisinde kalan ve başarısız sayılması gereken diplomásiler yer almıştır. Görülüyor ki, Amerikan diplomasisi İngiliz diplomasisinin kurumsal mükemmelliğine sahip değildir. Fakat, Amerika'nın sahip olduğu maddi şartlar sayesinde, devlet adamlarının yüksek bir nitelikte sahip olduğu dönemlerde bile büyük bir yıkıntı ve zarara uğranilmamaktadır. Ayrıca, Washington'un Veda Konuşmasında ve özellikle Monroe Doktrininde ifadesini bulmuş ulusal bir geleneğten de söz edilebilir. Bu geleneğin rehberliği sayesinde, zayıf ve beceriksiz bir diplomasinin felaketli hatálara yol açması onlenmekte, özellsiz ve «şöyle-böyle» bir diplomasiyi aslında olduğundan daha iyi göstermektedir.

Hükümetin Niteliği

Bir dış politika, ne kadar kusursuz çizilmiş, ne kadar kusursuz yönetilmiş ve uygulanmış, maddi ve beşeri ne kadar zengin kaynaklara dayanmış olursa olsun, temelinde iyi bir yönetim, nitelikli bir hükümet olmadığı takdirde «sıfır» demektir. Ulusal gücün açısından başlı başına bir şart olan iyi ve nitelikli yönetim ve hükümetin²⁰⁾ kastettiği üç şey vardır: bir yanda, ulusal gücü yaratın maddi ve beşeri kaynaklar ile, diğer yanda izlenmeye olan dış politika arasında denge; bu kaynakların kendileri arasında

(20) Bu konuda daha önce söylediklerimiz için, Bkz: s. 176.

denge; ve izlenecek olan dış politika konusunda halkın destegini kazanmış olma.

Kaynaklar ve Siyaset Arasında Denge Sorunu

İyi bir hükümet, farklı iki entellektüel işlemle işe başlayacaktır. Önce, elindeki guce göre, bu gücün en büyük başarı nisbetin de destekleyebileceği bir dış politika, ve bu dış politikaya uygun hedeflerin ve yöntemlerin seçimi ve tesbiti. Kendi gücünün yetecigidinden daha düşük düzeyde bir dış politika izlemek isteyen uluslar, toplulukta hakları olan role çıkamazlar. Birleşik Devletler I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki dönemde bu duruma düşmüştür. Bir millet, destekleyemeyeceği kadar, gücünün yetmeyeceği kadar yüksek hedeflere yönelik bir dış politika izlemeye de kalkışabilir. Bu durumda, o ulusun elindeki gucu bu dış politikanın başarılı bir şekilde yürütülmesi için yetersiz kalır. 1919 barış görüşme içinde Amerika Birleşik Devletleri bu hataya düşmüştür. Lloyd George bunu şöyle ifade etmiştir: «Amerikalılar, On Emirden tutun Dağ Vazası^{*} kadar herşeyin bekçiliğine ve sorumluluğuna sahip çıkmak istemekte, fakat pratik bir anlamda yardıma ve sorumluluk yüklenmeye çağrıldıklarında, kat'iyen bunu kabul etmemektedirler.» Bir ulus, elinde böyle yapabilmesini mümkün kılacak ön-gerekliliklere sahip olmadan büyük bir devlet rolü oynamaya kalkışabilir, ve iki savaş arasındaki Polonya örneğinde görüldüğü gibi, felakette karşılaşabilir. Veyahut da, aslında gerçekten büyük bir güt olan bir ulus, sınırsız futuhata yönelik bir dış siyaset izleyerek bu gücünü aşmış olabilir. İskender'den Hitler'e kadar başarısız dünya fetihleri buna örnek verilebilir.

Kıcacısı, sahip olunan ulusal gücün dış politikanın sınırlarını çizmesi gereklidir. Bu kuralın sadece bir istisnası vardır: bir ulusun öz canı ve varlığı tehlkiye düşüğü zaman. Böyle bir durumda ulusal varlığın devamı zarureti ulusal güt ile ilgili rasyonel ölçü ve düşünceleri aşar; ihtiyaç hali, siyaset ile güt arasındaki normal ilişkileri bir yana bırakır, siyaset-ulusal varlığın ne olursa olsun korunmasını amaçladığı için gütçe ilişkin rasyonel düşünme gereğinin önüne geçer. Böyle bir ulus, ulusal varlığının sürdürülmesi uğruna diğer çıkarlarını bir kenara bırakmak, fedâ etmek, ve

(*.) On Emir», ve «Dağ Vazası» Hristiyanlığın ve Mescidînîn temel ilkelerini belirleyen kutsal metinlerdir. (ç. n.)

rasyonel açıdan düşünüldüğünde yapılmasına olanak olmayan işler yapmak zorunda demektir. 1940-41 sonbahar ve kişinda İngiltere böyle hareket etmiştir.

Kaynaklar Arasında Denge Sorunu

Bir hükümet dış politikası ile elindeki güç arasında bir denge kurduktan sonra, ulusal gücün farklı öğeleri arasında da bir denge kurmak zorundadır. Hiçbir ulus, sadece, doğal kaynakları zengin olduğu, büyük bir nüfusa sahip bulunduğu, veya dev çapta bir endüstriyi ve ordusu olduğu için maksimum bir ulusal güç elde edemez. Bir ulusun maksimum bir ulusal güç elde etmesi için, yeterli nitelik ve niceliklere varması; bu nitelik, nicelik, ve karmaşılıkma özelliklerine sahip kalmış güç kaynaklarının ise, belli bir dış politikayı en yüksek başarı şansı ile destekleyebilecek duruma getirilmesi gereklidir. Büyük Britanya gücünün zirvesine çıktığı yıllarda, doğal kaynaklar, nüfus büyülüğu, ve askeri birlikler gibi ulusal gücü meydana getiren öğelerden birçoğunda yetersiz kalan bir ülkeydi. Fakat ulusal gücünün öğelerinden biri olan donanmasının, İngiltere'nin denizası genleşme politikası için kusursuz bir araç hâline getirilmiş bulunması sayesinde, İngiltere dış ülkelerden ham madde ve yiyecek teminine kesiksiz devam etebilmiş, dünyada, karşı-konulmaz güçte tek devlet hâline gelmiştir. Donanma, dış ülkelerden ham madde ve yiyecek teminini devamlı olarak himaye etmemeydi Büyük Britanya varlığını bile koruyamazdı. Bu politika çerçevesi içinden bakılacak olursa, İngiltere'nin elindeki doğal kaynakların, İngiltere'nin coğrafi konumunun karşısında büyük bir nüfus ve büyük bir muvazzaf ordunun İngiltere için yararlı değil zararlı olacağı açıktır. Fakat, Orta Çağın başlangıcında olduğu gibi, Büyük Britanya kıt'ağa çıkış Avrupa'da toprak fethine girişmiş olsaydı ozaman hem büyük bir nüfusa hem de büyük bir muvazzaf orduya ihtiyacı olabilecekti.

Hindistan örneğinde gördüğümüz gibi,²¹ elde yeterince besleyecek kaynaklar etmemek, bir ülkenin büyük bir nüfusa sahip olması kendisi için güeten çok bir gücsüzlük kaynağı olmaktadır. Totaliter yöntemlerle gerçekleştirilen tez canlı bir endüstriyel ve askeri yapı, ulusal güç öğelerinden bazlarına sahip olmayı sağlamak, fakat aynı süreç yüzünden, ulusal moral ve nüfusun fizik tahammülü gibi diğer bazı öğeler tahrip olunmaktadır. Rusya'nın

(21) Bknz: s. 145-7.

Doğu Avrupa'daki uyularında bu durumla karşılaşmıştır. Eldeki endüstriyel kapasiteye desteklenemeyecek kadar büyük bir askeri güç yapısı planlamak —böyle bir plan alabildiğine büyük bir enflasyon, ekonomik krizler, ve moral yıkıntıları olmaksızın uygulanamayacağı için— ulusu güçlendirmekten çok zayıf duruma düşürmek için yapılmış bir planlama anlamına gelecektir. Ulusun kendi öz varlığı tehlkiye düşüğünde, böyle bir ihtiyaç hâlinde Birleşik Amerika hükümeti halka, «tereağı yerine silah», diyebilir, ama ortada böyle acil bir durum olmadıkça, ekonomik üretimin akla-yakın bir bölümünü sivil tüketime ayıracak askeri ve sivil ihtiyaçların karşılanmasında dengeli davranışın zorundadır. Çin veya Kore hükümeti gibi diğer hükümetler ise, sivil halkın durumunu ve esenliğini hesaba katmayıpabilirler. Bir başka deyişle, ulusal gücün kurulması işlemine giren bir hükümet, yönetmeye olduğu ulusun karakterini unutmamak zorundadır. Uluslardan bazıları güçlük ve sıkıntılara tahammül gösteremez ve isyan eder, bazıları ise bütün güçlük ve sıkıntılara sabırla tahammül edebilir. Bazı uluslar ise, ulusal çıkarlarını ve ulusal varlığını korumak için dünyayı hayrete düşürecek agirlikta fedakârlıklara katlanma gündemdedirler

Halkın Desteklemesi Sorunu

Çağdaş bir hükümet, özellikle demokratik denetimle tâbi bir hükümet, üzerine düşen bu görevleri gerçekleştirmek için, yukarıda tartışılmış bulunduğuuz iki dengeyi kurmuş olmak zorundadır. Fakat, çağdaş hükümetin üzerine düşen görevler bununla da bitmemekte; bundan daha da zor görevler bulunmaktadır. Çağdaş, ve demokratik denetimle tâbi bir hükümet, halkın, kendi dış politikasını desteklemesini sağlamak, ve (ayrıca) gene bu izlemekte olduğu dış politikayı destekleyecek şekilde ulusal güç öğelerini harekete geçirebilecek bir iç politika saptamış olmak durumundadır. Bu, güç bir görevdir. Çünkü, izlemekte olan bir dış politikanın halkça desteklenmesini mümkün kılacak şartlar ile, söz konusu dış politikanın başarı kazanabilmesi için gerekli olan şartların özdeş olmaları her zaman mümkün olmayabilmektedir. Amerika ile ilgili olarak, Tocqueville bunu şöyle belirtmiştir:

Dış politikanın sadece demokrasilere özgü nitelikle re fazla bir ihtiyacı yoktur; tersine, demokraside yetenicen olmayan neler varsa dış politikanın ihtiyaç duydu-

ğu da bunlardır. Demokrasi bir devletin iç kaynaklarının arttırmamasından yanadır; serveti ve rahatlığı dağıtır, halkın şeykini arttırır, ve toplumun bütün sınıflarında kanun sayısını destekler; bunların hepsi de, ulusların arasındaki ilişkilerde sadece dolaylı bir önem taşıyan avantajlardır. Öte yandan, önemli bir işin ayrıntılarını düzenlemeye, saptanmış bir plâna sadakâtlâ ve israrla uygulamada bulunmakta, ve ciddî engellere rağmen bu plânın uygulanmasına çalışmakta demokrasi çok büyük güçlüklerle karşılaşır. Tesbit ettiği tedbirleri saklı tutamaz, bu tedbirlerin tesirlerinin geçmesini bekleyeceğ sabrı gösteremez.

Demokrasileri ihtiyatlı ve akli hareketler yerine, hissi ve düşünsesizce girişilen ihtiyatsız hareketlere boyun eğmeye, ve olgun ve kusursuz plânlar yerine gelip geçici ve o anhk tutku ve isteklerin karşılaşmasına yöneltilen eğilimler Fransız Devriminin ortaya çıktıığı günlerin Amerikasında çok açık bir şekilde görülmüştür. En kit kafalılar için bile, bugün olduğu gibi, o zamanlar da Amerikalıların çkarının, Avrupayı kana bulayan, ama kendi ülkelerine hiçbir zarar veremeyecek olan bu kavgada hiçbir şekilde yer almamak olduğu açıktı. Fakat halk Fransa karşı duyduğu sevgiyi öylesine şiddetli bir şekilde dışarıya vuruyordu ki, Washington'un bükümmez karakteri ve kazanmış olduğu büyük saygı olmasayı, Amerikalıların İngiltere'ye karşı savaş ilân etmelerini önlemek mümkün olamayacaktı. Hatta o zamanlar, halkın fedakârca fakat ihtiyatsızca gösterdiği bu aşırı istekliliği keskin düşünce ve muhakeme gücü ile sindirmesini bilen Washington, halktan istediği tek şey olan güvenden bile yoksun bırakılmış, kendi vatanında sevilmeyen bir insan olmuştu. Politikası çoğuluk tarafından takdir edilmek söyle dursun takbîh ediliyordu, fakat sonraları bütün ulus onun politikasının yerinde ve haklı bir politika olduğunu teslim etmiştir.²²

Dış politikanın başarılı bir şekilde yürütülmesi için gereken düşünce tarzı bazan kitlelerin ve kitle temsilcilerinin yöneldikleri

(22) Alexis de Tocqueville, *Democracy in America* (New York: Alfred A. Knopf, 1945), C. I., ss. 234-5.

düşüncelerden yûzeksen derece ters yönde olabilir. Devlet adamlığının niteliği, düşünce planında, herzaman halkın düşüncelerinde «lehda» bir hava yaratmaya çalışmak tutkusunda olmamaktır. Devlet adamlı, diğer güçler arasında bir güc olarak kabul ettiği ulusal çıkar açısından düşünmek zorundadır. Kamunun düşüncesi, devlet adamlının kafasındaki düşüncelerin ince noktalarını bilemeyeceği için, çoğu defa, mutlak iyilik veya mutlak kötülik gibi basit ahlaki veya hukuki çerçeveler içinde muhakeme yürütmektedir. Devlet adamlının görüşü uzun bir uska sahip olmak, yavaş ve çok ihtiyatlı işlemek, büyük çaptaki yararlar uğruna bazı küçük çapta kayıplara katlanmak; devlet adamlı zamanını çok büyük bir tutum ve hesaplı kullanmak, zaman ögesiyle uyuşum içinde davranmak, zamanın hazırlayacağı elverişli fırsatlara kadar beklemek zorundadır. Kamu ise, düşündesinde tez canlıdır, çabuk sonuç almak ister; yaşanılan günün kolay çkarlarını kollamaktan geleceğin gerçekten önemli çkarlarını göremez.

Halk oyunun istediği, ama nitelikçe kötü bir dış politika ile iyi ve nitelikçe yüksek bir dış politika arasındaki bu ikilem (dilemma) karşısında kalan bir hükümet iki konuda tuzaga düşmekten sakınmak durumundadır. Birincisi, Kamu oyunun sunak taşında kendisince «iyi» olan dış politikaya kurban etmekten kaçınmalı; ülkenin uzun vadeli veya sürekli çkarlarının karşısında kısa vadeli çkarlara kapılıp, siyasal hayatı önderlik yapamayacak hale düşmemelidir. İkincisi, iyi bir dış politikanın gereklilikleri ile kamu oyunun tercihleri arasında —bunlardan kaçınmak mümkün olduğu halde— gereksiz boşluklara yol açmamalıdır. Böyle bir durumda kalan bir hükümet, kamu oyunun tercihlerine gereksiz ölçüde hoşgörü göstermekte ve iyi ve doğru bildiği dış politikanın en büyük ayrıntısına kadar halk oyunun etki kurmasına yol açmakla olduğu gibi, bu kez kendi dış politikasında gereksiz ve aşırı bir inat gösterip kamu desteğini yitirerek de bu boşluğun meydana gelmesine sebeb olabilir.

Boyle bir yanlış tutum yerine, dış politikasında olduğu kadar iç politikasında da başarılı olmak isteyen bir hükümetin yerine getirmesi gereken üç şart vardır. Hükümet olarak, iyi bir dış politikanın gereklilikleriyle halk oyunun tercihleri arasındaki çatışmayı «çşyanın tabiatı icabı» saymalı, bu yüzden, bunun, kaçınılmaz ama hacmen kültürlebilir olduğunu, fakat ülke içi muhalefet ile uzlaşarak ortadan kaldırılmasını hiçbir zaman mümkün olamaya-

cağını bilmelidir. İkincisi, hükümet olarak, halk oyunun kölesi değil efendisi olduğunu; halk oyunun, botanikçilerin araştırma yaptıkları bitkiler gibi, halk oyu araştırmalarıyla tesbit edilip ortaya konulabilecek kadar durgun ve değişmez birşey değil, devamlı olarak yaratılması, geniş bilgili ve sorumluluk taşıyan bir liderlik kurumuna yeniden ve yeniden yaratılması gereken dinamik ve durmaksızın değişen birşey olduğunu; bu konuda gerekli olan liderlik görevinin demagoglara değil hükümetlere düşen tarihi bir görev olduğunu bilmelidir.²³ Üçüncüsü, hükümet olarak, izlediği dış politikasında «arzuya şayan» olanla «esas» oları birbirinden ayırmaması; ve «esas mahiyette olmayan konularda halk oyuyla uyuşmayı kabule hazır olmakla beraber, kendi düşüncesine göre' iyi bir dış politikanın kaybedemeyeceği asgari şeyleerde, hükümet olarak kendi kaderi bahasına da olsa, hiçbir sedakârlık yapmayacak kadar mücadeleci olmayı bilmelidir.

Bir hükümet dış politikanın ve bunu destekleyecek olan iç politikanın, gerekirliklerini doğru ve tam olarak kavrayıp anladığı hâlde, bazen, halk oyunu bu dış ve iç politikaları destekleyecek şekilde konumlayamamış olabilir. Bu durumda, girişiceği bütün çabaların boş gitmesi ve bir ulusun güvenebileceği diğer bütün ulusal güç öğeleri konularındaki üstünüklerden tam olarak yaranamamak durumu kaçınılmaz bir zorunluk olur. Amerika Birleşik Devletlerinkî de dahîl, çağdaş demokratik hükümetlerin politikaları bu gerçeği belgeleyen örneklerle doludur.²⁴

(23) İki savaş arası dönemde Mr. Duff Cooper ismiyle kabinede ve diğer hükümet işlerinde önemli görevlerde bulunan Lord Norwich, halk oyu konusundaki yaygın yanlış anlayışla hükümetin bu konudaki durumuna Neville Chamberlain'den söz ettiği (*Old Men Forget* (London: Hart-Davis, 1953)) eserinden işaret etmektedir: «Bence, Başbakanın iki temel hatası vardır. 'Times'in her dedigine halk oyu diye inanmakta - ve Avam Kamarasındaki Muhamfazakâr Parti sözcüsünün her söyledigine de Muhamfazakârların kanaatdiye inanmaktadır». Yazık ki, bu, birilerinin söylediğî şeylerin halk oyunun istediği şeyle hâline gelmesi - sadece iki savaş arasındaki dönemin Ingilteresinde değil - iyi [her] dış politika için başlıca engeli teşkil etmektedir.

(24) Bu konu aşağıdaki kaynaklarda daha etrafî olarak ele alınmıştır: Hans J. Morgenthau, «The Conduct of Foreign Policy», *Aspects of American Government*, Sydney Bailey, ed. (London: The Hansard Society, 1950), sh. 99 ve arkası; ve *In Defense of National Interest* (New York: Alfred A. Knopf, 1951), s. 221 ve sonrası.

Ülke-içi Yönetim ve Dış Politika

Izlediği dış politikasının ardına bir destek olarak ulusal halk oyunu konumlayabilmiş bir hükümet bununla da yetinmemeye durumundadır. Böyle bir hükümet kendi iç ve dış politikası için diğer uluslararası halkın oyunun da desteğini sağlamak zorundadır. Bu gerekirlik, son zamanlarda dış politika karakterindeki değişimin bir yansımasıdır. Herde daha geniş şekilde görüleceği üzere,²⁵ zamanımızda dış politika sadece diplomasi ve askeri güçlülük gibi geleneksel silâhlarla değil, aynı zamanda modern bir silâh olan propaganda ile de yürütülmektedir. Zira, günümüzde uluslararası arenadaki güç mücadelesi sadece askeri üstünlük ve siyasal hâkimiyet uğrunda girişilen bir mücadele olmaktan çıkmış, insanların kafa ve düşünceleri üzerinde kurulacak bir egemenlik mücadelesi hâline gelmiştir. Bu bakımdan da, bir ulusun gücü, günümüzde, sadece diplomasisinin yetilerine, ve silâhî kuvvetlerinin gücüne değil, fakat aynı zamanda, bir ulusun siyasal felsefesinin, siyasal kurumlarının, ve siyasal politikasının başka uluslararası gözünde taşıdığı çekiciliğe de dayanmaktadır. Bu durum özellikle, sadece siyasal ve askeri iki superdevlet olarak değil fakat aynı zamanda farklı iki hayat tarzının onde gelen temsilcisi olan Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği arasındaki mücadele için de geçerlidir.

Bu bakımdan bu iki superdevletin —diğer devletler için de bu doğrudur— kendi iç ve dış politikalarında yapabildikleri ve yapamadıklarının, elde edebildikleri ve edemediklerinin —bu iki devletin sözkonusu temsilcilikleri açısından tutturacakları standard nedeniyle— ulusal güçleri üzerinde dolayısız etkileri olmaktadır. Bu sebepledır ki, örneğin, ülke-içinde ırk ayrimi güden bir politika izleyen uluslar yeryüzünün beyaz-olmayan uluslararası düşünuceleri ve «kafaları» için girişilecek bir mücadeleyi peşinen kaybetmek zorundadır. Belli bir tarz ve tutum sonucunda ülkesinde sağlık, eğitim, ve hayat standartı alanlarında önemli başarılar kazanan azgelişmiş bir ülke dünyadaki diğer azgelişmiş ülkelerin gözünde önemli ölçüde güçlü bir duruma gelecektir.

İşte bu noktada —diğerlerine ilerde işaret olunacaktır²⁶— iç politika ile dış politika arasındaki geleneksel fark ortadan kalk-

(25) Bknz: Bölüm 20'de ilk iki arabölüm.

(26) Bknz: Bölüm 20'de ilk arabölüm.

maya başlamaktadır. Bunun içindir ki, insanın hemen hemen ortada iç politika diye birşeyin kalmadığını söyleceği gelmektedir. Zira, bir ulusun yaptığı veya yapamadığı ile, siyasal felsefesi, yönetim sistemi, ve hayat tarzı arasında hiçbir ayrim kalmamakta, birenciler ikincilerin yansımalarını almış bulunmaktadır. Bir ulus kendi ülkesinde, diğer uluslararası gipta edecek bir başarı kazandığında, veya birşey elde ettiğinde, bundan, kendi gücünü arttırmış olarak; başarı kazanamadığında, veya birşey elde edemediğinde ise, kendi gücünü zayıflatmış olarak çıkacaktır.

BÖLÜM 10

ULUSAL GÜCÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Değerlendirmeye Düşen Görev

Bir ulusun dış politikasından ve ulusun kamu oyunu uluslararası işlere göre hazırlayıp biçimlendirmekten sorumlu olanlara düşen bir görev de bu faktörlerin kendi uluslararası ve diğer uluslararası gücü üzerindeki etkilerini tam ve doğru bir şekilde değerlendirmektir. Üstelik bu değerlendirme, hem içinde bulunan açısından, hem de gelecek açısından yapılmak zorundadır. Silahlı Kuvvetlerin deniz, kara, ve hava kuvvetleri birleştirilecek olursa, bunun Amerikan ordusunun niteliği üzerindeki etkisi ne olacaktır? ÇekirdekSEL enerjinin kullanımı Birleşik Devletlerin ve diğer uluslararası endüstriyel kapasitesi üzerinde ne etki yapacaktır? Çin'in Komünizme geçtikten sonra endüstriyel kapasitesi, askeri gücü, ve ulusal morali nasıl bir gelişme gösterecektir? Çin'in ve Pakistan'ın Hindistan'a karşı düşmanlıklarını Hindistan'ın ulusal morali üzerinde ne etki yapacaktır? Alman ordusunun yeniden kurulmasının Alman ulusal gücü açısından önemi nedir? Yeniden-eğitilmişlik Alman ve Japon ulusal karakterini değiştirmiştir midir? Arjantin halkın ulusal karakterinin Peron rejiminin siyasal felsefesi, yöntemleri, ve hedefleri üzerinde etkisi ve bunlara karşı gösterdiği tepki ne olmuştur? Rusya'nın etki alanının Elbe Nehrine kadar genişlemesi olması Sovyetler Birliğinin coğrafi konumunu ne yollarla etkilemektedir? Amerikan Dışişleri Bakanlığında yapılacak bir reorganizasyon veya personelde bir değişiklik Amerikan diplomasisinin niteliğini artırtır mı, yoksa azaltır mı? Bütün bunlar, bir ulusun dış politikasının başarı kazanması için doğru olarak cevaplandırılması gereken sorulardan bazlarıdır.

Kaldı ki bunlara benzer sorular, belli tek bir faktöre ilişkin oldukları için, cevaplandırılması kolay sorulardır. Başka türlü sorular da vardır, ve bu tür sorular bir faktördeki değişimin diğer faktörler üzerindeki etkilerine ilişkin sorular oldukları için daha güç, insanın her an yanlış cevaplara varmasına sebeb olabilecek sorulardır. Örneğin, modern savaş teknolojisinin kabulünün Birleşik Devletlerin coğrafi konumu üzerinde ne etkisi olabilir? Diğer bir deyişle, gündemi roketler ve jet uçakları Birleşik Devletlerin diğer ülkelerden coğrafi uzaklıği üzerinde ne gibi etkilere yol açacaklardır? Birleşik Devletler, denizası saldırlılar karşısında eskiden beri sahip olduğu geleneksel dokunulmazlığını ne derecesini kaybedecek, ve ne derecesini clinde tutabilecektir? Aynı teknolojik gelişmelerin Rusyanın ülke-topoğanının coğrafi özellikleri üzerinde ne etkileri olacaktır? Bu faktörler ıçsuz-bucaksız Rusya düzüklerinin koruyucu fonksiyonlarının önemini ne dereceye kadar azaltacaklardır? Bu aynı açıdan, Manş Denizinin İngiliz tarihinin başlangıcından bugune kadar Ingiltereye koruyuculuk etmesi bu ülkeye ne kazandırmıştır? Brezilya'nın, Çin'in ve Hindistan'ın endüstriyellarının bu ülkelerin askeri güçleri açısından önemi ne olacaktır? Savaş teknolojisindeki gelişmeler karşısında Amerikan kara kuvvetlerinin, hava kuvvetlerinin, ve deniz kuvvetlerinin nisbi önemleri nedir? Önümüzdeki yirmi yıl içinde Amerikan nüfusunda beklenen artış ile, bundan çok daha hızlı olan Latin Amerika, Hindistan, Çin, ve Sovyetler Birliği nüfusundaki artış bütün bu uluslararası endüstriyel kapasiteleri ve askeri güçleri açısından ne anlam taşımaktadır? Endüstriyel üretimdeki dalgalanmaların Birleşik Devletlerin, Sovyetler Birliği'nin, Almanyanın, Ingilterenin, ve Fransanın uluslararası moralleri üzerindeki etkileri ne olacaktır? Ingilterenin coğrafi yönden soyutlanma özelliği, askeri gücü, ekonomik organizasyonu, ve endüstriyel kapasitesi bu temel değişikliklerin etkisi altında gitgide zayıflarken İngiliz uluslararası karakteri gelenekse niteliklerini muhafaza edebilecek midir?

Ulusal güc analizcisinin görevi bu kadarla da kalmaz. Analizi, çok daha yukarı düzeydeki çok daha güç sorulara da cevap aramak zorundadır. Bu sorular, belli bir uluslararası güc faktörlerinden birinin diğer uluslararası benzer veya bir başka güc faktörü ile karşılaştırılmasına ilişkindir. Diğer bir deyişle, bu sorular farklı uluslararası ait belli bir güc faktöründeki gelişmelerin bu uluslararası arasındaki genel güc ilişkileri açısından taşıdıkları nisbi önem ve ağırlıklarına ilişkindir. Örneğin, Birleşik Devletlerin ve Sovyetler

Birliğinin belli bir zamandaki, diyelim 1966'daki, nisbi güçlerini ele alacak olursak ortaya çıkacak olan sorun herki taraftaki farklı güç faktörlerinin hangi tarafa, ne bakımdan bir güç üstünlüğü sağlayacağı olacaktır. Birleşik Devletlerin nitelikce ve nicelikte üstün olan endüstriyel kapasitesi Amerika'nın kara kuvvetleri yönünden muhtemelen daha zayıf kalışını ne dereceye kadar telafi edecektir? Amerika'nın çok kesif, hava taarruzlarına karşı korunması çok güç buna karşılık haberleşme ve ulaşım kolaylıklarına sahip olan endüstri ve nüfus merkezleri ile; Rusya'nın ülkenin çeşitli yerlerine yayılmış olan, buna karşılık büyük ulaşım ve haberleşme güçlüklerine sahip bulunan endüstri ve nüfus merkezlerinin nisbi güç ve gücsüzlükleri nelerdir? Rusyanın gücü, Batı Avrupa'nın Doğudan yönelik ideolojik ve askeri sızma ve etkilemeylemlerine açık olma özelliği yüzünden uğradığı zarar nedir? Karşılıklı güç durumları açısından, Birleşik Devletlerde Rus dış politikasına hizmet etmeye yatkın grupların varlığı ile, Rusya'daki karma oyunun zor gücüyle kazandırılmış homojenliği ne önem taşımaktadır? Sovyetler Birliği'nin totaliter siyasal ve ekonomik organizasyonu karşısında Amerika'nın demokratik hükümet biçiminin ve totaliter-olmayan ekonomik sisteminin Birleşik Devletlerinin ulusal gücün üzerinde etkisi nedir?

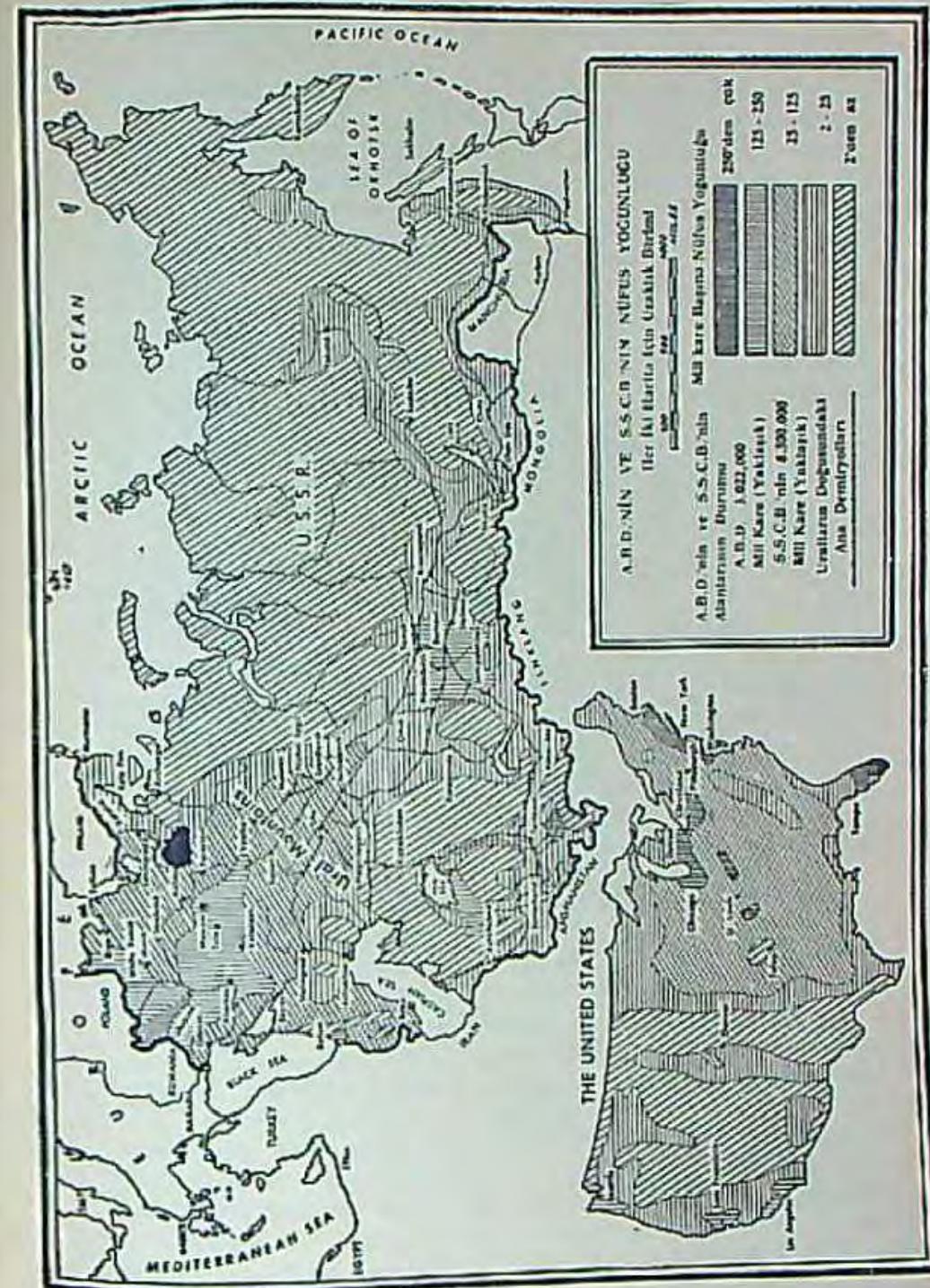
Bu sorular ve bunlara benzer sorular, uluslararası arenada aktif bir rol oynamakta olan bütün uluslararası ilgili olarak sorulması ve cevaplandırılması gereken sorulardır. Farklı faktörlerin uluslararası güç üzerindeki nisbi etkilerinin, uluslararası politika alanında birbirleriyle rekabet eden bütün uluslararası göz önünde tutularak belirlenmesi ve hesaplanması gereklidir. Kısacası, Fransa'nın sadece İtalya'dan daha güçlü olup olmadığını bilmek yetmemekte, fakat ne bakımdan güçlü olduğunu da bilmek gerekmektedir. Kezâ, aynı şekilde, farklı güç faktörleri açısından Hindistanın ve Çin'in Sovyetler Birliği, Japonyanın Birleşik Devletler, Arjantin'in Sili karşısında olanak ve olanaksızlıklarının neler olduğunu da bilmek gerekmektedir.

Güç hesabının görevi bura da bitmemektedir. Değişik uluslararası aralarındaki kuvvet dağılımının, yani belli bir andaki kuvvet ilişkilerinin gerçek hallerine yakın bir görüntüsünü çizebilmek için bunların gelecekteki durumlarının da on-kestirimle hesaplamala-

ri şarttır. Bunu gerçekleştirmek için, «Birleşik Devletlerle Sovyetler Birliği arasındaki güç ilişkileri 1966 yılında ne durumdadır, ve 1970 veya 1975'de ne olacaktır?» sorusunu sormak da yetmez. Zira, uluslararası konular ve sorunlarla ilgili kararlar Birleşik Devletler ile Sovyetler arasındaki güç ilişkilerinin sadece 1966, 1970, ve 1975 yıllarındaki durumuna göre değil, fakat günü gününe devamlı değişen duruma göre alınırlar. Ulusal güc meydana getiren faktörlerdeki bu günlük değişimler ilk bakışta fark edilmeyecek kadar küçük çapta oldukları halde bir tarafın gücünde bir damla daha güç katarlarken karşı tarafın gücünde de o kadarlık bir azalmaya sebeb olurlar.

Nisbeten istikrarlı olan coğrafya ögesinin temelleri üzerinde yer alan ulusal güc piramidi bile, durmadan ve hızla değişen ulusal moral ögesinden zirvesine, tedrici olarak değişen bir istikrar süreciyle ulaşabilir. Coğrafya faktörü dışında kalan işaret ettiğimiz bütün faktörler devamlı bir değişim içindedirler; durmadan biribirilerini etkilerler, ve insanın ve doğanın önceden kestirilmesi güc etkileri altında oluşmalarını sürdürürler. Bütün bu faktörlerin hepsi birlikte ulusal güc denen «nehri» meydana getirirler. Bu «nehir» Büyük Britanya'da olduğu gibi önceleri yavaş yavaş kabarmış ve daha sonra yüksek bir düzeye yavaş yavaş akışını sürdürmüş; veya Almanya örneğinde görüldüğü gibi hızla yükselmiş ve hızla yatağından çekilmiş, bitmiş; veya hâl da Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği örneğinde görüldüğü üzere hızla yükseliş kabarmış, fakat gelecek için bir belirsizlikle karşılaşma durumunda kalmış olabilir. Uluslararası politika gözlemeçisine düşen ideal görev ise, bu «nehrin» ve bu nehiri meydana getiren bütün «dereciklerin» harmasını yapabilmek, yön ve hızlarındaki değişimleri önceden saptayabilmektir.

Bu ideal bir iştir, ve bu yüzden de tam olarak gerçekleştirilemi olanak disidir. Bir ulusun dış politikasından sorumlu olan kimseler son derece akıllı, ve yargılardında son derece şasız bile olsalar, en sağlam ve en geniş haber alma kaynak ve olağanlarına da sahip bulunsalar gene de bazı bilinmeyen faktörler söz konusu olacak, ve bunlar bütün bu sorumlu kişilerin hesap ve düşünelerini alt üst edebilecektir. Açıklık ve hastalık salgını gibi doğa felaketlerini; savaş ve ihtişâl gibi insan-eseri olan felâketleri; buluş ve keşfeleri; entellektüel, askeri, ve siyasi önderlerin ortaya çıkışlarını; ve hele ulusal moraldeki ölçülmesi, hesaplanması alabildigine

zor değişimleri bu sorumlu kişiler önceden bilemezler, kestiremezler. Kısacası, tarihin ve doğa'nın beklenmedik olasılıkları karşısında en akıllı ve en bilgili insanlar bile gücsüz kalabilmektedirler. Kaldı ki, gerçek hâlde, bu söylediğimiz düşünce ve enformasyon mükemmelliğine hiçbir zaman ulaşlamamaktadır. Gerçek hayatı, dışlarıyla ilgili kararları alanlara bilgi sağlayanların hepsi sağlam ve yeterli enformasyona sahip olmayabilecekleri gibi, dış politikaya ve dışlarına ilişkin kararları alanların hepsinin akıllı olması da gerekli değildir, ve gerçekten de akıllı olmayı bilirler. Bu yazardır ki, ulusların nisbi güçlerinin bugünkü ve gelecekteki durumlarının tahmini ve hesaplanması, bazıları ilerde yanlış çıkacak bazıları ise olayların o yönde gelişmesiyle doğrulanacak olan, bir seri tahminlere dayanmak zorundadır. Bir dış politikanın başarısı veya başarısızlığı, her dış politika bu tür güc hesap ve tahminlerine dayandığı için, belli bir ulusun belli bir dış politikasından sorumlu olan kimselerin, ve diğer uluslararası dış politikaların sorumlu olanların yapacakları yanlış ve doğru tahminlerin nisbi ağırlıklarına göre belirlenecektir. Bazan [ulusal] güc hesap ve tahminlerinde bir ulusun yapacağı yanlışlık, karşı taraftaki ulusun da güc tahmin ve hesaplarında yapacağı yanlışlarla telafi edilebilmektedir. Bu yüzden, bir ulusun dış politikası, bu ulusun yapacağı tahmin ve hesapların doğruluğundan çok, karşı taraftaki ulusun bu tür tahmin ve hesaplarında yaptığı büyük bir yanlışlık yüzünden de başarı kazanmış olabilir.

Tipik Değerlendirme Yanlışları

Ulusların kendi güçleri ve diğer uluslararası güçleri hakkında yaptıkları tahmin ve hesap yanlışları içinde üç tip yanlış en çok rastlananıdır. Bunlar, bu tür değerlendirmelerde içerik olarak yer alan düşünsel tuzakları ve pratikle ilgili tehlikeleri apayık bir şekilde ortaya koymakları için, daha geniş şekilde ele alınmaları gerekmektedir. Bu yanlış hesaplama nedenlerinin ilki, belli bir ulusun gücünü mutlak anlamda ele almak, ve bunun sonunda, her ulusun gücünün nisbi olarak hesaplanması gerektiğini unutmaktır. İkinci yanlış nedeni, geçmişte birara çok önemli, kesin rol oynayan bir öğeyi değişim faktör olarak kabullenmek, ve güc faktörlerinin çögünün tabii olduğu dinamik değişimi önemsememek; görmemektir. Üçüncü yanlış nedeni, tek bir faktore aşırı bir önem atfetmek ve diğerlerini ihmâl etmektir. Diğer bir deyişle, bu yanlış-

nedenlerinden birincisi, bir ulusun gücünü diğer uluslararası güçler ile korrelasyon içinde görmemek; ikincisi, belli bir zamandaki gücü belli bir gelecekteki mümkün güce korrelasyon içinde ele almamak, üçüncüsü ise, aynı ulusun belli bir güc faktörünü genelde aynı ulusun diğer güc faktörleri ile korrelasyon içinde görmemek yüzünden ortaya çıkmaktadır.

Güçün Mutlak Karakteri

Bir ulusun gücünden sözederken, ilgili ulusun çok güçlü, bir diğer ulusun ise gücsüz olduğunu ifade ettigimizde, her zaman için bir karşılaştırma yapıyoruz demektir. Bir diğer deyişle, güc kavramı her zaman için nisbi bir anlam taşımaktadır. Birleşik Devletlerin bugün dünyanın güçlü iki uluslararası biri olduğunu söylediğimizde, bunun anlamı, bugünkü durumları itibarıyla dünyanın diğer uluslararası güçleriyle Birleşik Devletlerin gücünü karşılaştırıldığında, Birleşik Devletlerin diğer uluslararası hepsinden daha güçlü olduğunu söylemektedir.

Güçün bu nisbi karakterinin ihmâl edilmesi ve bir ulusun gücünün sanki mutlak bir varlıklı gibi değerlendirilmeye kalkışması uluslararası politikada en sık rastlanan ve en önemli yanlışlardan biridir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde Fransa'nın gücünün değerlendiriliş tarzi bu konuda verilebilecek en iyi örnektir. Birinci Dünya Savaşı bittiğinde Fransa askeri yönünden dünyanın en güçlü ulusuydı. 1940'da, yıkıcı bir yenilgi ile Fransa'nın askeri alandaki gerçek zaferi önune serilene kadar, Fransa hep böyle değerlendirilmiştir. Eylül 1939'da başlayan II. Dünya Savaşının ilk günlerinden 1940 yazındaki Fransız yenilgisine kadarki gazete manşetleri Fransa'nın askeri gücü hakkındaki yanlış değerlendirmeleri çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. «Göstermelik» savaş denen bu dönemde Alman ordularının, çok güçlü oldukları için Fransız ordularına saldırmaya cesaret edemeyecekleri sanılmış, ve birçok kere Alman sınırlarını ihlal edenlerin Fransızlar olduğu yazılmıştır. Bu yanlış değerlendirmenin temelinde Fransa'nın askeri gücünün diğer uluslararası ile karşılaştırılmayacak kadar mutlak bir güç olduğu şeklindeki [eskiden kalma] yanlış anlayış bulunuyordu. Fransız askeri gücü, tek başına değerlendirilecek olsayı, 1939 yılında da hiç değilse 1919'daki kadar büyük bir gücü; bu yüzden Fransa kendisini 1919'daki gibi gene güçlü bir ulus sayıyordu.

Buradaki ciddi ve önemli değerlendirme yanlışının nedeni 1919'da Fransa'nın, sadece, en yakın rakibi yenilmiş ve silâhsızlanılmış bir Almanya olan uluslara oranla dünyanın en büyük askeri gücü sayılmakta oluşunun gözden kaçırılmasıydı. Diğer bir deyişle, Fransa'nın askeri bir güç olarak üstünlüğü. Fransız halkın ulusal karakterini, coğrafi konumunu, ve doğal kaynaklarının önemini ortaya çıkartmakta kullanılan yöntemlerle tesbit ve tahmin edilmiş içsel bir nitelik değildi. Fransa'nın bu üstünlüğü, tersine, geçerliliği, Fransa'nın diğer ulusların askeri güc durumuna oranla sahip olduğu nisbi askeri durumuyla sınırlı bir üstünlüktü. Fransız ordusunun niteliği 1919'a oranla 1939'da da bozulmuş değildi. Askeri birliklerinin sayısı ve niteliği, topçu birlikleri, uçakları, ve genel kurmay servisi itibarıyla Fransız ordusu hiç de gerekmiş değildi. Bu nedenledir ki, Sir Winston Churchill gibi keskin zekâlı bir askeri meseleler uzmanı bile, 1930'lu yılların sonlarındaki Fransız ordusunu 1919'un Fransız ordusuya karşılaştırıyor, ve 1937 yılında, uluslararası barış için Fransız ordusunun birincik garanti olduğunu açıklıyordu.

Churchill olsun, çağdaşlarından çoğu olsun 1937 yılındaki Fransız ordusunu, şöhretini 1919'un yenik Alman ordusuna oranla kazanmış bulunan 1919 yılındaki Fransız ordusu ile karşılaştırıyorlardı. Bu yüzden, 1937 yılındaki Fransız ordusunun gene 1937 yılındaki Fransız ordusunun gene 1937 yılındaki Alman ordusu ile karşılaşırılması unutuluyordu. Eğer böyle bir karşılaştırma yapılmış olsaydı, 1919 yılındaki güç oranlamasının 1930'lu yılların sonlarında tersine döndüğü görülecekti. Fransız ordusu esas itibarıyle 1919 yılındaki kadar iyi durumda olduğu hâlde. Almanya'nın silahlı kuvvetleri bu kere Fransızlarından kat kat üstün hâle gelmiş bulunuyordu. Fransız gücü hakkında —sanki bu güç mutlak bir nitelikmiçesine— yapılan noksan (bazı faktörleri dışarıda bırakın) değerlendirmenin belirtmeyi unuttuğu şey, Almanya ile Fransa'nın sahip oldukları askeri güçlerin biribirilerine oranla taşındıkları [yenil] ağırlığın ne olduğunu. Bu yapılmış olsayı belki siyasal ve askeri alanlardaki yargılarda ortaya çıkan «vahim» yanlışlıklar da onlenebilmiş olacaktı.

Tarihin belli bir döneminde gücünün doruguına çıkışmış bulunan bir ulus, bütün her çeşit güçlerin ancak ve ancak nisbi bir anlam ifade edebileceklerini unutma yanlışmasına düşme konusunda en yüksek olasılıkla karşı karşıyadır. Böyle bir ulusun elde etmiş bu-

lündüğü üstünlüğün mutlak bir nitelik olduğuna, ve bunun ancak aptallık veya görev ihmâli yüzünden elden kaçırılabilcecine inanmak çok yaygın bir eğilim olarak görülmektedir. Böylece faraziye'lere dayanan bir dış politikanın, bu politika ilgili ulusun gücünü sadece kendi nitelikleri içinde gelişen bir varlık olduğunu sandığı için, çok ciddi yanlışlara yol açması beklenmelidir. Oysa, bu tür bir dış politikanın değerlendirme durumunda olduğu ulusun gücü de, ancak, diğer ulusların gücleriyle yapılması gereken niteliksel bir karşılaştırma ile saptanabilir.

Büyük Britanya'nın Napolon Savaşlarının bitiminden İkinci Dünya Savaşının başlangıcına kadar süren üstün durumu, herşeyden çok, saldırılara karşı güvenlik içinde bulunusunun ve dunyadaki ana deniz ulaşım yollarına tekel kurmuşcasına egemen oluşunun bir sonucuydu. Diğer bir deyişle, bu dönemde Büyük Britanya, diğer uluslara oranla, diğer uluslardan hiçbirinin sahip olmadığı iki avantaja sahipti. Büyük Britanya'nın coğrafi konumu değişmiş değildir, donanması bugün de dünyanın en güçlü donanmalarındandır. Fakat diğer uluslar, çekirdekSEL bombalar ve güdümlü roketler gibi silahlara sahip olmuşlar, ve Büyük Britanya'nın bu iki avantajının önemini azaltmışlardır. İkinci Dünya Savaşından önce Neville Chamberlain'in karşıladığı trajik ikilemi anlamak için Büyük Britanya'nın güç konumundaki bu değişikliğin genel değerlendirmeye katılması gerekmektedir. Chamberlain, Britanya'nın gücünün nisbi bir güç olduğunu çok iyi anlamıştı. Hatta, savaşta kazanılacak olan bir zaferin bile bu durumu değiştiremeyeceğini de görmüştü. Chamberlain kendisiyle alay eden insafsız bir kader karşısındaydı sanki, savaştan, bu düşünceler yüzünden koruyor, ve savaştan kaçınmaya çalışıyordu. Fakat savaşa getiren de, ne bahasına olursa savaştan kaçınmak şeklindeki kendi anlayış ve tutumu olmuş, «Büyük Britanya'nın gücünü mahvedecek» dediği savaşa, Almanya'ya savaş ilân ederek, bizzat kendisi başlamak zorunda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşının bitiminden bu yana İngiliz dış politikasının Britanya'nın içinde diğer ulusların gücünde oranla görülmekte olan düşmenin bilincinde olması ise, İngiliz devlet adamlığı geleneğinin yeni bir belirtisi sayılabilir. İngiliz devlet adamları, İngiliz donanmasının, tek başına değerlendirilecek olursa, on yıl öncesindeki gibi bugün de güçlü olduğunu, Manş Denizinin ise her zamanki genişliğini ve engelleyicilik özelliğin koruduğunu bilmektedirler. Ama, diğer ulusların, İngilizlerin iki konudaki avantajlarını bütün etkileriyle hükümsüz

kılacak kadar güçlendikleri de İngiliz devlet adamlarınca bilinmektedir.

Güçün Daimi Karakteri

Ulusal gücün değerlendirilmesinde yanlışlara yol açan iki neden tipik hatâ gene ilkinde olmakla beraber, farklı bir entellektuel işleminden ileri gelir. Gücün nisbiliği gözönünde tutulduğu halde, güç faktörlerinden veya güç ilişkilerinden belli bir tanesi, bu faktörün veya ilişkinin değişikliğe karşı dokunulmazlığı olduğu düşünülerek hesaplama dışı tutulmuş olabilir.

Yukarda, 1940 yılına gelinceye kadar Fransa'yı dünyanın en büyük askeri gücü sayan yanlış değerlendirmeden söz etmişik. Bunu böyle düşünenler, Birinci Dünya Savaşının sonundaki durumuyla tamidikleri ve öğrencikleri Fransız askeri gücünün Fransa'nın değişmez bir niteliği olduğunu ve değişikliklere karşı dokunulmazlık taşıdığını sanmışlar, 1920'li yıllarda bu gücün bir karşılaştırmalı sonucu olduğunu ve 1940'daki niteliğinin saptanması için 1940'daki duruma göre yeniden karşılaştırmaya işleminden geçmemi gerektiğini unutmuşlardır. 1940'da ugradığı askeri yenilgiyle Fransa'nın gerçekte zayıf olduğu ortaya çıktıktan sonra ise, bu kez tam tersine, Fransa'da ve diğer ülkelerde Fransa'nın bu gücsüzüğün daimi olacağı inancı belirmiştir. Bu olaydan sonra da Fransa, ebediyen gücsüzüğe mahküm bir uluslararası gibi, ihmâle uğramış ve küçümsemiştir.

Rusya'nın gücünün değerlendirilmesi de, ters bir tarihi sıra içinde olmakla beraber, benzer bir yol izlemiştir. 1917'den 1943 Stalingrad Meydan Savaşına kadar Sovyetler Birliği, 1920'lerdeki gücsüzüğü, diğer alanlarda geçirmiş olduğu değişiklikler ne olursa olsun, ebediyen devam edecekmiş gibi davranışılmıştır. Nitekim 1939 yılı yazında, Almanya ile yakında savaşa girileceği düşünülerek yapılmak istenen askeri ittifak konusunda anlaşmaya varmak göreviyle Moskova'ya gönderilen İngiliz askeri misyonun Rusya'nın gücü hakkında yaptığı değerlendirme ancak 1929'lardaki durum açısından haklı görülebilirdi. Askeri misyonu nbaşarisızlığının başlıca nedeni de bu yanlış değerlendirme olmuştur. Diğer vandan, Stalingrad zaferinden hemen sonra, ve Sovyetler Birliği'nin yırtıcı dış politikasının etkisiyle Sovyetler Birliği'nin gücünün hiçbir zaman yenilemeyecek bir güç olduğu ve Sovyetler'in Avrupa'

da daimi bir üstünlük kazandığı şeklindeki görüşler bir dogma hâlini almıştır.

Bizim Latin-Amerikan ülkelerine karşı tutumumuzda da bu na benzer bir eğilim görülmektedir. Batı Yarımküresinin bu uluslararası bağımsızlık kazandıkları günden beri devam eden Kuzeyin üstün durumunun, nüfus değişiklikleri, endüstriyelleşme, ve siyasal ve askeri gelişmeler tarafından bir ölçüde değişikliklere uğrasa bile esas itibarıyla değişmeyeceğine olan inancımız adeta bir doğa yasası hâlini almıştır. Aynı şekilde, yüzyıllardan beri dünya politika tarihi beyaz ırktan olanlarca belirlendiği, ve beyaz-olmayan ırklar genellikle tarihin uyrukları olduğu için, beyaz ırk da karşı-ırk da gelecekte birgün beyaz ırkın siyaset üstünlüğünün kalımayacağını, hatta bu güç ilişkisinin birgün tersine donebileceğini hiç düşünmemekte, böyle bir şeyi «akıl almadı» birşey saymaktadır. Bu düşünce, dikkatli analizlerden çok, aceleci kehanetlerden hoşlanan kimselerin ilk bakışta karşı-konulmaz bir güç olarak askeri güç karşısında tuhaf bir hayranlığa sürüklenebilirler yüzünden ortaya çıkmaktadır. Bu düşüncelere saplananların kafasındaki, tarihin akışının durduğu, bugünün güclülerinin bugün ellişerinde bulundurdukları karşı-konulmaz gücü yarın ve daha sonraki gün ve koruyacakları düşüncesidir. Nitekim, 1940'da Almanya Avrupa'da tam bir üstünlük ve egemenlik kurduğu zaman da bunun hiç değişimeyeceği çok yaygın bir inanç hâlini almıştı. 1943'de Sovyetler Birliği'nin eziyeti ortaya çıkıp da dünyayı şaşkınlığa uğrattığında Stalin Avrupa'nın ve Asya'nın müstakbel hükümi olarak selâmlanmıştır. İkinci Savaş sonrasında Amerika atom tekeline sahip devlet olarak ortaya çıktığında ise, Amerika'nın karşı-konulmaz bir gücü sahip ülke olarak tüm dünyaya egemen olacağından sözdeilmeye başlanmış; çokları, atom bombasının bir «Amerikan Yüzvili»na yol açacağını sanmıştır.¹

Güçün mutlak bir karakter taşıdığını inanmak yönündeki eğilimlerin, veya belli bir güç oranlamasını daimi ve hiç değişmeyen birşey olarak kabul etme yönündeki eğilimlerin kokunde, bir yanında, uluslararası güç ilişkilerinin kesiksiz ve duraksız bir de-

(1) Güçün daimi karakterde olduğu konusundaki yanlışların çağdaş en büyük kurbanı James Burham olmuştur. Bakınız: George Orwell, «Second Thoughts on James Burham», *Polemic*, No. 3, Mayıs 1946, ss. 13 ve ardi.; James Burham Rides Again, »Antioch Review», C. 7, No. 2, Yaz 1947, ss. 315 ve ardi.

gişim içinde ve dinamik bir yapıda olma karakteri ile, diğer yanında, insan denen yaratığın kesin cevaplar şeklinde ifade edilen belirlilik ve güvenliğe karşı duyduğu zihni susuzluk arasındaki ilişki bulunmaktadır.

Uluslararası durumun taşıdığı olasılıklar, belirsizlikler, anlam bulanıklıkları karşısında dış politikamızın daynak alacağı güç faktörleri konusunda tam ve kesin bir kavrayışa varmak istemektedir. Bugünkü durumumuz itibarıyla Kraliçe Victoria'ya benzemektedir. Başnâzırı Palmerston'u görevinden azleden Kraliçe Victoria, Palmerston'un uluslararası sahneden çekilmesi üzerine meydana gelen beklenmedik olaylardan şaşkınlığa düşmüştür; yeni atadığı Başnâzırı John Russell'dan «diğer uluslararası Britanya arasındaki çeşitli ilişkileri kapsayan düzenli bir program» hazırlamasını istemiştir. fakat aynı ihtiyaç içinde bulunan ve aynı düşünceyle davranışan bireyler verilen cevaplar, her zaman, John Russell'in Kraliçe Victoria'ya verdiği cevap kadar akıllica verilmiş cevaplar olmamaktadır. «Kendisinden sık sık sapmalar gösterilmeyecek bir ilkenin saptanması», demişti John Russell, «çok güçtür»² Ne yazık ki, yanlış yoneltilmiş bir halk oyu bu tür sapmalarda, herkesten çok, bu zorunlu sapmaları yapan devlet adamlarını suçlama; bu devlet adamlarının prensip sahibi olmadıklarına inanma eğilimindedir. Bu yüzden, suçladıkları devlet adamlarının bu özelliklerinin, bu zorunluluk güç dağılımı açısından düşünüldüğü takdirde, faziletsizlik değil bir meziyet olduğunu anlayamazlar.

Uluslararası politika gözlemeçisinin güç değerlendirme işleminde kaçınılmazı güç olan yanılıkları minimuma indirmek için ihtiyaç duyacağı şey, içinde bulunulan anın gelip-geçici gücünün kolayca yol açabileceği büyüleyici etkilere karşı dokunulmazlığı olan, tarihteki kaçınılmaz bir eğilimin yaratacağı boş kanıllardan kendini uzak tutabilen, ve tarihin dinamiğinin getireceği değişikliklerin olanaklarına açık yaratıcı bir hayal gücüdür. Böyle bir yaratıcı hayal gücü, içinde bulunulan andaki güç ilişkilerinin teşkil ettiği sathın altına nüfuz ederek geleceğin tohum hâlindeki gelişmelerini görebilecek, neyin ne olduğu hakkındaki bilgi ile neyin ne olabileceği hakkındaki tahmin gücünü bireştirebilecek, ve bütün bu olguları, bilinmeyeşenleri, ve belirtileri gelecekteki olası gelişme yönü ve eğilimi şeması hâline sokabilecek, ve bu gelişme

(2) Robert W Seton-Watson, *Britain in Europe, 1789-1914* (New York: The Macmillan Company, 1937), s. 53.

eğilimleri şemasında göstereceği şeyler, gelecekteki yıllarda ger çekten meydana gelecek şeylerden fazla uzak düşmeyecektir.

Tek Faktörün Yanlıtlılığı

Değişik uluslararası güçlerini değerlendirdirip ortaya çıkarmakta yapılan tipik üçüncü yanlış —tek bir faktöre gereğinden fazla önem atfedip diğer faktörleri ömensiz görmek— en iyi bir şekilde, modern zamanlarda gitgide sıklaşan üç ifade tarzı üzerinde incelenebilir. Bunlar: Jeopolitik, milliyetçilik, ve militarizmdir.

Jeopolitik, coğrafya faktörünü mutlaklaştırılan, bu faktörü ulusal gücü belirleyen, bu nedenle uluslararası kaderleri üzerinde mutlak etkisi olan bir faktör hâline çıkarılan bir sözebilimdir (*pseudoscience*). Jeopolitiğin temel kavramı «mekân» kavramıdır. Ne var ki, «mekân» durgun (*static*) olduğu hâlde, içinde yaşayan insanlar dinamiktir. Jeopolitiğe göre, halkın «mekân fethederek» genişlemeleri, yoksa mahvolmaları bir tarih yasaasıdır, ve uluslararası gücü fethedilmiş «mekânların» karşılıklı ilişkisince belirlenir. Jeopolitiğin bu temel anlayışı ilk olarak Sir Halford Mackinder'in yazdığı «Tarihin Çağrafi Ekseni» isimli araştırmasında savunulmuştur. Araştırma 1904 yılında, Londra'daki Krallık Coğrafya Derneği'nde (*Royal Geographical Society*) okunmuştur. «Tarihin geniş çerçeveler içindeki cereyanları hızla gözden geçirdiğimizde, coğrafi ilişki (*Ögesinin*) belli bir değişmezlik kazandığı apaçık görülmüyor mu? Dünya politikasının da mihfer bölgesi bugün gemiler için kapalı, ama antik çağda atlı göçbe kavimlere açık, ve bugün demiryolları ile örülün uçuş-bucaksız Avrasya alanları değil midir?» Bu, Volga'dan Sarı Nehir'e ve Himalayalar'dan Arktik Okyanusuna kadar uzanan ve dünyanın «Kalbi» (*Heartland*) olan bölgedir. «Mihfer alanının dışında, büyük bir iç-ay şeklinde Almanya, Avusturya, Türkiye, Hindistan ve Çin; bir dış-ay biçiminde ise Britanya, Güney Afrika, Avustralya, Birleşik Devletler, Kanada ve Japonya bulunmaktadır.» «Dünya-Adası» Avrupa, Asya, ve Afrika kıtalarınca teşkil edilmiş, bunun etrafında ise dünyanın daha küçük toprak bölgeleri gruplaşmıştır. Dünya jeopolitiğinin bu coğrafî yapısından çıkan sonuç ise, «Doğu Avrupaya hâkim olanın «Heartland»e; «Heartland»e egemen olanın Dünya-Adasına; Dünya-Adasına hâkim olanın ise Dünyaya egemen olacağıdır.»³

(3) Sir Halford J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality* (New York: Henry Holt and Company, 1919), s. 150.

Mackinder, bu analizine dayanarak, Rusya'nın yükselişini önceden görmüş; ve Rusyayı «Rusya» olarak değil, yukarıda tanımlanan ülke-toprağını kontrol eden bir ulus olarak dünya üzerinde egemenlik kuracak devlet saymıştır. Nazi rejiminin güc değerlendirme hesapları ve dış politikası üzerinde önemli etkilerde bulunmuş olan General Haushofer'in onderliğindeki Alman jeopolitikçileri ise çok daha kesin bir dil kullanmışlardır. Bunlar Almanya'yı dünyanın egemen gücü hâline getirebilmek için ya Sovyetler Birliği ile bir ittifaka girilmesini ya da Doğu Avrupa'nın Almanya tarafından fethedilmesini gereklî birşey olarak savunmuşlardır. Açıkta ki, bu varsayımin jeopolitik gereklerden dolaylı olarak etkilenmediği söylenemez. Jeopolitik, olsa olsa, diğer «mekân»lara oranalı yeri ve konumu itibarıyla dünyanın neresinin dünyaya egemen olmak kaderine sahip bulunduğu söyleyebilir. Jeopolitik hangi ulusun bu «efendilik» etme görevini yüklenmek kaderinde olduğunu söyleyemez. Bu bakımdan, «Heartland's» fethetmenin dünya egemenliğini sağlayan coğrafya tahtına oturmanın ancak Alman ulusuna yaraşan bir görev olduğunu ispatlamak tutkusıyla yanıp tutuşan Alman jeopolitikçileri jeopolitik doktriniyle nüfus baskısı savımı birleştirmekte yarar görmüşlerdir. Almanların «mekânsız bir halk» olduğunu savunan Alman jeopolitikçileri, fethedilmekten korunmak için, Alman ulusunun kazanmak zorunda oldukları «yaşam alanı»nın Doğu Avrupa'daki boş ovalarda bulunabileceğini söylemişlerdir.

Jeopolitik, Mackinder ve Fairgrieve'in yazılarındaki şekliyle, ulusal güc realitesinin sadece bir yanı hakkında geçerli bir görüntü çizmekteyse de, meseleye, seçimleyici, ve bu yüzden de bozucu ve saptırıcı olan coğrafya çerçevesinden bilmektan başka birşey yapamamaktadır. Haushofer'in ve izleyicilerinin elinde politik bir metafizik hâline gelen jeopolitik Almanya'nın ulusal ihtiwasının hizmetine koşulmuş ideolojik bir silâh olup çıkmıştır.⁴⁾

(4) «İzolasyonizmin» ve Batı Yarıküresi dayanışmasının ideolojik planındaki bir anlamı da jeopolitikle ilgilidir. Bu görüşler de, bozulmuş, çarplılmış veya fiksiyonel coğrafî faktörlere dayanan bir dış politika anlayışına saplanmıştır. «İzolasyonizmin» bozuculuk ve çarpıtıcılık özelliği kitapta daha önce belirtildmiştir, Batı Yarıküresinin (Yani; Kuzey Amerika ve Latin Amerika, ç.n.) coğrafî birimlik özelliğinin fiksiyonel karakteri hakkında ise; Bakınız: Eugene Staley, «The Myth of the Continents», in *Compass of the World*, der Hans W. Weiger und Vilhyalmur Stefansson (New York: The Macmillan Company, 1944), ss. 89-108.

MİLLİYETÇİLİK*

Jeopolitik ulusal güç sorununu sadece coğrafya çerçevesi içinde anlatmaya çalışır, ve sözde-bilimsel bir lâf canbazlığı şekline girerek dejener bir hâle dönüşür. Milliyetçilik ise ulusal gücü, sadece, veya herseyden çok, ulusal karakter açısından anlatmaya çalışır ve siyasal bir metafizik olan ırkılığa varır. Coğrafi konum nasıl jeopolitik için ulusal faktörün tek belirleyici öğesi ise, milliyetçilik içinde de bir ulusun üyesi olmak aynı şevidir. Bir ulusa üye olma dil, kültür, ortak köken, ırk, veya bireyin bir belli ulusa ait olma kararı gibi göstergelerle belirlenebilmektedir. Fakat ne şekilde belirlenmiş olursa olsun, bir ulusal üyelik ulusal karakter denilen belli niteliklere sahip olmak anlamına; yani, bir ulusun üyelerinin ortaklaşa sahip oldukları şeyle sahip olmak ve diğer uluslararası üyelerinden farklı olmak anlamına gelmektedir. Ulusal karakterin korunması, ve özellikle yaratıcı melekelerinin geliştirilmesi ise milliyetçiliğe düşen en büyük görev sayılmaktadır. Bu görevi yerine getirmek için, ulus kendisini diğer uluslararası korumak ve kendi gelişmesini uyaracak olan güce muhtaçtır. «Tek ulus-tek devlet» milliyetçiliğin siyasal varsayımu, ulusal devlet ise idealidir.

Fakat her ulus kendisini geliştirmek ve varlığını korumak için devlet gücüne ihtiyaç duysa da, devletin bir halka, bir ulusa ihtiyaç duymasının nedeni kendi gücünü sürdürmek ve artırmak içindir. Özellikle Almanya'nın milliyetçi felsefesinde —örneğin Hegel ve Fichte'nin yazılarında— ulusal karakter veya ulusal «espiri» ulusal topluluğun ruh veya canı; devletin siyasal organizasyonu ise ulusal topluluğun bedeni olarak kabul edilmekte; ulusal topluluğun diğer uluslararası topluluklar arasında görevlerini yerine getirebilmek için bunların her ikisine de ihtiyacı olduğu ileri sürülmektedir. Ulusal duygunun ve vatanseverliğin özünü meydana getiren yakınlık duygusu, ortak bir kültüre ve geleneğe sahip olmak, ortak bir kader yüklenildiğinin bilincinde olmak milliyetçilik tarafından devletin ve ulusal topluluğun insanüstü varlıklar hâline geldiği, bireysel üyelerinden ayrı ve o'nlardan üstün duruma geçtiği siyasal bir mistisizm biçimine sokulmakta; eski zamanların «mabudları» gibi her türlü insan ve mal kurban

(*) Metinden de anlaşılacağı gibi, «şoven milliyetçilik» anlamındadır. (ç.n.)

edilmeye değer sayılan devlete mutlak bir sadakat şart görülmektedir.

Bu mistisizminvardığıenuçnokta ulusal karaktere ırkçı bir tapınma göstermektir. Bu durumda, ulus biyolojik bir varlık olan ırk ile özdeşleşmekte; ırkın, saf kaldığı sürece bütün parlaklığı ve gücüyle nasıl gücü yaratmaya devam edeceğini inanılmaktadır. ırkın kendisine yabancı öğelerle karışıp bozulması hâlinde ulusun karakterinin de bozulacağı, ve bu yüzden de devletin gücünü zayıflatıcı ileri sürülmektedir. Bu yüzden, ulusun homojenliği ve ırkın safiyeti ulusal gücün özü sayılmakta; ulusal güc uğruna milli azınlıkların özümlenmeleri veya yok edilmeleri gereklidir. Sonunda, bir insanın kendi ulusunun ulusal karakterinin —cesaret, sadakat, disiplin, endüstri, sebat, zekâ, ve liderlik yeteneği gibi— bütün niteliklerin kaynağı olduğu görüşüne varılmaktadır. Bu nitelikler ise, diğer uluslararası üzerinde üstün güç icerisinin haklı kılınması için olduğu kadar, bu gücün kullanılmasını mümkün kılmak için de gerekli sayılmaktadır. Bütün milliyetçiliğin karakteristiği olan, bir insanın kendi ulusunun niteliklerini aşırı derecede değerli bulması, ulusal karakterin kutsallaştırılması anlamına gelen, hâkim (efendi) ulus anlayışına yol açmaktadır. «Efendi» ırk, ulusal karakterinin üstün niteliği sayesinde, dünyayı yönetmek kaderindedir. Ulus sahip olduğu bu nitelikler sayesindedir ki, dünya çapında bir hâkimiyet kurma konusunda potansiyel bir güç kazanmakta, ve devlet adamlığına ve askeri fetihlere düşen iş de uyumakta olan bu potansiyel güç ve olanakları füliyata aktararak bir dünya imparatorluğu kurmaktadır.

Milliyetçiliğin, ve bunun dejener bir ürünü olan ırkılığın entellektüel ve siyasal talânları milliyetçilik tarafları olmayan düşüncüler öylesine sarsmış ve tiksindirmiştir ki, bu konuda geopolitikçileri de aşımıştır. Jeopolitik tutkuları, başlıca Almanya sınırları içinde kalmış ve «batını» bir dil (esoteric language) hâlini almıştır. Diğer yanda milliyetçiliğin taşkınlıkları lâik bir dinin mantığına uygun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, dinsel olmayan «din» diğer ülkelerin köleleştirilmesi ve yok edilmesi anlamına gelen «mukaddes cihad» fanatizmine, ve belli ulusların dünyayı fethetme (tekeline) yol açmaktadır; ayrıca diğer birçok alanlarda etkide bulunmaktadır. Milliyetçilik ulusal karakteri kendi siyasal felsefesi, programı, ve eylemi için tek mihfer addettiği için,

bu görüşü eleştirenler de tam karşı görüşe saplanmaktadır ve ulusal karakterin varlığını bütün bütüne reddetmektedirler. Bu eleştirmenler milliyetçiliğin subjektif ve efsanemsi (mythical) bir özü olduğunu göstermek amacıyla yol çıktılarından, milliyetçiliğin başlıca empirik temeli olan ulusal karakterin de bir efsaneden başka bir şey olmadığını savunmaktadır.

İnsan, milliyetçiliği ve ırkılığın eleştirenlerin, ulusal karakterin kaçınılmaz bir şekilde «kan» —yani, belli bir grubun üyeleri arasındaki biyolojik ortak arakteristikler— ile belirlenmesinin gerçekte hiçbir temele dayanmayan siyasal bir uydurma olduğu şeklindeki görüşlerini kolaylıkla kabul edebilir. Kezâ, ulusal karaktere sahip olduğu şeklindeki görüşü siyasal bir efsane olduğu da kabul edilebilir. Bu görüşlerin asilsizliğini, Birleşik Devletlerin bir ulus olarak varlığı ve kendi halkın içsel-benzerimi de göstermektedir. Diğer yandan, ulusal karakterin varlığının ve ulusal karakterin ulusal güc üzerindeki etkilerinin bütün bütüne reddi de, yukarıda bazılarını belirttiğimiz gerçeklere ve olgulara ışık tutmaktadır.⁵ Bu reddedilebilir de, bir ulusun diğer uluslararası oranla sahip olduğu gücün değerlendirilmesinde, ulusal karakteri kutsallaştıran milliyetçi görüşünden geri kalmayacak yanlışlıklara yol açacaktır.

MILITARİZM

Jeopolitik ve milliyetçilik coğrafya ve ulusal karakter konusunda nasıl yanlışlığa düşüyorlarsa militarizm de askeri hazırlık konusunda aynı yanlışlığa düşmektedir; aynı abartmaya girişmektedir. Militarizm bir ulusun gücünü, tek başına olmasa bile, herseyden önce askeri güç ile; yani, niceliksel anlamdaki ordu gücü ile açıklayan bir anlayıştır. Ulusal gücün sembolü dünyanın en büyük kara ordusu, en büyük donanması, en büyük ve en hızlı hava kuvveti olmuştur.

Askeri güçleri, kara ordularından çok, donanmasına ve deniz kuvvetine dayanan uluslar, Almanya, Fransa, ve Sovyetler Birliği'nin kendilerine has militarizm dalını geliştirme olduklarını görmezlikten gelirler. Mahan gibi yazarlardan etkilendikleri için, donanmalarının büyüklüğünün ve niteliğinin ulusal güc için taşıdığı

(5) Bakınız s. 162 ve ardi.

önemi fazla büyütürler. Örneğin Birleşik Devletlerde askeri alanında hazırlanmış olmanın, uçakların hızı ve sayısı, vuruşu silahların niteliği gibi unsurlarını gereğinden fazla abartan bir akım vardır. Sıradan Almanlar da bir vakitler kaz adımlarıyla yürüyen askerlerin görünüşüne bakıp yanılmışlardır. Sıradan Ruslar ise, geniş alanlara sahip olmanın ve büyük nüfusun sayesinde meydana gelen Sovyet gücünün üstünlüğünne inanırlar; 1 Mayıs Günü Kızıl Meydanı doldururan kalabalığı bunun bir delili sayarlar. Tipik bir İngiliz ise, bir zırhlının sert çizgileri karşısında düşunce ve oranlama duygusunu yitirmektedir. Birçok Amerikalı da vaktiyle «esrarengiz» atom bombasıyla büyülenmiştir. Askeri alanda hazırlanmış olma konusuna karşı takınan bu tutumların hepsinde ortak bir yanlış inanç yer almaktadır. Bu inanca göre, askeri kuvvetlerdeki insan ve silahların niteliği ve niceliği ulusal gücü meydana getiren, biricik olmasa bile, en önemli faktördür⁶.

Yapılan bu askeri hatadan, zorunlu olarak, güç ile maddi güç eşitliğine çikılmaktadır. Theodore Roosevelt'in deyimiyle söylemek gerekirse, Konuşunca «yukardan» konuşmak, «elde hazır bir sopa bulundurmak», gerçekten, militarist diplomasinin tercih ettiği yöntemdir. Ne var ki, bu yöntemi savunanların unuttuğu nokta, bazan, yumuşak sesle konuşmanın ve beraberinde bir de «sopa» bulundurmanın; yani, kimi zaman «sopa»nın evde, fakat ge-

(6) Militarizmin bu yanı R.N. Tawney'in kitabında çok etkileyici bir şekilde anlatılmıştır (*The Acquisitive Society* (New York: Harcourt, Brace and Company 1920), s. 44). «Militarizm bir ordunun değil; bir toplumun karakteristiğidir. Özü, askeri hazırlanmışlığın herhangi beli bir niteliği ve ölçüsü değil, fakat, toplumdaki tek bir öğe üzerine eğilip onu gereğinden fazla önemseyerek, sonunda bu ogenin diğer bütün toplumsal öğeleri tahrif etmesine yol açan bir düşunce ve muhakeme tarzıdır. Askeri gicün varlık nedeni bile unutulmaktadır. Adeتا, ordu fili varlığı ile bir varlık sebebi kazanmakta, başka bir haka-laştırma gereklisine lizum kalmamaktadır. Kusuru bir dünyada bir araç olarak sayılıacakları yerde, o'narsız bir dünya bugündünden daha yoksul bir dünya olacakmış gibi, ordulara «tabii» faaliyetler sayılan işlerden sayılması gereken askeri güç bulundurmak bütün siyasal kurumların, sosyal düzenlemelerin, ve düşunce, ahlâk, ve dinin başlica işi olmakta; bütün bu işler, askeri güç bulundurma işinin altında yer almaktır; militarist bir devlette, hep beraber, toplumun kendisi- nin mistik bir özeti hâline dönüştürürler.

«Militarizm fetiş tapınmasıdır. İnsan ruhunun mabudun (idol) önünde secdede varması ve o'nun hoşnut etmek için bedenini kurban etmesidir.» (Yazarın izniyle kullanılmıştır.)

reginde hemen bulunabilecek bir yere bırakılmasının daha yararlı olacaktır. Bu düşünce taraftarlarının askeri gicce bu kadar ağırlık vermeleri, militarizmin gözle görülmesi güç ulusal kuvvet öğelerini küçümsemelerine yol açmaktadır. Oysa, bunsız, güçlü bir ulus diğer ulusların gözünü yıldırabilir, kendisine itaat zorlayabilir, veya kaba kuvvetle o ulusları fethedebilir, fakat bu yolla, fethettiği ülkeleri yönetemez. Zira, kuracığı yönetim o ulus tarafından gönüllü olarak kabul edilmesini sağlayamaz. Sonunda, militarizmin gücü, ulusal gücün etkinliğini, bu kuvvetinin askeri biçimde kullanım sıklığında bulan bir güç hâline dönümüş olur. Romalıların ve İngilizlerin imparatorluk kuran zaferleri karşısında Alman, Japon, ve İspartahların zaferleri düşünülecek olursa, anlatmaya çalıştığımız bu entellektüel yansılı; yani, militarizmin pratikteki neticeleri hemen anlaşılacaktır.

Bu yüzden militarizmin yanılışı ulusal gücün yapısına ve dış görüntüsüne yeni bir keskinlik vermektedir. Militarizm —ki en büyük yanılışı budur— maksimum bir maddi gücün maksimum bir toplam-ulusal güç anlamına gelmesini ngerekmecegi paradoxunu kavrayamamaktadır. Uluslararası politika alanına maksimum bir maddi güç koyan, koyabilen bir ulus bütün rakiplerinin de aynı şeyi yapmak; kendisine eşit duruma gelmek, hatta geçmek için çaba sarfetmeye başladıklarını görecektir. Etrafında tek bir dost bulamayacak; sadece uyrukları ve düşmanları olacaktır. Onbeşinci yüzyılda modern devlet sisteminin ortaya çıkışından beri, hiçbir ulus sadece maddi gücünü kullanarak, diğer uluslar üzerinde, kısa süreyle de olsa, kendi iradesini egemen kılamamıştır. Militarizm yolunu tercih eden ülkelerden hiçbir, kendi kaba kuvvetinin korkutucu etkisinin diğer uluslarda yol açacağı kombine bir dirence dayanamamıştır.

Modern zamanlarda bu duruma gelmiş ve bu üstünlik durumu sürdürülebilmiş tek ulus olan İngilizler bunu, potansiyel üstün güçlerine, büyük ve güçlü devlet olarak tanımlamışlarına, ve bu üstün güçlerini seyreklilik olarak kullanmış olmalarına borçludurlar. Bu, ender bir kombinasyon olmuştur. Bu sayededir ki, Büyük Britanya bir yandan, üstünlüğe karşı yönelen bütün ciddi tehditleri, kendini frenlemesini bilerek kazandığı güçlü müttefikleri sayesinde yenerken gerçekte de güçlü olduğunu göstermiştir. Diğer yandan da, kendi üstünlüğü ile diğer ulusların varlıklarını tehdit etmemeye dikkat etmiş, böylece, kendi gücüne karşı yücoleek

tehditlere ve meydan okumalara sebebiyet vermemeye çalışmıştır. Büyük Britanya gücünün doruguna çıkmak üzere olduğu 1793 yılında, İngilizlerin yetiştirdiği en büyük siyasal düşünür olan Edmund Burke'ün uyarılara kulak vermemeyi bilmıştır. Bu, dün olduğu kadar bugün de geçerliği olan bir uyarıdır :

Ihtiras karşısında dikkat edilmesi gereken noktalar arasında, bize özgü ihtirasa karşı unutulmaması gereken biri vardır. Açıkça söylemek zorundayım, kendi güçlerimden ve kendi ihtarımızdan korkuyorum; bizden fazlasıyla korkulmasından korkuyorum. Bizim de insan olmadığımızı; kendimizin şu veya bu şekilde büyütülmesinden hiç hoşlanmadığımızı söylemek gülünçtür. Şu anda bile, başkalarını kıskandıracak kadar büyümüş bulunmadığımızı söyleyebilir miyiz? Nerdeyse, dünya ticaretiinin tamamı bizim elimizdedir. Hindistan'daki imparatorluğumuz korkunç birşeydir. Ticarette bütün bu kazançlı duruma gelmemiz bir tarafa; diğer bütün ulusların ticareti de, en küçük bir kontrolümüzle lüzum bile kalmaksızın, bizim keyfimize tâbi duruma bile gelse; bu durumumuza; bu şaşılacak gücümüzü; hiç şimdîye kadar duyulup-işitilmemiş bu gücümüzü biz kendimiz, gene de suis-timal etmeyeceğimizi söylesek bile diğer bütün uluslar, bu güçlerimizi suis-timal edeceğimizi düşüneneceklerdir.⁷⁾

Bu durumumuzun, eninde sonunda, bize karşı, bizim mahvolmamıza yol açacak bir birleşmeye zemin hazırlamasını önlemek imkânsızdır?

AYRIM DÖRT

ULUSAL GÜCÜN SINIRLANMASI

(7) Edmurd Burke, «Remarks on the Policy of the Allies with Respect to France», *Works*, C. IV (Boston : Little, Brown, and Company, 1899), s. 457.

BÖLÜM 11

GÜC DENGESİ¹

Herbiri mevcut *status quo*'yu ya sürdürmek veya yıkmak isteyen çeşitli ulusların güç kazanmak arzusunda olmaları yüzünden ortaya, zorunlu olarak güç dengesi denilen bir dış görüşü ve bunu sürdürmeyi amaç edinen politikalar çıkmaktadır. «Zorunlu olarak» derken, düşünüp taşındıktan sonra bu deyişi kullandığımızı belirtelim. Zira bu konuda da uluslararası politikayı doğru anlamamızı önleyen ve yanılmamıza yol açan en önemli yanlış anımlardan biri ile karşı karşıyayız. Bu yanlış anlayışa göre, insanların güç polkitası ve, bunun zorunlu bir sonuçunu olan güç politikası ile, daha iyi bir uluslararası ilişki arasında tercih yapmaları mümkündür, ve bu, insanların kendi elindedir. Bu yanlış anlayış, güç dengesine dayanan bir dış politikanın çeşitli dış politika alternatiflerden biri olduğunu, ve diğer alternatifleri bir kenara bırakıp bu politikayı seçeneklerin budala ve kötü ruhlu insanlar olduğunu ileri sürer.

Aşağıdaki sayfalarda uluslararası güç dengesinin, her bir parçasının bağımsız (*autonomous*) oluşu sayesinde bağımsızlaşmış birimlerden meydana gelen toplumlara bu özelliğini kazandıran genel sosyal prensibin özel bir görünümü olduğunu; güç dengesinin ve bunu sürdürmek amacını güden politikaların sadece kaçış-

(1) «Güç dengesi» terimi burada dört anlamda kullanılmaktadır: (1) işlerde belli bir durum ve konumu amaç ve hedef edilmiş bir siyaset, (2) işlerin siili bir durumu ve konumu olarak, (3) yaklaşık eşit güç dağılımı, (4) herhangi bir şekilde güç dağılımı durumu. Terim herhangi bir açıklama olmaksızın kullanıldığında, terimin anlamı, çeşitli ulusların arasında, yaklaşık olarak gücün eşit dağıtımını sağlayan siili durum anlaşılmaktadır. Terimin, herhangi bir şekildeki güç dağılımini ifade eden kullanım şekli için, sayfa 277'ye bakınız.

nilmaz değil, fakat bağımsız ulusların toplumlarında başlıca istikrar sağlayıcı faktör olduğunu; ve uluslararası güç dengesindeki istikrarsızlığın bu prensibin hatasından değil, bu prensibin bağımsız uluslar topluluğunda işlerliğine etkide bulunması zorunlu olan bazı belirli şartlar yüzünden ortaya çıktığını göreceğiz.

Toplumsal Kararlıdenge*

Evransel Bir Kavram Olarak Güc Dengesi

«Kararlıdenge» kavramı —fizik, biyoloji, ekonomi, sosyoloji, ve siyasal bilim gibi-çeşitli disiplinlerde kullanılan ve «denge» ile eşanlamış bir kavramdır. Kararlıdenge, belli bir sayıda bağımsız güçlerden meydana gelen bir sistem içindeki istikrarlılığı ifade eder. Kararlıdenge bir dış güç tarafından, veya sistem, kendisini meydana getiren öğelerden bir veya birkaççı tarafından bozulduğunda, sistem ya orijinal kararlı dengeyi canlandırma ya da yeni bir kararlı denge insan vücudunda da görülmektedir. İnsan vücudu büyümeye süreci sırasında bir yandan değişirken, bir yandan da, kararlı denge kendini sürdürerek vücudun değişik organlarında değişikliklere rağmen vücudun istikrarına zarar vermemiş olur. Bu durum, özellikle, çeşitli organlardaki niteliksel ve niceliksel değişikliklerin birbirile orantılı şekilde olmaları hâlinde söz konusudur. Buna karşılık, vücud, dış müdahaleler yüzünden, kötü ve yetersiz beslenme yüzünden, veya beli bir organının patolojik bir şekilde büyümesi yüzünden yaralanır veya bir belli organını yitirirse kararlı denge bozulur ve vücut ya bu bozulmadan önce elde edilmiş bulunan kararlı dengenin aynı olan bir kararlı denge ya da farklı bir kararlı denge yaratarak bu kötü durumu altetmeye çalışır.²

(*) *Social Equilibrium (ç.n.)

(2) İnsan vücudundaki kararlıdenge ile toplumdaki arasındaki benzerlik için, bkz: Walter B. Cannon, *The Wisdom of the Body* (New York: W.W. Norton and Company, 1932), s. 293, 294. «Herseyden önce vücudun politikasının bazı otomatik istikrarlandırıcı süreçleri işaret ettiği belirtildi. Bir önceki bölümde bir varsayımda bulunmuş, ve kompleks bir sisteme belli bir derecede istikrarlı devamlılık varsa bunun bizatılı kendisinin, bu sistemeki öğelerin bir istikrarlı devamlılığı koruma yönünde evlemde bulundukları veya bulunmaya hazır oldukları anlamına geleceğini belirtmişim. Ve üstelik, bir sistem varlığını korumaktaysa, bunun nedeni, değişiklik yönündeki her eğilimin değişikliğe direnen faktör veya faktörlerin artan etkinliğince karşılanmasıdır. Hep bildiğimiz birçok olgu vardır ki bunlar bugünkü is-

Ayrıca kararlı denge kavramı, ekonomi gibi sosyal bilimlerde, ekonomik sistemin farklı öğeleri arasındaki ilişkilerde de örneğin; tasarruf ve yatırımlar, ihracat ve ithalat, istem ve sunu fiyat ve mal yeti— kullanılmaktadır. Çağdaş kapitalizmin kendisi bile bir «birbirini götüren güçler» sistemi olarak tanımlanmaktadır. Terim bir bütün olarak topluma da uygulanabilir Nitekim, Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney gibi farklı coğrafi bölgeler arasında; tarım ve sanayi, ağır ve hafif sanayi, büyük ve küçük işletmeler, üretici ve tüketici, iş yönetimi ve emek gibi farklı faaliyetler arasında; şehir ve köy yaşı ve orta-yaşlılarla gençler, ekonomik ve siyasal alanlar, orta sınıf ve yukarı ve aşağı sınıflar gibi farklı fonksiyonel gruplar arasında denge aramamız bunu göstermektedir.

Bütün bu kararlıdengelerin temelinde iki varsayımda bulunmaktadır: ilki, dengelenmesi gereken öğelerin toplum için gerekli oluşları veya varlıklarını korumaya değerli bulunmaları, ikinci, bu öğeler arasında denge olmadığından öğelerden birinin diğerleri üzerinde üstünlük kazanacağı, ve sonunda hepsini tahrif edeceğini. Sonuç olarak, bütün bu dengelerin amacı sistemin kararlı dengesini korumak, ve böylece, sistemi meydana getiren öğelerin çöküğünün tahrif edilmesini önlemektir. Amaç, sadece, düz anlamda denge olsaydı, bu tür bir denge tek bir ögenin diğer öğelerin üzerinde yer almamasına, onları tahrif etmesine, onların yerine geçmesine göz yumularak da sağlanabilirdi. Fakat amaç, denge

tıkrısız durumunda da, bu sözlerin bir derecede kadar toplum için de geçerli olabileceğini göstermektedir. Muhafazakâr bir durum radical bir devrime yol açsa bile tekrardan muhafazakârlığa dönülmektedir. Gerçek ve gücsiz yönetmeler sonunda reformulara yer açılmışta, fakat reformuların sert yönetim çok geçmeden sert yönetimden kurtulup gevşek yönetime dönüşmektedir. Savaş konusundaki asıl duygular ve fedakârlıkların ardından moral gevşeme ve tatmin arama bencilliği gelmektedir. Bir ulus içindeki sert ve güçlü bir eğilim bir felâkete yol açıncaya kadar sürmek isterse de, bu aşırı noktaya varmadan önce, durumu düzeltici güçler ortaya çıkar, bu eğilimi kontrol altına alır, ve bu düzeltici güçler öylesi bir mahiyet alırlar ki, bu kere kendileri reaksiyon yaratırlar. Toplumsal hayatı bu rakkas hareketleri ve karşıtları iyi anlaşacak olursa, toplumdaki bozuklukların ve sarsıntıların daha hafif olarak geçistirilmeleri mümkün olabilir. Bu noktada şunu da belirtelim ki, bu is toplumsal homeostasis'in ilk aşamalarında yapılması gereklidir. (Yavincı izniyle kullanılan ilk Copyright 1932, 1939, Walter B. Cannon tarafından.)

(3) John K. Galbraith, *American Capitalism, the Concept of Counteracting Power* (Boston: Houghton Mifflin, 1952).

hem de sistemin bütün öğelerinin korunması olduğu için, öğelerden herhangi birinin diğer öğeler üzerinde egemenlik kurmasının önlenmesi ve böylece kararlılığına sağlanması zorunlu tek yoldur. Kararlılığı sağlayacak ve südürecek yollardan biri sistemin bütün öğelerinin biribirlerini dengeleyecek zıt eğilimlerine, bu öğelerden birinin diğerleri üzerinde hâkimiyet kurabilecek duruma gelebileceği noktanın öncesine kadar izin vermektedir. Bu noka, ne söz konusu öğe diğer öğeler üzerinde, ne de diğer öğeler bu tek öğe üzerinde ezici ve tâhip edici bir üstünlük kazanamayaçağı bir nokta olmalıdır. Robert Bridges şöyle der :

İstikrarımız sadece bir dengedir; ve akıllılık
Önceden-görünmeyenin beceriklice yönetilmesinden ibaretir.

Toplumda kararlılığı en parlak ve hem de en basit bir şekilde anlatan *The Federalist* dergisi olmuştur. Amerikan devletindeki kontrol ve dengeler sistemine ilişkin olarak 51. Sayıda *The Federalist* şöyle demiştir :

Daha iyi güdülerin bulunmamasına zıt ve rakip çıraklarla karşılaşma siyaseti, kamusal ve özel bütünü bütçeli işler sisteminde görülmektedir. Bu durumu özellikle bağımlı güç dağılımı türlerinde, amacın herbir kuruluşun diğer üzerinde denetimde bulunabilmesini sağlayacak bir güç dağılımı olduğu-yani herbir bireyin özel çırakının diğerinin sınırı olduğu yerlerde görmekteyiz. Tedbir ve ihtiyatın bu buluşu, devletin üstün gücünün dağılımı konusunda da daha az gerekli değildir.

John Randolph'un sözleriyle, «Bir sürü kâğıdı sınırlamalarla doldursanız bile, gücü ancak güçle sınırlayabilirsiniz.»

İç Politikada Güc Dengesi

Gerçekten, uluslararası alanın dışında, kararlı denge kavramının en önemli uygulama alanı iç politikadır. Parlamentlerin

(4) William Cabel Bruce'den aktarı, *John Randolph of Roanoke* (New York and London : G.P. Putnam, 1922), C. II, s. 211.

(5) Şurası muhakkak işaret olunmalıdır ki, güç dengesi evrensel bir toplumsal olgu olduğu hâlde, görevleri ve sonuçları iç politikada ve

gütlenmeler çoğu defa kendi içlerinde bir güç dengesi geliştirirler. Çok partili bir sistem kendi kendine bile böyle bir gelişmeye yol açmaktadır. Bu durumda, yasama organında her biri bir azınlığı temsil eden iki grup çoğu kez birbirine karşı tutumdadır, ve çokgenlik teşkilî üçüncü bir grubun oylarına bağlıdır. Üçüncü grup potansiyel olarak veya fiili olarak zayıf durumda kâline katılarak, güçlü olan üzerinde denetim kurma eğilimindedir. Bu durum, iki-

uluslararası politikada farklıdır. İç politikada güç dengesi nisbeten istikrârî bir bütünlüksüz toplum çerçevesi içinde işler, güçlü bir rıza birliği ve normal olarak karışık olmaz bir merkezi hükümet gücü ile bir arada bulunur. Uluslararası alanda ise, rıza birliği zayıftır, merkezi devlet ise yoktur. Bu yüzden de, toplumun istikrârı ve toplulu meydana getiren içeriklerin özgürlükleri çok daha geniş ölçüde güç dengesinin işlerliğine dayanmak durumundadır. Bu konu üzerinde Bölüm 14'de daha etrafı olarak durulacaktır.

Kezâ bknz J. Allen Smith, *The Growth and Decadence of Constitutional Government* (New York : Henry Holt and Company, 1930), ss. 241, 242: «Devletler hukukunu yorumlayacak ve uluslararası ilişkileri denetleyecek genel ve tarafsız bir kuruluş bulunmadığı için, devletler sadece kendi otoritelerini artırmak endişesiyle hareket etmekle de kalmayıp, elverdiğinde, rakip devletlerin otoritesindeki arıtları da önlemek endişe ve çabası ile hareket etmektedirler. Kendini koruma içgüdüsü, bağımsız uluslardan meydana gelmiş bir dünya da, her ulusu düşsal bir saldırı tehlikesine karşı kendi güvenliğini sağlamak için güç elde etmeye itmektedir. Hiçbir ulusun kendisine karşı tesis olunacak bir birleşme sırasında tek başına kendisini güvenli bulacak gücü olmaması yüzünden her devletin, kendi güvenliği tehlikeye düşince ihtiyaç duyacağı desteği bulabilmek için yonelileceğini ittifaklar ve karşı-ittifaklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum, özellikle güç dengesinin sürdürülmesi ve korunması söz konusudur. Bu, devletin denetim ve dengelene teorisinin uluslararası politikaya özel bir uygulanmadır. Dayandığı faraziye ise, haklı olarak, herhangi bir devletin uluslararası işlerde başat bir durum kazanmasının dünyanın diğer uluslararası çıkarlarına ve esenliğine karşı dolaylı bir kötülük olduğudur. Korunma duygusuyla da kazanılmış olsa, güç, bu gücü kazanan ülke diğer muhtemel düşmanlardan daha güçlü duruma geçmez uluslararası barış için bir tehlîke olmaya başlamaktadır. Uluslararası politikada güç dengesinin korunması ve sürdürülmesine olan ihtiyaç, devlet içinde bazı özel çıkarların diğerleri üzerinde üstünlük kazanmalarının önlenmesinden daha az önemli değildir. Fakat bu güç dengesi fikri saldırının korkusuna dayandığı ve her ulusun savaş için hazırlanması gerekligine inandığı için, gerçek hâlde, uluslararası barış için bir garanti sayılması mümkün değildir. (Yayınçının izniyle kullanılmıştır.)

Kezâ, bknz : *The Cambridge Modern History*, C. V. (New York : The Macmillan Co., 1908), s. 276.

partili Amerikan sisteminde bile görülmüş; Birleşik Devletler Kongresinde Franklin D. Roosevelt yönetiminin son döneminde ve Truman yönetiminin büyük kısmında, kendi başlarına üçüncü bir parti gibi hareket eden ve çoğu zaman Cumhuriyetçilerle birlikte oy kullanan Güneyli Demokratlar eliyle bir denetleme ve dengeme süreci ile karşılaşmıştır. Bu grup, sadece Kongre'deki Demokrat çoğunluğunu değil, fakat Demokratların elindeki yürütme organizini da denetlemiştir.*

Amerikan devleti, istikrarı, öğeleri arasındaki kararlılığı ile sağlanan devlet sistemine verilecek onde gelen çağdaş bir örnektir. Lord Bryce şöyle der :

Anayasa bilinçli olarak bir denetim ve dengeler aracı olarak tesis olunmuştur. Devletin her dalı diğerlerini kısıtlamakta, ve bütününe karşı-dengesini (equipoise) sürdürmektedir. Yasama organı yürütmemeyi, ve yargı organını birlikte dengemek görevindedir. Yasama organının iki meclisi birbirlerini dengelerler. Bütün bölümlemeyle birlikte ulusal devlet Eyalet devletlerini dengeler. Kararlı denge bir belgenin himayesi altına alındığı için (de), ulusal devletin dallarından hiçbirini diğerlerini özümlenmeyecektir veya üstlerinde bir yer alamaz... her dal (kısım) bağımsızlıklarını ve belli sınıflar içinde, diğerlerine karşı kendini korumuş olur.

(6) Sorunun genel ve aydınlatıcı bir tartışması için, bknz: John Stuart Mill, *Considerations on Representative Government* (New York: Henry Holt and Company, 1882), s. 142: «Bu şekilde kurulmuş bir toplumda, temsil sistemin ideal ölçüde kusursuz kalınması, ve bu durumun korunması isteniyorsa bu iki sınıfın; yani bedeni emek sahipleri ve yakınları ile, emek istihdam edenler ve yakınlarının, eşitlikle dengelenmiş, Parlamentoda birbirlerini karşılıklı olarak denetleyebilecek şekilde eşit koltuğa sahip kalınmış bir temsili yönetim比如 içinde örgütlenirilmeleri gereklidir. Zira, ancak bu saydededir ki, her birinin kendi sınıfsal çıkarları ile hareket edeceği farzedilen bu iki sınıfın, ayrı ayrı, kendi coğullukları arasında, gene bu iki sınıfın içinden, adalet, hak, ve «umumun iyiliği» ölçülerileyle hareket edecek olan azınlıklar ortaya çıkacak; ve bu heriki taraftaki azınlıklar, diğerinin bütünüyle birleşerek, kendisinin çıktıığı coğulluğun taraflarına karşı, bu coğulluğun coğulluk teşkil etmesini önlerecek bir yeni coğulluğun oluşumunu sağlayacaktır.» Kezâ, bknz: s. 153, ve federal devletlerde güç dengesi hakkında, s. 9 ve 200.

Fakat siyasal kuruluşlar ve mevkiler (yani; zaman zaman aynı makam ve mevkide gelen kişiler) arasında, Darwin'in hayvanlar ve bitkiler arasında göstermiş bulunduğu benzer devamlı bir varlığını sürdürme mücadelesi görülür; ve bitkilerde ve hayvanlarda olduğu gibi siyasal alanda da bu mücadele her kuruluşu veya mevki ve makamı kendi varlığını korumak için bütün gücünü kullanmaya, ve gelişime imkânı olan her yönde istidatını geliştirmeye iter. Amerikan devletinin her dalı kendi alanını ve gücünü genişletmeye çabalar; her dal belli yönlerde ilerler, fakat diğer yönlerde geldiğinde devletin diğer dallarının eşit veya daha üstün olan gücü ile kısıtlanmış olur.⁷

The Federalist'in 51. Sayısı bu «dinamik kararlı dengenin» ve ya «yürüyen güç paralelliginin» yapısını, Charles A. Beard'ın sözleriyle tanımlar:⁸ «... noksan olan şeyi; devletin kendi iç yapısını, devletin çeşitli parçalarını, bu parçaların karşılıklı ilişkileriyle birbirlerini kendilerine uygun yerlerde tutmaya yaranan parçalar haline getirerek gidermek gereklidir. Fakat, tedrici olarak çeşitli iktidar ve gücün aynı kısmda toplamışına karşı en büyük güvence, bu kısımlarda yer alan kişileri, diğerlerinin aşırı hareketlerine karşı anayasal yollar ve araçlarla teşiz etmek, ve kişisel dirence sevgi kazandırmaktır... Diğer bütün konularda olduğu gibi bu konuda da, alınacak olan tedbirin muhtemel tehlikeye uygun ve denk olması gereklidir. Aşırı istek veya tutkuya karşılamaya yeter güçte bir istek, şevk ve canlılık olmalıdır bu. Kişinin çıkarı mevkisinin anayasal haklarıyla ilintileştirilmelidir...» Bu anayasal tedbir ve düzenlemelerin hedefi «toplumun bir kısmını diğer kısmınca girişilecek adaletsizliklere karşı himaye etmekdir. Farklı sınıftan yurttaşlar arasında, zorunlu olarak, farklı çıkarlar yer almaktadır. Eğer bir coğuluk ortak bir çıkar etrafında yeniden kurulmuş bulunuyorsa, azınlığın hakları bundan zarar görecektir.»

Yazar Hamilton veya Madison, «toplumu, adaletsiz bir coğulugun ortaya çıkışını önlemek, veya olasılığını azaltmak üzere, çok değişik vatandaşları göstererek» azınlığın haklarını teminata ka-

(7) *The American Commonwealth* (New York: Macmillan Company, 1891), C. I, ss. 390-1.

(8) *The Republic* (New York: The Viking Press, 1944), ss. 190-1.

vuşturmak istemiştir. «Toplumun kendisi o kadar çok kısımlara, farklı çıkarlara, ve vatandaş sınıflarına ayrılmaktır ki, bireyin veya azınlığın hakları karşısında çoğunluğun birliği büyük bir tehlke teşkil etmeyecektir.» Güvenlik «çıkarların miktarına dayanacaktır.» Charles A. Beard, bunun içindir ki, Amerikan devlet yönetiminin felsefesini şöyle özetlemektedir: «Kurucular işlemekte olan devlet cihazının bir kuvvet olduğunu anlamışlardır. Kurucular insan ihtişmasını, insan çıkarlarını, ve insan güçlerini herbiri diğerlerine karşı olan üç kısımda yerleştirerek yönetimsel birimler gruplarından herhangi birinin bütün iktidarı ele geçirerek gereğinden fazla tehdil olmasına önlemek istmişlerdir.»⁽⁹⁾

Görülüyor ki, burada gereken, sadece, *The Federalist*'in, Lord Bryce'in, Charles A. Beard'in kullandıkları kavramlar yerine uluslararası politika terminolojisini kullanmaktan ibarettir. Uluslararası politika olsun, Amerikan devlet mekanizmasının yapısını ve dinamini çözümleyen *The Federalist* ve adları geçen yazarlar olsun, gerek Amerikan Anayasasının denetim ve dengeler sistemi için gerekse uluslararası güç dengesi için aynı şeyden söz eder gibidirler. Diğer bir deyişle, gerek Amerikan Anayasasının denetim ve dengeler sistemi ve gerekse uluslararası güç dengesi sistemi aynı güdüsel güçler nedeniyle oluşmuşlardır. Heriki sistem de, kullandıkları araçlar ve amaçlarını gerçekleştirmeye bakımından farklı da olsalar, kendi istikrarları ve kendilerini meydana getiren öğelerin bağımsızlıklarını için aynı fonksiyonları yerine getirmeye çalışırlar. Heriki sistem de aynı dinamik değişim, kararlı dengenin bozulması, ve farklı bir düzeye yeni bir dengenin tesisi süreçlerinin etkisi altındadır.

Uluslararası güç dengesinin ana biçimleri (kalıpları : patterns) hangileridir? Uluslararası güç dengesinin olduğu ve içinde işlerlik gösterdiği tipik durumlar nelerdir? Ve şu son dönemlerde uluslararası güç dengesi ne gibi biçimsel değişikliklere uğramıştır.

Güç Dengesinin Temel İki Biçimi

Uluslararası toplumun temelinde iki faktör vardır: biri, öğelerin çokluğu, (multiplicity), diğeri ise öğeler arasındaki gide-

(9) Ibid. Kezâ bknz John C. Calhoun, «A Disquisition on Government», yer aldığı eser, *The Works of John C. Calhoun* (Columbia : A.S. Johnson, 1851), C. I, s. 35-6, 38-9.

rilmek zorudur (antagonism). Öğeleri ise, tek tek ulusalardır. Tek tek ulusların güç elde etme istekleri birbirileriyle çatışır —ve, çoğu olmama bile bazıları tarihin belli bir zamanında— farklı iki yolla açığa çıkarlar. Diğer bir deyişle, uluslararası arenada güç mücadele tipik iki biçimde uygulamaya aktarılmaktadır.

Dolaylı Karşılık Biçimi

A Ulusu B Ulusuna karşı emperyalist bir politika izlerse, B Ulusu bu politikayı ya *status quo*'cu bir politika ile ya da kendi emperyalist politikası ile karşılayabilir. Fransa ve müttefikleri 1812'de Rusya'ya böyle karşı koymuşlar Çin 1931'den 1941'e kadar Japonya'ya böyle karşı koymuş, Birleşmiş Milletlerin 1941'den itibaren Mihver Devletlerine karşı koysu da bu kalıba uygun olmuştur. Bu kalıp, diğer ulus veya uluslar üzerinde kendi gücünü tesis etmek isteyen ulus ile, bunu reddeden ulus veya uluslar arasında dolaylı bir karşı koymayı göstermektedir.

Veya A Ulusu, C Ulusuna karşı emperyalist bir politika izleyebilir C Ulusu bu politikaya karşı koymabilir veya boyun eğebilir, ve aynı anda C Ulusuna karşı B Ulusu da ya *status quo*'cu ya da emperyalist bir politika izlemekte olabilir. Bu durumda, A Ulusunun politikasının amacı C üzerinde hâkimiyet kurmakta. B Ulusu ise, diğer yanında, ya *status quo*'yu korumak istediği, ya da C Ulusu üzerinde kendi başına hâkimiyet kurmak istediği, A Ulusunun politikasına karşı çıkar. Bu örnekte, A ile B arasındaki güç mücadele kalıbı dolaylı bir karşı çıkma değil, C Ulusu üzerinde hâkimiyet kurmak olan bir rekabettir. A ve B arasındaki güç yarışması da ancak bu rekabetin aracılığı ile ortaya çıkabilir. Bu kalıp, İngiltere ile Rusya arasında Iran üzerinde egemenlik kurma konusundaki rekabette görülmektedir. Son yüz seneden beri bu rekabet, iki ülke arasındaki güç mücadelebine zemin teşkil etmiştir. Kezâ, II. Dünya Savaşının hemen ardından, Almanya üzerinde kurulacak egemenlik konusunda Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği, ve Amerika arasında ortaya çıkan bulunan rekabette de bu kalıp görülmüştür. Güney Asya ülkelerinin kontrolü konusunda Çin ile Amerika arasındaki rekabet de aynı kalıp için bir örnek teşkil etmektedir.

Güç dengesinin işlerlik gösterdiği ve kendisine düşen tipik görevleri gerçekleştirdiği durumlar bunlardır. Dolaylı karşılık kalıbı içinde, güç dengesinin ortaya çıkışının nedeni ilgili uluslararası

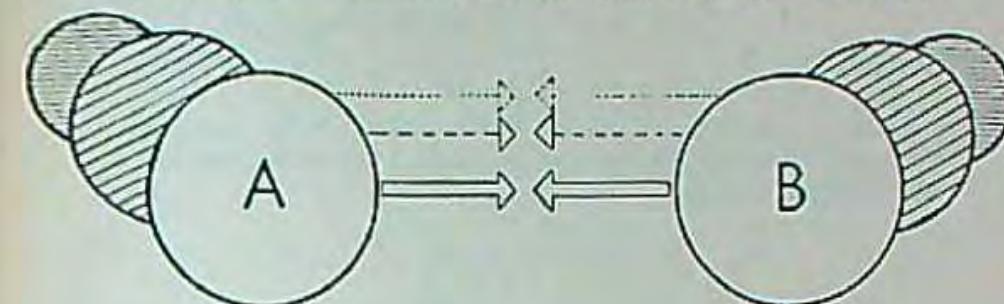
(*) «Opposition» olarak geçiyor. (ç.n.)

dan ikisinin de kendi politikalarını diğer ulus üzerinde egemen kılmak arzusunda olmasıdır. A, B karşısında, B'nin kararlarını kontrol edecek duruma gelinceye kadar gücünü artırmak; böylece, kendi emperyalist politikalarını başarıya ulaştırmak ister. B ise, A'nın baskılara karşı koyabilecek duruma gelene dek güçlenmeye çalışır; böylece A'nın politikasına başarı umudu bırakmamak; kendi emperyalist bir politika uygulamak isteyebilir. Bu son örnekte, A, her şeyi düşünerek, hem B'nin emperyalist politikasına direnebilecek, hem de kendi emperyalist politikasını belli bir başarı şansı ile izleyebilecek duruma gelebilecek şekilde kendi gücünü artırmaya çalışacaktır. Bu zit güçlerin dengelenmeleri süreci sırasında, devamlı olarak, bir ulusun gücündeki artış diğer ulus kendi gücünü hiç değilse aynı oranda artırmaya yönelecektir. Bu süreç, ilgili ulusların kendi emperyalist politikalarının ereklerini —heften terk etmeseler de— kısmen değiştirmelerine, veya içlerinden birinin diğerini üzerinde ezici bir üstünlük kazanmasına, veya buna inanacak duruma gelişine kadar devam eder. En son aşamada, ya zayıf ulus güçlü olanına boyun eğer, ya da aralarındaki anlaşmazlık savaşla bir sonuca bağlanır.

Böyle bir konum içinde güç dengesi işlerlik gösterdiği süre boyunca, iki fonksiyon icra eder Birincisi, ilgili ulusların arasında her zaman durumu tehlike arzeden, her zaman bozulabilecek olan, bu yüzden de her zaman yeniden düzeltilmesi gereken «nazenin» bir istikrarın kurulmasına yardım eder. Bu istikrar, belirtilen bu güç kalibindaki şartlar altında sağlanabilecek tek istikrardır. Zira, bu kalbin özelliği güç dengesinin bizatihî kendisini içsel bir ziddiyete sahip oluşturur. Güç dengesinin yükleniği varsayılan iki fonksiyondan biri uluslar arasındaki güç ilişkilerinde istikrar sağlamaktır. Ne var ki, bu ilişkiler, gördüğümüz gibi, kendi doğaları gereği devamlı değişim geçirmektedirler. Bu bakımdan, esasen istikrarsızdır. Terazinin nisbi konumunu belirleyecek olan ağırlıkların herikisi de artabilecek veya azalabilecek durumda oldukları için, güç dengesi nasıl bir istikrar sağlarsa sağlasın bu istikrarın «nazenin» bir istikrar olması, ve katılıcı (müdahil) değişimlere paralel olarak bu istikrarın da değişiklik geçirmesi gerekecektir. Bu şartlar altında, başarılı bir güç dengesinin yerine getirebileceği ikinci fonksiyon ise uluslararası birinin, diğerinin egemenliği karşısında, özgürlüğünü güvenceye kavuşturmaktaır.

Sağlanacak olan denge, rastlantılar yüzünden ve zaman zaman istikrarsız olan bir denge değil; kendi doğası gereği ve her zaman

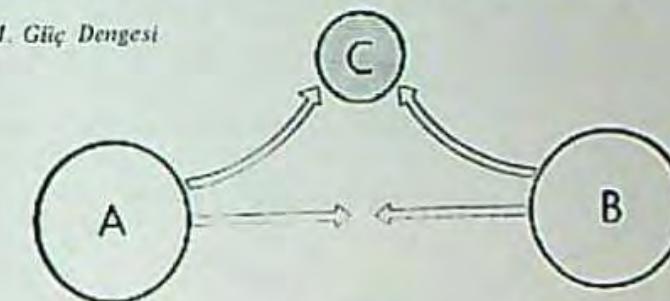
için istikrarsız ve karakteri gereği dinamik bir dengedir. Bu yüzden, bu duundaki ilgili ulusların bağımsızlıklarını da, her zaman tehlike ile karşı karşıya bulunmak durumunda; her zaman yitirilebilir bir bağımsızlıktır. Burada da belirtilmek gerekir ki, önumüzdeki bu güç kalibinin şartları altında ilgili ulusların bağımsızlıklarını için tek esas her ulusun diğer ulus karşısında bağımsızlığını koruyabilecek güçte olmasıdır. Aşağıdaki şekil bunu göstermektedir:

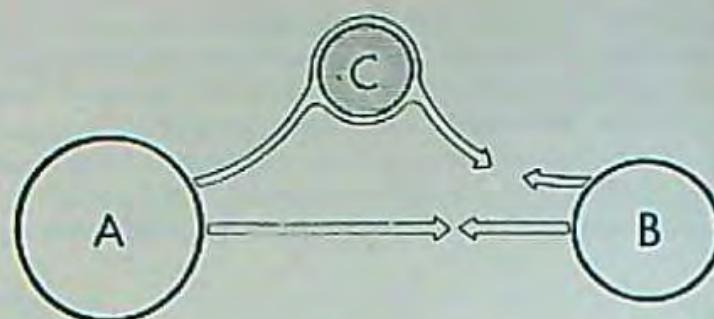
Rekabet Biçimi

Diger kahıpta, rekabet kahbinda, güç dengesinin mekanığı yukarıda tartışılanla özdeştir. A'nın, B'nin karşılığına rağmen, C üzerinde hâkimiyet kurmaya yetecek gücü B'nin gücü tarafından, aşılmasa bile, dengelenmekte; buna karşılık B'nin C üzerinde hâkimiyet kuracak gücü de, A'nın gücünce dengelenmiş olmaktadır. Burada, dengenin icra ettiği ilâve fonksiyon —her zaman bozulabilecek bir istikrar tesisinden ve A ile B arasındaki ilişkilerde bir teminat sağlamaaktan başka— C'nin A ve B karşısındaki bağımsızlığı için de bir teminat sağlamaktır. C'nin bağımsızlığı, A ile B arasında mevcut güç ilişkilerinin bir fonksiyonu olmaktadır.

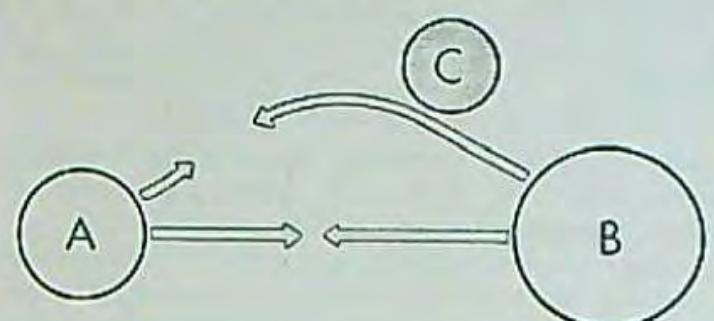
II. Güç Dengesi

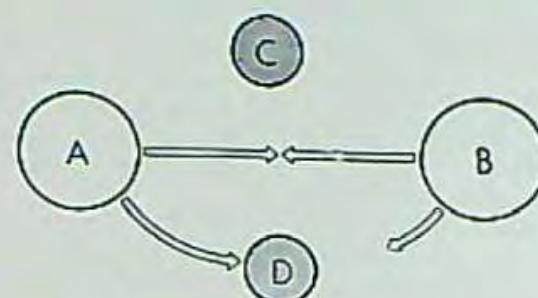
Bu ilişkiler emperyalist ulusun —yani, A'nın— lehinde değişirlerse, C'nin bağımsızlığı tehlikeye düşecektir:

Status quo'cu ulus — yani, B — ezici ve daimi bir üstünlük kazanırsa, C Ulusunun bağımsızlığı bu avantaj sayesinde daha güçlü bir teminata kavuşmuş olacaktır.

Ve, en son olarak, emperialist ulusu — yani, A — emperialist politikasından heften vazgeçer, veya bu politikasını daimi olarak C'den başka bir hedefe yönetmeye karar verirse — yani, D — o zaman C'nin bağımsızlığı devamlı bir teminata kavuşmuş olacaktır:

Zayıf ulusların bağımsızlığını koruma konusunda güç dengesiinin yüklediği bu görevi en iyi Edmund Burke anlatmıştır. 1791'de yazdığı «Fransa'nın İşlerine Dair Düşünceler»nde Burke şöyle der :

Söz konusu iki hükümdar [Prusya Kralı ile Alman İmparatoru] biribirileriyle uyuşmadıkları sürece, Almanya'nın özgürlükleri güvenlik içinde demektir. Fakat, karşılıklı olarak biribirilerini küçültecek yerde birlikte büyümelerinin herikisinin de çıkışlarına uygun olduğu konusunda biribirilerini ikna edip anlaştıkları gün; yani, birinin diğer tarafından istismar edilmesi önlemeye yarayan eski politika yerine ortak ganimetleri aralarında paylaşmaya karar verdiklerinde herikisinin de daha zengin olacaklarını gördükleri gün, Almanya'nın özgürlüklerinden birçey kalmayacaktır.¹⁰

Küçük ülkeler bağımsızlıklarını ya güç dengesine (İkinci Dünya Savaşından beri Belçika ve Balkan ülkeleri), ya himayeci bir gücün koruyuculuğuna (Orta ve Güney Amerika'daki küçük ülkeler, ve Portekiz), ya da emperialist arzular için ilgi çekici olmayışlarına borçludurlar (İsviçre ve İspanya). Küçük ülkelerin taraflısızlıklarını koruma yetenekleri bu faktörlerden birine, veya hepsine bağlı bulunmaktadır (örneğin, Hollanda, Danimarka, ve Norveç'in Birinci Dünya Savaşındaki, II. Dünya Savaşındaki tersi durumları ile, İsviçre ve İsveç'in heriki savaşstaki durumları).

Aynı faktörler «tampon devletler»in varlığından — bunlar güçlü devletlere yakın ve o'nların askeri güvenliklerine hizmet eden devletlerdir — da sorumludurlar. Tampon devlete en iyi örnek Belçikasıdır. Bu ülke, bağımsız bir devlet olarak kurulduğu 1831 yılından İkinci Dünya Savaşına kadar varlığını güç dengesine borçludur. Rusya'nın batıdaki ve güneybatıdaki sınırları boyunca ta Finlandiya'dan Bulgaristan'a kadar uzanan ve hepsi birlikte «Rusya'nın güvenlik kuşağı» adını alan ülkeler de, varlıklarını, ekonomik ve askeri amaçlarına hizmet ettikleri ülkelere terk edilmiş ülkelerdir.

(10) Works, C IV (Boston: Little, Brown, and Company, 1889), s. 331.

Kore ve Güc Dengesi

Bütün bu farklı faktörler Kore'nin kaderi üzerinde başarılı bir uygulamadan geçmişlerdir. Kore, Çin'e olan yakınlığı yüzünden coğrafi yönden önemli bir yerdedir. Kore, uzun tarihi boyunca egemen bir devlet olarak bağımsızlığını korumuşsa bunu güçlü komşusunun denetim ve müdahalesine borçludur. Çin'in gücü nes zaman zayıflamış ve Kore'yi himaye edemeyecek duruma düşmüştse, bir başka ulus, genellikle Japonya, Kore yarımadasına adım atmak istemiş, ve Kore'ye girmiştir. İsa'dan önceki 1. Yüzyıldan beri Kore'nin kaderini ya Çin'in üstün durumu, ya da Çin ile Japonya arasındaki rekabet belirlemiştir.

Kore'nin yedinci yüzyılda ilk birliğinin kurulması bile Çin müdahalesinin bir neticesi olmuştur. Oniçinci yüzyıldan, ondokuzuncu yüzyılda Çin'in güç bakımından gerilediği günlere kadar Kore, Çin'e tâbi durumda yaşamış ve politik ve kültürel hayatı Çin'in önderliğini kabul etmiştir. Onaltinci yüzyılın bitiminden itibaren, Kore'yi kısa süreyle istilâ etmesinden sonra Japonya da Çin'in iddialarına karşı iddialarda bulunmaya ve Kore'yi kendisi denetleyeceğini söylemeye başlamıştır. Japonya bu iddialarını, 1894-95 Çin-Japon Savaşındaki zaferi ile uygulamaya aktarmasını bilmistiştir. Daha sonra Japonya'ya karşı Rusya iddialarda bulunmaya başlamıştır. 1896'dan beri Kore'de Rus nüfuzu başlat duruma geçmiştir. Kore'nin denetimi konusunda Japonya ile Rusya arasındaki rekabet 1904-05 Rus-Japon Savaşında Rusya'nın yenilgisiyile sonuçlanmıştır. 1905'den itibaren Kore'nin kontrolü Japonya'ya geçmiş, bu durum İkinci Dünya Savaşında Japonya'nın yerini Amerika'nın almasına dek sürmüştür. Çin ise Kore Savaşına katılarak Kore'nin kontrolü konusundaki tarihi rolüne tekrar sahip çıkmıştır. Kısacası, iki bin yıl aşkın bir zamandır Kore'nin kaderi ya Kore'yi kontrol eden bir ulusun üstünlüğünün, ya da Kore'nin kontrolü için birbirleriyle rekabet eden iki ulusun arasındaki güç dengesinin bir fonksiyonu olmuştur.

BÖLÜM 12

GÜC DENGESİ
KONUSUNDA
FARKLI YÖNTEMLER

Denge süreci ya ağır tarafi hafifleterek ya da hafif tarafa ağırlik kazandırılarak uygulanır.

Böl ve Yönet

Birinci yöntem, barış anlaşmalarına çok ağır hükümler koymak ve bir ülke içinde ihanet veya ihtilâle yol açıcı gerçekler hazırlamak dışında, en klâsik biçim «böl ve yönet» diye ün kazanan yöntemdir. Bu yöntem, rakiplerini bölgeler veya bölünmüş vaziyette tutarak o'nları zayıf durumda bırakmak isteyen uluslararası kullanılan bir yöntemdir. Modern zamanlarda bu politikanın en klâsik örnekleri Almanya konusunda Fransa'nın politikası ile, Avrupa'nın diğer ülkelerine karşı Sovyetler Birliğinin politikasıdır. Onyedinci yüzyıldan İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar Fransa'nın Almanya konusundaki dış politikası, ya Alman İmparatorluğunu bağımsız küçük devletlere bölmek ya da bu gibi devletlerin birleşip tek bir devlet kurmalarını önlemek olmuştur. Almanyadaki Protestan prenslerin desteginin Richelieu, Rhinebundlerin desteginin I. Napolyon, Güney Almanya prenslerinin desteginin ise III. Napolyon tarafından sağlanması, Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya'da gereksiz ve mesnedsiz ayrılma hareketlerinin meydana gelisi, İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya'nın birleştirilmesine Fransa'nın karşı koymuş olması, Fransa'nın, Almanya'nın güçlenmesi halinde sarsılacağını sandığı Avrupa güç dengesi düşüncelerini gösteren olgularıdır. Aynı şekilde, 1920'lerden günümüze kadar Sovyetler Birliği, Avrupa'nın birleştirilmeye

si konusundaki her plâna ısrarla karşı koymuş; böyle bir birleşmenin yol açacağı «Batılı Blok»un, Avrupa ülkeleri arasında böluntülü durumdaki gücün sebeb olduğu boşluğu kapatarak, Sovyetlerin güvenliğini tehdit edecek kadar gücenme olanağını vereceğini düşünmüştür.

Birkaç ulus arasında güç dengesi sağlamakta kullanılabilecek bir diğer yöntem de zayıf durumdaki ulusun gücüne güç katmaktadır. Bu yöntem farklı iki yöntemle uygulanabilir: B devleti, A devletinin gücünü geçmese bile etkisiz kılacak kadar artıtabilir (bu nün tersi de olabilir); veya B devleti, A devletine karşı kendisine benzer politikalar izleyen diğer bütün devletlerle birleşerek kendi gücünü artıtabilir, ve bu durumda A devleti de B'ye karşı kendisininkile aynı politikalar izleyen bütün devletlerle birleşerek kendisini güçlendirmek isteyecektir. Bunlardan birinci alternatif tazminat (compensations) politikasında, silâhlanma yaşında ve silâhsızlanma durumunda; ikinci alternatif ise, ittifaklar politikasında görülmektedir.

Tazminat

Toprak tazminatı onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda, beli bir ulusun toprak kazanmasıyla bozulan, veya bozulacağına inanılan güç dengesini yeniden kurmak için çok sık kullanılan bir çareydi. 1713 Utrecht Anlaşması İspanya Tahtı Veraset Savaşını nihayete erdiren bir anlaşma olduğu kadar toprak tazminatı yoluyla güç dengesi tesisinden de açık bir dille söz eden anlaşma olmuştur. Anlaşma, kendi ibaresiyle, İspanya'nın sömürgelerde ve Avrupa'da sahip olduğu toprakları «ad conservandum in Europa equilibrium» olarak Habsburglar hanedanı ile Bourbonlar hanedanında bölüştürmüştür.

Polonya'nın 1772, 1793, ve 1795'deki üç kez bölüştürülmesi, bir bakıma klâsik güç dengesi dönemin sonunu işaret ettiği gibi, ilerde ele alacağımız nedenlerle,¹ tazminat ilkesinin rehberliği altında işlerlik kazanmış hareketler olmuştur. Avusturya, Prusya, ve Rusya'dan herhangi birinin Polonya'dan toprak alması ve diğerlerinin bundan yoksun kalmaları güç dengesini sarsacağı için, bu üç ülke Polonya'yı, kendi aralarında güç dağılımını bu bölüşmeden öncekiyle aynı tutacak şekilde aralarında paylaşmak konu-

(1) Bknz. s. 264.

sunda anlaşımlardır. 1772 yılında Avusturya ve Rusya arasındaki anlaşmada, apaçık bir ifadeyle «toprak kazanımı... tamamen eşit bir şekilde olacak, bir tarafın payı diğerlerinininkinden fazla olmayacağı» denilmiştir.

Her devlet, bu yolla kazandığı yeni toprakla elde ettiği güç arttırmışında, objektif standartlar olarak, söz konusu yeni toprak üzerindeki nüfusun niteliği ve niceliği ile toprağın verimliliğini kullanmıştır. Onsekizinci yüzyılda bu standartlar çok kaba ölçüler içinde kullanıldığı hâlde, 1815 tarihli Viyana Kongresi tazminatlar politikasını çok daha gelişmiş ölçülerle uygulamış; bu durumdaki toprakları sayı, nitelik, ve nüfus tiplerine göre değerlendirmek için İstatistik Komisyonu bile kurmuştur.

Ondokuzuncu yüzyılın son yarısında ve yirminci yüzyılın başlangıcında, tazminat ilkesi, tekrardan, sömürge topraklarının dağıtılmasında ve sömürge veya yarı-sömürge durumundaki ülkelerden meydana gelen nüfuz sahalarının sınırlarının tesbitinde geniş ölçüde uygulanmıştır. Bu dönemde, özellikle Afrika, sömürgeci büyük devletler arasında yapılan birçok nüfuz sahası sınır anlaşmalarına konu olmuştur. Örneğin, Hâbeşistan üzerinde egemenlik kurma konusunda Fransa, Ingiltere, ve İtalya arasındaki rekabet de, Polonya'nın bölüştürülmesini model olarak 1906 yılında yapılan, ve bu bölgede ilgili devletler arasında bir güç dengesi kurmak için Hâbeşistan'ı üç nüfuz sahasına bölen anlaşmayla, ve o da geçici olarak, çözümlenebilmiştir. Aynı şekilde, Iran konusunda Ingiltere ile Rusya arasındaki rekabet 1907 Ingiliz-Rus anlaşmasına yol açmış; bu anlaşma ise, aktif taraflar için ayrı ayrı nüfuz sahaları tesis etmiş, bu arada tamamen Iran'ın egemenliğinde kalacak bölgeyi de göstermiştir. Bu örnekte, tazminat veni ülke toprağı kazanma biçiminde ortaya çıkmamış; fakat, belli uluslara ticari sömürü, askeri ve siyasi himaye, ve zamanla kurulacak fiili ülke hakkını teklinde belli olanakların tahsis edilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, her iki ülke de, ilgili toprak üzerinde kendi adlarına açık bir egemenlik kurmamakla beraber, kendi nüfuz sahalarına giren bu yeni topraklarda diğer ülkenin rekabeti veya karşılılığı ile karşılaşmaksızın faaliyette bulunma hakkını kazanmışlardır. Karşındaki ülke de, birinci ülkeden, kendi nüfuz sahasında bu gibi işlere girişmemesini isteme imtiyazına sahip sayılmıştır.

Tazminat ilkesinin, yukarıda gösterilen anlaşmalardaki gibi açıkça uygulanmamış olduğu yerlerde bile, bütün politik düzenlemelerde, toprak-konulu olan veya toprak-konulu olmayan bütün yasal çözümlerde; yani, güç dengesi sistemi içinde karara varılmış bulunan heryerde gene de bu ilke yürürlüktedir. Zira, böyle bir sistem içinde, hiçbir ulus yekdiğerine, karşılığında eşit ve ağırlıkça oranlı bir çıkar sağlamadıkça, veya böyle bir umudu olmadıkça, siyasal avantajlar tanımaya yanaşmaz. Diplomatik müzakerelerdeki pazarlıklar, siyasal telifçi çözümlerdeki anlaşmalar tazminat ilkesinin en geniş biçimini içinde uygulanışından başka bir şey değildir. Bu yönleriyle de, kökenleri yönünden güç dengesinin iliskin işlemleridir.

Silahblanma

Bir ulusun sahip olduğu güç aracılığı ile, bir güç dengesi kurmak veya kurulmuşunu sürdürmek için kullanacağı en önemli çözüm yolu silâhlanmadır. A Ulusunun, B Ulusunun silâhlanmasından geri kalmamak, hatta geçmek için uğraştığı silâhlanma yarış (bunun tersi de olabilir) istikrarsız ve dinamik bir güç denges için verilecek tipik bir araç örneğidir. Silâhlanma yarışının zorlu sonucu, askeri hazırlıkların gerektirdiği masrafların durmadan artması; bunların ulusal bütçede gitgide daha bir bölüm tutması; ve sonunda, gitgide daha büyük ve derin korkular, şüpheler ve güvensizlik nedenleriyle karşılaşmasıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda Almanya ile İngiltere arasındaki donanma rekabeti, ve Almanya ile Fransa arasındaki kara kuvveti rekabeti bunu göstermektedir.

Bunlara benzer durumların önemlerinin kavranması sayesindeki, Napolyon Savaşlarının bitişinden beri, devamlı bir barış kurulması bile, rekabet halindeki uluslar arasında aynı oranlarda silâhsızlanmalarla istikrarlı bir güç dengesi kurmak için birçok girişimlerde bulunulmuştur. Eşit oranlarda silâhsızlanmalarla güç dengesini istikrara kavuşturma tekniği, bir bakıma, toprak tazminatı teknüğine benzer. Zira, heriki teknik de, varılacak çözüm biçiminin ilgili uluslararası herbirinin güçleri üzerinde yapacağı olası etkilerin niceliksel bir değerlendirmesini gereklî görmektedir. Böyle bir niceliksel değerlendirmenin yapılmasındaki —örneğin, 1932 yılındaki Fransız ordusunun askeri gücünün Almanya'nın endüstriyel potansiyelinin temsil ettiği askeri güç ile karşılaştırarak de-

gerlendirilmesindeki— güçlükler, çoğu defa, silahsızlanma yoluyla bir güç dengesi istikrarına varmak için girişilen teşebbüslerin başarısızlıkla sonuçlanmasına büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bunun başarılı tek istisnası 1922 tarihli Washington Donanma Anlaşmasıdır. İngiltere, Birleşik Devletler, Japonya, Fransa, ve İtalya bu anlaşmaya kendi deniz kuvvetlerinde ve donanmalarında eşit-oranlı bir indirim yapmak ve deniz kuvvetlerini belli oranlar içinde sınırlamak konusunda anlaşmaya varmışlardır. Fakat şurası işaret edilmelidir ki, bu anlaşma Pasifik'de siyasal alanda ve toprak sorununda varılan genel plândaki çözüm içinde bir bölüm olarak ele alınmış ve aktedilmiştir. Bu genel çözüm ise, Pasifik'deki güç ilişkilerine, bu bölgede İngiliz-Amerikan üstünlüğünü temel alan bir istikrar kazandırmak amacını güden bir çözümü.²

—juufakla

Tarih yönünden güç dengesinin en önemli belirme şekli, diğer uluslardan soyutlanmış bulunan iki ulus arasındaki denge değil fakat bir ulus veya uluslar ittifakı ile diğer bir ittifak arasındaki ilişkilerdir.

İttifaklarin Genel Dogası

İttifaklar çok-devletli sistem içinde işleyen güç dengesinin zorunlu bir forksiyonudurlar. Aralarında rekabet olan A Ulusu ile B Ulusu, ile biribirilerine göre sahip oldukları güç konumlarını korumak veya daha iyi duruma geçirmek için üç tercih olanağına sahiptirler; kendi güçlerini artıtabilirler, diğer ulusların güçlerini kendi güçlerine katabilirler, veya diğer ulusların kendi güçlerini rakkip ulusun gücüne katmasını engelleyebilirler. Birinci yolu tercih ettiklerinde, silahlanma yarışına girerler. İkinci ve üçüncü yolu tercih ettiklerinde ise, ittifaklar politikası izlerler.

Bu bakımdan bir ulusun ittifaklar izleyip izlemeyeceği bir prensip meselesi değil, koşulların uygunluğu sorunudur. Bir ulus kendisini yardımzsız kendi gücüyle koruyacağına inanıyorsa, veya ittifakın getireceği yükümlülüklerin umulan yararları açısından inanıyorsa ittifaklara girmekten kaçınacaktır. Bu düşüncelerden birincisi yüzünden, veya ikincisi yüzünden, veyahut da herikisi yüzünden,

(2) Silahsızlanma sorunu Bölüm 23'de daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

zünden, İngiltere ile Amerika ulusal tarihlerinin büyük kısmında barış-zamanı ittifaklarına girmek istememişlerdir, uzak kalmışlardır.

İngiltere ve Amerika, 1823'de Monroe Doktrininin ilanından 1941'deki Pearl Harbor'a kadar, hiçdeğilse diğer Avrupa uluslarına karşı, aralarında bir ittifak varmış gibi hareket ettikleri hâlde, ittifakta bulunmaktan kaçınmışlardır. Bu dönemde İngiltere ile Amerika arasındaki ilişki, ulusların ittifaksız hareket edebilecekleri durum için bir diğer örnektir. Bu örnekteki durumu yaratılan, ilgili ulusların, aralarında birlikte-ayarlanmış (concerted) politikalar izlemelerini ve ortak eylemlere girişimlerini gerektirecek ortak çıkarlara sahip olmaları, ve bu yüzden de, ittifak anlaşması biçimindeki eylemlerin fazla ve lüzumsuz görünmeleridir. Gerek İngiltere gerekse Birleşik Devletler, Avrupa konusunda tek bir ortak çıkışa sahiptirler: Avrupa güç dengesinin korunması. İki ülke, çıkarları özdes olduğu için, söz konusu dengeyi tehdit eden uluslararası biribirileriyle birleşmekteydi. Nitekim, 1914'de ve 1939'da Avrupa güç dengesini korumak için İngiltere savaşa girince, önce, tarafsız bir ülkeye yaraşan hareketler sayılamayacak hareketlerle İngiltereyi destekleyen Amerika, daha sonra savaş alanında da İngiltere'nin yanında yer almıştır. 1914 ve 1939 yıllarında Birleşik Devletler baştan itibaren resmi bir anlaşma ile İngiltere'nin mütteliği olsayıdı, belki bu durum Amerika'nın savaş ilânını önceleştirmiş olacaktı. Fakat, neticede, Birleşik Devletler siiyen izlemiş olduğu politikadan farklı bir politika izlemiş olmayacağı, somut eylemleri itibarıyle Amerika'nın tutumunda bir değişmeye yol açmış olmayacağı.

Ortak çıkarlara sahip olan toplulukların hepsi ortak politikaları ve ortak eylemleri gerçekleştirmekle beraber, açık bir şekilde ak- tedilmiş ittifak metinleriyle düzenlenmiş hukuki hükümler gerekmeyebilir. Fakat kurulan her ittifakın, ortak çıkarlara sahip bir topluluğu kendisine temel edinmesi gereklidir.¹ Burada şu soru ortaya çıkmaktadır: mevcut bir ortak çıkarlar topluluğu hangi şartlar altında açık bir ittifak formülünü gerektirmektedir? Bir ittifak akte- dilmekle, bu ittifakın mevcut bir ortak çıkarlar topluluğuna katkı- si ne olmaktadır?

(3) Thucydides ve Lord Salisbury'nin 9. sayfadaki sözlerine bakınız.

Kurulan bir ittifak, mevcut bir çıkarlar topluluğuna ve bu topluluğa hizmet eden genel politikalar ve somut tedbirlere, özellikle kısıtlamalar şeklinde, biraçılık ve kesinlik getirir.⁴ Ulusların ortak çıkarları, her zaman, Avrupa güc dengesinin korunması konusundaki İngiliz-Amerikan ortak çıkarları kadar açık, kesin, coğrafi bölgesi tam olarak sınırlanmış, uygun, ve objektif politik temellere sahip olmayabilir. Fakat bunlar, görülür hale gelen bir ortak düşman karşısında açıklık, kesinlik, ve sınırlandırmışlık özelliğini kazandırılamayacak şeyler de değildir. Nitekim, normal bir ittifakın belirli bir düşman ulusa veya bir grup ulusa cephe alması gerektiği hâlde, Anglo-Amerikan çıkar topluluğunun düşmanı, «eşyanın doğası gereği» önceden belirlenebilecek bir düşman değil; Avrupa güc dengesini tehdit edecek olan kimseydi. Jefferson nasıl İngiltere ile Napolyon arasındaki tercih ve desteğini, Avrupa güc dengesini değiştirecek olarak kimi görüyorsa ona göre değiştirmişse, Napolyon Savaşlarını izleyen yüzylda da İngiltere ile Amerika, Avrupa güc dengesini tehdit eden her kim olursa o'na karşı bir politika izlemişler; bu konuda en ciddi tehdit kimden geliyorsa o'na karşı çıkmaya karar vermişlerdir. Düşmanın bu belirsizlik durumu, düşmanın bireysel olarak teşhisini önlemiş, düşmanın kişiliğiyle değil yapacağı işlerle; ortak güvenlik karakteristiklerini çağrışımlaşdırmasıyla tanımlanması; bu güvenlik tedbirlerinin ise soyut olarak tanımlanan ve kim olabileceği bilinmeyen bir saldırvana karşı alınmasını gerektirmiştir.

Iki ulusu üçüncü bir ulusa karşı birleşmeye iten çıkarlar düşmanının saptanmasında oldukça kesin ve açıklayıcı, fakat erkeklerin saptanmasında ve izlenecek olan politikanın tercihinde ise belirsizdirler ve soruna fazla bir açıklık getiremezler. Ondokuzuncu yüzyılın son onyılında Fransa Almanya'ya, Rusya da Avusturya'ya karşı çıkmış, bu arada Avusturya ise hem Fransa'ya hem de Rusya'ya karşı Almanya ile ittifak yapmıştır. Bu durumda Fransa ile Rusya'nın çıkarları nasıl bir ortak göstergeye sahip olabilir, ve izlenecek politikayı ve girişilecek eylemi nasıl belirleyebilirdi? Diğer bir deyişle, *casus belli*, gerek dost gerek düşman ulusları, bu ulusların ilgili çıkarlarını tehlikeye sokacak hareketlerin neler

(4) Onyedinci ve onsekizinci yüzyılda yapılan ittifak anlaşmalarına bakınca, bu anlaşmaların tarafların yükümlülükleri olarak belirttikleri askeri birlik sayısı, teçhizatı, lojistik ikmali, yiyecek, para, ve benzeri konularındaki ayrıntılı ifadeleri karşısında hayrete düşmemek güçtür.

olduğunu aydınlatacak şekilde, nasıl tanımlanabilirdi? 1894 ittifak anlaşmasına düşen görevler bunlardı. 1894'de aktedilen Fransız-Rus ittifaklarının, Avrupa'daki Anglo-Amerikan işbirliğinin politikası ve erekleri kadar açık ve kesin politikası ve hedefleri var mıydı? İkincisi, ittifak anlaşmasını bile gerektirmeyecek kadar açık ve kesindi. Eğer iyi ve tam olarak belirlenmemiş bir düşman olmasaydı, herhangi bir ittifak anlaşması da gerçekleştiremezdi.

Demek ki, iki veya daha çok uluslar arasında işbirliğini gerektiren ortak çıkarlara sahip her uluslar topluluğunun, bu işbirliğinin şartlarını belirtmek için bir ittifak anlaşması yapılmasını gerektireceği söylenemez. Ittifak anlaşması, ortak çıkarlar, izlenecek politika ve eylem konusunda açıklık getirmiyorsa, bunların açık, belirgin, ve işler hâle sokulmaları için gerekir. Bu çıkarlar, bu çıkarları dile getiren ittifaklar, ve bu çıkarlara hizmet eden politikalar çeşitli kıstaslara göre farklı beş tarzda ele alınabilirler: aslen sahip oldukları doğalarına ve ilişkilerine göre, sağlayıp dağıttıkları yarar ve güce göre, ilgili uluslararası toplam çıkarlarına ilişkin içeriklerine göre, zaman yönünden taşıdıkları içeriye göre, ortak politikalar ve eylemler açısından etkinliklerine göre, ve son olarak da, ortak politikalar ve eylemler açısından etkinliklerine göre. Netice olarak, ittifakları, özdeş, tamamlayıcı, ve ideolojik çıkarlara ve politikalara hizmet edenler şeklinde ayırlabiliriz. Bundan başka, iki-taraflı, ve tek-taraflı, genel ve sınırlı, geçici, ve sürekli, işlerlikli (operative) ve işleriksiz (inoperative) ittifaklar şeklinde bir ayrımda kullanabiliriz.

Avrupa konusundaki Anglo-Amerikan ittifakları özdeş çıkarlara hizmet eden bir ittifak için verilebilecek klâsik bir örnektir; taraflardan birinin hedefi —Avrupa'da güç dengesini korumak— diğer tarafın da hedefini teşkil etmektedir. Birleşik Devletler ile Pakistan arasındaki ittifak ise, tamamlayıcı çıkarlara hizmet eden ittifaklar için verilebilecek çağdaş birçok örnekler arasındadır. Birleşik Devletler için bu ittifak Amerika'nın çevreleme (containment) siyasetinin uskünu genişletmesine yaramaktadır; Pakistan için de, komşuları karşısındaki siyasi, ve askeri ve iktisadi gücünü artırmaya yaramaktadır.

Tamamen ideolojik tipteki ittifaklara ise 1815 Kutsal İttifakı ile, 1941 Atlantik Anlaşması örnek verilebilir. Her iki bölge de, ittifak anlaşması imzalayan tarafların kabul ettikleri ve kendile-

rini bağlı saydıkları moral ilkeleri, ve gerçekleştirmeye çalışacakları genel erekleri saptanmıştır. 1945'de aktedilen Arap Birliği Anlaşması ise, 1948'den beri İsrail'e karşı yürütülen savaştan bugüne kadar dek, herşeyden önce ideolojik bir dayanışmayı dile getiren, çağdaş bir örnek teşkil etmektedir.

Çok daha tipik olan ise, tek ve aynı ittifak anlaşması içinde maddi ve ideolojik yükumlulukların birlikte kararlaştırıldığı ittifaklardır.⁵ Nitekim, 1873'de aktedilen Üç İmparator Birliği de Avusturya, Almanya ve Rusya arasında, bunlardan birinin saldırıyla ugaması hâlinde diğerlerine askeri yardımda bulunma yükumluluğu getirdiği gibi, bu üç monarşının cumhuriyetçi sızma ve saldırular karşısında daha büyük bir dayanışma göstermelerini ongörmüşdür. Zamanımızda, komünist yıkılığına karşı, ittifak anlaşmalarda belirtilen ideolojik yükumluluklar de aynı fonksiyonu içere etmektedir. Ideolojik faktör bir ittifakın resmi yorumunda da ifadesini bulabilmekte; maddi çıkarları temel alan anlaşmalar, ideolojik dayanışma yüzünden maddi çıkarları da aşabilmektedir. 1956 yılında İngiltere'nin Mısır'ı istilâya kalkışmasına kadarki ünlü Anglo-Amerikan ittifak anlayışı, her yönü ve dünya çapında bir ittifaki, ve ortak bir kültüre, ortak siyasal kurumlara, ortak ideallere dayandığı için, bu konu için tam bir örnek teşkil ediyor.

Bu ideolojik faktörün bir ittifak üzerindeki siyasal etkisi konusunda, biribirinden farklı üç olanak vardır. Maddi çıkarlardan uzak, tamamen ideolojik bir ittifak doğmadan olmuş bir ittifak olmaktan öte anlam taşımaz; böyle bir ittifak izlenecek politikaları ve girişilecek eylemleri belirleyemez, ve ortada siyasal bir dayanışma olmadığı hâlde varmış gibi göstererek yanlışlıara yol açar. Ideolojik faktör, siiyen zaten mevcut bir ortak çıkarlar topluluğuna benimsetilir ve uygulanırsa, moral inançlılık ve bağlılık yaratarak böyle bir ittifakın daha da gülenmesini sağlayabilir. Fakat, ideolojik faktörün, ittifakın açıklığa kavuşturmak istediği ortak çıkarların doğasını ve sınırlarını belirsizleştirip bulandırması ve ortaklaşa izlenecek politikalar ve eylemler konusunda, hayal kırıklığı ile sonuçlanmaya mahkûm yersiz umutlara yol açarak ittifaki zayıf duruma düşürmesi de mümkündür. Bu olanakların herikisi için gene, Anglo-Amerikan ittifakları örnek verilebilir.

(5) Kutsal İttifakın da, Atlantik Anlaşmasının da, çeşitli hukuki yollarla, hem ideolojik hem de maddi yükumluluklar getirdiğini belirtmek gereklidir.

Bir ittifak topluluğu içinde, ittifaktan sağlanan yararların (taraf teşkil edenlerden herbiri için) ideal anlamda eşit ve karşılıklı olması gereklidir; bu durumda, taraflardan herbirinin diğerini için gördüğü hizmet, (söz konusu) tarafın elde edeceği yararlarla uygun, orantılı (commensurate) olmalıdır. Güc bakımından eşit devletler arasında aktedilen ve özdeş çıkarlara hizmet eden ittifaklar, da bu ideal duruma oldukça yaklaşmaktadır; bu durumda, herkesin sahip olduğu eşit kaynaklar, aynı güdülere tâbi olarak, tek bir çıkarın hizmetine koşulmuş olmaktadır. Ittifaklardan sağlanacak olan yararın paylaşılmasındaki diğer [aşırı] uc, tek-yanlılık, yani, tarafların birinin, sağlanan yararlardan aslan payını aldığı ve ittifakın hemen bütün ceremesinin diğer tarafın omuzuna yükleniği *societas leonia* örneğidir. Böyle bir ittifakın hedefi, alıcı tarafın ülke-toprağı ve siyasal bütünlüğünün korunması olduğu sürece, bu tipteki bir ittifakın garanti anlaşmasından farklı kalınmamış demektir. [Bu durumda] tamamlanıcı çıkarlar da kolayca nisbetsiz bir biçim alabilmektedir. Zira, tanımı gereği farklı özleme sahip olacak yararların, ve bu yararların taraflarca elde edilebilirlik oranlarının subjektif yorumlarla heran bozulması kolaylaşmış olmaktadır. Güc konusunda hissedilir bir üstünlük ise, bu yönde yorumlara, zaten, derhal yeni bir ağırlık kazandırmaya yükümlü bulunmaktadır.

Bu bakımından, bir ittifak içindeki yarar paylaşımının aynı ittifak içindeki güc dağılımını yansıtması çok büyük bir olasılıktır. Bunun nedeni, ittifak içindeki politikanın da bu güc dağılımına belirlenmekte olmasıdır. Küçük devletlerle ittifak aktenin büyük bir devlet ittifaktan elde edilecek yararlar ve izlenecek politika da kendi tercihlerine uygun hareket etme konusunda oldukça yüksek bir şansa sahip olmaktadır. Machiavelli'nin büyük uluslararası, gerçekten ihtiyaç olmadıkça, ittifaka girecek olan küçük uluslararası uyarması da bu nedene dayanmaktadır.⁶ Birleşik Devletlerle Formoza veya Güney Kore arasındaki ilişkiler bu konuda örnek verilebilir.

Bununla beraber, yararlar, politikalar, ve güc arasındaki bu bağlantı hiç de kaçınılmaz birsey değildir. Zayıf ve gücsüz bir ulus, güçlü müttefiki için çok değerli ve vazgeçilmez birşeye sahip olabilir. Bu durumda, zayıf ulusun temin edeceğii veya etmeyeabilece-

(6) Prens (*Hükümdar*), Bölüm 21.

gi şey eşi-bulunmaz özdeki yarar yüzünden, ittifakin zayıf üyesi, *statu* kazanmış olmaktadır. Yakın tarihümüzde, uslerden oturu Birleşik Devletler ile İzlanda, petrolden oturu İngiltere ile Irak arasındaki ilişkiler bu konuda akla gelen ilk örneklerdir.

Daha önce belirtilen Anglo-Amerikan ittifakının vanlı yorumlanması, sınırlı ve genel ittifaklar arasındaki anlaşılmaklılığını göstermektedir. Toptan savaş çağında, savaş zamanlarında yapılan ittifaklar genel ittifaklar olmak; böylece hem savaşın yürütülmesinde hem de barış anlaşmasının yapılmasında, akit tarafların hepsinin toplam çıkarlarını kapsayıp, bunları birbirleriyle teliş etmek eğilimindedirler. Diğer vandan, barış zamanında yapılan ittifaklar, akitlerin toplam çıkarlarının ve hedeflerinin sadece bir bölümyle kısıtlanma eğilimindedirler. Bu durumda, belli bir ulus değişik uluslararası değişim ittifaklara girebilir, ve bunlar belirli noktalarda biribirileyi süreçten, birbirine çelişkin düşen ittifaklar olabilir.

Tipik bir ittifak, akit tarafların toplam çıkarlarının bir bölümünü ortak politikalar ve tedbirler şecline dönüştürmek amacıyla güder. Bu çıkarlardan bazıları ittifakın amaçlarıyla ilgili degildir, bazıları ittifakın amaçlarını destekleyen çıkarlardır, bazıları ise ittifakın amaçlarıyla uyuşmaları güc çıkarlardır. Bu yüzden, denemelidir ki, tipik bir ittifak çelişkin çıkarların ve amaçların dinamik alanında konumlanmak zorundadır. Tipik bir ittifakın işlerlik gösterip gösteremeyeceği, ve ne sureyle işlerlik gösterileceğii, ittifaka temel teşkil eden çıkarların gücüne olduğu kadar, ilgili ulusun diğer çıkarları karşısında ortak çıkarların gücüne de bağlıdır. Konusu ve usku bakımından nedenli kısıtlı bir ittifak olursa olsun, bir ittifakın değeri ve [başarı] sansı, bu ittifak içinde işlerlik göstereceği umulan genel ve toplam politikaların içeriğine (muhtevasına) göre değerlendirilir.

Genel ittifaklar çoğu defa geçici zaman için aktedilmekle beraber savaş süresince gerçeklerini sürdürmeye devam ederler. Zira, savaşın kazanılması, ve barış anlaşmaları yapılrken savaşa gitirilirken gözönüne tutulan çıkarların teminata kavuşturulması konularındaki başat ortak-çkar, zaferin kazanılması, ve barış anlaşmalarının aktedilmeleriyle birlikte sona erer; uluslar, geleneksel olarak biribirileyi çelişkin olan kendi çıkarlarının peşine düşmeye başlarlar. Diğer yandan, bir ittifakın devamlılığı ile, bu itti-

fakin hizmet ettiği çıkarların sınırlı karakterde olmaları arasında bir bağlantı vardır; zira, ancak bu gibi belirli ve sınırlı çıkarlar, devamlı bir ittifaka temel teşkil edebilecek kadar uzun bir zaman değişmeksiz durabilirler.⁷ İngiltere ile Portekiz arasında 1703 yılında yapılan ittifak, Portekizin kendi limanlarını İngiliz donanmasının himayesine sokmak şeklindeki çıkar ile, İngilterenin Atantik kıyılarını kontrol etmek şeklindeki çıkarları hiç değişmediği için yüzyıllarda devam etmiştir. Bu arada, tarihi bir gözlem olarak şu nokta belirtilebilir: Ittifaklar çoğu zaman «ebedî» olarak veya on veya yirmi yıllık süreler için yapıtlarsa da, hizmet etmek üzere aktedilmiş bulundukları değişken ve heran altı-üst olabilecek konumdaki ortak çıkarların durumundan daha az değişken değildirler. Bu bakımdan, ittifakların kısa-ömürli olmaları bir kuraldır. Ittifakların, temeldeki ortak çıkarlar topluluğuna olan bağımlılığı, işlerlikli ve işleriksiz ittifaklar arasındaki farklılığın da nedenidir. Zira bir ittifakın işlerli olması için-vanı, üyelerin genel politikalarını ve somut tedbirlerini eşgündümleyebilmesi için üyelerin sadece genel erekler üzerinde değil, fakat izlenecek politikalar ve alınacak tedbirler üzerinde de anlaşmış olmaları gereklidir. Nice ittifaklar vardır ki, bu konularda bir görüş birliğine varılanmadığı için, kağıt üstünde kalakalmışlardır. Bunun temeldeki nedeni ise, mevcut ortak çıkarlar topluluğunun, genel hedeflerin ardından somut politikalar ve tedbirler alanına uzanmamasıdır. 1935 ve 1944 Fransız-Rus ittifakları ile 1942 İngiliz-Rus ittifakı bunu göstermektedir. Yapılan bir ittifak anlaşmasının hukuki geçerliği ve propaganda alanındaki yanıkları yüzünden, gölenciler, bu tür ittifakların işlerlik açısından taşıdıkları değeri takdirde kolaylıkla yanılgilara düşerler. Bu değerin doğru olarak takdir edilebilmesi, akıt tarafların ittifak için şart gördükleri somut politikaların ve tedbirlerin incelenmesini gerektirir.

Dünya Egemenliğine Karşı İttifaklar

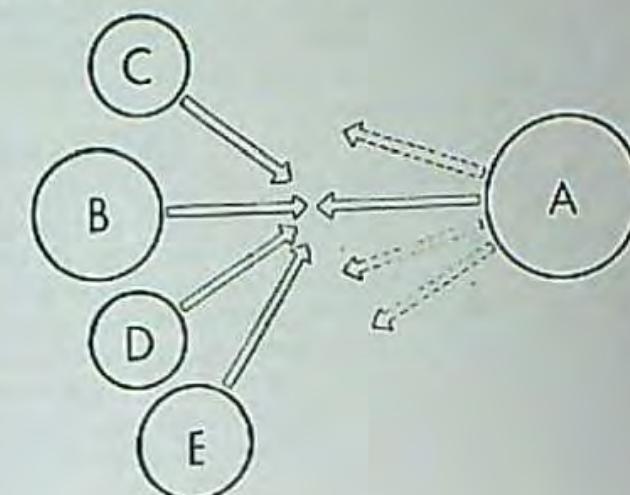
Güç uğruna girişilen mücadelenin doğal ve kaçınılmaz bir ürünü olan güç dengesi siyasetin kendisi kadar eskidir. Avni

(7) Bu bağlantının tersine dönüştürülemeyeceği belirtilmelidir. Özellikle, onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda sınırlı ittifaklar, bir saldırımı karşılamak veya bir askeri sefer düzenlemek için kendiliğinden oluşurlardı. Böyle bir ittifakı oluşturan özel şartlar geçip-gidince de ittifak gene kendiliğinden sona ererdi.

şekilde, onaltinci yüzyılda başlayan ve onsekizinci yüzyilla ondokuzuncu yüzyılda zirvesine çıkan sistematik teorik düşünceler de güç dengesini, özellikle, uluslararası arasında yapılan bir ittifakın koruyucu bir aracı olarak kabul ederler. Bu durumda uluslar, kendi bağımsızlıklarının geleceğinden diğer bir devletin dünya hâkimiyeti kuracağından; yani, vaktiyle evrensel monarşî denen bir devlet kuracağından endişelidirler. A tarafından dolaylı olarak tehdit edilen B, A'nın niyetlerini gerçekleştirmesini önlemek için, A tarafından potansiyel bir tehdide hedef olan C, D ve E ile birleşir Polybius Romalilar, Kartacalilar, ve Syracuse'lu Hiero arasındaki ilişkileri çözümlerken bunu belirtir:

Her yanlarından sarılmış duruma düşen Kartacalilar, son çare olarak, o'nlarla ittifak içinde bulunan devletlerden yardım istemeye mecbur oldular. Bu savaş boyunca (Kartacalıların) taleplerini karşılamakta en tez davranan Hiero idi, ve şimdi herzamankinden daha da lütufkârdı. (Zira) hem Sicilya'daki dominyonlarını güvenceye kavuşturmanın hem de Romalilarla dostlığını korumanın kendi çıkarlarına uygun olduğunu biliyor, Kartaca'nın muhafaza edilmesini düşünüyor, güçlü durumda Devletin nihai amacına hiç gayretsiz erişemeyeceğini görüyordu. Bu konuda çok hassas ve çok akılla düşünüyordu, zira bu gibi meselelerin hiçbir zaman

12. Farklı Güç Dengesi Yöntemleri

unutulmamaları gerekiyordu, ve kendi meşru (tanınmış bulunan) hakları için bile kendisiyle müzakereye girişmeye cesaret edemedikleri güçlü bir Devletin kazançlı çıkışına bizim hiçbir zaman katkıda bulunmamamız gerekiyordu.⁶

Modern zamanlarda ise, Floranslı devlet adamı ve tarihçi Rucellai ile Guicciardini'den sonra, Francis Bacon ittifaklar yoluyla güç dengesinin oynadığı rolü gören ilk düşünür, olmuştur. Bacon *Of Empire (Imparatorluk Hakkında)* isimli yazısında söylemektedir :

Biribirilerini eskiden çok daha fazla taciz edebilir hâle geldikten sonra, artık, (ülke-topraklarını genişletecek, ticaretlerini artırarak, tıpkılarını genişleterek, vs.,) komşu ülkelerden hiçbirinin aşırı büyümeyeceği, prenslerin (hükümdarların) hâdlerini bilerek hiçbirine dokunmayacakları konusunda hiçbir genel kural kılınlamaz (bunun için çok, pek çok vesile vardır)... İngiltere Kralı VIII. Henry, Fransa Kralı I. Francis, ve İmparator V. Charles zamanındaki üçlü hükümdarlar yönetimi sırasında, bu üç hükümdar birbirini öylesine gözaltına alımı kışkırtmış, bir karış yeni toprak alamamış, her birine karşı diğer ikisi devamlı bir denge sağlamış, bunun için gerekirse konfederasyon kurmuşlar, gerekirse savaş açmışlar, veya bazan da barış içinde olmayı tercih etmişlerdir; Napoli kralı Ferdinando, Floransa hükümdarı Ludovicus Sforza arasında kurulan Birlik de (Guicciardine'e göre İtalyanın güvenliği demekti) aynı şekilde hareket etmiştir.

Habsburglardan V. Charles'ı imparatorluğunu istikarara kavuşturmak ve genişlemekten alıkoymak için I. François'un, VIII. Henry ve Türklerle yaptığı ittifak, evrensel monarşi kurmak isteyen bir ulusla bir ittifak arasında işbirliği olan geniş çaptaki güç dengesine verilebilecek ilk modern örnektir. Onyedinci yüzyılın ikinci yarısında, Fransa kralı XIV. Louis, Habsburgların rolünü devralmış, ve Avrupa uluslararası aynı tepkiyle karşılanmıştır. Avrupa uluslararası Fransız egemenliğine karşı korumak ve Fransa ile Avrupa arasında yeni bir güç dengesi tesisini önlemek için İngiltere ve Hollanda Krallığı etrafında yeni bir ittifak kurulmuştur

(6) Polybius I, 83.

1789'da Fransa, 1789'da ise Napolion'a karşı açılan savaşlar da dünya egemenliğini kurmak isteyen güçlü bir ulusa, bu ulusa karşı koyan ve bağımsızlıklarını korumak için aralarında bir koalisyon yapan uluslar için örnek verilebilir. 1792 yılında, bu savaşlardan ilkini başlatan koalisyonun kuruluş bildirisini söylemektedir : «Avrupa güç dengesinin devamından yana olan devletlerden hiçbir, bir zamanlar bu büyük dengede son derece önemli bir ağırlığı olan Fransa'nın, bundan böyle iç kıskırmalarla, düzensizliğin ve anarşının dehşetine, kısacası, kendi kendini yıkmayı terk edilmemesi gerektiği konusunda diğerlerinden farklı düşünmemektedir.» Ve bu savaşlar sona ermeye başladığı günlerde bile, Müttefik devletlerin halâ amacı, 23 Nisan 1814 Paris Sözleşmesindeki ifadesiyle, «Avrupayı felâket ve yoksulluktan kurtarmak, ve Avrupayı meydana getiren uluslararası arasında adil bir güç dağılımına, yani, yeni bir güç dengesine; dayanan bir sükûnet sağlamak» idi. Almanya ve Japonya'ya karşı II. Dünya Savaşı boyunca süren kolisyonlar da varlıklarını aynı korkuya, bütün tiyelerin duyduğu Japon ve Alman emperyalizmi korkusuna borçluydu. Bu yüzden, hep birlikte aynı amaçla hareket etmişlerdi : yeni bir güç dengesi içinde varlıklarını korumak. Aynı şekilde, 1940'lardan itibaren Batılılar İttifakı, ve Batılılar Silahlanması da yeni rını önleme amacını görmüştür.

bir güç dengesi yaratarak Sovyetlerin emperyalistçe genişlemele-

İttifaklara karşı İttifaklar

Potansiyel bir istilacıya karşı bağımsızlıklarını korumak isteyen uluslararası bir ittifak içindeki mücadeleleri güç dengesinin oluşturduğu en belirgin örnektir. Biri veya herikisi de emperyalist amaçlar güden ve kendi üyelerinin bağımsızlığını diğer koalisyonun emperyalistçe ihtarlarına karşı koruyan iki ayrı ittifak arasındaki karşılık ise, bir güç-dengesi-sisteminin oluştuğu en belirgin örnektir.

Bu konudaki örneklerden en önemlileri, Fransa ve İsveç'in önderliğinde Otuz Yıl Savaşlarını yapan koalisyonlarla, gene aynı savaşlarda Avusturya'nın önderliğindeki koalisyonlardır. Bunlar, både Avusturya ve İsveç, heriki tarafın da emperyalist arzularına hizmet için kurulmuşlar, aynı zamanda karşı tarafın emperyalist arzularına set çekmeye çalışmışlardır. Otuz Yıl Savaşlarından sonra Avrupa işlerini bir karara bağlayan anlaşmalar ise sonuncu ta-

rafın amaçlarına hizmet edecek şekilde Avrupa'da yeni bir güç dengesi kurmaya çalışmışlardır. 1713 Utrecht Anlaşması ile 1772 yılında Polonya'nın ilk paylaşılması arasındaki dönemi dolduran pek çok koalisyon savaşları, Utrecht Anlaşmasının tesis ettiği, fakat İsviçre'ın gücsüleşmesi ve buna karşılık Prusya, Rusya, ve İngiltere'nin güçlerinin artmasıyla bozulmaya başlayan dengenin korunması için yapılmışlardır. Savaşın devam ettiği sırada bile müttefiklerin terkibinin sık sık değişmesi, tarihçileri şaşkınlığa uğratan, ve onbeşinci yüzyılın tarihçiler tarafından prensipsiz ve ahlaklı kriterlerle hareket edilmeyen bir yüzyıl olarak değerlendirilmesine yol açan bir olaydır. Washington'un Vedā Soylevi Amerikan halkını işte bu tür dış politikaya karşı uyardı.

Oysa, söz konusu bu dış politikanın ortaya çıktığı dönem gerek teori gereksiz pratik alanında güç dengesinin altın çağını yaşadığı bir dönem olmuştur. Güc dengesi konusundaki kaynakların çoğu bu dönemde yazılmış, ve Avrupa hükümdarları gene bu dönemde güç dengesini kendi dış politikalari için temel ilke saymışlardır. Büyük Frederick bu konuda şunları yazmıştır :

Avrupa siyasal yapısının zor koşullar altında bulunduğu; yani, dengesini yitirdiğini, ve çok büyük tehlikelerle karşılaşmayı göze almadıkça bu durumunu sürdürmeyeceğini görmek zor olmasa gerektir. Avrupa'nın bu durumu, varlığını eşit miktarlarda asit ve alkaliler karışımına borçlu olan; bunlardan biri başat duruma geçince bedeninin zarar göreceği ve sağlığının bozulacağı insanın durumuna benzemektedir. Ve bunlardan biri çok fazla başat bir durum kazanımcı da makinanın toptan tahribine yol açılmış olur. Bu yüzden, Avrupa hükümdarlarının politikalari ve ihtiyatlı kararları başat güçler arasında adil bir dengenin devam ettirilmesini hesaba katmazlarsa, bundan bütün (Avrupa) siyasal yapısı zarar görecektir: bir taraf zora dayanacak, diğer taraf zayıf düşecek; bir taraf herşeyi istili emeli güdecek diğer taraf bunu öncleyemeyecek; en güçlü kim ise, o'nun dediği kanun olacak, zayıflar boyun eğecek; nihayet, düzensizliği ve karışıklığı şiddetlendirmek için herşey (hazırlanmış) olacak; en güçlü olan, önlenmez bir sel gibi yatağından taşacak, herşeyi önüne katip sürükleyecek.

ve bu talihsız yapı en felaketli ihtilallere sürüklenecektir.⁹

Gerçekten, hükümdarlar kendi öz çıkarlarının devamı uğruna güç dengesi ilkesinin rehberliği altında hareket etmişlerdir. Bu nü yapabilmek için işe, güç dengesinin bozulduguna kanaat ettileri zaman, (yeni,) bu dengenin yeniden kurulması için yeni bir ittifaka gitmenin gerektiğini düşündükleri zaman Avrupa hükümdarları için taraf değiştik, eski ittifaklarını terk etmek, ve yeni devletlerle ittifaka girmek kaçınılmaz olmuştu. Bu dönemde, dış politika krallar için tam bir spor olmuştu. Hem de, diğer oyunlardan ve kumarlardan daha fazla ciddiye alınmayan, tehlikeleri çok sıkı şekilde sınırlanmış, ve hiçbir kesin kuralları olmayan, dileyenin dilediği şekilde oynayabildiği bir oyun halini almıştı. Uluslararası politikanın bu dönemdeki doğası olduğu için dir ki, bugün bize sadakatsızlık, ihanet, ve ahlaksızlık gibi görünen pek çok şeyle o günler için dâhice manevralar, aklılıca bir strateji uygulaması, veya çok ince hesaplara dayanan taktik hareketler sayılıyor, ve bütün bunlar oyuncunun tarafları olanların hepsince meşru sayılan oyun kurallarına uygun görünüyor. Bu bakımdan, o dönemin güç dengesini ahlaksız olarak değil, ahlaklı dışında saymak daha doğrudur. O günlerin siyaset san'atının, kurrallar dışında, başka bir (ahlâk) ölçüsü olmadığı da bilinmelidir. O dönemdeki güç dengesi (politikasının) teknik açıdan sahip olduğu söylenebilecek üstünlüğü işe, ahlaklı mülâhazalara fazla bağlı kalınmamasının; bize hoş görünmeyen moral bir yetersizlik sayabileceğimiz, sadakat ve iyiniyet gibi şeylelere fazla önem verilmesinin sonucudur.

Onbeşinci yüzyılın kapanışında modern devlet sisteminin başlaması ile 1815'de Napolion Savaşlarının bitimine kadar, Avrupa devletleri güç dengesinin aktif öğeleri olmuştur. Osmanlı Devleti belirtilmesi gereken bir istisna idi. Denge tesisi veya dengenin tekrar kurulması için bu dönemde pek çok ittifaklar ve karşı-ittifaklar yapılmıştır. 1815'den I. Dünya Savaşına kadarki yüzyıl ise, Avrupa güç dengesinin yerine tercihi bir şekilde dünya-çapında bir sisteme geçildiğine tamkâl etmiştir. Bu değişikliğin, 1823 yılında Başkan Monroe'nun, daha sonra Monroe doktrini adını alan

(9) Büyük Frederick, «Bugünkü Avrupa politik yapısı hakkında Düşünceler», *Oeuvres de Frédéric le Grand*, C. VIII (Berlin: Rudolph Decker, 1848) s. 24. Çeviriyi Fransızcadan yaptım.

ünlü Kongre mesajıyla başladığı söylenebilir. Avrupa ile Batı Yarıküresinin karşılıkla bağımsızlıklarını kabul ve ilân ederek dünyayı ikiye bölen bu doktrinle, dünya iki politik sisteme ayrılmış oluyordu. Başkan Monroe, böylece, daha sonraları dünya-çapında bir güç dengesine dönüşecek olan Avrupa dengesindeki bu (nitesel) değişmenin ilk temellerini atmıştır.

Bu değişiklik, ilk olarak, 12 Aralık 1826 tarihinde Avam Kamarasında konuşan İngiliz Dışişleri Bakanı George Canning tarafından açıkça belirtilmiştir. Canning, (o sıralarda,) Fransa'nın İspanya'yı istilâ etmesi yüzünden bozulan güç dengesini kurmak için Fransa ile savaşa tutuşmadığından dolayı eleştirmektedi. Eleştircilerinin elinden silahlarını alabilmek için, Canning, Latin-Amerika'da kurulan yeni cumhuriyetlerin İngiltere tarafından tanımalarına işaretle, bu ülkelerin de güç dengesinde aktif öğeler sayılmalı gerektiğini söylemiştir. Canning'in dayandığı düşunce söyleydi :

Güç dengesini yeniden kurmak için savaştan başka araç mı yoktur? — Güç dengesi sabit ve değiştirilmeyen bir ölçü midür? Yoksa, uygarlık ilerledikçe, yeni yeni uluslar meydana gelip kurulu siyasal düzen içinde yerlerini aldıktan devamlı olarak değişen bir standart mıdır? Yüzelli yıl önce güç dengesi Fransa ve İspanya, Hollanda Krallığı, Avusturya, ve İngiltere arasında tesis edilen bir şeydi. Fakat bundan kısa bir süre sonra, Rusya Avrupa politikasında yüksek bir yer işgal etmiştir. Gene kısa bir süre sonra, sadece hesaba katılması gereken değil, cidden önemli bir monarşi olarak Prusya yükselmiştir. — Görüyor ki güç dengesi bir prensip olarak devam ettiği halde, bunu tesis edecek araçlar çok çeşitli ve geniş bir durum kazanmıştır. Genişlemiştir; hesaba katılması gereken devletlerin sayısının artışı oranında, terazinin bir yandan diğerine kayabilecek ağırlıkların sayısı oramında büyümüştür... Fransa'ya dolaysız bir saldırgan— veya İspanya toprağında girişilecek bir savaştan başka bir yolla Fransa'ya mukavemet edilemez mi? İspanya'nın sahip olduğu şeyle takip ellerde zararsız kılmacak kadar azaltılırsa — bizce zarasız ne anlama geliyorsa ve sahibiyetini ele geçiren için bir değer ifade etmez hâle getirilirse bu nedir? Bu (uğradığımız) zarar buguncu daha uy-

gun düşecek yollarla tazmin edilemez mi? Fransa İspanya'yı ele geçirseydi, bu işgalin neticelerinden kaçınmak için Cadiz'i ablukaya almamız mı gereklidir? Hayır Ben meseleye başka türlü bakıyorum — Ben tazminat madde lerini bir başka yarıkürede arıyorum. Atalarımızın çok iyi bildiği üzere, İspanya'yı bir tarafa bırakarak (önemsemeyerek), Fransa İspanya'ya sahip olacaksı, böyle bir İspanya «Hind topraklarından» yoksun bir İspanya olmalıdır kararına vardım. Eskisinin dengesini yeniden kurmak amacıyla, Yeni Dünya'nın doğusu için harekete geçtim.¹⁰

İttifaklar ve karşı-ittifaklar aracılığı ile işlerlige kavusan bu dünya-çapında güç dengesi yönündeki gelişme, pratik olarak dün yadaki her ulusun şu ya da bu tarafta yeraldığı Birinci Dünya Savaşı sırasında da devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşının «Dünya» savaşı olması bile bunu göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşının tersine, Birinci Dünya Savaşı çıkış itibarıyle, Avrupa güç dengesinin bozulması konusundaki korkuların bir sonucu olmuştur. Denge iki bölgede tehdit altındaydı : Belçika ve Balkanlar. Fransa'nın kuzeydoğu sınırında bulunan ve Manş Denizinin doğu sahiplerini teşkil eden Belçika biranda kendisini büyük devletler arasındaki rekabetin odağında bulmuş ve bu rekabete aktif olarak katılacak güçte olmadığını görmüştü. Diğer yandan Belçikanın bağımsızlığı, Avrupa güç dengesi için mutlaka korunması gereken bir durumdu. Kısacası, Avrupa'da ki büyük devletlerden herhangi biri Belçika'yı ele geçirdiği zaman diğerlerinin güvenliği açısından çok güçlü duruma geçmiş olacaktı. Belçika'nın, Büyük Britanya, Rusya, Prusya, ve Fransa tarafından desteklenerek kuruluşu bile bu gerçeğin daha o günlerden kabulu anlamına gelmekteydi. Londra'da toplanan bütün bu uluslararası kezandıktan sonra güvenliği ve Avrupa güç dengesini sarsmaması gerektiğini düşündüklerini, ve olayların bunu kendileri için hem bir hak hem de bir görev hâline getirdigini¹¹ bildirmiştirlerdir.

(10) *Speeches of the Right Honourable George Canning* (London 1836), C. VI, ss. 109-11.

(11) *Protocols of Conferences in London Relative to the Affairs of Belgium* (1830-31), s. 60.

Bu amaca uygun olarak, konuya ilgili beş devlet 1839 yılında yeniden biraraya gelerek yeni bir antlaşma yapmışlar, Belçikayı beş antlaşmacı devletin ortaklaşa güvencesi altında «bağımsız ve her zaman için tarafsız devlet» ilan etmişlerdir. Bu bildirinin amacı, Belçika'nın, ebedi olarak, Avrupa güç dengesinin herhangi bir tarafında yer almasını önlemekti. 1914'de Belçika'nın tarafsızlığının Almanya tarafından ihlali Almanya'nın Avrupa güç dengesini tehdit etmesi anlamına gelmiş ve İngiltere'nin Fransa, Rusya ve muttefikleriyle birlikte savaşa girmesine gerekçe olmuştur.

Avusturya, Büyük Britanya, ve Rusya'nın Balkanlarda güç dengesinin korunmasıyla ilgilenmeleri ise, bu bölgedeki Türk gücünün zayıflamasıyla birlikte gelişen bir olguydu. 1854-56 Kırım Savaşı, Fransa, Büyük Britanya, ve Osmanlı İmparatorluğunca girişilen bir savaştı ve Balkanlardaki güç dengesini Rusya'ya karşı korumak amacını izliyordu. 13 Mart 1854 tarihli ittifak anlaşması, «Osmanlı İmparatorluğunun bugünkü ölçülerle varlığı Avrupa devletleri arasındaki güç dengesi için temel önemdedir,» diyor. Daha sonraki rekabetler ve savaşlar, özellikle 1878 Berlin Kongresiyle sona eren olaylar, ve 1912 ve 1913 Balkan Savaşlarının asıl nedenleri Balkanlarla ilgilenen uluslardan birinin bu bölge ile ilgili diğer uluslararası gücüne oranla daha büyük bir güç teşkil edecek hâle gelmesinden korkulmasıydı.

Birinci Dünya Savaşının öncesindeki yıllarda, Balkanlardaki güç dengesi önem kazanmıştı, zira, Avusturya, Almanya, ve İtalya arasındaki Üçlü İttifakın gücü, Fransa, ve İngiltere arasındaki Üçlü ittifakın gücüne çok yakın olduğu için Balkanlarda önemli bir üstünlük elde edecek taraf genel anlamda Avrupa güç dengesinde de ezici bir üstünlük kazanmış olacaktı. İşte bu endişeyledir ki, Sırbistan ile arasındaki hesabı hemen ve kesin olarak görmek isteyen Avusturya Temmuz 1915'de harekete geçmiş, ve Almanya kahıtsız-şartsız Avusturya'yı desteklemeye karar vermişti. Rusya'yı Sırbistanı desteklemeye, Fransayı da Rusyatı desteklemeye yönelik de gene aynı endişe olmuştu. 2 Ağustos 1914 tarihinde İngiltere Kralı V. George'a gönderdiği telgrafta Rus Çarı Avusturya'nın Sırbistan üzerinde egemenlik kurmasının etkilerini, «İmparatorluğun için olduğu kadar Avrupa güç dengesinin korunmasını isteyen Devletler için de yaşamsal önem taşıyan, Balkanlardaki güç dengesini bozacaktır.. Avrupa güç dengesinin korunması için savaşan

Fransa ve Rusya'ya yardımda ülkemizin geri kalmayacağına güveniyorum»,¹² sözleriyle açlıyordu.

Birinci Dünya Savaşından sonra, Fransa, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, ve Romanya ile daimi ittifaklar aktemiş, 1935'de ise —tamamlanmış olmasa da— Sovyetler ile de bir ittifaka girmiştir. Bu politikanın, Almanya'nın rovanşını önlemek ve Versailles *status quo*'sunu korumak için yapılmış önleyici bir güç dengesi politikası sayılması mümkündür. Diğer yandan, 1936 yılında Almanya, İtalya, ve Japonya arasında yapılan Mihver adını alan ittifak ise Fransa ile Doğu Avrupa ülkeleri arasında aktedilmiş bulunan ittifaklı dengelemek amacıyla güdüyor, ve aynı zamanda Sovyetler Birliğini de tarafsızlaştırıyordu.

Gerçekte, Birinci ve ikinci Dünya Savaşları arasında donem, teoride Milletler Cemiyetinin ortaklaşa güvenlik ilkesi güç dengesi ilkesinin yerine geçecek diye kabul edildiği hâlde, ittifaklar ve karşı-ittifaklarla yürütülen güç dengesine dayanan bir donem olmuştur. Bununla birlikte, ilerde daha ayrıntılı olarak görüleceği gibi,¹³ ortaklaşa güvenlik güç dengesini bütün bütüne ortadan kaldırılmıştır. Tersine, olan bir saldırgana karşı evrensel bir ittifaki öngörerek güç dengesini doğrulamış, böyle bir saldırganın karşısında dengeleyici tek çarenin evrensel ittifaklar olduğu görüşüyle hareket etmiştir. Ne var ki, ortaklaşa güvenlik, ittifakın kurulmasına yol açan birleşme ilkesi bakımından güç dengesinden farklıdır. Güç dengesi ittifakları belli ve ayri ayrı uluslarca diğer ayri ayri ulislara veya bu ulusların kurmuş olduğu ittifaka karşı yapıtlar ve sözkonusu uluslar kendi çıkarlarını nerede görürlerse orada ver alırlar. Kollektif güvenliği örgütleyici ilkesi ise, ittifak üyesi herhangi bir ulusun diğer herhangi bir ulus tarafından saldıryla uğramasını ittifakin tüm üyelerine karşı yapılmış bir saldırı olarak kabulünü gerektiren ahlaki ve hukuki yükümlülük anlayışıdır. Sonucu bakımından, kollektif güvenliğin otomatik olarak işlerlik kazanacağı varsayılar; yani, saldırısı derhal karşı-ittifakı harekete geçirir, bu yüzden, mümkün olan en yüksek etkinlikle barış ve güvenliği korumuş olur. Diğer yandan ise, güç dengesi sistemi çerçevesindeki ittifaklar, fiili işlerlikleri itibarıyla belirsizdirler, zira, tek tek, üye uluslararası siyasal düşüncelerine (mülahazalarına) göre ittifakın içi ve dışındaki ilişkileri de etkilemektedirler.

(12) *British Documents on the Origins of the War, 1898-1914* (London: His Majesty's Stationery Office, 1926), C. XI, s. 276.

(13) Bakınız: Bölüm 24.

Dengenin «Dengeleyicisi» *

larına) bağlıdır. 1915 yılında İtalya'nın Üçlü İttifakı yüzustu bırakması ve 1935 ile 1939 arasında yapılan Fransız ittifaklar sisteminin dağılivermesi güç dengesinin bu zayıf yanını gösteren örneklerdir.

Güç dengesinin ittifak aracılığı ile gerçekleştirilmesi hâlinde —Bati dünyasının tarihinde bu en genel olanıdır— biribirilerinden ayrılması gereken iki kalıp (biçim) söz konusudur. Denge durumunu kullanmak için, sistemin iki terazi gözü olmak, ve heriki tarafta da *status quo*'cu veya emperyalist aynı politikayı benimsayan ulus veya uluslar yer almaktır. Avrupa'daki kit'a ulusları güç dengesini genellikle böyle kullanmışlardır.

Sistem, bununla beraber, iki terazi kolu ile birlikte üçüncü bir öğe de içerebilir: dengeyi «kuran» (veya «dengeleyici»). Dengeleyicinin heriki taraftaki ulusların politikası ile de uzun zaman özleşme hâlinde bulunması gerekmektedir. Dengeleyicinin tek amacı, dengenin hizmet edeceğii somut politikanın mahiyetine bakmaksızın, dengeyi sürdürmektedir. Bu yüzden, dengeleyici kendi ağırlığını terazinin kâh bir yanına, kâh diğer yanına koyar, ve tek bir düşünce taşır — terazinin gözlerinin biribirilerini karşısındaki nisbi ağırlıkları. Bu yüzden, dengeleyici hep yukarıdaki (hafif) göze koyar ağırlığını. Dengeleyici çok kısa sayılabilen zaman aralarıyla bütün büyük güçlerle dost da olabilir, düşman da, dostları; düşmanlarına ezici bir ağırlık kazanıp dengeyi tehdit etmeye başlayınca, dengeleyici bu kere karşı taraftakilerle birleşerek eski düşmanlarıyla dost, eski dostlarıyla da düşman olur. Palmerston'un süslü ifadesiyle, dengeleyicinin devamlı dostu olmadığı gibi düşmanı da yoktur; sadece devamlı bir çıkarı vardır: güç dengesinin sürdürülmesi.

Dengeleyici «mükemmel bir yalnızlık» (*splendid isolation*) içindedir. Yalnızlığı, isteyerek seçmiştir; zira, terazinin heriki gözündekiler başarı kazanmak amacıyla o'nun kendi saflarına almak için isteklilik gösterdikleri hâlde, dengeleyici heriki taraftakilerle de daimi bir bağ kurmayı reddetme durumundadır. Dengeleyici, terazinin tam ortasında yer alır, ve devamlı olarak, terazinin hangi yanında ağır basacağını gözetler. Yalnızlığı «mükemmel» bir yalnızlıktır; zira, güç mücadeleinde neticeyi belirleyen o'nun ken-

(*) «Holder»: tutucu, sağlayıcı, tutamak... anımlarında. Burada «dengeleyici» olarak çevirmeyi uygun gördük. (ç.n.)

di ağırlığı olduğu için, akıllica davranışsa, destekleyeceği taraftan dış politikası için en yüksek bedeli koparması mümkündür. Fakat, siyasi ne olursa olsun, bu destek her zaman için belirsiz ve dengeyenin hareketine göre bir taraftan diğerine kayabilir bir destek olduğu için, dengeleyicinin politikası hoşnutsuzluk yaratır; moral açıdan sert eleştirilere uğrar. Nitekim, modern zamanların en başarılı dengeleyicisi olan Ingiltere de diğer uluslararası birbirileriyle savaşmasından hoşnutluk duymak, kit'ayı denetimi altında tutmak için Avrupa'yı bölmek, ve dış politikasındaki kaypakkılık yüzünden kendisiyle ittifak yapılamayacak bir devlet olmakla suçlanmıştır. «Vefasız Albion» sözü, bütün gayretlerine rağmen Ingiltere'nin müttetikliğini kazanamayanlar kadar, kendilerine göre çok yüksek bir bedelle bir zaman için Ingiltere'nin dostlığını elde edip te sonradan bunu yitirenlerce de çok sık kullanılan bir sözdür.

Dengenin dengeleyicisi güç-dengesi sisteminde kilit durumdadır; zira, güç mücadeleinin neticesini belirleyecek olan o'nun tutumudur. Bu bakımından da, sistemin «hakemi» gibidir; kimin kaybedeceğini, kimin kazanacağını o kararlaştırır. Herhangi bir ulusun veya uluslar topluluğunun diğer ulus veya uluslar topluluğu üzerinde üstünlük kurmasını imkânsızlaştırarak hem kendi bağımsızlığını hem de diğer uluslararası bağımsızlığını korur ve böylece uluslararası politikada en önemli faktör hâline gelir.

Dengenin dengeleyicisi bu gücünü farklı üç yolla kullanabilir. Dengenin kurulmasına veya ihyâsına yararlı görünen şartlar altında, taraflardan biriyle —bir ulus veya ittifak olabilir bu,— birleşebilir. Aynı şartlar altında, barış anlaşmasının karara bağlandığı (son) aşamada destegini ve ağırlığını öne sürebilir. Ve nihayet, heriki durumda da kendi ulusal politikasının hedeflerinin —dengenin korunması tek başına ana sorun olması bile— değerlerinin güçlerini dengelemekle gerçekleştirebileceğini düşünerek hareket edebilir.

XIV Louis Fransızı ve Birinci Dünya Savaşından on yıl önceki İtalyası Avrupa güç dengesinde bu «hakemlik» rolüne çıkmak istemişlerdir. Fakat Fransa Avrupa'daki güç mücadeleşine okadar kendini vermişti ki, zaten kendisi de bu dengenin bir tarafı olmuş ve böyle bir rolü başarı ile oynamak için gerekli «amir üstünlük

(*) Albion, Eskiler tarafından, Ingiltere'ye uzaktan bembeyaz görünen falezleri yüzünden verilen şairancı bir ismidir. «Vefasız Albion» sözü günün bizdeki «Kalleş Ingiltere» sözüğü ile karşılaşırız. (ç.n.)

ten» yoksun düşmüştü. Diğer yandan, İtalya terazinin kollarından birine çıkışınca durumu değiştirecek kadar ağırlığı olan bir devlet hâline gelebilmiş değildi. Bu yüzden, İtalya'nın kazancı sadece ahlâksızlarla suçlanmak olmuştur. Oysa, aynı işi yapan İngiltere'ye, bu aynı işi becerdiği için, herkes derin bir saygı beslemektedir. Sadece, 16. Yüzyılda Venedik, ve VIII. Henry'den beri de İngiltere, yukarıda belirtilen her üç yönetimi tek tek, veya birlikte kullanarak, diğer ulusları güç dengesi içinde tutmayı başarmış ve bunu ulusal dış politikalarının temel taşı hâline getirebilmistir.

Bu fikir, ilk olarak, 1553 yılında İngiltere'deki krallık elçisi-ne mektup yayan Macaristan Kraliçesi Mary tarafından işlenmiş- tır. Kraliçe Mary, Venedikliler'den söz eden mektubunda, İtalyan- ların Fransızlara karşılık göstermekte haklı olduğunu belirtmek- te, şöyle devam etmektedir: «Heriki hükümdardan da (V. Charles ve I. Fronçois) nasıl korkutuklarını ve bu ikisinin güçlerini den- gede görmeye ne büyük önem verdiklerini biliyorsunuz». 14 Er- tesi yıl, Venedik Fransa'nın ittifak teklifini reddedince, Fransız devlet adamları Venediğin politikasını aynı şekilde değerlendirmi- şler; Venediğin yalnız ve tek başına, heriki tarafla da ittifaka girmeksiz- in kalışını aynı şekilde yorumlamışlardır. Venedik elçi- lerinden biri 1554'de, Fransa Kralı II. Henry'nin Venediğin Fran- sa ile ittifaki kabul etmemeyişini, Venediğin, V. Charles'in ölümüyle İspanya'nın Fransa karşısında zayıf düşeceğinden korkmasına bağlandı- gını bildirmiştir; oysa Venedik «herşeyin dengede kalma- sına (*tener le cose in equale stato*)» çalışmıştır. 1558'de bir başka Venedik elçisi ise, Fransızların Venedik politikasını, Venediğin İspanya ve Fransa'nın herikisinden de kuşkulamasına dayandır- diklarını bildirmiştir. Venedik, «terazinin ibresi hiç bir tarafa dön- mesin (*que la bilancia non pendersse da alcuna parte*)» istemiştir. Elçi, «bu politikanın akıllı kişiler tarafından beğenildiğini, hatta hayranlıkla karşılandığını, felaketli günlerde zayıflar için tek si- gnacık melcenin Venedik Cumhuriyeti olduğuna inandıklarını, ve bu yüzden özellikle bütün İtalyanların Venedik'in bağımsızlığını- dan yana olduklarını, Venediğin silahlanması desteklediklerini» 15 bildirmiştir.

(14) *Papiers d'Etat du Cardinal de Granville* (Paris, 1813), Vol. IV, p. 121.

(15) Eugenio Albéri, *Le Relazioni degli Ambasciatori Veneti al Sanato*, Seri I (Firenze, 1862), C. II, ss. 287, 464.

Bununla beraber, klásik dengeleyici örneği Büyük Britanya olmuştur. *Cui adhaere preeest* (ben kimi tutarsam o yaşar) sözleri VIII. Henry'ye atsedilir. Söylendigine göre, VIII. Henry bir de resim yaptırmış: bir gözünde Fransa, bir gözünde de Avusturya olan bir terazi, terazi VIII. Henry'nin sağ elinde ve tam dengede, VIII. Henry'nin sol elinde ise bir külçe; terazinin ne tarafsı ağır basarsa, diğer tarafa bu külçeyi koymağa hazır. I. Elizabeth İngilteresi içinde, «Fransa ve İspanya dengede bir terazinin iki kefesi, İngiltere ise terazinin Horozu veya Dengeleyicisidir» denirmiştir.¹³ 1624 yılında Fransa'da çıkan bir risâle Kral Jacob'u «hem İmparator V. Charles'a hem de Kral François'ya yılgınlık vererek ikisinin arasında çok başarılı bir şekilde dengeleyici rolü oynayan Elizabeth ile VIII. Henry'nin» parlak örneğinden yararlanmaya ve ders almaya davet etmiştir.

XIV. Louis'nin evrensel monarşî kurma ihtiârı ile dolu bir hükümdar olarak ortaya çıkış ile bilirkt, İngiltere'de olsun, diğer ülkelerde olsun, İngiltere'ye düşen görevin Habsburglarla Fransa'yı dengede tutarak «Avrupa hakemliği» olduğu çok yaygın bir inanç hâline gelmiştir. II. Charles ve II. James dönemi dış politikası da aynı şekilde eleştirilmiştir. Bu iki kral da, İngiltere'nin gücü için en büyük rakip olan XIV. Louis'ye karşı Hollanda Krallığı ile birleşmişler, ve III. William'in Fransa'ya-karşı politikasını desteklemişlerdir, İspanya Veraset Savaşı ile birlikte, özellikle İngiltere'de bu politika bir *dogma* hâline gelmiştir. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında Manchester liberaler Ingiliz dış politikası için yeni bir prensip olarak Avrupa işlerinden tam ve daimi bir çekilme —yani, izolasyonizm— görünüşü savununcaya kadar İngiltere her yeni güç kombinasyonunda bu politikayı izlemiştir, başka hiçbir alternatif denememiştir. Ingiliz diplomasisinin gelenegi ve pratığının, bu değişik güç dengeleri yolunu terki, ancak son yıllarda İngiltere'nin gücsüzleşmesi, ve Amerika ve Rusya'nın güçlerinin artışı sırasında gerçekleşmiştir.¹¹ Bu gelenek ve pratik ortadan kalkmak üzereyken, 1936 yılı Martında Dışişleri Komisyonu Muhabazakâr üyeleri önünde bir konuşma yapan Sir Winston Churchill bu politikanın en parlak bir özeti yapmıştır:

(16) William Camden, *Annale of the History of the Most Renowned and Victorious Princess Elizabeth, Late Queen of England* (London, 1635), p. 196.

(17) Ayrıntılı bilgi, Bknz: Böl. 21'de «*İki-Blok Sistem*»

Dört yüzyl boyunca İngiltere'nin dış politikası Kit'adaki en güçlü, en saldırgan, en başat durumdaki Devlete karşı çıkmak ve özellikle Belçika Hollanda'nın böyle bir Devletin eline geçmesini önlemek olmuştur. Tarihin işığında bakılacak olursa bu dört yüzyılık sabit hedefin defalarca isim ve olgu, hâl ve durum dağıştırdığı; bunun bütün ırklar, uluslar, devletler, veya halklar içinde en parlak bir tarihi destan olduğu görülür. Üstelik, her defasında da İngiltere'nin tercihi en güç olan yönde olmuştur. İspanya Kralı II. Philip'e, XIV. Louis'ye karşı koyan III. William ve Marlborough'ların sırasında, Napolyon'a ve Alman İmparatoru II. Willhelm'e karşı koynuluğu günlerde güçlü ile birleşmek ve o'nların zaferlerinden yararlanmak kolay ve özenilecek bir yoldu. Bu na rağmen, biz daima zor oları tercih etmiş, en zayıf olan Devletlerle birleşmiş, aralarına girmiş, ve herkim olursa olsun, yönettiği ulus ne olursa olsun, Kit'adaki askeri tiranı yenmiş ve umutlarını gerçekleştirmesine meydan vermemiştiz. Böylece, Avrupa'nın özgürlüklerini korumuş, çeşitçe zengin ve canlı Avrupa topluluğunu muhafaza etmiş, herbiri birbirinden müthiş dört mücadelenin hepsinden daha şanlı ve daha büyük bir İmparatorluk, ve Belçika-Hollanda'nın bağımsızlıklarını güvenlik içinde koruyarak çıkışmıştır. İngiliz dış politikasının kendiliğinden oluşmuş bulunan olağanüstüogeneity de bundandır. Bugün de düşüncelerimizin dayandığı bu gelenektir. Atalarımızın hareketlerine temel teşkil eden adalet, feraset, itibar ve basireti değiştirecek veya zayıf duruma düşürecek hiçbir şeyin vuku bulmadığımı biliyorum. Ikinci doğası üzerinde atalarımızın, düşünsel tarzlarının geçerliğini en küçük oranda olsun değiştirecek herhangi birşeyin vuku bulmadığı biliyorum. Bizim daha az yetenekli olduğumuzu düşünmemeye yol açabilecek askeri, siyasi ekonomik, veya bilimsel hiçbir olgu olmadığını biliyorum. Bu aynı yolda ilerleyemiyecğimizi veya ilerleyebileceğimizi düşünmemi gerektiren hiçbir şey olmadığını da biliyorum. Bu çok genel öneriyi burada açıklamak isteyişimin nedeni, eğer bu genel öneri kabul edilirse diğer herşeyin de çok daha kolaylaşacağı görüşünde olmamıdır.

Bilinmesi gereken husus, İngilterenin dış politikasının Avrupa üzerinde sulta kurmak isteyen ulusun kim olduğuna bakmadığıdır. Mesele, (bu birinin) İspanya, ve Fransız Monarşisi, Fransa İmparatorluğu, veya Hitler rejimi olması değildir. (İngiltere dış politikasının) yöneticiler veya uluslararası görüşecek hiçbir hesabı yoktur; (İngiltere dış politikası) sadece ve sadece en güçlü kim ise veya potansiyel olarak en başat *tiran* kim ise onunla hesaplaşır. Bu bakımından, Fransız taraftarı veya Almanya düşmanı diye suçlanmaktan korkmamız gerekiyor. Şartlar değişik olmuş olsaydı, aynı şekilde Almanya taraftarı ve Fransa düşmanı da olabilirdik. Bizim izlediğimiz, (devlet) siyasetinin kendi kanunu olup tesadüfi şartların, hoşlanmanın veya hoşlanmamanın, veya herhangi bir hissiyatın diktetttiği (geçici bir) tedbir değildir.¹⁸⁾

(18) Winston S. Churchill, *The Second World War, C. I, The Gathering Storm* (Boston: Houghton Mifflin Co., 1948), ss. 207-8. (Yayinevinin izniyle kullanılmıştır.)

BÖLÜM 13

GÜC DENGESİNİN YAPISI

Basat ve Bağımlı Sistemler

Buraya kadarki sözlerimizle güç dengesini, sanki, uluslararası politikada aktif bir şekilde yer alan ulusların tümünü de kapsayan tek bir sistemmiş gibi ele almış bulunuyoruz. Daha yakın bir gözlem, böyle bir sistemin çoğu zaman biribirileriyle ilintili çok sayıda alt-sistemlerden meydana geldiğini, fakat bunların arasında kendilerince bir güç dengesi sürdürdüklerini göstermektedir. Farklı sistemler arasındaki ilişkiler genellikle bir bağımlılık şeklindedir; bu sistemler, içlerinden biri tarafından ve bu alt-sistemin nisbi ağırlığı yüzünden yönetilirler, diğer alt-sistemler ise söz konusu başat alt-sistemin yanında yer alırlar.

Nitekim, onaltinci yüzyılda başat güç dengesi Fransa ile Habsburglar arasında işlerlik göstermiş, fakat bu esnada bağımsız bir sistem de İtalyan devletlerini kararlı dengede tutmaya devam etmiştir. Onyedinci yüzyılın son yarısında, Kuzey Avrupa'da, İsviç'in gücünün artışı yüzünden Baltık Denizine kıyıdır ulusların tehlike karşısında kalması nedeniyle, ayrı bir güç dengesi ortaya çıkmıştır. Prusya'nın onsekizinci yüzyılda birinci-sınıf bir devlet haline gelmesi yeni özel bir Alman güç dengesinin yaratılmasına yol açmış; bu dengede terazinin öbür gözünde esas ağırlığı Avusturya teşkil etmiştir. «Büyüyü içinde küçük bir Avrupa» denilen bu bağımsız sistem, 1866 yılında, aynı yıl yapılan Prusya-Avusturya Savaşının somucunda Avusturya'nın Cermen Konfederasyonundan ihraç edilmesiyle dağılmıştır. Onsekizinci yüzyılın tanıklık ettiği bir başka olgu ise, Rusya'nın gücenişine denk gelen günlerde gelişen Doğu Avrupa güç dengesidir. Tazminat ilkesi yüzünden Rus-

ya, Prusya, ve Avusturya arasında gerçekleştirilen Polonya paylaşmaları ise bu yeni sistemin dikkat çekici ilk belirtisi olmuştur.

Bütün bir ondokuzuncu yüzyıl boyunca, ve ta günümüze kadar Balkanlardaki güç dengesiyle Avrupa uluslararası hepsi ilgilendiştir. Daha 1790'larda bile Osmanlı Devleti Prusya ile bir anlaşma aktetmiş; bu antlaşma Prusya, «Tunayı geçmekte düşmanların istedikleri ve muhtaç oldukları güç dengesine erişmiş bulundukları» gerekçesiyle Avusturya ve Rusya'ya karşı savaşa girmek konusunda söz vermiştir. Ondokuzuncu yüzyılın son kısmında ise bir Afrika güç dengesinden söz edilebilecek duruma gelinmiştir: bu, büyük Devletlerin sahip oldukları sömürgeler arasında belli bir denge kurmak anlamına gelmiştir. Daha da sonraları, diploması sözliğinde Batı Yarımküresinde, Pasifik'de, Uzak ve Yakın Doğu'da güç dengesi gibi terimlerin yer aldıkları görülmüştür. Bu arada, «Avusturya dengesi» diye ayrı bir dengeden bile söz edilebilirler: bu ise, aralarında çatışmali milliyetler ile Avusturya monarşisinin dengesidir. Bu (özel) dengede Avusturya monarşisi «kendi iç bütçesinde, Avrupalı ve aralarında rakip diğer ülkelerin biribirilerine karşı uygulayıp izledikleri tutum ve siyaseti uygulamış, izlemiştir».¹

Böylesi yerel güç-dengesi sistemlerinin bağımsızlığının daha fazla olması ve bunların başat bir sisteme bağımlılıklarının daha az farkedilir olması; bu sistemlerin, güç mücadeleisinin merkezinden fizik anlamda uzak kalışlarına parel olarak, gitgide, başat sistemin ufkı içinde işlerlik gösterebilmeleri, ve başat ulusların bunlara erişmemesi rastlantısal bir olgu sayılmalıdır. Nitikim, İtalyan güç dengesinin onbeşinci yüzylda nisbi bir bağımsızlık içinde gelişebilmesi, ve Avrupa'daki büyük ulusların diğer bölgelerle meşgul olmaları bunu göstermektedir. Batı uygarlık tarihinin çok büyük bir kısmında, Asya, Afrika, ve Amerika'da farklı farklı güç dengesi sistemleri de Avrupa'daki ulusların çeşitli birleşmeler ve ayrılmalarından tamamen bağımsız olarak işlerlik göstermişler; bağımsızlıklarını (Avrupalıların) çok zor tahayül edecekleri ölçüleri bulmuştur.

İkinci Dünya Savaşına kadar Batı Yarıküresindeki güç dengesi, ve onsekizinci yüzyılın sonuna kadar Doğu Avrupa'daki güç

(1) Albert Sorel, *L'Europe et la révolution française* (Paris : E. Plon 1885).
C. I. s. 443

dengesi ise nisbeten bağımsız gelişmesini zamanın güç merkezinin usku içinde yer alan konumuna borçlu olmuştur. Polonya paylaşmaları Doğu Avrupa'daki güç dengesinin korunması amacıyla, ve dışardan hiçbir ulusun karışması olmaksızın, konuya doyalsız olarak ilgili bulunan uluslararası yürütülmüştür. 1851 yılında Brezilya ile Uruguay arasında ve Güney Afrika'daki güç dengesini korumak amacıyla Arjantin'e karşı bir ittifak yapıldığında, bunun Avrupa güç dengesiyle ilintisi hiç denecek kadar az ve önemsizdi. Bugün ise, konusunda bağımsız bir Afrika güç dengesinden söz edilebilir. Afrika'nın öz-halkları hem kendi aralarında hem de yabancı uluslara karşı bir güç mücadeleşine girişmiş bulundukları için, günümüz Afrikası, artık, başka yerlerde merkezleşmiş güç mücadelelerinin basit bir «nesnesi» olmaktan çıkmıştır.

Yerel bir güç dengesi bir güç dengesiyle nedenli yakın bir ilişkileşme içine girerse, bağımsız bir denge olarak işlerlik gösterme şansı da o denli azalır; gitgide, başat güç dengesinin yerelleşmiş bir belirtisi haline dönüşmeye başlar. Büyük Frederick'ten 1866 Savaşına kadarki dönemin Cermen Konfederasyonu içindeki güç dengesi tam bağımsızlık ile mutlak bütünlük arasında bir geçiş durumu örneği oluşturmıştır. Bu örnekte, belli bir derece bağımsızlık, ve başat sistemle bütünlükte birlikte görülmüştür. Prusya ile Avusturya arasındaki denge, daha önce gördüğümüz gibi,² bir yandan Cermen Konfederasyonundaki üyelerin özgürlüklerinin korunması için gerekliken bir yandan da, bir bütün olarak, güç dengesinin devam edebilmesi için gereklidi.

Böylece, Cermen dengesi iki görev yüklenmiş oluyordu: biri kendi içinde, diğeri ise kendisinin de üyesi bulunduğu genel sistem içinde. Bir başka deyişle, Prusya ve Avusturya'nın dağılması, veya bunlardan birinin diğeri üzerinde egemenlik kurması sadece tek tek ittifak üyesi olan Alman devletlerinin bağımsızlıklarını değil fakat diğer Avrupa uluslarının özgürlüklerini de tehlikeye atmış olacaktı. Edmund Burke bunu şöyle ifade etmiştir: «Avrupa imparatorluğun bağımsızlık ve dengesini Avrupa güç dengesi sisteminin özü olarak saymasayı... iki yüzyıldan fazla süren Avrupa politikası çok büyük yanılglara yol açacaktır.»³ Kısacası, Prusya ve Avusturya içindeki dengenin devamı sadece Cermen Konfederasyonu üyelerinin değil fakat bütün Avrupa uluslarının çıkarınıydı.

(2) Bknz: s. 231.

(3) Works, C. IV (Boston: Little, Brown and Company, 1889), s. 330.

1866 Savaşının sonucu olarak Prusya —sonradan Almanya— Avusturya karşısında devamlı bir üstünlük kazanınca iki ülke arasındaki denge bozulmuş, Almanya Avrupa'nın başat devleti olmuş; o andan itibaren, Avusturya'nın Almanya karşısında hiç olmazsa bağımsızlığını korumak Avrupa güç dengesinin baş görevlerinden biri olmuştur. Birinci Dünya Savaşından sonra da muzaffer müttifilerin hukuki, ekonomik, ve siyasal tedbirlerle Avusturya'nın Almanya'ya katılmasını önlemeleri bu görüşün neticesi olmuştur. Aynı şekilde, Hitler'in Avrupa güç dengesini yıkmak için Avusturya'yı ilhak etmeyi düşünmesi de bu görüşün neticesi olmuştur.

Balkanlardaki güç dengesi de 1890'lardan beri aynı görevi yüklenmiştir. Balkanlarda da, Balkan ulusları arasında güç dengesinin korunması Avrupa güç dengesi için önsart sayılmıştır. Yerel güç dengesi ne zaman bozulmuşsa Avrupalı büyük devletler karışmışlardır. Rus Çarının, yukarıda aktardığımız, Birinci Dünya Savaşının başlangıcındaki sözleri⁴ bunu açıkça göstermektedir.

GÜC DENGESİNDE YAPISAL DEĞİŞMELER⁵

Son zamanlarda ise, başat güç dengesi ile yerel sistemler arasındaki ilişkiler, yerel sistemlerin bağımsızlığını hepten sona erdirecek yönde değişmeye başlamıştır. Bunun nedeni, Birinci Dünya Savaşından beri başat güç dengesinde başlayan yapışal değişimdir. Bu değişim tam olarak II. Dünya Savaşı ile ortaya çıkmıştır. Daha önce, başat güç dengesi sisteminin Batı ve Orta Avrupa'dan kitânin bütününe yayıldığını, sonra diğer kitâlara, ve nhayet I. Dünya Savaşı sırasında da dünyanın tüm uluslararası dünya çapında bir güç dengesine dahil oldukları belirtilmiştir.

Bu gelişmeye paralel olarak da dengenin ağırlık noktası Avrupa'dan diğer kitâlara geçmiştir. Birinci Dünya Savaşında dengenin büyük ağırlıkları esas itibarıyla Avrupa'daydı: bir yanda Ingiltere, Fransa, ve Rusya, diğer yanda da Almanya, ve Avusturya. İkinci Dünya Savaşının sonunda ise, dengenin başta gelen ağırlıkları ya tamamen Avrupa dışında (Amerika) veya büyük kısmıyla Avrupa dışında (Sovyetler Birliği) bulunuyordu. Sonuç olarak, Avrupa dışında (Sovyetler Birliği) bulunuyordu. Birinci Dünya tüm dünya güç dengesi yapısı değişmiş oluyordu. Birinci Dünya Savaşı sonunda ve hatta ikincisinin başlangıcında, tâbir caizse, te-

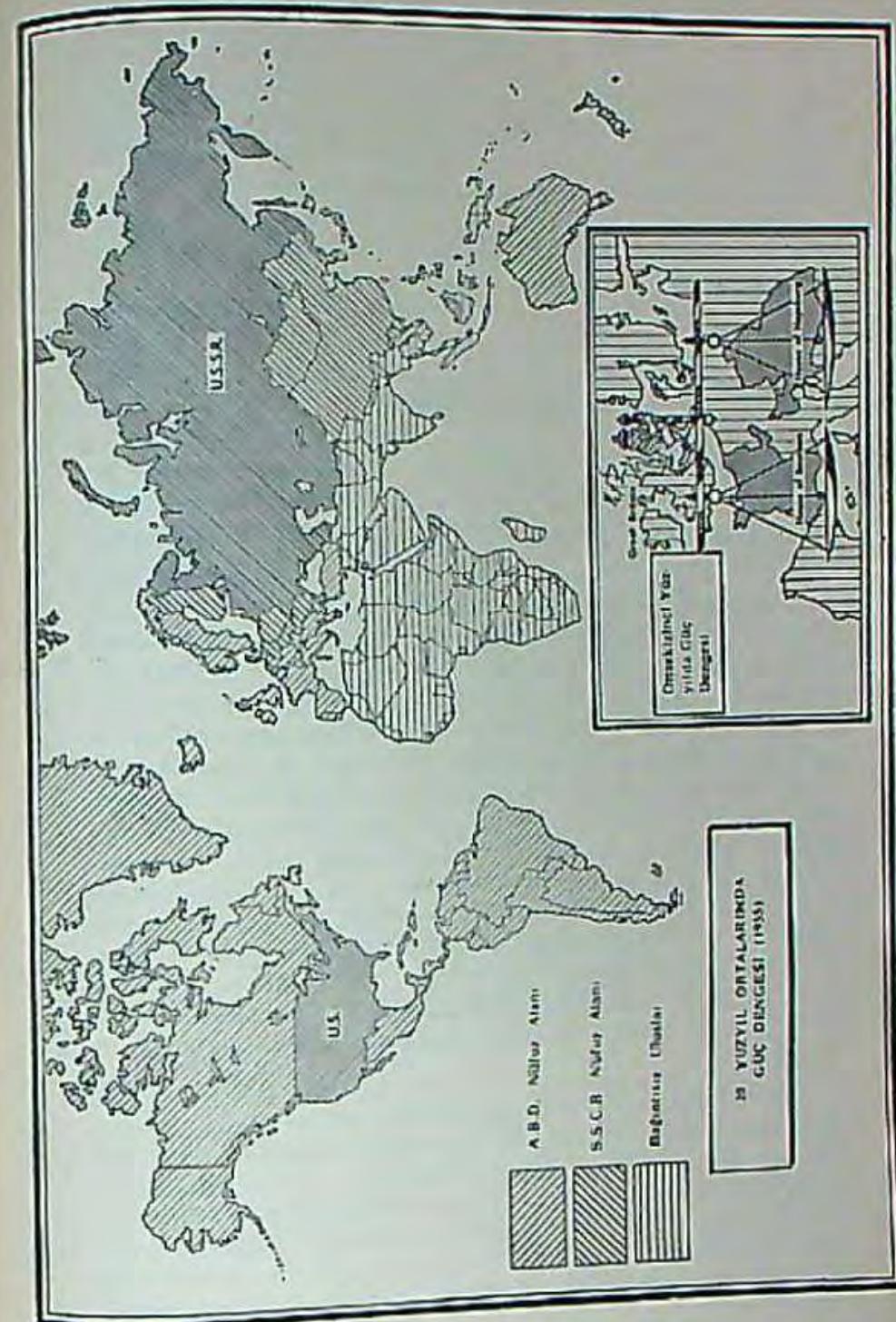
(4) Bknz: s. 230.

(5) Diğer yapışal değişimler için, bknz: s. 245 ve sonrası de Bölüm 21.

razının heriki kolu da hâlâ Avrupadaydı: dünyanın diğer çeşitli yerleri bu teraziye konulan farklı ağırlıklar durumundaydı sadece. Güc yarışmasındaki —esas yarışmacılar ve savaşlara yol açan esas zararlara uğraması söz konusu olan uluslar Avrupa'da bulunuyorlardı. George Canning'in yukarıda aktardığımız sözleriyle, Avrupalı —olmayan ulusların işe karışmak üzere çağrılmalarının nedeni Avrupa güc dengesinin yeniden kurulması içindi. Churchill'in 1940'daki sözleri ise bunu şöyle anlatıyordu: «Bütün güc ve kuvvetiyle Yeni Dünya, Eski Dünya'yı kurtarmak ve özgürlüğünü korumak için harekete geçmektedir.»

Günümüzde ise Avrupa güc dengesi dünya siyasetinin merkezi olmaktan çıkmış; etrafında gruplaşan, az veya çok bağımsız, veya kendisiyle yakından bağlantılı yerel güç dengeleri olan eski güc dengesi sistemi ortada kalmamıştır. Günümüzde Avrupa güc dengesinin bizzat kendisi bile, bir ucunda Birleşik Devletlerin bir ucunda da Sovyetler Birliğinin yer aldığı dünya-çapında güc dengesinin bir fonksiyonu hâline gelmiştir. Avrupa'daki güc dağılımı ise, bugün, Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliğinin girişikleri güc yarışmasında yer alan somut meselelerden sadece birini oluşturmaktadır.

Bir zamanlar başat durumda olan bu sistem için söylemeklerimiz, eski günlerin yerel sistemleri için de geçerlidir. Günümüzde, Balkanlardaki güc dengesi olsun Yakın veya Uzak Doğu'daki güc dengesi olsun Avrupa genel sisteminin kaderini ortaklaşa paylaşmış bulunmaktadır. Bunlar da yeni kurulan dünya-çapında güc dengesinin sadece bir fonksiyonu durumuna düşmüştür, iki büyük rakibin doğuştukları «sahneler» hâline gelmişlerdir. Bugün bütün yerel güc dengesinin sistemleri içinde sadece Güney Amerika sisteminin, Birleşik Devletlerce korunduğu için, belli bir derecede bağımsızlığa sahip olduğu söylenebilir.⁶

(6) Bu bağımsız sistemlerin çoğunun yıkımından sorumlu nedenler için, Bkz: Bölüm 21'de 2. arabölüm.

BÖLÜM 14

GÜC DENGESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özellikle, değişmiş bulunan yapısı açısından baktığımızda güç dengesini nasıl değerlendireceğiz ve modern dünyada barışın ve güvenliğin devam ettirilmesi için güç dengesinden gelecekte nasıl yararlanacağınız?

Güç dengesinin doğasını ve işlemesini anlatırken, güç dengesinin çok-devletli sistemle olan zorunlu ilişkisi, ve çok-devletli sistem için koruyucu görevi üzerinde vurguda bulunmuştur. Güç dengesi politikası dört yüzyılı aşan uygulaması boyunca tek bir devletin evrensel bir egemenlik kurmasını başarı ile önlenmiş bulunmaktadır. Güç dengesi politikası 1648'de biten Otuz Yıl Savaşlarından onsekizinci yüzyıldaki Polonya paylaşmalarına kadarki dönemde modern devlet sistemi üyelerinin varlıklarını sürdürmelerini sağlamıştır. Ne var ki, herhangi bir devletin evrensel bir egemenlik kurması için ödenmesi gereken bedelin «savaş» olduğu, 1648'den 1815'e kadar savaşların durmadan devam ettiği, ve yirminci yüzyılda bütün dünyanın savaşa katıldığı unutulmamalıdır. Ve, biri 1648'de diğer 1815'de başlayan istikrar dönemlerinden ikisinin de öncesinde bütün küçük devletlerin silindiği, ve arada Polonya'nın tahribi ile başlayan benzer mahiyette pek çok olayın yer aldığı bilinmelidir.

Bizim konumuz açısından önemli olan şey, bütün bu eylem ve edimlerin, modern devlet sisteme temel prensip teşkil etmek üzere ortaya çıkan, ve bu özelliği itibarıyla da, tek tek devletlerin bağımsızlıklarının korunması için vazgeçilmez bir öğe sayılan güç dengesinin Polonya'yı koruyamamış olması yüzünden değil; fakat, karşısındaki devletlerden biri topraklarını genişletince diğer uluslararası toprak edinmelerine yol açan toprak tazminatı ilkesi yüzünden ol-

muştur. Polonya'nın tahribi 1815'ten günümüze kadar devam eden, güç dengesi gereklisiyle (adına) paylaşılan, ilhâk edilen, ve tahrip edilen pek çok bağımsız devletler için verilebilecek ilk örnek olmuştur. Bütün bunlar, güç dengesi adına uygulanan tazminat ilkesi yüzünden ortaya çıkmıştır. Güç dengesinin, tek tek devletlerin bağımsızlıklarını korumakta ve bütün bir devlet sistemi için yüklenmiş bulunduğu görevi yerine getirmekte gerçek veya potansiyel bir savaştan başka bir araç kullanamaması hâlinde başarısızlığa uğraması güç dengesinin en önemli üç zayıf yanını göstermektedir. Uluslararası politikada bunlar yol gösterici üç ilke teşkil etmektedirler: güç dengesinin belirsizliği, güç dengesinin gerçeklikten uzakoluşu, ve güç dengesinin yetersizliği.

Güç Dengesinin Belirsizliği

Bir grup ulus arasında, herhangi birinin diğerlerinin bağımsızlığını tehdit edecek kadar güçlenmesini önlemek amacıyla giden güç dengesi fikri mekanik bilimden alınmış bir yaklaşımındır. Bu fikir, toplumu ve bütün bir evreni dev bir mekanizma, dev bir makina, veya birtakım dişliler ve kollarla ve ilahi bir gücün gözetiminde işleyen dev bir alet gibi resmetmeyi seven onaltinci, onyedinci, ve onsekizinci yüzyıl düşünce tarzına uygun düşmektedir. Böyle bir mekanizma, ve bu mekanizmayı meydana getiren daha küçükce mekanizmalar içinde yer alan tek tek parçaların arasındaki karşılıklı ilişkilerin mekanik hesaplarıyla tam olarak belirlenebileceğine, eylem ve karşı-eylemlerin (tepkilerinin) önceden bilinebileceğine inanıyordu. Eşit dağıtılmış ağırlıklarla dengede bir terazinin uluslararası alanda istikrarın ve düzenin korunmasını sağlayan bir mekanizma yerine geçmesi işte bu mekanik felsefeden kök almaktaydı. Uluslararası politikanın pratik sorunlarına uygulanması da gene bu felsefenin anlayışı çerçevesinde oluyordu.

Mekanik açıdan düşünüldüğünde, güç dengesinin, belli sayıda ulusların güçlerini ölçecek, karşılaştırabilecek ve kolayca görülebilecek niceliksel bir ölçüye ihtiyacı olduğu açıktı. Tipki gerçek bir terazide kullanılan kilogramlar ve gramlar gibi, uluslararası güç dengesinde de bazı ölçekler olmadıkça bir ulusun diğerinden daha güçlü olduğu, veya heriki ulusun da güç bakımından dengede olduğunu söylemek mümkün görünmüyordu. Ayrıca, böyle bir ölçek olmadıkça, güç değişikliklerini niceliksel birimlerle belirtmek ve dengenin yeniden kurulması için nereye ne ağırlık katılmak ge-

rektiği bilinmemiyordu. Gördüğümüz gibi, güç dengesi teorisi ve pratiği bu ölçek birimini ülke toprağı, ülke nüfusu, ve silahlanma (de recesinde) bulduğuna inanmıştır Tazminat siyasetleri silahlanma yarışları bütün bir modern devlet sistemi tarihi boyunca bu olağanlığın uygulanması anlamına gelmiştir.

Ulusal karakter, ve hepsinden önemlisi, ulusal moral ve yönetimin niteliği —özellikle dışişlerinin yönetiliş tarzı bakımından— çok önemli, fakat çok da yanılıtıcı (tam olarak tesbiti güç) öğelerdir. Çağdaş siyaset dünyasını anlamak isteyenler, veya gelecekteki durumu önceden tahmin etmek isteyenler için bu faktörlerin farklı ulusların gücüne yaptıkları katkıları tam olarak tesbit edebilmek olanak dışıdır. Üstelik, bu katkıların niteliği çok güç hissedilen değişimlere maruz bulunmakta; bu değişimler işlerlige basıldıkları

zaman hiç fark edilmemekte, fiili bir kriz veya savaş sınavına kadar kendilerini hiç açığa vurmamaktadırlar. Birden çok sayıda ulus arasında nisbi güç durumunun rasyonel olarak hesaplanması güç dengesinin en hayatı ögesi ise de, böyle bir hesaplama, doğru olup olmadıkları ancak sonradan anlaşılırabilecek olan bir seri tahminlerden başka bir şekilde yapılamamaktadır¹. Güç dengesinin en büyük uygulayıcılarından Bolingbroke söyle der:

Onsekizinci yüzyılda yaşayan ve güç dengesine karşı olan bir düşünür, ozamanlar yaygın olan bu tarz güç hesaplarının saçılığını göstermek için, birisi üç kilo askeri güç, dört kilo devlet adamlığı niteliğine, beş kilo gayrete, ve iki kilo da ihtişasa sahip olan; diğeri ise, oniki kilo askeri güç, ve diğer niteliklerin herbiriinden de birer kiloya sahip bulunan iki prenslikten hangisinin

_____ bir şekilde tartışıldığı yer Bölüm 10'dur.

(1) Bu sorunun ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı
(2) On the Study and Use of History,* *The Works of Lord Bolingbroke*
C. II (Philadelphia: Carey and Hart, 1841), s. 258.

daha güçlü sayılacağını sormuştur. Yazara kalırsa birinci prenslik daha güçlündür. Fakat, kendi cevabının bile her şart altında doğru olup olmadığı —esas itibarıyla farazi olmakla birlikte— bu farklı farklı niteliklerin nisbi ağırlıklarının (önemlerinin) saptanmaları mümkün sayılsa bile, çözülmemiş bir sorun olarak durmaktadır.

Güçün kesin ve tam olarak hesaplanamaması bizzat ulusal gücün kendi doğasındandır. Bu nedenle, en basit güç dengesi kahbinda; yani, bir ulusla bu ulusa karşı bir ikinci ulus arasındaki güç dengesinde bile bu belirsizlik söz — konusudur. Fakat terazinin bir gözündeki veya heriki gözündeki usuların bir değil, birden çok sayıda uluslar olması hâlinde bu belirsizlik birden birer, çok büyük ölçülere çökmektedir. Bu durumda, sadece, heriki gözdeki birer ulusun gücünü hesaplamak ve bunları biribirileriyle karşılaştırmak da yetmemekte, fakat bir taraftaki dost ulusların tek tek hepsinin güelerini hesaplamak, aynı işlemi karşı taraftaki bütün uluslar için de yapmak, sonra da iki taraftaki ulusların güçlerini karşılaştırmak gerekmektedir. Ayrıca, hesabı yapan için, kendi uygarlığından farklı bir uygarlıktaki ulusun gücünü hesaplamak işin daha da güçleşmesine yol açmaktadır. Bu konuda Büyük Britanya'nın veya Fransa'nın gücünü hesaplamak bile yeter. Çin'in Sovyetler Birliğinin, veya Japonya'nın ulusal gücünü hesaplamak ise çok daha güçtür. Diğer yandan, asıl en büyük belirsizlik, insanın herzaman kimin kendisine dost, kimin düşman olduğunu tam olarak bilmemesidir. İttifak anlaşmaları içinde ifade edilmiş bulunan dostluklar bile gerçek bir savaş sorunu karşısında biribiriyile çatışan dostluklarla herzaman için aynı değildir.

Güç dengesinin ustalarından Büyük Frederick bile, geçirdiği acı bir tecrübe sona, ardından taht'a çıkacak olan imparatoru bu konuda uyardı, ve 1768 yılında yazdığı Siyasetnameşinde şöyle demiştir:

Sık sık yanılmalara yol açan bir san'at olan tahmin sanatı büyük siyasal planların coğuna temel teşkil etmektedir. İnsan kendi çıkış noktasını (kendisinin) bilgi en kesin ve belirli faktör olarak kabul eder, gücü yettiğince, bunu diğer faktörlerle yanyana getirir —fakat bu bildiklerini tam olarak bileyecik durumda değil-

dir— ve böylece mümkün olan en doğru neticeyi tesbit eder. Bu hususu açıklığa kavuşturmak için bir örnek vereceğim. Rusya, Danimarka Kralının desteğini kazanmak istemektedir. Bunun için de, Rusya Büyük Düküne ait olan Holstein — Gottorp düküligini kendisine vaat etmiştir. ve bunun karşılığında Danimarka Kralının devamlı desteğini elde edeceğini ummaktadır. Fakat Danimarka Krali vefasız tabiatdadır. İnsan bu genç kafadan ne gibi düşüncelerin geleceğini nasıl bileyebilir? Dostları, dalkavukları, metresleri, ve nازırları aklını çelmektedir; ve bir başka devletten. (Kralın fikrine) Rusyanınkinden daha büyük çıkarlar saglayabileceğini söylemektedirler. Bu insanlar Krala saf değiştirmezler mi? Aynı belirsizlik durumu, herzaman bir başka görünüm içinde de olsa, dış politika alanındaki tüm işlemler için de söz konusudur, ve (bu nedenledir ki.) büyük ittifaklar çoğu zaman başlangıçta planlanan sonuçlara ters neticelere varırlar.³

Klasik güç dengesi döneminin sona ermek üzere olduğu yıllardan yazılan bu satırların, yakın yılların olayları karşısında da geçerliklerinden hiçbir şey yitirmedikleri görülmüşür. Çekoslovakia kriziinin geçiştirilmesinden sonra, 1938 Ağustos'unda tahmin edilen ittifakların ve karşı-ittifakların terkibi ile İkinci Dünya Savaşının başlamak üzere olduğu ertesi yılki tahminlerdeki ittifak ve karşı-ittifak terkibinden, ve iki yılı aşkın bir süre sonra Pearl Harbor'u izleyen gelişmelerle ortaya çıkan ittifak ve karşı-ittifak terkiplerinden çok farklı olmuştur. Ne denli bilgili, akıllı, ve sezgili olursa olsun hiçbir devlet adamlı bu gelişmeleri görüp, güç-dengesi sıvasetini bunlara göre inşa edemezdı.

Temmuz 1914'de Birinci Dünya Savaşının başlamasından az önce İtalya'nın Üçlü İttifak'a sadık kalarak, İngiltere, ve Rusya'ya karşı Almanya ve Avusturya ile beraber savaşa katılıp katılmayacağı; tarafsız kalıp kalmayacağı, veya öbür tarafa geçip geçmeyeceği hiçbir şekilde bilinmemedti. Kezâ, Almanya ve Avusturya'daki sorumlu devlet adamlarının, 30 Temmuz 1914'e kadar, Rusya'nın Balkanlardaki güç dengesini korumak için Avusturya'ya muhalefet edip etmeyeceği konusunda bir tahmin yürütümleri de çok

(3) *Die politischen Testament Friedrichs des Grossen* (Berlin, 1920), s. 192.

güctü. 30 Temmuz'da İngiliz Büyükelçisi, raporunda, Alman ve Avusturya devlet adamlarının düşünce ve kanaatlarını Hükümete bildirirken, «Rusya istemedikçe, isteyecek güce erişmedikçe genel bir savaşın sözkonusu olmadığı egemen kanaattır»⁴ diyordu.

İngiltere'nin Fransa ve Rusya'nın safında Birinci Dünya Savaşına katılıp katılmayacağı da, konuya ilgili bulunan kimselerin kesin olarak bilmekleri bir şeydi. 1 Haziran 1914 gibi geç bir tarihte bile, İngiliz Dışişleri Bakanı, bir yıl önce Başbakanın yaptığı bir açıklamayı teyiden, Avam Kamarasında yaptığı konuşmada İngiltere'nin savaşa girmeyi gerektirecek bir yükümlülük altında olmadığını; Parlamentonun ve kamunun bu konuda bildiği bir yükümlülük bulunmadığını açıklamıştır. İngiltere Hükümeti Dışişleri Bakanı ile Fransız Büyükelçisi arasında 1912 Kasım ayında creyan eden gizli mektuplaşmanın, kit'ada bir savaş çıkması halinde İngiltere'nin sahip olacağının hareket serbestisini kısıtlamadığı inancındaydı. Fransız ve Rus hükümetleri İngilizlerini savaşa katılacaklarına inanıyor ve güveniyorlardı ama bundan tam olarak emin bulunmuyorlardı.⁵ Berlin'deki İngiltere Büyükelçisi ise 30

(4) *British Documents, on the Origins of the War, 1898-1914* (London: His Majesty's Stationery Office, 1926), C. XI, s. 361

(5) Bu gizli mektup teatisinin ne denli karışık ve belirsiz bir durum ya ratmış olduğu, İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey'in 22 Kasım 1912 tarihinde İngiltere'deki Fransa Büyükelçisi Mösö Paul Cambon'a yazdığı mektubun metninden açıkça anlaşılmaktadır. Mektup, hemen ertesi gün Fransız Büyükelçisinin cevabı mektup yazmasını gerektir tirniştir:

«Son yıllarda vakit vakit Fransız ve İngiliz donanma ve ordu uzmanları birlikte istişarı toplantılar yapmışlardır. Herzaman için anlaşılmış bulunan bir husutur ki, bu gibi istişareler heriki Hükümetin de gelecekteki herhangi bir zamanda diğer tarafa silahlı yardımında bulunup bulunmamayı kararlaşturma konusundaki serbestilerini tahrif edememek durumundadır. Uzmanlar arasındaki görüşmeler daha önce mutabakata vardığımız üzere, heriki Hükümet için de, söz konusu olmayan ve henüz karşılaşmış bulunmayan bir halim içabi olarak belli bir eylemde bulunma yükümlülüğü söylemaz ve söylemamak gerekir. Örneğin, bugün için Fransa'nın ve İngiltere'nin donanmalarının tertip ve düzenleri de, savaş konusunda işbirliği esasına dayanmaktadır.

«Bununla beraber, heriki Hükümetin de, tahrif sözkonusu olmasızın, üçüncü bir Devletin saldırısına uğramılacağına dair ciddi tahminlerde bulunacak sebeblere sahip olmasının haliinde, heriki Hükümetin de açılan birbirileriyle görüşüp saldırımı önlemek ve barışı korumak için birlikte hareket edip etmeyeceklerini, ve, eğer birlikte hareket edeceklerse, ortaklaşa ne tedbirler alacaklarını kararlaştırmaları gerektiğinde hemşikirim. Bu tedbirler bir eylemi gerektiriyorsa, Genel Kurmayların planları da acilen ele alınacak ve Hükümetler bunlara kazandırılması gereken etkinliği kararlaştıracaklardır.» *Collected Diplomatic Documents Relating to the Outbreak of the European War* (London: His Majesty's Stationery Office, 1915), s. 80.

Temmuz, 1914 tarihindeki raporunda «Fransız Büyükelçisi, Ingiltere'nin niyetlerini işığa çıkarmayı gerekçesiyle devamlı olarak bana tarizde bulunuyor, ve genel bir savaşın önlenmesi için tek yol... İngiltere'nin Fransa ve Rusya ile aynı safta savaşa katılacağının açıklanması olacağını söylüyor».⁶ diyordu. Merkezi Devletler, bu gizli mektup teatisinden savaşın patlak vermesine kadar haberdar olamamışlardır. Bu yüzden, İngiltere'nin tarafsız kalacağını sanmışlar ve bu varsayıma dayanmışlardır; «son ana kadar», diyordu raporunda Berlin'deki İngiltere Büyükelçisi, «Ingiltere»nin işe katılmayacağı görüşündeydiler.⁷ Bu yüzden de, güç dengesinin kendilerinden yana olduğuna hükmüller, Fransa ve Rusya ise bir faraziye ile yola çıkmışlar, ve tersi bir netice ile karşılışmışlardır.

İngilizlerin, Fransız karşısında İngiltere'nin yükümlülükleri konusunda izledikleri bu gizlilik siyaseti, Almanya, İngiltere'nin Fransa ve Rusya'nın yanında savaşacağını önceden bilseydi; yani, güç dengesi hesaplarını 1912 Kasım'ındaki İngiliz-Fransız anlaşmasını bilerek yapmış olsaydı, Almanya'nın hiçbir zaman savaşa başlamayacağı düşüncesiyle çok büyük eleştirilere konu olmuştur. Oysa, ne Fransız hükümeti ve ne de İngiltere hükümeti bu anlaşmanın 1914 Ağustos ayındaki güç dengesi açısından ne ifade edeceğini emin değildi. Bu nedenle, Alman hükümeti bu anlaşmayı bilmış olsaydı bile, Birinci Dünya Savaşının arifesinde fulli güce dağılımının ne durumda olduğunu kesin bir şekilde bilemeyecekti. İttifaklardan oluşan her güç dengesi sisteminin içeriği olan

«Heriki Hükümetin de, tahrif sözkonusu olmaksızın, üçüncü bir Devletin saldırısına uğramak konusunda, veya genel barışı tehdit eden herhangi bir şey konusunda ciddi tahminlerde bulunacak sebeblere sahip olması halinde, heriki Hükümetin de açilen birbirileriyle görüşüp saldırımı önlemek ve barışı korumak için birlikte hareket edip etmeyeceklerini, ve, eğer birlikte hareket edeceklerse, ortaklaşa ne tedbirler alacaklarını kararlaştırmaları gerektiğinde hemşikirim. Bu tedbirler bir eylemi gerektiriyorsa, Genel Kurmayların planları da acilen ele alınacak ve Hükümetler bunlara kazandırılması gereken etkinliği kararlaştıracaklardır.» *Collected Diplomatic Documents Relating to the Outbreak of the European War* (London: His Majesty's Stationery Office, 1915), s. 80.

Durumun belirsizliği, s. 233-34'de aktarılan Çarın telgrafından da anlaşılmaktadır.

(6) *British Documents*, loc. cit., s. 361.

(7) *Ibid.*, s. 363.

bu alabildigine belirsiz ve bulanık durum yüzündendir ki, güç dengesinin Birinci Dünya Savaşını önlemektedeki başarısızlığı konusunda nedenlerin (tam olarak) aranması gerekmektedir. Alman Dışişleri Bakan Yardımcısı 1 Ağustos 1914'de Ingiltere Büyükk Elçisi, Almanya, Fransa, «ve belki Ingiltere» savaşa itilmiş bulunuyor, «Kimsenin savaş konusunda en küçük bir arzusu yok... (savaş) modern zamanımızın belası olan «bu kahrolası ittifaklar sisteminde» ileri geliyor»⁸ demekle ittifaklar ve karşı-ittifaklar sisteminin yaratığı güvensizlik ortamını ifade etmiştir.

Güç Dengesinin Gerçeksizliği *

Bütün güç hesapları için söz konusu olan bu belirsizlik durumu sadece güç dengesinin pratikte uygulanmasını olanak dışı kılmakla da yetinmez; pratikte, güç dengesinin bütün bütüne reddine yol açar. Hiçbir ulus tarihin belli bir anında yapacağı güç dağılımı hesaplarının doğruluğundan tamamen emin olamayacağı için, en azından, her ne hata yapılmış olursa olsun, ulus olarak kendisini güç yarışmasında kötü (ve dezavantajlı) bir durumda bırakmak istemez. Diğer bir deyişle, uluslar, hatalı hesaplar yapmış olmaları hâlinde bile güç dengesini devam ettirebilecek bir emniyet payını elerinde bulundurmak isterler. Bu amaca erişmek için de, güç mücadeleinde aktif bir şekilde yer almış bulunan tüm uluslar sadece üstünlüğünü amaç (hedef) edinmek zorundadırlar. Ve hiçbir ulus yaptığı hesapların ne derece yanlış çıkacağını önceden kestiremeyeceği için, her ulus şartların elverdiği ölçüde en büyük miktarda güç elde etmeye çalışır. Ancak bu yolladır ki, yapmış olabilecekleri maksimum hataları giderecek şekilde maksimum emniyet payını elde etmeyi umabilirler. Daha önce gördüğümüz gibi,⁹ potansiyel olarak herzaman devam eden, uluslararası sınır bilmez güç ihtarları, her güç dengesinde derhal fiiliyata dönüşmek güdüsü taşır.

En yüksek derecede bir güç elde etmek genel bir arzu olduğu için bütün uluslar kendi hesaplarının ve diğer ulusların güçlerindeki artışların kendilerinin durumunda, ne pahasına o'ursa olsun kaçınmaları gereken bir alçalmaya yol açacağından devamlı bir

(8) Ibid., s. 284.

(*) «Unreality» karşılığı olarak, (ç.n.)

(9) Bknz: s. 70, ve 87-91.

korku duyarlar. Bu yüzden, rakipleri karşısında belirli bir derecede üstünlük kazanan bütün uluslar bu avantajlarını sürdürmek, ve bunu, güç dağılımını kendi lehlerinde sürekli bir şekilde değiştirmek için kullanmak isterler. Bu işi, kazanılan söz konusu avantaj bütün ağırlığıyla diğer uluslara karşı diplomatik bir baskı öğesi yapılarak gerçekleştirilebilir. Böylece, diğer uluslar, bu geçici avantajın daimi bir üstünlük hâline gelmesi anlamı taşıyan çözümlere rıza göstermeye zorlanırlar. Aynı şey savaşla da yapılabilir. Bir güç dengesi sisteminde bütün uluslar devamlı bir korku içinde yaşadıklarından, rakiplerine bu imkân kapılmadan, bütün uluslar kendi güç konumlarının elvererek ilk fırsat, rakiplerinin onlara yapmak istediği şeyi rakiplerinin yapmasına imkân bırakmadan, kendileri rakipleri üzerinde yapmak isterler ve bu konudaki gelişmeleri izleyerek bu işe elverişli anı beklerler. Tekrar Boling-broke'un sözlerine dönelim:

Güç dengesi hiçbir zaman denge noktasında takılı durmadığı gibi, tam eşitlik noktası da farkedilebilir bir nokta değildir, ayrıca bunun farkedilebilir olması da gerekmek. İnsanların diğer işlerinde olduğu gibi, burada da sapmanın çok fazla büyük olmaması yeter. Herzaman bir miktar sapma olacaktır. Bu bakımdan bu sapmalara bir miktar dikkat etmek gerekecektir. Sapmalar az olduğunda, iyi bir politikanın getireceği erken tedavi ve dikkatilik sayesinde bunların büyümesi önlenecektir. Fakat bu erken tedavinin, dikkatin, veya önceden beklenilmeyen olayların yüzünden çok büyük bir sapma olduğunda, daha büyük gayret göstermek, daha çok çalışmak gerekecektir. Ne var ki, bu tür durumlarda bile, tahmine biçim verecek bütün şartlar üzerinde daha çok durmak, tam başarı kazanılamaması hâlinde bu sapma doğrulanmış olacak, diğer yandaki zaten aşırı bir miktardaki güç daha da artmış, (terazinin) karşı tarafına daha büyük ağırlıklar konulmuş olacaktır. Bu gibi durumlarda, önceki dönemlerin tarihinde zamanın hâsi ettiği tuhaf ihtilâlli, ve krallıkların, devletlerin, bu krallık ve devletlerdeki hükümdenlerle hükümdenlerin bireysel veya kamusal kaderlerindeki kesiksiz ve peşpeşe dalgalanmaları inceleyenler, bir savaş ile, terazinin tam olmasa bile yaklaşık olarak bu büyük sapmadan önceki noktaya getirilmesi hâlinde diğer şeylerin tesadüflere, ve bunlardan yararla-

nacak olan iyi bir siyasetin kullanımına bırakılabileceğini düşünmek isteyeceklerdir.¹⁰

Koruyucu savaş, diplomatik dilde ve demokratik halkın oylarında ne denli nefret edilen birşey olursa olsun, gerçekte, güç dengesinin doğal bir gelişmesi ve sonucudur. Bu konuda Birinci Dünya Savaşına yol açan olayların gelişmesi öğreticidir; zira, bu örnekte, dışişleri son defa, güç dengesinin klâsik kurallarına göre yönetilmiştir. Avusturya, Balkanlar'daki güç dengesini daimî olarak kendi lehinde çözümlenmiştir. Avusturya, Rusya'nın savaşa hazır olmadığını fakat gücünün durmadan arttığını; bu yüzden de, nihai eyleme girişmenin geciktirilmesinin güç dengesini Avusturya için daha az elverişli hâle getireceğini düşünmüştür. Almanya ile Rusya arasındaki güç dağılımı konusunda Berlinde de aynı hesaplar yapılmıştır. Diğer yanda Rusya, Avusturya'ya Sırbistan'ı czerek güç dengesini değiştirmeye fırsatı verilmemesi görüşüne varmıştır. Rusya, görünen düşmanın gücünde böyle önemli bir artışın, gelecekteki tüm artışlardan daha büyük önem taşıyacağını düşünmüştür. İngiltere, kısmen Rusya'nın bu hesapları yüzündendir ki, açıkça Fransız-Rus İttifakını desteklemeye son ana kadar yanaşmamıştır. 30 Temmuz 1914'de İngiltere'nin Almanya Büyükelçisi bu durumu şöyle ifade etmiştir: «Boyle bir etkide bulunabilecek herhangi bir açıklama, bir yandan Almanya'da tereddut (çekinme) yaratacağsa da, Rusya'da da aynı ölçüde bir acelcilik yaratacak; ve Rusya Avusturya'ya saldırırsa, Almanya İngiliz donanmasından korksun korkmasın bu savaşa katılmak zorunda kalacaktır.»¹¹ Almanya'nın Genel Kurmay Başkanlığı 29 Temmuz 1914'de İmparatorluk Şansölyesine arzettiği bir memorandum ile güç dengesinin işleyişini çok ender rastlanan bir açıklıkla çözümlemiştir:

Sırbistan'a Avusturya'nın girmesi hâlinde, Sırbistan'ın Avusturya tarafından ortadan kaldırılmasına müsaade etmeyeceği için, Avusturya böyle bir niyet taşımadığını açıklamışsa da, harekete geçmek düşüncesindedir.

Bu durumda, sonraki gelişmeler neler olmalıdır ve olacaktır? Avusturya Sırbistan'a girerse, sadece Sırbistan ordusu ile değil, çok daha büyük güçteki Rusya ile de karşılaşmak zorunda kalacaktır, bu nedenle, Rusya'nın

(10) Op. cit., s. 291.

(11) British Documents, loc. cit., s. 31

taarruzuna karşı kendisini emniyette hissetmediği sürece (Avusturya) Sırbistan'a savaş açamaz. Bunun anlamı ise Ordusunun diğer yarısını da seferber kilacıdır; zira, savaşa tam olarak hazırlanmış bir Rusya'yı gözünden tutma ihtiyatlığını gösterecektir. Diğer yandan, Avusturya'nın tüm Ordusunu seferberliğe geçirdiği anda, Avusturya ile Rusya arasında çatışma kaçınılmaz olacaktır. Bu ise, Almanya için bir casus foederis olacaktır. Almanya verdiği sözü tutmamak durumunda kalmamak, ve müttefikinin üstün durumdaki Rusya tarafından yok edilmesine müsaade etmemek isterse, kendisi de harekete geçecektir. Bu ise, Rusya'nın diğer askeri bölgelerinin de seferberlige geçirilmesine sebeb olacaktır. Fakat ozaman Rusya, «Almanya tarafından saldırıya uğradım», diyebilecek durumda olacaktır. O zaman, Fransa'dan desteğini sağlayacağından emin olacak; ittifak şartlarına göre müttefiki saldırıyla uğrayınca, Fransanın da savaşta yer alması gerekecektir. Böylece, sadece Almanya'nın saldırgan planlarını karşılamak için kurduğu, ve tamamen savunma amaçlı bir ittifak olduğu söylenen Fransız-Rus ittifakı aktif bir hâle gelecek, ve Avrupali uygur devletler hep birlikte karşılıklı katılıma girececkelerdir.¹²

Güç dengesinin istikrar getirici etkisi yüzünden birçok savaşların önlenmesine yardımcı olduğu yolundaki iddiaları hiçbir zaman ne doğrulamak ne de yalanlamak mümkün olmayacaktır. İnsan, kendine çıkış noktası olarak kabul ettiği varsayımsal bir duruma dayanarak tarihin akış çizgisini değiştirmeye kalkışmamalıdır. Fakat, güç dengesi olmasaydı kaç savaş daha olacağını söyleyenleri reddetmek mümkün olmadığı gibi, modern devlet sisteminin başlangıcından beri nice savaşın kökeninde güç dengesinin bulunduğu da inkâr edilemez. Güç dengesinin mekanığı ile yakından bağlantılı olan üç tür savaş vardır: sözünü etmekle olduğumuz ve heriki tarafın da emperialist amaçlar güttüğü koruyucu savaş, anti-emperialist savaş, ve bizzat emperialist savaş.

Güç dengesi şartları altında, *status quo* taraftarı bir ulus veya uluslar ittifakı ile emperialist bir devlet veya bir grup emperialist savaş.

(12) Max Montgelas and Walther Schuecking, (der.), *Outbreak of the World War. German Documents Collected by Karl Kautsky* (New York : Oxford University Press, 1924), s. 307

yalist devlet arasındaki karşılık büyük olasılıklarla savaşa varır. V. Şarl'dan Hitler ve Hirohito'ya kadar pek çok örnek bunu doğrulamıştır. Tanımı gereği, barışçı amaçları olan ve sadece sahip oldukları ellerinde muhafaza etmek isteyen *status quo*'cu ulusların, emperialist genişlemeden yana bir ulusun dinamik ve hızlı güç artışı karşısında, onunla yarışmaları güçtür.

1933'den 1939'a kadar, İngiltere ve Fransa'nın güçlerindeki artış ile, 1. Dünya Savaşının başlangıcına kadarki Almanya'nın gücündeki artışın nisbi durumları *status quo* taraftarı uluslar güç artışı ile emperialist ulusların güçlarındaki farklı hız ve dinamigi göstermektedir. Bu tür silahlanma yarışlarında *status quo* taraftarı uluslar yarısı kaybetmek zorundadırlar; ellerinde bulundukları ilk andaki nisbi (üstünlükleri) ise yarı uzadıkça yarışın artan hızı karşısında ortadan kalkmak durumundadır. Zaman emperialist uluslardan yana işler; zaman ilerledikçe, güçleri artar; terazinin *status quo*'cu uluslararası doldurulan kefesi durmadan yükselmeye başlar. Böylece, *status quo* taraftarıları için, dengeyi yenilemek gittikçe güçleşir; ve (bu devletler) bu akışın zorla tersine dönürtülmemesi hâlinde, emperialist ulusların durumlarının sarsılamayacak kadar gücleneceğini; buna karşılık kendilerinin dengeyi yenileme şanslarının bütün bütüne kaybolacağını düşünmek zorunda kalırlar. 1939 Eylül'ünde Fransa ve İngiltere kendilerini bu durumla karşı karşıya bulmuşlardır. Böyle bir durumda, en ağır olasılıklarına rağmen, emperialist devletin güc alanına girip orada eritmemeek için tek alternatif savaş (açmak) olur. *Status quo* taraftarı uluslarla emperializm taraftarı arasında işbirlik gösterdiğinde, uluslararası politikanın dinamigi güc dengesinin bu tür yıkılışını bir ihtiyaç hâline getirir; (zira, ancak bu yolladır ki,) *status quo* taraftarı uluslar güc dengesini kendi yararlarına yenileme şansı elde edebilirler.

Ne var ki, dengenin yeniden eski şecline sokulması bile yeni bozulma (yıkıntı) öğeleri taşırlar. Daha önce özetlenmiş bulunan güç politikasının dinamigi bunu kaçınılmaz kılar. Dün *status quo*'yu savunanlar kazandıkları zafer yüzünden bugünün emperialistleri olurlar, dünün yenik düşen ulusları ise bugünün intikameçileri hâline gelirler. Yeninin dengeyi geriye getirmek için silâha sarılmış bulunan hırsı olsun, bu dengeyi yakamamış bulunan yenik tarafın öfkesi olsun, yeni dengeyi bir yıkıntıdan bir diğerine kolayca kabulecek geçici bir noktaya getirmiş olur. Bu yüzden dengelenme

sürecinin kendisi dengeyi bozarak bir ulusu başat duruma getirir, diğerini de alçaltmış olur. Nitelik, Habsburglardan V. Şarl'in evrensel monarşi ihtişası yüzünden yerini Fransa'ya terk etmek zorunda kalsı; XIV. Louis'in aynı ihtişasının bütün Avrupa'nın kendisine karşı birleşmesine yol açması bunu doğrulamaktadır. XIV. Louis'e karşı denge yeniden kurulur kurulmaz, Prusyalı Büyük Frederick'in şahsında yeni bir bozucu faktör de ortaya çıkmaktır gecikmemiştir. I. Napolyon'un yönetiminde Fransa'nın dünya egemenliği tutkusu, Napolyon'un eski düşmanlarının en güçlüleri olan Avusturya ve Rusya'nın onderliğindeki Kutsal İttifakın da aynı tutkulara sahip olması tarafından izlenmiştir. Napolyon'un yenilgisi Almanya'da egemenliğin Prusya'nın eline, Avrupa'da da egemenliğin Prusya'nın eline, Avrupa'da da egemenliğin Almanya'nın eline geçmesine yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşındaki yenilgisinden yirmi yıl sonra Almanya Avrupanın en önde gelen devleti olmuştur. Aynı anda, Japonya da Asya'da bu duruma gelmiştir. Bu iki ulusun güc dengesinin aktif faktörleri olmaktan çıktıları anda ise, bir yanda Birleşik Amerika, diğer yanda Sovyetler Birliği ve Komünist Çin olmak üzere yeni bir güç yarısı ortaya çıkmıştır.

İdeoloji Olarak Güc Dengesi

Buraya kadarki tartışmamızda güç dengesinin, diğer ulusların güçlerinin nisbetsiz şekilde artışı yüzünden bağımsızlık ve varlıklarını tehdit edilen uluslar için bir çeşit kendini koruma aracı olduğu varsayımlına dayanmış bulunuyoruz. Güc dengesi hakkında şimdije dek söylediklerimiz, ancak, güç dengesinin kendini koruma amacıyla kullanıldığı varsayımlı içinde doğru ve geçerlidir. Oysa yukarıda gördük ki uluslararası güç edinme dürtülerinden ideal ilkeler ideolojiler hâline dönüşmekte; ve bu dürtülerin haklılaşmasına, gözlerden saklanması, ve bir gereklilik edinmeye yarayabileceklerdir. Uluslar bu işi de güç dengesi ile başarırlar. Yukarıda, anti-emperialist ideolojilerin yaygınlığı konusunda söylediklerimiz genel olarak güç dengesinde de uygulanabilirlik taşırlar.

Genişlemek isteyen bir ulus, çoğu defa, tek arzusunun dengeyi sağlamak olduğunu ileri sürer. Sadece *status quo*'yu korumak isteyen bir ulus, çoğu defa, *status quo*'ya değişik bir görünüş vererek güç dengesi altında *status quo*'nun tehlikele bulunduğu

nu ileri sürerler. 1756 yılında Yedi Yıl Savaşları patlak verdiginde, İngiltere ve Fransa bir anda kendilerini savaşta bulmuşlar, İngiliz yazarları İngiliz hükümetinin dış politikasını haklı kılmak için Avrupa güç dengesinin bir ihtiyaç olduğundan söz etmişler; Fransız yazarları ise, «ticaret dengesinin» ihyası için, Fransa'nın Kuzey Amerika'daki ve denizlerdeki İngiliz üstünlüğüne karşı koymak zorunda olduğunu savunmuşlardır.

1813'de Müttefik Kuvvetler kendi barış şartlarını Napolyon'a kabul ettirmek istediklerinde güç dengesi ilkesini öne sürmüştür. Bu şartları reddettiğinde ise Napolyon da «hak ve yarar dengesinden» söz etmiştir. 1814 yılı başında, Müttefikler Napolyon'un temsilcisine bir ultimatom vererek, güç dengesi adına, Fransa'nın 1792'den o güne kadar elde ettiği yerleri geri vermesini istediklerinde Fransız temsilcisi şu cevabı vermiştir: Müttefik hükümdarlar... Avrupa'da adil bir denge kurulmasını istemeler mi? Bugün halâ bunu amaç edinmiş oldukları ilân etmemişler miydi? Her zaman için sahip olduğu nisbi gücün elinde tutmak Fransa'nın da tek arzusudur. Fakat Avrupa, artık, yirmi yıl önceki Avrupa değildir. Ve temsili, coğrafya ve strateji açısından, Ren'in sol kıyısının Fransa'da kalmasının bile Avrupa güç dengesinin restorasyonu için yetersiz kalabilecegi görüşüne varmıştır. Müttefik temsilcileri ise şu cevabı vermişlerdir. «Fransa 1792 sınırlarına dönmekle, merkezi yeri, nüfusu, toprağının zenginliği, sınırlarının doğası, güçlü mahallelerinin sayısı ve dağılımı sayesinde küt'ün en güçlü devletlerinden biri olarak durumunu koruyacaktır». Böylece heriki taraf da aynı durum hakkında güç dengesi ilkesini uygulamış, fakat savaşa son vermek için gösterilen çabaların başarısızlığı uğramasının etkisiyle, birbirinden çok farklı iki ayrı sonuca ulaşmıştır.

Kırk yıl sonra aynı nedenlerle buna benzer bir durumla gene karşılaşılmıştır. 1855'de Kırım Savaşını sona erdirmek isteyen Viyana Konferansında Rusya, Karadeniz'deki güç dengesinin varılacak hâl tarzı için temel teşkil etmesi hususunda muhalifleriyle görüş birliğine varmıştır. Fakat Rusya «Rusya'nın Karadeniz'de güçlü durumda bulunması. Avrupa güç dengesi için mutlak bir ihtiyaçtır» derken, Rusya ile savaşan devletler Rus donanmasının «Türk donanmasına oranla halâ çok güçlü» olduğunu ileri sürümlerdir. 1856'da barış bu sonucu görüş yönünde çözümlenmiştir.

Ulusların nisbi güç durumlarını tesbit etmenin zorluğu yüzünden güç dengesinin gerekleri uluslararası politikanın en çok tercih edilen ideolojilerinden biri hâline gelmiştir. Terimin çok bulanık, belirsiz, ve sınırlanılmaksızın kullanılması de bu yüzdedir. Uluslararası sahnedede giriştiği bir işi haklı kılmak isteyen bir ulus, büyük bir olasılıkla, bu girişimin güç dengesinin korunmasına veya ihyasına hizmet edeceğini söylemektedir. Başka bir ulusun izlediği bazı belli siyasetleri yípratmak ve itibardan düşürmek isteyen bir ulus ise, büyük bir olasılıkla, bunların güç dengesini bozduğunu veya tehdit ettiğini ileri sürmektedir. Terimin gerçek anlamında güç dengesinin kendi iç-dogasındaki eğilim *status quo*'yu korumak olduğu için, terim, *status quo*'cu ulusların dilinde *status quo* ve belli bir andaki mevcut güç dağılımindaki bir değişiklige güç dengesini bozduğu için karşı çıkmaktadır. Bu yolla, belli bir güç dağılımında çıkarı olan ulus, kendi çıkarını, modern devlet sisteminin temelinde yer alan ve evrensel bir kabul gören ilkelerine uygun, ve tüm ulusların çıkarıyla özdes olarak göstermek istemektedir. Ulusun kendisi bile, kendisini bencil ve özel bir çıkarın savunucusu olarak değil de bu genel prensibin savunucusu ve uluslararası topluluğunun bir görevlisi gibi görmeye başlamaktadır.

Bu düşünce sayesindedir ki, bazıları çıkış Batı Yarıküresindeki güç dengesinin Amerikalı-olmayan ulusların müdahaleleri yüzünden bozulmuş sayılabilcecinden; veya, Akdeniz'deki güç dengesinin Rusya'nın bu bölgeye inme teşebbüslerine karşı korunması gereğinden söz edebilmektedirler. Gerçekte ise, heriki durumda savunulmakta olan şey güç dengesi değil fakat belli bir ulusun veya uluslararası grubunun çıkarlarına uygun görünen belli bir güç dağılımı biçimini olmaktadır. *New York Times*, 1947'de Moskova'da yapılan Dışişleri Bakanları Konferansı hakkındaki haberlerinden birinde; «Fansa, İngiltere, ve Birleşik Devletlerin yeni birliği... belki sadece geçici bir birlük olacak, fakat güç dengesini görürlür şekilde değişim bulunmaktadır»,¹³ diye yazmıştır. Burada gerçekten kasıtlı, terimin gerçek anlamındaki güç dengesinin değişmiş bulundığı, terimin gerçek anlamındaki güç dengesinin değişmiş bulunduğu değil, fakat konferans sonrasında güç dağılıminin konferanstan öncekine oranla Batılı devletlerin daha leylülerinde bir güç dağılımı olduğunu söylüyor.

(13) 27 Nisan 1947, s. E 3.

Güç dengesini bir ideoloji olarak kullanmak güç dengesi mekanının kendi içinde sahip olduğu güçlüklerin daha da belirgin dumaya gelmelerine yol açar. Fakat burada belirtilmek gerekir ki, güç dengesinin bir ideoloji olarak kullanılmaya bu kadar yatkın olmasında rastlantısal birşey değildir. Bu özelliği de güç dengesinin kendi iç doğasından ileri gelmektedir. Bu konuda, görünüşteki açıklık ile gerçekte böyle birşeyden yoksun bulunmak görünüşteki denge arzusu ile gerçekteki egemenlik kurma arzusu arasındaki çelişki —görmüş bulunduğuuz üzere, bu çelişki güç dengesinin özü gereğidir— yüzündendir ki, güç dengesi de bir dereceye kadar bir ideolojinin gelişmesine yol açmaktadır. Bu bakımından, güç dengesi sileen sahip olmadığı bir gerçeklik ve görevde sahipmiş gibi ortaya çıkmakta; ve, uluslararası politikayı, hakikatta nasılsa öyle, fakat değişik bir görünümeye kavuşturarak haklı kılmaya ve makul göstermeye yaramaktadır.

Güç Dengesinin Yetersizliği

Güç dengesinin, onyedinci, onsekizinci, ve on dokuzuncu yüzyıl lardaki gelişmeleri boyunca modern devlet sisteminin istikrarına ve üye uluslararasılarının korunmasına yaptığı fiili katkıları kabul etmiş bulunuyoruz. Fakat bu yararlı sonuçları elde eden tek başına güç dengesi mi olmuştur, yoksa, tarihin bu dönemlerinde, o olmaksızın güç dengesinin bu sonuçları elde etmesi olanaksızlaşacak olan bir başka faktör mü bu neticeleri sağlamıştır?

Moral Rizanın Kısıtlıavcı Etkisi

Gibbon, 1781 yılında, ülkesinin Amerikan kolonileri, Fransa, İspanya, ve Hollanda ile umutsuz bir savaşa tutuştuğu sırasında bu faktör üzerinde durmuş ve ozamanlar su öneride bulunmuştur:

Avrupa'yı, hemen hepsi aynı terbiye ve kültür derecesinde değişik halkların yaşadığı büyük ve tek bir cumhuriyet sayacak olsak.. Güç dengesi dalgalanmaya devam edecek, kendimizin veya komşularımız olan krallıkların esenliği sırayla yükselecek veya alçalacak; fakat bu olaylar esas itibarıyla bizim genel saadetimizi, san'at, hukuk sistemlerimizi, tarz ve davranışlarımızı, yani Avrupalılar ile kolonilerini insanlığın geri kalan kısmından ayıran özelliklerimizi zedelemeyecektir.. Tiranlığın kötü-

lükleri korku ve utancın karşılıklı etkileriyle kısıtlanmış, cumhuriyetle istikrara ve düzene kavuşmuş; monarşilerin özgürlük ilkesini benimsemiş, veya hiç değilse ilmilişmişler; ve zamanın genel tutumu içinde, en kötü (noksan) anayasalara bile onur ve adalet duygusu kendi damgalarını vurmışlardır. Barişa, bu kadar çok sayıda aktif rakibin aralarındaki yarışma sayesinde bilgi ve endüstri hızla çoğalmış; savaşta, Avrupa askeri kuvvetleri itidal içinde hareket etmeye hazırlayıp kokten değiştirmeyecek şekilde savaşmakla yetinmeye başlamışlardır.¹⁴

Profesör Toynbee'nin bu sözler hakkındaki yorumu ise:

Gerçekten Gibbon'un görüşü İ. S. 1783 tarihli barış anlaşmasında da doğrulanmıştır. Amerikan Devrim Savaşı'nda, sonunda, karşı tarafın ezieci koalisyonu Ingiltere'yi yenmiş; fakat Ingiltere'nin karşıtları o'nun yıkıp, yok etmeyi düşünmemiştirlerdir. (Bu devletler) ası kolonilerin Ingiliz tahtından kurtulmalrı ve bağımsızlık kazanmaları gibi sınırlı ve belirli bir amaçla savaşmışlardır. Koloniler için bunun nedeni, bu bağımsızlığın bizzat kendisinin

- (14) *The Decline and Fall of the Roman Empire* (The Modern Library Edition), C. II, ss. 93-5. Güç dengesinin varatlı sonuçları hakkında aynı derecede parlak bir başka kaynak, *Edinburgh Review*, C. I (January 1803, s. 348) için ortaklaşa yazılan bir incelemendir. «Fakat, modern politikacıların çok iyi bildikleri, yaştıkları, rakip ülkelerin birbirilerini kıskanmaları sayesinde değil midir ki, gereksiz birkaç hata, ve lüzumsuz birkaç milyon insanın harcanmasından ibaret savaşlar yerine kaç tane futuhat ve egemenlik değişimi olacaktı? Çıplak okyanus düzüklüklerinde birkaç yüz denizcinin zararsız savaşları, veya ulusların arasındaki tartışmaların çözüm yeri olarak ayrılmış kırk yerlerde bilimsel, düzenli, ve sakin bir şekilde doğmuş birkaç bin kişilik orduların savaşları olmasayı veryüzünün oldukça büyük bir kısmı kana bulaşmayacak mıydı? Gerçekten, son yüzyılın tarihini, insanlık tarihinin gurur duyulacak bir bölümün; öğrenim, beceri, yetenek, zanaat gücünün geliştiği; itidal sağlayan meziyetlerin, sağduyunun yaygınlaştığı; hükümet etme sanatınınince bir iş hâline geldiği, özgürlüğün eşit olarak dağıldığı; ulusların arasında bazı belirli genel kurallar tesis eden idare sanatının tam bir bilgi hâline geldiği; (bunlar sayesinde) imparatorlukların yıkılmasının onlendiği, istiha ile hazır bekleyen büyük komşu devletlerin küçük devletleri yutmasına meydan verilmeyen; futuhat yollarının tıkandığı, eski zamanlarda ilk akla gelen çözüm yolu olan kılıncın artık en son çare hâline geldiği, şereflî bir bölüm sayabiliriz».

bir amaç olması, kolonilerin dostu Fransa için ise, Fransız devlet adamlığı anlayışının neticesinde, bu onuç koloninin Britanya'dan ayrılmaları, ardı ardına geçen son üç savaş sonucunda Britanya'nın lehinde değişen Güc Dengesini yenilemeye yetmemiydi. 1783'de, yaklaşık olarak yüz yıl sonra zafer kazanan bir kere daha Fransa olduğunda, Fransız devlet adamlığı anlayışı araçlarda en yüksek tasarrufla en düşük amacı tercih etmiştir. Fransa Devleti, bu fırsatı, kinci bir hatır ile, diğer eski hesaplarını da ödetmek için kullanmamıştır. Hatta, Fransa Tahtının Amerika'daki başlıca dominyonu olan, Yedi Yıl Savaşlarında İngiltere Tahtı tarafından işgal edilen ve sadece yirmi yıl önce 1763 barış anlaşmasıyla Kral Louis tarafından Kral George'a bırakılan Kanada'nın geri alınmasını bile (Fransa devlet adamları) düşünmemişlerdir. 1783 barış anlaşmasında, muzaffer Fransa Kanada'yı İngiltere Taht'ına bırakmış, onuç kolonisinin İngiltere'nin elinden çıkışını bile bir başarı saymış, Gibbon'un diliyle ifade olunacak olursa, gemi parçalanmadan hayatlarını kurtarmış olmayı, karanlık günler gören kendi esenliğinin yeniden aydınlığa çıkamaması anlamına gelen bir Güc Dengesi değişikliğini bile, gerek Kral George'un gerekse Kral Louis'nin tebalarının ortaklaşa manevi yuvaları olan nezih (Avrupa) toplumu fazla bir hasara uğramadığı için yeterli saymıştır.¹⁶

O Çağın siyasetçileri, güc dengesinin dayanağı olan ve güc dengesinin yarar sağlayıcı şekilde işleyişini mümkün kılan entellektüel ve moral birlikten ve bu birliğin öneminden tamamen haberdardılar. Biz burada, bu yazarlardan sadece üçünü belirteceğiz: Fénelon, Rousseau, ve Vattel.

XIV. Louis saltanatının büyük filozofu ve kralın torununun eğitmeni olan Fénelon, *Hükümdarlık Görevleri hakkında Hicdāt Siyavuna Ek (Zeyl)* adlı eserinde şunları yazmıştır:

Komşu uluslar arasında duyarlı bir eşitlik ve denge temini ve korunmasına dikkat edilmesi herkes için huzur sağlayıcıdır. Bu bakımından, komşu olan ve araların-

(15) Arnold Toynbee, *A Study of History* (London: Oxford University Pres, 1939), C. IV, s. 149. Yayıncının izniyle kullanılmıştır.

da ticaret bağlantıları olan bütün uluslar büyük bir yapı, bir çeşit topluluk meydana getirirler. Örneğin, Hıristiyanlık kendine özgü ortak çıkarları, korkuları, ve ihtiyaçları olmayı gerektiren konuları olan bir çeşit cumhuriyet teskil etmektedir. Bu büyük yapıyı teşkil eden bütün üyeleri herkesin ortak iyiliği için, kendileri için, ulusal güvenlikler için, dengeyi bozacak ve, bu yüzden de, aynı yapının diğer üyelerinin de yıkımına yol açacak yönde hareket eden bir üyenin önlenmesi için bu genel yapıya muhtaçlardır. Avrupa'nın bu genel sisteminde ne tür bir değişiklik, ne tür bir zedelenme olursa olsun, bunların hepsi de çok tehlikeli ve beraberlerinde sonsuz kötülükler de getireceklerdir.¹⁷

Rousseau'da «Avrupa ulusları kendi aralarında görünmez bir ulus meydana getirmektedirler... Gerçekteki Avrupa sistemi, Avrupa'yı yıkımsızın, kesiksiz ve devamlı heyecan ve kaynaşma içinde tutacak kadar sağlam bir sistemdir»,¹⁸ sözleriyle aynı şeyleri söylemiştir. Ve, devletler hukukunda oncesiz centuryin en etkili yazarı Vattel'e göre :

Avrupa, dünyanın bu bölümünde yaşayan ulusların hepsinin farklı çıkar ve ilişkilerle birbirine bağlı olduğu bir yapı, siyasal bir sistem meydana getirir. (Bu sistem) kendisini, diğer parçaların kaderiyle ilgili saymayan, kendisiyle dolaylı ilişkili olmayan şeyle fazla ve her zaman ilgilenmeyen, aralarında bağlantı olmayan rastgele bir araya gelmiş ancient bir yoğun değildir. Hükümdarların kendilerine özgü ihtimamları, Avrupayı, üyeleri özgür olan, fakat ortak çıkarlarıyla düzenin ve özgürlüğün sağlanması için birleşmiş bir cumhuriyet hâline getirir. İşlerin, hiçbir devletin mutlak egemenlik kurmasına, veya diğerleri üzerinde kanun çıkarma gücü elde etmesine, neden olmamak, şekilde düzenlenmesi anlamına gelen, ulusal, siyasal kararlı denge veya güc dengesi semasi da buradan ortaya çıkmaktadır.¹⁹

(16) *Oeuvres* (Paris, 1870), C. III, ss. 349, 350.

(17) *Oeuvres complètes* (Brussels: Th. Lejeune, 1827), C. 10, ss. 172, 179.

(18) *The Law of Nations* (Philadelphia 1829), Kitap III, Bölüm III, ss. 377-8.

Yazarların bu ifadeleri devlet adamlarının ifadelerinde de yan kılı bulmuştur. 1648'den 1789 Fransız Devrimine kadar hükümdarlar ve danışmanları Avrupa'nın moral ve siyasal birliğini «Avrupa cumhuriyeti», «Hristiyan hükümdarlar topluluğu», veya «Avrupa siyasal sistemi» olarak adlandırmışlar ve bunu doğal bir olgu saymışlardır. Fakat Napolyon İmparatorluğunun meydan okuması üzere, (bu hükümdarlar) eski güç dengesinin dayanağı ve temeli olan moral ve entellektüel esasların açıkça belirtilmesi için harekete geçmeye mecbur olmuşlardır. Kutsal İttifak ve Avrupa Âhengi (Concert of Europe) gibi ilerde daha ayrıntılı olarak ele alacağımız kuruluşalar ise, güç dengesinin canı ve kanı olan bu moral ve entellektüel kuvvetlere kurumlaşmış bir yön vermek amacıyla taşımışlardır.

26 Eylül, 1815 tarihli Kutsal İttifak Andlaşması, akitlere —üç hariç, Avrupa'nın tüm hükümdarlarına— kendi aralarındaki ilişkilerde biribirilerine karşı, tebalarıyla olan ilişkilerinde ise tebalarına karşı Hıristiyanlık ilkelerine göre hareket etmek yükümlülüğu koşmuştu. Aynı yıl imzalanan, Avrupa siyasal sistemini yeniden kurmaya çalışan ve genellikle Kutsal İttifak diye bilinen diğer anlaşmalar ise, doğal olarak, Fransa başta olmak üzere, Avrupa'nın diğer yerlerinde başka devrimler olmaması için yapılmışlardır. Fransız Devrimi güç dengesini bozacak kadar büyük bir dinamik güç olmuştu. Bu yüzden, benzer başka devrimlerin de aynı şekilde bir tehdit meydana getireceklerine inanıyordu. Nitekim, 1815 sınırlarının meşruluğu ve ihlâl-edilmezliği, en azından, Avusturya, Prusya, ve Rusya'nın Avrupa için yeni bir siyasal yapı seçmelerinde temel taşlarını meydana getirmiştirlerdir.

1860 gibi oldukça geç bir tarihte, İtalya'da Sardunya'nın topraklarını genişletmesine karşı tanınan bir tazminat karşılığında Fransa Savoy ve Nice'i alınca, İngiltere de 1815 ilkelerinden birini çiğnemiştir. «Majestelerinin Hükümetine», diye yazıyordu İngiliz Dışişleri Bakanı Earl Russell Fransa'daki Ingiliz Büyükelçisine, «Fransa kadar güçlü, ve çok fazla eski olmayan önceki topraklarını genişletme siyaseti yüzünden Avrupa'ya sayısız felâketler getirmesinin Güc Dengesi ve genel barışın devamı ile ilgilenen her Dev-

(19) Bakınız: Bölüm 27.

let tarafından üzüntü ile karşılaşacağını belirtmesine müsade bulurulmalıdır».

Avrupa Âhengi (Concert of Europe) —Avrupa siyasal sistemine yönelik bütün tehditlerin toplulukça birlikte alınacak hareketlerle karşılaşması için büyük devletler arasındaki konferanslarla yürütülen diplomasinin adıdyi— once Kutsal İttifak ilkelerinin, daha sonra 1848 liberal devrimleriyle Kutsal İttifakın dağılmasının ardından Avrupa'nın ortak çıkarlarının savunulduğu bir araç teşkil etmiştir. Avrupa Âhengi, 1814'deki kuruluşundan Birinci Dünya Savaşının patlak vermesine kadarki yüzyıl içinde birçok vesilelerle görevini ifa etmiştir. Avrupa Âhengine temel teşkil eden anlayış —yani, Avrupa siyasal birliği, veya İngiliz devlet adamı Castlereagh'ın sözleriyle, «Avrupa genel sistemi»— birçok resmi bildiride defa ifade olunmuştur. Nitekim 1813 sonuna doğru muttefik devletler, «Avrupa'nın siyasal statüsü yeniden teyid olunmadıkça ve değişmez ilkelerin boş iddialar üzerinde (aslı) yerlerini alarak Avrupa'nın gerçek bir barışa kavuşmasını teminata kavuşturacakları güne kadar silâhlarını elden bırakmayacaklarını» ilân etmişlerdir. Avrupa Âhengi için çoğu defa başlangıç tarihi sayılan 5 Şubat 1814'deki Bildiride Avusturya, İngiltere, Prusya, ve Rusya sadece kendi ülkeleri için değil, «fakat tek bir bütün meydana getiren Avrupa adına» konuştuklarını ilân etmişlerdir.

Aynı uluslar, Fransa'nın da katılımıyla, 1831 Londra Konferansının 19 Sayılı Protokolünde Belçika'yı bağımsız devlet yapmışlar, ve güç dengesinin yararı açısından, hep birlikte bu ülkenin tarafsızlığını garanti ettiklerini açıklamışlardır. Kendilerini hâllaştırmak için de şu ifadeyi kullanmışlardır: «Her ulusun kendi kanunları vardır, Avrupa'nın da kendi yasaları vardır; bunu, toplumsal düzeni itibarıyla elde etmektedir». 1870 Fransa-Prusya Savaşında, Fransa Nâziri Tiers, güç dengesinin Almanya tarafından alt-tüst edilmesinin önlenmesi için Avrupa uluslararası bos yere yardım ararken, «meğer Avrupa diye bir şey yokmuş» diye şikayet etmiştir. Nâzır, bu sözleriyle bile, 1648'den beri güç dengesinin canı ve canı olan Avrupa birliği ilkesine saygı göstermektedir. İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey de Birinci Dünya Savaşının öncesinde, anlaşmazlık konularını çözümlemek için Avrupa'şının altıncı, anlaşılmazlık konularını çözümlemek için Avrupa uluslararası bir konferansa çağrılığında, umutsuz bir şekilde bu aynı ilkeye başvurmuş oluyordu. Hatta, 1938'de, İngiliz Başbakanı Neville Chamberlain'ında Südetler'i Nazi Almanya'sına vermesi

için Çekoslovakya üzerinde baskında bulunduğu zaman yanlış bir varsayımla hareket ettiği, ve Avrupa'nın moral, entellektüel, ve siyaset birlüğünün halâ devam ettiğini ve Nazi Almanya'sının da bu bütünü bir parçası olduğunu sandığı söylenebilir.

Modern Devlet Sisteminde Moral Rıza

Bütün bu bildirim ve eylemlerle ortaya çıkan modern devlet sisteminin istikrarı konusundaki inanç, hemen belirtilmelidir ki, güç dengesinin değil, fakat gerek güç dengesine ve gerekse modern devlet sisteminin istikrarlığına temel teşkil eden, mahiyetitibarıyla entellektüel ve moral özellikte birçok öğelerden doğar. «Mekanikte olduğu gibi siyasette de makinayı çalışır durumda tutacak gücün makinanın dışından sağlanması gereklidir; ve, hazırda bir güç yoksa, veya makul ölçüler içinde beklenen dış engelleri altetmeye yetmeyecek gibiye, cihaz çalışmayaacaktır.»²⁰ Örneğin,

- (20) *Considerations on Representative Government* (New York: Henry Holt and Company, 1882), s. 21 İç politikada güç dengesinin korunması konusunda ise, genişçe bilgi için, 235-6'ya bakınız: «Sorunun sadece siyasal ahlaklılık sorunu olduğu da söylese bu o'nun önemini azaltmaz. Anayasal ahlaklık sorunları anayasamın kendisine ilişkin sorunlardan daha az pratik bir onem taşımazlar. Bazı yönetim kuruluşlarının (hükümetin) kendi öz varlıklarını, ve diğerlerini çekilebilecek olan şeylerde anayasal ahlaklık doktrinlerine pratikteki uyum; çeşitli kurucu otoritelerin kafalarındaki, kendi güçleri olacak gücün kullanımını biçimlendiren geleneksel anlayıştır. Dengelenmemiş hükümetlerde —tam monarşi, tam aristokrasi, tam demokrasi— hükümet kuruluşunu kendi karakteristik eğilimi yönünde çok fazla aşırıklara gitmekten kısıtlayan da bu gibi düsturlar (maxims) olmaktadır. Noksan bir şekilde dengelenmiş hükümetlerde, en güçlü olan kuvvetin şevk ve saikleri üzerinde bazı anayasal sınırlamalar konulmakta, fakat en azından geçici zamanlar için de olsa, iktidarın bu engelleri aşmasına dokunulmadığı görülmektedir. (Buralarda), ancak bir kanaat olarak tanınan ve ağırlığı hissedilen anayasal ahlaklık doktrinleri bir derecede kadar yürürlükte kaldığından anayasının getirdiği denetim ve sınırlamalar devam edebilmektedir. İyi dengelenmiş hükümetlerde, üstün güç (iktidar) bölünmüştür, her biri, diğerlerinin gücünü kötülük kullanmasına karşı belli bir tarz içinde korunmuştur; özellikle, her güç diğerlerinin saldırısı için kullanabileceğini silahlardan kolları kuvvetli savunma silahlarıyla donatılmıştır. Hükümet, bu üstün kuvvetlerin kullanımında, diğer taraflardan birinin aynı derecede aşırı bir girişimi olmadıkça her bölümün göstereceği sabır ve tahammül ile işler kabul edilmiş; ve diyebiliriz ki, anayasal ahlaklık düsturlarına gösterilen saygı sayesinde anaya da varlığını sürdürme olağanı bulmuştur.

Bu konuda, endüstriyelleşmiş savaş biçimini ile uluslararası güç

Gibbon'un çok başarılı bir şekilde ve derin bir kavrayışla, güç dengesi motorunu işleten yakıt dediği de Batı ıvyarlığının entellektüel ve moral temeli, onsekizinci yüzyıl toplumu önderlerinin hareket ettikleri, düşünsel ve eylemlerini geliştirdikleri entellektüel ve moral iklimdi. Bütün bu kişiler Avrupa'yı «bir büyük cumhuriyet, terbiye ve kültürde» ortak standartları olan», sanat, hukuk, ve davranış sistemleri» ortak olan bir birim olarak görmüşlerdir. Bütün bu kişiler bu ortak standartların bilincinde oldukları ve tanıdıkları için, «karşılık korku ve utancın etkisiyle» ihtaralarının kısıtlı

dengesi arasındaki benzerlik için, bknz: R.H. Tawney, *The Acquisitive Society* (New York: Harcourt, Brace, and Company, 1920) s. 40, 41. «Bu saik, teessüf edilecek bir kazâ olarak değil, fakat kaçınılmaz bir sonuç olarak endüstriyelleşmiş savaş biçimini ortaya çıkarmaktadır. Endüstriyelleşmiş savaşa yol açmasının nedeni, her birey veya grubun güçleri yettiğimi alabilmelerini söylemesi, ve neyi almaları, elde etmeleri gerektiğini belirleyen piyasa mekanizmasından başka bir ilkenin varlığını inkâr etmesidir. İnkısam için mümkün gelirler sınırlı olduğu için, ve bu yüzden belli sınırlar aşındığında bir grubun kazançının diğer grup için bir kayıp olması gerekeceğinden, farklı grupların nisbi gelirlerinin bu grupların fonksiyonlarında belirlenmesi hâlinde herkesin kendi (hakkını) kendisinin belirlemeye kalkışmasından başka bir yol kalmayacağı açıklıktır. Gerçekten, kendi çıkarını düşünmek, sahip oldukları bütün güçlerini istek ve iddiaları vonunde kullanmalarını sınırlayabilir, ve bu eger böyleseye, endüstride de —insanların, uluslararası işlerde güç dengesi ile barış teminata kavuşmaya girişmiş bulunmaları gibi— barış teminata kavuşmuş olabilir. Fakat böyle bir barışın devam ettirilebilmesi, ilgili tarafların açık bir mücadeleye girişirlerse kayıplarının kazançlarından çok olacağım tabii etmelerine bağlı olup, kendi iddialarını insansı bir çözüme ulaşımada herhangi bir standard kabul etmelerinden ötürü deildir. Bu yüzden, (bu barış) güvenilmez, zayıf, gayri samimi, ve kısa ömürlüdür. Bunun sonu yoktur, zira maddi isteklerin karşılaşmasında, sırf gelir artışı yüzünden bir son olamaz. Talepler ortaya döküldüklerinde eski mücadele yeni bir düzeyde başlar, ve insanlar (alacakları) haklarına, az olsun çok olsunlar, dayanacakları bir ilke tespit edecekleri yerde sadece bu hakları arıturmaya çalışıkları sürece bu böle devam eder.»

Kezâ, bknz: sh. 50: «Fakat denge, uluslararası politikada veya endüstride, istikrarsızdır; zira, (denge) uluslararası ve bireylerin iddialarının sınırlanabileceğii bir ilkenin tanımı olmasına değil, sınırsız iddiaların bir daha ileri sürülememesine yol açacak bir and verme zorunluğu olmadan anlaşmazlıkların çözümüne yarayacak girişimlere dayanmasındanadır. Askerî ve endüstriyel iktidarın artma olanaklarını sınırsız olduğu bir dünyada böyle bir rözüm yolu mevcut olamanın sınırsız olduğu da mümkün değildir.» (Yayıcının izniyle kullanılmıştır.)

lanmasına boyun eğmek; hareketlerinde ve eylemlerinde» ilimlişmak» durumunda kalmışlar; hepsi ortak bir «onur ve adalet duygusuna» sahip olmuştur. Sonuç olarak, uluslararası sahnede görülen güç mücadelesi de «ilimli ve kesin sonuç yaratmayan yarışmalar» mahiyetinde olmuşlardır.

1648'den Napolyon Savaşlarına kadar, ve tekrar 1815'den 1914'e kadarki dönemde siyasal yarışmaların ilmlî olma ve herşeyi temelden değiştirmeme özelliği, sadece, güç dengesinin sonucu olmamıştır. Bir başka deyişle, güç dengesi bu olayın salt nedeni değil, fakat hem bu olayın gerçekleşme tekniği hem de sembolik ve biraz bulanık bir belirtisi olmuştur. Güç dengesi zit güçler arasındaki mekanik eyleşim aracılığı ile, ulusların güç tutkuları üzerinde kısıtlayıcı etkilerde bulunmadan önce, rakib ulusların, kendi aralarında ortak bir çerçeve olarak güç dengesi sistemini kabul etmiş olmaları gerekmektedir. Terazinin heriki gözündeki ağırlıkları ne denli değiştirmek istiyor olsalar da, aralarında sessiz bir anlaşma yapmış olmaları,larındaki güç yarışması ne neticeye varırsa varsin, işin sonunda «terazinin» de ortada kalkmış olmamasında görüş birliğine varmış bulunmaları gerekmektedir. Yani, hangisi ne kadar alçalsa veya yükselse de, terazinin bir kola bağlı iki göz şeklindeki varlığının devam etmesi, ve ilerdeki ağırlık durumlarını da ölçebilecek durumunu koruması şarttı. Uluslar *status quo* konusunda ne tür değişiklikler isterlerse istesinler, değişmez bir faktör olarak en azından bir belli konuda anlaşmış olmak zorundaydilar: terazinin bir bütün olarak varlığının devamı; yani, güç dengesinin bizzat kendisinden başka birsey olmayan «status quo»nun sürdürülmesi. Ve 1756 yılında Prusya'ya karşı Avusturyanın, veya 1919 - 1923 döneminde Almanya'ya karşı Fransa'nın durumunda olduğu gibi, her ne zaman bir ulus bağımsızlık ve istikrarla ilgili bu ön koşulu unutma eğilimi gösterirse, diğer uluslar bu unutmanın fazla sürmesine rıza göstermezler.

Bu (uluslararası) rıza çağın entellektüel ve moral ikliminde gelişir ve gücünü siili güç ilişkilerinden alır. Bunlar ise, normal şartlar altında güç dengesi sistemini devirmeyi umutsuz bir girişim haline sokarlar. Bu rıza, giderek, entellektüel ve moral bir güç olarak, antellektüel ve moral iklim üzerinde etkide bulunur, güç ilişkilerini de nüfuzu altına alır, ve ihmälaşma ve kararlı denge yönündeki eğilimleri güçlendirir. Profesör Quincy Wright'in yazdığı gibi:

Devletler öylesine bağlılı ve örgütlenmiş bir durumdaydı ki, Büyüklər tarafından onay görecək ölçüde ve o'nların həkim kənaatına uyğun düşəcək şekilde ilmalaşdırılıp yönetilmədikcə saldırganlıq başarı kazanamadı. Bu tur onamlar tedrici bir şekilde Osmanlı İmparatorluğunu parçalayan Balkan ihtilällerinde verilmiş, Belçikanın Hollanda'dan ayrılmasına yol açan devrimde verilmiş, modern Almanya ve İtalya'nın birləşmelerine yol açan Prusya ve Sardunya saldırganlıklarında gösterilmiş; ve bir de, Afrika, Asya, ve Pasifik'de yer alan ve Avrupa İmparatorluklarını artıran, bu bölgelere Avrupa uygarlığının yayılmasını, uzanmasını sağlayan çok sayıda saldırganlıklara karşı aynı onaylamadı bulunmuştur.¹¹

Ortak moral standartları ve ortak uygarlık konusunda olduğu kadar ortak çıkarlar konusunda da bir rıza birliğine varılmış olması —hem neden hem de sonuç olarak— sayesindedir ki iktidar ve güç edinme yönündeki sınırsız arzular kontrol altında tutulabilmekte; daha önce gördüğümüz üzere bütün emperyalizmle rin içinde yer alan bu arzuların siyasal filiyet haline dönüşmesi önlenmiş olmaktadır. Bu konuda, böyle bir rıza birliğinin var almadığı zamanlar veya kendisine güvenemeyecek kadar zayıf bir duruma düşüğü zamanlar —Polonya'nın paylaşımıyla başlayıp Napolion Savaşları ile biten olduğu gibi— ise güç dengesi uluslararası istikrar ve ulusal bağımsızlık konularında yüklenmiş bulunduğu görevleri yerine getirememektedir.

Bu tür rızanın 1648'den 1772'ye kadar ve 1815'den 1933'e kadar var olduğu bilinmektedir. Bu tarihten daha önceki dönemde mevcut devlet sistemi aralarında rekabet olan prensliklerden başka bir şey değildi. Bu prensliklerin herbiri *raison d'état*'yı —yani belli ahlaki sınırlar içinde devletin güç ve iktidar elde etmesini sağlamak peşinde, rasyonel bir şekilde koşmayı— devletlerin davranışlarında sonul (ultimate) bir standart olarak kabul ediyorlardı. Herbiri, diğer herbir prensliğin de bu aynı standarda göre hareket edeceğini sanıyordu ve bunda haklıydı da. Din savaşlarının kör tutkularından sonra, Aydınlanma Çağının rasyonalizmi ve kuşkucu ilmihliği gelmiştir. Bu hoşgörü ikliminde, ulusal nefret-

(21) «The Balance of Power,» Hans Weigert ve Vilhjalmur Stefanson tarafından derlenen eser, *Compass of the World* (New York: The Macmillan Company, 1944), s. 53-4.

lerin ve kollektif düşmanlıkların, hangi prensip yüzünden olursa olsun, gelişmeleri kolay olamazdı. Bu durumda herkes, kendi eylemlerinin bencil güdülere dayanması hâlinde, diğerlerinin de aynı şekilde hareket etmeye itilmiş olacaklarını peşinen kabul ediyor ve görebiliyordu. Bu yüzden de, herkesten yukarı bir düzeye çıkabilmek sadece becermeye ve şansa kalmış oluyordu. Uluslararası politika ise gerçekten aristokratik bir eğlence, taç sahibi prensle özü bir spor; herkesin ortaklaşa kabul ettiği kurallarla oynanan ve oynanların hiçbirine fazla bir tehlike getirmeyen bir oyun hâline gelmiş bulunuyordu.

Napolyon Savaşları kesintisinden sonra, Fransız emperyalizmin canlanması ve yeni bir devrimle karşılaşması konularında duyan ikili bir korku yüzünden Kutsal İttifak kendisince bir ahlaklı kazanmış, Hıristiyan, monarşi taraftarı, ve Avrupalı ilkeleriyile yeni bir ittifak meydana gelmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın sonraki bölümünde ise Avrupa Âhengi ve Birinci Dünya Savaşından sonra Milletler Cemiyeti ise bu moral miras ek olarak ulusal devlet fikrini getirmiştir. Bu fikir, 1848 liberal ihtilâllerinden II. Dünya Savaşının başlangıcına kadar uluslararası kaderlerini kendilerinin saptaması ilkesi şeklinde girerek, bütün bu dönemde peş-peşe gelen nice kuşakların kurmak istedikleri istikrarlı bir siyasal yapının temel taşılarından biri olmuştur. 1866 yılında, Fransız Dışişleri Bakanı De la Valette'in Farnsız diplomatik temsilcilerinden birine yazdığı sözler bu dönemin en temel inançlarından birini ifade etmektedir —aynı sözler Woodrow Wilson tarafından yeniden ifade olunmuşlar ve bu sözlerin ifade ettiği anlam 1919 Barış Antlaşmalarındaki standartlardan biri hâline gelmiştir: «İmparator... gerçek bir dengenin ancak Avrupa uluslarının arzularının taminde mümkün görmektedir».²²

(22) Küçük ulusların bağımsızlıklarının korunması konusunda moral faktörün önemi Alfred Cobban'ın *National Self-Determination* (Chicago: University of Chicago Press, 1948, s. 170, 171) adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır: «Fakat büyük imparatorlukların sivastları bile kanaat ikliminin etkisindeydi, ve çok eski günlerden beri, küçük ulusların hakları konusunda lehte bir önyargının varlığından (bile) söz edilebilirdi. Biz, bu önyargının kaynaklarıyla ilgilenerek degiliz, fakat bu önyargının varlığı uluslararası politika konusuyla ilgilenmekte olanların ihmâl etmemesi gereken bir gerçektir. Bu konuda, bahsettiğimiz değişik faktörlerin hepsinin de bir önem taşımış olması mümkündür, fakat bizim kanaatımızca sebeb küçük ulusları daki ulusal duyguların kuvvetli olması, veya güç dengesinin etkileri

Bugün bu kalımdan neler kalmıştır? İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde dünya uluslarını nasıl bir rıza birliği biraraya getirmektedir? Uluslar topluluğunun özgürlüğü ve istikrarı için, günümüzde güç dengesinin oynaması beklenen rolün nasıl bir rol olacağı konusunda yapılacak tahminler de bu rıza birliğinin meydana getiren öğelerin incelenmesine bağlı bulunmaktadır.

değildi. (Zira) genellikle kabul edilen görüş, bağımsız bir egemen devletin tahribinin istisna bir olay olduğu, normal olarak haklı bulunmayacağı idi. Bu hâkim görüş sayesindedir ki, bazısı tek bir şehr kadar olan birçok küçük devlet büyük devletlerce yutulmaktan korunmuştur. Büyük devletlerin güçlerinin hızla arttığı onsekizinci yüzyılda bile, hâkim olan kanaat klâsik şehir-devleti idealinden etkilenmiş bulunan ve o'nların bağımsızlıklarının korunmasına inanan bir kanattı, ve küçük devletlere hayranlık besleyen ve o'nların bağımsızlıklarının korunmasına inanan bir kanatı. Ondokuzuncu yüzyıl sırasında milliyetçi idealin gelişip bilyümesi bu görüşün değerinden kaybetmesine çok büyük etkide bulunmuştur, fakat 1919'da gördüğümüz gibi, hâlâ belli bir nüfusa sahip bulunuyordu.» (Chicago Üniversitesi Yayınevinin izniyle kullanılmıştır.)

AYRIM BEŞ

ULUSAL GÜCÜN SINIRLANDIRILMASI:

**ULUSLARARASI AHLÂK
VE DÜNYA KAMU OYU**

BÖLÜM 15

GÜCÜN KARŞISINDAKI ENGELLER: AHLÂK, GÖRENEK, VE HUKUK

Bir önceki bölümde, uluslararası hayatı karşılaşmakta olan güç ve iktidar ihtarısının sınırlanması konusunda tek başına kuvete dayanmanın, bir yöntem olarak, kaba ve güvenilmez düşüğünü görmüş bulunuyoruz. Güc ve iktidar mücadeleinin ardından güdüler, ve bu mücadelenin işlerlik gösterdiği mekanizma uluslararası politika hakkında bilgi edinmekte öğrenilmesi gereken konular ise ve bunlardan başka bir konuya önem vermeden de uluslararası politikanın öğrenilmesi mümkünse, ozaman, uluslararası politikayı, Hobbes'un «doğa durumu» hakkında söylediklerine benzer birşey olarak kabul etmemiz gerekecektir. Hobbes, «doğa durumu» için, «herkesin herkese karşı savaşma hâli» demiştir.¹ Bu durumda, uluslararası politika, Machivelli'nin en açık ve en doğru bir şekilde anlatmış olduğu siyaset düşüneleriyle işlerlik gösteren bir şey sayılmış olacaktır. Böyle bir dünyada zayıf, kuvvetli olannın merhametinden başka sığınacak bir melce bulamayacaktır.

Bununla beraber, gerçekte (fililiyatta), gücün gücü sayesinde hem hükümden hem de rakipsiz olacağı bir dünyadan teşkil edecek tehdit bile, güç ve iktidar ihtarası kadar evrensel olan, bu tür güç ve iktidara karşı kıyama kalkışmak (İhtilâle kalkışmak) tutkusuna yol açmaktadır. Bu kıyam duygusunu silmek, ve iktidar ve güç tutkusunun hissedilmesi yüzünden ortaya çıkan huzursuzluk, gerginlik, ve karşılık eğilimlerini hafifletmek için, iktidar ve güç peşinde koşanlar veya iktidar ve güc kullanma durumunda olan-

(1) *Leviathan*, Bölüm XIII.

lar bu amaçlarını gözlerden uzak tutmak amacıyla ideolojilerden yararlanmaktadır. Bu yüzden, özü güç ve iktidar ihtişası olan şeyleler farklı bir görünüm kazanmaktadır; aklın, ahlâkin, ve adaletin gereklerine uygun şeyleler sayılmaya başlamaktadır. Uluslararası politikada karşılaşılan ideolojilerin, sadece, kendilerinin bir yansımaları olan özü ahlâkin, göreneğin, ve hukukun *normatif* hükümlerinde aramak gereklidir.

Kutsal Kitap'tan günümüz demokrasisinin anayasal düzenlemelerine ve ahlâk ve görenek hükümlerine kadar, bütün bu *normatif* sistemlerin temel görevi güç ve iktidar ihtişasını toplumsal yöneden hoşgörülebilecek sınırlar içinde tutmak olmuştur. Batı uygarlığında başat durumda bulunan bütün ahlâk, görenek, ve hukuk sistemleri iktidar dörtüsünü içeren bulmuşlardır, tel'in etmişlerdir. Ters bir açıdan bakılırsa, içeren bulunan iktidar ve güç tutkusuna temel teşkil eden dörtüleri toplumsal hayatın nihai gerçekleri sayan Machiavelli ve Hobbes'un siyasal felsefeleri tel'in edilmemişler, ve önlenmek ve bastırılmak istenmemişlerse de, zamanın hâkim kanaatinca kabule de kavuşamamışlardır. Bu yüzden, de St. Augustine ve Locke gibi düşünürlerin siyasal düşüncelerini Batı uygarlığının temel güçleri hâline getiren entellektüel ve pratik etkileme olanğını kazanamamışlardır.

Diğer yandan, zayıfı korumak için gücünün iktidarı sınırlama geleneğine sahip bulunan Batı uygarlığının çekingen, hissi, ve bozucu olmakla suçlandığı da bir gerçekdir. Bu eleştîcilerin başında gelen Nietzsche, Mussolini, ve Hitler gibileri ise iktidar ve güç tutkusunu, ve iktidar ve güç kavgasını temel toplumsal gerçekler olarak saymakla da kalmamışlardır, fakat bu tutku ve iktidar yönelik iradenin hiçbir kısıtlama ile karşılaşmaksızın kendisini ifade etmesini yüceltmışlardır, bu tür kısıtlamaların olmayışını toplum için bir ideal, birey için bir davranış kuralı saymışlardır. Fakat uzun süreler içinde gözlemlendiklerinde, güç ve iktidar tutkusunu kendilerine temel değer olarak kabul eden siyasal felsefelerin ve sistemlerin yetersiz, gücsüz, ve kendi kendini tâhrip edici oldukları anlaşılmaktadır. Bu tür felsefe ve siyasal sistemlerin gücsüzlükleri, başıboş bırakıldıkları takdirde toplumu parçalayıp çökertebilecek olan, veya gücsüz olanların hayatını ve mutluluğunu güçlünün keyfi iradesine teslim edece kolay güç ve iktidar dörtülerini, tamamen ortadan kaldırmayı olmasa bile, hiç değilse sınırlamayı amaç edinen Batı geleneğinin gücünü göstermektedir.

Ablâk, görenek, ve hukuk işte bu iki noktadır ki, toplumu parçalanmalara karşı, kişiyi köleleşme ve yok edilme tehlikesine karşı korumak için duruma müdahale etmektedirler. Bir toplum veya bir toplumun belli üyeleri, başkalarının güç ve iktidar dörtülerine karşı kendi güçleriyle kendilerini koruyamazlarsa —diğer bir deyişle, güç politikasının da bu yönde isteklilik göstermesi hâlinde— bu *normatif* sistemler güç politikasını kendi davranış kurallarıyla yeni bir bîleşime kavuşturmak için harekete geçmektedirler. *Normatif* sistemler güçlü olana da zayıf durumda olana da şu bildirimde bulunmaktadır: Üstün durumu olan güç, fizik gücüyle yapabilecek olduğu şeyleri yapmakta ahlâki ve ne de hukuki hiçbir hakkı sahip bulunamaz. Bir bütün olarak toplumun kendi yararı için, toplumun üyeleri olan bireylerin yararı için, güç ve iktidarın sınırlanması (kısıtlanması) gereklidir ve bu sınırlamalar güç mücadeleinin kendi mekanığının sonucu olmayıp toplumun üyelerinin, kendi iradeleriyle belirlenmiş bulunan normlar ve davranış kuralları biçiminde, söz konusu güç mücadelesi üzerindeki zorunlamlardır.

Yukarı düzeydeki bütün toplumlarda davranış ve edimleri belirleyen üç tip norm veya kural vardır: ahlâk, görenek, ve hukuk. Bunların belirgen özellikleri felsefe ve hukuk literatüründe uzun boylu tartışılmışlardır. Bizim konumuzda ise her edim veya davranış kuralının iki öğeye sahip bulunduğuunu belirtmek yetecektir: emir ve cezalandırma. Hiçbir emir, sadece belirli bir norm tipine aittir denilemez. —«Öldürmeyeceksin» emri ahlâkin, göreneğin, ve hukukun üçünün de emridir. Bu üç tip davranış ve edim kuralını birbirlerinden ayıran şey, kullandıkları farklı cezalandırımlardır.

«Öldürmeyeceksin» emrinin özel kullanımında ahlâka mı, göreneğe mi, yoksa hukuka mı ait bir buyruk olduğunu bu buyruğu tutmayan kimseyi cezalandırmak ve bu emrin bir daha ihlal edilmesini önlemek için kullanılan cezalandırma yaptırıminin ahlâka, göreneğe, veya hukuka ait olup olmaması belirlemektedir. Eger A, B'yi öldürür ve sonrasında viedan azabı ve utanç duyarsa bu durumda ahlâka ait bir cezalandırma, ve ahlâka ait bir norm var demektir. A, B'yi öldürür, ve örgütlenmiş bir toplum bu hareketi onaylamadığını belirtmek için yanında harekete geçer ve boykot ve ya toplumsal afarozlamalar gibi eylemlere girişirse, bu durumda görenek açısından bir cezalandırma, bir görenek normu söz konusudur.

sudur. Ve nihayet, A, B'yi öldürür, ve örgütlenmiş bir toplum polisin işe el koyması, suçlama, mahkeme, karar, ve cezalandırma gibi rasyonel bir süreç izlerse bu durumda da hukuki özde bir cezalandırma, ve bir hukuk normu söz konusudur.

Bütün toplumlar kendi içlerinde, biribirlerini destekleyen, ve ya birbirileyle çelişen, veyahut da biribirlerinden bağımsız işlerlik gösteren bu gibi karmaşık davranış ve edim kurallarıyla düzenlenmiştir. Bir toplum davranış ve edim kurallarıyla güven altında tutmak istediği yararları ve değerleri ne denli önemli sayarsa bu kuralların bozulmasına karşı uyguladığı cezalandırmalar da o denli güçlü olur. Bu gibi durumlarda bütün gerçekleriyle bu kuralları bozular üzerine baskında bulunmak isterler, bunun için de, söz dinlemez toplum üyelerine karşı toplumun davranış ve edim kurallarını en iyi bir şekilde koruyabilmek amacıyla, bu kuralları bozulanlar üzerinde ahlâk, görenek, ve hukuk cezalandırmalarının üçünü birden uygulamanın en iyi yol olacağına inanırlar. Oysa, toplumun değer ve yararları sadece bir tip cezalandırma vaptırımı ile korunmak istenseydi bu en etkisiz yol olacaktı. Davranış ve edim normlarından biri belli bir eylemi gerekli görürken bir diğerinin gerekli olduğunu kınamak olursa, ilgili değerin veya toplum vararının kaderi, aralarında çelişkin olan bu normları destekleyen (herbirine ait ayrı) cezalandırmaların biribirlerine karşı nisbi ağırlıklarına bağlı olur.

Toplum, kendi özvarlığına yönelik hiyanet veya ihtilâl gibi tehlikelere, veya kendi üyelerine yönelik katil gibi tehlikelere karşı bu cezalandırma türlerinden üçünü de kullanır. Ahlâkin, görenoğin, ve hukukun biribirini desteklemesi sayesindedir ki, toplumun hayatı ve bu toplumu meydana getiren bireylerin canları üçayaklı bir korunmaya kavuşmuş olurlar. Hiyanet edecek kimse, veya katil eyleminden bulunacak kimse biranda hem vicdan azabı, hem «afarozlanma» ve ayıplanma gibi anında (spontane) bir toplumsal tepki, hem de hukukun cezalandırması ile karşılaşacaktır. Aynı durum, toplumun varlığı veya bireylerin canları değil de malları için de anıyla söz konusudur. Mallara ait mülkiyet de ahlâk, görenek, ve hukuk üçlüsünün kanadı altındadır. Hırsızlık yapan kimseye, dolandırıcılık yapan kimseye, hakkı olmayan şeylelere gözkoyan kimseye karşı da toplum uygulanabilecegi hertürlü cezalandırmayı uygular.

Fazla önemli olmayan değer ve çıkarların tehlikeye düşmesi hâlinde toplum sadece tek tip cezalandırma ile yetinebilir. Örne-

gin, iş hayatında ve politikada yalan söylemek gibi bazı durumları sadece ahlâkî karşılarında bulurlar. Görenek ise, bu tür bir yalan toplumun hoşgörü ölçüsünü aşmışsa, bu gibi aşırı durumlarda işe karışır. Sıradan bir yalan karşısında hukuk harekete geçmez; bu durumda hukuki bir yasaklanmanın uygulanması söz konusu olmaz. Hukukun bu konuda işe karışması için, yalanın, dolandırıcılık veya yalancı şahitlik gibi salt gerçeği de aşan değer ve çıkarları tehdit edecek bir yalan olması gereklidir. Moda kuralları ise sadece görenek tarafından zorunlanır. Zira, bu alandaki sorun ahlâk veya hukukun ilgilenmesini gerektirecek önemde değildir. Ve, nihayet, trafiğin ihlâlini ise salt hukuk kendisi için bir ilgi konusu kabul etmekte, ahlâk ve görenek, trafik konusunda mekanik bir düzen kurmaya hukukun gücü yeteceği için, bu konudaki cezalandırmaların uygulanmasına karismamaktadır.

Bu üç ayrı *norm* sisteminin koymukları hükümler, özellikle, farklı davranış kuralları arasında bir çatışma çıkması hâlinde önem kazanmaktadır. Bunun, hukuk edebiyatında çok tartışılmış klâsik örneği bazi Avrupa hukuk sistemlerinin yasaklılığı, fakat buna karşılık gene bazi Avrupa ülkelerinin askeri hukuk sistemlerinin subaylar arasındaki bazi anlaşmazlıkların çözümü için şart gördükleri duellodur. Bir yandan insan değil Tanrıya itaat etmemizi, bir yandan da, Sezar'ın hakkını Sezar'a vermemizi emreden ahlâk sistemi ise devletin kanunlarından birinin Tanrı'nın emirlerine aykırı olması hâlinde bir çelişki ile karşılaşmamıza sebep olmaktadır. Bu tür çelişkiler ve çatışmalar özellikle siyaset alanında çoktur. Devrimci hükümet ile meşruiyetçi hükümet, sürgündeki hükümet ile işgalcilerin tuttuğu kukla hükümet gibi aynı ulustan kendilerine itaat etmesini isteyen rakip hükümetler bunun örneğidir. Bir politikacının kendi davranış ve edimlerinde ölçüt kabul etmesi gereken kurallar toplumun bütününe kabul edilmek durumunda bulunan bazı kurallara çelişkin düşebilir. Siyasetin kenarındaki ahlâk ve göreneği seçimler sırasında «yem boruları» ve diğer genel anlamdaki boş vaadler gibi bazı belirli eylemlerde, toplumun genel ahlâk ve göreneğinden daha geniş bir hoşgörü taşırlar.

Farklı kurallar arasındaki çatışmanın karara bağlanması bu çatışan kuralların ardından cezalandırıcı güçlerin bireyin iradesi üzerindeki nisbi ağırlıklarına göre olur. Bireyin, bu gibi kuralların ikisinden de kaçınamıyorsa, ve ikisine birden uymaya da gücü yetmiyorsa birine itaat etmek, diğerini de ihlâl etmek zorunda kalır.

Bu zit baskıların nisbi güçleri ise, sonuçta, bir deste değer ve çi- karları diğerlerine karşı destekleyen toplumsal güçlerin nisbi gü- cünün bir belirtisi olmaktadır. Bireylerin güç ve iktidar ihtirasla- rını toplumun hoşgörü ile karşılaşabileceğinin sınırlar içinde tutmak isteyen toplumun düzeni bile, bir ölçüde, yasama organının veya yargı organının kararları üzerinde icra edecekleri nüfuzları ile toplum üzerinde egemenlik kurmak isteyen ve bu yüzden de ara- larında bir mücadeleye girişmiş bulunan toplumsal güçlerin bir so- nucudur.

Toplumsal hayat, çok büyük oranda, devamlı tepkilerden meydana gelmekte; bu tepki ise çoğunlukla otomatik olarak ortaya çıkmaktadır. Tepkiler, toplumun kendi davranış ve edim kurallarıyla bireyler üzerinde icra ettiği baskıya karşı verilmiş cevaplardır. Bu davranış kuralları günün her saatinde birey üzerinde gözetimde bulunurlar ve bireyin eylemlerinin toplum standartlarına uygun olmasını sağlarlar. Hatta, (bu bakımdan) dinamik bir güç olarak toplumun, bireylerin eylemleri üzerinde icra ettiği davranış ve edim kurallarının toplamından ibaret olduğu bile söylenebilir. (Kezâ,) uygarlık dediğimiz şey de, bir bakıma, toplumun, kendi bireylerinin bazı belirli objektif standartlara uymalarını sağlamak, bu bireylerin güç ve iktidar tutkularını sınırlamak, ve bu bireyle- ri toplum yönünden önemli bütün konularda etikleştirmek ve yumu- şatmak için tesbit ettiği davranış ve edim kurallarına karşı birey- lerin gösterdikleri otomatik tepkilerden ibaret sayılabilir. Bizim burada özellikle ilgilendirdiğimiz uygarlık —Batı uygarlığı— bu alan- da oldukça başarı sağlamış bir uygarlıktır. Bununla beraber, Batı uygarlığı, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl yasalarından birçoğunu inandığı gibi, ülke içi hayatı güç ve iktidar mücadeleşini bütününe kaldırmış ve yerine, işbirliği, uyum dâimi barış gibi, daha başka ve daha iyi birşey koymuş olmadığı gibi bu yolda da değil- dir. Politikada güç ve iktidar tutkusunun oynamakta olduğu rol konusundaki bazı yanlış ve yanıltıcı anlayışlar bu kitabı üçüncü bölümünde ele alınmış bulunmaktadır.

Batı uygarlığının —görebildiğimiz kadaryla, herhangi bir uy- garlığın elde edebileceği en iyi sonuç da bundan başka birşey ola- mazdı— elde edebildiği en büyük başarı ülkedeki toplum hayatın- da güç mücadeleşini yumoşatmak, araçlarını medenileştirmek, ve bu mücadeleyi, elde edilmeleri hâlinde, güç mücadeleşinden etki- lenebilecek olan bireysel can, özgürlük, ve esenliğin sınırlarının dar-

tutulmasını sağlayacak olan hedeflere yönelik olmuştur. Özellikle, kişisel mücadelenin kaba ve haşin yöntemleri yerine, sosyal, ti- cari, ve mesleki yarışmanın dahaince işlenmiş yöntemleri konulmuş bulunmaktadır. Bugün güç ve iktidar mücadeleşinin oluşturucu si- lâhlarla değil, yarışma sınavlarıyla, toplumda sıvırılıp yükselmeyi sağlayan çabalamalarla, özel ve kamusal görevlere gelişen sağla- yan devri seçimlerle, ve hepsinden önemli, para ve değeri para überinden ölçülebilecek şeyle tasarruf yetkiyle olmaktadır.

Batı uygarlığına üye toplumlarda para sahibi olmakla güç ve iktidar sahibi olmak eşanlamlı sayılmaktadır. Para sahibi olmak için girişiilen yarışma aracılığı ile bireylerin güç ve iktidar tutkuları toplum tarafından konulmuş bulunan davranış ve edim kurallarına kendilerini uyumlayabilecek bir çıkış yolu bulmuşlardır. Ka- til eylemine ve bireysel veya kollektif şiddet hareketlerine karşı tesbit edilen çeşitli normatif yasaklamaların amaçları da, güç mü- cadelesini medenileştirmek bu yeniden yöneltme için normatif önkoşulların oluşumunu sağlamaktadır. Toplumdaki çeşitli yarış- malarla ilgili bütün araçlar ve kurumların gördükleri hizmet güç mücadeleşini ortadan kaldırılmak değil, fakat sınırlanmış ve düzel- lenmemiş bir güç mücadeleşinin kabalığı, zalimliği, ve haşinliği ye- rine medenileştirilmiş yöntemleri koymaktır.

Batı uygarlığına giren toplulardan iç politikalarında ahlâkin, görenegin, ve hukukun güç mücadeleşini üzerindeki kısıtlayıcı etki- leri, kısaca ve özetle, bunlardır. Uluslararası toplumda durum ne- dir, ve nasıldır? Uluslararası alanda hangi ahlâk, görenek, ve hu- kuk kuralları etkindirler? Uluslararası toplum için bu kurallar ne görev yüklenmişlerdir? Dünya kamu oyu şeklinde görülen ne tür bir uluslararası görenek, uluslararası ahlâk, ve uluslararası hukuk, bir toplumdaki bireyler arasındaki güç mücadeleşini düzenleyen, medenileştiren, ve sınırlandıran ülke-içi normatif sistemlerin yap- tuğu gibi, uluslararası arasındaki güç mücadeleşini sınırlamak- ta, medenileştirmekte, ve düzenlemektedir?

BÖLÜM 16

ULUSLARARASI AHLÄK

Uluslararası ahlak konusunda yapılacak bir tartışmada kaçınılmak gereken iki aşırılık vardır: ahlâkin uluslararası politika üzerindeki etkilerini gerçekle olduğundan fazlaymış gibi görmek; veya, devlet adamlarıyla diplomatların hareketlerinde maddî güc dışında düşünce ve endişelere sahip olabileceklerini reddederek, ahlâkin uluslararası politika üzerindeki etkilerini olduğundan daha az görmek.

Bu konuda bir yanda, insanların gerçekten uydukları moral kurallar ile uygar göründükleri moral kurallar, ve bir yandan da yazarların uyulması gereken kurallar saydıkları kaideleri biribirine karıştıran ikili yanlışlık yapılmaktadır. Bu yüzden, Profesör John Chipman Gray, «Dinbilim hariç, hiçbir beseri konuda uluslararası hukuk konusunda olduğu kadar çok anlamsız bulanık ve şekillenmemiş spekulasyonlara rastlanmamaktadır.¹ Uluslararası ahlak için de aynı şeyi söylemek gereklidir. Yazarlara, diplomatların ve devlet adamlarının uluslararası ilişkileri daha barışçı, ve daha az anarşik kılmak için inanıp ezberlemeleri gereken, verilen sözü tutmak, karşısındaki insanın sözüne güvenmek, herkese dürüst ve adil davranışmak, uluslararası hukuka saygı göstermek, azınlıkların korunması, savaşı ulusal siyasetin bir aracı olarak saymamak gibi birçok moral şartlar tesbit edilmiş bulunmaktadır. Ne var ki, bu yazarlar çoğu zaman, kendi başlarına istenmeye değer şeyler olsalar bile bütün bu moral şartların insanların eylemlerini ne dereceye kadar belirleyebildiklerini soruşturup araştırmamışlardır. Kaldı ki, devlet adamlarının ve diplomatların eylem ve hedeflerini gerçek güdülerini bir tarafa bırakarak ahlâki açıdan da haklı

(1) *Nature and Sources of the Law* (New York: The Macmillan Company, 1927), s. 127.

kılmaları mümkün olduğu için, digergâm ve barışçı niyetlere, insancıl hedeflere, ve uluslararası ideallere benzer görünen pek çok şeyle yüzeysel görünümüyle kabullenmek de yanlıticidir. Bu gibi durumlarda izlenecek doğru yol, bütün bunların, sadece, eylemlerin gerçek güdülerini ortüp gözlerden saklayan ideolojiler mi, yoksa uluslararası politikaları ahlak ölçülerine uygunlaştırmak için gösterilen içten çabalar mı olduğunu sormaktır.

Diger yanda, güç politikasını aşağılayan ve ahlak açısından suçlayan düşüncelerle çoğu kez birlikte yer alan yanlış bir anlayış vardır. Bundan daha önce söz edilmiş bulunmaktadır.² Bu yanlış anlayışa göre, uluslararası sahnede yer alan güç ve iktidar tutkuları için ahlâki sınırlamalar aramanın hiçbir yararı yoktur. Oysa, devlet adamlarının ve diplomatların kendi ulusları adına girişikleri güç ve iktidar mücadeleinde uluslararası güc hedeflerini artırmak konusunda neler yapabilecek durumda olduklarıyla uygulamada neler yapmakta oldukları düşünülebilir. Görürüz ki, bugün, tarihin diğer ödemelerindeki oranla, yapabileceklerinin çok daha azını, ve eski dönemlerde yapabilmiş oldukları da çok azını yapmaktadır. Devlet adamları ve diplomatlar bugün bazı belirli hedefleri ve bazı belirli araçları, bütünüyle olsun, bazı koşullar altında olsun, tanımayı ve kabul etmemi reddetmektedir; ve bunu, bu gibi işleri uygulanması olanaksız ve akılsızca tedbirler olarak saymaları yüzünden değil fakat bazı belirli ahlâk kurallarının mutlak engellemleri yüzünden yapmaktadır. Moral kurallar, sîrf tedbir teşkil etmeleri açısından bile olsa, bazı belirli siyasetlerin kabulünü önlemektedirler. Bazı belirli şeyler, bu şeyle yapmak tedbir gereği olsa bile, moral açıdan, yapılmaması gereken şeyler sayılmak durumundadır. Bu türden ahlâki kısıtlamalar zamanında değişik etkinliklerle ve değişik düzeylerde işlerlik göstermektedirler. Bunların kısıtlayıcı ve engelleyici fonksiyonlarının en açık ve en etkin bir şekilde görünümü barış zamanında insan canının kutsal sayılmasıdır.

İnsan Hayatının Korunması

Barışta İnsan Hayatının Korunması

Uluslararası politikada, daha önce gördüğümüz gibi, insanların kendi ulusunun gücünü ve iktidarnı korumak ve artırmak, diğer

(2) Bknz: s. 3641.

ulusların güc ve iktidarlarını ise denetim altında tutmak veya azaltmak için devamlı olarak gösterdiği bir çaba olarak tanımlanabilir. Ulusların nisbi güçleri ise, gene daha önce gördümüz gibi,³ nüfuslarının büyüklüğü ve niteliği anlamına gelen insanların nitelik ve nicelikine, askeri güç ve ordu kuruluşunun büyüklük ve niteliğine, yönetiminin niteliğine, ve çok daha önemlisi, diplomatisinin niteliğine dayanmaktadır. Uluslararası politika, ahlaklı düşünelerin hiç rol oynamadığı bir seri teknik işlerden ve görevlerden ibaret birsey kabul edilecek olsaydı, rakip bir ulusun nüfusunu önemli ölçüde azaltmak veya hatta tamamen yok etmek, onde gelen askeri siyasi liderlerini yok etmek, en yetenekli diplomatlarını ortadan kaldırınmak uluslararası politikanın meşru amaçları arasına girmek gerekiirdi. Kezâ, uluslararası politika, ahlaklı bir yanı bulumayan ve sadece güc elde etmeye ve bunu elde bulundurup sürdürmeye yarayan bir teknik olsaydı bu gibi yöntemlerin ahlaklı hiçbir endişe duymaksızın kullanılması ve olağan karşılaşmaları gerkiirdi.

Resmi kayıtlara göre, 1415'den 1525'e kadar, Venedik Cumhuriyeti dış politikasının amaçları için iki yüz kadar suikast planlaşmış veya gerçekleştirmiştir. Seçilen kurbanlar arasında iki imparator, iki Fransa kralı, ve üç de sultan bulunduğu anlaşılmıştır. Resmi belgelerden, bu suikast teşebbüslerinden hiçbirinin Venedik hükümeti tarafından redde uğramadığı görülmektedir. Venedik Cumhuriyeti 1456'dan 1472'ye kadar, bu dönemde Venedığın en büyük düşmanı olan Sultan II. Mehmet'in [Fatih Mehmet] öldürülmesi için yirmi kadar suikast teklifini kabul etmiştir. 1514'de Ragusa'lı John yilda 1500 duka altın karşılığında Venedik tarafından gosterecek kimseleri zehirliyeceğini söyleyerek Venedik Cumhuriyetinden iş istemiştir. Venedik devleti bu adamı «denemek için» kiralamış ve kendisinden İmparator Maximilian'a nasıl bir suikast düzenleyecekse hünerini göstermesini istemiştir. Gene bu dönemde, Papanın taç giyme törenine giden kardinaller zehirlendikten korktukları için yiyeceklerini ve şaraplarını bile beraberlerinde getirirlerdi. Bu âdetin, Roma'nın o dönemine ait kayıt ve belgelerde sık sık rastlanan bir uygulama olduğu, ve ev sahibi durumundaki kimlerin bundan hiç gecenmadıkları anlaşmaktadır.

Açık bir gerçekdir ki, bazı siyasal hedeflere erişmek için günümüzde buna benzer yöntemler kullanılmamaktadır. Fakat bir baş-

(3) Bakınız: s. 149 ve sonrası.

ka gerçek varsa, o da, tipki bu yöntemlerin yürürlüğe olduğu eski günlerdeki gibi bugün dahi bu yöntemlerin kullanılmasından cedelerine girişmiş bulunan uluslar için, rakip ulusun kendi siyasal ve askeri liderlerinden yoksun kalmaya katlanıp katlanamayaçağı fazla önemli olmayan bir sorundur. Bu yüzden, onde gelen bir liderin veya yönetici durumundaki grubun siyasal bir ayaklanmasıyla karşı karşıya bırakılarak, öldürülerek veya sakatlanarak iktidar mevkiiinden uzaklaştırılmaları heriki rakip tarafın akılma gelebilir. Bugün biliyoruz ki, ikinci Dünya Savaşı sırasında Birleşmiş Milletlerin yaptığı güç hesaplarının büyük kısmını Hitler ve Mussolini'nin ne kadar yaşayacakları veya iktidar da kalacakları konusundaki tahminler teşkil etmiş, Başkan Roosevelt'in ölümünü duyan Hitler'in bu haberden sonra zafer umutları yeniden artmıştır. Soğuk Savaş döneminde ise, Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği siyasetin dayandığı ogelerden biri de, Sovyet rejiminin, yöneticilerin iktidarda kalmakta yeteneksiz çıkacakları için, kendi içinden yıkılacağı umuduuydu. Rakipleri iktidar mevkiiinden şiddetle dayanan yollarla uzaklaştmak için düzenlenecek bu gibi şeyler, teknik yönünden, bugün tarihin geçmiş dönemlerinden daha zor değildir. Bu yollar, dün olduğu kadar bugün de istenmesi ve gerçekleştirilmesi mümkün yollardır. Fakat değişen birsey varsa, o da istenmesi ve gerçekleştirilmesi mümkün bazı siyasetleri ahlak yönünden ayıp, bu yüzden de uygulanması olanaksız kılan uyuşlığın etkisidir.

Aynı türden ahlaklı engeller barış zamanlarında sadece seçkin kişilerin değil fakat kalabalık grupların, hatta tüm olarak çeşitli ulusların da —öyle bir siyasetin politik yönünden istenmesi ve gerçekleştirilmesi mümkün dahi olsa— hayatlarını korumaktadır. Modern tarih, gerek Almanlarca ve gerekse dünyanın diğer uluslararası değerlendirildiği şekilde, Almanya sorununda ahlâkin uluslararası politika üzerindeki etkinliği konusunda çok canlı bir örneği işaret etmektedir. Almanların değerlendirmelerine göre, Bismarck'tan Hitler'e gelinceye kadar uluslararası politikanın en önemli ve en temel gerçeği Batıdaki ve Doğu'daki güçlü uluslara Almanya'nın «çemberle alınıp kuşatılması» olmuştur. Uluslararası politikanın satranç tahtasındaki bazı herekeşleri ne kadar zalime ve ahlâkin dışında olsun Bismarck bile, oyunun, onsekizinci yüzyılın Hristiyan hükümdârları arasında geçerli bulunan temel kurallardan çok ender ayrılmıştır. O dönemde uluslararası politika dünden çok ender ayrılmıştır.

zenbazca ve hilekârca oynanan bir oyun olmakla beraber, oyuncu durumundaki aristokratik topluluğun üyelerinin yapmaları gereken, az da olsa, bazı şeyle var. Nitekim, Almanyanın siyasal varlığı için, Rusya ve Fransayla yakınlık kurmak şartıyla yüzyüze kalan Bismarck bu gerçeğin kaçınılmaz olduğunu kabul etmiş, ve Rusya yakını ilişkiler kurup Fransa'yı yalnız bırakarak, bu gerçeği Almanya'nın yararına kullanmaktan çekinmemiştir.

Ote yandan Hitler, Otuz Yıl Savaşlarından kendisinin iktidara gelişine kadar, uluslararası politikanın işlerliğine sınır teşkil eden toplumsal çerçeveyi anlayamamıştır. Bu yüzden Hitler, Bismarck'in Alman dış politikasının temel alması gereken kaçınılmaz bir gerçek olarak gördüğü Fransa'nın ve Rusya'nın var olma haklarını tanımamış; Bismarck'ı bu hakları tanıtmaya zorunlayan ahlaki endişeler ve düşünceler Hitler için bir sorun oluşturmuştur. Hitler, bu gerçeği değiştirmek için Almanya'nın doğu ve batı komşuları olan bu iki ülkeyi fizik olarak yok etmeye kalkışmıştır. Sorunu, ahlaki özelliklerinden sıyrıp sadece siyasal bir teknik olarak ele aldığı için de Hitler'in politikası Bismarck'in dış politikasından çok daha kaba, çok daha cüretkârdır. Zira bu dış politika Almanya'nın, doğu ve batı komşularıyla ilgili konularda Almanya'nın uluslararası tutum ve konumu sorununu biranda ve ebediyen çözümleyeceğine söz veriyordu. Şu da var ki, Hitlerin düşündüğü bu çözüm tarzı, Bismarck'in döneminde de olabileceği gibi, gerçekleştirilemeyi mümkün bir çözüm olarak görünmüştür. Gerçekten de, Hitler'i ve Hitler'in dış politikasını mahva sürükleyen —Bismarck'in siyasi dehâsi ile, kaçınmak gerektiğini anlayabildiği— bazı belirli siyasal ve askeri hatâlara düşülmemiş olsayıdı bu çözüm pekâla gerçekleştirilmesi mümkün bir çözümüdür.

Alman olmayan ulusların, özellikle Alman hegemonyası tesis altında bulunan ulusların anlayışında Alman meselesi gelince, bu görüş, Fransız devlet adamı Clemenceau tarafından, «yirmi milyon Alman bile gereğinden fazladır» sözleriyle ve çok hasın bir samimiyetle ifâde olunmuştur. Bu söz, 1870 Fransız-Alman Savaşından beri Avrupa'nın ve dünyanın karşı karşıya bulunduğu kaçınılmaz gerçeği; nüfusunun büyüklüğü ve niteliği sayesinde Almanya'nın Avrupa'da en güçlü ulus oluşunu ifâde etmektedir. Bu gerçeği Avrupa uluslararası ve dünyanın diğer ülkelerinin güvenliğinin gerektirdiği şartlara uygun kılabilmek ise, Birinci Dünya Savaşından sonra, ve tekrar İkinci Dünya Savaşından sonra, dünya-

nın karşı karşıya kaldığı siyasal plânda yeniden-kurulus işine düşen bir görev oluyordu. Clemenceau zamanından beri de, Alman meselesine, her zaman için, «yirmi milyon Alman bile gereğinden fazladır» inancı ile eğilimli; buna gerçekce olarak da, güç ve iktidar elde etme konusunda Bismarck'in dış politikasında görülen fakat Hitler'in dış politikasında rastlanmayan ahlâki sınırlılık keyfiyeti ileri sürülmüştür. Böylece, Alman meselesi gibi uluslararası bir politika sorununun ele alınışındaki iki ayrı tarz ortaya çıkmıştır.

Bunlardan biri Romalıların kesin bir şekilde hallettikleri Kartacalılar sonunda uyguladıkları yöntemdir. Bu yöntem, teknik bir siyasal sorunu, ahlâki düşüncelere ve endişelere aldimadan, en kısa yoldan ve bu amaç açısından en uygun araçlarla halletmektedir. Zira, güç ve iktidar tutkunu Roma'ya göre de dünyada gereğinden fazla Kartacalı vardı. Cato ise her söylevinin şu sözlerle hatırlıyordu: «*Ceterum censeo Carthaginem esse delendem*» («Sözün kısası, benim kanaatüm Kartacanın yok edilmesidir»). Kartacanın yok edilmesiyle birlikte, Roma'ya göre Kartacalılar sorunu ebediyen çözümlenmiş oluyordu. Yerleştirelmış Kartaca'nın boş topraklarından Roma'nın güvenliği ve ihtişasları için hiçbir tehlike ve tehdit söz konusu olamazdı. Aynı şekilde, Almanlar da genel çaptaki planlarında başarı kazanmış, ölüm kampları ve yangın-müsrezzeleri işlerini başarıyla tamamlamış olsayıdı, Alman devlet adamlarının kafalarından birtürlü söküp atamadıkları «Almanya» ya karşı ittifaklar kâbusu» da sona ermiş olacaktı.

Kendi amaç ve hedeflerine erişmek için bir araç olarak kitle sel imha hareketlerine izin vermeyen bir dış politika, bu konuda kendi kendini sınırlamaktaysa bunu siyasal bir tedbirilik olarak yapıyor olamaz. Tam tersine, tedbirilik bu gibi kaba, ama güçlü ve etkin işlemlerden yanadır. Buradaki sınırlama, ulusal yararlara uygun olmasa bile uyulması gereken bir mutlak ahlâk ilkesine dayanmaktadır. Bu inançtaki bir dış politika bu nedenle kendi manevî tutarlılığı içinde barış zamanında kitlesel katil olayının yasaklanması gibi bir moral ilkenin ihlâlini gerçekli görmek zorunda olduğu halde gerçekle bu konudaki ulusal çıkarını fedâ edecekter. Fakat, bu, çok kesin bir husus değildir, zira çoğu defa bu düşünceler dayanarak insan hayatına gösterilen sayının «gerekiz» yere ölüme yol açma veya diğer insanlara acı çekirme yükümlülüğü; yani, bu genel yükümlülükten sapmayı haklı kılmak için, doğanın;

ru veya yanlış, yararlanılmak istenen bazı yüce amaçların elde edilmesi için de olsa, ölümün ve acı çekirmenin gerekli olmadığı⁴ görüşünün bir sonucu bulunduğu ileri sürülmektedir. Oysa, tam tersine, meselenin gerçek yanı, uluslararası çıkar gibi bazı «yüce amaçlar açısından haklı kılınması mümkün bile olsa, bazı belli şartlar altında ölüme ve acıya yol açmaktan çekinmeyi ahlaklı bir yükümlülük saydıklarıdır.

Biri, bir ahlâkîlik çerçevesi içinde diğer ise bu çerçevenin dışında işlerlik gösteren bu iki tür uluslararası politika anlayışı arasındaki temel çatışma Sir Winston Churchill'in kendi hatırlarında naklettiği bir olayın hikayesinde açıkça görülmektedir. Tahran Konferansında, Stalin savaştan sonra cezalandırılmaları gereken Alman sorumluları meselesini ortaya atmıştır :

Alman Genel Kurmayı, dedi, yok edilmelidir. Hitler'in en güçlü orduları yaklaşık olarak ellî bin kadar subaya ve teknisyene dayanıyordu. Eğer bunlar yakalanıp, savaştan sonra kurşuna dizilirlerse, Alman askeri gücü ortadan kalkmış olacaktı. Bu konuda bence söylenebilecek en doğru söz şu olabilir : «İngiliz Palamento ve halkı kitlesel infazları hoş görmeyecektir. Şimdi savaş kırgınlığı içinde bu işe müsaade etseler bile, ilk ölüm infaz edilir edilmez bu işin sorumlularına şiddetle karşı çıkacaklardır. Sovyetler bu konuda bir hayâle kapılmasınlar.»

Stalin ise, belki de sîrf şeytanlık olsun diye sözde devam etti. «Ellî bin,» dedi «kurşuna dizilmelidir.» Çok kızdım. «Burada ve hemen şimdi bahçeye çıkış ve ülkeme böyle bir leke sürmektense intihar ederim, daha iyî⁵ dedim.

Savaşta İnsan Hayatının Korunması

Uluslararası politika üzerinde savaş zamanlarında da buna benzer moral kısıtlama ve engeller vardır. Bu engelleşici ve kısıtla-

(4) E.H. Carr, *The Twenty Years Crisis, 1919-1939* (London : Macmillan and Company, 1939), s. 196.

(5) Winston S. Churchill, *The Second World War, Vol. V. Closing the Ring* (Boston : Houghton Mifflin Co., 1951), s. 373-4. (Yayınçının izniyle kullanılmıştır.)

yıcı kurallar savaşmaya gücü yetmeyen veya istek duymayan kimlerin durumlarını kapsar. Tarihin başlangıcından Orta Çağın sonvetlerden olsun olmasın bütün düşmanlarına dilediği şekilde davranmakta, isterse, düşman ulustan kimi görürse öldürmekte serbest sayılırlardı. Kadın, erkek, çocuk herkes kılıçtan geçirilebilir, veya ahlâkî hiçbir engelle karşılaşmaksızın, galip olan tarafından köle olarak satılabilirlerdi. Hugo Grotius *Savaş ve Barış Hukuku*'nun III. Kitabının VI. Bölümünde, «Kamusal Savaşta Düşmanların Öldürülmlesi Hakkı ve Kişi [üzerinde] Diğer Şiddet Kullanımları Hakkında» başlığı altında eski zamanlarda düşman ulustan kişilere karşı ve hiçbir fark gözetmeden yapılan şiddet hareketleri hakkında çok çarpıcı örnekler vermekte ve bunları bir tasnif içinde sunmaktadır. 1630'larda yazan Grotius'un kendisi bile, hâlâ, haklı bir savaş durumunda bunların çogunun ahlâk ve hukuk açısından haklı bulunması gerektiğini savunmaktadır.⁶

Savaş zamanında öldürme eyleminden kaçınmayı gerektirecek moral bir kısıtlama veya engelin olmaması savaşın kendi doğasının bir sonucuydu. Tarihin o dönemlerinde savaş, savaşan ülkelerein topraklarında yaşayan bütün insanların arasında bir mücadele, bir karşılaşma olarak kabul ediliyordu. Heriki tarafın gözünde de doğuşulması gereken düşman, modern bir kavramla ile devlet edinilen hukuki bir soyutlamânın silahlı kuvvetleri değil, belli bir ülke-toprağında yaşayan ve belli bir hükümdâra tabi bulunan halkın tüm nüfusuydu. Böylece, savaşan ülkelerdeki halkların içindeki her birey, diğer ülkedekinin düşmanı sayılıyordu.

Otuz Yıl Savaşlarından beri ise bu anlayış, savaşın bütün halk kitleleri arasında değil, fakat sadece savaşan tarafların orduları arasında birlaşma olduğu şeklinde dönüşmüştür. Bunun sonucunda ise, muharip tarafların hareketlerini yöneten ahlâk ve hukuk ilkelerinin en önemli muharip ve muharip olmayan (nûfus) ayrimı olmuştur. Savaş, savaşan tarafların orduları arasında yapılan birsey olması, ve, sivil halkın silahlı kuvvetlere aktif olarak katılmaması yüzünden, sivil halkın savaşa konu olmaması kabul edilmiştir. Bunun sonucunda ise, muharip olmayan nûfustan yaradıkların kasten öldürülmemeleri, saldırıyla uğramamaları, yaralananmaları ahlâkî ve hukuki bir görev sayılmıştır. Bir şehrîn

(6) Özellikle § III'e bakınız.

bombardiman edilmesi veya insanların yerleşmiş bulunduğu yere yakın mahallelerde yapılan savaşlar yüzünden sivil halkın ölmesi veya yaralanması bazan savaşın kaçınılmaz sonuçları olarak hoşgörü ile karşılanmaktadır. Bununla beraber, bu gibi şeylelerden mümkün olduğu kadar kaçınmak ahlaklı ve hukuki bir görev sahiplidir. 1899 ve 1907 Karaavaşları Yasa ve Adetleri konusundaki La Haye Sözleşmesi ile, 1949 Cenevre Sözleşmesi bu ilkeyi dile getirmiştir ve bunu evrenselle bir hukuki yaptırıma bağlamışlardır.

Silahlı kuvvetlerden olup da savaşma yeteneğini yitirmiş bulunanlar veya savaşmak istemeyenler konusunda da buna benzer bir gelişme görülmüştür. Antik çağdan Orta Çağın en son dönemlerine kadar egemen olan savaş anlayışına göre bütün düşmanları öldürme hakkına, doğuşme yeteneğini kaybeden düşman askerlerinin öldürülmemesi şeklinde hukuki ve ahlaklı hiçbir istisna konulmamıştır. Bu yüzde dir ki, Grotius bile zamanının egemen ahlaklı ve hukuki anlayışını dile getirirken söyle demiştir: «Yaralama hakkı, zamanla sınırlı olmaksızın, esirleri bile kapsar... Yaralama hakkı teslim etmek isteyen, fakat teslim etmeleri kabul edilmeyenleri bile kapsar».⁷⁾

Ayrıca, tipki savaşın sadece silahlı kuvvetler arasında bir karşılaşma anlamına gelmeye başlaması gibi, bile bile girişilen silahlı çylemlere de, sadece, savaşa girmeyi ve savaşmayı isteyen, ve savaşacak yetenekleri bulunanların konu olmaları gereği de gidecek gelişen bir anlayış olarak ortaya çıkmıştır. Hastalık, yaralama gibi nedenlerle veya tutsak düşüğü için veya teslim etmek istedigi için savaşacak durumda olmayanlara dokunmamak gerekmektedir. Savaşın insancılaştırılması eğilimi onaltinci yüzyılda başlamış ve ondokuzuncu yüzyılla yirminci yüzyılın başlarındaki karşılıklı anlaşmalarla hızlanıp, artmıştır. Hemen nerdeyse uygar ulusların hepsi de bu anlaşmalara katılmışlardır. 1581'den 1864'e kadar, yaralılar ile hastaların canlarını korumak amacıyla uluslararası 291 anlaşma yapılmıştır. 1864 Cenevre Sözleşmesinin ardından 1906, 1929, ve 1949 sözleşmeleri yapılmış, ve böylece, yarallara, hastalara, ve bunların bakımları ile uğraşan sağlık personeli ne çağın ahlaklı yükümlülüklerine göre ne şekilde davranışması gerektiği ayrıntılı ve somut olarak saptanmıştır. Uluslararası Ki-

zilhaç bu ahlaklı yükümlülüklerin hem bir sembolü hem de kurumsal bir gerçekleşmesidir.

Savaş tutsaklarının durumu ise, onsekizinci yüzyılda bile son derece kötüydü, esirler kural olarak öldürülmüyordu, fakat kendilerine suçlu muamelesi yapılmıyor, istismar ediliyorlar, ve pekazı dışında hiçbir salınırılmıyordu. İlk olarak Amerika Birleşik Devletleri ile Prusya arasında 1783'de yapılan Dostluk Anlaşmasının 24 Maddesi ile bu konudaki ahlaklı yükümlülükler değişmeye başlamıştır. Anlaşma, savaş esirlerinin kürek cezasına çarptırımlarına ve zincire vurulmalarına son vermiş; kendilerine askeri personel muamelesi yapılması esasını tesbit etmiştir. 1899 ve 1907 La Haye Sözleşmeleri, ve 1929 ve 1949 Cenevre Sözleşmeleri savaş esirlerine insanca muamele edilmesini sağlayacak hukuki kuralları ayrıntılı bir sistem hâlinde tesbit etmişlerdir.

Savaşın yıkıcı etkileri karşısında kalan insanların uğrayacakları can ve mal kayıpları ile diğer çeşitli acılar konusunda duyulan benzer insancıl duygularla, onsekizinci yüzyılın ortalarından itibaren, savaşın insancılaştırılması için pepsede anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar bazı belli silahların kullanılmalarını yasaklamış, diğer bazlarının kullanımını kısıtlamış, tarafsızların hak ve yükümlülüklerini tanımlamış-kıscası, savaşa bir nezihlik kazandırmak, savaşın bütün kurbanlarının «insan» yanlarına saygı gösterilmesini sağlamak, ve şiddetî savaş amacının gereği olarak minimuma düşürmek; yani, düşmanın karşıkoyma iradesini kıracak düzeye indirmek istemişlerdir. 1856 Paris Bildirisî deniz savaşına kısıtlamalar getirmiştir. 1868 St. Petersburg Bildirisî saçma [fişeklerinin] kullanılmasını, 1899 La Haye Bildirisî de dum dum kurşunu yasaklamıştır. Diğer birçok uluslararası sözleşmeler ise zehirli gazı, kimyasal savaş, ve biyolojik savaş yasaklamışlardır. ve 1907 La Haye Sözleşmeleri kara ve deniz savaşlarına ilişkin kanunları ve tarafsızların hak ve yükümlülüklerini kodlaştmıştır. etmiştir. 1936 Londra Protokolu ticaret gemilerine karşı denizaltı gemilerinin kullanımını kısıtlamıştır. Günümüzde ise, atom saldırısı gemilerinin kullanımını kısıtlamıştır. Bütün bu savaşları sınırlamak için girişimlerde bulunmaktadırlar. Bütün bu çalışmalar, gerçekte, bir dış politika aracı olarak sınırsız şiddetin kulubalar, gösterilen ahlaklı bir çekingenlik ve isteksizliği ifade etmektedir.

Bu uluslararası anlaşmaların, ve getirdikleri yasaklamaların dinlenmemesi ve ihlal olunması çok görünen bir şey olduğu için

(7) Ibid., § X, XI

çerlilikleri veya etkinlikleri konusunda haklı iddialarda bulunulabilir. Bununla beraber, bu, ahlaklı veya hiçdeğilse bazı belirli tipte şiddet kullanımları karşısında vicdan bir huzursuzluğun duyulduğu anlamına gelmez. Böyle bir vicdan varlığı, bir yandan, devletlerin bu konudaki eylemlerini uluslararası anlaşmalarla ahlaklı ilke'lere uyumlama çabalarından; bir yandan da, bu ilkelerin ihlal edildiği şeklindeki iddiaların gene ahlaklı gerekçelerle haklı gösterilmeye çalışmasından anlaşılmaktadır. Bu tür hukuki anlaşmalar bütün dünyada kabül görmekte, ve hiç olmazsa belli bir ölçüde, uluslararası bunlara uymaya çalışmaktadır. Bu nedenle, bu konuda bir suçlama ile karşılaşanların kendilerini suçsuz gösterme veya kendilerine ahlaklı gerçekler bulma çabalarını sadece ideolojilerden ibaret saymamak gereklidir. Bu gibi çabalar, uluslararası zaman zaman hiç saymadıkları ve çok kere ihlal ettikleri bazı belirli ahlaklı sınırların ve engellerin dolayısıyla olarak tanınması ve kabulü anlamına gelmektedirler.

Savaşın Ahlak Yönünden Telini

Ve nihayet, yüzyılımızın başlangıcından itibaren, savaşın bize zat kendisine karşı takılan tutum bile, çoğu devlet adamlarının savaşın bir dış politika aracı olarak kullanılmaktan çekinmelerine yol açan bazı ahlaklı engellerin ve kısıtlamaların bilincinde oldukları göstermektedir. Devlet adamları, tarih'in başlangıcından beri, savaşın verdiği zararları ve yol açtığı yıkıntıları kötulemişler; fakat kendileri bir savaşa girdikleri zaman bunun meşru savunma olduğunu veya dinsel bir görev olduğunu ileri sürmüştürler. Savaşa girmemek ve savaştan kaçınmak ancak son elli yıldan beridir ki, devlet adamlığının bir amacı olmuştur. 1899 ve 1907 La Haye Barış Konferansları, 1919'daki Milletler Cemiyeti, 1928'deki Briand-Kellogg Paktı saldırgan savaş hukuk-dışı ilan etmişler; günümüzün Birleşmiş Milletleri ise savaştan kaçınmayı kendisine en yüce amaç edinmiştir.

Kitabımızın Kesim Sekiz'de daha ayrıntılı olarak ele alacağı bu gibi hukuki araçlar ve kuruluşların temelinde, savaşın, özellikle modern savaşın sadece kaçınılmazı gereken müthiş birsey olduğunu değil fakat ahlak açısından da çekinilmesi gereken birsey olduğunu inancı bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşının çıkışıyla ilgili çeşitli belgeler üzerinde inceleme yapan kesimler, belki Viyana ve St. Petersburg'dakiler hariç, bütün ülkelerdeki sorumlu devlet

adamlarının savaşa girişmekten çekindiklerini ortaya koyan belirtiler karşısında şşşkinliga düşmektedirler. Savaşın bilsiz başlamasına ramak kalıncaya kadar bile devlet adamlarının gösterdiği bu çekingenlik ve isteksizlik, daha ondokuzuncu yüzyıla gelinceye kadar bile, hesaplı ve planlı olarak hazırlanan ve ilk «kivileme» da hi düşünülüp önceden kurgulanan savaşları başlatanların tutumlarıyla tam bir ilişki oluşturmaktadır. Ondokuzuncu yüzyılda bile, savaşlar, böyle, önceden hazırlanır, gereği «tezgâhlar», ve sonra da, savaşı başlatanın karşı taraf olduğu söylenirdi.

İkinci Dünya Savaşının öncesindeki son dönemde, Batılı devletlerin siyasal ve askeri zarara uğramalarına yol açacak şekilde, bütün bu devletler ne pahasına olsun savaştan kaçınmak arzusuna kapılmışlardır. Bu öyle bir arzuydu ki, ulusal politikaların diğer bütün hesap ve endişelerini bile gölgeliyor; hepsinden önce geliyordu. Aynı şekilde, Kore Savaşını sadece Kore yanımadasında mahsur tutmak ve Kore Savaşının üçüncü bir dünya savaşına dönüşmesini önlemek için bütün büyük devletlerin duyduları endişe, ve İkinci Dünya Savaşından buyana görülen pek çok uluslararası bunalımda bu devletlerin kendilerini frenleme çabalayı da, aslında, savaşa karşı takılan tutumun temelden bir değişikliğe uğradığını ifade etmektedir. Bu durum, özellikle, uluslararası tıkarlara uygun bir tedbir sayılması mümkün olabileceği zaman biele, buna hiç bakmaksızın, engelleyici ciddi bir şekilde ele alınıp kabul edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Batı dünyasında savaşın ahlaklı açıdan horlanması ve kınanması son yıllarda durumu bu hale getirmiştir. Günümüzde savaşın (bir ulusa kabul ettirilebilmesi) için, savaşın, o ulusun dış politikasının hesaplı ve planlı bir hareketi olarak değil, doğal bir felaket, düşman ulusun mel'unce bir hareketi olarak ortaya çıkması gerekmektedir. Savaşın olmasına gerektiğini savunan ahlak kuralının ihlalinden dolayı ortaya çıkacak ahlaklı engellemelerin, bütünüyle olmasa da, kısmen giderilmesi mümkün olmaktadır.

Uluslararası Ahlak ve Toplantı Savaş

Görlüyor ki, modern çağımız, antik çağın ve büyük kısmıyla Orta Çağın tersine, bireylerin veya birey gruplarının hayatlarını etkilemeye başladığı noktadan itibaren dış politikanın uygulama ve yönetimi üzerinde moral kısıtlama ve engellemeler koymaktadır. Bununla beraber, insanlığın bugünkü koşullarında bazı belirli

ve önemli öğeler bu moral kısıtlamaların belirli ölçüde zayıfladığını işaret etmektedirler. Bu konuda, günümüzün toptan savaşının, ahlaklı bir engellemenin varlığının olmaması halinde, bütün ülke nüfuslarının kişisel düşmanlar gibi karşı karşıya gelmelerine yol açmış bulunmuşunu hatırlayalım. Ve gene, savaşta insan öldürmenin tedrici şekilde azaltılışı ve bunun belirli koşullara bağlanması yanısıra, savaşın da aktif öğeler olarak sadece orduların karşılaşacağı bir doğuş şekli haline dönüşmüş olduğunu hatırlayalım. Son yıllarda ise, çap itibarıyla çok büyümüş ve farklı özellikler kazanmış bulunan savaşın karakter değiştirerek toptan savaş haline dönüşmesi yüzünden, insan ölümüne yol açmanın ahlaklı yönden engellerle karşılaşması her zamankinden daha zayıflamıştır. Gerçekten de, sokaktaki insanın vicdanındaki yeri gibi, sorumlu politik ve askeri liderlerin vicdanındaki yeri de şimdi çok zayıftır ve heran bir tehdit ile karşı yarşıya bulunmaktadır.

Günümüzde savaşın «toptan savaş» haline gelişinin başlıca dört özelliği vardır: (1) savaşın yürütülmesinde temel önem taşıyan işlerle ilgili nüfus kesiminin genel nüfusa oranı açısından (2) savaşın yürütülmesinden etkilenecek nüfus açısından, (3) savaşın dayandığı inanç ve tutkuları benimseyen nüfus kesiminin büyüklüğü açısından, ve (4) savaşın hedefi açısından.

Günümüzde, geçmiş yüzyillardaki küçük çapta ve ulusal üretimin küçükce bir kısmını tüketen ordular yerine sivil nüfusun çok büyük tüketen ordular yerine sivil nüfusun çok büyük kısmının üretim çabalarınca desteklenmesi gereken kitle ordularına geçmiş bulunmaktadır. Sivil nüfusun silahlı kuvvetlerin ikmäl hizmetlerini yerine getirmekteki başarısı savaşı kazanmakta savaşın kendi kadar önemli hale gelmiştir. Bu yüzden de, sivil nüfusun yenilmesi (ürütim yetenek ve iradesinin kırılması) silahlı kuvvetlerin yenilmesi kadar (direnme yetenek ve iradelerinin kırılması) önem kazanmıştır. Aynı nedenle, gücünü ve silahını büyük ve geniş çapta bir endüstriden alan modern savaşın bu özelliği asker ile sivil arasındaki farkı çok azaltmıştır. Günümüzde, işçiler, mühendisler, ve teknisyenler yol kararında durup askerleri alkışlayan insanlar olmaktan çıkmışlardır. Askerler, havacılar, ve denizciler gibi kendileri de askeri örgütün vazgeçilmez bir kısmı haline gelmişlerdir. Bu yüzden, savaşa giren modern bir ulus düşmanının üretim süreçlerini yıkmak ve tahrif etmek zorundadır, ve bunu gerçekleştirecek araçlara da sahiptir. Sivil nüfusun üretiminin

315
önemi ve düşmanın üretimini zarara uğratmanın sağlayacağı yaralar ilk olarak Birinci Dünya Savaşıyla ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında, sivil halkın üretim gücünü etkilemeyeceğini kullanabilecek teknolojik araç ve yollar dolaylı fakat yetersiz şeylerdi. Savaşan ulusların abluka ve denizaltı savaşları gibi dolaylı yollar da kullanması gerekiyordu. Bu dönemde savaşan uluslar sivil halkın hayatlarına dolaylı olarak müdahalede bulunabilmek için hava saldıruları ve uzun menzilli topçu bombardımanlarından yararlanıyorlar, ancak bunlar değişik sonuçlar verivordu.

İkinci Dünya Savaşı dolaysız müdahalede bulunma yöntemlerinin düşman ulusların üretim kapasitesini kırmakta en etkin araçlar haline gelmesine yol açmıştır. Günümüzde, (düşman ulusun) sivil nüfusunun ve malvarlığının tahribi oyle büyük bir yarar taşımaktır, ve bunu gerçekleştirecek öyle büyük yetenekler geliştirilmiş bulunmaktadır ki, modern dünyamızın vicdanı bu ikisinin kombinasyonuna karşı fazla ciddi bir ahlaklı direne göstermemektedir. Yüzyılın ilk onyılındaki ahlaklı inançları dile getiren A.B.D. Dışişleri Bakanı Cordell Hull, 11 Haziran 1938'de, Kanton'un Japonya tarafından bombardıman edilmesi üzerine, hükümetin, sivil nüfusu bombardıman edecek olan uluslara uçak, uçak təchizatı ve cephanesi satışı onaylamayacağını bildirmiştir. 2 Aralık 1939 tarihinde de, Başkan Roosevelt, Finlandiya'da sıviller üzerine saldıran Sovyetler Birliğine karşı aynı şekilde ahlaklı bir ambargo bildiriminde bulunmuştur. Fakat sadece birkaç yıl sonra, bu gibi işleri yapmayan devlet kalmamış, ve bunların etkinlik ve çapları Amerika'nın ahlaklı açıdan eleştirdiği olayları kat kat geçmiştir Varşova ve Rotterdam, Londra ve Coventry, Cologna ve Nuremberg, Hiroshima ve Nagazaki sadece modern savaş teknolojisindeki gelişmenin değil, fakat modern savaş ahlaklındaki gelişmelerin de belli başlı dönemeçleri olmuştur.

Modern Savaşın karakteri yüzünden ortaya çıkan, düşmanın üretim gücünü kırmaktaki ulusal çıkar, ve bu çıkarın tammini için modern teknolojinin sağladığı olanaklar uluslararası ahlak üzerinde bozucu bir etkide bulunmuşlardır. Bu bozucu etki, modern savaşta, savaşan nüfuslar içinde büyük kitlelerin savaşa karşı hissi bir bağlılık göstergeleri yüzünden daha da artmaktadır. Onaltinci ve onyedinci yüzyıllardaki din savaşlarının, önce, onyedinci yüzyılın sonları ile onsekizinci yüzyıldaki hanedan (taht) savaşlarında, sonra, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıldaki ulusal savaşlarda

izlenmesi gibi günümüzün savaşı da ideolojik bir karaktere büründerek bir çeşit din savaşı haline dönüştürmektedir. Günümüzün savaşan uluslarının vatandaşları, onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıldaki atalarının tersine, hükümdarının şan ve şerefi, veya ulustunun birliği ve büyüklüğü için değil, fakat bir «ideal», bir «ilkeler» bütünü, bir «hayat tarzı» uğruna açılmış bulunan bir «cihad» için savaşmakta; bu konularda sadece kendi görüşünün gerçekten ve erdemden güç aldığına inanmakta; kendisini bu konuda tekel sahibi sanmaktadır. Netice olarak, birey, ya ölüm ya da, «kayıtsız-şartsız teslim» koşuluna göre savaşmakta; (savaşan uluslardan) her birey karşısındaki degersiz, hakikatsız, ve şeytanca «ideal» ve «hayat tarzına» sahip olmakla suçlamaktadır. Savaşta doğuşenler, artık sadece, «ideal» ve «hayat tarzı» uğrunda doğuşmenin gereğine inanan kişiler olduğu için, doğuşen ve doğuşebilme yeteneğini yitirmiş bulunan, asker ve sivil arasındaki farklar —eger bir miktar aynı hâl kalmışsa— sadece tek bir konudaki farka indirgenmiştir: «doğru» olan ideal ve hayat tarzını kabul edenlerle etmeyenler arasındaki fark. Yaralıları, hastaları, teslim olanları, silahını terk edenleri, silâhsız olanları, düşman bile olsalar, duvarın öte tarafında bulundukları için düşman saymayı ve kendilerine insanca muamele etmemi gerektiren ahlâki görev şimdi ortadan kalkmış; yerine, «şeytan» ve «iblis»le profesyonel veya amatör olarak yakınılığı bulunan herkesin cezalandırılması ve yeryüzünden böylelerinin kazınması görevi gelmiştir.

Savaş anlayışındaki bu temel değişikliğin etkisiyle, sadece, yukarıda degindigimiz, savaşta insan öldürmeye konulan ahlâki engellerin İkinci Dünya Savaşıyla birlikte çok yoğun bir şekilde ihlal edilmeleriyle kalınmamış, fakat savaşan tarafların esir almayı reddetmesini, esirleri öldürmesini, ve ordu üyeleriyle sivil halkı hiçbir ayrı gözetmeden öldürmesini haklı göstermek için ahlâki temellere dayanmaya çalışma geleneklerinin de değiştiği görülmüşdür. Böylece, ahlâki engeller bütünüyle ortadan kaldırılmış olursa da bunları yumoşatmış ve hafifletmişlerdir. Bu nedenle, barış zamanında insan öldürmemeyi emreden ahlâki engeller aynen durmakla beraber, savaş zamanı insan öldürme konusundaki ahlâki engellemeler büyük oranda etkisizleşmişlerdir. Bizim açısından önce önemli olan ise, ahlâki engellemelerin, savaş anlayışındaki temel değişikliklerin etkisiyle, zayıflama, ve davranış kuralları olarak bütün ortadan kalkma eğilimi göstermiş bulunmalarıdır.

Bundan yarım yüzil önce, her yerde genel bir iyimserliğin görüldüğü günlerde, büyük bir bilgin bu gelişmeyi önceden görmüş ve bunun bütün öğelerini inceleyip çözümlemiştir. Cambridge Üniversitesiinden Devletler Hukuku Profesörü John Westlake 1894'de söyle yazmıştır:

Savaşın yumoşatılmasının, tarafların, kendi kabilelerinden veya devletlerinden daha büyük bir bütüne, düşmanın da daha büyük bir bütün teşkil edeceğine, ve bu büyük bütününe vatandaş olmak yüzünden ortaya çıkan görevlerden kendisine de düşenler bulunduğu hissetmelerine bağlı olduğunu söylemek bilineni bildirmek («malumu ilân») gibi birşeydir. Tarihi zamanların başlangıcından beri bu «hissiyat» Avrupa'da hiçbir zaman bütünüyle istenmemiş bulunmaktadır, fakat kendisine daha geniş bir mensubiyetin hissedildiği bütünün doğasında ve içinde çok büyük değişimler olmuştur... Zamanımızda kozmopolite bir duygusal *Stoiklerinkine* benzeyen bir insanlığın bütününe olan inanç görülmekte, fakat bu inanç, zeminin Hristiyanlık tarafından hazırlanmış olması, ve büyük devletlerin güç bakımından epeyce eşit olmaları ve uygarlıkça benzer bulunuşları yüzünden birbirlerine gösterdikleri karşılıklı saygı nedivile (Stoiklerinkinden) daha büyük bir inanç haline gelmiş bulunmaktadır... Bu (duygunun) azaldığı dönemler de olmuştur, ve bu dönemlerden biri de konumuz açısından belirtilmesi gereken bir dönemdir. Reformasyondan sonraki din savaşları insanın hayvan tarafının alabildiğine zincirlerini koparıp boşalığı bu en müthiş dönemlerden biridir, ve nisbeten aydınlat sayabileceğimiz bir çağda da olusabilmektedir. İnsan ihtiyasının tâbi olduğu en güçlü ve en tehlikeli tutku ve gerginliklerden biri de, ne denli haklı veya haksız olursa olsun, bir davaya bağlanılmışlık ve bu dava için çaba göstermeyi kabullenmişlidir; Protestanın Protestana, ve Katoligin Katolige karşı duyduğu bağlılık, kendisini daha kapsamlıla güçlendireceği yerde, devlete bağlılığı kesip koparmakta, (bu) ihtiyasın kontrolü için yararlanabilecek olagan kontrolları bu kontrollara en büyük ihtiyacın duyulduğu bir anda zayıflatmaktadır. Savaşın bu şekilde girmesi, sosisyalizmin tutarlılığı erişmesi ve militant bir «imân» gücü

kazanması, ve bugünkü devlet fikri (idea) ile savaş meydanında karşılaşması halinde birkere daha tekerrür edeceklerdir. Ozaman pek mümkün kılınır ki, barışta anarşizmin gösterdiği denk bir müsaadekarlığı savaşta da göreceğiz!*

Evrensel Ahlakılığa karşı Milliyetçi Evrensellilik

Son yıllarda insan hayatının korunması ve ölüme yol açmaktan sakınılması konusunda uluslararası ahlakta görülen gerileme, ashında, bizim konumuz için çok daha önemli olan, bir zamanlar dış politikanın günlük işlerini bile etkileyen fakat günümüzde etkisini kaybeden bir ahlak sistemindeki çözülmeyen sadece özel bir görünümümüz. Bu çözümlemeyi başhez iki faktör yüzünden olduğu söylenebilir: dış işlerinin yönetimde aristokratik sorumluluk yerine demokratik sorumluluğun, evrensel eylem standartları yerine de milliyetçiliğin standartlarının gelmesi.

Aristokrat Enternasyonalinde Bireysel Ahlak

Onyedinci ve onsekizinci yüzyılda, ve bir dereceye kadar da I. Dünya Savaşına kadarki dönemde uluslararası ahlakılık bireysel egemenin —yani, bir hükümdarın ve ardılıının— ve homojen ve biribirini tutan, nisbeten az sayıda aristokratik yöneticinin sorumluluğundaydı. Bir ulusun hükümdarı ve aristokrat yöneticileriyle yakın, samimi, ve devamlı ilişki içindeydi. Bunlar, aile bağları, ortak bir dil (Fransızca), ortak kültürel değerler, belli bir ortak hayat üslubu, ve bir asilzadenin kendi ulusundan veya diğerlerinden başka asilzadelere karşı yapması ve yapmaması gerekken şeyle konusunda ortak ahlaki inançlara biribirilerine bağlanırlardı. Aralarında bir güç ve iktidar mücadelesine girişmiş bulunan hükümdarlar kendilerini, kuralları karşı taraftakince de kabul edilmiş bir oyundaki rakip taraflar sayarlardı. Hükümdarların diplomatik ve askeri servislerinde çalışanlar ise kendilerini, kendilerini istihdam eden hükümdarın şahsi hizmetinde sayarlar; bu hizmet bağıının ya doğuma dayanan bir rastlantının (sık sık, şahsi sadakat duygusu ile bu duyu desteklenirdi), ya da hükümdarın

lütfeceği para, nüfuz imkanı, veya şan ve şeref yüzünden oluştuğuna inanırlardı.

Bu uluslararası aristokratik toplulukta para ve servet edinme tutkusu, aristokratların bir belli hanedana veya ulusa sadakat duygularından kat kat fazlaydı. Bunun içindir ki, hükümetlerin diğer ülkelerin dışişleri bakanlarına veya diplomatlarına maaş bağlamaları yanı, rüşvet vermeleri hiç ayıplanmamış ve çok yaygın bir adetti. Kraliçe Elizabeth'in naziri Lord Robert Cecil, İspanya'dan maaş alındı. Onyedinci yüzyılda İngiltere'yi Venedik'te temsil eden Büyükelçi Sir Henry Wotton'un Savua'dan maaşı vardı ve bir de İspanya'ya başvurmuş; İspanya'dan da maaş istemiştir. 1793 yılında Fransız Devrim Hükümetinin açıkladığı gizli belgelerden Fransa'nın 1757'den 1769'a kadar Avusturya'lı devlet adamlarına verdiği rüşvetin 82 milyon 652 bin 479 livre hacmine ulaştığı anlaşılmıştır. Avusturya Şansölyesi Kaunitz bundan 100 binini şahsen kendisi almıştır. Aynı şekilde, hiç ayıp sayılmayan akıllıca ve yerinde bir başka hareket ise, uluslararası anlaşmalara katılan hanım devletlerin diplomatlarına ve sorumlularına istenen yönde bir sonuca varmaları için rüşvet ve ücret ödenmesiydi. 1716 yılında, Fransız Kardinal Dubois, İngiltere'nin Fransa ile ittifaka girmesini sağlamak için, İngiliz Dışişleri Bakanı Stanhope'a 600.000 livres sunmuştur. Kendisinin yazdığını göre, bu teklifi Stanhope kabul etmemişse de «hiçbir hoşnutsuzluk göstermeden ve müteşekkir bir tavırla bu teklifi dinlemiştir.» Prusya'nın Fransa'ya karşı açılan savaştan geri çekilmesiyle sonuçlanan 1795 Basel Anlaşmasından sonra Prusya Murahhası Hardenberg Fransa hükümetinden 30.000 frank almış, ve bu armaganın yetmeyeceğinden şikayet etmiştir. 1801'de Badenli Margrave «diplomatik hediyeler» başlığı altında 500.000 frank harcamış, Fransız Dışişleri Bakanı Talleyrand 150.000 frank almıştır. Talleyrand'a önce 100.000 livres tutarında bir rüşvet verilmesi kararlaştırılmışsa da, bu arada Prusya'nın 100.000 frank ve 66.000 frank değerinde bir enfiye kutusu verdiği duyulunca bu rüşvetin 150.000'e çıkarılması uygun görülmüştür.

Prusya'nın Paris'teki Büyükelçisi bu oyunun temel kuralını 1802'de hükümetine gönderdiği bir raporda söyle bildirmiştir:

«Burada diplomatik görevde bulunan herkes tecrübeler sayesinde öğrendi ki, sorun tam kesinlige kavuşmadan insanın hiçbir şey vermemesi daha doğru, fakat önceden paranın sesini iştirmeyen çok büyük işler yaptığı da bir gerçek.»

(8) *Chapters on the Principles of International Law* (Cambridge University Press, 1894), s. 267 ve sonrası.

Bu tür alış-verişle uğraşmaya alışan devlet adamlarının, vatanlarının ve uluslararası kendilerine emanet edilen işlerine ve davranışlarına sahip çıkabileceklerini sanmak çok zordur. Bu tür devlet adamlarının vatanlarına ve uluslararası olan sadakattan daha başka şeylere sadakat gösterecekleri açıklıdır. Ayrıca, uluslararası arasında yapılan anlaşmaların aktedilmesiyle birlikte maddi çıkar elde etmek umudu müzakerelerin uzamasında başlıca güdü haline gelmiş bulunuyordu. Diplomatik müzakerelerin çıkmaza girmesi, belirsiz bir tarihe ertelenmesi, veya anlaşmazlık konusu bırakmayacağı kadar kesin sonuçlar doğuran savaşlar, diplomatik müzakerelerin seyri ve sonuçları ile kişisel çıkar bağlantısı içinde bulunan bu devlet adamlarınca sevilmeyen, istenmeyen şeylerdi. Devlet adamlı olma mesleğinin onyedinci ve onsekizinci yüzyılda bu şekilde tüccarlığa dönüşmesi uluslararası anlaşmazlıkların keskinliğini gidermiş, tek tek uluslararası güc ve iktidar tutkularının nisbeten dar sınıflar içinde tutulmasını mümkün kılmıştır.

Bu dönemde Fransa'daki Avusturya Büyükelçisi aristokrat olmayan vatandaşları arasında bulunmaktan çok Versailles saray çevresinde yaşamayı sever, ve âdet, Versailles'deyken kendisini öz vatanından çok vatanında sayardı. Büyükelçinin Fransız aristokrasisi ve diğer Fransa'daki diplomatik kolonideki aristokratlarla olan bağlarından daha yakın ve güçlündü. 1757 yılında, Stainville Kontu, Paris'de Avusturya'yı temsil ediyordu. Oğlu (Choiseul Dükü olarak) Viyana Sarayında Fransa'yı temsil ediyor, ve bir süre sonra XV. Louis'un Başkanı oluyordu. Aynı anda, bir başka oğlu Macaristan'daki Sırp-Hırvat Alayı Kumandanlığı. Bu şartlar diplomatik ve askeri şahısların kâh bir hükümdara kâh bir başka hükümdara bağlanmalarında ve bunun hiç de az görülür birşey olmasına şaşılacak birşey yoktur. Bir Fransız diplomatının veya subayının kişisel çıkarları nedeniyle Prusya Kralının mahiyetine geçmesi, Prusya'nın emellerine hizmet etmesi, veya Fransa'ya karşı Prusya ordusunda çarşımış olağan şeylerdendi. XIV. Louis, Sarova Prensi Eugene'e —Mazarin'in halasının oğlu— Fransız ordusunda görev vermemiş bunun üzerine prens Avusturya ordusunda görev almış, ve Fransa'nın İtalya üzerinde egemenlik kurmak rüyalarına son veren Avusturya'nın en büyük generali olmuştur. Onsekizinci yüzyılda pek çok sayıda Alman Rusya'da hükümet mekanızmasının her dalında görev almışlar; bunlar daha sonra bir çeşit temizlik hareketiyle Rusya'dan atılmışlar ve esas yurtlarına dönmüştür.

Yedi Yıl Savaşlarından çok kısa bir zaman önce, 1756 yılında Büyük Frederick, İskoçyalı Kont Marischall'ı İspanya'ya Prusya elçisi olarak göndermiş ve kendisinden İspanya'nın amaçları hakkında bilgi edinmesini istemiştir. Prusya'nın İskoç Elçisinin İspanya'da Wall isminde İrlandalı bir arkadaşı vardı ve kendisi tam bu sırada İspanya Dışişleri Bakanı olmuştu. Böylece, Prusya'nın İskoçyalı İspanya Elçisi istediği bilgileri bu zattan elde ediyordu. Ancak, aldığı bu bilgileri Ingiltere Başbakanına veriyordu, oradan da Prusya Kralına aktarılıyordu. Fransa'ya karşı Birinci İttifak Savaşı'ndan çok kısa bir zaman öncesine kadar Fransa hükümeti Fransız ordusunun başkomutanlığını Brunswick Düküne teklif etmiş, fakat dük Prusya Kralının aynı konudaki önerisini kabul ederek Fransa'ya karşı Prusya ordusunu yönetmiştir. 1815 Viyana Kongresine gelinceye kadar Rusya Çarı I. Alexander'in dışişlerindeki nazır ve danışmaları arasında iki Alman, bir Rum, bir Korsikalı, bir İsviçreli, bir Polonyalı —ve bir de Rus vardı. Hatta ondokuzuncu yüzyılın sonunda bile Prens Chlodwig zu Hohenlohe-Schillingsfuerst Almanya Şansolyesi, kardeşlerinden biri Roma Katolik Kilisesi Papalık hükümetinde görevli bir Kardinal, yeğenlerinden bir tanesi Avusturya nazırı, diğeri Avusturya generali ve daha sonra Berlin'de (Avusturya) Büyükelçisi olabilmiştir. Bu durum yüzündendir ki, ondokuzuncu yüzyılın ortalarında, Fransa'nın eski Başbakanı Guizot şunları yazmıştır:

Avrupa topluluğunda profesyonel diplomatlar, kendi ilkeleri âdetleri, duyguları, ve isteklerine göre yaşayan kendilerine özgü bir topluluk meydana getirirler. Devletler arasındaki farklılıklara ve hatta anlaşmazlıkların ortasında kendi aralarında sessiz ve daimi bir birlik içinde yaşarlar. Ulusların birbiriley çelişkin çıkarlarına göre hareket eden, fakat önyargılarının sevri duyguların etkisinden uzak bulunan bu diplomatlar dünyası yeter derecede bir açılıkla büyük Avrupa topluluğunun genel çıkarlarını gözetir, bu genel çıkarın farklılıklar üzerinde egemen olmasını sağlar; aralarında hiçbir tartışma bile çıkarmadan çok farklı politikalar izleme durumunda bulunan diplomatlar (ise) hemen her zaman aynı atmosferi ve ufkı paylaşırlar ve aynı politikanın başarısı için samimi şekilde çalışırlardı.⁽⁹⁾

(9) *Mémoires* (Brussels, 1858-67), C. II, s. 266-7.

Prusya'nın Rusya Büyükelçiliğindeki görevinden geri çağırılar
Bismarck'ın 1862 yılında başından geçen bir olay aristokrasının
kendi içindeki tutunumun şiddetini göstermesi bakımından be-
lirtmeye değer. Çar'a, St. Petersburg'dan ayrılmak zorunda oldu-
ğu için üzüntü duyduğunu ifade eden Bismarck'a, durumu birden
anlamayan Çar, Bismarck'in Rus dışişlerine mi girmek istedğini
sormuştur. Bismarck, hatalarında, bu teklifi «nezaketle»¹⁰ red-
dettiğini yazmaktadır. Bizim konumuz için önemli olan Bismarck'
ni bu teklifi reddedişi değil —Bismarck'dan önce ve sonra da böy-
le reddedilen teklifler, çok veya biraz daha az, olmuştur— bu tek-
lifin «nezaketli» bir şekilde reddedilmesi, ve olaydan otuz yıl ka-
dar sonra bu satırları yazarken bile Bismarck'in bu teklifi kişisel
namus ve ahlaklına yapılmış bir tecavüz olarak saymamasıdır. Gü-
nümüzde yarım yüzyıldan fazla bir zaman önce, başkanlığa atan-
diği için görevli bulunduğu yabancı bir başkentten ayrılmakta olan
büyükelçiye ülkesine olan sadakatini terk edip bir diğer ülkeye sa-
dakat göstermesini teklif edebilmek, kendisine teklifte bulunulan
kimsece, ahlaki ölçülerini ihlal eden onur kırıcı bir teklif olarak de-
gil, fakat olağan bir iş önerisi olarak savılmaktadır.

Bugün ise, Amerikan Büyükelçisine Sovyetler Birliği Başbağı tarafından tarafından, veya Washington'da akredite diplomatlardan birine Amerikan Başkanı tarafından böyle bir teklife bulunulması halinde bu kimse nasıl güç bir durumda kalacağını, olaydan sonra çıkışak itibar kırıcı rezaleti gözümüzün önüne getirelim. Gerçekten, dış politikanın ve diplomasisinin ahlâk anlayışı son zamanlarda çok büyük bir değişiklik geçirmiştir. Bugün böyle bir teklif hiyanete teşvik; yani, uluslararası işlerde en önemli ahlaki yükümlülük alan kişinin vatanına sadakat besleme yükümlülüğünün ihlali demektir. Oysa Bismarck'a yapıldığında ve ondokuzuncu yüzyılın bitimine çok az bir zaman kala Bismarck tarafından hattıralarında yazıldığına ise, ahlâki hiçbir yanı olmaksızın, sadece bir iş teklifi olarak kabul veya reddedilebilen bir sorun sayılıyordu.

Uluslararası aristokrasının davranış ve edimlerinde uymak zorunda oldukları ahlak standartları uluslararası (supranational)

(10) *Bismarck, the Man and Statesman, being the Reflections and Reminiscences of Otto, Prince von Bismarck* (New York and London: Harper and Brothers, 1899), C. I, s. 341.

karakterdeydi. Bunlar, Prusyalı, Avusturyalı, veya Fransız olarak doğaların hepsine geçerli standartlar değildi; sadece, doğuştan gelmiş aristokrat olma özellikleri ve gördükleri eğitimle bu standardları kavrayabilen, ve bunlara uygun hareket edebilen «kişizadelere» şıydı. Bu kozmopolit topluluk kendi ahlak anlayışının kaynağının «doğa hukuk» kuralları olduğunu savunurdu. Bu nedenle de, bu topluluğun üyesi olan kimse topluluğa ait ahlak kurallarına uymakta birey olarak sorumlu bulunduklarına inanırlar; bu, davranış ve edimlerle ilgili ahlak kurallarının bireyler olarak, rasyonel insanlar olarak kendilerine hitap ettiğini kabul ederlerdi. XV. Louis'ye, İngiltere Bankasının çıkardığı kağıt paraların sahtesini bastırması teklif edildiğinde, Kral, «burada bu ancak hakettiği ölçüde nefret, tiksinti, ve dehşetle görüşülererek üzerinde durulabilir» diyerek bu teklifi reddetmiştir. 1792 yılında XVI. Louis'yi kurtarmak için sahte Fransız parası bastırması teklif edilen Avusturya İmparatoru II. François da, «buyle aşağılık ve şrefsizce bir teklif olmaz, kabul edilemez» diyerek bu teklifi reddetmiştir.

Dış politikanın yönetiminden sorumlu kişilerin diğer ülkelerdeki meslektaşlarına karşı duydukları oldukça yüksek ahlaki yükümlülük duygusu, onyedinci ve onsekizinci yüzyıl yazarlarının hükümdarlarına yaptıkları en önemli tavsiyeyenin «şeref» ve «şöhretlerini» korumak oluşunun nedenini de açıklamaktadır. XV. Louis'nin uluslararası sahnedede gireceği herhangi bir eylem o'nun kişisel eylemi sayılıyor; bu eyleminde kendisinin kişisel ahlak sorumluluğu anlayışının da ifadesini bulduğu varsayıldığı için, her eyleminde kişisel şeref ve haysiyeti de söz konusu oluyordu. XV. Louis'nin kişisel ahlak sorumluluklarını ihlal etmesi diğer tanıdığı hükümdarlara kendilerine karşı işlenmiş bir ahlaksızlık sayılıyor, bu yuzden, sadece XV. Louis'nin kendi viedamı değil fakat bu uluslararası aristokratik topluluk da işin içine karışarak, prestij kaybı; yani güç ve iktidar kaybı şeklinde bir bedelle Krala bu topluluğun ahlak ve göreneklerini çiğnemiş olmasını ödetmeye hazır bekliyor.

Uluslararası Ahlakın Yıkılışı

Ondokuzuncu yüzyıl boyunca aristokrasi hükümetinin yerine hükümet sorumlularının demokratik seçimi ve sorumlulukları gelince, uluslararası toplumun yapısı, ve bununla birlikte, uluslararası ahlak anlayışı da köklü bir değişikliğe uğramıştır. Füilen ondoku-

züncü yüzyılın sonuna kadar çoğu ülkelerde dışişlerinin yönetiminden aristokratik idareciler sorumlu olmuşlardır. Yüzyılımızda ise yerlerini, sınıf farkı gözetmeden seçilen veya atanın kimseler almıştır. Bu görevliler girişikleri resmi eylemlerinde ahlâk ve hukuk yönünden sorumludurlar; ama bu sorumluluk bir *monarka* (yani belirli bir bireye) karşı değil, fakat bir topluluğa (yani, parlamen-to çoğunluğuna, veya ulusun kendisine) karşı bir sorumluluktur. Halk oyundaki önemli bir değişiklik dış politikayı yapan kişiyi değiştirebilmektedir. Bunun sonucunda, o anda halkın içinden bir başka grup seçilip görevlendirilmektedir.

Devlet memurlarının çoğunuğunun aristokrasiden devrilmesi de sona ermiştir. Bugün devlet görevlileri genel nüfustan devşirilmektedir. Bu, Birleşik Devletler için eskiden beri bir gelenek olmuş; İngiltere ve Sovyetler Birliği için ise, öncesi bulunmayan bir yenilik olarak gerçekleştirilmiştir. Ulaştırma ve Genel-İş Sendikası Genel Sekreteri olan Bevin 1964 yılında İngiltere Dışişleri Bakanı olmuştur. Bir zamanlar profesyonel bir ihtilâci olan Molotov ise Sovyetler Birliği dış politikasının sorumluluk mevkiiine gelmiştir.

Görevine devam etmesi için hükümetlerin meclis çoğunluğunun desteğine muhtaç olduğu İngiltere, Fransa, veya İtalya gibi ülkelerde parlamento çoğunlugundaki bir değişiklik hükümetin bileşiminde de değişiklik yaratmaktadır. Hükümetin, Kongre tarafından değil de genel seçimler yoluyla görev başına geldiği Birleşik Amerika gibi bir ülkede bile Dışişleri Bakanlığındaki siyaset saptayıcıların değişimleri önemli mikardadır. Temmuz 1945'den Ocak 1947'ye kadarki onsekiz ay içinde Birleşik Devletler üç dışişleri bakanı değiştirmiştir. İki yıllık süre sonunda, Dışişleri Bakanlığındaki müsteşar ve müsteşar yardımcılarının hepsi değişmiştir. Uluslararası işlerde siyaset saptayıcıların değişimleri ve sorumluluklarının şekli belli olmayan bir kollektif varlığa aktarılmış bulunuşası, uluslararası ahlak düzeninin etkinliği hatta varlığı konusunda beklenmedik ölçüde sonuçlar yaratmaktadır.

Tek tek ulusların kendi içlerindeki bu biçim-değiştirme uluslararası ahlâk anlayışını bir ahlâkî kısıtlamalar sistemi olarak realeden çıkarmış ve sadece bir «laf» haline sokmuştur. İngiltere Kralı III. George'un Fransa İmparatoru XVI. Louis'ye veya Rus İmparatoriçesi Büyük Katerina'ya karşı girişeceği davranışlarında belli ahlâkî kısıtlamalar altında olduğunu söylediğimizde ger-

325

cek olan birşeyden; belirli bireylerin viedan ve eylemleriyle özdeşleşebilecek olan birşeyden söz ediyoruz demektir. İngiliz Ulusları Topluluğunun, veya sadece İngiltere'nin Birleşik Devletlere ve Fransa'ya karşı ahlaki yükümlülükleri olduğunu söyledığımız zaman ise sadece varsayımsal birşey yapıyoruz demektir. Uluslararası hukuk bu varsayıma dayanaraktañdır ki uluslara bireysel kişilermişgesine muamele eder, fakat bu hukuki kavramlama çabasına paralel bir ahlaki yükümlülük geliştiremez. Anayasaya göre, İngiliz Uluslar Topluluğunun ve İngiltere'nin başı sayılan monarkin viedanı Ingiltere ve İngiliz Uluslar Topluluğu dış politikasının şeldi hakkında ne derse desin, fililiyatla Ingiltere'nin ve İngiliz Uluslar Topluluğu'nun dış politikası apayıri birşey olmaktadır; zira, *monarkin* bu işler üzerinde fili bir etkisi kalmadığı gibi, sorumlu kişi olma özgürlüğü de kalmamıştır. Ingiltere Başbakanının ve Dışişleri Bakanının Ingiltere ve İngiliz Uluslar Topluluğunun dış politikası konusundaki sorumlulukları ne durumdadır? Bu ikisi de kabine üyesi kişilerden başka birşey degillerdir; kabine ise dış siyaseti de, diğer siyasetler gibi, çoğunluğun kararı ile belirleyen bir organdır. Kabine bir bütün olarak, çoğunluk partisine karşı sorumlu bu çoğunluğun tercihlerini eyleme dönüştürmekle yükümlüdür. Kabine, anayasa açısından ifade edilecek olursa, Parlamentoya karşı sorumludur ve Parlamentonun bir komitesi gibidir. Parlamento ise, kendilerinden hükümet etme yetkisini aldığı seçmenlere karşı sorumludur. Parlamentonun üyesi bireyler bu seçmenler kitlesiinden bir dahaki seçimlerde de yeni bir hükümet etme yetkisi almayı umut etme durumundadırlar.

Seçmenler topluluğundaki bireyler ise seçim günündeki ve bir dahaki seçime kadarki dönemdeki eylemlerini belirleyecek uluslararası hiçbir moral inanç ve kanaata sahip değildir; olsalar bile, muhtevaca çok heterojen bir topluluk olmak durumundadırlar. Diğer bir deyişle, bunlardan bir kısmının, «Haklı veya haksız-benim vatanım» ahlâk düsturuna inanlardan olması mümkün değildir. Bir kısmının ise, uluslararası işlerle ilgili kendi eylemlerine olduğu kadar hükümetin eylemlerine de Hıristiyan ahlâkinin standartlarını uygulayanlar olması; diğer bir kısmının da Birleşmiş Milletler veya dünya devleti veya hümanist ahlâk standartlarını uygulayanlar olması mümkün değildir. Siyaseti saptayan grubun değişip duran üyeleri veya Dışişleri Bakanlığının daimi bürokrasisi bu ve buna benzer kanaat dağılımlarını yansıtacağı gibi, yansıtmayabilir de. Fakat hernehâl olursa olsun, belli bir davranış ve edimle ilgili bir ah-

lak kuralından söz edebilmek için böyle bir kuralın sadır olacağı kişisel vicdan varlığı gerekmekte, bu yüzden de, İngiltere'nin uluslararası ahlakından veya bir başka ulusun ahlakından söz etmemizi sağlayacak kişisel vicdan ortada görünmemektedir.

Tek bir kişi olarak herhangi bir devlet adının dış politikayı yürütmede kendi vicdanının emirlerine uygun hareket etmesi mümkün değildir. Böyle yapıyorsa bu ahlaklı inançlar kendisinin mensubu bulunduğu ulusa değil, o'nun kendisi şahsına ait şeyler saymak gerekir. Kendisinin, fiilen ulusu adına konuşuyor olması da bu durumu değiştirmez. Nitekim, Lord Morley ve John Burns, İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşına katılmamasını kendi ahlak anlayışlarına uygun bulmadıkları için İngiliz kabinesinden istifa etmişlerdir. Bu o'ların kişisel eylemleri, kendi kişisel ahlak anlayışlarıydı. O günlerde Alman Şansölyesi, Alman hükümetinin başı olarak, Belçika'nın tarafsızlığının çiğnenmesini hukuka ve ahlaka aykırı saydığını belirtip, bunu bir ihtiyaç olarak göstererek haklı kılınmaya çalıştığına ise, sadece kendisi adına konuşmuş oluyordu. Kendi vicdanının sesi Almanya denen kollektivitenin sesi olamazdı ve olamamıştır. İkinci Dünya Savaşında Alman-taraftarı Vichy hükümetinin Dışişleri Bakanı olan Laval'a rehberlik eden ahlak ilkeleri Fransa'nın kendisinin ahlak anlayışına aitti, ve kimse aksini söylemiyordu.

Ahlak kuralları bireylerin vicdanlarında işlerlik gösterebilirler. Bu yüzden de, etkin bir uluslararası ahlâkin mevcut olabilemeşi için gerekli önkoşul, kendi eylem ve hareketlerinden kişisel sorumluluk yüklenilecek kişilerle açıka özdeşleştirilebilecek devlet yönetiminin varlığıdır. Yönetime ait sorumluluğun, uluslararası işlerde ahlaki gereklilikler konusunda değişik anlayışlar taşıyan veya böyle bir anlayışa hiç sahip olmayan çok sayıdaki bireyler arasında dağıldığı bir yerde ise uluslararası ahlâkin uluslararası politika üzerinde etkin bir engelleyici ve kısıtlayıcı sistem olarak işlerlik göstermesi mümkün değildir. 1923 gibi oldukça geride kalan bir tarihte bile Dean Roscoe Pound'un, «Devletler arasında ahlâki bir düzenin varlığının... onsekizinci yüzyıl ortalarında bugündünden daha ileri olduğu rahatlıkla söylenebilir»⁽¹¹⁾ demesi de bu yıldandır.

(11) «Philosophical Theory and International Law», *Bibliotheca Visseriana*, C. I (Leyden, 1923), s. 74.

Uluslararası Toplumun Yıkılması

Hükümetlerin demokratik seçimi ve sorumluluğu, etkin bir kısıtlama sistemi olan uluslararası ahlak anlayışını yıkarken, milliyetçilik de uluslararası ahlâkin işlerlik gösterdiği uluslararası toplumu yıkmıştır. 1789 Fransız Devrimi, kozmopolit aristokratik toplumun ve bu toplumun ahlak anlayışının dış politika üzerindeki kısıtlayıcı etkilerinin tedricen ortadan kaldırıldığına tanık olan yeni bir tarih döneminin başlangıcı olmuştur. Profesör G.P Gooch şöyle demektedir:

Vatanseverlik insanların biraraya gelme gûdusu kadar eski olmakla beraber, milliyetçilik Fransız Devriminin volkanik alevlerinden çıkış yapay bir ırmândır. Savaşın seyri Valmy'de değişmiş, ve yenildiden sonraki akşam vakti Goethe kendi kanaatına dair soruya şu tarihi sözlerle cevaplandırmıştır. «Bugünden itibaren yeni bir dönem başlıyor, ve siz, ilerde, bu dönemin doğuş anına kendinizin de tanık olduğunuzu söyleyebileceksiniz».⁽¹²⁾

Bu çok ağır ve yavaş işleyen bir aşındırma süreciydi; eski düzen ise buna cesareti bir şekilde karşı koymuyor; Kutsal İttifak, ve yukarıda sözünü ettigimiz "1862 gibi oldukça geç bir tarihte bile Rus Çarının Bismarck'a Rus dışişleri teşkilâtında görev vermek istemesi eski düzenin bu direnişini ifade ediyordu. Ne var ki, Hristiyan hükümdarları ve aristokratları birleşiren uluslararası toplumun ve ahlâkin gerilemesi ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru açık ve kesin bir duruma gelmiştir. Bu gerileme ve çöküşü belirten en iyi örnek II. Wilhelm'in 1895 tarihinde Rus Çarına yazdığı mektuptur. II. Wilhelm, Fransızların durumu hakkında *teatral* bir tiyatro üslûbu özeti ile yazdığı mektubunda bu çöküşü, «läfla» da olsa, duyurmaya çalışıyordu:

Cumhuriyetçiler *de natura* ihtilâcidirler. (Fransızların) Majestelerinin kanları hâlâ bir vebâl gibi ülkenin üzerindedir. Ozamandan beri (Fransa) mutluluk ve huzur buldu mu hiç? Nik, sözüme inan ki, bu ulus ebeveynlerine ugarmış bulunuyor. Biz Hristiyan Allahın gazabına uğramış bulunuyor. Biz Krallar ve İmparatorlar Tanrılarının bize verdiği bir yan Krallar ve İmparatorlar Tanrılarının bize verdiği bir yan

(12) *Studies in Diplomacy and Statecraft* (London, New York, Toronto : Longmans Green and Company, 1942), s. 300, 301
(13) Bknz : s. 322.

görevle yani Allahın Lütfu İnayesiyle ilkesini savunmak ve yüceltmek göreviyle yükümlüyüz.

İspanyol-Amerikan Savaşından az önce, Amerikan Cumhuriyetine karşı İspanya monarşisini savunmak için Avrupa devletlerini birleştirmeye çalışan II. Wilhelm'in planı kendi danışmalarını bile hayrete düşürmüştü.

Fakat 1914'de, Birinci Dünya Savaşının öncesinde bile birçok devlet adamı ve diplomat; aralarında buna ortak yanlar bulunan bu insanlar şimdi farklı cephelerde karşı karşıya gelmek zorunda kaldıkları için derin bir melankoliye düşmüştür. Hatta Alman Genel Kurmayı bile daha önce¹⁴ sözünü ettigimiz memoranduma gelmekte olan Birinci Dünya Savaşından «Avrupa'nın uygar ulusları arasında karşılıklı katliam» diye söylemiş, ve endişe ve kehânet dolu şu satırları yazmıştır: «Olaylar bu yolda gelişmelerine devam ederlerse, son anda bir mucize olmadığı takdirde, hemen tüm Avrupa uygarlığını onlarca yıl ortadan kaldıracak bir savaş önlenemeyecektir». Fakat artık bu sözler insanların eylemlerini etkileme gücünü kaybetmişti. Birinci Dünya Savaşı öncelerinden itibaren (devlet adamları ve diplomatlar) biribirilerine değil, uluslarına daha yakın hâle gelmişler; iktidara kendi halklarının içinde yükselmışlar ve diğer uluslararası ilişkilerinde kendi uluslararası irade ve çıkarlarını temsil etmeye başlamışlardır. Fransız Dışişleri Bakanını Berlin'deki meslektaşından ayıran şeyle, birleşiren ve benzeşim içine sokan şeyle de daha önemli olmuştu. Aynı şekilde, ama ters olarak, Francız Dışişleri Bakanını Fransız ulusuna yaklaşır ve benzeşim içine sokan şeyle de, ayıran şeyle oranla, daha büyük önem kazanmıştır. Farklı hükümet-edenler çevresinin birlikte yer aldığı, ve farklı ulusal toplumlara ortak-çerçeve teşkil eden tek bir uluslararası toplumun yerini ulusal toplumların kendileri almıştır. Uluslararası sahnede görev alan ulusal temsilciler ise, eskiden uluslararası toplumun kazandırdığı davranışını ve edim standartları ile değil, ulusal toplumlarının kazandırdığı standartlarla hareket ediyordu.

Ondokuzuncu yüzyılda, aristokratik uluslararası toplumun ulusal bölgelere ayrılması tamamlandığı sırada, milliyetçiliğin savunucuları bu gelişmenin uluslararası ahlak bağlarını zayıflatmayaca-

(14) Bakınız: s. 274.

(15) Bakınız: Bölüm 19'da, «Egementlik Nasıl Yitirilir» arabölümü.

ğına, kuvvetlendireceğine inanıyorlardı. Bunlara göre, bağımsızlık kazanan ulusların ulusal arzuları ve heyecanları tamam edildikten ve aristokratik hükümetler yerlerini halk hükümlerine terk ettikten sonra, dünya uluslarını hiçbirşey biribirinden avıramaya caktı. Aynı insanlık toplumunun üveleri olmanın bilinciyle ve özgürlük, hoşgörü, barış gibi ortak ideallere sahip olmaları sayesinde bütün uluslar kaderlerini bir ahenk içinde uyumlayabileceklerdi. Gerçekte ise, milliyetçilik anlayışı ulusal devletler içinde gerçekleşmesini tamamladıktan sonra evrensel ve humanist değil, bölücü, bireyci ve bencil bir anlayış olarak ortaya çıkmıştır. Onyedinci ve onsekizinci yüzyılın uluslararası toplumu yıkılır yıkılmaz, ulusal toplumların üzerinde yer alan bu birleştirici ve kısıtlayıcı ogenin yerine konulabilecek birşeyin bulunmadığı anlaşılmıştır. Sosyalizm bayrağı altında uluslararası emekçi sınıfının dayanışması ise boş bir hayal olmuştur. Örgülü din (kurumu) ise ulusal devleti aşağı yerde, kendisini ulusal devlette özdeşleştirmiştir. Böylece bir reyin sadakat gösterebileceği tek izafet noktası ulus birimi olmuş, ve farklı ulusların üyeleri farklı sadakat nesnelerine bağlanmışlardır.

Lord Keynes'in çizdiği Clemenceau portresinde bu yeni milliyetçilik ahlâkinin tasvirini görmekteyiz:

Atina hakkında Pericles ne hissettiyse kendisi de Fransa için aynı şeyi hissetti —kendi başına değer taşıyan, başka hiçbir şeye önem vermeyen... (Olumlu) rüyası bir taneydi— Fransa; (olumsuz çıkan) hayatı ise, Fransızlar ve kendi meslektaşlarıyla birlikte türm insanlığı... Uluslar gerçek varlıklardı, ulusunuza sevebilir, kalınlarla ilgilenmeyebilir —hatta nefret edebilirdiniz. Kendi sevdığınız ulusun şan ve şerefi iyidi— ama çoğu zaman komşumuzun sırtından ödenecek bir baha karşılığıdı bu. Dürüstlük gereği, aptal gereği, Amerikalılar ve yalancı İngilizlerle girişilen işlerde bir miktar gönülsüz dürüstlük gösterdiyse de, Milletler Cemiyeti gibi işlerin tutacağı bir dünyanın varlığına, veya insanın kendi çıkarına göre güç dengesini yeni baştan kuracak değerli bir formülün dışında self determination gibi ilkelerin değer ifade ettiğine inanması budalalık olacaktır.¹⁵

(16) *The Economic Consequences of the Peace* (New York: Harcourt, Brace and Company, 1920), s. 32, 33.

Moral yönünden kendi içinde tutarlı eski uluslararası toplum yerine moral yönünden kendine yeterli ulusal toplulukların geçiş ile ortaya çıkan ve ortak bir ahlak çerçevesi içinde işlerlik göstermeyen parçalanmışlık durumu, son dönemlerde evrensel ahlak (moral) anlayışı ile belirli ulusal ahlak ve görenek (ethics) anlayışında ortaya çıkan çok önemli biçim-değişiminin bir sonucu olmuştur. Bu değişiklik farklı iki yolla oluşmuştur. (Birincisi,) milliyetçilik çağından önce —ne denli zayıf ve seyrek dokunmuş olursa olsun,— uluslararası dış politikaları üzerinde kısıtlamalar koyabilmiş bulunan uluslararası, evrensel ahlak kurallarını etkisizlik noktasına vardırıncaya kadar zayıflamıştır. (Ikincisi de,) ters bir gelişim çizgisi izleyerek, tek tek uluslararası kendi ulusal ahlak ve görenek (ethics) sistemlerine evrensel bir geçerlilik kazandırma eğilimini büyük ölçüde kuvvetlendirmiştir.

MILLİYETÇİLİĞİN ENTERNASYONALİZME KARŞI ZAFERİ

Bir ahlak sisteminin canlılığı bu sistemin viedan ve eylemleri üzerindeki denetiminin bir başka ahlak sistemi ile karşılaşmasında tam olarak ortaya çıkar. Örneğin, Dağ Vaazındaki insanın alçak gönüllü bencillikten uzak olmasını isteyen ahlak anlayışı ile modern Batı toplumunun kişisel güc edinmeye, kişisel yükselseme ve ilerlemeyi değerli tutan ahlak anlayışının nisbi kuvveti bu iki ahlak sisteminin insanların eylemlerini veya hiç değilse viedanlarını etkileme ve biçimlendirme ölçülerince belirlenmektedir. Ahlaki ölçülere ve değerlere kulak verme durumunda bulunan beşeri her yaratık, zaman zaman böylesi viedan çatışmalarıyla karşılaşmıştır. Çelişkin ahlak komutanlarının nisbi güçlerini de bu çatışmalar belirlemektedir. Aynı sınavın, dış politikanın yönetim ve uygulamasında uluslararası ahlak ile milliyetçilik ahlakının karşılaşmasında da etkin olması ve bu iki sistemin nisbi güçlerini belirlemesi gerekmektedir. Hristiyan, kozmopolit, ve hımanist öğelere dayanan, ve zamanın diplomasisi dilinde belli bir saygı beslenen uluslararası ahlak pek çok yazarca eskiden beri bir varsayılm olarak kabul edilmiştir Milliyetçiliğin ahlak sistemi ise son yüzelli yıldan buyana dünya çapında tanınmış bulunmaktadır.

Yalnız şurası doğrudur ki, milliyetçiliğin ahlak anlayışı kabule mazhar olmadan önce de, örneğin, onyedinci ve onsekizinci yüzyıl daki devletin varlık-nedeni felsefesinde anlatımını bulduğu şekilde ulusal ahlak anlayışı ortaya çıkmış ve birçok çatışma durumun-

da davranış ve edim alanlarındaki uluslararası ahlak kurallarına üstün olduklarını göstermişlerdir. Bu çatışmadan çıkan çelişki, açıkta kalan, en belirgin şekilde, «Öldürmeyeceksin» anlamındaki evrensel ahlak anlayışı ile, «Belirli şartlar altında, yurdunun düşmanlarını öldürmeyeceksin» anlamındaki ulusal ahlak anlayışı arasında ortaya çıkmaktadır. Kendisine, böylece, iki ahlak kuralı ile aynı anda ve birlikte karşılaşma zorunluğu yüklenen birey, ulus veya bir başka ölçü olmaksızın insan hayatına saygı gösterme şeklinde ortaya çıkan genel anlamda insanlığa bağlılık ile, diğer uluslararası olan insanların hayatlarıyla ödenmesi gereken ulusal çıkarlara sahip tek bir ulusa bağlılık duygusu arasında bir çelişki ile karşılaşmaktadır. Pascal'ın sözleriyle

Beni öldürmen niye? Ne! nehrin ote yakasında yaşayan sen değil misin? Bu yakada yaşasaydın, arkadaşım, ben de bir katil olurdum, ve seni bu şekilde öldürmek haksız birsey olurdu. Fakat mademki ote yakada yaşamaktasın, benimki yığıtçe bir hareketit, ve adıldır. Adâlette çelişkin üç enlem-bölümü vardır, gerceği ise bir boylam belirler... Bir nehirle sınır çizilmiş garip bir adalet!! Pirenelerin bu yanında gerçek ote yanında ise yanlış.¹⁷

Günümüzde olduğu gibi bütün modern tarih boyunca da, çokları, uluslararası ahlak ve ulusal ahlak arasındaki bu çelişkiye ulusal sadakat yönünde çözümlentilerdir. Bu açıdan bakılacak da olsa, günümüzü geçmiş günlerden ayıran üç öğe görülmektedir.

Birincisi, ulus devleti kendi üyelerine ahlaki baskında bulunma konusunda çok büyük ve gittikçe artan bir yeteneğe sahiptir. Bu yetenek, bir ölçüde, zamanında ulusun kazandığı bir çeşit kutsal prestijin; bir ölçüde de, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sayesinde devletin edinmiş bulunduğu halk oyunu biçimlendiren araçlar üzerindeki kontrol gücündedir.

Ikincisi, ulusa sadakatların bireylerin evrensel ahlak kurallarını bir dereceye kadar ikinci plâna atmalarını istemesidir. Modern savaş teknolojisi bireyin eline eski çağların görmemiş ölçüde kitlesel tâhirî olanaqları vermiş bulunmaktadır. Günümüzde bir ulus

(17) Pensées, İngilizceye çeviren: W.F. Trotter, Modern Library (New York : Random House, Inc., 1941), Kesim V. (Yayıcının izniyle kullanılmıştır.)

tek bir bireyden bile, çekişmeli başlıklı bir tane füze atmakla yüzbinlerce insanı yok etmesini isteyebilecek durumdadır. Bu denli sonuçlar yaratabilecek bir istege boyun eğmiş uluslararası ahlakın zayıflığını, atom çağından önceki günlerdeki uluslararası ahlakın sınırlı ihlallerinden çok daha etkileyici bir şekilde göstermektedir.

Nihayet, günümüzde, diğer iki faktörün sonucu olarak, bireyin, ulusunun ahlak alanındaki istekleri ile uluslararası ahlak arasında bir çatışma halinde uluslararası ahlaka sadakat gösterme konusunda fazla bir şansı kalmadığını belirtmek gerekir. Ulusu adına yapmak ve uymak zorunda olduğu pek çok şeyle karşı karşıya bulunan ve ulusunun giriştiği ağır bir ahlaki baskiya katlanması gereken bireyin bu isteklere karşı koymak için insanüstü bir moral gücü sahip olması gerekmektedir. Ulus yararına benimsenen ve uygulanan evrensel ahlak parçalarının ve bunların yararına uygulanan ahlaklı baskılardan genişliği bu iki ahlak sisteminin niteliksel ilişkilerini etkilememektedir. Bu yüzdendir ki, evrensel ahlak umutsuz ölçüde zayıf bir duruma düşmüş, evrensel ahlak ile ulusal ahlak çatışmasında çelişki, daha işin başından itibaren, ulus lehinde çözümlenmiş bulunmaktadır.

MİLLİYETÇİLİĞİN BİCİM DEĞİŞİRTİMESİ

İşte bu noktadır ki evrensel ahlakın gücsüzlüğü uluslararası ve ulusal ahlak sistemleri arasındaki ilişkilerde çok önemli ve düşünenmeyecek çapta değişikliklerin ortaya çıkışında önemli bir öğe haline gelmektedir. Herkisinin de özdeşleşmesine yol açan faktörlerden biri de budur.¹⁸ Birey, bugün anlamaktadır ki evrensel ahlak kurallarının kaale alınmayı birkaç ahlak düşkünu insanın marifeti değil, fakat insanların varlıklarını sürdürmek ve amaçlarını izlemek için katıldıkları koşulların kaçınılmaz bir sonucudur. Birey kendi viedanına evrensel standartların dermansızlığını ve uluslararası sahnedeki insanların eylemlerini gündümleyen ulusal ahlakın güçlüğüne yaşamakta, kişisel viedan ise bunu kolaylıkla kabul edememektedir.

Daimi bir viedan huzursuzluğunun yarattığı devamlı rahatsızlık birey için kılalanması güçse de, evrensel ahlak anlayışına büyük bir bağlılık gösterdiği için evrensel ahlaklı bütünüyle de bir tarafa

(18) Diğer faktörler için, Bknz: Böl. 22'de son arabölüm.

atamamaktadır. Böylece, kendi ulusunun ahlak anlayışını uluslararası ahlakın yasaları ve komutlarıyla özdesleştirmekte; kendi ahlakını nasıl oylece alıp evrensel ahlakın boş kılıfına sarmaktadır. Sonunda, her ulus tekrar evrensel bir ahlaka; —yani, kendi ulusal ahlakına— sahip olmakta, ve bütün diğer ulusların da bu ahlaki kabul etmelerini beklemektedir. Bütün ulusların kabul ettikleri ve benimsedikleri bir ulusun yerini ise, evrensel bir kabul ve tanınma isteyen ve buna hak iddia eden ulusal ahlak bölüntüleri almış bulunmaktadır. Bu yüzdendir ki, siyasal olarak ne kadar dinamik ulus varsa, potansiyel olarak, evrensel bir tanınma iddiasını taşıyan okadar ahlak sistemi bulunmaktadır.

Uluslararası bugün artık, Westphalia Anlaşmasından Napolyon Savaşlarına, ve bu savaşların bitiminden Birinci Dünya Savaşına kadarındaki dönemde olduğu gibi, ortaklaşa benimsenen, paylaşılan, ve aralarındaki güç mücadeleinin amaç ve araçları üzerinde etkin kısıtlamalar koyabilen ortak inançlar ve değerler çerçevesi içinde çarpışmamaktadır. Bugünün ulusları, hepsi de ulusal kökenli olan, ve hepsi de diğer ulislareca kabul edilmek ve diğer bütün uluslararası dış politikalarına dayanak teşkil edecek bir uluslararası moral standartları çerçevesi teşkil etmek istek ve iddiasında bulunan ahlak sistemlerinin savunucusu olarak çarpışmaktadır. Belli bir ulusun ahlak sistemi ve anlayışı dinsel bir Kurtarıcılık (Messianic) heyecan ve imanı içinde diğer ulislara kol atmaktır ve evrensel bir kabule erişmek için açıkça meydan okumaktır; obur uluslar da gene aynı şekilde ortaya çıkmaktadırlar. Telîfçilik, eski diploması anlayışında bir meziyet iken, yeni tarz diplomaside hainlik halini almıştır; zira, karşılıklı olarak herkesin çatışkan iddialara sahip olması, —bu iddialar, ortak bir ahlak standartları çerçevesi içinde mümkün veya meşru ise de— anlaşmazlık konusunun bizzat bu değerler olması yüzünden telîfçiliği teslimle aynı anlama sokmuştur. Böylece sahne, konusu, herkesçe kabul edilmiş bir siyasal ve moral sistem içinde ulusların nisbi yerleri ve konumları değil de muzaffer olacak ulusun siyasal ve moral inançlarına göre yaratılmış yeni bir evrensel siyasal ve moral sistemin diğer uluslararası zorla kabul ettirilmesi olan bir tartışma için hazırlanmış bulunmaktadır.

Tek ve gerçekten evrensel bir sistemden, herbir evrenselliğinde bulunan çok sayıda bireysel ahlak sistemlerinin çok iddiasında bulunan ulusal ahlak sistemi, herhangi bir başlangıçının Napolyon ile Napolyon'a karşı itilgına geçişin ilk başlangıcının Napolyon ile Napolyon'a karşı itil-

tifak eden uluslararası arasındaki karşılaşmadada görüldüğü söylenebilir. Bu karşılaşmadada harici taraf da evrensel değerlilik iddiası taşıyan özel ilkeler adına çarşılmıştır: bir taraf Fransız Devriminin ilkeleri, diğer taraf ise meşruiyet ilkesi için. Fakat Napolyon'un yenilmesi ve Kutsal İttifakın yükselen milliyetçilik akımı karşısında savunduğu ilkenin başarı sağlayamaması üzerine, bu teşebbüs belli bir (tek) ahlak sistemini evrenselleştirme konusunda sonuca ulaşamamış; sadece, tarihin akışı içinde, kısa süren bir daralma meydana getirebilmistiştir.

Günümüzün tarih döneminde ise, genel ve daimi evrensel ahlak kurallarının yerine evrensellik iddiası taşıyan özelleri gelmiştir. Bu, Woodrow Wilson'in «demokrasi için emin bir dünya yaratma» savaşı ile başlamıştır. Wilson'in felsefesine katılanların savaş demokrasi için açılmış bir «haçlı seferi» saymaları rastlantısal olmayıp, çok derin köklere sahiptir. Birinci Dünya Savaşı, Wilson'ın açısından bakılacak olursa, gerçekten Orta Çağın Haçlı seferlerinin bir benzeri gibi görünür —belli bir grubun savunup bemsediği tek bir ahlak sisteminin bütün dünyaya egemen olması amacıyla açılmış bir savaştır bu. Robert C. Binkley'in sözleriyle:

Dünya Savaşı, sadece, filozof devlet adamlarını zirveye çıkarmakla kalmayıp profesyonel filozofları da en-tellektüel zeminlerinden alıp en yücelere koyuverdi. Büttün ülkelerde bu insanlar savaşın «nedenlerine» olağanüstü geniş kapsamlı bir anlam kazandırmak için bütün yüksek beceri ve yetileriyle harekete geçtiler. Hangi ulustan olursa olsun, bu düşüncelerin hepsi de karıtlarının aldatıcı görüşlerinin ulusal felsefe ve ulusal kültür sonucu olduğunu, ve kendi tuttukları tarafın zaferinin evrenin ahlaklı düzenlenimi için şart olduğunu ispatladılar. Düşmanlığın patlak vermesinden hemen sonra, Bergson savaşın «hayat» ile «madde» arasında bir çatışma olduğunu keşfetti, ve Antant Devletlerinin hayat tarafında yeraldiklarını açıkladı. Scheler, hem Ingiliz felsefesinin hem de Ingiliz karakterinin mürailigini bir tezahür oldugunu ilan etti; Santayana «Alman felsefesinin kendini beğenmişliğinden» söz etti; ve Hegel'e çok şeyle borçlu olan kibar Josiah Royce ise «Almanya, insan soyunun bilinçli ve kasıtlı düşmanıdır; bu düşmanlığı paylaşanlara Alman-taraftarı olmanın yolları açıktır» ne-

ticesine vardı. Filozof kişiler salt siyasal bir çatışmadan bir Büyük Hizip imal ediyorlardı. Daha sonra, bu felsefe sanatı fahişeliğinin aşınmaz ve kalıcı bir tutanağı olsun gibilerden, savaştan zaferle çıkan devletlerin hepsi de ordularındaki bütün erlere, üzerinde, «Uygarlık Ugruna Büyük Savaş» sözleri okunan birer bronz madalya dağıttılar.¹⁹⁾

Demokrasi adına açılan bu haçlı seferinin rayına girmesinden birkaç ay sonra, Ekim 1917'de, Rusya'da bir başka siyasal ve moral yapının temelleri atılmış, insanların bir bölümünü tarafından kabul edildiği halde bu siyasal ve moral yapı da tüm insanlığın günümüz birinde, birlikte, adalet ve barış içinde yaşayacakları bir dünya yarattığını ileri sürmeye başlamıştır. Bu arada, 1920'lerde, bu yeni oluşan iddia da, yetersiz de olsa, belli bir güc tarafından desteklenmeye, ve böylece, salt kuramsal bir varsayımdan çıkmaya yüz tutmuştur. Demokratik evrensellilik ise, aktif siyaset şahesinden ayrılarak *infiltratçılığın* kabuğunda emekliye çekilmişdir. Ozamanların uluslararası alanında bu iki evrensellik arasındaki çatışma kendisini, sadece, Marksist evrenselliğin inancısı olan düşüncelerin demokrasi dünyasına karşı kuramsal plândaki meydan okumada, ve demokrasi dünyasına üye ülkelerin bu meydan okumayı karşılamak için girişikleri siyasi, ekonomik ve ahlaklı afarozlama hareketinde açığa vurmuştur.

1930'larda tek bir ülkede gelişen Nasional Sosyalizm felsefesi, kötü ve bolşevizm akidesinin ve çöküntü içindeki demokrasi ahlaklıının yerini alacak ve kendisini tüm insanlığa kabul ettirecek yeni bir ahlak sistemi olarak ilân olumuştur. İkinci Dünya Savaşı, buradaki konumuz açısından değerlendirilecek olursa, bu evrensellik iddialarının geçerliliğini silâhî bir çatışma biçiminde sınanmış; ve Nasional Sosyalizm bu sınavı kaybetmiştir. Bu arada, Birleşmiş Milletlerin yanında yer alanların çognun düşünsine göre, atlantik Antlaşmasında ve Yalta Andlaşmasında savunulan ilkeler yüzünden İkinci Dünya Savaşı da evrensel demokrasi uğruna yapılan bir mücadele sayılmış, ve demokrasi bu sınavı kaybetmiştir. İkinci Dünya Savaşının bitiminden beri ortada kalan ve evrensel bir kabul ve tanım iddiasında bulunan normal ve siyasal iki sistem, demokrasi ve komünizm, bugün dünya egemenliği için

(19) Selected papers of Robert C. Binkley, derleyen Max H. Fish (Cambridge: Harvard University Press (1948), s. 328).

aktif bir rekabete girişmişlerdir. Bugün içinde bulunduğuımız durum budur.

Din Savaşlarının bitiminden Birleşik Devletlerin Birinci Dünya Savaşına girişine kadarki dönemde modern devlet sisteminin durumu ile modern devlet sisteminin şartı arasında farkı olduğundan küçük görmek veya gereken ölçüde önem vermemek çok tehlikeli aldanmalara yol açacaktır. Bu konuda, Napolyon Savaşları hariç, sonuncu dönemde olan herhangi bir çatışma ile son otuz yılda dünyayı ikiye ayıran çatışmalar arasında bir karşılaşturma yapmak bu farkin önemini kavramaya yetecektir.

Zamanımızın uluslararası anlaşmazlık sorunları ile, Fransa ile Habsburgların onaltinci yüzyıldan onsekizinci yüzyıla kadar hemen hemen kesiksiz bir çatışma içinde tutan anlaşmazlık sorunlarını, veya onsekizinci yüzyıl ortalarında Büyük Britanya ile Prusya'yi Fransa'ya karşı cephe almaya iten anlaşmazlık sorunlarını karşılaşalım. Bütün bu anlaşmazlık sorunları toprak genişletmek veya hanedan rekabeti sorunlarından ibaretti. Bu çatışmalarda tehlikeye atılan şeyleş, şan, şöhret, servet, ve iktidardan ibaretti. Ne Avusturya'nın ne İngiltere'nin ne Fransa'nın ve ne de Prusya'nın benimsediği «hayat tarzı» —yani, bu ulusların inanç sistemleri ve ahlak anlayışları— tehlikeye atılmaktaydı. Oysa bugün tehlikeye atılan şeyleş, herseyden önce, bunlardır. Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda, uluslararası sahnede birbirleriyle diğer devletlerin uluslarına zorla kabul ettirmeye çalışmaları. Böyle bir istek duymaları olanak dışıydı; zira, bütün (devletler) tam bir bağlılık duydukları tek bir ahlak sistemine inanıyor ve sadece bunu tamlımları.

Gibbon'un «zamanın genel terbiyesinden» ortaya çıkardığı; Fénelon, Rousseau, ve Vattel'in yaşamış ve yaşayan gerçeklik (reality) saydığı; ve siyasal sonuçları Profesör Toynbee tarafından kaleme alınmış bulunan ortak «san'at, hukuk, ve terbiye sistemi», «aynı nezahat ve ehlilik düzeyi», ve ortak «onur ve adalete»,²¹ günümüzde, bilgili insanların yazdıkları eserlerde, ütopyacı risâlelerde, ve diplomatik belgelerde yaşayan, ama insanları eyleme geçirmeye gücü yetmeyen tarihsel kalıntılar haline gelmiştir. Bu uluslararası ahlak sisteminden bâki kalabilenler, sadece, kopuk ve bütünlükten yoksun parçacıklar olup bunlar da uluslararası poli-

(20) Bakınız: s. 280-81.

tika üzerinde daha önce gördüğümüz şekilde barış zamanı ve öngle etkide bulunabileceklerdir. Bu uluslararası ahlak sisteminin uluslararası sahnede görülen aktörlerin vicdanları üzerindeki etkilemeye devam eden kızılığ gibi, vicdan ufuklarındaki görünümü zayıflayan, ve gücünü yitirmiş ışık demetleridir artık. Birinci Dünya Savaşından itibaren, gitgide artan bir yoğunluk ve genelleşmeye, uluslararası arenadaki herbir karşılaşmacı kendi «hayat tarzının» ahlak ve politika gerçeğinin bütününe sahip olduğunu, bunun boyale olduğunu kabul etmeyenlerin ise mahvolacaklarını iddia etmeye başlamış bulunmaktadır. Çok sert ve hırçın bir «ben»cılık ile, herbir karşılaşmacı kendi ulusal ahlak anlayışını bütün insanlığın eninde sonunda benimseyeceği ve benimsememesi gereken bir ahlak anlayışı ile bir ve aynı saymaktadır. Bu tutum ve anlayış uluslararası politika ahlâkinin kabile ahlak ve politikasına, Hacılıklar ahlak ve politikasına, ve bir de Din Savaşlarının ahlak ve politikasına dönüştüğünü göstermektedir.²²

Günümüzdeki milliyetçi evrenselcilik ahlâkinin içlem ve amaçları, ilkel kabilelerin veya Otuz Yıl Savaşlarının içlem ve ahlâkından farklısa da, uluslararası politika alanında yerine getirdikleri fonksiyon, ve yarattıkları moral iklim bakımından farklı bir görünüm taşımazlar. Ahlâkin belirli grupların ahlâk halini alması, uluslararası sahnedeki güç mücadeleşini sınırlamak söyle dursun, bu mücadelenin geçmiş dönemlerde hiç görülmemiş ölçüde yoğunlaşmasına ve hırçınlaşmasına yol açmış bulunmaktadır. Zira, evrensel bir tanıma iddiasındaki her ulusun kendi ahlak sistemi, aynı iddiaları olan diğer ulusların ahlak sistemleri ile çatışmakta; dünyada herkese yer olmadığı için, diğerlerinin boyun eğmesi ve yok olmayı kabul etmesi gerekmektedir. Bu yüzden, hepşinin önünde kendi «mabudları» olmak üzere yürüyen zamanının milliyetçi kitleleri uluslararası arenada birbirleriyle karşı karşıya konumlanmış bulunmaktadır. Bu uluslararası her biri tarihin yönetim yetkisi verdiği tarafın ancak kendileri olduğuna, kendisi için yapıyormuş gibi görünen şeyleş asında tüm insanlık için yaptığına, ve Takdir-i İlâhi tarafından verilmiş kutsal bir görev görüğüne inanmaktadır.

(21) Evrenselci ahlak ilkelerinin eylemde ne dereceye kadar tam bir ahlaksızlık halini alacağı, ondördüncü yüzyılda gilney Asya'yı ve Küçük

Oysa bilmelidirler ki, karşı karşıya gelip dizildikleri yerin üstünde tanrıların çoktan çekip gittikleri bomboş bir gökyüzünden başka bir şey kalmamıştır.

BÖLÜM 17

DÜNYA KAMU OYU

Bir önceki bölümde üzerinde yeterince durulmadığı için dünya kamu oyu hakkında birkaç noktaya daha değinmek gerekmektedir. Ayrıca, uluslararası ahlak konusundaki sözlerimize başlarken ilk ele alduğumuz uyarmaya da burada özel olarak vurguda bulunmalıyız. İlgi konumuz dünya kamu oyunun hili durumudur. Dünya kamu oyunu meydana getiren şeyler nelerdir, dünya kamu oyu nasıl belirir, uluslararası politika ne fonksiyonlar icra eder, ve, özellikle uluslararası hayatı güç mücadeleşine hangi yollarla kısıtlayıcı etkilerde bulunmaktadır? Bilmek, öğrenmek istedigimiz başlıca konular bunlardır. Günümüzde, uluslararası işlerle ilgili modern edebiyatta —hele son kırk yıldan buyana— devlet adamları ve yazarlar tarafından fazla analitik bir mükemmelliğe dayanmaksızın büyük bir çoğunlukla kullanılan bir dünya kamu oyu kavramı görülmektedir.

Dünya kamu oyunun Milletler Cemiyetinin kuruluşuna temel teşkil ettiği tasavvur olunmuştur. Milletler Cemiyeti'nin, Briand-Kellogg Paktının, Uluslararası Daimi Adalet Divâni kararlarının, ve genel anlamdaki devletler hukukunun uygulayıcı ve zorlayıcı bir kuruluşu olacağı düşünülmüştür. «Dayandığımız ve güvendiği bütün silâhimiz,» diyordu 21 Temmuz 1919'da Avam Kamarasında konuşan Lord Robert Cecil, «kamu oyudur... ve bunda yalnızca düşünsük ozman hersey yanlış olmuşur demektir.»¹ İkinci Dünya Savaşının başlamasına beş ay bile kalmamışken, 17 Nisan 1939'da, ozamanların Amerikan Dışişleri Bakanı Cordell Hull,

Asya'yı fetheden ve yakıp-yıkan Mogol asılı dünya fatihî Timur örneğinde ortaya çıkmıştır. Yüzbinlerce insanı katlettikten sonra— 12 Aralık 1398'de Delhi önünde yüzbin Hindu esirinin boynunu vurdumıştır. Bütün bunları Allah ve Muhammed dini için yaptığı söylemiş, fethedilen Halep şehrini temsilcisine ise şöyle demiştir: «Ben kan dökücü değilim; Allah şahidimdir ki yaptığım bütün savaşlarda hiçbir zaman (ilk) saldırgan ben olmadım, ve düşmanlarım kendi feodaliklerini kendileri hazırlamışlardır.»

Bu sözleri aktaran Gibbon, şöyle devam ediyor: «Barışçı bir hava içinde geçen bu konuşma sırasında Halep sokaklarında kan akıyor, boynu vurulanların analarının ve çocukların çığlıkları göklere yükseliyor, sokaklarda ırzına geçen bâkirelerin ağlayışları yankılanıyor. Askerlerine terk edilen zengin Halep şehrini talan edilmesi Moğolların hırs ve tamanını artırmış olabilirdi; fakat zulümleri, verilmiş bulunan mütehakkim bir emirle, gelenek gereği sütunlar ve piramidler yüksekliğinde yiğinlar teşkil edecek kadar çok sayıda insan boynu vurmalarının istenmesi yüzünden artmış ve şiddetlenmiştir...» *The Decline and Fall of the Roman Empire* (Modern Library Edition), C. II, s. 1243

(1) *The Parliamentary Debates: Official Report*, Beşinci Seri, C. 118. Avam Kamarası, s. 992.

«barışçı kuvvetler içinde en güclüsü olan kamu oyu bütün dünyada çok güçlü bir şekilde gelişmektedir,» demiştir.² Bugün ise, dünya kamu oyunun Birleşmiş Milletleri kullandığını —veya tersini— söyleyenler görülmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun «dünya viadanının açık bir aynası» olduğu söylemektedir.³ New York Times bu konuda daha da ileri gitmekte ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun «Anayasası içinde önemlice bir yedek gücü sahip olduğunu... bunların, hiç olmazsa, dünya kamu oyunu harekete geçirebileceğini, dünya kamu oyunun ise uluslararası gücü dengesini belirleyen kuvvet olduğunu» yazmaktadır.⁴

Bu ve buna benzer birçok ifadelerin doğruluğunu yanlışlığını anlamak için, önce, herseyden önemli iki sorunun cevaplandırılmış olması gereklidir: Dünya kamu oyu deyince ne kastetmektedir, ve yirminci yüzyılın ortalarındaki ahlaklı ve toplumsal şartlar altında bu dünya kamu oyu nasıl belirmektedir?

Dünya kamu oyu, açıkta ki, ulusal sınırları aşan ve en azından bazı belirli temel konularda uluslararası insanları rızaya varıran, birləştirebilen bir kamu oyu sayılmaktadır. Bu rızaya varmışlık durumu, uluslararası politikanın satranç tahtasında yapılan hereketlerden hangisi bu genel rızaya aykırı düşmüştür, ona karşı bütün dünyada girişilen anında tepkilerde ifadesini bulacak sanılmaktadır. Her zaman herhangi bir [ulusun] devleti belirli bir politika ilân eder veya belirli bir eylemde bulunur ve bu dünya kamu oyuna ters düşerse, ulusal bağılılıklarla kayıtlı olmaksızın, bütün insanlık ayağa kalkacak, ve bu devlete anında cezalandırıcı tedbirlerle, kendi iradesini kabul ettirmeye çalışacaktır. Böyle bir işi yapan devlet ise, bu durumda, kendi ulusal toplumunun alt bölümlerinden birinin ahlak ve göreneklerini çiğnemmiş bir birey veya bir bireyler grubu haline düşecektir. Toplum ise böylesi insanları ya kendi standartlarına uymaya zorlar ya da uymayışlarını cezalandırmak için onları toplumdan aforoz eder.

Dünya kamu oyu demekle kastedilen bu ise, böyle bir dünya kamu oyu günümüzde mevcut mudur, ve ulusal devletlerin dış politikaları üzerinde kısıtlayıcı bir etki yapmakta midir, diye sor-

(2) New York Times, 18 Nisan 1939, s. 2.

(3) Leland M. Goodrich ve Edward Hambro, *Charter of the United Nations* (Boston: World Peace Foundation, 1949), s. 151.

(4) New York Times, 15 Kasım 1947, s. 16.

mak gereklidir. Cevabın olumsuz bir cevap olması zorunlu gibidir. Modern tarihimize tek bir örnek bile yoktur ki, herhangi bir devlet herhangi bir dış politikasından uluslararası kamu oyunun antenlerli devletlerin dış politikalarına —1930'larda Japonyanın Çin'i istilâ edisine, 1935'de Alman dış politikasına, 1936'da Habeşistan'a saldırın İtalyan dış politikasına, 1956'da Macar ihtilâlini bastıran Sovyetlere karşı dünya kamu oyunu harekete geçirmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bütün bu olayların, sîrf bu yönde iddiaları haklı kılmak için, bir ölçüde başarılı olduklarını ve bir dünya kamu oyunun fiilen mevcut olduğunu gösterdiğini de kabul etsek, karşı koymuş olduğu dış politikalar üzerinde kısıtlayıcı etkide bulunabilmiş bir dünya kamu oyunun varlığından söz edilemez. Fakat varsayımin kendisi bile, ilerde göreceğimiz gibi, gerçeklere dayanmamaktadır.

Öyleyse, bu soruya bunca olumlu cevabin verilmesi neden? Bunun nedeni, uluslararası durumda, dünya kamu oyunun mümkün bir gelişmesine işaret eden iki ögenin yanlış yorumlanması, ve bir de, bugünkü durumda böyle bir gelişmeyi olanaksız kılan üçüncü bir ögenin ihmâl edilmesidir. Dünya kamu oyunun var olduğu şeklindeki yanlış inanca temel teşkil eden ki ögenin birincisi bazı belirli psikolojik özelliklerin isteklerin bütün insanlarda görülmemesi, ikincisi de, dünyanın teknolojik bir birleşmeye gitmesidir. Ihmâl edilen faktör ise, dünyanın her yerinde, uluslararası işlerle ilgili konularda kamu oyunun ulusal politika kuruluşlarında biçimlendirmekte olduğu gerçekidir. Bu kuruluşlar, daha önce işaret ettiğimiz,⁵ kendi ulusal ahlak anlayışlarını uluslararası —yani, evrensel— bir tanımaya kavuşturmak iddiasındadır.

Dünyanın Psikolojik Birliği

Bütün siyasal iddia ve çatışmaların arasında bütün insanların zorunlu bir asgarilik derecesinde, psikolojik özellikler ve arzular yer almaktadır. Bütün insanlar yaşama ve bu yüzden de, yaşama için gerekli şeylere sahip olmak isterler. Bütün insanlar özgür olmak isterler, ve bu yüzden de, kendi özel kültürlerinin isteme değer buldukları yonde kendilerini geliştirmeye ve ifade etme olanaklarını sahip olmayı arzu ederler. Bütün insanlar güç ve iktidar sahibi-

(5) Bakınız: s. 332 ve ardı.

bi olmayı isterler; bu yüzden de, kendi toplumlarındaki kültüre göre değişecekları sosyal farklılık belirtileri konulmasını, ve bunlara sahip olarak yanlarında, yörülerinde bulunanlardan önce ve yukarıda görünmek isterler.

İşte bu psikolojik temel üzerindeki ki, bütün insanlar için aynı olmak üzere, felsefi birtakım inançlar, ahlaklı birtakım varsayımlar, ve siyasal tutkular ortaya çıkmaktadır. Belki, bazı belirli şartlarda, bunların da bütün insanlar tarafından ortaklaşa kabulu ve paylaşılmış olması mümkündür. Fakat fiiliyatta bu böyle olmamaktadır. Belki de, bütün dünyada insanlar aynı şekilde özgürlük, yaşama, ve güc elde etme isteklerini aynı şekilde tatmin etmiş bulunsalardı, ve bu arzular heryerde aynı koşullar altında duyulmak ve karşılaşmak durumunda olsaydı, bu olabilirdi. Eğer durum böyle olsaydı, insanların ne istedikleri, ne elde edebilecekleri, ne gibi isteklerinin kabul edilmeyeceği, ve ne için mücadele edeceklerine dair herkesin aynı şekilde ve ortaklaşa kazanmış olacağı tecrübeler ozamanın bir inançları, varsayımları, ve istekler topluluğu yaratabilecek; bu ise, dünya kamu oyunun değerlendirilmesi konusunda ortak standardlar temin edebilecekti. Böyle bir dünya kamu oyunun standardları herhangi bir şekilde çığnendiginde, bunu kim yapmış olursa olsun, bütün insanlık hemen ve anında harekete geçebilecekti; zira, bütün şartların varsayımsal benzerliği yüzünden bütün insanlar grup insanın başına birşey gelince aynı şeyin kendi başlarına da gelebileceğinden korkacaklardır.

Fakat gerçek, bizim bütün dünyada koşulların benzer ve aynı olduğu yolunda yaptığımız varsayıma uygun düşmemektedir. Hayat standartı kitlesel açılık halinden bolluk haline kadar çeşitli farklılıklar göstermektedir, özgürlük kavramı tiranlıktan demokrasiye kadar, ekonomik kölelikten eşitliğe kadar çeşitli farklılıklar göstermektedir, güç ve iktidar farkı aşırı eşitsizlikten ve mutlak tek adam yönetiminden anayasal kısıtlamalara tâbi bulunan geniş ölçüde dağıtılmış güç ve iktidara kadar çeşitlilikler göstermektedir. Uluslardan kimi özgür, ancak, açılık içindedir; diğeri iyi beslenmekte, ancak, özgürlük özlemi içindedir, bir başkası ise hayat güvenliği ve kişisel özgürlük sahibidir, ancak, otokratik bir hükümet yönetimi altında acı çekmektedir. Sonuç olarak, felsefi planda bütün dünyada önemli ölçüde bir standardlar benzerliğinin varlığından söz edilebilse bile çoğu siyasal felsefe insanların

genel iyiliğini, hukuku, barışı, hayatı, özgürlüğünü, ve mutlak arama hakkını değerlendirme konusunda aynı görüşe iseler de ahlaklı yargilar ve siyasal değerlendirmeler büyük farklılıklar göstermektedir. Aynı ahlaklı ve siyasi kavramlar farklı ortam ve çevrelerde farklı anımlara gelmektedir. Adalet ve demokrasi bir yerde bir anlama, bir başka yerde bir anlama gelmektedir. Uluslararası sahne de bir belli grup tarafından adalet ve ahlaka aykırı olarak ilan edilen bir hareket bir başka grup tarafından göklere çıkarılmaktadır. Bu yüzden, bir yanda, psikolojik özellikler ve istekler topluluğu ile, bir yanda da paylaşılmış tecrübelerin, evrensel ahlak inançlarının, ve ertak siyasal arzuların bulunmayışı arasındaki çelişki bir dünya kamu oyunun varlığını göstermek şöyle dursun, tersine, bunun, çağımızdaki insanlık topluluğunun yapısı içinde olaksızlığını ortaya koymaktadır.

Teknolojik Birleşmenin Anlamca Bulanıklığı

İçinde yazdığımız çağ, filen gerçekleşmiş değilse de gerçekleşmiş üzere olan bir dünya kamu oyu yaratmaya vonemmiş bir gelişmeye tanıklık etmektedir, bu da dünyanın teknolojik bakımından birleşmesidir. Dünyamızın «Tek Dünya» olduğunu söyledigmizde, sadece, haberleşme ve ulaşma alanlarındaki modern gelişmeleri, ve bunların sayesinde, insanlar arasında fizik teması ve bilgi ve fikir alış-verişine engel teşkil eden coğrafi mesafelerin aşılmış olmasını kastedmiyoruz. Keza, bu sınırsız fizik ve entellektüel haberleşme (communication) sayesinde, bir dünya kamu oyunun gelişmesini saglayacak olan, ve bütün insanlığı kapsayan ortak hayatı tecrübeleri topluluğun yaratılmasına başladığını da belirtmek istiyoruz. Fakat henüz bugün bu sonuç gerçek oluşumlara da tam olarak gerçekleşmiş bulunmamaktadır. Dünyanın teknolojik bakımından birleşmesine paralel olarak moral ve siyasal planda herhangi bir gelişme bulunmadığını; yani, tam tersine, günümüz dünyasının, teknolojik yönden çok daha elverisiz koşullardaki günlerden bile daha az moral ve siyasal birleşme içinde olduğunu söylemek için ileri sürülebilecek iki görüş vardır.

Herşeyden önce, modern teknoloji biryandan değişik ülkeler arasındaki haberleşmeyi çok büyük ölçüde kolaylaştırmış ve geliştirmiştir, diğer yandan da her ülkedeki devlete ve özel kuruluşlara böyle bir haberleşmeyi önlemekle kullanılabilecek çok büyük olanaqlar hazırlanmıştır. Bundan ikiyüz yıl önce okumuş bir Rus için

Fransız siyasal düşüncesi ve eylemi hakkında bilgi edinmek çok daha kolay bir ihti. Fransız halkı arasında fikirlerini yaymak isteyen bir İngiliz ikiyüz yıl daha büyük bir şansa sahipti. Ozamlar bir İspanyolun Kuzey Amerikaya göç etmesi veya hayatı seyahat etmesi bile daha kolaydı. Zira, modern teknoloji bireylerin coğrafi mesafelerle bağlı olmaksızın diğer bireylerle haberleşmelerini mümkün kıldığı gibi, gene aynı modern teknoloji devletlere veya özel teşebbüslerde ait haberleşme kurumlarına, dilekleriandan, bu türden haberleşmeleri kesme ve önleme olanağı da hazırlamış bulunmaktadır. Ayrıca, bireyler arasındaki haberleşme ve ulaşım olanakları geniş ölçüde teknik yönünden imkân dahiline girmiş birşeyken, resmi ve özel kontrol teknik yönünden imkân dahilinde girmekle de kalmamış, siyasal bir gerçek halini almıştır. Elli yıl önce yabancı bir ülkeyi gezmeye gitmek isteyen bir Amerikan vatandaşının ulaşırma araçları işleten firmalara gidip bilet alımları yetiyordu. Bugün ise, «Tek Dünya»nın teknolojik olanaklarından yararlanabilmek için, önce, birtakım resmi evrak doldurmak, onaylamak, hazırlatmak gerekmektedir. Bunlar olmadan kimse sınırı bile geçememektedir. Daha 1914 yılında bile geri ve hatta barbar iki ülke olarak Rusya'dan ve Türkiye'den söz edilirken bu iki ülke'nin, ülkeye giriş ve çıkış için pasaport istemekte oluşturuları surulürdü. Unutmamalıyız ki, totaliter devletlere yurttaşlarına moral ve entellektüel bir «perhiz» uygulayabilme yeteneği kazandıran da modern teknoloji olmuştur. Modern teknoloji yüzünden ki, bu yönetimler yurttaşlarını belirli fikirler ve bilgilerle besleyebilmekte, istemedikleri fikir ve bilgileri ise ülkeye sokmamaktadırlar. Ve kezde gene modern teknoloji yüzündendir ki, haber toplama ve haber yayma önemli sermaye birikimini gerektiren büyük işletme işi haline girmiştir.

Teknolojik yönünden ilkel çağda, baskı işlerinin elle yapıldığı günlerde bir parça imkâna sahip olan bir insanın kendi parasyyla bir kitap bastırarak, bir risâle, veya bir gazete çıkararak ve bunları kendi başına yayınlayıp dağıtarak kamuya seslenebilmesi mümkündü. Bugün ise geniş halk kitlelerinin kamu oyuna adına söyleme olanakları kalmamıştır. Günümüzde hangi ülke olursa olsun, çok az sayıdakiler hariç, belirli bir sermayeye, donanım ve gerece sahip bulunan kuruluşlar ve bu kuruluşların doğru ve değerli bulacağı fikir ve kanaatları savunan kişiler konuşup kamu oyuna seslerini duyurabilmekte; bunların dışındaki kamu oyunun kar-

sısında söz bilealamamaktadırlar. Fİilen bütün ülkelerde (bu şartlarla kamu oyuna duyurulan) kanaatların çok, pek çok büyük bir kısmı, o ülkedeki devletin diğer devletlerle ilişkileri açısından çıkar sayılan şeyle ters düşen fikir ve bilgilerin pek çok kamu oyuna kendisini duyurabileceğini bulmaktadır. Bu durum fazla söyle yer bırakmayacak kadar açıktır. Dünümüz, gerçekten de teknik yönünden «Tek Dünya» olmakla beraber, bu demek değildir ki ahlâk ve siyaset yönünden de «Tek Dünya»dır veya gelecekte «Tek Dünya» olabilecektir. Teknik yönünden mümkün bulunan teknolojik evren, bugün değişik uluslararası insanlar arasındaki düşünce ve bilgi alış-verişinin bağımlı bulunduğu fiili şartlar alanında kendisine eş bir benzer durum yaratılmıştır.

Kaldı ki, bütün dünya yüzünden fikir, düşünce ve bilgiler tam bir serbestlik içinde yayılmasalar bile dünya kamu oyuncunun gerçekleştirmesi için bu bir teminat olmayacağındır. Dünya kamu oyuncunun haber ve bilgi akışının bir sonucu olduğuna inanlar yaşam faaliyetinin teknik süreci ile yayımlanacak olan şeyi birbirinden ayrı etmemi unutmaktadırlar. Bu kişiler, işin sadece birinci yanını ele almakta ve ikincisini bir tarafa bırakmaktadır. Yayımlanacak olan bilgiler ve düşünceler farklı ulusların felsefelerine, ahlâk anlayışlarına ve siyasal görüşlerine biçim veren hayat tecrübelerinin bir yansımasıdır. Bu hayat tecrübeleri ve bunların entellektüel çatırmaları bütün bir dünya topluluğunda bir ve aynı olmalıdır ki serbest bilgi ve düşünce akışı bir dünya kamu oyuna yaratılmış olsun. Gerçekte ise, gördüğümüz gibi, basit ve temel arzu ve istekler düzeyinin üstünde bütün insanlığı birleştiren bir hayat tecrübe ortaklığını bulunmamaktadır. Bu böyle olduğuna göre de, Amerikalılar, Hintler, ve Ruslar aynı haber konusunu kendilerine özgü felsefi, ahlâkî ve siyasi açıdan değerlendirecekler, ve bu farklı açılar yüzünden her haber değişik renklere bürünecektir. Kore Savaşı veya 1956 Macar İhtilâli hakkındaki aynı habere, kendisi hakkında varılacak kanaatin aynı veya farklı olup olmayacağı bir tarafa her gözleminin gözünde haber değeri taşıyan birşey olarak değişik değerler atsedilecektir.

Aynı enformasyon biriminin farklı açılardan bakılma sonucu değişik renkler kazanmasının yanı sıra, dünyada olup-bitenlerin içindeki haber değeri taşıyanların seçiminde de gene bu açı sorununun etkileri görülmektedir. New York Times'in «Yayınlanmaya Değer»

bulduğu şey, Hindistan Times için birşey ifade etmemektedir. Rastgele birgün bu gazetelerin silemamış oldukları içemin incelemesi bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Felsefi, ahlaki, ve siyasi açıdan bu haberlerin yorumlanması ise değişik uluslararasıların arasındaki farkı çok açık bir şekilde göstermektedir. Aynı enformasyon ve fikir bir Amerikan, bir Rus, bir Hintli için farklı anlama gelmekte; bu enformasyon veya bu fikir, farklı hayat tecrübeleriyle şartlanmış, gerçekle, iyi ile, siyasal yönden istenmeye değerli olan şeyle, olumlu tdbir sayılan şeyle ilgili farklı anlayışlarla biçimlenmiş «kafalar» tarafından algılanmaktadır ve bu farklı «kafaların» sözgencinden geçmektedir.

Bu yuzden de, ulusal sınırlarla bağlı olmayan, ve insanların, filkirlerin, düşüncelerin, ve bilgilerin serbestçe gidip-gelebildiği, ve modern teknoloji tarafından silemamış bir dünya yaşıyor olasık bile, bir dünya kamu oyuna sahip olamayacaktır. Zira, siyasal engellemeler olmadan düşünce alanında insanlar temasta bulunsalar bile, gene de biribirleriyle tam bir uyuşum içinde olamayacaklardı. Amerikalı, Rus, ve Hintli yanyana gelip konuşsa bile dilleri farklı olacak; aynı dili kullansalar bile, kelimele yükledikleri anımlar farklı olacak, farklı değerleri, farklı istekleri, ve farklı hedefleri ifade edecekti. Demokrasi, özgürlük, ve güvenlik kavramlarının durumu da bunu göstermektedir. Aynı kelimeleri telaffuz eden, ama farklı şekilde biçimlenmiş bulunan «kafaların» biribirleriyle konuşmaları, herbiri kendisinin en köklü inançları, en derin tutkuları, ve en coşkun arzuları ile bu kelimeleri eşanlamladığı, ve konuştuğu şeye karşı tarafın yakınık duyup duymadığını bakmadığı için, farklı ulusların arasındaki mevcut mesafenin kapatılmasına değil daha da büyümeye yol açmaktadır. Bu durum yüzünden, farklı ulusal kamu oyları birleşip bir dünya kamu oyu haline geleceği yerde, herbiri daha da tek'ci olmakta; bu konudaki tek'ci iddiaları şiddetlenmektedir.

Milliyetçilik Engeli

Bu son gözlemimizin önemini belirtmek için, Woodrow Wilson'un Ondört Madde'sini ele alalım. Birinci Dünya Savaşının son aylarında bu Ondört Madde, ulusal sınırlarla bağlı olmaksızın ve farklı cephelere yer almakla kısıtlı kalmaksızın insanlığın öylesi geniş bir kesimi tarafından kabul edilmiş; bunun, adil ve devamlı bir barış için gerekli ilkeleri ifade ettigine öylesine inanılmıştı ki

dünyada bu Ondört Maddeyi destekleyen bir dünya kamu oyu gerçekten varmış gibi görünecektir. Ne var ki, Walter Lippmann'in Ondört Maddeyi destekleyen kamu oyunu çok parlak bir şekilde çözümlemesi (tahlili) şunları ortaya koymuş bulunuyordu:

Görünüşte, Ondört Maddenin genel bir heyecan ve vækinlik ile karşılaşmış olmasını bir program üzerinde værmiş bir gürüşbirliği sanmak hata olacaktır. Anlaşan, herkes (bu Ondört Maddede) hissuna gidecek birşeyler bulmuştur, ve sadece bu noktayı ve bunun ayrıntılarını vurgulamaktadır. Fakat tartışmaya girmek tehlikesini hiç kimse yüklenmemiştir. Uzgar dünyanın temelindeki çalışmalara gebe birçok sözler (tartışmadan) kabullenmişlerdi. Her söz (aslında) zıt fikirleri içinde ettiği hâlde, ertak bir hevecan uyandırmış bulunuyordu. Bu özelilikleriyle de, batı uluslararasına, daha öncelerinde duran ve katlanmak zorunda oldukları on yıldız zabımetli savaş dönemi için güç toplama ve zindelik kazanma olağanı sağlamışlardır.

Ondört Nokta ecelin yenileceği bu puslu ve müllü gelecekle çalandığı sürec, vorumlama konusundaki gerçek zıtlıklar ortaya çıkmamışlardır. Ondört Madde gözle görünmesi hiç mümkün olmuş bir ortam ve çevrede ıskan planlıyor, ve bu plan, herbiti kendine özgü umut besleyen her gruba şevk verdiği için, bütün bu umutlar kamuya ait bir umut görünümü kazanıordu... Cesitli grupların gittikçe coguna yer verebilmek için hiverarşinin üst noktalarına çıktıığı sürec, entellektüel bağın zayıflamasına karşılık, bu gruplar arasında duygusal bir bağın bir süre daha devam ettiğini görürdümüz. Fakat (yukarlarda) bu hissi bağ bile incelir ve zayıflardır. Tipki deyiminden uzaklaşıkça, gitgide genellemeye veya düşünsel ayrıntılaşmaya ulaşmış gibi. Tipki bir balonla yükselirken balonun kupeşesindeki somut şeyleri aşağı attıkça yükseliş kezamanız gibi, en yukarılarda İnsan Hakları ve Dünyayı Demokrasi için Güvenilir Kılmak gibi bazı sözlere eriştiğimizde ise, gerçekten daha geniş ve daha engin bir ufka kavuşursunuz, ama aslında çok az şey görebilirsiniz. Osteliğ duygusal bakımından biraraya gelen insanlar pasif bir şekilde durmazlar. Kamuya söyle-

lenen şeyler herkes için hersey anlamına geleceği, işin hissi yani ağırlık kazanırken anlamı zayıflayacağı için, her sözün kendi özel anlamı genel bir kullanımına zorlanacaktır. Siz en çok ne istiyorsanız İnsan Hakları o yönde anlam kazanacaktır. Zira söz, artık daha da çok kullanılan bir hale geldiği halde, hemen herşeyi ifade etmeye başlayarak; geçmeden, herşeyi ifade edebilecek kadar küçük bir anlamaya gelecektir. Bay Wilson'ın sözleri dünyanın her köşesinde sayısız denecek kadar farklı yorumlara uğramış bulunmaktaydı... ve böylece, ihtilâfa bir çözüm bulma günü geldiğinde, herkes herşey umar vaziyete gelmiş bulunuyordu. Anlaşmanın Avrupalı yazarlarının önlerindeki tercih olanakları genişti, ve [bu kişiler] kendi ülkelerindeki en geniş güc ve iktidara sahip olan yurttaşlarının bcsledikleri umutları gerçekleştirmeye yolunu seçtiler.

İnsan Hakları'nın bulunduğu hiyerarşinin üst-noktasından inerek Fransa'nın, İngiltere'nin, İtalya'nın Hakları noktasına geldiler. Sembollerini kullanmaktan vazgeçmiş değillerdi. Sadece, savaştan sonra, kurucularının hayallerinde daimi köklere bulunmayan sembollerini terk ettiler. (Ondört Madde) Sembolizmden yararlanarak Fransa'nın birliğini muhafaza etmiş, fakat Avrupa birliği için tehlikelere katlanmak istememiştir. Fransa sembolü çok derin köklere sahipti, Avrupa sembolü ise çok yakın bir geçmişe sahipti.⁶

Bay Lippmann'ın Wilson tarafından açılanan Ondört Maddeyi destekler görünen dünya kamu oyularındaki çözümlemesi serunun en önemli yanını ortaya koymaktadır —bu, Milliyetçiliğin, bütün entellektüel, moral, ve siyasal öğeleriyle birlikte, insanlığın inançları ve istekleri ile insanlığın dünyasının heryerinde karıştığı genel sorunlar arasında yer alması ve duruma müdahale bulunuşasıdır. Ondört Maddeye dünyasının heryerinde herkes «lafzen» itibar etmişse de, insanların düşüncelerini yöneten, Ondört Madde'deki kelimeleme kendi açılarından anlam verdikten, bunlara kendilerine göre renk verdikten, ve bu kelimeleri her ulusun ken-

(6) Walter Lippman, *Public Opinion*, s. 214 ve ardi. Copyright 1922, The Macmillan Company, izinle kullanılmıştır.

di özel tutku ve isteklerinin sembolü haline getiren tek tek her ulusun milliyetçiliği olmuştur.

Milliyetçilik, sadece, Ondört Madde, demokrasi, özgürlük, ve güvenlik gibi insanlığın geliştirdiği sözler üzerinde değil, fakat davranışın özyüyle ilgili siyili ortak-rıza üzerinde de aynı şekilde etkilerde bulunur. Çağdaş uluslararası politikada savaş-karşılığından, savaş horlama eğiliminden, ve savaştan kaçınma arzusundan daha köklü, daha yaygın hiçbir kanaat yoktur. Bu muhteva içinde konuştuklarında Washington, Moskova, Peking, Yeni Delhi, Londra, Paris, veya Madrid'in «sokaktaki adamı» aynı şeyi düşünerek konuşurlar; yani, modern kitle sel târip araçlarıyla yürütülecek olan savaşı düşünerek. Bu durumda gerçekten bir dünya kamu oyu varmış gibi görünür. Fakat gene bu görünüş de aldatıcıdır. İnsanlık savaş-karşılığında birleşmiştir, ama bu karşılık, felsefi terimler, ohlâki varsayılm ve soyut siyasal arzular çerçevesinde kaldıkça; yani, savaş, soyut bir çerçeve içinde ele alınmışça söz konusudur. Savaş, böyle soyut birşey olmaktan çıkmaz; belirsiz bir yer ve belirsiz bir zamandaki rastgele bir savaş değil de belli bir yerde ve belli bir zamandaki savaş olunca, o zamana kadar birleşmiş görünen insanlık yetersizliğini ortaya koymakta; görüntüste birlik içindeki dünya kamu oyu ulusal parçalarına ayrılmamaktadır.

Günümüzde siyili bir savaş olasılığı belirip de, 1938-39'un peşpeş olusan bunalmalarında olduğu gibi bir tehdit hâlini algılandığında, insanlık böyle bir savaşın dehşeti karşısında birleşecek ve savaşa karşı koyacaktır. Fakat insanlar böyle soyut bir savaş karışlığını belli bir savaşa somut bir karşı - çıkışma şecline dönüştürecek yetenekte değillerdir. İnsanlığın büyük kısmı, hatta hemen nerdeyse tamamı, yirminci yüzyılın ortalarındaki şartlar altında çıkacak olan savaşa, yeniden yenilenen çok az farklı denecek kadar harap olacağı kötü bir savaş, bir belâ saysa bile, Amerikalı, Çinli, İngiliz, ve Rus dediğimiz insanlar her zaman olduğu gibi bu savaşa da kendi ulusları açısından bakacaklardır. Savaşa karşı çıkışıklardır, ama, bu durum ulusal çıkışlarına zarar vermiyorsa; örneğin, İtalya'nın Habeşistan'a karşı açtığı savaş gibi. Fakat bunda bile savaş önlüyor veya durduracak bir eylemde bulunmak veya böyle bir eylemi desteklemek konusunda görev almak istemeyeceklerdir. Zira, karşı çıkan bir savaşa önlemek veya durdurmak için bile, böylesi eylemlerin ciddi şeyler olması; ulusal çıkar diye kabul edilen bazı şeyler konusunda tehlike teşkil etmesine, bazı dezavantaj-

lar getirmesine katlanılması gerekmektedir. Bu durumda, ulusal amaçlar dışında bir savaş tehlikesine göğüs germek gerekebileceği gibi, bu ulusal amaçların kendileri bile zedelenebilir.

Habesistan'a saldırısından sonra İtalya'nın cezalandırılması, dünya kamu oyu denen şey tarafından savaşın tel'in konusunda verilecek klasyik bir örnektir. Bu örnekte de, dünya kamu oyu savaşı tel'in etmiş, lakin ulusal çıkar sayılan şeyler açısından gerekli görülmeliği için, etkin (onleyici) eylemlere girişmek istenilmiştir. Soyut savaş-karşılığı ile somut bir durumda ve etkin şekilde cülemde bulunmamak etasındaki ikilemi Churchill dünya kamu oyunun Ingiliz olan bölümune yaptığı bir konuşmada çok keskin bir üsluba söyle açıklamıştır. «Başbakan ilk defasında cezalandırmanın savaş anlamına geldiğini bildirmiştir, sonra, ikincisinde savaş olmayacağıını söyledi; ve, üçüncü olarak da sadece cezalandırma üzerinde karar kıldı. Bunların üçünün de [gerçekte] olamayacağı açıklı»⁷⁾.

Bazı uluslararası ulusal çıkarlarını tehlkeye sokan bir savaş tehdidi veya bir savaş ile karşılaşlığında ise, dünya kamu oyu birlik bir güç olarak işlerlik göstermemektedir. Bu gibi şartlar altında, savaşa yönelik evrensel savaş karşılığı bir anda değişik bir şekilde girmektedir. Bu durumda, savaş karşılığı yerine, savaş tehdidine bulunan ulusa karşılık oluşmaktadır; bu karşı çıkan uluda, hasmane tutumları ulusal çıkarlara ters düşen ve ulusal düşman sayılan ulus olmaktadır; bu özelliği gereği, bu ulusa savaş tutkunu olarak karşı çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, evrensel savaş karşılığı yerini terk etmeye, ve söz konusu ulusun kendi öz-çıkarlarını hangi ulus savaşla tehdit ediyorsa ona karşı özel bir karşılık eylemi ortaya çekmektadır. Bu durumda ise, birbirilerinin çıkışlarını savaş yolu ile tehdit edebilecek ne kadar ulus varsa, ulusal kamu oyları tarafından tel'in edilecek savaş tutkunu uluslararası o kadar olacağı açıklıdır.

Dünyanın 1938'den itibaren durumu bu yönden çok öğretici olmuştur. Bu dönemde dünya uluslararasıının hepsi de genel anlamda savaşa karşı çıkmışlardır. Fakat zaman gelip de, belirli bir savaşa karşı veya bu savaşa önleyecek yönde cülemde bulunması gereken aktif bir dünya kamu oyunun oluşması beklenliğinde, her-

kesin belirli bir durumda ortaya çıkan ulusal çıkarlar yönünde hareket ettiği görülmüştür. Nitekim, bu dönemde İngiltere'de ve Fransa'daki kamu oyu potansiyel veya full savaş tutkunu olarak Almanya'yi suçlamış; Sovyetler Birliğini ise Ağustos 1939'dan Haziran 1941'e kadar; yanı, Alman-Sovyet ittifakı süresince takbib etmiştir. 1945'den sonra ise İngiltere ve Fransa'daki kamu oyu, dünyaya barışına bir tehdit teşkil ettiğini söyleyerek Sovyetler Birliğini suçlamaya başlamıştır.

Diger yandan Sovyet kamu oyu, Ağustos 1939'da Almanya ile saldırmasızlık paktı imzalanıncaya kadar Almanya'yi barış için bir nolu tehlke olarak eleştirmiştir; bu tarihten Haziran 1941'de Almanya Rusya'ya saldırana kadar, Batı demokrasilerine çatarak Batı devletlerini savaş tutkuluğu ile suçlamıştır. Almanya'nın saldırısından sonra Sovyet kamu oyu barışa karşı başlıca tehdit olarak gene Almanya'ya karşı çıkmış, ve bu durum 1945 yılı sonuna kadar devam etmiştir: 1945 yılı sonundan itibaren, gitgide artan bir şiddetle, Sovyet Kamu oyu barış için bir numaralı tehdidin Amerika Birleşik Devletleri olduğu görüşüne varmıştır. Amerikan kamu oyu 1945 yılı sonuna kadar, değişik yoğunluklarla, İngiltere ve Fransa kamu oyuna paralel bir tutum izlemiştir; daha sonra, Sovyetler Birliği'nin ardından barış için bir No'lu tehdidin Sovyetler Birliği olduğu görüşüne varmıştır. Birleşik Devletlerdeki bu kamu oyunun yoğunluğu Sovyet oyuncunun yoğunlaşmasına paralel olarak artmıştır.

Çeşitli uluslararası Kore Savaşına karşı takındıkları tutumlar da bu analizimizi doğrulamaktadır. Kore Savaşı da «dunya kamu oyu» tarafından lanetlenmiştir. Sovyetler Birliği ve desteklevicilerinin Birleşik Amerikayı ve müttefiklerini suçlamasına karşılık, Amerika ve müttefikleri Kuzey Kore ile Çin'in saldırgan olduklarını, Sovyetler Birliğinin de saldırganın destekçisi olduğunu ileri sürümler, Hindistan gibi «tarafsızlar» ise savaşın töhmetini herki tarafa birden eşit olarak yüklemiştir. Çeşitli ülkelerin bu savaşa fullen istirakları de kendi kasıflarındaki ulusal çıkar anlayışlarında belirlenmiştir. Çin ve Amerikan uluslararası gibi ulusal çıkarları savaştan dolayısı olarak etkilenen ve bu savaşa önleyebilme gücü olan uluslararası savaşa katılan başlıca devletler olmuştur. Sadece sınırlı çıkışları ve kaynakları olan Fransa sınırlı bir sorumluluk yüklemiştir. Çıkarları ve kaynakları olmayan Danimarka, ve savaşa katılmamakta çıktı olan Hindistan ise savaşa hiçbir taraftan katılmamışlardır.

(7) London Evening Standard, 26 Haziran 1936.

Görülüyör ki, her nerede barışa karşı somut bir tehlike belli-riyorsa, savaş karşılığı dünya kamu oyu tarafından değil fakat sa-vaşın kendi ulusal çıkarları için bir tehdit teşkil ettiği ulusların kendi ulusal kamu oyları tarafından geliştirilmektedir. Bu yüzden de, bir tehdit halindeki savaşa önleyebilecek yetenekte bir eylem kaynağı değil de, bugünkü durumu itibarıyla, sadece genel bir hissiyat olarak görünen dünya kamu oyunun dünya barışını koru-yabileceğine inanmak ve barışın korunmasını bu gibi hayallere da-yandırmak çok boş ve anlamsızdır.

Ortalıkta tutunan parlak «lâfların» hangisinin altını biraz eşe-leseniz, ulusal devletlerin dış politikalarını kısıtlayan dünya kamu oyu diye birşeyin aslında mevcut olmadığı görülmektedir. Kamu oyunun -toplumun ahlâki göreneklerinde aktifleşen bir öğe olarak-doğu hakkında yapılacak genel ve sonul bir değerlendirme bu-günkü dünya koşulları altında bunun aksının mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Aktif bir kamu oyu olmayan bir toplum ör-neği bulunabilmesine, ve kendi kamu oyunun ulusal dış politika-sında aktif bir güç olarak işlerlik göstermediği otoriter toplumlara-nın eskiden de bugün de mevcut olmasına rağmen, apaçık bir ger-çektir ki, bir topluma sahip olmayan bir kamu oyu yoktur ve ol-mamıştır. Bununla beraber, toplum belirli moral ve toplumsal te-mel konularda varılmış rıza birliği demektir. Bu rıza birliği, top-lumun ahlâki göreneklerinin siyasal sorunlar ve siyasal konularla ilgilenmesi hâlinde ise, herseyden önce moral bir karaktere bü-rünürler. Diğer bir deyişle, kamu oyu toplumun ahlâki görenekleri şeklinde belirli bir siyasal sorunla ilgili bir işlerlik kazandığında, halk bu sorunla kendi ulusal moral standardları açısından ilgilen-mekte ve sözkonusu siyasal sorunu bu standardlara göre çözümlmeye çalışmaktadır. Siyasal eylem üzerinde kısıtlayıcı etkilerde bulunma yeteneğine sahip bir kamu oyu, peşinen, bir toplumun ve bu toplumun eylem standardlarını sağlayan toplumsal (genel) bir ahlâk sisteminin var olduğu varsayımlıyla yola çıkmak zorundadır. Bu tur bir dünya kamu oyunun varlığı ise, bir dünya toplumunun ve bütün insanlığın uluslararası sahnede görülen siyasal eylemleri yargılamağa başvuracağı evrensel bir ahlâk sisteminin peşinen var olmasını gerektirmektedir.⁸

(8) Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki oy dağılımı sorununun eskiden olduğu gibi bugün de kolonici olan devletler için taşıdığı önem, bu devletlerin mevcut olmayan bir dünya kamu oyu aramalarından değil,

Oysa daha önce gördüğümüz gibi, böyle bir dünya toplumu ve böyle bir evrensel ahlâk sistemi gerçekle yoktur. İnsansoyunun genel özelliği olan, ve dünya toplumu ile evrensel ahlâk sisteminin varlığına temel teşkil edebilecek durumda bulunan hayat, özgürlük, ve güç konularındaki temel istek ve tutkular ile, siyasal felse-feler, ahlâk sistemleri, ve insansoyunun üyeleri (uluslar) tarafın-dan fiilen beslenen amaçlar arasında işin içine bir de ulus gerçeği karışmaktadır. Ulus, dünyanın her yerinde insanların kafalarını ve kalplerini özel (ulusal) hayat tecrübeleriyle doldurmaktır; bu (ulu-sal) hayat tecrübelерinden ise özel (o ulusa ait) siyasal felsefe anlayışları, özel siyasal ahlâk standartları, ve özel siyasal eylem amaçları oluşmaktadır. Bu yönden, kaçınılmaz olarak, insansoyu-nun üyeleri evrensel bir ahlâk sisteminin standardlarını uygulayan tek bir dünya toplumunun değil, fakat kendi ulusal ahlâk sistemi-nin standartlarına uyumak durumunda bulunan kendi ulus toplum-larının üyeleri olarak yaşamakta ve siyasal eylemde bulunmak-tadır. Politik hayatı sonul (nihai) gerçek insanlık değil ulus ol-maktadır. «Ulusal, diğer ulusları düşünmeseler de kendilerini dü-şünmesini bilirler,» diye yazmıştır İrlandalı bir risâle yazarı 1779' da, «siyasetin bedeni kalbsizdir... Siyasal insanlık diye birşey ise mevcut değildir...»⁹ Bu durumda, açık bir zorunluluktur ki ger-çeklik taşıyan şey, her ulusun kendi siyasal felsefesi, ahlâk sisteme-ri, ve isteklerinin görünümüne girmiş bulunan ulusal kamu oylarıdır. Ulus devletlerinin uluslararası politikaları üzerinde kısıtlayı-cı etkilerde bulunabilen bir dünya kamu oyu sadece bir varsayımdan ibarettir; uluslararası ilişkilerin gerçeği bunun bazı belirti-lerden başka hiçbir şeye sahip olmadığını göstermektedir.

Kendi ulusal dış politikasının bütün insanlıkça benimsenen standardlara uygun olduğunu belirtmek için «dunya kamu oyun-dan» veya «insanlık vicdanından» söz eden bir ulus -bunu sadece o ulus değil bütün uluslar da yaparlar ve yapabilirler- aslında, ger-çek birşeyden söz ediyor degildir. Böyle bir ulusun yaptığı şey, sa-dece, daha önce üzerinde durduğumuz, genel bir eğilime uymak;

kendi prestijlerinin diğer uluslararası oranla alacağı durumla ilgilen-melerinden; kötü bir oylamanın bu devletlerin kendilerini, eskinin ko-lonici devleti olarak bugünkü taraftarlarının ne kadar az olduğu anla-sılacağı için, zarara uğratılabileceğinden.

(9) Çıkar İçin Başvurulan Çareler ve Tedbirler Hakkında Düşünceler, (Dublin, 1779), L.B. Namier'in eserindeki aktarı şekliyle: England in the of the American Revolution (London: Macmillan and Co., 1930).

tüm insanlığın kabul ettiği evrensel yasalara saygılı görünerek belirli bir ulusal ahlâk anlayışının canlanması sağlamaktır. Uluslararası arenada biribirilerine karşıt olan uluslardan herbirinin aynı anlaşmazlık konusunda dünya kamu oyunun kendilerini desteklemekte olduklarına inanabilmeleri de bu gibi iddiaların ne denli akıl dışı olduğunu göstermektedir. Daha önce gördüğümüz gibi, yüzyılımızın halkları, sadece, veya hatta herseyden önce, kendi ulusal çıkarlarını savunuyor görünmek yerine, tüm insanlığın idealerini savunuyor görünmek istemektedirler. Halkın ne düşündüğüne dair bilgilerinin çoğunu kamu oyu araştırmalarından öğrenen bilimselleşmiş bir uygarlık için dünya kamu oyu her ulusun kendi istek ve eylemlerini destekleyecek bir öğe olarak hesaba katılması gereken efsanevi bir hakem haline gelmiştir. Sorunlara felsefi açıdan eğilme alışkanlığındakiler için de «tarihin yargısı» aynı görevi icra etmektedir. Sorunlara dinsel açıdan eğilme alışkanlığındakiler için ise, kendi davalarını desteklemekte yararlanılacak «Allahın iradesi» ibaresi bulunmaktadır. Bu durumda ise aynı Tanrıya inananlar, aynı Tanrıının aynı savaş alanında doğuşen iki orduyu da yardım edeceğini; heriki orduyu da zafer, veya (tarafların karşıtları için düşündükleri gibi olursa) yenilgiye uğratacağını umabilmektedirler.